

**SEKİZİNCİ
BEŞ YILLIK
KALKINMA PLANI
(2001-2005)**

2001 YILI PROGRAMI

ANKARA 2000

İÇİNDEKİLER

2001 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair
Bakanlar Kurulu Kararı viii

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GENEL DURUM DEĞERLENDİRMESİ, 2001 YILI PROGRAMININ TEMEL AMAÇLARI VE MAKROEKONOMİK HEDEFLERİ	1
1. GENEL DURUM DEĞERLENDİRMESİ	1
A. EKONOMİK GELİŞMELER	1
B. SOSYAL VE KÜLTÜREL ALANDA SAĞLANAN GELİŞMELER	7
2. 2001 YILI PROGRAMININ TEMEL AMAÇLARI VE MAKROEKONOMİK HEDEFLERİ	13
A. TEMEL AMAÇLAR	13
B. MAKROEKONOMİK HEDEFLER	14
II. DÜNYADA EKONOMİK GELİŞMELER	17
1. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER	17
2. AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİLERİNDE GELİŞMELER	20

İKİNCİ BÖLÜM

I. MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE PROJEKSİYONLAR	23
1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA VE SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI	23
2. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ	27
3. SERMAYE BİRİKİMİ	29
A. SERMAYE BİRİKİMİNİN KAYNAKLARI	29
B. YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI	30
C. KAMU YATIRIMLARI UYGULAMASI	35
4. ÖDEMELER DENGESİ	38
A. DIŞ Dengeyi ETKİLEYEN FAKTÖRLER	38
B. CARİ İŞLEMLER DENGESİ	39
C. SERMAYE HAREKETLERİ	44
D. YABANCI SERMAYE	45
E. SERBEST BÖLGELER	47
5. KAMU FİNANSMANI	47
A. KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ	47
B. KONSOLİDE BÜTÇE	55
C. MAHALLİ İDARELER	61
D. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI	62
E. FONLAR	63
F. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ	65
a) KİT'lerin Genel Yatırım Finansman Dengesi	65
b) Özelleştirme	72
c) Tarımsal Destekleme	73
6. MALİ PİYASALARDA GELİŞMELER	76
7. FİYATLAR	88
II. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR	91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER

I. AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER	96
---------------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN BÖLGE ÜLKELERİ VE DİĞER ÜLKELERLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

I. TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE İLİŞKİLER	103
--------------------------------------	-----

II. BÖLGESEL VE KÜRESEL İŞBİRLİKLERİ	109
--------------------------------------	-----

1. İSLAM KONFERANSI TEŞKİLATI EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİMİ KOMİTESİ	109
2. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI	110
3. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ	111
4. D-8	113

III. DİĞER ÜLKELERLE İLİŞKİLER	114
--------------------------------	-----

IV. ULUSLAR ARASI TEKNİK İŞBİRLİĞİ VE TÜRKİYE’NİN DIŞ YARDIMLARI	115
--	-----

BEŞİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. BÖLGESEL GELİŞME VE KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER	118
---	-----

II. BÖLGE PLANLAMASI	121
----------------------	-----

III. KIRSAL KALKINMA	122
----------------------	-----

ALTINCI BÖLÜM

SOSYAL VE EKONOMİK SEKTÖRLERLE İLGİLİ GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. GİRİŞ	123
----------	-----

II. İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ	127
--	-----

1. NÜFUS	127
2. EĞİTİM	130
3. SAĞLIK	135
4. İNSANGÜCÜ	141
5. GENÇLİK, BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR	142
A. GENÇLİK	142
B. BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR	143
6. KADIN, AİLE VE ÇOCUK	145
A. KADIN	145
B. AİLE	146
C. ÇOCUK	147

7. SERBEST ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	149
---	-----

III. KÜLTÜR	150
IV. SOSYAL REFAHIN ARTIRILMASI	152
1. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE	152
2. İSTİHDAM	155
3. ÇALIŞMA HAYATI	158
4. SOSYAL SİGORTA SİSTEMLERİ	163
5. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR	167
6. ESNAF VE SANATKARLARA GÖTÜRÜLEN HİZMETLER	169
7. YURTDIŞINDA YAŞAYAN TÜRK VATANDAŞLARI	170
8. TÜKETİCİNİN KORUNMASI	173
V. SİNAİLEŞME	175
1. MADENCİLİK	175
2. İMALAT SANAYİİ	177
3. KOBİ'LERİN GELİŞTİRİLMESİ	185
VI. BİLİM VE TEKNOLOJİ YETENEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ	187
VII. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ	189
VIII. TARIMSAL GELİŞME	194
1. GENEL TARIM POLİTİKALARI	194
2. BİTKİSEL ÜRETİM	197
3. HAYVANCILIK	198
4. SU ÜRÜNLERİ	200
5. ORMANCILIK	201
IX. ENERJİ	202
X. ULAŞTIRMA	210
1. GENEL ULAŞTIRMA POLİTİKALARI	210
2. DEMİRYOLU ULAŞTIRMASI	212
3. DENİZ YOLU ULAŞTIRMASI	214
4. HAVAYOLU ULAŞTIRMASI	215
5. KARAYOLU ULAŞTIRMASI	217
6. BORU HATTI ULAŞTIRMASI	218
XI. TURİZM VE TANITMA	220
1. TURİZM	220
2. TANITMA	222
XII. KENTSEL VE KIRSAL ALTYAPI	223
1. YERLEŞME VE ŞEHİRLEŞME	223
2. KONUT	224
3. İÇMESUYU, KANALİZASYON, ARITMA SİSTEMLERİ VE KATI ATIK YÖNETİMİ	227
A. İÇME SUYU, KANALİZASYON VE ARITMA SİSTEMLERİ	227
B. KATI ATIK YÖNETİMİ	229
4. KENT İÇİ ULAŞIM	230
5. İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MÜŞAVİRLİK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ	232
6. HARİTA, TAPU KADASTRO, COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ VE UZAKTAN ALGILAMA SİSTEMLERİ	234
7. KIRSAL ALT YAPI	235
XIII. ÇEVRE	238

YEDİNCİ BÖLÜM

KAMU HİZMETLERİNDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

I. KAMU YÖNETİMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ VE YENİDEN YAPILANDIRILMASI	241
II. ADALET HİZMETLERİNDE ETKİNLİK	243
III. GÜVENLİK HİZMETLERİNDE ETKİNLİK	244
IV. MAHALLİ İDARELER	247
V. KAMU YATIRIMLARININ PLANLANMASI VE UYGULANMASINDA ETKİNLİK	253
VI. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	254
VII. DOĞAL AFETLER	255
VIII. TRAFİK VE CAN GÜVENLİĞİ	258

SEKİZİNCİ BÖLÜM

EKONOMİDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

I. REKABET HUKUKU VE POLİTİKALARI	260
II. FİKRİ HAKLARIN KORUNMASI	261
III. KAYITDIŞI EKONOMİNİN KAYIT ALTINA ALINMASI	264
IV. VERİMLİLİK VE KALİTE KONTROL	266

Bakanlar Kurulu Kararı

Karar Sayısı : 2000/1400

Yüksek Planlama Kurulu'nun 11/10/2000 tarihli ve 2000/97 sayılı Raporu ile Bakanlar Kurulu'na sunulan ekli "2001 Yılı Programı" ile "2001 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar"ın kabulü; 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 28 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 14/10/2000 tarihinde kararlaştırılmıştır.

2001 YILI PROGRAMININ UYGULANMASI, KOORDİNASYONU VE İZLENMESİNE DAİR KARAR**I. UYGULAMA****Genel İlkeler**

Madde 1- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001 Yılı Programında yer alan ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla; makro politikaların, bölgesel gelişme politikaları dikkate alınarak sektör programlarının ve yatırımların koordineli bir şekilde yürütülmesi esastır.

2001 Yılı Programı ve eklerinde yer almış bulunan yatırımların, hukuki ve kurumsal düzenlemelerin, sektör programlarının, ekonomik, sosyal ve bölgesel gelişme politikalarının ve bunlarla ilgili tedbirlerin uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesi, görevli bakanlık ve kuruluşların her kademesince programda belirtilen ilkelere uygun olarak hazırlanacak çalışma programına göre yürütülür.

Madde 2- Programın uygulanmasında, yatırımların, bütçeler ile programlarda değişiklik ve aktarma yapılmayacak şekilde gerçekleştirilmesi ve sektörlerarası dengelerin bozulmaması temel ilkedir.

2001 Yılı Yatırım Programında yer almayan herhangi bir proje için harcama yapılamaz. Proje ödenekleri yatırım ile ilgili olmayan amaçlar için kullanılamaz. Proje ödenekleri arasında bu Kararda belirtilen esaslar dışında aktarma yapılamaz.

Madde 3- Yıllık Programda yer alan finansman ihtiyacının kuruluşlara, finansman programlarında belirtilen miktarlarda ve zamanında intikali için gerekli tedbirler Hazine Müsteşarlığı ve kamu yatırım programına finansman sağlayan fon idarelerince alınır. İnşaat mevsiminin kısa olduğu yöreler için bu husus özellikle dikkate alınır.

Madde 4- Eğitim, gençlik, spor ve sağlık hizmetleri vergisinin ihdası hakkındaki 3418 sayılı Kanun ile sağlanan ek kaynaktan eğitim ve sağlık sektörlerine ayrılan pay, eğitim ve sağlık altyapısı ve donanımının iyileştirilmesi amacıyla öncelikle yatırım harcamalarında kullanılır. Bu çerçevede; kalkınmada öncelikli yörelerin ihtiyaçları öncelikli olarak değerlendirilir. Yatırımlara ayrılan kaynağın Yatırım Programında yer alan projelerle ilişkilendirilerek kullanılması esastır.

3418 sayılı Kanun gelirlerinden finanse edilen projelerde ihtiyaç duyulacak yıl içi revizyonlar, bu Kararın 8 inci maddesindeki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

Madde 5- Aşınan, eskiyen veya hasar gören tesislerin korunması amacıyla üretim kapasitesi veya özellikleri değişmeden, bir yıl içinde tamamlanması söz konusu olan idame ve yenileme yatırımları için verilen ödenekler yeni sabit sermaye yatırımları ile rehabilitasyon ve modernizasyon yatırımlarında kullanılamaz. Bu ödenekler tahsis yapılan mevcut tesislerin idamesi için kullanılır.

Ödeneği Toplu Olarak Verilmiş Projeler ve Toplulaştırılmış Projeler

Madde 6- 2001 Yılı Programında yer alan ödeneği toplu olarak verilmiş projeler ile toplulaştırılmış projelerde aşağıdaki hükümlere uyulur.

a) Ödeneği toplu olarak verilmiş yıllık projelerden;

- Makine-Teçhizat,
- Büyük Onarım,
- İdame-Yenileme,
- Tamamlama

projelerinin detay programları, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu Bakanın, üniversitelerde Rektörün onayıyla tespit edilir. Detay programlara ait bilgiler; genel ve katma bütçeli kuruluşlar ile döner sermayeli kuruluşlar tarafından Sayıştay Başkanlığı, Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bağlı ortaklıkları tarafından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını müteakip 30 gün içinde bildirilir.

Ana proje grubunun karakteristik, süre, maliyet ve ödeneği değiştirilmemek kaydıyla detay programlarında;

- Yer değişikliği dahil mevcuda ilave ve çıkarmalar,
- Ödenek aktarmaları,

-Süre, karakteristik ve maliyet revizyonları kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu Bakanın, üniversitelerde Rektörün onayıyla yapılır. Yapılan değişiklikler ilgileri itibariyle yukarıda belirtilen kuruluşlara bildirilir.

Ana proje grubunun karakteristik, süre, maliyet ve ödeneğini değiştirecek mahiyette detay programı değişiklikleri bu Kararın ilgili maddelerindeki hükümler istikametinde sonuçlandırılır.

b) Alt harcama kalemleri itibariyle Yatırım Programında tadat edilmeyen toplulaştırılmış projelerin alt harcama kalemleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınarak kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu Bakanın, üniversitelerde Rektörün onayı ile tespit edilir. Bu bilgiler; genel ve katma bütçeli kuruluşlar ile döner sermayeli kuruluşlar tarafından Sayıştay Başkanlığı, Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bağlı ortaklıkları tarafından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını müteakip 30 gün içinde bildirilir.

Ana proje grubunun yer, süre, karakteristik, maliyet ve ödeneği değiştirilmemek kaydıyla alt harcama kalemlerinde;

-Maliyet değişiklikleri,

-Süre ve karakteristik değişiklikleri,

-Ödenek aktarmaları Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu Bakanın, üniversitelerde Rektörün onayıyla yapılır. Yapılan değişiklikler ilgileri itibariyle yukarıda belirtilen diğer kuruluşlara bildirilir.

Ana proje grubunun yer, süre, karakteristik, maliyet ve ödeneğini değiştirecek mahiyette alt harcama kalemi değişiklikleri ile mevcuda ilave ve çıkarmalar bu Kararın ilgili maddelerindeki hükümler istikametinde sonuçlandırılır.

c) Yatırım programında ödeneği toplu olarak verilen ve alt harcama kalemleri itibariyle tadat edilen projelerin alt harcama kalemlerinde yapılacak her türlü değişiklik bu Kararın ilgili maddelerindeki hükümler istikametinde sonuçlandırılır. Bu işlemler sonucunda ana proje grubunda meydana gelebilecek revizyon ihtiyacı bu Kararın 8 inci maddesindeki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına sonuçlandırılır.

Yıl İçinde Programa Proje Alınması ve Programdan Proje Çıkartılması

Madde 7- Yıl içinde programa proje alınması veya programdan proje çıkartılması hususunda aşağıdaki hükümlere uyulur.

a) 2001 Yılı Programına alınacak yeni projeler ile 2001 Yılı Programından çıkartılacak projelere ait taleplerden, maliyeti 20.000 milyar TL.ye kadar olanlar Yüksek Planlama Kurulunca, maliyeti bunun üzerinde olanlar ise Bakanlar Kurulunca karara bağlanır.

b) 2000 Yılı Programında yer alıp biteceği düşüncesiyle 2001 Yılı Programına dahil edilmemiş olan projelerden 1.500 milyar TL.ye kadar harcama ile yılı içinde tamamlanacak olanların programa alınmasına yönelik talepler Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına, bu miktarın üzerinde ödenek ihtiyacı gösteren projeler ile tamamlanması bir yıldan fazla sürecek projelerin programa ithali Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

c) Geçmiş yıl yatırım programlarında yer aldığı halde tasfiye edilmiş ve müteahhit nam ve hesabına ihale edilecek işler, bu maddedeki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına programa alınır.

d) Mahalli idareler dışında kalan kamu kurum ve kuruluşlarının yıl içinde ortaya çıkan ve geciktirilmeden yapılması zaruri olan güvenlik, tabii afet, uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükler, tesislerde önemli arızaların giderilmesi gibi işler ile büyük onarım mahiyetindeki işlerden yılı içerisinde bitirilecek olup ve maliyeti 750 milyar TL.ye kadar olanlar için harcama yapılması hususu, konunun proje bazında programa ithali yoluyla Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına karara bağlanır.

Bu maddede belirtilen usullerle programa ithal edilen projelerin finansmanı, öncelikle kuruluşun programında yer alan diğer projelerin ödeneklerinden bu Kararda belirtilen esaslara göre yapılacak aktarmalarla sağlanır.

Proje Parametrelerinde Yıl İçinde Yapılacak Değişiklikler

Madde 8- 2001 Yılı Programında yer alan projelerin yer, süre, karakteristik, proje maliyeti ve ödeneğinde yıl içinde yapılacak değişikliklerde aşağıdaki hükümlere uyulur.

a) Yer değişiklikleri;

-Aynı il sınırları içinde, maliyeti 1.500 milyar TL.ye kadar olan projelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca,

-Maliyeti 1.500 milyar TL.ye kadar olmakla beraber proje yerini il bazında değiştiren talepler ile maliyeti 1.500 milyar TL.nin üzerinde ve 20.000 milyar TL.ye kadar olan projelerde Yüksek Planlama Kurulunca,

-Maliyeti 20.000 milyar TL.nin üzerinde olan projelerde Yüksek Planlama Kurulu görüşü alındıktan sonra Bakanlar Kurulunca,

karara bağlanır.

b) Karakteristik ve süre değişiklikleri;

-Maliyeti 30.000 milyar TL.ye kadar olan projelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca,

-Maliyeti bunun üzerinde olan projelerde Yüksek Planlama Kurulunca,

karara bağlanır.

c) Maliyet değişiklikleri;

-Maliyeti 30.000 milyar TL.ye kadar olan projelerde ve maliyeti 30.000 milyar TL.den fazla olmakla beraber ödenek değişikliği sebebiyle maliyet değişikliği yapılması gereken projelerdeki maliyet değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca,

-Maliyeti 30.000 milyar TL.den fazla olan veya maliyet revizyonunu müteakip 30.000 milyar TL.nin üzerine çıkan projelerdeki maliyet değişiklikleri Yüksek Planlama Kurulunca,

karara bağlanır.

Ancak;

-Yer ve karakteristiğinde değişiklik yapılmaksızın maliyeti 2.500 milyar TL.ye kadar olan projelerdeki yüzde 50'ye kadar maliyet değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu Bakanın, üniversitelerde Rektörün onayıyla yapılır.

-Bu Kararın 6 ncı maddesinde belirtilen ödeneği toplu olarak verilmiş projelerin alt harcama kalemlerinde yapılacak maliyet değişiklikleri sebebiyle ihtiyaç duyulan ana proje maliyet değişiklikleri bu Karardaki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

d) Ödenek değişiklikleri;

-Proje ödeneğinde yıl içinde aktarma ve/veya ek ödenek tahsisi suretiyle toplam 5.000 milyar TL.ye kadar ödenek değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca, bunun üzerindeki değişiklikler Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır. Ancak, 5.000 milyar TL. ödenek değişikliği tavanı içerisinde bütçe kaynaklarından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca proje bazında yapılacak ek ödenek tahsisleri toplamı 1.000 milyar TL.yi geçemez. Bütçe kaynaklarından yıl içinde proje bazında toplam 1.000 milyar TL.yi aşan ek ödenek tahsisleri Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

-Yer ve karakteristiğinde değişiklik yapılmaksızın maliyeti 2.500 milyar TL.ye kadar olan projeler arasında yapılacak 500 milyar TL.ye kadar ödenek aktarmaları (ileri araştırma projeleri hariç), Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu Bakanın, üniversitelerde Rektörün onayıyla yapılır.

e) Genel ve katma bütçeli kuruluşların yatırım ödenekleri ile ilgili olarak Bütçe Kanununun bölümleri (Program), kesim (Alt Program), madde (Faaliyet ve Proje) ve harcama kalemleri arasında bu maddenin (d) fıkrasında belirtilen limitler içerisinde kalınmak şartıyla, proje bütünlüğünü değiştirecek nitelikte ödenek aktarması yapılmasında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınır ve konu Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılır.

Bu Kararın 6 ncı maddesi ve 8/d maddesi uyarınca genel ve katma bütçeli kuruluşlar tarafından Bakan, üniversitelerde Rektör onayıyla yapılacak ödenek değişiklikleri sebebiyle Bütçe Kanununun bölümleri (Program), kesim (Alt Program), madde (Faaliyet ve Proje) ve harcama kalemleri arasında da ödenek aktarmasını gerektiren işlemlerin sonuçlandırılması için Maliye Bakanlığına başvurulur.

2001 Mali Yılı Bütçesine ek veya olağanüstü ödenek temin edilmesiyle ilgili kanun tasarılarının Maliye Bakanlığınca hazırlanmasından önce Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınır. Yatırımlarla ilgili değişiklik talepleri proje ödenekleri ile ilişkisi kurulmadan Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılmaz.

f) Yatırımları Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca yürütülen genel ve katma bütçeli kuruluşların Programda yer alan projelerine ait süre, maliyet ve karakteristiklerinde yapılacak değişiklikler ile ödenek aktarması ve sari ihale talepleri, proje sahibi kuruluşun olumlu görüşü de eklenerek Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

g) Kuruluşlar, inşaat projelerinin proje maliyetlerini tatbikat projelerini esas alarak belirleyeceklerdir. Sari ihale safhasında; bu proje maliyetlerinde yıllık fiyat artışlarının üzerinde bir artış olduğunda, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletilecek sari ihale taleplerine söz konusu artışın detaylı teknik gerekçeleri eklenecektir. Kuruluşlar, keşif özeti icmal tablosunu da sari ihale talepleriyle birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndereceklerdir.

h) Dış proje kredisi kullanımı sebebiyle hasıl olan cari yıl kur farklarından doğan maliyet ve ödenek revizyonları, bu maddede belirtilen limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca karara bağlanır. Devam etmekte olan yatırımlara ait geçmiş yıl kur farkları cari yılın program ödeneğine dahil edilmemekle birlikte toplam proje maliyeti ve geçmiş yıl harcamalarına dahil edilir. Dış proje kredisi kullanılmadığı halde ithalat sebebiyle hasıl olan kur farklarından doğan revizyonlarda ise bu madde hükümlerindeki limitlere uyulur.

i) Önceki yıl içerisinde kullanılmayan ve 2001 yılına devir eden dış proje kredisi ödeneklerinin Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulacak revizyon, bu Kararın 8 inci maddesindeki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

j) Fonlardan kısmen veya tamamen finanse edilecek kamu yatırım projelerinde, fonlardan yapılan tahsisatın revize edilmesi gereken durumlarda revizyon kararı alınmadan önce bu değişikliğin Yatırım Programı ile ilişkisi kurulur.

Bütçe dışı kaynaklardan ilave finansman sağlanması halinde, bu değişikliğin Yatırım Programı ile proje bazında ilişkisi kurulur.

Projelerde yıl içinde özelleştirme gelirleri nedeniyle hasıl olabilecek revizyon ihtiyacı bu Kararın ilgili hükümlerine göre sonuçlandırılır.

k) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının yatırım ve finansman programlarının revize edilmesi halinde, proje bazındaki revizyonlar bu maddedeki limitlere göre Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca veya Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

Tamamı Kullanılmayan Dış Krediler

Madde 9- Genel ve katma bütçeli kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile döner sermayeli kuruluşlar ve mahalli idarelere açılan dış kredilerin tamamının kullanılamaması durumunda bu kredilerin, ihtiyacı olan kuruluşlara tahsisi Hazine Müsteşarlığınca sonuçlandırılmadan önce Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşü alınır.

Mahalli İdareler Yatırımları

Madde 10- Mahalli idarelerin (İl Özel İdareleri ve Belediyeler) yatırımlarında aşağıdaki hükümler uygulanır.

a) Mahalli İdarelere ait yatırım projelerinden dış kredi kullanımını gerektirenler, makro politikalar, sektör programları ve yatırım öncelikleri dikkate alınarak bu Karardaki esaslara göre Yatırım Programına alınır. Dış kredi yükümlülükleri ilgili mahalli idare tarafından yerine getirilir.

b) 3030 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun gereği, büyük şehirlerde altyapı koordinasyon merkezleri ile ilgili kamu kuruluşlarının ortaklaşa hazırlayacakları altyapı taslak programları, ilgili kuruluşların bütçe tekliflerinde yer alması kaydıyla ve koordinasyonun sağlanması amacıyla, büyük şehir belediyeleri tarafından toplu olarak Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Mahalli İdarelere Yapılacak Yardımlar Ödeneği

Madde 11- Bu Karara ekli listede yer alan Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki tarım, imalat sanayii, turizm ve diğer kamu hizmetleri (belediye hizmetleri-sosyal altyapı) kapsamına giren projelerin desteklenmesi amacıyla, il özel idareleri ve belediyelerin, müstakilen yapacakları yatırımların ve/veya mahalli teşebbüslerle yapacakları ortaklıkların, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütçesinde yer alan "Mahalli İdarelere Yapılacak Yardımlar" ödeneğinden yararlanabilmesi için ilgili yönetmelikte belirtilen türdeki yatırımlar kapsamında yer alması gerekir. Ödeneğin tahsisi, harcanması ve denetimine dair esaslar söz konusu yönetmelik hükümlerine tabidir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere ile ilgili değişiklikler Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

Yeni Teşkilat Kurulması

Madde 12- Kamu kuruluşları yeni bir teşkilatlanmaya giderken Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ve 2001 Yılı Programında yer alan ilkeler, politikalar, hukuki ve kurumsal düzenlemelere uyarlar, bu tür düzenlemelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşünü alırlar.

Kamu kuruluşları, işletmeye alacakları tesisler için ihtiyaç duydukları personeli, ilgili bakanlığın olumlu görüşü alınmak suretiyle yatırım süresi içinde istihdam edebilirler.

Kanun Tasarılarına İlişkin Görüşlerin Alınması

Madde 13- Bakanlıklar ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar ve tedbirlerle ilgili kanun tasarılarını Bakanlar Kuruluna sunmadan önce görüş alınmak üzere ilgili bakanlıklar ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler.

Taşıt Alımı

Madde 14- Genel ve katma bütçeli idareler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar, kefalet sandıkları, hizmetlerini genel veya katma bütçelerin transfer tertiplerinden aldıkları ödeneklerle yürüten kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların bağlı ortaklıkları, kamu bankaları, kuruluş şekli ne olursa olsun bütün fon idareleri ve fonları kullanan kuruluşlar 2001 Yılı Yatırım Programında yer alanlar dışında binek veya station wagon tipi taşıt alımı yapmayacaklardır.

Finansal Kiralama

Madde 15- Tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilecek yatırımlara 2001 Yılı Yatırım Programında yer verilir. Finansal kiralamaya konu olan yatırımın toplam proje tutarı, kiralamanın başlayacağı 2001 Yılı Yatırım Programında yıl ödeneği olarak yer alır. Müteakip yıl yatırım programlarında proje ile ilgili herhangi bir ödenek tahsisi yapılmaz. Projenin 2001 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulan revizyonlar, bu Kararın ilgili hükümleri istikametinde sonuçlandırılır.

Yıllık Yatırım Programı Teklifleri

Madde 16- Kamu kuruluşları, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 2001 Yılı Programında belirtilen hedefleri, politikaları, öncelikleri, çevresel etkileri ve varsa sektör ana planlarını esas alarak proje düzeyinde beş yıllık yatırım programları hazırlarlar ve 15 Temmuz 2001 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler. Bu programların ilk yılı kuruluşların yıllık yatırım programı tekliflerini teşkil eder.

Yatırım programlarının hazırlanmasına ve teklif edilecek projelerin fizibilite raporlarına dair usul ve esaslar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenir. Fizibilite raporları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına incelemenin yapılacağı makul bir süre gözetilerek gönderilir.

Uluslararası Teknik Yardım Faaliyetlerinin Yürütülmesi ve Koordinasyonu
Ödeneği

Madde 17- Uluslararası Teknik Yardım Faaliyetlerinin yürütülmesi ve koordinasyonu için Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütçesine konulan ödenek, 1 Ağustos 1990 tarih ve 90/755 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve bu Karara dayanan 19 Aralık 1995 tarihli Yönetmelik esaslarına uygun olarak harcanır.

II. KOORDİNASYON

İşbirliği ve Koordinasyon

Madde 18- Merkezi düzeydeki koordinasyon hizmetleri ile bölge ve il düzeyindeki koordinasyon hizmetlerinde 2001 Yılı Programında yer alan hedef, ilke ve politikalar esas alınır.

Kuruluşların aralarında işbirliği ve koordinasyonu gerçekleştiremedikleri veya program uygulamalarında etkinliği artırma açısından gerekli görülen hallerde koordinasyon Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sağlanır.

Temel Sektörlere Ait Ana Planlar

Madde 19- Ekonomik ve sosyal yapının tutarlı bir şekilde gelişmesini yönlendirmek için temel sektörler için ana planlar ile bunlara dayalı uygulama plan ve projelerinin ilgili kamu kuruluşlarınca yapımı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonu ve işbirliği ile sağlanır.

Çeşitli Kuruluşlarca Birlikte Yürütülmesi Gereken Projeler İle Bölgesel Gelişme Projeleri

Madde 20- 2001 Yılı Programının gerçekleşmesi yönünden önemli olan ve/veya çeşitli kuruluşlarca birlikte yürütülmesi gereken projeler ile bölgesel gelişme projelerinin merkezi hükümet ve bölge kademesindeki koordinasyonu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca yürütülür.

Bu projeler için hazırlanacak uygulama programında ilgili kuruluşların görevleri, işbirliği esasları ve iş programları gösterilir.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, gerektiğinde, projenin yürütülmesinde ağırlığı bulunan merkez veya bölge kuruluşlarından birine koordinasyon görevi verebilir. Bu kuruluş verilen görevin yerine getirilmesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına karşı sorumludur.

Yatırımların Valilikçe Koordinasyonu

Madde 21- Genel ve katma bütçeli kuruluşlar doğrudan bölge veya ildeki birimleri vasıtasıyla;

-2001 Yılı Yatırım Programına ekli cetvellerde yer alan projeleri ve bu projeler için hazırlayacakları çalışma programlarını,

-Her bir proje için mahalline gönderilen ödenek miktarlarını, hizmetin ilgili bulunduğu valiliğe zamanında bildirirler.

Valiler; illeri dahilinde yer alan projelere dair ödeneklerin zamanında ve amacına uygun olarak kullanılması ve uygulamanın izlenmesi maksadıyla gerekli hallerde kuruluşlar arasında yardımlaşma ve koordinasyonu sağlarlar.

Valiler; yatırımların uygulama durumlarını, etkinliğin artırılmasına ve karşılaşılan güçlüklerin giderilmesine yönelik görüşleri ile birlikte, yıllık raporlar halinde ilgili bakanlığa ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirirler.

Bölge ve İl Koordinasyon Kurulları

Madde 22- Bölge ve il koordinasyon kurulları; 2001 Yılı Programında yer alan ilke, politika ve tedbirler çerçevesinde kamu kuruluşlarının il ölçeğinde yürütülen projelerinin Program ilkelerine uygun şekilde ve belirtilen süre içinde gerçekleştirilmesi, üretim tesislerinin tam kapasitede verimli bir şekilde işletilebilmesi için gerekli koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması ve Program uygulamasının il düzeyinde takibinde valilere yardımcı olurlar. Bu amaçla il koordinasyon kurulları Şubat, Nisan, Ağustos ve Kasım aylarında toplanır. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, il koordinasyon kurulları toplantılarına gerektiğinde katılarak koordinasyon sağlanmasına yardımcı olur.

III. İZLEME

Madde 23- Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının, fon idarelerinin, kamu bankalarının, Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ - Kur'un, büyük şehir belediyeleri ile nüfusu 50 bin ve daha fazla olan belediyelerin, nüfusu 50 bin'in altında kalmakla birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca tespit edilecek diğer belediyelerin, büyük şehir belediyeleri su ve kanalizasyon idareleri ile gaz ve otobüs işletmelerinin, il özel idareleri ve İller Bankasının, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün, Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü'nün, Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı ve döner sermayeli kuruluşların Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları 2000 yılı gerçekleşme, 2001 yılı birinci gerçekleşme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları 15 Mayıs 2001 tarihine kadar, 2001 yılı ikinci gerçekleşme tahmini, 2002 yılı program konsolide yatırım ve finansman tabloları ise 15 Temmuz 2001 tarihine kadar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Fon idarelerince doğrudan veya özelleştirme kapsamına alınan kamu kuruluşları aracılığı ile yapılacak yatırımlara dair teklifler, fonun yönetiminden sorumlu bakanlıklar veya fon idareleri tarafından en geç 15 Temmuz 2001 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları konsolide yatırım ve finansman tablolarını Özelleştirme İdaresi Başkanlığının uygun görüşünü de ekleyerek en geç 15 Eylül 2001 tarihine kadar Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Bağlı Ortaklıkları İştirakleri

Madde 24- Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları; Yüksek Planlama Kurulunca alınan genel prensip kararı çerçevesinde, mevcut iştiraklerindeki sermaye değişiklikleri ve yeni iştirakleri hakkında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Hazine Müsteşarlığına bilgi verirler.

İzleme Raporları

Madde 25- Kuruluşların yatırım ve işletme faaliyetleri ile hukuki ve kurumsal düzenlemelere ait tedbirler ve bilgiler, belirli zamanlarda verilecek raporlarla takip edilir.

a) Yatırım Uygulama Raporu: Yatırımcı kamu kuruluşlarının (projeleri programda yer alan belediye ve il özel idareleri dahil) yatırım projeleri kuruluş, sektör ve proje bazında yatırım uygulama raporları ile izlenir. Yatırım uygulama raporlarında her yatırım projesinin, uygulama yılı başından dönem sonuna kadar ve dönem içinde harcama ve gerçekleşme durumları ve bunların finansman ayrıntısı (genel bütçe, fon, döner sermaye ve/veya dış krediden-nakit ve makine teçhizat olarak-hangilerinin kullanıldığı) belirtilir. Ayrıca Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörülen fiziki hedeflere ilişkin olarak, dönemler itibariyle bu hedeflerin gerçekleşme bilgileri bu raporlarda yer alır.

Ödeneği toplu olarak verilmiş ve/veya ödenekleri toplulaştırılmış projelerin alt detayları ile ilgili bilgilere, geliştirilmiş formlara uygun olarak Yatırım Uygulama Raporunda yer verilir.

Ödeneği toplu olarak verilmiş, ödenekleri toplulaştırılmış veya çeşitli illerdeki yatırımları kapsadığı için 2001 Yılı Yatırım Programında yeri "muhtelif" olarak belirtilen projelerin yatırım harcamaları il bazında izlemeye tabi tutulur ve yatırımcı kamu kuruluşları bu bilgilere yatırım uygulama raporlarında yer verirler.

Yatırım Uygulama Raporları:

1 Ocak - 31 Mart

1 Nisan - 30 Haziran

1 Temmuz - 30 Eylül

1 Ekim - 31 Aralık

dönemlerini kapsayacak şekilde hazırlanarak dönem sonlarını takip eden en geç 15 gün, 1 Ekim-31 Aralık dönem raporları ise en geç 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

b) Önemli Projeler Raporu: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca seçimi yapılacak önemli projelere ait izleme raporları, yatırımcı kuruluşlarca (a) bendinde belirtilen dönemler itibariyle dönem sonunu izleyen 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler İzleme Raporu: 2001 Yılı Programında yer alan hukuki ve kurumsal düzenlemelere ait tedbirler ve bilgiler bütün kuruluşlarca yılda dört defa üç aylık dönemler itibariyle dönem sonunu izleyen 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

d) Dış Kredi İzleme Raporu: Yatırım projelerinde dış kredi kaynakları kullanan kuruluşlar ve mahalli idareler, kredi kullanım durumlarını, belirlenen formlara uygun olarak hazırlayarak, (a) bendinde belirtilen dönemler itibariyle dönem sonunu izleyen 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler. Genel ve katma bütçeli kuruluşlar ile mahalli idareler bu formları ayrıca Maliye Bakanlığına da gönderirler.

e) KİT Veri Toplama Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, Veri Toplama Projesi (VTP) çerçevesinde hazırlayacakları tabloları üç ayda bir ilgili bakanlığa,

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına dönem sonunu takip eden bir ay içinde gönderirler.

f) İşletme Gerçekleşme Raporu: Kamu ve özel kesim işletmelerinin mal ve hizmet üretim gerçekleştirmeleri ile kapasite kullanımları aylık raporlarla izlenir. Kamu kuruluşlarının satış, dış ticaret, stok ve istihdam durumları da bu raporlarda belirtilir. Kuruluşlar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca hazırlanacak örneklere uygun olarak düzenleyecekleri raporları en geç ilgili olduğu ay sonunu takip eden 15 gün içinde söz konusu Müsteşarlığa gönderirler.

g) Destekleme Alımları ile ilgili Raporlar: Kooperatif birlikleri ile kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları destekleme alımlarıyla ilgili bilgileri, T.C. Merkez Bankası ve T.C. Ziraat Bankası destekleme kredisi kullanımlarıyla ilgili bilgileri formlara uygun olarak her ay Sanayi ve Ticaret Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

h) Fon ve Hesaplar ile ilgili Raporlar: Tüm kamu kuruluşları sorumlu oldukları fonlarla, kamu bankaları sorumlu oldukları hesaplarla ve T.C. Merkez Bankası da bünyesinde açılmış veya açılacak fon hesaplarıyla ilgili bilgileri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda, her ayı takip eden 15 gün içerisinde Maliye Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

i) Fiyat İzleme Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatları ve ana girdi maliyetleri ile gelir ve giderlerinde meydana gelen değişiklikleri, 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Hazine Müsteşarlığına bildirirler.

Madde 26- Hazine Müsteşarlığı yatırım teşviki ve yabancı sermaye, Dış Ticaret Müsteşarlığı ise ihracat teşviki ve serbest bölgeler ile ilgili bilgileri hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda her ayı takip eden onbeş gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletirler.

Madde 27- Mahalli idarelerin bütçe ve kesin hesap durumlarını belirleyen bilgiler İçişleri Bakanlığı ve Devlet İstatistik Enstitüsü kanalıyla 15 Temmuz 2001 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Madde 28- Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, ilgili kuruluşların Yıllık Program Kararnameleri çerçevesindeki program uygulamalarını da denetimi içine alır. Başbakanlığa gönderilen denetleme raporlarının bir nüshası Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına da gönderilir.

Dış Yardımlarla İlgili Faaliyetlerin Koordinasyonu ve İzlenmesi

Madde 29- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütün kamu kurum ve kuruluşlarının teknik işbirliği çerçevesinde diğer ülkelere sağladığı yardımlarla ilgili faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlar.

Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının diğer ülkelere sağladığı yardımlarla ilgili faaliyetlerin izlenmesi Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı tarafından yürütülür. Bu amaçla bütün kamu kurum ve kuruluşları diğer ülkelere sağladığı yardımları, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı tarafından hazırlanan formata uygun olarak üçer aylık dönemler halinde Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığına bildirir.

Kesin Hesap Farklarının Kapatılmasından Doğan Ödenek İhtiyaçları

Madde 30- Daha önceki yıllarda bitirilmiş projelerin kesin hesap farklarının kapatılması neticesinde ortaya çıkan ödenek ihtiyaçları;

-Genel ve katma bütçeli kuruluşların transferler tertibinde yer alan "Yatırım Giderleri Geçen Yıllar Borçları" faaliyetinden karşılanır.

-Diğer kuruluşlarda ise yatırım ödenekleri ile ilgilendirilmeden işletme bütçelerinden karşılanır ve bu harcamalar ödemenin yapıldığı yıl içinde proje maliyetine ilave edilir.

Yapılan bu işlemler sonucunda Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi verilir.

Proje Revizyon Talepleri

Madde 31- Kuruluşların proje revizyon talepleri, 15 Aralık 2001 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Bu talepler yıl sonuna kadar sonuçlandırılır.

Yürürlük

Madde 32- Bu Karar 1/1/2001 tarihinde yürürlüğe girer.

KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER LİSTESİ BİRİNCİ DERECEDE ÖNCELİKLİ YÖRELER

1. Adıyaman	26. Kars
2. Ağrı	27. Kastamonu
3. Aksaray	28. Kırıkkale
4. Amasya	29. Kırşehir
5. Ardahan	30. Kilis
6. Artvin	31. Malatya
7. Bartın	32. Mardin
8. Batman	33. Muş
9. Bayburt	34. Nevşehir
10. Bingöl	35. Niğde
11. Bitlis	36. Ordu
12. Çanakkale	37. Osmaniye
(Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri)	38. Rize
13. Çankırı	39. Samsun
14. Çorum	40. Siirt
15. Diyarbakır	41. Sinop
16. Elazığ	42. Sivas
17. Erzincan	43. Şanlıurfa
18. Erzurum	44. Şırnak
19. Giresun	45. Tokat
20. Gümüşhane	46. Trabzon
21. Hakkari	47. Tunceli
22. Iğdır	48. Van
23. Kahramanmaraş	49. Yozgat
24. Karabük	50. Zonguldak
25. Karaman	

2001 Yılı Programı

**17 Ekim 2000 Gün ve 24203 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan
14 Ekim 2000 Gün ve 2000/1400 Sayılı "2001 Yılı Programının
Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar
Kurulu Kararı" Ekidir**

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GENEL DURUM DEĞERLENDİRMESİ, 2001 YILI PROGRAMININ TEMEL AMAÇLARI VE MAKROEKONOMİK HEDEFLERİ

1. GENEL DURUM DEĞERLENDİRMESİ

A. EKONOMİK GELİŞMELER

1999 yılında, kamu finansman dengesinin önemli ölçüde bozulması, reel faizlerin yüksek seviyesini koruması, fiyat artışlarının tekrar hızlanma eğilimine girmesi ve ekonomik aktivitenin önemli ölçüde daralması şeklinde ortaya çıkan makroekonomik dengelerdeki sürdürülemez yapı kapsamlı bir programın uygulamaya konulmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu çerçevede, 2000 yılı başında, orta vadeli bir makroekonomik program uygulamaya konulmuştur.

Uygulamaya konulan programın temel amaçları; üç yıllık bir dönem sonunda enflasyonu tek haneli rakamlara indirmek, reel faizleri süratle aşağı çekmek, kamu finansman dengesini, sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturmak, ekonomide sürdürülebilir bir büyüme ortamını tesis etmek ve yapısal reformları hızla gerçekleştirmek olarak belirlenmiştir.

Makroekonomik Program kapsamında, maliye politikasının kamu kesimi faiz dışı dengesinde önemli bir iyileşme sağlayarak kamu borç stokunun Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payını düşürecek bir çerçevede uygulanması, gelirler politikasının hedeflenen enflasyonla uyumlu bir yapıda gelişmesi, para ve döviz kuru politikasının belirsizlikleri azaltacak ve ekonomik birimlere uzun vadeli bir bakış açısı kazandıracak şekilde yürütülmesi ve makroekonomik istikrarı kalıcı kılacak yapısal reformların gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

2000 yılının ilk dokuz ayında, maliye, gelirler ve para-kur politikalarının tutarlı ve tavizsiz bir biçimde uygulanması ile yapısal reformlar alanında önemli adımlar atılmıştır. Programın uygulanmaya başlaması ile birlikte faiz oranları hızla düşmüş, Şubat ayında itibaren fiyat artış hızlarında belirgin bir yavaşlama eğilimi ortaya çıkmış ve reel sektörde canlanma başlamıştır. Ancak, yurt içi talebin beklenenden daha hızlı artması sonucu cari işlemler açığında bir miktar bozulma gözlenmiştir. Ayrıca, petrol fiyatlarındaki hızlı artış ve euronun dolar karşısında değer kaybetmesi gibi dışsal şoklar cari işlemler açığındaki bozulmayı artırmıştır.

2000 yılının ilk altı aylık dönemine ilişkin GSMH verileri ekonomide bir canlanmanın başladığını göstermektedir. Nitekim, 2000 yılının ilk altı ayında geçen yılın aynı dönemine göre Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'da yüzde 5,7, GSMH'da ise yüzde 4,3 oranında artış kaydedilmiştir. Bu dönemde büyüme hızı tarım sektöründe yüzde 1,7, sanayi sektöründe yüzde 3,5, hizmetler sektöründe ise yüzde 7,4 oranında gerçekleşmiştir. 2000 yılının ilk yarısında ithalatta yaşanan canlanmanın etkisiyle ticaret ve ithalat vergisi kalemlerindeki artışlar hizmetler sektörünün yüksek oranlı büyümesinde belirleyici olmuştur.

Aylık sanayi üretim endeksi, imalat sanayii kapasite kullanım oranları ve ithalattaki gelişmeler ekonomideki büyüme eğiliminin yılın ikinci yarısında da devam ettiğini göstermektedir. Bu gelişmeler çerçevesinde 2000 yılı sonu itibarıyla GSYİH büyüme hızının yüzde 7, GSMH büyüme hızının ise yüzde 6 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. 2000 yılında tarım sektörü katma değerinin yüzde 3,6, sanayi sektörü katma değerinin yüzde 6,9, hizmetler sektörü katma değerinin ise yüzde 7,9 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Yılın ilk yarısındaki büyüme yurt içi talepteki canlanmadan kaynaklanmıştır. 1999 yılının tamamında yüzde 4 oranında gerileyen toplam yurt içi talep, 2000 yılının ilk altı aylık döneminde yüzde 8,1 oranında artmıştır. Sabit sermaye yatırımları ve özel tüketim harcamalarındaki artışlar bu gelişmede etkili olmuştur.

Özel tüketim harcamalarının 2000 yılının ilk altı ayındaki artış hızı yüzde 5,8 oranında gerçekleşmiştir. 2000 yılının tamamında özel tüketim harcamalarının artış hızının yılın ilk yarısındaki seviyesini koruması beklenmektedir. 1999 yılından 2000 yılına sarkan yüksek reel faiz gelirleri özel tüketim artışını destekleyen temel faktör olmuştur. Bunun yanı sıra, 1999 yılında yüksek reel faizlerin etkisiyle ertelenmiş tüketim talebi 2000 yılının başında faiz oranlarının önemli ölçüde düşmesi ile birlikte özel tüketimin artmasında etkili olmuştur. Diğer yandan geleceğe yönelik belirsizliklerin azalması tüketici güvenini de yükseltmiş ve tüketici kredileri kullanımında da önemli bir artış gözlenmiştir.

Kamu tüketim harcamaları 2000 yılının ilk yarısında yüzde 6,9 oranında artmıştır. Bu artışta cari harcamalardaki yüzde 14,6 oranındaki yükselme belirleyici olmuştur. Yılın tamamında kamu tüketim harcamaları artış hızının yüzde 4,8 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

1998 ve 1999 yıllarında sırasıyla yüzde 3,2 ve yüzde 14,3 oranında gerileyen toplam sabit sermaye yatırımları 2000 yılının ilk altı aylık döneminde yüzde 15,8 oranında artmıştır. Bu dönemde, sabit sermaye yatırımları özel kesimde yüzde 15,3, kamu kesiminde yüzde 17,8 oranında artmıştır. 2000 yılı sonu itibarıyla özel ve kamu sabit sermaye yatırımlarının sırasıyla, yüzde 14 ve yüzde 15,7 oranında artması beklenmektedir. Böylece, 1999 yılında yüzde 14,3 oranında gerileyen toplam sabit sermaye yatırımlarının 2000 yılında yüzde 14,5 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2000 yılında, sabit sermaye yatırım talebinin canlanmasında makroekonomik programın başarıyla uygulanması sonucunda ekonomide belirsizliğin azalması, iç ve dış talebe ilişkin olumlu beklentilerin artması, kamu kesiminin mali piyasalar üzerindeki baskısının azalmasıyla birlikte reel faizlerin hızla düşmesi ve finans sektörünün reel kesime yönelik kredi hacmini artırması temel belirleyici unsurlar olmuştur.

2000 yılında tüketim ve yatırımlarda beklenen bu gelişmeler sonucunda yurt içi nihai talebin yüzde 7,5 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2000 yılında stok değişiminin GSMH büyümesine katkısının negatif 0,5 puan olması ve böylece toplam yurt içi talep artışının yüzde 6,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2000 yılının Ocak-Temmuz döneminde ihracat, bir önceki yılın aynı dönemine göre, yüzde 5 oranında artarak 15,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde tarım ürünleri ihracatı yüzde 25,4 oranında düşerken, imalat sanayii ürünleri ihracatında yüzde 7,8 oranında artış sağlanmıştır. 2000 yılında euronun dolar karşısında değer yitirmesi Avrupa Birliği (AB) ülkelerine yapılan ihracatın dolar değerinin küçülmesine yol açmıştır. Buna rağmen, yılın ilk yedi ayında AB ülkelerine yapılan ihracatta yüzde 4,1 oranında artış sağlanmıştır. 2000 yılında nominal ihracat artışının sınırlı kalmasında dolar cinsinden ihracat fiyatlarının düşmüş olması da etkili olmuştur. Nitekim, Ocak-Haziran dönemi itibarıyla ihracat fiyatları bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 5,6 oranında gerilemiştir. Böylece, Ocak-Haziran dönemi itibarıyla ihracattaki reel artış yüzde 12,7 olurken, nominal artış yüzde 6,3 seviyesinde kalmıştır.

Yurt içi talep ve üretimdeki canlanmaya paralel olarak ithalat, 2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde yüzde 35,3 oranında artarak 29,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 1999 yılının Ocak-Temmuz dönemi ile mukayese edildiğinde ithalat artış hızının yüksek kalmasında, geçen yılın söz konusu döneminde ekonomik aktivitenin ve ithalatın önemli ölçüde gerilemiş olması etkili olmuştur. 2000 yılında, petrol fiyatlarının hızla yükselmesi de toplam ithalattaki artışta belirleyici olmuştur. Nitekim Ocak-Temmuz dönemi itibarıyla 1999 yılında 13,2 dolar olan varil başına petrol maliyeti 2000 yılında 25,9 dolara çıkmıştır. Ham petrol fiyatlarındaki artış diğer enerji kaynaklarının fiyatlarında da yükselmeye yol açmış böylece, ham petrol, doğal gaz ve petrol ürünleri ithalatı bu yılın Ocak-Temmuz döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 2,2 milyar dolar artarak 4,8 milyar dolara yükselmiştir. Diğer yandan, yılın ilk aylarında faiz oranlarında gözlenen hızlı düşüş tüketim talebinin önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. Artan tüketim talebiyle birlikte özellikle otomobil ithalatında da ciddi artışlar gözlenmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, 1999 yılının Ocak-Temmuz döneminde 5,2 milyar dolar olan dış ticaret açığı 2000 yılının aynı döneminde 11,8 milyar dolara yükselmiştir.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde turizm gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 50,3 oranında artarak 3,6 milyar dolar olmuştur. Diğer görünmeyen gelirler ise diğer taşımacılık, müteahhitlik gelirleri ve diğer özel-resmi hizmet gelirlerindeki düşüşlerin etkisiyle yüzde 9,7 oranında azalmıştır. Öte yandan, turizm ve faiz giderleri sırasıyla yüzde 17,1 ve yüzde 7,6 oranında artmıştır. Böylece net diğer mal ve hizmet gelirleri bir önceki yıla göre yüzde 51 oranında artmıştır. Net transfer gelirleri ise yüzde

5,2 oranında gerileyen işçi gelirlerinin de etkisiyle yüzde 3,5 oranında azalmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, 1999 yılının Ocak-Temmuz döneminde 206 milyon dolar olan cari işlemler açığı, 2000 yılının aynı döneminde 5,9 milyar dolara yükselmiştir.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde, rezerv hariç sermaye hareketleri dengesi 8,6 milyar dolar fazla vermiş ve cari işlemler açığının finansmanında herhangi bir sorunla karşılaşmamıştır. Sermaye hareketleri dengesinde sağlanan bu olumlu gelişmede Hazinesinin yurt dışında gerçekleştirdiği tahvil ihraçları ile orta ve uzun vadeli kredi kullanımlarındaki yükselme etkili olmuştur.

2000 yılının tamamında ihracatın yüzde 5,3 oranında artarak 28 milyar dolar, ithalatın ise yüzde 27,8 oranında artarak 52 milyar dolar olması beklenmektedir. Bu gelişmeler sonucunda, 1999 yılında 10,4 milyar dolar olan dış ticaret açığının, 2000 yılında 19,6 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir. 2000 yılının tamamında turizm gelirlerinin Programda öngörülen tutarı aşarak 7,8 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Böylece, 2000 yılının tamamında cari işlemler açığının 8,2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2000 Yılı Programında toplam kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının yüzde 12,1, Konsolide Bütçe açığının GSMH'ya oranının ise yüzde 11,5 düzeyinde tutulması hedeflenmiştir. Programda, faiz ve özelleştirme dışı fazlanın GSMH'ya oran olarak toplam kamu kesiminde yüzde 2,8, Konsolide Bütçede ise yüzde 3,5 oranında gerçekleşmesi öngörülmüştür. 2000 yılı Ocak-Eylül dönemindeki gelişmeler özellikle Konsolide Bütçe dengesinde hedeflenenden daha iyi bir performans sağlanacağını göstermektedir.

2000 yılı Ocak-Eylül döneminde Konsolide Bütçe gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 98,1 oranında artarken, faiz dışı harcamalardaki artış oranı yüzde 50,1 seviyesinde kalmıştır. Böylece, 1999 yılı Ocak-Eylül döneminde 1 katrilyon lira olan faiz ve özelleştirme dışı bütçe fazlası, 2000 yılının aynı döneminde 7,5 katrilyon liraya yükselmiştir. Faiz ve özelleştirme hariç Konsolide Bütçe fazlasının 2000 yılı sonu itibarıyla, 6,7 katrilyon lira olacağı tahmin edilmektedir. Yıl sonu toplam bütçe açığının ise Programda öngörülen 14,4 katrilyon liranın önemli ölçüde altında kalarak 11,6 katrilyon lira düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, 2000 yılı sonu itibarıyla faiz ve özelleştirme dışı Konsolide Bütçe fazlasının GSMH'ya oranının yüzde 5,4, toplam Konsolide Bütçe açığının GSMH'ya oranının ise yüzde 9,3 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

1999 yılında, yüzde 2,3 olarak gerçekleşen işletmecî KİT'lerin borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının, 2000 yılında yüzde 2 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu gelişmede, özellikle destekleme alım fiyatlarının uygulanan Program çerçevesinde hedeflenen enflasyon oranı ve dünya fiyatları dikkate alınarak artırılması, destekleme alım miktarlarının nispi olarak azalması ve faiz oranlarının düşmesiyle finansman maliyetlerinin azalması sonucu destekleme alımı yapan işletmecî KİT'lerin borçlanma gereğinde ortaya çıkan iyileşme etkili olmuştur. Diğer yandan, uluslararası petrol fiyatlarındaki hızlı yükselme, kuraklık nedeniyle düşük maliyetli hidrolik enerji üretiminin azalması ve TEAŞ'ın enerji tedarik yapısının yüksek maliyetli hariçten alınan enerji lehine değişmesi, enerji alanında faaliyet gösteren KİT'lerin 2000 yılında borçlanma gereğini önemli ölçüde artırmıştır.

Özelleştirme kapsamında izlenen KİT'lerin borçlanma gereğinin GSMH içindeki payının 1999 yılında yüzde 0,1 iken, 2000 yılında yüzde 0,5 olarak gerçekleşmesi; 1999 yılında GSMH'nın yüzde 0,6'sı oranında açık veren fonların ise 2000 yılında yüzde 1,3

oranında fazla vermesi beklenmektedir. Fon dengesinde sağlanan bu iyileşmede özelleştirme gelirlerindeki artış etkili olmaktadır. 1999 yılında GSMH'ya oran olarak yüzde 0,3 seviyesinde gerçekleşen mahalli idarelerin finansman açığının 2000 yılında da bu seviyede kalması beklenmektedir.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının 1999 yılında GSMH'nın yüzde 3'ü seviyesinde olan gelir-gider açığının 2000 yılında yüzde 2'ye gerilemesi beklenmektedir. Sosyal güvenlik kuruluşlarının gelir-gider açığının azalmasında 1999 yılında çıkarılan 4447 sayılı yasa ile SSK ve Bağkura tabi sigortalıların prime esas kazanç tavan ve tabanının artırılması, SSK'da prim tahsilatının hızlandırılması yanında emekli aylıklarının aylık TÜFE artışlarına endekslenmesi etkili olmuştur. Bu gelişmelerin de katkısıyla, sosyal güvenlik kuruluşlarına Bütçeden yapılan transferlerin GSMH'ya oranının 1999 yılındaki yüzde 2,8 seviyesinden 2000 yılında yüzde 2,1'e gerilemesi beklenmektedir.

Bu gelişmeler sonucunda, 2000 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin (KKBG) GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 4,4 puan azalarak yüzde 10,9 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Faiz ödemeleri ve özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda 1999 yılında GSMH'nın yüzde 0,6'sı oranında açık veren kamu kesimi genel dengesinin 2000 yılında yüzde 3,6 oranında fazla vereceği tahmin edilmektedir.

2000 yılında kamu açıklarının finansman yapısında da önemli bir değişim gözlenmiştir. Kamu kesimi, 1994-1998 döneminde net dış borç ödemesinde bulunurken, 1999 yılında GSMH'nın yüzde 1,81 oranında net dış borç kullanmış, söz konusu oran 2000 yılında ise yüzde 3'e yükselmiştir.

Dış finansman imkanlarının artması, özelleştirme uygulamasında ve faiz dışı fazlada sağlanan başarı, Hazinesin yurt içi mali piyasalar üzerindeki baskısını azaltmıştır. Böylece, Hazinesin borçlanma maliyeti 2000 yılının ilk dokuz aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre önemli oranda gerilemiştir. Nitekim, Ocak-Eylül dönemi itibarıyla 1999 yılında yüzde 111,1 olan iç borçlanma faiz oranı, 2000 yılında yüzde 37,9'a gerilemiştir.

2000 yılında gelirler politikası hedeflenen enflasyonla uyumlu bir çerçevede yürütülmüştür. Bu kapsamda, memur maaşlarındaki artış oranı 2000 yılının ilk yarısı için yüzde 15, ikinci yarısı için yüzde 10 olarak belirlenmiştir. Ancak, Mayıs ayında tüketici fiyatlarındaki kümülatif artışın yüzde 17,1 olması sonucunda, Bütçe Kanununda öngörüldüğü şekilde Haziran ayında memur maaşlarında yüzde 3,6 oranında ilave artış sağlanmıştır. Asgari ücret 2000 yılının ilk yarısı için yüzde 17,3, ikinci yarısı için yüzde 8,2 oranında artırılmıştır. Ayrıca, 2000 yılı Şubat ayında gerçekleşen yasal düzenleme ile kira artışları 2000 yılı için yüzde 25, 2001 yılı için yüzde 10 ile sınırlandırılmıştır. Tütün, yaş çay ve hububat destekleme alım fiyatları hedeflenen enflasyon oranı ile uyumlu bir biçimde belirlenmiştir.

2000 yılının ilk yarısında yapısal reformlar alanında da önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Tarımda Yeniden Yapılandırma ve Destekleme Kurulu oluşturulmuş, Ziraat Bankası ve Halk Bankası aracılığıyla kullanılan düşük faizli kredi desteği rasyonel bir yapıya kavuşturulmuş, tarımsal desteklemede doğrudan gelir desteği sistemine geçiş çerçevesinde pilot bölge uygulaması başlatılmıştır. Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerine özerklik kazandıracak kanun yürürlüğe girmiştir. Sosyal güvenlik kuruluşlarının yeniden yapılandırılması ve bireysel emekliliğe ilişkin yasa tasarıları hazırlanmış, 25 adet bütçe içi, 2 adet bütçe dışı fon kapatılmış, uluslararası tahkime izin veren Anayasa değişikliği gerçekleştirilmiş, iletişim ve enerji sektörlerinin devlet imtiyazı olmaktan çıkaracak yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiş, Türk Telekom özel şirket statüsüne kavuşturularak

iletişim sektöründe düzenleyici kurum oluşturulmuştur. Bankaların daha şeffaf ve etkin çalışmasını sağlamak üzere düzenlemeler yapılmıştır.

Özelleştirme alanında, Petrol Ofisinin yüzde 51 hissesinin devri ile TÜPRAŞ'ın hisselerinin yüzde 31,5 oranındaki kısmının yurt içinde ve yurt dışında halka arzı işlemleri gerçekleştirilmiş, bu özelleştirmelerden 2,4 milyar dolar gelir elde edilmiştir. Bu kapsamda ayrıca, üçüncü GSM lisansının satışına ilişkin ihale 2,5 milyar dolarlık bedelle gerçekleştirilmiştir.

Merkez Bankası, 9 Aralık 1999 tarihinde, üç yıllık süre zarfında uygulayacağı para programını ilan etmiştir. Buna göre Merkez Bankası enflasyonu düşürmeye yönelik üç yıllık dönemi iki alt döneme ayırmaktadır. Üç yıllık dönemin ilk 18 aylık döneminde enflasyona ilişkin beklentilerin program hedefleri ile uyumlu hale getirilmesine ve bu amaçla döviz kuruna ilişkin risklerin ve belirsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik bir politika izleneceği, bundan sonraki 18 aylık dönemde ise döviz kuruna ilk dönemde getirilen sınırlamaların tedrici olarak gevşetilerek para politikası araçlarının daha etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanacağı ilan edilmiştir.

Merkez Bankası tarafından ilan edilen para programının ana hatları, ilk 18 aylık süre boyunca döviz kurunun dönem sonu enflasyon hedefleri referans alınarak günlük olarak ilan edilmesi ve net iç varlıkların sınırlandırılarak bilanço genişlemesinin net dış varlık artışına bağlanması temeline dayanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak 2000 yılının ilk altı ayında performans kriteri, daha sonra da gösterge taban değeri niteliğini taşıyan net uluslararası rezervler tanımlanmaktadır. Ayrıca, programın ilk döneminde sterilizasyon yapılmayacağı ve kısa dönemli faiz oranlarının piyasada belirleneceği ilan edilmiştir. Net iç varlıklar hedef değerinin ise dönem içinde parasal tabanın bir önceki dönem sonu değerinin +/- yüzde 5 bandında dalgalanmasına izin verilmiştir.

Para programının 2000 yılı ilk dokuz aylık uygulama sonuçları ilan edilen hedefler ve performans kriterleri ile uyumlu gerçekleşmiştir. Yılın ilk dokuz ayında, 1 dolar+0,77 eurodan oluşan kur sepetindeki artış hedeflerle uyumlu olarak gerçekleşmiş. Merkez Bankası net iç varlıkları bir önceki dönem sonu değerinin +/- yüzde 5'1 olarak belirlenen bant içinde kalmış. Eylül ayı itibarıyla 12,8 milyar doların altına inmemesi öngörülen net uluslararası rezervler 17,6 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Emisyon ve rezerv para 2000 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla, bir önceki yıl sonuna göre sırasıyla yüzde 30,5 ve yüzde 25,5 oranında artış kaydetmiştir. Programın uygulamaya konulması ile Türk Lirası faiz oranları hızlı bir gerileme göstermiştir. Bunun sonucunda, Türk Lirası tasarruf mevduatları reel olarak gerilemiş ve bu gelişme para arzı rakamlarına da yansımıştır. 2000 yılı Eylül ayı itibarıyla, geçen yılın sonuna göre toplam Türk Lirası mevduat yüzde 16,6, yurt içi yerleşik kişilerin açtığı döviz tevdiat hesapları yüzde 43,9 oranında artış göstermiştir. Bu gelişmeler sonucunda, aynı dönem itibarıyla M2 para arzı yüzde 17,8 ve M2Y para arzı yüzde 29,2 oranında artmıştır.

Reel faiz oranlarındaki düşüş ve ekonomik aktivitenin canlanması kredi hacminde önemli bir artışa yol açmıştır. Nitekim, mevduat bankalarının yurt içine açtıkları kredi hacmi 2000 yılı Eylül ayında yıl sonuna göre yüzde 51,8 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde tüketici kredilerindeki artış yüzde 331,3 oranında olmuştur.

Program kapsamında öngörülen politikaların başarıyla uygulanması sonucunda 2000 yılında enflasyonist beklentilerde ve aylık fiyat artış hızlarında belirgin bir yavaşlama eğilimi ortaya çıkmıştır. Nitekim, 2000 yılının ilk iki ayında uluslararası ham petrol fiyatlarındaki yükselme ve ağır kış koşullarının tarım ve madencilik sektörlerinde

fiyatları yükseltmesi sonucunda beklentilerin üzerinde gerçekleşen TEFE ve TÜFE aylık artış hızları Mart ayından itibaren hızla yavaşlamaya başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda, 1999 yılı sonunda yüzde 62,9 olan TEFE 12 aylık artış hızı 2000 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 43,9'a, yüzde 68,8 olan TÜFE 12 aylık artış hızı ise yüzde 49'a gerilemiştir. 2000 yılı sonu itibarıyla, 12 aylık TEFE artış hızının yüzde 29, TÜFE artış hızının ise yüzde 34 olması beklenmektedir.

B. SOSYAL VE KÜLTÜREL ALANDA SAĞLANAN GELİŞMELER

1997 genel nüfus tespitine göre, 2000 yılı ortasında nüfusun 65,3 milyona ulaştığı, nüfus artış hızının yüzde 1,48 olduğu, toplam doğurganlık hızının 2,5, doğuştan hayatta kalma ümidinin ise 69,1 yıl olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir. 22 Ekim 2000 tarihinde uygulanan genel nüfus sayımı sonuçlarının en kısa sürede değerlendirilmesi için gerekli çalışmalar sürdürülmektedir. Demografik gelişmelerin takibine imkan verecek bir kayıt sisteminin oluşturulması amacıyla yürütülen MERNİS projesi kapsamında bütün ilçe nüfus müdürlüklerinin bilgisayar alt yapıları tamamlanmış, sistemi kullanacak personele gerekli eğitim verilmiştir.

Genç bir nüfus yapısına sahip ülkemizde 0-14 yaş grubu toplam nüfusun yüzde 29,9'unu, 15-64 yaş grubu yüzde 64,5'ini ve 65+ yaş grubu yüzde 5,6'sını oluşturmaktadır.

Ülke dışında yaşayan vatandaşlarımızın sayısı Mayıs 2000 itibarıyla 3,6 milyona ulaşmış olup, Batı Avrupa ülkelerindeki Türk işadamlarının sayısı 55 bindir. Diğer taraftan, Türk Cumhuriyetlerinde faaliyet gösteren Türk firmaları aracılığıyla bu ülkelere işgücü gönderilmektedir. 2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde yurtdışına gönderilen kişi sayısı 8.436'dır.

2000 yılında bebek ölüm hızı binde 35,3'e gerilemiş ve doğuştan hayatta kalma ümidi 69,1 yıla yükselmiş bulunmakla birlikte, sağlık hizmetlerinin etkili ve verimli şekilde herkese ve her bölgeye ulaştırılması konusunda istenilen düzeye gelinememiştir.

Ana çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetleri alanında ülke genelinde sağlanan gelişmelere rağmen, bölgeler ve yerleşim yerleri arasındaki farklılıklar devam etmektedir. Üreme sağlığı hizmetlerinin temel sağlık hizmetlerine entegre edilmesi ve kademeli biçimde ülke düzeyinde birinci basamak sağlık kuruluşlarına yaygınlaştırılması çalışmaları sürdürülmüştür.

Çocuklara yönelik tüm uygulamaların uluslar arası standartlar doğrultusunda gerçekleştirilebilmesi çalışmaları sürdürülmüş, 1995 yılında onaylanarak yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesine ek Protokoller imzalanarak, bu alandaki uygulamaların, oluşturulan denetim mekanizmasına dahil olması yönünde önemli bir adım atılmıştır.

Kadınların toplumsal konumlarının yükseltilmesi, kalkınma sürecine ve çalışma hayatına katılımının artırılması, etkinlik alanlarının genişletilmesi, eğitim seviyelerinin yükseltilmesi ve karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almalarının sağlanması ihtiyacı devam etmektedir. Toplum ve aile hayatında çağdaş düzenlemeler öngören Türk Medeni Kanunu değişiklik tasarısı TBMM'ye sunulmuştur.

1999 yılı itibarıyla 12 ve üstü yaş grubunda okuma yazma oranı, kadınlarda yüzde 77,4, erkeklerde yüzde 94,2 olmak üzere ortalama yüzde 85,7'ye ulaşmıştır.

1999-2000 öğretim yılında okullaşma oranları 5-6 yaş grubundaki okul öncesi eğitimde yüzde 9,8, sekiz yıllık ilköğretimde yüzde 96,1, genel ve mesleki-teknik liseleri

kapsayan ortaöğretimde yüzde 59,4 ve yükseköğretimde, yüzde 18,7'si örgün öğretimde olmak üzere, toplam yüzde 27,8'e ulaşmıştır.

1999-2000 öğretim yılında okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında toplam 12,7 milyon öğrenci ve 484 bin öğretmen bulunmaktadır. Öğrencilerin 246 bini özel örgün eğitim kurumlarına devam etmektedir. Kamu ve özel çıraklık ve yaygın eğitim kurumlarında yaklaşık 3 milyon kişiye eğitim hizmeti verilmektedir.

Kırsal kesimde eğitimin etkinliğini sağlamak amacıyla taşınmalı eğitim yönetmeliğinde düzenleme yapılarak, daha fazla sayıda öğrenci kapsama alınmış ve 1999-2000 öğretim yılında toplam 27.994 okulda 635.041 öğrenci bu hizmetten yararlanmıştır.

Eğitimin bütün kademelerinde fiziki alt yapı ve insan gücü eksikliklerinin devam etmesi eğitim kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Mesleki ve teknik eğitimde, kaynak yetersizliği, mevcut kaynakların etkin kullanılamaması, özel kesim ile işbirliğinin yeterince kurulamaması ve üniversiteye giriş sisteminde yapılan düzenlemelerin de etkisiyle, istenilen hedeflere ulaşılamamaktadır.

1999-2000 öğretim döneminde üniversite sayısı, 21'i vakıf üniversitesi olmak üzere 74'e; fakülte, yüksekokul, meslek yüksekokulu ve enstitü sayısı toplam 1.492'ye; yükseköğretimdeki toplam öğretim elemanı ise 64.169'a ulaşmıştır.

Yükseköğretime önceki yıllardan gelen birikme ile birlikte, aşırı talep ve ortaöğretim kademesinde etkili bir yönlendirme sisteminin kurulamamış olması gibi nedenlerle yükseköğretim önündeki yığılma 2000 yılında da devam etmiştir.

Yükseköğretimin bürokratik ve merkeziyetçi bir yapıda kurumsallaşması nedeniyle gerek üniversite içinde, gerekse üniversiteler arasında yeterli rekabet ortamı oluşturulamamıştır.

Sanayinin rekabet gücünün yükseltilmesini teminen mikroelektronik, telekomünikasyon, temiz enerji teknolojileri, yeni malzeme teknolojileri, biyoteknoloji gibi ileri teknolojilere erişme ve mevcut teknolojilerin fonksiyonel kapasitelerinin artırılması çalışmaları sürdürülmüştür.

Kamu-üniversite-sanayi işbirliğini geliştirici çalışmalara ve bu işbirliğini kullanarak kamu ve üniversitelerdeki bilgi birikiminin ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürülmesini sağlayan teknopark, yenilik merkezleri ve AR-GE merkezlerinin faaliyetlerine ve geliştirilmelerine devam edilmiştir. Türkiye Akreditasyon Kurumu kurulmuştur.

Elektronik ticaretin yaygınlaştırılması konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiş ve bu kapsamda, elektronik imza yasa tasarısı hazırlama çalışmalarında önemli mesafe alınmış, tüketicinin korunmasına ilişkin kanun değişikliği tasarısı hazırlanmış, fikir ve sanat eserleri Kanununda yer alan hakların elektronik ortamda korunmasını içeren tasarı TBMM'ye sunulmuştur. Kişisel bilgilerin korunması hakkındaki kanun tasarısı çalışmaları da Adalet Bakanlığı tarafından sürdürülmektedir.

Ulusal bilgi alt yapısının kurulması sürecinde kurumlar arası koordinasyon yeterince sağlanamamıştır. Bilgi güvenliği, elektronik ticaret, bilgisayar destekli eğitim gibi bilgi teknolojisinin öncelikli konuları üzerindeki çalışmalara devam edilmiş ve ulusal bilgi güvenliği teşkilatı kurulmasına ilişkin kanun tasarısı taslağı hazırlanmıştır.

Ülkemizde gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri pazarının büyüklüğüne paralel olarak internet kullanıcı sayısının 2 milyona yaklaşan düzeyde bulunması olumlu bir gelişmedir.

Bilgi ve teknoloji transferinde önemli bir araç ve ilave kaynak olan uluslar arası teknik işbirliği ülkemiz insan kaynaklarının geliştirilmesi açısından önemini korumuş, diğer ülkelere sağlanan teknik yardımlar da genişleyerek devam etmiştir.

Milli kültürün korunması, geliştirilmesi, kültürel alt yapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, dünya ülkeleri ve özellikle Türk Cumhuriyetleri ile kültürel ilişkilerin geliştirilmesi, yurt içi ve yurt dışındaki kültür varlıklarımızın değerlendirilmesi yönündeki çalışmalar sürdürülmüş; Türk dili ve kültürü ile ilgili araştırma faaliyetlerine devam edilmiştir.

Kültür alanında nitelikli insangücünün yetiştirilmesi, finansman ihtiyacının karşılanması ve gerekli koordinasyonun sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

2001 yılında nüfusun yüzde 11,8'ini oluşturması beklenen 19-24 yaş grubu gençlerin, sorumluluk duygusu gelişmiş, yeni fikirlere açık, kültürel değerlerimizi benimsemiş, araştırmacı, kalkınma sürecine katkıda bulunan ve öz güvenli fertler olarak yetiştirmeleri amacıyla gerekli tedbirlerin alınması esastır. Gençleri zararlı alışkanlıklardan koruyucu ve suça itilme ortamları yaratan unsurları yok edici çalışmalar sürdürülmekte olup, gençlerin serbest zamanlarının değerlendirilmesi amacıyla gençlik merkezlerindeki sosyal ve kültürel faaliyetlerden 2000 yılında 25 bin gencin yararlanması sağlanmıştır.

Sağlıklı bir toplum yaratmak için beden eğitimi ve spor etkinliklerini her yaş grubu için vazgeçilmez bir alışkanlık haline getirme gayretleri devam etmekle birlikte, bireylerin spora aktif katılımları yetersiz kalmıştır.

2000 yılında Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün, sayıları 104'e ulaşan gençlik merkezlerinde 25 bin, gençlik kamplarında ise 12-24 yaş grubundaki 3.550 gence hizmet verilmiştir.

Sağlık alt yapısı ve sağlık insangücünde önemli gelişmeler sağlanmış olmasına rağmen, bunların yurt çapında dengesiz dağılımı sorunu devam etmektedir. 2000 yılı itibarıyla hasta yataklarının yüzde 38'i, hekimlerin yüzde 40'ı üç büyük ilde bulunmaktadır.

2000 yılında 807 kişiye bir hekim, 384 kişiye bir hasta yatağı düşeceği tahmin edilmekte, sağlık altyapısı ve personelinin yetersiz olduğu illere yönelik personel istihdamını özendirici tedbirlerin alınması ihtiyacı önemini korumaktadır.

Trafik, ev ve iş kazaları, doğal afetler gibi insan sağlığını ve ulusal ekonomiyi olumsuz etkileyen sorunlar karşısındaki tedbirler kapsamında acil yardım merkez ve istasyonları ile hastane ve ambulans hizmetlerinde olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak, gerek bu alanda gerekse koruyucu sağlık hizmetleri alanında sağlanan olumlu gelişmelere rağmen, bu hizmetlerin temel sağlık hizmet birimlerine entegre edilmesi gerçekleştirilememiştir.

Sağlık hizmetlerinin maliyet etkili, kaliteli, yaygın, sürekli ve toplumun beklentilerine ve ihtiyaçlarına uygun olarak sunumu, sağlık hizmet basamakları arasında işbirliğinin ve sevk sisteminin geliştirilmesi, toplumun genel sağlık durumunun iyileştirilmesi ve sağlık kuruluşlarının yeniden örgütlenmesi amacıyla sistemin; finansman, yönetim, organizasyon, insangücü, hizmet sunumu, mevzuat ve enformasyon boyutları itibarıyla

yeniden yapılandırılması için Sağlık Bakanlığı koordinatörlüğünde reform çalışmaları devam etmektedir.

Hane halkı işgücü anketi (HİA) sonuçlarına göre, işgücü 2000 yılının ikinci üç aylık döneminde bir önceki yılın ortalamasına göre yüzde 1,6 oranında azalarak 22,7 milyona, istihdam ise yaklaşık yüzde 0,3 azalarak 21,3 milyona düşmüştür. İşsizlik oranı yüzde 7,3' ten yüzde 6,2' ye, eksik istihdam yüzde 8,5 'den yüzde 7,4' e düşmüş, böylece işsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl işgücü oranı yüzde 13,6 olmuştur. Kırsal kesimde yüzde 8,5 olan atıl işgücü oranı, kentsel kesimde Türkiye ortalamalarının üstünde seyretmeye devam etmiş ve yüzde 12,1' den yüzde 8,5' e düşmüş bulunmaktadır.

Türkiye'de tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payı, sanayileşme sürecindeki bir ülke için oldukça yüksek düzeydedir. Toplam istihdamın yüzde 35,8' ini oluşturan tarım sektörünün bu geniş istihdam yapısı ve hakim olan düşük verimlilik işgücü piyasasının etkinliğinin sınırlandırılmasına yol açmaktadır.

Tarım kesimi, bir yandan istihdam içindeki payının büyüklüğü diğer yandan daha çok ücretsiz aile işçiliğine dayanan özellikleri nedeniyle, ülke genelinde ücretli istihdamın toplam istihdam içindeki payının düşük kalmasına yol açmaktadır. 2000 yılı ikinci üç aylık dönemde Türkiye'de toplam işgücünde ücretlilerin payı yüzde 48,7'dir. Tarım kesiminde çalışanların yüzde 51,8'i ücretsiz aile işçisi olup, bunların yüzde 86,8'i kadındır.

İşgücünün yüzde 77,8'i, istihdamın ise yüzde 79'1'i en çok 8 yıllık öğrenim seviyesine sahip kişilerden oluşmaktadır.

İşgücü piyasasında esnekliği artıracak, yaygınlaşan yeni çalışma biçimlerini düzenleyecek, ülke şartlarına ve uluslar arası standartlara uygun mevzuatın oluşturulmasında 2000 yılında da mesafe alınamamıştır.

4447 sayılı Kanun'la oluşturulan işsizlik sigortası programının uygulamasına Haziran 2000'de başlanmış, iş güvencesine ilişkin kanun tasarısı taslağı Başbakanlığa sevk edilmiş; ancak işsizlik sigortası, kıdem ve ihbar tazminatı müesseseleri, iş güvencesi ve kıdem tazminatı fonu arasında bütünlüğü sağlayacak çalışmalarda önemli bir ilerleme kaydedilememiştir.

2000 yılında devlet memuriyetine merkezi sınavla giriş çerçevesinde işe yerleştirme uygulaması KİT'ler dahil bütün kamu kesimini kapsayacak şekilde başlatılmıştır. Kamu kesiminde işçiliğe ilk defa alınacaklarla ilgili ilk merkezi sınav da yıl içinde yapılmıştır.

İş sağlığı ve güvenliği alanlarındaki mevzuat yenileme çalışmaları AB müktesebatına uyum çalışmaları kapsamında yürütülmüş, bu alandaki kamu birimlerinin reorganizasyonu 618 sayılı KHK ile kısmen gerçekleştirilmiştir. 617 sayılı KHK ile de İş ve İşçi Bulma Kurumu, Türkiye İş Kurumu olarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bağlı kuruluşu olan Sosyal Güvenlik Kurumu'nun ilgili kuruluşu şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Ancak, 4588 sayılı yetki kanununun Anayasa Mahkemesince iptali üzerine bu KHK'lar iptal edilmiştir.

1993 yılında başlatılan İstihdam ve Eğitim Projesi sonuçlandırılmış; kurumsal, yasal ve uygulamaya dönük geniş kapsamlı faydaları yanında projenin önemli bir çıktısı da bugüne kadar 250 mesleğin standardının belirlendiği çalışmaların ileri bir aşamaya ulaşmış olmasıdır. Bu doğrultuda hazırlanan meslek standartları, sınav ve belgelendirme kurumu kanun tasarısı taslağı Bakanlar Kuruluna iletilmiştir.

Deprem bölgesinde Türkiye İş Kurumu tarafından, toplum yararına çalışma programları uygulanmıştır. Ayrıca bu bölgedeki depremzedelerin daimi veya geçici işçi statüsünde işe alınmalarına öncelik tanınması amacıyla tebliğ çıkarılmıştır.

İşgücü piyasası ve çalışma hayatının AB ve ILO normlarına uyumlu şekilde geliştirilmesi hedefi doğrultusunda Türkiye'nin onayladığı ILO Sözleşmesi sayısı 39, onay çalışmaları devam eden ILO Sözleşmesi sayısı ise 15'dir. Türkiye 2000 yılında da ILO Aplikasyon Komitesi'nin gündemine alınmamıştır. Bu olumlu gelişmeyle birlikte, sendikal hak ve özgürlükler ile iş güvencesinin geliştirilmesine yönelik ILO Sözleşmelerinin iş hukuka tam olarak yansıtılması çalışmalarının önemi daha da artmıştır.

Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluşu, çalışma esas ve yöntemleri hakkında kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilmiş, sosyal diyalog mekanizmalarının yeniden düzenlenmesine yönelik yasal çalışmalarda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Kamu görevlileri sendikaları oluşturulmasına ilişkin kanun tasarısı da halen TBMM gündeminde.

Ekonomik istikrar programının gelirler politikasına uygun olarak, memur maaşları, 2000 yılının ilk altı aylık kısmında TÜFE artış oranı olan yüzde 15, Haziran ayında TÜFE artış oranının beklenenin üzerinde gerçekleşmesi nedeniyle yüzde 3,6 ve Temmuz ayında da yüzde 10 oranında artırılmıştır. Böylece, 2000 yılında ortalama net memur maaşı nominal olarak yüzde 36,8 oranında artarken, reel olarak ise yüzde 11,2 oranında gerilemiştir.

2000 yılında kamu kesiminde ortalama net ele geçen işçi ücreti nominal olarak yüzde 65,7 reel olarak yüzde 7,6 oranında artmıştır.

Sanayi ve hizmetler kesimindeki 16 yaşından büyük işçilerin ortalama net ele geçen asgari ücreti de 2000 yılında nominal olarak yüzde 32,3 oranında artarken reel olarak yüzde 14,1 oranında azalmıştır.

Sosyal sigorta programlarının kapsamındaki nüfus 1999 yılında toplam nüfusun yüzde 91'ine ulaşmış ise de, toplam sivil istihdamın yaklaşık yarısı sosyal sigorta programlarının kapsamı dışındadır. Ülkemizde aktif sigortalılar ile pasif sigortalılar arasındaki denge olumsuz yönde gelişmeye devam etmiş, 1999 yılı itibarıyla pasif sigortalı başına düşen aktif sigortalı sayısı 2,16 olarak gerçekleşmiştir.

Sosyal güvenlik kurumlarının finansman açıklarını kapatmak amacıyla bütçeden yapılan transferler artarak devam etmiştir. Bu çerçevede, Emekli Sandığı'nın faturalı ödemeleri ve ek karşılıkları hariç olmak üzere, 2000 yılında toplam transferlerin GSMH'ya oranının yüzde 2,1 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Uygulanan sigorta programları, üyelerin aylığa hak kazanma şartları, emekli aylıklarının alt ve üst sınırları, prim oranları, sağlanan haklar ve yükümlülükler açısından sosyal güvenlik kurumları arasındaki farklılıklar devam etmektedir.

Ülkemizde gelir dağılımının dengesizliği önemini korumakta olup Türkiye'de nüfusun yüzde 8'i mutlak yoksulluk durumunda, yüzde 24'ü ise ekonomik bakımdan yoksulluk riski altında bulunmaktadır. Ücret gelirlerinin milli gelir içindeki payı OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeyde kalmaktadır. Diğer taraftan, bölgesel gelir farklılıkları da önemini korumaktadır.

Sosyal politikaların etkinliğinin artırılması açısından önem taşıyan kamu yönetimi reformu hazırlıkları kapsamında merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev yetki

sorumluluk ve kaynak paylaşımını etkili şekilde gerçekleştirecek olan mahalli idarelerin güçlendirilmesi reformuna ilişkin çalışmalara devam edilmiştir.

2000 yılı itibarıyla kentlerde yaşayan nüfusun 43,3 milyona ulaşarak toplam nüfusun yüzde 66'sını teşkil ettiği, kentleşme hızının yüzde 5,8'e ulaştığı; nüfusu bir milyonu aşan kentlerin kent nüfusu içindeki payının yüzde 42, Türkiye nüfusu içindeki payının yüzde 28, kentleşme hızının da yüzde 4,5 olduğu tahmin edilmektedir.

2000 yılı Ekim ayı itibarıyla il özel idarelerinin sayısı 81, belediye sayısı 3.228 olup, belediyelerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 80,7'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde büyükşehir belediyesi sayısı ise 16 olup, büyükşehir belediyelerinde yaşayan nüfusun toplam belediye nüfusu içindeki payı yüzde 41'dir.

İç göç olgusunun olumsuz etkileri kentsel alt yapı, eğitim, sağlık, sosyal hizmet, çevre ve istihdam alanlarında yoğunlaşmakta, bu durum kente uyum sorunlarına yol açmakta, aynı zamanda kamu hizmetlerinin etkinliğini azaltmaktadır.

Mahalli idarelerin toplam gelirlerinin ve toplam gelirleri içinde öz gelirlerinin payının artırılmasına olan ihtiyaç devam etmektedir. 2000 yılında 5.118 trilyon liraya ulaştığı tahmin edilen mahalli idare gelirlerinin GSMH içerisindeki payı yüzde 4,1 olmuştur.

Sanayinin belirli bir düzen içinde gelişmesini sağlayan organize sanayi bölgeleri uygulamaları sürdürülmüş, 2000 yılında 1.180 hektar büyüklüğünde 4 organize sanayi bölgesi hizmete sunulmuştur.

2000 yılında ülke toplam konut açığının 553 bin, yapı kullanma izni alan konut sayısının 170 bin olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum, yasal konut üretiminin ihtiyaca cevap vermediğini ve kaçak yapılaşma sorununun devam edeceğini ortaya koymaktadır.

Ülkemizdeki konut açığının giderilmesi için ihtiyaç duyulan finansman kaynaklarının atıyapılı arsa üretimine yönlendirilmesi gereği devam etmektedir.

Etkin bir çevre yönetim sistemi oluşturmak amacıyla hazırlanan ulusal çevre stratejisi ve eylem planının (UÇEP) uygulanması konusunda somut bir gelişme gerçekleşmemiştir.

BM, Biyolojik Çeşitlilik Çerçeve Sözleşmesi kapsamında hazırlanan ulusal biyolojik çeşitlilik eylem planı sonuçlanma aşamasına gelmiş, buna ilişkin Biyogüvenlik Protokolü ülkemiz tarafından imzalanmıştır.

AB'ye tam üyelik adaylığımızın tescil edilmesi ile birlikte başlayan süreçte, 2001 yılında Avrupa Çevre Ajansı'na üye olmak üzere başlatılan müzakerelere devam edilmiştir.

Esnaf ve sanatkarlar siciline kayıtlı küçük işletmelerin sayısı 2000 yılında 2,9 milyona ulaşmış bulunmaktadır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde Esnaf, Sanatkarlar ve Küçük İşletmeler Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

2000 yılında yapımı tamamlanacak 12 küçük sanayi sitesiyle birlikte hizmete açılan küçük sanayi sitelerinin sayısı 318'e ve iş yeri sayısı da 74.377'ye ulaşacaktır. KOBİ'ler imalat sanayii sektöründe hizmet veren kuruluşların yüzde 99,2'sini, istihdamın da yüzde 55,9'unu karşılamaktadırlar.

2. 2001 YILI PROGRAMININ TEMEL AMAÇLARI VE MAKROEKONOMİK HEDEFLERİ

A. TEMEL AMAÇLAR

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının ilk dilimini oluşturan 2001 Yılı Programının makroekonomik temel amacı; enflasyonda başlamış olan düşüş eğilimini devam ettirmek, cari işlemler açığının kontrol altına alınarak sürdürülebilir bir yapıda gelişmesini sağlamak, kamu finansman dengesinde sağlanan olumlu gelişmeleri sürdürerek kamu açıklarını bir istikrarsızlık unsuru olmaktan çıkartmaktır.

Bu temel amaçlar doğrultusunda maliye politikası enflasyonda ve kamu dengesinde sağlanan olumlu gelişmeleri devam ettirecek ve cari açığın kontrol altında gelişmesini sağlayacak bir yapıda uygulanacaktır.

Para ve kur politikasının enflasyonla mücadeleyi destekleyecek ve ekonomik birimlere uzun vadeli bir bakış açısı kazandıracak çerçevede uygulanmasına devam edilecektir.

Gelirler politikası, üretim ile istihdamı artırma ve fiyat istikrarını sağlama hedefleriyle tutarlı bir biçimde ve verimlilikle ilişkili olarak yürütülecektir.

Makroekonomik istikrarı sürekli kılacak ve ekonominin etkin, esnek ve verimli bir yapıya kavuşmasını sağlayacak olan tarımsal destekleme, sosyal güvenlik, özelleştirme, kamu mali yönetimi ve şeffaflık, vergi politikası ve mali sistemin şeffaflık ve etkinliğinin artırılması konularındaki yapısal düzenlemelere hız kazandırılarak devam edilecektir.

Tarımsal destekleme sistemine etkin ve eşitlikçi bir yapı kazandırılacak, tarım ürünleri fiyatlarının dünya fiyatları dikkate alınarak piyasa koşullarında belirlenmesi temin edilecek, tarımsal ürün deseninin piyasa koşullarına uygun optimum bileşimi sağlanacaktır.

Sosyal sigorta kuruluşlarının idari ve mali etkinliği artırılacak, norm ve standart birliğini sağlamak için temel esaslar belirlenecek, gelirleri artırıcı ve giderleri azaltıcı düzenlemeler yapılacaktır.

Bireysel emeklilik sigorta programları, uzun vadeli sosyal güvenlik politikası kapsamında, gönüllülük esasına dayanan, devletin denetiminde, özerk, mali sektör içinde örgütlenen, teşvik sistemleri ile donatılan, kayıt dışı çalışmayı önleyici, zorunlu sigorta sistemini destekleyen ve tamamlayan bir fonksiyona sahip olacak şekilde uygulamaya konulacaktır.

Özel sağlık ve hayat sigortaları mevcut sosyal sigorta sistemine ilave ve isteğe bağlı bir sistem olarak desteklenecektir.

İşsizlik sigortasına ilişkin sigortalıların, demografik ve sigortalılıkla ilgili bilgilerinin toplanacağı bilgi sistemi kurulacak, gerek gelirlerin toplanmasında gerekse işsizlik sigortası yardımları ve hizmetlerinden yararlanmada sistemin sağlıklı bir şekilde çalışmaya başlaması sağlanacaktır.

Kamusal karar alma sürecinde etkinliği sağlamak amacıyla modern bütçe yönetiminin gerektirdiği kurumsal ve fonksiyonel işleyiş ve mekanizmaların sisteme aşamalı bir şekilde dahil edilmesi ve bu çerçevede bütçe kapsamının genişletilmesi amacıyla yapılan çalışmalara hız kazandırılacaktır. Mali disiplinin sağlanması, kaynakların

stratejik önceliklere göre dağıtılması ve etkin kullanılması gibi temel bütçesel sonuçların gerçekleştirilmesinde mali saydamlık özellikle kısa vadeli politikalar arasında öncelikle yer alacaktır.

Fon harcamalarının kontrol altına alınması, sayı ve hacim olarak küçültülmeleri, yükümlülüklerinin artırılmaması, faaliyetlerinin zaman içinde ilgili genel ve katma bütçeli kuruluşlar tarafından üstlenilmesi ve işlevlerini yerine getirmeyen fonların tasfiyesi yönünde çalışmalar sürdürülecektir. Faaliyetlerine devam edecek olan bütçe dışı fonların denetiminde etkinlik sağlanacaktır.

Vergi idaresinin uygulama, izleme ve denetleme fonksiyonunu güçlendirecek, ayrıca kayıt dışı ekonomiyi kontrol altına alıp vergi tabanını genişletecek çalışmalara önem verilecektir.

Devletin ekonomiye doğrudan müdahalesi özelleştirme politikaları çerçevesinde olabildiğince daraltılacak, kamu hizmeti niteliğinde görevlerin yürütülmesinde etkinlik ve verimlilik esaslarına uyulacaktır. Özelleştirme kapsamı dışındaki işletmelerin faaliyetlerini özerk bir şekilde yürütebilmelerini teminen yeniden yapılandırılmaları sağlanacaktır.

Özelleştirmeden beklenen hedeflere ulaşmak amacıyla kamu sermayesinin belirleyici olduğu ulaştırma-haberleşme ve enerji sektörlerinde serbestleşmeye gidilerek, özel sektör katılımının sağlanmasına yönelik düzenlemelere devam edilecektir. Yap-işlet-devret, yap-işlet ve işletme hakkı devri gibi finansman modelleri yeniden gözden geçirilerek bu modellerin rekabeti engelleyici uygulamalara yol açması önlenecektir. Özel sektörün katılımına açılan iletişim ve enerji gibi sektörlerde, tüketici hak ve çıkarlarını korumak ve rekabeti tesis etmek başta olmak üzere gerekli her türlü yapısal düzenlemeler özerk düzenleyici kurullar vasıtasıyla sağlanacaktır.

Mali sistemde kaynakların etkin dağılımının temini ve mali kurumların daha rekabetçi ve etkin bir yapıya kavuşabilmeleri için gerekli ortam oluşturulacaktır. Bu çerçevede, mali sistemin şeffaflık ve etkinliğinin sağlanmasına yönelik olarak atılan adımlara devam edilecek, kamu bankalarının yapısal sorunları çözülerek öncelikle özerkleştirilecek ve kamu bankaları kademeli olarak bankacılık kesiminden çekilecektir. Ayrıca fon maliyetlerinin uluslar arası seviyelere yaklaştırılması için yasal yükümlülükler gözden geçirilecektir.

B. MAKROEKONOMİK HEDEFLER

2001 yılında GSMH büyümesinin yüzde 4,5 seviyesine yavaşlayacağı öngörülmektedir. Büyüme hızının tarım sektöründe yüzde 1,4, sanayide yüzde 6, hizmetler sektöründe ise yüzde 5 olması beklenmektedir. Cari işlemler açığını kontrol altına alma yönünde uygulanacak makroekonomik politikaların iç talep artışını sınırlayıcı etkileri büyüme hızının yavaşlamasındaki temel belirleyici unsurdur. Nitekim, 2000 yılında yüzde 6,9 olması beklenen yurt içi talep artış hızının, 2001 yılında yüzde 3,5'e yavaşlayacağı öngörülmektedir.

2001 yılında kamu tüketimi ve özel tüketim harcamalarının sırasıyla yüzde 1,9 ve yüzde 3,2 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Böylece toplam tüketim artış hızının yüzde 3'e yavaşlaması beklenmektedir.

2001 yılında kamu sabit sermaye yatırımlarının yüzde 3,1 oranında gerilemesi, özel sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 8,2 oranında artması ve böylece toplam sabit sermaye yatırımlarında yüzde 5 oranında artış sağlanması öngörülmüştür.

2001 yılında 12 aylık TEFE artış hızının yüzde 10, TÜFE artış hızının ise yüzde 12 olması hedeflenmektedir. Bu hedefler çerçevesinde yıllık ortalama TEFE artış hızı yüzde 15,2, TÜFE artış hızı yüzde 19,5, GSMH deflatörü ise yüzde 18 olarak öngörülmüştür.

2001 yılında toplam ihracatın yüzde 10,7 oranında artarak 31 milyar dolara ulaşması hedeflenmektedir. Toplam ithalatın ise yüzde 4,8 oranında artarak 54,5 milyar dolar olması beklenmektedir. Böylece, 2000 yılında 19,6 milyar dolar olacağı tahmin edilen dış ticaret açığının, 2001 yılında 18,6 milyar dolara gerilemesi beklenmektedir.

Turizm gelirlerinin artış eğilimini koruyarak 2001 yılında 8,5 milyar dolar olması, işçi gelirlerinin ise 4,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

Bu gelişmeler sonucunda, 2001 yılında cari işlemler açığının 6,6 milyar dolara gerileyerek, GSMH'ya oranının yüzde 3,1 olması hedeflenmektedir.

2001 yılı kamu kesimi finansman dengesine ilişkin büyüklükler enflasyondaki düşüş eğilimini devam ettirme ve cari işlemler açığının kontrol altında gelişmesini sağlama hedefleri doğrultusunda belirlenmiştir. Bu çerçevede, 2000 yılında yüzde 5,4 oranında gerçekleşmesi beklenen faiz ve özelleştirme dışı bütçe fazlasının GSMH'ya oranının, 2001 yılında da yüzde 5,1 oranında devam ettirilmesi hedeflenmektedir.

2001 yılında özelleştirme hariç bütçe gelirlerinin GSMH'ya oranının, 2000 yılına göre 0,7 puan azalarak yüzde 25,7 olması beklenmektedir. 1999 ve 2000 yıllarında alınan önlemlerin de etkisiyle yüzde 21,3 düzeyine çıkan vergi gelirlerinin GSMH'ya oranının, 2001 yılında yüzde 20,7 düzeyine gerileyeceği öngörülmektedir. 2001 yılında özelleştirme faaliyetlerinden konsolide bütçeye sağlanacak gelirlerin ise GSMH'nın yüzde 2,4'ü oranına yükselmesi hedeflenmektedir. Böylece, 2001 yılında toplam bütçe gelirlerinin GSMH'ya oranının, 2000 yılındaki düzeyinde kalacağı ve yüzde 28,1 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2001 yılında konsolide bütçe faiz dışı harcamalarının GSMH'ya oranının, 2000 yılına göre 0,3 puan azalarak yüzde 20,7 düzeyinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

2000 yılında faiz dışı dengede, dış finansman imkanlarında ve özelleştirme gelirlerindeki olumlu gelişmeler ile faiz oranlarının hızla düşmesi neticesinde, 2001 yılında faiz yükünün önemli ölçüde azalması sağlanmıştır. Nitekim, 2000 yılında yüzde 16,3 olması beklenen faiz ödemelerinin GSMH'ya oranının, 2001 yılında yüzde 10,9'a gerilemesi hedef alınmıştır.

Faiz dışı harcamalarda ve faiz ödemelerinde beklenen düşüş sonucunda, 2001 yılında toplam bütçe harcamalarının GSMH'ya oranının, 2000 yılına göre 5,8 puan azalarak yüzde 31,5 seviyesine gerilemesi öngörülmektedir.

Bu gelişmeler sonucunda, 2000 yılında yüzde 9,3 olması beklenen konsolide bütçe açığının GSMH'ya oranının, 2001 yılında yüzde 3,4'e düşürülmesi hedeflenmektedir.

2001 yılında KİT'lerin borçlanma gereğinin GSMH'ya oranında 0,7 puanlık bir iyileşme sağlanması hedeflenirken, diğer bütçe türlerinin borçlanma gereğinin GSMH'ya oranında 2000 yılına göre önemli bir değişim beklenmemektedir. Bu çerçevede, 2000 yılında yüzde 10,9 olacağı tahmin edilen kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının, 2001 yılında yüzde 3,5'e düşmesi öngörülmektedir. Faiz ödemeleri ve özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda 2001 yılında toplam kamu kesimi dengesinin GSMH'nın yüzde 5,1'i oranında fazla vermesi hedeflenmektedir.

TABLO: I.1- Temel Ekonomik Büyüklükler

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 (1)	2001 (2)
BÜYÜME (Yüzde Değişme)												
Tarım	6,8	-0,9	4,3	-1,3	-0,7	2,0	4,4	-2,3	8,4	-4,6	3,6	1,4
Sanayi	8,6	2,7	5,9	8,2	-5,7	12,1	7,1	10,4	2,0	-5,0	6,9	6,0
Hizmetler	10,3	0,6	6,5	10,7	-6,6	6,3	7,6	8,6	2,4	-5,1	7,9	5,0
GSYİH	9,3	0,9	6,0	8,0	-5,5	7,2	7,0	7,5	3,1	-5,0	7,0	4,8
GSMH	9,4	0,3	6,4	8,1	-6,1	8,0	7,1	8,3	3,9	-6,4	6,0	4,5
GSMH (Trilyon TL)	397	634	1 104	1 997	3 888	7 855	14 978	29 393	53 518	78 242	124 406	153 405
GSMH (Milyon Dolar)	152 292	152 133	160 665	181 806	130 888	171 861	184 602	194 106	205 808	187 371	199 768	214 852
FIYATLAR												
GSMH Deflatörü (Yüzde Değişme)	57,6	59,2	63,5	67,4	107,3	87,2	78,0	81,2	75,3	56,2	50,0	18,0
TEFE Yıllık Ortalama (Yüzde Değişme)	52,3	55,3	62,1	58,4	120,7	86,0	75,9	81,8	71,8	53,1	50,6	15,2
TEFE Yıl Sonu (Yüzde Değişme)	48,6	59,2	61,4	60,3	149,6	65,6	84,9	91,0	54,3	62,9	29,0	10,0
TÜFE Yıllık Ortalama (Yüzde Değişme)	60,3	66,0	70,1	66,1	106,3	89,1	80,4	85,7	84,1	64,9	54,0	19,5
TÜFE Yıl Sonu (Yüzde Değişme)	60,4	71,1	66,0	71,1	125,5	76,0	79,8	99,1	69,7	68,8	34,0	12,0
DIŞ TİCARET (Milyon Dolar)												
İhracat (FOB)	12 959	13 593	14 715	15 345	18 106	21 636	23 225	26 261	26 973	26 588	28 000	31 000
İthalat (CIF)	22 302	21 047	22 871	29 428	23 270	35 709	43 627	48 559	45 922	40 692	52 000	54 500
Dış Ticaret Açığı(3)	-9 343	-7 454	-8 156	-14 083	-5 164	-13 212	-10 582	-15 358	-14 220	-10 447	-19 580	-18 630
Cari İşlemler Dengesi(3)	-2 625	250	-974	-6 433	2 631	-2 339	-2 437	-2 638	1 984	-1 364	-8 200	-6 600
Cari İşlemler Dengesi / GSMH	-1,7	0,2	-0,6	-3,5	2,0	-1,4	-1,3	-1,4	1,0	-0,7	-4,1	-3,1
KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ / GSMH	13,9	15,3	15,8	17,6	19,2	17,8	18,0	19,6	21,8	23,9	28,0	28,1
- Vergi Gelirleri / GSMH	11,4	12,4	12,8	13,2	15,1	13,8	15,0	16,1	17,3	18,9	21,3	20,7
KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ / GSMH	16,9	20,5	20,0	24,3	23,1	21,8	26,3	27,2	28,8	35,5	37,3	31,5
- Faiz Ödemeleri / GSMH	3,5	3,8	3,7	5,8	7,7	7,3	10,0	7,7	11,5	13,7	16,3	10,9
- Faiz Dışı Harcamalar/ GSMH	13,4	16,7	16,4	18,5	15,4	14,4	16,3	19,4	17,2	21,8	21,0	20,7
KONSOLİDE BÜTÇE AÇIĞI (Trilyon TL)	-12	-34	-47	-134	-152	-317	-1 238	-2 241	-3 726	-9 072	-11 553	-5 234
- Bütçe Açığı / GSMH	-3,0	-5,3	-4,3	-6,7	-3,9	-4,0	-8,3	-7,6	-7,0	-11,6	-9,3	-3,4
- Faiz Dışı Denge / GSMH	0,5	-1,5	-0,6	-0,9	3,8	3,3	1,7	0,1	4,6	2,1	7,0	7,5
- Faiz + Özelleştirme G. Dışı Denge/ GSMH	0,4	-1,5	-0,7	-1,0	3,6	3,3	1,7	0,1	4,1	2,1	5,4	5,1
KAMU KESİMİ BORÇLANMA GEREĞİ / GSMH												
TOPLAM KAMU	7,4	10,2	10,6	12,0	7,9	5,0	8,6	7,7	9,0	15,3	10,9	3,5
Konsolide Bütçe	3,0	5,3	4,3	6,7	3,9	4,0	8,3	7,6	7,0	11,6	9,3	3,4
KİT	3,8	3,1	3,3	2,4	1,4	-0,2	-0,5	-0,3	1,3	2,5	2,1	1,4
-İşletmeciler KİT	4,0	3,3	3,8	2,8	1,2	-0,6	-0,4	0,6	1,3	2,3	2,0	1,4
Mahalli İdareler	0,0	0,3	0,8	0,7	0,4	0,2	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,2
Döner Sermayeli Kuruluşlar	-0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	0,0
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-0,3	0,1	0,2	0,6	0,6	0,4	0,0	0,1	0,3	0,2	-0,0	0,0
Fonlar	0,6	0,9	1,3	0,9	0,9	0,6	0,1	-0,0	0,0	0,6	-1,3	-1,5
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	0,2	0,4	0,7	0,7	0,7	-0,1	0,5	0,1	0,0	0,1	0,5	0,0
- Faiz Dışı KKBG / GSMH	2,3	4,1	4,4	3,8	-2,9	-4,5	-2,8	-1,1	-3,6	0,5	-6,5	-8,4
- Faiz + Özelleştirme G. Dışı KKBG/ GSMH	2,7	4,3	4,6	4,0	-2,5	-4,2	-2,7	-0,9	-2,7	0,6	-3,6	-5,1

(1) Gerçekleşme Tahmini, (2) Program, (3) 1996 yılından itibaren bavul ticareti dahil.

II. DÜNYADA EKONOMİK GELİŞMELER

1. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

1997 ve 1998 yıllarında yaşanan krizlerin etkisiyle önemli ölçüde yavaşlayan dünya ekonomisinde canlanma sürecinin devam ettiği görülmektedir. 1999 yılında yüzde 3,4 oranında büyüyen dünya ekonomisinin 2000 yılında yüzde 4,7 oranında büyümesi beklenmektedir. Bu gelişmede ABD ekonomisinin canlılığını artırarak sürdürmesi, Avrupa'da büyümenin hızlanması, Japonya'da ise sınırlı ölçüde de olsa ekonomik iyileşmenin görülmesi başlıca rolü oynamaktadır. Asya ülkelerinde canlılığın artması, Latin Amerika ve Orta Doğu ülkelerinin durgunluktan çıkmaları ve Afrika'da ekonomik aktivitenin artmasının katkısıyla gelişmekte olan ülke ekonomilerinin güçlendiği görülmektedir. Geçiş dönemi ülkeleri ise özellikle Rusya'nın ortaya koyduğu beklenenden daha iyi gelişme performansı ile son iki yılda artan bir büyüme hızı göstermektedirler. Yaşanan krizlerin küresel ekonomideki olumsuz etkilerinin sınırlı kalmasında krize karşı izlenen politikalar etken olmuştur. Bununla birlikte, dolar, euro ve yen bölgelerinde büyük ekonomik ve finansal dengesizliklerin sürmesi küresel ekonomik ortamın istikrarı yönünden risk oluşturmakta, yükselen petrol fiyatları da geleceğe ilişkin belirsizlikleri artırmaktadır. Ayrıca bazı gelişmekte olan ülkelerde de yaşanan doğal afetlerin ve ürün fiyatlarındaki gerilemelerin etkisiyle ciddi ekonomik sorunlar devam etmektedir.

1998 yılında dünya ekonomisinde görülen yavaşlamanın etkileri, önceki durgunluklarla karşılaştırıldığında, daha hafif atlatılmıştır. Bu durum, öncekilerden farklı olarak gözlenen yavaşlamanın, yükselen ekonomilerde baş göstermesi ve dünya genelinde politika belirleyicilerinin uyumlu hareket etmeleriyle açıklanabilir. ABD'deki yüksek büyüme hızı, krizin en derin olduğu noktada dünya ekonomisindeki yavaşlamanın azaltılmasında çok önemli bir etken olmuş, Avrupa ve Japonya'da büyümeyi güçlendiren politikalar da canlanmayı desteklemiştir. Asya başta olmak üzere krizin etkili olduğu çoğu ülkede politika uygulayıcılarının kararlı yapısal uyum çabaları makroekonomik istikrarın yeniden sağlanmasına katkı yapmış ve dış dünyanın güvenini kazanmalarını sağlamıştır. Diğer gelişmekte olan ülkelerde izlenen uygun makroekonomik politikalar da krizin yayılmasını önlemede önemli rol oynamıştır.

ABD, tarihinin kesintisiz en uzun büyüme süreçlerinden birini gerçekleştirmektedir. 1999 yılında yüzde 4,2 oranında büyüyen ABD ekonomisinin 2000 yılında yüzde 5,2 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir. Son yıllarda ABD ekonomisinde gerçekleşen yüksek büyüme oranları özellikle iç talep büyümesinden kaynaklanmaktadır. 1999 yılında GSYİH yüzde 4,2 oranında, iç talep ise yüzde 5,1 oranında büyümüştür. Esas itibarıyla, 1996 yılından itibaren iç talep artış hızının üretim artış hızından yüksek olduğu ve talep fazlasının bugüne kadar fiyatlar üzerinde baskı yaratmaktan çok dış ticaret açığını önemli ölçüde artırdığı görülmektedir. 1997'de GSYİH'nın yaklaşık yüzde 1,8'i olan cari işlemler açığı 1999'da yüzde 3,7'ye, 2000 yılının ilk çeyreğinde de yüzde 4,3'e yükselmiştir. Diğer yandan işsizlik oranı yüzde 4'e gerilemiştir. Yükselen enerji fiyatları hariç tutulduğunda çekirdek enflasyon halen düşük oranlardadır. ABD ekonomisinde gözlenen bu olumlu gelişme toplam faktör verimliliğindeki artışla ilişkilendirilmekte ve genelde yeni ekonominin göstergesi olarak kabul edilmektedir.

ABD'nin içinde bulunduğu varsayılan yeni ekonomi konusundaki temel yaklaşım, yeni enformasyon teknolojisi ve piyasaların serbestleştirilmesinin mikroekonomik alandaki ortak etkisinin verimliliğin büyümeye katkısını artırması ve enflasyonla istihdam arasındaki ilişkileri değiştirmesidir. Bilgiye erişim olanaklarının artması kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamakta, internet kullanımının yaygınlaşması rekabeti artırmakta, yeni teknolojilerin kullanılması stok kontrolünü mümkün hale getirmekte ve

bütün bunlar ekonomik dalgalanmaların büyüklüğünü azaltmaktadır. Ancak, doların reel olarak değer kazanması ve yükselen petrol fiyatlarının önümüzdeki dönemde yapacağı daraltıcı etkiyle ABD’de büyümenin 2001 yılında yüzde 3,2 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

ABD ekonomisi bu canlılığını korurken, Japon ekonomisinin durgunluktan çıkamadığı görülmektedir. Japonya’da 1998 yılında yüzde 2,5 oranında gerileyen GSYİH özellikle iç talebin zayıf kalması nedeniyle, 1999 yılında yüzde 0,2 oranında artış göstermiştir. 1998 yılında uygulamaya konan uyarıcı maliye politikaları kapsamında artan kamu harcamalarının etkisiyle 1999 yılına ekonomik canlanmayla girilmiştir. Ancak, özel kesim talebinde kalıcı artış sağlanamaması sonucunda 1999 yılının ikinci yarısında tekrar durgunluk başlamıştır. Özel tüketimin yetersiz kalmasında esas itibarıyla işsizlik oranının yükselmesi ve ücretlerin son yıllarda düşmesi etkili olmuştur. Şirketlerin yeniden yapılanması sürecinin de istihdam ve ücretleri olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Diğer yandan Japonya’da bütçe açığının GSYİH’ya oranının yüksek düzeylere çıkması maliye politikalarıyla talebi uyarmanın sınırlarına ulaşıldığını ortaya koymakta, yenin reel olarak değer kazanması da dış talebi düşürücü etki yapmaktadır. Ekonomide kalıcı iyileşmelerin sağlanabilmesi için bankacılık reformu, şirketlerin yeniden yapılandırılması ve işgücü piyasasında esnekliği artıracak politikalar önem taşımaktadır. Japon ekonomisinin 2000 ve 2001 yıllarında sırasıyla yüzde 1,4 ve yüzde 1,8 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Euro bölgesinde dünya ekonomisindeki canlanmaya ve euronun değer kaybetmesine bağlı olarak artan ihracat sonucunda, 1999’un ikinci yarısında başlayan canlılığın 2000 yılında da devam ederek güç kazandığı görülmektedir. Euro bölgesinde yıllık büyümenin yüzde 3,5’e ulaşacağı ve bütün bölge ülkelerinde potansiyel büyüme hızının üzerine çıkacağı tahmin edilmektedir. Ekonomik canlılık işsizlik oranında da düşüşe yol açmıştır.

Özellikle Batı Avrupa için gündemde olan konu son on yıllık dönemde ülke ekonomilerinin ABD ekonomisine oranla düşük performans göstermesinin nedenleri ile ABD’de yeni ekonomi olarak nitelendirilen gelişmenin Avrupa’da da ortaya çıkıp çıkmayacağıdır. ABD ve Avrupadaki bu farklı gelişmenin en belirgin göstergesi ABD ekonomisinin son sekiz yıldaki istikrarını koruyarak 1999 yılında Avrupa ortalamasının iki katı büyümesidir. Aynı zamanda ABD’de enflasyon oranı Avrupa merkez bankasının ekonomik ve parasal birlik için belirlediği üst limit olan yüzde 2 hedefinin sadece 0,2 puan üzerinde olup, işsizlik oranı ise AB’de yüzde 8,8 iken ABD’de yüzde 4,2’dir. ABD ile Batı Avrupa ülkeleri arasındaki fark 1990’lı yıllarda kapanmaktan ziyade açılmıştır.

Yükselen ekonomilerde makroekonomik göstergelerin düzeldiği görülmektedir. Bu ülkelerde cari işlemler açığının borçlanma yerine borç dışı kaynaklarla finanse edildiği gözlenmekte ve başlıca alt coğrafi bölgeler itibarıyla bakıldığında cari işlemler dengesinde iyileşme sağlanması beklenmektedir.

Asya bölgesinde 1999 yılında ekonomik iyileşme süreci hız kazanmıştır. Birçok ülkede kriz sonrasındaki beklentilerin oldukça üzerinde, bölge genelinde de yüzde 5,9 oranında büyüme gerçekleşmiştir. Güney Kore yüzde 10,7, Malezya yüzde 5,6, Tayland ise yüzde 4,2 oranında büyümüştür. Asya’daki güçlü büyüme eğiliminin 2000 ve 2001 yılında da devam edeceği ve bölge genelinde büyüme oranının yüzde 6,5 civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Asya bölgesindeki ekonomik canlanmada uyarıcı para ve maliye politikalarının yanında dış talep artışı ve Asya’nın en büyük üreticisi olduğu elektronik eşya

fiyatlarındaki iyileşmeler etken olmuştur. Bilgi ve iletişim teknolojisi mallarına olan talep artmakla birlikte, yurtiçi özel talebin de 2000 yılında büyümenin itici güçlerinden birisi olmuştur. Asya'daki büyümenin kalıcılığı için yapısal reformların devam etmesi zorunlu görülmektedir.

Yaşanan krizden fazla etkilenmeyen Çin ve Hindistan'da hızlı büyüme devam etmektedir. Son iki yılda Çin yüzde 7, Hindistan ise yüzde 6'nın üzerinde büyüme kaydetmiştir. Her iki ülkede de yapısal reform ihtiyacı devam etmekle birlikte, Hindistan'ın bilgi teknolojisi konusundaki atılımı dikkat çekmekte, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılacak olması da önümüzdeki dönemde uluslar arası ticarete rekabeti etkileyecek nitelikte görülmektedir.

Krizden çıkan Latin Amerika ve Karayip ülkelerinde büyüme ihracata dayalı olarak sürmektedir. Bölge ülkelerinin çoğunda enflasyonun tek haneli rakamlarda kalacağı tahmin edilmektedir. Ancak ülkeler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Brezilya, Meksika, Şili gibi ülkeler özellikle ekonomik istikrarsızlıkların nispeten daha belirgin yaşandığı diğer ülkelere oranla daha yüksek büyüme hızlarına ulaşmaktadırlar. Uluslararası finansman imkanlarının kısıtlı ve maliyetinin yüksek olması bölge büyümesini sınırlayan en önemli etken olmaya devam etmektedir. 1999 yılında yüzde 0,3 oranında büyüme gerçekleştiren Latin Amerika ülkelerinin 2000 yılında yüzde 4,3, 2001 yılında ise yüzde 4,5 oranında büyümesi beklenmektedir.

Rusya krizinden olumsuz yönde etkilenen geçiş ekonomilerinden Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ekonomilerinde 1999 yılında canlanma görülmüştür. 1999 yılında yüzde 2,7 oranında büyüyen BDT ülkelerinin 2000 yılında özellikle Rusya'da görülen canlanmanın ve yükselen dünya enerji fiyatlarının etkisiyle yüzde 5,6 oranında büyüme gerçekleştirmesi beklenmektedir. Bu ülkeler yapısal ve kurumsal reformlarda sağlanan aşama bakımından aralarında farklılıklar bulunmakla birlikte, Orta ve Doğu Avrupa'da yer alan AB'ye aday ülkelerin gerisinde bulunmaktadır. Bu ülkelerde uzun vadeli iyileşmeler yapısal reformların hızının artırılmasına bağlı bulunmaktadır. BDT ülkelerinin Rusya'daki büyümenin de yavaşlamasıyla 2001 yılında yüzde 3,8 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

1999 yılında yüzde 3,2 oranında büyüme kaydeden Rusya ekonomisinin 2000 yılında yüzde 7, 2001 yılında da yüzde 4 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Orta Doğu ve Afrika'da gelişmelerin önemli ölçüde dış piyasalara bağlı olduğu görülmektedir. Orta Doğu ve Afrika'nın bazı ülkelerinde ekonomi, petrol fiyatlarının hızla yükselmesi sonucunda iyileşmiştir. Afrika'da 1999 yılında yüzde 2,2 oranında büyüme gerçekleşmiştir. Büyümede petrol fiyatlarının yükselmesine bağlı olarak, bazı Afrika ülkelerinde ihracat gelirlerinin artması ile Asya ve Avrupa'daki canlanmayla sanayi ham maddelerine talebin artması etkili olmuştur. Afrika bölgesinde büyümenin 2000 yılında yüzde 3,4, 2001 yılında da yüzde 4,4 olacağı tahmin edilmektedir. Bununla birlikte, tek ürüne bağımlılık, kuraklık, kıtlık, hızlı nüfus artışı, siyasal ve etnik çatışmalar ve bazı ülkelerde yetişkin nüfusun yüzde 20'den fazlasında görülen AIDS salgını gibi nedenlerle Afrika ülkeleri dünyanın en yoksul kesimini oluşturmaktadır.

1998 ve 1999 yıllarında önemli ölçüde yavaşlayarak, sırasıyla yüzde 4,3 ve 5,1 oranında büyüyen dünya ticaret hacminin, küresel ekonomideki canlanmaya bağlı olarak 2000 yılında yüzde 10 oranında büyümesi beklenmektedir. Dünya üretiminde 1999'da canlanma yaşanmasına rağmen dünya ticaret hacmi ancak 1999 yılının ikinci yarısından itibaren artmaya başlamıştır. Bu durum krizden etkilenen Asya ülkelerinde ihracatta

artışa rağmen, ithalat artışının ekonomideki mevcut atıl kapasite ve bu ülke paralarının değer kaybı gibi nedenlerle sınırlı kalmasından kaynaklanmıştır.

2000 yılında dünya ticaret hacmi artışının daha dengeli bir yapı arzemesi beklenmektedir. 1998 ve 1999 yıllarında büyük ölçüde ABD'nin ithal talebindeki genişlemeden kaynaklanan dünya ticaret hacmindeki artışı, 2000 yılında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda beklenen yüzde 5-10 civarındaki ithal talebi artışlarının da etkilemesi beklenmektedir. Euronun değerinin düşmesinin euro bölgesinde ihrac talebini artırması beklenmektedir. Asya ülkelerinin çoğunda ihracat ve ithalatta yüzde 20-30'lar civarında artışlar kaydedilmesi muhtemeldir. Diğer yandan Latin Amerika ülkeleri ve Afrika ülkelerinin ithal taleplerinde de artış beklenmektedir. Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve elektronik ticaretin hızla yayılması da ticareti olumlu yönde etkilemiştir. Dünya ticaret hacminin 2001 yılında yüzde 7,8 artacağı tahmin edilmektedir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİLERİNDE GELİŞMELER

Euro bölgesinde 1999 yılının ilk yarısında ihracat artışının yavaşlamasıyla gerileyen sanayi üretimi, yılın ikinci yarısında dünya ekonomisindeki canlanmaya bağlı olarak artmaya başlamıştır. Böylece, 1999 yılında yüzde 2,4 oranında ekonomik büyüme gerçekleşmiştir. Diğer yandan özel tüketim harcamalarının yüksek seviyesi 1999 yılında büyümeye etki eden en önemli faktörlerden biri olmuştur. Özel tüketimdeki artış eğiliminin 2000 yılında da devam etmesi beklenmektedir. 1999 yılının ikinci çeyreğinden itibaren iş dünyasında güven ortamının da güçlenmeye başladığı gözlenmektedir. Ayrıca, euronun dolar karşısındaki değerinin düşmesinin bölgenin rekabet gücünü artırması, dış talepteki olumlu gelişmelerle birlikte 2000 yılında ihracata olumlu etki yapmaktadır. 2000 yılında euro bölgesinde büyümenin yüzde 3,5 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 1999 yılında euro bölgesinde büyüme performansının ülkeler arasında farklılık gösterdiği ve Fransa'da, Almanya ve İtalya'ya göre daha yüksek büyüme sağlandığı gözlenmektedir. 2000 yılında Almanya ve İtalya'daki büyümenin Fransa'daki büyümeye yaklaşması beklenmektedir.

Ekonomik aktivitenin canlanması, euronun değer kaybının hızlanması, hızla artan petrol fiyatları ve diğer mal fiyatlarında sınırlı da olsa artış görülmesi, euro bölgesinde tüketici fiyatlarının 1999 yılı Ağustos ayından itibaren artmasına yol açmış ve tüketici fiyatlarındaki yıllık artış oranı 2000 yılında Avrupa Merkez Bankasının üst limiti olan yüzde 2'ye yükselmiştir. Ancak, enerji hariç çekirdek enflasyon oranı yüzde 1 civarındadır.

Euro bölgesindeki tüm ülkelerde bütçe açıkları önemli ölçülerde daraltılmış olup, bölge genelinde 2003 yılı itibarıyla dengenin büyük ölçüde sağlanacağı öngörülmektedir. Ancak bazı ülkelerde mali disiplininin ekonomik genişlemeyle uyumlu gitmemesi sonucunda beklenen iyileşme sağlanamamıştır. İyileşmenin kalıcı olabilmesi için işgücü piyasası ile ilgili düzenlemelere yönelik önlemler de önem taşımaktadır.

Avrupa'da son yıllarda euronun da dolaşıma girmesiyle özelleştirme, işgücü piyasası ve şirketlerin yeniden yapılandırılmasına ilişkin düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Ancak rekabeti artıran ve işgücü arzını teşvik eden ek önlemlere duyulan ihtiyaç devam etmektedir.

1999 yılında yüzde 2,1 büyüyen İngiltere'nin 2000 yılında yüzde 3,1 büyümesi beklenmektedir. Enflasyon oranı hedeflenenin altında olup, işsizlik oranı yüzde 4 civarındadır. İngiltere'nin 2001 yılında yüzde 2,8 büyüyeceği tahmin edilmektedir.

2001'de Ekonomik ve Parasal Birlik'e (EPB) girecek olan Yunanistan enflasyonu kontrol altında tutmak ve yüksek kamu borçlarını azaltmak için kamu maliyesini güçlendirmeye çalışmaktadır.

İsveç'in 2000 yılında iç talepteki canlılık ve ihracat artışı nedeniyle yüzde 4,4 büyümesi beklenmektedir. En düşük enflasyon oranlarına sahip ülkelerden biri olan İsveç EPB'ye hazırlık amacıyla yüksek olan vergi yükünü azaltma ve işgücü piyasasındaki reformları gerçekleştirme aşamasındadır.

TABLO: 1.2- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler

	(Yüzde Değişme)			
	1998	1999	2000(1)	2001(1)
DÜNYA HASILASI	2,6	3,4	4,7	4,2
Gelişmiş Ülkeler	2,4	3,2	4,2	3,2
ABD	4,4	4,2	5,2	3,2
Japonya	-2,5	0,2	1,4	1,8
Euro Alanı	2,7	2,4	3,5	3,4
Almanya	2,1	1,6	2,9	3,3
Gelişmekte Olan Ülkeler	3,5	3,8	5,6	5,7
Afrika	3,1	2,2	3,4	4,4
Asya	4,1	5,9	6,7	6,6
Latin Amerika	2,2	0,3	4,3	4,5
Orta Doğu ve Avrupa	3,1	0,8	4,7	4,1
Geçiş Dönemi Ülkeleri	-0,8	2,4	4,9	4,1
Orta ve Doğu Avrupa	2	1,3	3,1	4,2
DÜNYA TİC. HACMİ				
-Mal ve Hizmet İthalatı	4,3	5,1	10	7,8
İleri Ülkeler	5,7	7,6	10,3	7,9
Avrupa Birliği (2)	9,8	5,4	11,0	8,0
Gelişmekte Olan Ülkeler	0,3	-	10	9
TÜKETİCİ FİYATLARI				
İleri Ülkeler	1,5	1,4	2,3	2,1
Avrupa Birliği	1,4	1,4	2,1	2,9
Gelişmekte Olan Ülkeler	10,1	6,6	6,2	5,2
Geçiş Dönemi Ülkeleri	21,8	43,8	18,3	12,5
İŞSİZLİK ORANI (Yüzde)				
İleri Ülkeler	6,7	6,3	5,9	5,7
Avrupa Birliği	9,5	8,8	8	7,5
LIBOR (Altı Aylık, Yüzde)	5,6	5,5	6,8	7,4

Kaynak: IMF World Economic Outlook, September 2000

(1) Tahmin

(2) Sadece mal ithalatını kapsamaktadır.

TABLO: I-3- Bazı Avrupa Birliği Ülkelerine İlişkin Temel Ekonomik Göstergeler

	1998	1999	2000 (1)	2001(1)
BÜYÜME (Yüzde Değişme)				
AB	2,7	2,4	3,4	3,3
EURO ALANI	2,7	2,4	3,5	3,4
Almanya	2,1	1,6	2,9	3,3
Fransa	3,2	2,9	3,5	3,5
İtalya	1,5	1,4	3,1	3,0
İngiltere	2,6	2,1	3,1	2,8
İspanya	4,0	3,7	5,1	4,2
İSSİZLİK (Yüzde)				
AB	9,5	8,8	8,0	7,5
EURO ALANI	10,8	9,9	9,0	8,3
Almanya	9,0	8,3	7,9	7,6
Fransa	11,7	11,3	9,8	8,8
İtalya	11,8	11,4	10,7	10,1
İngiltere	4,7	4,3	3,9	4,0
İspanya	18,8	15,9	14,0	12,6
TÜKETİCİ FİYATLARI (Yüzde Değişme)				
AB	1,4	1,4	2,1	1,9
EURO ALANI	1,1	1,2	2,1	1,7
Almanya	0,6	0,7	1,7	1,5
Fransa	0,7	0,6	1,5	1,1
İtalya	1,7	1,7	2,5	1,6
İngiltere	2,7	2,3	2,0	2,4
İspanya	1,8	2,2	3,1	2,4
KAMU DENGESİ/GSYİH (Yüzde)				
AB	-1,5	-1,5	-0,5	-0,5
EURO ALANI	-2,0	-1,2	-1,0	-0,9
Almanya	-2,1	-1,5	1,6	-1,2
Fransa	-2,7	-1,8	-1,2	0,3
İtalya	-2,8	-1,9	-1,3	-0,9
İngiltere	0,2	1,6	3,6	0,8
İspanya	-0,7	2,0	0,3	1,8
KAMU BORÇ STOKU/GSYİH (Yüzde)				
AB	71,7	69,7	68,5	66,9
EURO ALANI	73,4	72,6	69,2	67,3
Almanya	60,7	61,0	58,5	57,0
Fransa	59,3	58,6	58,0	57,0
İtalya	116,3	114,9	111,0	108,5
İngiltere	47,4	44,7	40,8	38,2
İspanya	65,6	64,7	61,5	57,9

Kaynak: IMF World Economic Outlook, September 2000 ve OECD Economic Outlook, June 2000

(1) Tahmin

1999 yılında Avrupa'da en düşük büyüme oranları gerçekleştiren ülkelerden olan Danimarka, Norveç ve İsviçre'de canlanma görülmektedir. Bu canlanmada Norveç ve Danimarka'da ihracat artışı etkili olurken, İsviçre'de ayrıca iç talepte de artış gözlenmektedir.

AB'ye aday statüsündeki ülkelerde 2000 ve 2001 yıllarında ekonomik canlanmanın sürmesi beklenmektedir. Bu canlanmada Batı Avrupa'ya yapılan ihracatın ve başta Rusya olmak üzere BDT'de görülen olumlu gelişmelerin yanında, uygulanan makroekonomik politikalar ve yapısal reformlarda kaydedilen başarılar etkili olmuştur. Ancak bu ülkeler nispeten büyük ve bazı hallerde artan cari işlemler açığı vermektedir. Doğacak sakıncaların önlenmesi için mali ve parasal disiplinin sağlanması ve yapısal reformların sürdürülmesi önem taşımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

I. MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE PROJEKSİYONLAR

1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA VE SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI

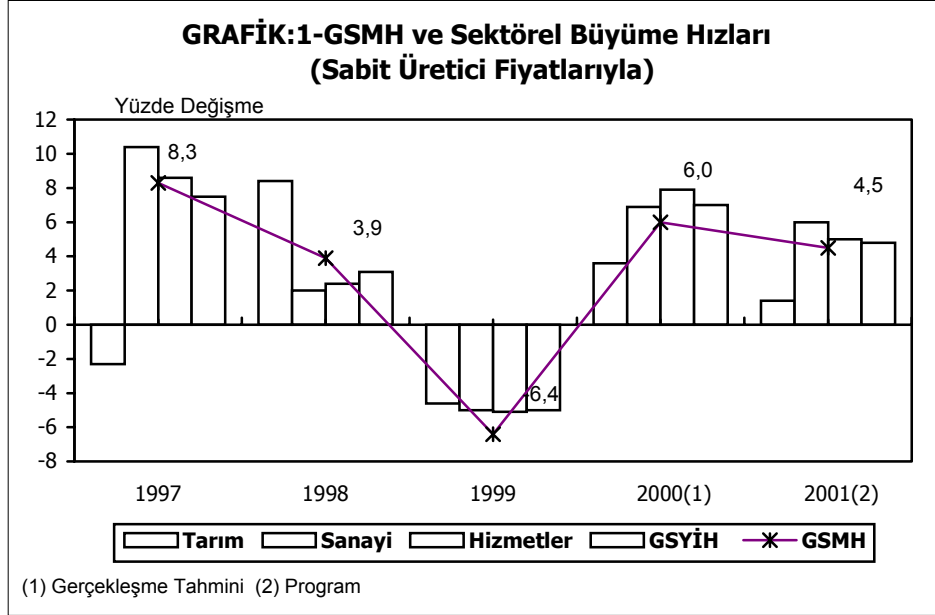
1999 yılında sabit fiyatlarla yüzde 5 oranında azalan GSYİH, 2000 yılının ilk çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 5,6, ikinci çeyreğinde ise yüzde 5,8 oranında artış kaydetmiştir. Böylece 2000 yılının ilk yarısında GSYİH büyüme hızı yüzde 5,7 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde net dış alem faktör gelirlerinde kaydedilen yüzde 70,8 oranındaki azalma nedeniyle GSMH'daki artış yüzde 4,3 seviyesinde gerçekleşmiştir.

1999 yılında yüzde 4,6 oranında daralan tarım sektörü katma değeri, 2000 yılının ilk yarısında yüzde 1,7 oranında artmıştır. Bu gelişmede bitkisel üretimin hububat, grubundaki üretim artışı belirleyici olmuştur. Diğer taraftan 1999 yılında yüzde 1,9 oranında gerileyen hayvancılık kesimi üretimi, 2000 yılının ilk yarısında da yüzde 1,3 oranında azalmıştır.

1999 yılında yüzde 5 oranında gerileyen sanayi sektörü katma değeri, 2000 yılının ilk yarısında yüzde 3,5 oranında artış göstermiştir. 2000 yılının ilk yarısında imalat ve enerji sektörleri katma değerleri bir önceki yılın aynı dönemine göre sırasıyla yüzde 3,2 ve yüzde 7 oranlarında artarken, madencilik sektörü katma değeri yüzde 0,5 oranında azalmıştır. İmalat sanayii katma değerinde kaydedilen artışta özel sektör imalat sanayii üretimindeki yüksek oranlı artışlar etkili olmuştur. 2000 yılının ilk yarısında özel imalat sanayii üretimi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,8 oranında artarken, aynı dönemde kamu kesimi imalat sanayii üretimi yüzde 16,3 oranında azalmıştır. Özel sektörde başta taşıt araçları üretimi olmak üzere, tekstil, giyim, ağaç ve mantar, kimyasal madde ürünleri ve radyo, televizyon ve haberleşme cihazları üretiminde önemli artışlar kaydedilmiştir. Kamu kesiminde ise tütün, kağıt ve ana metal sektörleri hariç diğer alt sektörlerde önemli üretim düşüşleri gözlenmiştir. Kamu kesimi imalat sanayiinde önemli bir paya sahip olan petrol ürünleri alt sektörü üretimi, Tüpraş'ın İzmit rafinerisinde deprem nedeniyle ortaya çıkan tahribatın da etkisiyle 2000 yılının ilk yarısında yüzde 26,8 oranında düşmüştür.

İthalatta ve turizmde yaşanan canlanmanın etkisiyle ticaret ve ithalat vergisi kalemlerindeki sırasıyla yüzde 10,4 ve yüzde 29,2 oranlarındaki artışlar hizmetler sektörünün yılın ilk yarısında yüzde 7,4 oranında büyümesinde belirleyici olmuştur. Yine

bu dönemde ulaştırma sektöründe yüzde 4,5 oranında katma değer artışı sağlanırken, inşaat sektörü katma değeri yüzde 0,4 oranında daralmıştır. İnşaat sektöründeki bu düşüşte, Yapı Denetimi Hakkındaki KHK kapsamında öngörülen düzenlemeler nedeniyle 27 ilde 2000 yılı Nisan-Temmuz döneminde inşaat ruhsatname izni verilmemesi ve Mart ayında başlaması planlanan kalıcı deprem konutları inşaatında yaşanan gecikme etkili olmuştur.

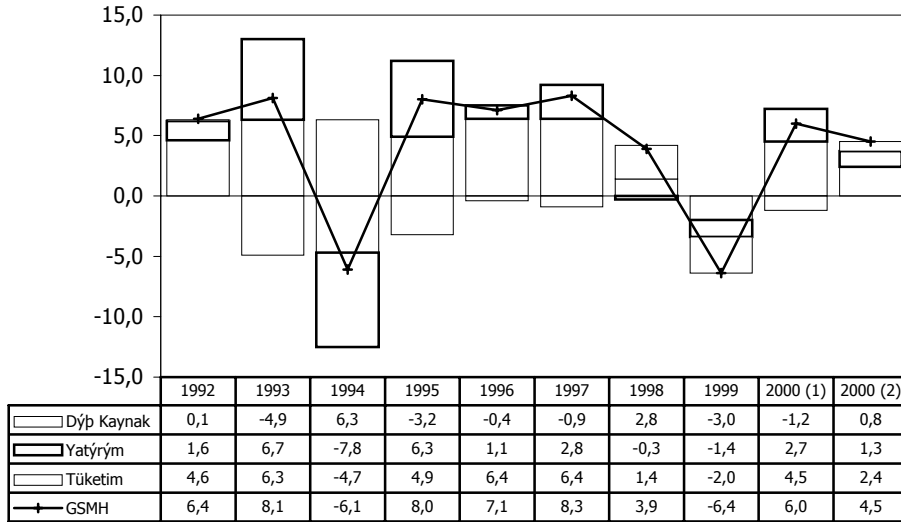

Aylık sanayi üretim endeksi ve kapasite kullanım oranlarındaki gelişmeler sanayi üretimindeki artışın yılın üçüncü çeyreğinde de sürdüğünü göstermektedir. Nitekim sanayi üretimi bir önceki yılın aynı ayına göre 2000 yılının Temmuz ayında yüzde 3,1, Ağustos ayında ise yüzde 17,1 oranında artmıştır. Ağustos ayındaki yüksek oranlı artışta, bir önceki yılın aynı ayında deprem felaketi nedeniyle üretimin büyük ölçüde düşmüş olması etkili olmuştur. Bununla birlikte, mevsimsel düzeltilmiş verilere göre Ağustos ayında sanayi üretiminin bir önceki aya göre yüzde 5,1 oranında artmış olması sanayi üretiminde baz etkisinin dışında da bir artış olduğunu göstermektedir.

Bu gelişmeler çerçevesinde, 2000 yılı sonu itibarıyla sanayi sektörü büyüme hızının yüzde 6,9 civarında olacağı tahmin edilmektedir. Tarım ve hizmetler sektörlerindeki büyüme hızının ise sırasıyla yüzde 3,6 ve yüzde 7,9 oranlarında gerçekleşmesi öngörülmektedir. Böylece 2000 yılında GSYİH'nın yüzde 7 oranında büyüyeceği, GSMH artış hızının ise net dış alem faktör gelirlerindeki azalma nedeniyle yüzde 6 civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2000 yılında tüketim ve yatırım harcamalarının GSMH büyümesine katkısının sırasıyla 4,5 ve 2,7 puan olması beklenirken, dış talebin GSMH büyümesine katkısının negatif 1,2 puan olması beklenmektedir.

2001 yılında GSMH büyüme hızının yüzde 4,5 olması öngörülmektedir. Sektörler itibarıyla büyüme hızlarının tarım sektöründe yüzde 1,4, sanayi sektöründe yüzde 6, hizmetler sektöründe ise yüzde 5 olması beklenmektedir.

GRAFİK: 2- GSMH Büyümesine Katkıları

(1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program

Cari işlemler açığını kontrol altına alma yönünde uygulanacak makroekonomik politikaların iç talep artışını sınırlayıcı etkisi büyüme hızının yavaşlamasındaki temel belirleyici unsur olacaktır. Nitekim 2001 yılında toplam tüketimin GSMH büyümesine katkısının yüzde 2,4'e, toplam yatırım harcamalarının büyümeye katkısının ise 1,3 puana gerilemesi beklenmektedir. 2000 yılında negatif 1,2 puan olan dış talebin büyümeye katkısının ise 2001 yılında pozitif 0,8 puan olması öngörülmektedir.

TABLO: II.1- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları

	1997	1998	1999	2000 (1)	2001 (2)
Sabit Fiyatlarla Yüzde Değişme					
Tarım	-2,3	8,4	-4,6	3,6	1,4
Sanayi	10,4	2,0	-5,0	6,9	6,0
Hizmetler	8,6	2,4	-5,1	7,9	5,0
GSYİH	7,5	3,1	-5,0	7,0	4,8
GSMH	8,3	3,9	-6,4	6,0	4,5
Sabit Fiyatlarla Yüzde Pay					
Tarım	13,2	13,9	14,0	13,5	13,1
Sanayi	29,2	28,9	28,8	28,8	29,1
Hizmetler	57,6	57,2	57,2	57,7	57,8
GSYİH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT, DİE

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO: II.2 - Fert Başına GSMH

Yıllar	Yıl Ortası	Cari Fiyatlarla			1998 Fiyatlarıyla			Satın Alma	SAGP
	Nüfusu (1)	GSMH (Milyar TL)	Fert Başına GSMH		GSMH (Milyar TL)	Fert Başına GSMH		Gücü Paritesi	Göre Fert
	(Bin Kişi)		TL	Dolar (2)		TL	Dolar (2)	(SAGP) (Dolar/TL) (3)	Başına GSYİH (Dolar)
1977	41 768	1 108	26 534	1 488	23 301 775	557 885 822	2 145	13,5	1 945
1978	42 640	1 646	38 602	1 604	23 587 901	553 187 164	2 127	18,4	2 081
1979	43 530	2 877	66 081	1 760	23 472 166	539 218 155	2 074	29,8	2 198
1980	44 438	5 303	119 335	1 570	22 819 798	513 519 911	1 975	51,2	2 299
1981	45 540	8 023	176 169	1 598	23 917 471	525 196 991	2 020	67,2	2 582
1982	46 688	10 612	227 293	1 412	24 656 016	528 101 793	2 031	81,2	2 768
1983	47 864	13 933	291 096	1 299	25 694 857	536 830 542	2 064	99,0	2 935
1984	49 070	22 168	451 757	1 238	27 520 996	560 851 755	2 157	141,0	3 179
1985	50 306	35 350	702 706	1 356	28 704 948	570 606 854	2 194	208,0	3 354
1986	51 433	51 185	995 174	1 487	30 645 455	595 832 543	2 291	276,0	3 598
1987	52 561	75 019	1 427 282	1 668	33 653 039	640 266 347	2 462	358,0	3 971
1988	53 715	129 175	2 404 824	1 693	34 141 445	635 603 561	2 444	584,0	4 119
1989	54 893	230 370	4 196 709	1 979	34 697 323	632 090 116	2 431	982,0	4 217
1990	56 204	397 178	7 066 713	2 710	37 947 102	675 167 281	2 596	1 491,0	4 699
1991	57 063	634 393	11 117 411	2 666	38 079 598	667 325 552	2 566	2 280,0	4 806
1992	57 922	1 103 605	19 053 294	2 766	40 517 887	699 525 008	2 690	3 667,0	5 143
1993	58 782	1 997 323	33 978 473	3 093	43 816 860	745 412 886	2 867	5 990,0	5 629
1994	59 641	3 887 903	65 188 426	2 195	41 150 624	689 972 067	2 653	12 096,0	5 362
1995	60 500	7 854 887	129 832 846	2 841	44 423 200	734 267 767	2 824	22 334,0	5 745
1996	61 425	14 978 067	243 843 179	3 005	47 586 459	774 708 320	2 979	39 275,0	6 123
1997	62 411	29 393 262	470 962 845	3 110	51 531 558	825 680 694	3 175	71 000,0	6 507
1998	63 391	53 518 332	844 257 576	3 247	53 518 332	844 257 569	3 247	122 850,0	6 706
1999	64 337	78 242 496	1 216 135 288	2 912	50 100 619	778 721 709	2 995	195 532,0	6 151
2000(4)	65 293	124 405 569	1 905 343 130	3 060	53 106 656	813 359 100	3 128	-	-
2001(5)	66 275	153 404 507	2 314 666 269	3 242	55 496 455	837 366 356	3 220	-	-

Kaynak: DİE, OECD, DPT.

(1) DİE yıl ortası nüfus tahminidir. 1991-1999 dönemi 1997 Yılı Nüfus Tespiti Sonuçlarına göre yapılan tahmindir.

(2) Merkez Bankası döviz alış kuru kullanılarak hesaplanmıştır.

(3) OECD tarafından GSYİH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir.

(4) DPT tahminidir.

(5) Program.

2. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

1999 yılında toplam yurt içi talep yüzde 3,4 oranında daralırken, dış dengenin GSMH büyümesine katkısı negatif 3 puan olmuş ve GSMH yüzde 6,4 oranında küçülmüştür. 2000 yılında toplam yurtiçi talebin yüzde 6,9 oranında artacağı, dış dengenin GSMH büyümesine katkısının ise negatif 1,2 puan olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2000 yılının tamamında özel tüketimin yüzde 5,7, kamu tüketiminin yüzde 4,8, toplam tüketimin ise yüzde 5,6 oranında artacağı tahmin edilirken, toplam yatırımların yüzde 11,4, sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 14,5 oranında artması beklenmektedir. 1999 yılında yüzde 3,9 oranında daralan kamu sabit sermaye yatırımlarının 2000 yılında yüzde 15,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Özel sabit sermaye yatırımlarında ise 1998 yılında başlayan ve 1999 yılında da artarak devam eden daralma eğilimi 2000 yılında tersine dönmüştür. Bu çerçevede, 1999 yılında yüzde 17,8 oranında gerileyen özel sabit sermaye yatırımlarının, 2000 yılında yüzde 14 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Özel sabit sermaye yatırımlarındaki bu yüksek oranlı artışta 2000 yılında uygulamaya konulan Program sonucu hızla düşen reel faiz oranları ve ekonomide tesis edilen güven ortamı etkili olmuştur. 1999 yılında 2,1 puan olan toplam stok değişiminin GSMH büyümesine katkısının 2000 yılında negatif 0,5 puan seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Böylece, 1999 yılında cari fiyatlarla yüzde 23,6 olan toplam yatırımların GSMH içindeki payı, 2000 yılında yüzde 24,6 olacaktır.

TABLO: II.3- Ekonominin Genel Dengesi

	(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)			(GSMH İçindeki Paylar)		
	1999	2000 (1)	2001 (2)	1999	2000 (1)	2001 (2)
I. 1. GAYRİ SAFİ MİLLÎ HASILA	78 242 496	124 405 569	153 404 507	100,0	100,0	100,0
2. Dış Kaynak	1 961 393	7 968 346	8 427 759	2,5	6,4	5,5
3. Toplam Kaynaklar	80 203 889	132 373 914	161 832 265	102,5	106,4	105,5
4. Toplam Yatırımlar	18 500 242	30 557 060	37 875 790	23,6	24,6	24,7
5. Sabit Sermaye Yatırımı	17 261 864	29 268 555	36 194 885	22,1	23,5	23,6
5.1 Kamu	4 833 325	8 411 400	9 617 099	6,2	6,8	6,3
5.2 Özel	12 428 540	20 857 155	26 579 786	15,9	16,8	17,3
6. Stok Değişmesi	1 238 378	1 288 505	1 680 905	1,6	1,0	1,1
6.1 Kamu	33 323	-124 015	102 086	0,0	-0,1	0,1
6.2 Özel	1 205 055	1 412 521	1 578 819	1,5	1,1	1,0
7. Toplam Tüketim	61 703 647	101 816 855	123 954 475	78,9	81,8	80,8
II. 8. KAMU HARC. GELİRİ	4 962 334	9 188 948	20 045 560	6,3	7,4	13,1
9. Kamu Tüketimi	10 347 006	15 681 781	19 484 502	13,2	12,6	12,7
10. Kamu Tasarrufu	-5 384 672	-6 492 833	561 058	-6,9	-5,2	0,4
11. Kamu Yatırımı	4 866 648	8 287 385	9 717 185	6,2	6,7	6,3
12. Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	-10 251 319	-14 780 218	-9 156 127	-13,1	-11,9	-6,0
III. 13. ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	73 280 162	115 216 621	133 358 947	93,7	92,6	86,9
14. Özel Tüketim	51 356 641	86 135 074	104 469 973	65,6	69,2	68,1
15. Özel Tasarruf	21 923 521	29 081 547	28 888 974	28,0	23,4	18,8
16. Özel Yatırım	13 633 595	22 269 675	28 158 605	17,4	17,9	18,4
17. Özel (Tas.-Yat.) Farkı	8 289 927	6 811 872	730 368	10,6	5,5	0,5
18. Özel Tasarruf Oranı	29,9	25,2	21,7	-	-	-
19. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	16 538 849	22 588 714	29 450 031	21,1	18,2	19,2
20. S.Ser. Yatırımı/GSMH	22,1	23,5	23,6	-	-	-
21. Yurtiçi Tasarruf./GSMH	21,1	18,2	19,2	-	-	-

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini.

(2) Program

TABLO: II.4- Ekonominin Genel Dengesi

		(1998 Fiyatlarıyla, Milyar TL)			Yüzde Değişme		
		1999	2000 (2)	2001 (3)	1999	2000 (2)	2001 (3)
I	1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	50 100 619	53 106 656	55 496 455	-6,4	6,0	4,5
	2. Dış Kaynak (1)	2 164 785	2 764 684	2 354 470	-3,0	-1,2	0,8
	3. Toplam Kaynaklar	52 265 403	55 871 339	57 850 925	-3,4	6,9	3,5
	4. Toplam Yatırımlar	11 976 415	13 342 715	14 055 640	-5,8	11,4	5,3
	5. Sabit Sermaye Yatırımı	11 167 335	12 783 731	13 422 640	-14,3	14,5	5,0
	5.1 Kamu	3 127 246	3 618 281	3 505 441	-3,9	15,7	-3,1
	5.2 Özel	8 040 088	9 165 449	9 917 199	-17,8	14,0	8,2
	6. Stok Değişmesi (1)	809 080	558 984	633 000	2,1	-0,5	0,1
	6.1 Kamu	21 771	-53 801	38 444	-0,5	-0,2	0,2
	6.2 Özel	787 309	612 785	594 557	2,6	-0,3	0,0
	7. Toplam Tüketim	40 288 989	42 528 625	43 795 284	-2,6	5,6	3,0
II	8. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	2 937 613	3 383 775	6 769 419	-41,5	15,2	100,1
	9. Kamu Tüketimi	6 132 056	6 424 293	6 546 498	4,3	4,8	1,9
	10. Kamu Tasarruf	-3 194 443	-3 040 518	222 921			
	11. Kamu Yatırım	3 149 017	3 564 480	3 543 884	-10,9	13,2	-0,6
	12. Kamu Tasarruf Yatırım Farkı	-6 343 460	-6 604 998	-3 320 963			
III	13. ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	47 163 005	49 722 881	48 727 036	-2,8	5,4	-2,0
	14. Özel Tüketim	34 156 932	36 104 331	37 248 786	-3,8	5,7	3,2
	15. Özel Tasarruf	13 006 073	13 618 549	11 478 250	0,0	4,7	-15,7
	16. Özel Yatırım	8 827 397	9 778 234	10 511 756	-3,8	10,8	7,5
	17. Özel Tasarruf Yatırım Farkı	4 178 676	3 840 315	966 494			
	18. Özel Tasarruf Oranı	27,6	27,4	23,6			
	19. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	9 811 630	10 578 031	11 701 171	-19,2	7,8	10,6
	20. S.Sermaye Yatırımı/GSMH	22,3	24,1	24,2			
	21. Yurtiçi Tasarruflar/GSMH	19,6	19,9	21,1			

Kaynak: DPT

(1) Yüzde Değişmeleri GSMH büyümesine katkılarını göstermektedir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

2000 yılında kamu harcanabilir gelirinin sabit fiyatlarla yüzde 15,2 oranında artması beklenmektedir. Bu artış esas itibarıyla, artan vergi gelirlerinden ve faiz dışı cari transferlerin kontrol altına alınmasından kaynaklanmaktadır. 2000 yılında özel harcanabilir gelirin ise yüzde 5,4 oranında artması beklenmektedir. 1999 yılında cari fiyatlarla yüzde 21,1 olarak gerçekleşen toplam yurtiçi tasarrufların GSMH içindeki payının, 2000 yılında yüzde 18,2'ye gerileyeceği tahmin edilmektedir.

2001 yılında toplam yurtiçi talepteki artış hızının yüzde 3,5'e gerilemesi beklenmektedir. Kamu tüketiminin yüzde 1,9, özel tüketimin ise yüzde 3,2 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Böylece, 2001 yılında, cari fiyatlarla toplam tüketimin GSMH'ya oranının ise yüzde 80,8 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2001 yılında reel olarak kamu sabit sermaye yatırımlarının yüzde 3,1 oranında azalması beklenirken, özel sabit sermaye yatırımlarının yüzde 8,2 oranında artacağı ve toplam sabit sermaye yatırımlarının yüzde 5 oranında yükseleceği tahmin edilmektedir. Böylece, cari fiyatlarla toplam sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payı yüzde 23,6 seviyesinde olması öngörülmektedir. 2001 yılında stok değişiminin GSMH büyümesine katkısının 0,1 puan olacağı ve toplam yatırımların GSMH içindeki payının da yüzde 24,7 seviyesine çıkacağı tahmin edilmektedir.

2001 yılında vergi gelirlerinin GSMH içindeki payında 0,4 puanlık azalış öngörülmesine rağmen, faiz ödemelerindeki önemli düşüşün etkisiyle cari transfer harcamalarının GSMH içindeki payının 5,5 puan azalması beklenmektedir. Bu çerçevede, 2001 yılında kamu harcanabilir gelirinin GSMH'ya oranının 2000 yılına göre 5,7 puan

artarak yüzde 13,1'e yükseleceği, özel harcanabilir gelirin GSMH'ya oranının ise yüzde 86,9 oranına gerileyeceği tahmin edilmektedir.

2001 yılında sabit fiyatlarla toplam yurt içi tasarrufların yüzde 10,6 oranında artması beklenmektedir. Cari fiyatlarla toplam yurt içi tasarrufların GSMH'ya oranının yüzde 19,2, özel tasarrufların özel harcanabilir gelire oranının ise yüzde 21,7 olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II.5- Kaynaklar-Harcamalar Dengesi

				Yüzde Değişme		
	1999	2000(2)	2001(3)	1999	2000(2)	2001(3)
(Cari Fiyatlarla Milyar TL)						
1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	78 242 496	124 405 569	153 404 507	46,2	59,0	23,3
2. DIŞ KAYNAK (1)	1 961 393	7 968 346	8 427 759	-1,8	-4,8	-0,3
3. TOPLAM KAYNAKLAR	80 203 889	132 373 914	161 832 265	48,3	65,0	22,3
4. SABİT SERMAYE YATIRIMI	17 261 864	29 268 555	36 194 885	32,4	69,6	23,7
- Kamu	4 833 325	8 411 400	9 617 099	48,5	74,0	14,3
- Özel	12 428 540	20 857 155	26 579 786	27,1	67,8	27,4
5. STOK DEĞİŞMESİ (1)	1 238 378	1 288 505	1 680 905	2,9	0,1	0,3
- Kamu	33 323	-124 015	102 086	-0,5	-0,2	0,2
- Özel	1 205 055	1 412 521	1 578 819	3,4	0,3	0,1
6. TOPLAM YATIRIMLAR	18 500 242	30 557 060	37 877 790	45,5	65,2	24,0
- Kamu	4 866 648	8 287 385	9 719 185	37,7	70,3	17,3
- Özel	13 633 595	22 269 675	28 158 605	48,6	63,3	26,4
7. TOPLAM TÜKETİM	61 703 647	101 816 855	123 954 475	49,1	65,0	21,7
- Kamu	10 347 006	15 681 781	19 484 502	76,0	51,6	24,2
- Özel	51 356 641	86 135 074	104 469 973	44,7	67,7	21,3
(1998 Yılı Fiyatlarıyla Milyar TL)						
1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	50 100 619	53 106 656	55 496 455	-6,4	6,0	4,5
2. DIŞ KAYNAK (1)	2 164 785	2 764 684	2 354 470	-3,0	-1,2	0,8
3. TOPLAM KAYNAKLAR	52 265 403	55 871 339	57 850 925	-3,4	6,9	3,5
4. SABİT SERMAYE YATIRIMI	11 167 335	12 783 731	13 422 640	-14,3	14,5	5,0
- Kamu	3 127 246	3 618 281	3 505 441	-3,9	15,7	-3,1
- Özel	8 040 088	9 165 449	9 917 199	-17,8	14,0	8,2
5. STOK DEĞİŞMESİ (1)	11 976 415	13 342 715	633 000	2,1	-0,5	0,1
- Kamu	3 149 017	3 564 480	38 444	-0,5	-0,2	0,2
- Özel	8 827 397	9 778 234	594 557	2,6	-0,3	0,0
6. TOPLAM YATIRIMLAR	809 080	558 984	14 055 640	-5,8	11,4	5,3
- Kamu	21 771	-53 801	3 543 884	-10,9	13,2	-0,6
- Özel	787 309	612 785	10 511 756	-3,8	10,8	7,5
7. TOPLAM TÜKETİM	40 288 989	42 528 625	43 795 284	-2,6	5,6	3,0
- Kamu	6 132 056	6 424 293	6 546 498	4,3	4,8	1,9
- Özel	34 156 932	36 104 331	37 248 786	-3,8	5,7	3,2

Kaynak: DPT

(1) Yüzde Değişimleri GSMH büyümesine katkılarını göstermektedir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

3. SERMAYE BİRİKİMİ

A. SERMAYE BİRİKİMİNİN KAYNAKLARI

2000 yılında sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranının yüzde 23,5, toplam yatırımların GSMH'ya oranının ise yüzde 24,7 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu oranlar 1999 yılında sırasıyla yüzde 22,1 ve yüzde 23,6 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında özel sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının 1999 yılına göre 0,9 puan artarak yüzde 16,8, kamu sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının ise 0,6 puan artarak yüzde 6,8 olması beklenmektedir.

2001 yılında toplam sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının 2000 yılına göre fazla değişiklik göstermeden 0,1 puan artarak yüzde 23,6 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2001 yılında kamu sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının 0,5 azalarak yüzde 6,3 ve özel sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının ise 0,5 puan artarak yüzde 17,3 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

B. YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI

1999 yılında reel olarak yüzde 3,9 oranında azalan kamu sabit sermaye yatırımlarının, 2000 yılında yüzde 15,7 oranında artması beklenmektedir. 2000 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 37,9'unun genel ve katma bütçeli kuruluşlar, yüzde 29'unun KİTler, yüzde 17,5'inin mahalli idareler, yüzde 2,8'inin İller Bankası, yüzde 1,8'inin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları, yüzde 10,9'unun ise fonlar tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2000 yılında kamu sabit sermaye yatırımları içinde enerji ve imalat sektörlerinin paylarının 1999 yılına göre artacağı, ulaştırma, konut ve diğer sosyal hizmetler sektörlerinin payının azalacağı, diğer sektörlerin paylarında ise önemli bir değişikliğin olmayacağı beklenmektedir.

2000 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının sabit fiyatlarla yüzde 14 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Madencilik ve konut dışındaki tüm sektörlerde özel sabit sermaye yatırımlarının reel olarak artması beklenmektedir. Özel imalat sanayi yatırımlarının 1999 yılında yüzde 17,5 oranında düşüş göstermesinin ardından, 2000 yılında yüzde 15 oranında artması beklenmektedir. Özel sabit sermaye yatırımlarının, özellikle, ulaştırma, eğitim ve sağlık sektörlerinde önemli reel artışlar göstereceği tahmin edilmektedir.

2001 yılında kamu sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 3,1 oranında azalması öngörülmüştür. Kamu sabit sermaye yatırımlarının reel olarak gerilemesinde Türk Telekom A.Ş.'nin kamu kapsamı dışına alınması etkili olmuştur. Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 44,9'unun genel ve katma bütçeli kuruluşlar, yüzde 26,2'sinin KİTler, yüzde 19,9'unun mahalli idareler, yüzde 3,2'sinin İller Bankası, yüzde 2,3'ünün döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları, yüzde 3,5'nin ise fonlar tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir. Kamu sabit sermaye yatırımlarının bütçe türlerine göre dağılımında meydana gelen bu değişiklik, 2000 yılında uygulamaya konulan Program çerçevesinde bazı fonların tasfiye edilerek ve bu fonlar tarafından gerçekleştirilen yatırımların genel ve katma bütçe kapsamına alınmasından kaynaklanmaktadır.

2001 yılında kamu sabit sermaye yatırımları içinde, imalat, enerji, eğitim, sağlık, ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının artması, ulaştırma sektörünün payının ise önemli ölçüde düşmesi öngörülmüştür.

Özel sabit sermaye yatırımlarının 2001 yılında reel olarak yüzde 8,2 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Özellikle enerji ve ulaştırma sektörlerinde özel sabit sermaye yatırımlarının önemli ölçüde artması beklenmektedir.

TABLO: II-6 Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (1999)

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL.)

Sektörler	Genel + Katma (1)	KİT	Özelleş. Kap. Kur	Fonlar	İller Bankası	Döner Sermaye	ALT TOPLAM	Yüzde Dağılım	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Dağılım
Tarım	218 039	8 004	20	0	0	8 969	235 032	6,8	31 280	266 312	6,0
Madencilik	3 873	47 266	22	0	0	0	51 161	1,5	84	51 245	1,2
İmalat	561	66 062	54 777	0	336	568	122 304	3,5	9 900	132 204	3,0
Enerji	193 695	399 281	0	65 425	0	0	658 401	19,0	1 217	659 618	14,9
Ulaştırma	301 725	532 278	218 355	244 920	0	3 654	1 300 932	37,6	308 815	1 609 747	36,3
Turizm	12 495	0	0	0	943	2 700	16 138	0,5	4 769	20 907	0,5
Konut	3 591	0	0	27 374	0	0	30 965	0,9	34 271	65 236	1,5
Eğitim	368 999	18	0	74 352	0	29 426	472 795	13,7	90 214	563 009	12,7
Sağlık	77 406	506	0	31 858	0	24 236	134 006	3,9	38 757	172 763	3,9
Diğer Hizmetler	220 753	11 699	106	65 035	132 262	10 758	440 613	12,7	453 561	894 175	20,2
İktisadi	126 412	11 699	106	35 513	5 314	10 758	189 802	5,5	44 219	234 021	5,3
Sosyal	94 341	0	0	29 522	126 948	0	250 811	7,2	409 342	660 154	14,9
Toplam	1 401 137	1 065 114	273 280	508 964	133 541	80 311	3 462 347	100,0	972 868	4 435 215	100,0
Yüzde Dağılım	40,5	30,8	7,9	14,7	3,9	2,3	100,0	-	-	-	-
Yüzde Dağılım	31,6	24,0	6,2	11,5	3,0	1,8	78,1	-	21,9	100,0	-

KAYNAK:DPT

(1) Yatırım İşçiliği hariçtir.

TABLO: II-7 Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2000) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL.)

Sektörler	Genel + Katma (2)	KİT	Özelleş Kap. Kur	Fonlar	İller Bankası	Döner Sermaye	ALT TOPLAM	Yüzde Dağılım	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Dağılım
Tarım	365 490	14 582	90	0	0	24 159	404 321	6,5	45 531	449 852	5,9
Madencilik	5 053	65 855	230	0	0	0	71 138	1,1	122	71 260	0,9
İmalat	2 325	142 708	151 402	0	1 307	1 375	299 117	4,8	16 040	315 157	4,1
Enerji	338 518	780 000	0	120 625	0	0	1 239 143	19,9	1 771	1 240 914	16,1
Ulaştırma	519 660	949 933	298 023	470 000	0	17 556	2 255 172	36,3	449 655	2 704 827	35,2
Turizm	21 500	0	0	0	2 500	3 500	27 500	0,4	7 237	34 737	0,5
Konut	8 804	0	0	3 342	0	0	12 146	0,2	50 049	62 195	0,8
Eğitim	656 490	600	0	145 197	0	43 000	845 287	13,6	128 574	973 861	12,7
Sağlık	133 332	3 600	0	89 460	0	43 443	269 835	4,3	57 065	326 900	4,3
Diğer Hizmetler	413 828	35 000	0	90 000	228 250	21 650	788 728	12,7	717 270	1 505 998	19,6
İktisadi	244 640	35 000	0	25 000	7 500	21 650	333 790	5,4	67 063	400 853	5,2
Sosyal	169 188	0	0	65 000	220 750	0	454 938	7,3	650 207	1 105 145	14,4
Toplam	2 465 000	1 992 278	449 745	918 624	232 057	154 683	6 212 387	100,0	1 473 314	7 685 701	100,0
Yüzde Dağılım	39,7	32,1	7,2	14,8	3,7	2,5	100,0	-	-	-	-
Yüzde Dağılım	32,1	25,9	5,9	12,0	3,0	2,0	80,8	0,0	19,2	100,0	-

KAYNAK:DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Yatırım İşçiliği hariçtir.

TABLO: II-8 Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2001) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL.)

Sektörler	Genel + Katma (2)	KİT	Özelleş Kap. Kur	Fonlar	İller Bankası	Döner Sermaye	ALT TOPLAM	Yüzde Dağılım	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Dağılım
Tarım	440 000	22 000	60	0	0	41 000	503 060	7,3	57 527	560 587	6,4
Madencilik	11 000	110 000	650	0	0	0	121 650	1,8	158	121 808	1,4
İmalat	4 000	266 000	190 390	0	3 000	6 200	469 590	6,8	20 728	490 318	5,6
Enerji	470 200	1 100 000	0	0	0	0	1 570 200	22,8	2 289	1 572 489	17,9
Ulaştırma	778 600	660 250	118 900	0	0	20 800	1 578 550	22,9	581 423	2 159 973	24,6
Turizm	33 000	0	0	0	2 000	6 000	41 000	0,6	9 803	50 803	0,6
konut	12 500	0	0	400	0	0	12 900	0,2	64 978	77 878	0,9
Eğitim	906 500	250	0	178 900	0	67 000	1 152 650	16,7	180 504	1 333 154	15,2
Sağlık	219 000	5 000	0	126 700	0	50 000	400 700	5,8	74 782	475 482	5,4
Diğer Hizmetler	625 200	41 500	0	31 000	306 000	33 000	1 036 700	15,1	917 907	1 954 607	22,2
İktisadi	334 700	41 500	0	31 000	10 000	33 000	450 200	6,5	88 840	539 040	6,1
Sosyal	290 500	0	0	0	296 000	0	586 500	8,5	829 067	1 415 567	16,1
Toplam	3 500 000	2 205 000	310 000	337 000	311 000	224 000	6 887 000	100,0	1 910 099	8 797 099	100,0
Yüzde Dağılım	50,8	32,0	4,5	4,9	4,5	3,3	100,0	-	-	-	-
Yüzde Dağılım	39,8	25,1	3,5	3,8	3,5	2,5	78,3	0,0	21,7	100,0	-

KAYNAK:DPT

(1) Program

(2) Yatırım İşçiliği hariçtir.

TABLO: II-9 Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL.)

	1999			2000 (1)			2001 (2)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	399 761	350 640	750 400	693 111	514 158	1 207 268	835 455	626 121	1 461 576
Madencilik	75 089	195 310	270 398	114 724	230 317	345 041	170 920	213 071	383 990
İmalat	132 204	2 865 646	2 997 850	315 157	4 717 273	5 032 430	490 318	5 900 365	6 390 683
Enerji	719 999	336 466	1 056 465	1 350 980	564 196	1 915 177	1 696 858	1 155 745	2 852 603
Ulaştırma	1 750 876	2 404 191	4 155 067	2 962 087	4 925 582	7 887 669	2 450 662	6 625 893	9 076 555
Turizm	21 722	662 737	684 459	36 223	1 133 277	1 169 500	52 482	1 368 025	1 420 506
Konut	65 236	4 425 381	4 490 617	62 195	6 535 524	6 597 719	77 878	7 904 716	7 982 594
Eğitim	563 146	209 263	772 409	974 111	457 539	1 431 650	1 333 436	576 609	1 910 046
Sağlık	172 763	393 617	566 380	326 900	858 839	1 185 739	475 482	1 074 236	1 549 718
Diğer Hizmetler	932 529	585 289	1 517 819	1 575 914	920 448	2 496 362	2 033 608	1 135 005	3 168 612
TOPLAM	4 833 325	12 428 540	17 261 864	8 411 401	20 857 155	29 268 556	9 617 099	26 579 786	36 196 885

KAYNAK:DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO: II.10- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılımı)

	1999			2000 (1)			2001 (2)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	8,3	2,8	4,3	8,2	2,5	4,1	8,7	2,4	4,0
Madencilik	1,6	1,6	1,6	1,4	1,1	1,2	1,8	0,8	1,1
İmalat	2,7	23,1	17,4	3,7	22,6	17,2	5,1	22,2	17,7
Enerji	14,9	2,7	6,1	16,1	2,7	6,5	17,6	4,3	7,9
Ulaştırma	36,2	19,3	24,1	35,2	23,6	26,9	25,5	24,9	25,1
Turizm	0,4	5,3	4,0	0,4	5,4	4,0	0,5	5,1	3,9
Konut	1,3	35,6	26,0	0,7	31,3	22,5	0,8	29,7	22,1
Eğitim	11,7	1,7	4,5	11,6	2,2	4,9	13,9	2,2	5,3
Sağlık	3,6	3,2	3,3	3,9	4,1	4,1	4,9	4,0	4,3
Diğer Hizme.	19,3	4,7	8,8	18,7	4,4	8,5	21,1	4,3	8,8
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

C. KAMU YATIRIMLARI UYGULAMASI

2000 yılında kamu yatırım tahsislerinin daha çok ekonomik ve sosyal alt yapıyı geliştirme yönünde yapılmasına devam edilmiştir.

Sektörel öncelikler açısından, GAP başta olmak üzere eğitim, sağlık, enerji, sulama, içme suyu, kanalizasyon ve arıtma sistemleri, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri yatırımlarına ağırlık verilmiştir.

Bölgesel öncelikler açısından, deprem felaketi yaşanan bölgelerde sosyo-ekonomik hayatın normale döndürülmesi amacı doğrultusunda, bölgenin yeniden yapılandırılmasına yönelik projelere ve başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ile Kalkınmada Öncelikli Yörelere olmak üzere geri kalmış bölgelerin kalkınmasına hız kazandırıcı ekonomik ve sosyal alt yapı yatırımları ile istihdam ağırlıklı projelere öncelik verilmiştir.

2000 yılında, devam eden projelerden yıl içinde bitirilmesi muhtemel veya uygulamasında önemli aşama kaydedilmiş, dış kredisi sağlanmış ve diğer projelerle bağlantılı veya eşzamanlı olarak yürütülmesi önem taşıyan projelere öncelik verilmiştir.

Artan kamu kesimi açıkları ve açıkların finansmanındaki zorluklar nedeniyle yıllar itibarıyla kamu yatırımları için tahsis/teklif oranının düştüğü gözlenmektedir. Söz konusu oran 1990 yılında yüzde 67,8 seviyesinde iken 1999 yılında yüzde 22,6 seviyesine kadar düşmüş, 2000 yılı yatırımları için yüzde 24,5 olarak gerçekleşmiştir.

2000 Yılı Yatırım Programında, belediyeler, il özel idareleri, su ve kanalizasyon idareleri hariç olmak üzere, 5.321 projeye 5.905 trilyon lira ödenek tahsis edilmiştir. Söz konusu tahsis içinde yüzde 29,7'lik pay ile ulaştırma-haberleşme sektörü ilk sırayı almış, bunu enerji yüzde 20,3, eğitim yüzde 15,9, hizmetler yüzde 13,9 ve tarım yüzde 6,7 ile izlemiş, sağlık sektörünün payı ise yüzde 5 olmuştur. 2000 yılı kamu yatırım tahsisleri içinde madencilik, imalat, turizm ve konut sektörlerinin toplam payı ise yüzde 8,5'tir.

2000 yılında deprem hasarlarının telafisine yönelik olarak, genel ve katma bütçeli kuruluşlar için 101,5 trilyon lira, döner sermayeli kuruluşlar için 15,9 trilyon lira, kamu iktisadi teşebbüsleri için 14,5 trilyon lira, İller Bankası için 3,4 trilyon lira, özelleştirme kapsamındaki KİT'ler için 3,1 trilyon lira, fonlar için 311,8 trilyon lira ve mahalli idareler

için 28,2 trilyon lira olmak üzere toplam 478,3 trilyon lira, yatırım programında MD (Marmara Depremi) rumuzu ile belirtilen ve münhasıran deprem hasarlarının giderilmesine yönelik olan projelere tahsis edilmiştir. Ayrıca, ödenekleri toplu olarak verilen projeler kapsamında bulunan ödenekler de göz önüne alındığında, 2000 yılında deprem hasarlarının telafisine yönelik olarak ayrılan ödenek tutarının yaklaşık 600 trilyon lira mertebesine ulaştığı tahmin edilmektedir.

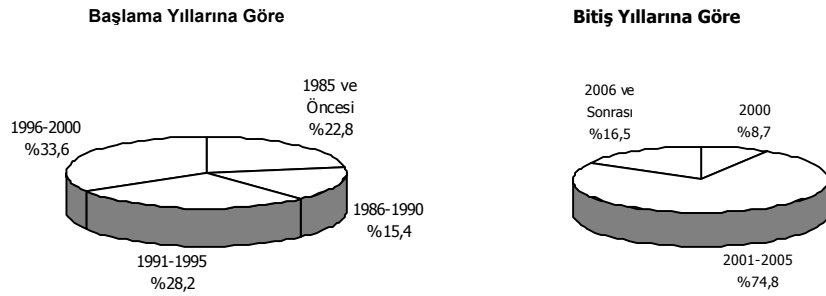
Programda yer alan projelerin toplam maliyeti 2000 yılı fiyatlarıyla 86.219 trilyon liradır. Bunlardan 321 proje 1985 ve öncesinde, 361 proje 1986-90 döneminde, 1.607 proje 1991-95 döneminde, 3.032 proje ise 1996-2000 döneminde başlatılmıştır. Bu projelerin toplam proje stoku içindeki payları sırasıyla yüzde 22,8, yüzde 15,4, yüzde 28,2 ve yüzde 33,6'dır.

Programda yer alan 5.321 adet projenin 2.027 adedi 2000 yılında, 3.258 adedi 2001-2005 döneminde, 36 adedi ise 2006 ve sonrasında tamamlanması programlanan projeler olup, bunların toplam proje stoku maliyeti içindeki payları sırasıyla yüzde 8,7, yüzde 74,8 ve yüzde 16,5'dir.

2000 Yılı Yatırım Programı verilerine göre, 86.219 trilyon lira tutarındaki 5.321 proje için 1999 yılı sonu itibarıyla kümülatif harcama tutarı 26.125 trilyon liradır. Böylece, tamamlanmak üzere kalan proje stoku büyüklüğü 60.094 trilyon lira olmaktadır. Bu durumda, kamu yatırımları için sonraki yıllarda da 2000 yılı düzeyinde ödenek ayrılması ve programa yeni proje alınmaması varsayımıyla, mevcut stokun tamamen bitirilebilmesi 10,2 yıl alacaktır. 1994-2000 dönemi göz önüne alındığında, kamu yatırımlarına tahsis edilen ödeneğin toplam proje tutarı büyüklüğüne oranının 1994'de yüzde 10,2 iken 1996 yılında yüzde 5,7'ye kadar gerilediği, bu yıldan itibaren tekrar artarak 2000 yılında yüzde 6,8'e ulaştığı görülmektedir.

2000 yılının ilk altı ayında, mahalli idareler ve yatırım işçiliği hariç olmak üzere, 1.886 trilyon lira kamu yatırım harcaması yapılmış ve böylece program ödeneğine göre yüzde 31,9, Haziran sonu revize ödeneğe göre yüzde 30,8 oranında nakdi gerçekleşme sağlanmıştır.

GRAFİK: 3- 2000 Yılı Kamu Yatırım Proje Tutarlarının Dağılımı (*)
(Yüzde)

(*) Mahalli idare yatırımları ile Yatırım Programında toplam dışı tutulan yatırımlar hariçtir.

TABLO: II.11- 2000 Yılı Yatırım Programında Yer Alan Projelerin Başlama Yıllarına Göre Dağılımı (1)

(2000 Yılı Fiyatlarıyla, Milyar TL.)

Başlama Yılı	Proje Sayısı	Proje Tutarı	2000 Yılı		Yüzde Pay		
			Program Ödeneği	Haz. Son. Rev. Öd.	Proje Tutarı	Program Ödeneği	Haz. Son. Rev. Öd.
		19 692					
1985 ve Öncesi	321	745	873 409	948 666	22,8	14,8	15,5
1986	76	7 636 301	399 409	399 732	8,9	6,8	6,5
1987	52	1 115 965	122 048	123 776	1,3	2,1	2,0
1988	58	579 323	55 546	55 402	0,7	0,9	0,9
1989	40	1 722 180	148 874	150 035	2,0	2,5	2,5
1990	135	2 198 556	98 765	105 362	2,5	1,7	1,7
1991	216	5 161 107	245 766	248 613	6,0	4,2	4,1
1992	166	1 372 985	91 589	92 411	1,6	1,6	1,5
1993	239	9 079 334	409 704	440 073	10,5	6,9	7,2
1994	514	3 542 392	271 520	281 835	4,1	4,6	4,6
1995	472	5 139 758	272 915	273 359	6,0	4,6	4,5
1996	306	6 388 042	455 077	466 025	7,4	7,7	7,6
1997	505	9 661 020	319 769	363 256	11,2	5,4	5,9
1998	688	6 580 083	440 844	455 334	7,6	7,5	7,4
1999	368	2 999 359	158 344	159 716	3,5	2,7	2,6
			1 541	1 554			
2000	1 165	3 350 120	422	019	3,9	26,1	25,4
		86 219	5 905	6 117			
TOPLAM	5 321	268	000	614	100,0	100,0	100,0

(1) Mahalli idare yatırımları ile Yatırım Programında toplam dışı tutulan yatırımlar hariçtir.

TABLO: II.12- 2000 Yılı Yatırım Programında Yer Alan Projelerin Bitiş Yıllarına Göre Dağılımı (1)

(2000 Yılı Fiyatlarıyla, Milyar TL.)

Bitiş Yılı	Proje Sayısı	Proje Tutarı	2000 Yılı		Yüzde Pay		
			Program Ödeneği	Haz. Son. Rev. Öd.	Proje Tutarı	Program Ödeneği	Haz. Son. Rev. Öd.
2000	2 027	7 481 932	2 089 826	2 102 485	8,7	35,4	34,4
2001	1 846	16 223 935	1 566 127	1 620 753	18,8	26,5	26,5
2002	707	10 577 674	694 878	750 487	12,3	11,8	12,3
2003	384	12 175 264	612 741	690 660	14,1	10,4	11,3
2004	230	12 710 056	615 864	621 958	14,7	10,4	10,2
2005	91	12 840 774	209 725	215 734	14,9	3,6	3,5
2006 ve Sonrası	36	14 209 633	115 839	115 536	16,5	2,0	1,9
TOPLAM	5 321	86 219 268	5 905 000	6 117 614	100,0	100,0	100,0

(1) Mahalli idare yatırımları ile Yatırım Programında toplam dışı tutulan yatırımlar hariçtir.

4. ÖDEMELER DENGESİ

A. DIŞ DENGEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Dünya ekonomisi büyüme hızı 2000 yılında da artmaya devam etmiştir. Dünya ekonomisinde gözlenen iyileşmede ABD ekonomisinde yüksek büyüme hızının devam etmesi, Avrupa bölgesinde büyümede kaydedilen artış ve Japonya ekonomisinde sınırlı da olsa yaşanan toparlanma belirleyici olmuştur. Dünya ekonomisinin 2000 yılında yüzde 4,7, 2001 yılında ise yüzde 4,2 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Türkiye'nin ihracat pazarlarındaki büyüme açısından AB ülkeleri ve Rusya Federasyonu'ndaki büyüme hızları önem taşımaktadır. AB ülkelerinde 2000 ve 2001 yıllarında büyüme hızının sırasıyla yüzde 3,4 ve yüzde 3,3 oranında olması beklenmektedir. Rusya'da ise 2000 yılında büyüme hızının bir önceki yıla göre 3,8 puan artarak yüzde 7'ye ulaşacağı, 2001 yılında ise yüzde 4'e yavaşlayacağı tahmin edilmektedir.

Dünya ekonomisindeki canlanmaya paralel olarak 1999 yılında yüzde 5,2 seviyesinde olan dünya ticaret hacmi artış hızının, 2000 yılında yüzde 10,4, 2001 yılında ise yüzde 7,7 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

OECD tarafından yapılan tahminlere göre 1999 yılında yüzde 3,6 olan Türkiye'nin ihracat pazarındaki büyüme hızının, 2000 yılında yüzde 12,5'e yükselmesi, 2001 yılında ise yüzde 9,6 olması beklenmektedir.

2000 yılında euronun dolara karşı değer kaybetmesi ve ham petrol fiyatlarındaki hızlı artış, Türkiye'nin ödemeler dengesi performansını olumsuz yönde etkilemiştir. 2000 yılı Eylül ayı itibarıyla 1999 Aralık ayına göre euro, dolar karşısında yüzde 13,6 oranında değer kaybetmiştir.

Dünya ekonomisindeki hızlı büyümenin yarattığı talep artışının, petrol üreten ülkelerin arzı kısıtlı tutmalarının ve stoklardaki yer, zamanlama ve kompozisyon bakımından uygunsuzluğun etkisiyle ham petrol fiyatları, 1999 yılının ikinci çeyreğinden itibaren önemli oranda artış göstermiştir. Nitekim, 2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde, Türkiye'nin ithal ettiği ham petrolün varil fiyatı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 96,5 oranında artmıştır. Ham petrol fiyatlarındaki hızlı artış petrol ve petrole dayalı ürünlerin ithalatın yükselmesinde belirleyici olmuştur.

2000 yılında dış ticaret hadlerinin önemli ölçüde aleyhimize gelişmesi de dış ticaret büyüklükleri üzerinde etkili olmuştur. Nitekim, 2000 yılında bir önceki yıla göre ihracat fiyatlarının yüzde 3,5 oranında gerileyeceği, ithalat fiyatlarının ise yüzde 4,9 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2001 yılında ihracat fiyatlarının yüzde 1,1, ithalat fiyatlarının ise yüzde 0,3 oranında yükselmesi beklenmektedir.

2000 yılında 1 dolar +0,77 eurodan oluşan döviz sepetindeki aylık artış hızları, yılbaşında açıklanan program çerçevesinde gerçekleşmiştir. Aylık enflasyon oranlarının da hızla gerilemesi sonucunda, Türk Lirasının, Eylül ayı itibarıyla 1999 yılı Aralık ayına göre reel değerlendirme oranı yüzde 4,2 ile sınırlı kalmıştır. Bununla beraber, euronun dolara karşı değer kaybetmesi sonucunda Türk Lirası euroya karşı önemli ölçüde reel değer kazanmıştır. Bu durum, bazı sektörlerdeki ihracat performansını olumsuz yönde etkilemektedir.

Yurt içi üretim ve talep gelişmeleri dış dengeyi önemli ölçüde etkilemektedir. 2000 yılının ilk yarısında özellikle sabit sermaye yatırımları ve özel tüketim harcamalarındaki artış sonucunda toplam yurt içi talep yüzde 8,1 oranında artmıştır. Söz konusu dönemde GSMH'da da yüzde 4,3 oranında artış kaydedilmiştir. Üretim ve talepte gözlenen canlanma, 2000 yılında ithalatın ve dış ticaret açığının önemli oranda artmasında belirleyici olmuştur. 2001 yılında gerek üretim gerekse talepte öngörülen yavaşlamanın dış ticaret dengesini olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir.

TABLO: II.13- Dış Ticaret Dengesini Etkileyen Faktörlerdeki Gelişmeler

	(Yüzde Değişme)		
	1999	2000 (1)	2001 (2)
Dünya Üretimi	3,4	4,7	4,2
Dünya Ticaret Hacmi	5,2	10,4	7,7
Türkiye İhracat Pazar Büyümesi	3,6	12,5	9,6
İhracat Fiyatları	-6,8	-3,5	1,1
İthalat Fiyatları	-5,5	4,9	0,3
Petrol (\$/varil)	16,5	27,0	24,5
Petrol (% değişme)	37,1	64,0	-9,3
Petrol Dışı	-7,6	1,8	1,1
GSMH Büyümesi	-6,4	6,0	4,5
Sanayi Büyümesi	-5,0	6,9	6,0
Yurtiçi Talep Büyümesi	-3,4	6,9	3,5
Cari İhracat (3)	-1,4	5,3	10,7
Cari İthalat	-11,4	27,8	4,8
Reel İhracat (3)	5,8	9,1	9,5
Reel İthalat	-6,3	21,8	4,5

Kaynak: DPT, IMF, OECD

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Projeksiyon

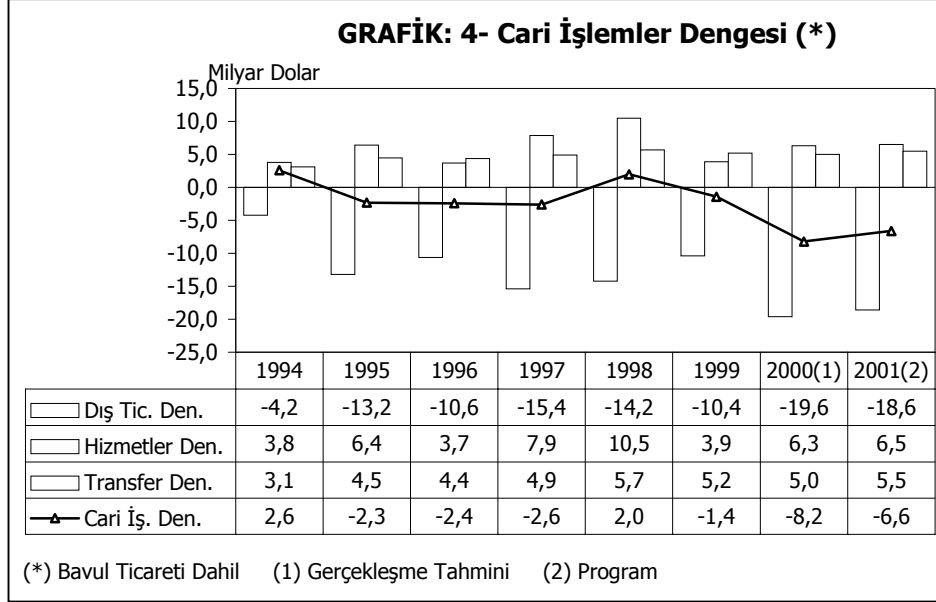
(3) Bavul Ticareti Hariç

B. CARI İŞLEMLER DENGESİ

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre ithalatın yüksek oranda artmasına paralel olarak dış ticaret açığı yüzde 125,7 oranında artarak 11,8 milyar dolar olmuştur. Söz konusu dönemde dış ticaret açığındaki yüksek oranlı artış sonucunda cari işlemler açığı 5,9 milyar dolara yükselmiştir.

2000 yılında ihracatın yüzde 5,3 oranında artarak 28 milyar dolar, ithalatın ise yüzde 27,8 oranında artarak 52 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, 1999 yılında yüzde 65,3 olan ihracatın ithalatı karşılama oranının, 2000 yılında yüzde 53,8'e düşmesi, 1999 yılında 10,4 milyar dolar olan dış ticaret açığının (ödemeler dengesinde yer aldığı şekliyle) ise 2000 yılında 19,6 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, 2000 yılında cari işlemler açığının 8,2 milyar dolar olması öngörülmektedir.

2001 yılında ihracatın 31 milyar dolar, ithalatın ise 54,5 milyar dolar düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu çerçevede dış ticaret açığının 18,6 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi ve cari işlemler açığının 6,6 milyar dolara gerilemesi öngörülmektedir.

a) İhracattaki Gelişmeler

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 5 oranında artarak 15,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, imalat sanayi ürünleri ihracatında yüzde 7,8, madencilik ve taş ocaklığı ürünleri ihracatında yüzde 7 oranında artış, tarım ve ormancılık ürünleri ihracatında yüzde 25,4 oranında azalma kaydedilmiştir.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde, en önemli ihraç pazarımız olan OECD ülkelerine yönelik ihracat yüzde 7,7 oranında artmış, OECD ülkelerinin toplam ihracat içindeki payı 1,8 puan artarak yüzde 69,3'e yükselmiştir. Bu artış esas olarak AB ve EFTA ülkeleri dışındaki OECD ülkelerinin payındaki 2,5 puanlık artıştan kaynaklanmıştır. Aynı dönemde OECD üyesi olmayan Asya ülkelerinin payında 0,5 puan, Orta Doğu ülkelerinin payında 1,1 puan, Afrika ülkelerinin payında 1,2 puan düşüş olmuştur.

İhracatçı Birliklerinin kayıtlarına göre, 2000 yılı Ocak-Eylül dönemi ihracatında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,2 oranında artış kaydedilmiştir. Söz konusu dönemde özellikle tekstil ve hammaddeleri, demir ve demir dışı metaller, taşıt araçları ve yan sanayii, elektrikli ve elektronik cihazlar, çimento ve toprak ürünleri ihracatında artış sağlanmıştır.

Merkez Bankası verilerine göre 2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde bavul ticareti bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 49,5 oranında artarak 1,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2000 yılının tamamında bavul ticareti hariç ihracatın, bir önceki yıla göre yüzde 5,3 oranında artarak 28 milyar dolar seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2000 yılında bavul ticaretinin 3 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Böylece bavul ticareti dahil ihracat 31 milyar dolar olmaktadır. 2000 yılında ihracat fiyatlarında yüzde 3,5 oranında düşüş gerçekleşeceği ve böylece bavul ticareti hariç reel ihracattaki artışın yüzde 9,1 olacağı tahmin edilmektedir.

2001 yılında bavul ticareti hariç ihracatın bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,7 oranında artarak 31 milyar dolar seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2001 yılı için öngörülen 3,3 milyar dolarlık bavul ticareti dikkate alındığında toplam ihracatın 34,3 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Diğer taraftan, 2001 yılında ihracat fiyatlarının yüzde 1,1 oranında artması ve böylece bavul ticareti hariç reel ihracat artışının yüzde 9,5 olması beklenmektedir. Dünya ekonomisinde ve ihrac pazarlarımızda canlanmanın 2001 yılı ihracatını olumlu yönde etkileyeceği tahmin edilmektedir.

2000 yılında tarım ürünleri ihracatının yüzde 25 oranında azalarak 1,8 milyar dolar, madencilik ürünleri ihracatının yüzde 6,5 oranında artarak 410 milyon dolar, imalat sanayi ürünleri ihracatının yüzde 8,2 oranında artarak 25,7 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. 2001 yılında ise tarım ürünleri ihracatının yüzde 31,5 oranında artarak 2,4 milyar dolar, imalat sanayi ürünleri ihracatının yüzde 9,6 oranında artarak 28,2 milyar dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2001 yılında madencilik ürünleri ihracatının bir önceki yıl seviyesinde olacağı öngörülmektedir.

1999 yılında yüzde 14,2 olarak gerçekleşen bavul ticareti hariç ihracatın GSMH'ya oranının, 2000 ve 2001 yıllarında sırasıyla yüzde 14 ve yüzde 14,4 seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II.14- İhracatın Sektörel Dağılımı (*)

	Milyon Dolar			Yüzde Pay			Yüzde Değiş.	
	1999	2000	2001	1999	2000	2001	2000/1999	2001/2000
		(1)	(2)		(1)	(2)		
TOPLAM İHRACAT	26 587	28 000	31 000	100,0	100,0	100,0	5,3	10,7
Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık	2 432	1 825	2 400	9,1	6,5	7,7	-25,0	31,5
Madencilik ve Taş Ocaklığı	385	410	410	1,4	1,5	1,3	6,5	0,0
İmalat Sanayii	23 755	25 700	28 170	89,3	91,8	90,9	8,2	9,6
Diğer	15	65	20	0,1	0,2	0,1	324,8	-69,5

(*) ISIC Revize 3 sınıflandırmasına göre, bavul ticareti hariç

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

b) İthalattaki Gelişmeler

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde ithalat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 35,3 oranında artarak 29,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde ara malları ithalatı yüzde 36,6, sermaye malları ithalatı yüzde 29,9, tüketim malları ithalatı yüzde 45,5 oranında artmıştır. Ara malları içinde ham petrol ithalatının artış oranı ise yüzde 55,6 olmuştur.

Aynı dönem itibarıyla imalat sanayi ürünleri ithalatı yüzde 31,1, tarım ve ormanlık ürünleri ithalatı yüzde 36,5, madencilik ürünleri ithalatı ise yüzde 65,6 oranında artmıştır.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde, AB ülkelerinden yapılan ithalatın toplam ithalatımız içindeki payının yüzde 52,7'den yüzde 49,5'e düşmesinin de etkisiyle OECD ülkelerinden yapılan ithalatın payında 5 puanlık düşüş olmuştur. Bu dönemde, OECD üyesi olmayan Asya ülkelerinin payında 0,6, Bağımsız Devletler Topluluğu'nun payında 1,8, Orta Doğu ülkelerinin payında 1,3 ve Afrika ülkelerinin payında 0,7 puanlık artış gerçekleşmiştir.

Altın ithalatı 2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 83,5 oranında artarak 1,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2000 yılında toplam ithalatın yüzde 27,8 oranında artarak 52 milyar dolar olması beklenmektedir. Diğer taraftan, ithalat fiyatlarının 2000 yılında yüzde 4,9 oranında artacağı ve böylece reel ithalat artışının yüzde 21,8 oranında olacağı tahmin edilmektedir.

2000 yılında sermaye malları ithalatının 10,6 milyar dolar, tüketim malları ithalatının 6,8 milyar dolar, petrol dışı ara malları ithalatının 30,1 milyar dolar ve ham petrol ithalatının 4,4 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir. Altın ithalatının 1,8 milyar dolar olması beklenmektedir.

2001 yılında iç talep ve GSMH'da öngörülen büyümeye paralel olarak ithalatın (CIF) yüzde 4,8 oranında artarak 54,5 milyar dolar seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2001 yılında ithalat fiyatlarının yüzde 0,3 oranında artması ve böylece reel ithalat artışının yüzde 4,5 olması beklenmektedir.

2001 yılında sermaye malları ithalatının 11,5 milyar dolar, tüketim malları ithalatının 6,5 milyar dolar, petrol dışı ara malları ithalatının 32,0 milyar dolar ve ham petrol ithalatının 4,3 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir. Altın ithalatının ise 1,8 milyar dolar olması beklenmektedir.

1999 yılında yüzde 21,7 olarak gerçekleşen altın dışı ithalatın (CIF) GSMH'ya oranının, 2000 yılında yüzde 26, 2001 yılında ise yüzde 25,4 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO: II.15- İthalatın Mal Grupları İtibariyle Dağılımı (*)

	Milyon Dolar			Yüzde Pay			Yüzde Değiş.	
	1999	2000 (1)	2001 (2)	1999	2000 (1)	2001 (2)	2000/ 1999	2001/ 2000
Tüketim Malları	5 062	6 750	6 500	12.4	13.0	11.9	33.3	-3.7
Sermaye Malları	8 729	10 600	11 500	21.5	20.4	21.1	21.4	8.5
Ara Malları	26 568	34 430	36 200	65.3	66.2	66.4	29.6	5.1
Petrol	2755	4 350	4 250	6.8	8.4	7.8	57.9	-2.3
Petrol Dışı	23 813	30 080	31 950	58.5	57.8	58.6	26.3	6.2
Diğer	327	220	300	0.8	0.4	0.6	-32.8	36.4
TOPLAM	40 687	52 000	54 500	100.0	100.0	100.0	27.8	4.8

(*) BEC Sınıflamasına Göre (1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program

c) Görünmeyen İşlemler

2000 yılı Ocak- Temmuz döneminde turizm gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 50,3 oranında artarak 3,6 milyar dolar olmuştur. DİE tarafından yayınlanan turizm istatistiklerine göre 2000 yılı Ocak-Ağustos döneminde geçen yılın aynı dönemine göre gelen turist sayısı yüzde 35,6 oranında artarak 6,9 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılının tamamında turizm gelirlerinin yüzde 49,9 oranında artarak 7,8 milyar dolar civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2001 yılı turizm gelirlerinin ise 8,5 milyar dolar olması beklenmektedir.

2000 yılında 2,7 milyar dolar seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilen faiz gelirlerinin, 2001 yılında 2,9 milyar dolar seviyesinde olması beklenmektedir.

TABLO: II.16- Ödemeler Dengesi

(Milyon Dolar)

	1999	2000 (1)	2001 (2)
A. Cari İşlemler Dengesi	-1 364	-8 200	-6 600
Mal İhracatı (Fob)	29 326	31 980	35 300
İhracat (Fob)	26 588	28 000	31 000
Bavul Ticareti	2 255	3 000	3 300
Transit Ticaret	483	980	1 000
Mal İthalatı (Fob)	-39 773	-51 560	-53 930
İthalat (Cif)	-40 692	-52 000	-54 500
Altın (Cif)	-1 079	-1 750	-1 750
Transit Ticaret	-442	-930	-950
İthalat Sigortası ve Navlunu	2 440	3 120	3 270
Dış Ticaret Dengesi	-10 447	-19 580	-18 630
Diğer Mal ve Hizmet Gelirleri	18 748	21 900	23 650
Turizm	5 203	7 800	8 500
Faiz	2 350	2 650	2 850
Diğerleri	11 195	11 450	12 300
Diğer Mal ve Hizmet Giderleri	-14 840	-15 560	-17 135
Turizm	-1 471	-1 750	-1 800
Faiz	-5 450	-6 200	-7 200
Diğerleri	-7 919	-7 610	-8 135
Toplam Mal ve Hizmet Dengesi	-6 539	-13 240	-12 115
Özel Karşılıksız Transferler (Gelirler)	4 813	4 850	5 050
İşçi Gelirleri	4 529	4 600	4 800
Diğerleri	284	250	250
Karşılıksız Resmi Transferler (Net)	362	190	465
İşçi Gelirleri	47	50	50
Diğerleri	315	140	415
B. Sermaye Hareketleri (Rezerv Hariç)	4 671	11 605	11 720
Doğrudan Yatırımlar (Net)	138	140	3 680
Portföy Yatırımları (Net)	3 429	7 497	8 207
Diğer Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri	345	1 413	-57
Kredi Kullanımı	11 036	16 261	15 010
Anapara Geri Ödemesi	-10 560	-15 498	-15 767
Kredi Mektuplu DTH	-131	650	700
Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri	759	2 555	-110
Varlıklar	-2 571	-1 773	-3 260
Verilen Krediler	-453	-378	-250
Bankalar Döviz Mevcutları	-1 827	-1 050	-2 630
Diğer Varlıklar	-291	-345	-380
Yükümlülükler	3 330	4 328	3 150
Sağlanan Krediler	2 960	4 978	3 200
Mevduatlar	370	-650	-50
C. Net Hata ve Noksan	1 899	0	0
D. Rezerv Hareketleri	-5 206	-3 405	-5 120
Uluslararası Para Fonu Nezdindeki Varlıklarımız	-112	0	0
Uluslararası Para Fonu Kredileri	520	1 095	1 380
Resmi Rezervler	-5 614	-4 500	-6 500

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

Faiz ve turizm dışındaki diğer mal ve hizmet gelirleri, 2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 9,7 oranında azalarak 6,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Diğer mal ve hizmet gelirlerinin 2000 yılının tamamında 11,5 milyar dolar, 2001 yılında ise 12,3 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde sırasıyla 1,2 milyar dolar ve 3,3 milyar dolar olarak gerçekleşen turizm ve faiz giderlerinin, yılın tamamında 1,8 milyar dolar ve 6,2 milyar dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2001 yılında turizm giderlerinin 1,8 milyar dolar, faiz giderlerinin ise 7,2 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde 4,1 milyar dolar olarak gerçekleşen faiz ve turizm dışındaki diğer mal ve hizmet giderlerinin yılın tamamında 7,6 milyar dolar, 2001 yılında ise 8,1 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde net transfer hesabı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,5 oranında azalarak 3 milyar dolar olmuştur. 2000 yılının tamamında transfer hesabı fazlasının 5 milyar dolar olacağı öngörülmektedir. 2001 yılında ise transfer hesabının hibelerde sağlanan artışın etkisiyle 5,5 milyar dolar fazla vereceği tahmin edilmektedir. 2000 ve 2001 yıllarında işçi gelirlerinin sırasıyla 4,6 ve 4,8 milyar dolar olması beklenmektedir.

C. SERMAYE HAREKETLERİ

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde 8,6 milyar dolar net giriş gerçekleşen rezerv hariç sermaye hareketlerinde, yılın tamamında 11,6 milyar dolarlık net giriş beklenmektedir. 2001 yılında rezerv hariç sermaye hareketlerinde 11,7 milyar dolarlık net sermaye girişi olacağı tahmin edilmektedir.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde 532 milyon dolar net yabancı sermaye çıkışı gerçekleşmiştir. 2000 yılının tamamında 140 milyon dolar tutarında net yabancı sermaye girişi beklenmektedir. 2001 yılında ise özelleştirme faaliyetlerinde öngörülen artışa paralel olarak 3,7 milyar dolar net yabancı sermaye girişi olması beklenmektedir.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde 6,0 milyar dolarlık net giriş gerçekleşen portföy yatırımlarında, yılın tamamında 7,5 milyar dolarlık net giriş olması beklenmektedir. 2001 yılında ise portföy yatırımlarında 8,2 milyar dolar net giriş olacağı tahmin edilmektedir.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde 9,7 milyar dolar olarak gerçekleşen orta ve uzun vadeli kredi kullanımının, yılın tamamında 16,3 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. 2001 yılında ise 15,0 milyar dolar tutarında orta ve uzun vadeli kredi kullanımı olacağı öngörülmektedir.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde 7,4 milyar dolar olarak gerçekleşen dış borç ana para ödemelerinin, yılın tamamında 15,5 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. 2001 yılında ise dış borç ana para ödemelerinin 15,8 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde 428 milyon dolar net giriş gerçekleşen kısa vadeli sermaye hareketlerinde, yılın tamamında 2,6 milyar dolar net giriş gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2001 yılında ise 110 milyon dolar tutarında net kısa vadeli sermaye çıkışı olacağı öngörülmektedir.

2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde Merkez Bankası rezervlerinde 2,5 milyar dolar artış gerçekleşmiştir. Merkez Bankası rezervlerindeki artışın 2000 yılında 4,5 milyar dolar, 2001 yılında ise 6,5 milyar dolar olması öngörülmektedir.

Dış borç anapara ve faiz ödemelerinden oluşan dış borç servisinin, ihracata oranının 2000 ve 2001 yıllarında sırasıyla yüzde 84,3 ve 83,1 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Dış borç servisinin toplam döviz gelirlerine oranının ise 2000 ve 2001 yıllarında sırasıyla, yüzde 40,1 ve yüzde 40,2 düzeyinde olması beklenmektedir.

1999 yıl sonu itibarıyla 102,1 milyar dolar olan dış borç stoku, 2000 yılı Haziran sonu itibarıyla 3,9 milyar dolar artarak 106 milyar dolara yükselmiştir. Bu artışın 1,4 milyar doları kısa vadeli, 2,5 milyar doları da orta ve uzun vadeli dış borçlardan kaynaklanmaktadır. Toplam dış borç stokunun yüzde 23,5'i kısa vadeli, yüzde 76,5'i ise orta ve uzun vadeli dış borçlardır.

D. YABANCI SERMAYE

2000 yılı Ocak-Eylül döneminde verilen yabancı sermaye izinleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 54,5 oranında artarak 1,9 milyar dolara yükselmiştir. 1980-2000 Eylül sonu dönemi itibarıyla izin verilen yabancı sermaye tutarı 27,5 milyar dolara ulaşmıştır.

2000 yılı Ocak-Eylül döneminde verilen yabancı sermaye izinlerinin içinde hizmetler sektörü yüzde 70,8, imalat sektörü yüzde 26,1, tarım sektörü yüzde 3 ve madencilik sektörü yüzde 0,1 oranında bir paya sahiptir.

TABLO: II.17- Yıllar İtibarıyla İzin Verilen Yabancı Sermaye Miktarının Sektörel Dağılımı ve Fiili Girişler

(Milyon Dolar)

	İzin Verilen Yabancı Sermaye Miktarı					Girişler
	İmalat	Tarım	Madencilik	Hizmetler	Toplam	
1980	89	0	0	8	97	35
1981	247	1	1	89	338	141
1982	99	1	2	65	167	103
1983	89	0	0	14	103	87
1984	186	6	0	79	271	162
1985	143	6	4	81	234	158
1986	193	17	1	153	364	170
1987	294	13	1	347	655	239
1988	491	27	6	297	821	488
1989	950	9	12	541	1 512	855
1990	1 214	66	47	534	1 861	1 005
1991	1 095	22	40	810	1 967	1 041
1992	1 274	34	19	493	1 820	1 242
1993	1 569	21	11	462	2 063	1 016
1994	1 107	28	6	336	1 478	830
1995	1 996	32	61	849	2 938	1 127
1996	641	64	9	3 124	3 837	964
1997	872	12	27	767	1 678	1 032
1998	1 018	6	14	610	1 646	976
1999	1 123	17	7	553	1 700	817
2000	505	59	2	1 372	1 937 (1)	849 (2)
TOPLAM	15 195	442	269	11 585	27 488	13 327

(1) Eylül sonu itibarıyla

(2) Temmuz sonu itibarıyla

TABLO: II.18- Yabancı Sermaye İzinlerinin Ülkelere Göre Dağılımı

(Milyon Dolar)

	1998		1999		2000 (1)	
	İzin Verilen Yabancı Sermaye	Yüzde Dağılım	İzin Verilen Yabancı Sermaye	Yüzde Dağılım	İzin Verilen Yabancı Sermaye	Yüzde Dağılım
I. OECD Ülkeleri	1 562	94,9	1 541	90,6	1 472	76,0
A. AB Ülkeleri	1 085	65,9	1 166	68,6	1 176	60,7
-Almanya	330	20,0	407	24,0	468	24,1
-Belçika-Lüksemburg	42	2,5	56	3,3	13	0,7
-Danimarka	4	0,3	11	0,7	10	0,5
-Fransa	135	8,2	147	8,6	27	1,4
-Hollanda	352	21,4	235	13,8	245	12,7
-İngiltere	44	2,7	88	5,2	221	11,4
-İrlanda	12	0,7	1	0,1	0	0,0
-İtalya	129	7,8	95	5,6	128	6,6
-Yunanistan	0	0,0	3	0,2	18	0,9
-İspanya	9	0,6	31	1,8	6	0,3
-Portekiz	0	0,0	0	0,0	0	0,0
-Avusturya	6	0,4	16	1,0	29	1,5
B. Diğer OECD Ülkeleri	477	29,0	375	22,0	295	15,2
-ABD	297	18,1	293	17,2	39	2,0
-Japonya	18	1,1	14	0,8	142	7,3
-İsviçre	102	6,2	51	3,0	23	1,2
-Diğerleri	61	3,7	18	1,0	92	4,7
II. İslam Ülkeleri	57	3,5	26	1,6	46	2,4
A. Orta-Doğu	53	3,2	25	1,5	45	2,3
-İran	5	0,3	2	0,1	1	0,1
-Irak	3	0,2	1	0,0	1	0,1
-S. Arabistan	17	1,0	15	0,9	9	0,5
-Kuveyt	0	0,0	0	0,0	0	0,0
-Lübnan	0	0,0	2	0,1	0	0,0
-Suriye	1	0,0	2	0,1	0	0,0
-Ürdün	0	0,0	1	0,0	1	0,0
-Bahreyn	25	1,5	0	0,0	0	0,0
-Katar	0	0,0	0	0,0	0	0,0
-KKTC	0	0,0	4	0,2	29	1,5
-İKB	0	0,0	0	0,0	0	0,0
-BAE	0	0,0	0	0,0	0	0,0
-Yemen	0	0,0	0	0,0	2	0,1
B. Kuzey Afrika	0	0,0	0	0,0	0	0,0
-Libya	0	0,0	0	0,0	0	0,0
-Mısır	0	0,0	0	0,0	0	0,0
-Tunus	0	0,0	0	0,0	0	0,0
C. Diğer İslam Ülkeleri	3	0,2	1	0,0	1	0,0
III. Diğer Ülkeler	27	1,6	133	7,8	420	21,7
TOPLAM	1 646	100,0	1 700	100,0	1 937	100,0

(1) Eylül sonu itibarıyla

2000 yılı Ocak-Eylül döneminde verilen yabancı sermaye izinleri, imalat sanayiinde yüzde 39,7 ile taşıt araçları imalatı, yüzde 11,7 ile taşıt araçları yan sanayii ve yüzde 6,3 ile elektrikli makina ve teçhizat sanayiinde, hizmetler sektöründe ise yüzde 47,1 ile diğer toplumsal hizmetler ve yüzde 40,1 ile haberleşmede yoğunlaşmıştır.

2000 yılı Ocak-Eylül döneminde verilen yabancı sermaye izinlerinin ülkelere göre dağılımı incelendiğinde, OECD ülkelerinin toplam içindeki payının önceki yıllara göre bir miktar azalmakla birlikte yüzde 76 ile yüksek seviyesini koruduğu gözlenmektedir. Yatırımcı ülkeler arasında yüzde 24 ile en yüksek paya sahip olan Almanya'yı sırasıyla yüzde 13 ve yüzde 11 ile Hollanda ve İngiltere izlemektedir.

2000 yılının ilk dokuz ayında izin verilen yabancı sermayenin içinde, yeni yatırımlar yüzde 53, iştirak yatırımları ise yüzde 30'luk paylara sahiptir.

E. SERBEST BÖLGELER

2000 yılı Ağustos sonu itibarıyla faaliyette bulunan toplam 17 serbest bölgede 446'sı yabancı, 2.238'i yerli sermayeli olmak üzere toplam 2.684 firma faaliyet göstermekte olup bu firmalarda yaklaşık 19 bin kişi istihdam edilmektedir.

2000 yılı Ocak-Ağustos döneminde 7 milyar dolar olan serbest bölgeler ticaret hacminin, yılın tamamında bir önceki yıla göre yüzde 26,6 oranında artış göstererek 10 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2000 yılı Ocak-Ağustos dönemi itibarıyla serbest bölgeler ticaret hacminde, Türkiye yüzde 50,8, AB ülkeleri yüzde 29,1, diğer OECD ülkeleri ise yüzde 7,1 oranında paya sahip bulunmaktadır.

Aynı dönemde sektörler itibarıyla ticaret hacminde, sanayi sektörü yüzde 91,5, tarım sektörü ise yüzde 8,3'lük paya sahiptir.

2000 yılı Ocak-Ağustos döneminde serbest bölgeler ticaret hacminin yüzde 34,6'sı İstanbul-Deri, yüzde 26,8'i İstanbul Atatürk Havalimanı, yüzde 16,1'i Mersin ve yüzde 15'i Ege Serbest Bölgesinde gerçekleştirilmiştir.

5. KAMU FİNANSMANI

A. KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ

2000 yılında toplam kamu gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yılın 6,3 puan üstünde yüzde 31,1 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu gelişmede vergi gelirlerindeki artış, özelleştirme uygulamalarındaki yüksek performans ve sosyal güvenlik kuruluşlarının prim gelirlerindeki artış etkili olmuştur. Özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda, toplam kamu gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yılın 3,5 puan üzerinde yüzde 28,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. 2000 yılında kamu gelirlerinin yüzde 80,7'sini oluşturması beklenen vergi gelirlerinin GSMH içindeki payının 1999 yılına göre 3 puanlık artış ile yüzde 25,1 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu gelişmede Ekonomik Programın hedeflerine ulaşılabilmesi ve deprem zararlarının telafi edilmesi amacıyla alınan vergi önlemlerinin yanı sıra KDV hasılatındaki artış etkili olmaktadır. 2000 yılında, vergi dışı normal gelirlerin GSMH içindeki payının bedelli askerlikten elde edilen gelirler ile İMKB, RTÜK, SPK ve Rekabet Kurulu gelirlerinden alınan paylar nedeniyle bir önceki yıla göre 0,3 puan artışla yüzde 1,9 olacağı tahmin edilmektedir. Faktör gelirlerinin GSMH içindeki payının ise bir önceki yıla göre 1 puan azalışla yüzde 3,1'e gerilemesi beklenmektedir. Bu gelişmede KİT ürünleri satış fiyatlarının, KİT girdi maliyetlerinde toplu iş sözleşmelerine ve petrol fiyatlarına bağlı artışlara paralel olarak artırılamaması etkili olmuştur. Sosyal fonlardaki açığın 2000 yılında da devam edeceği, ancak GSMH içindeki payının 1,2 puan azalışla yüzde 1,9 seviyesine düşeceği tahmin edilmektedir. Sosyal güvenlik kuruluşlarının prim gelirlerinde sağlanan artış ile sigorta giderlerindeki reel azalış bu açığın düşmesindeki en önemli etkenlerdir.

2000 yılında, toplam kamu harcamalarının GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 1,9 puanlık bir yükselmeye yüzde 42'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir. GSMH'ya oran olarak bir önceki yıla göre, cari harcamaların 0,6 puan azalışla yüzde 12,6 transfer harcamalarının 2,5 puan artışla yüzde 21,9 ve yatırım harcamalarının 0,5 puan artışla

yüzde 6,7 seviyesine ulaşması beklenmektedir. Cari giderlerdeki azalışta konsolide bütçe personel giderlerindeki reel gerileme etkili olurken, transfer harcamalarındaki yükselmeye konsolide bütçe faiz ödemelerindeki artış belirleyici olmuştur. Konsolide bütçe faiz ödemelerinin GSMH içindeki payının geçen yıla göre 2,6 puan artarak yüzde 16,3 seviyesine çıkması beklenmektedir.

2000 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının yüzde 6,8 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Kamu stoklarındaki reel azalmanın etkisiyle toplam kamu yatırımlarının GSMH içindeki payının ise yüzde 6,7 olacağı tahmin edilmektedir.

Kamu tüketiminin GSMH içindeki payının, 1999 yılındaki yüzde 13,2'lik olan seviyesinden 2000 yılında yüzde 12,6'ya gerilemesi beklenmektedir. Bu gelişmede, konsolide bütçe personel harcamalarının GSMH içindeki payının 0,7 puan azalması etkili olmuştur.

2000 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 4,4 puan azalışla yüzde 10,9 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Faiz ödemeleri hariç tutulduğunda, bir önceki yılda GSMH'nın yüzde 0,5'i oranında açık veren kamu kesiminin 2000 yılında yüzde 6,5 oranında fazla vereceği tahmin edilmektedir.

Kamu kesimi borçlanma gereğindeki düzelme esas olarak konsolide bütçe ile fonlardan kaynaklanmaktadır. 1999 yılında yüzde 11,6 oranında gerçekleşen konsolide bütçe açığının GSMH'ya oranının, harcamalardaki azalma ile vergi ve özelleştirme gelirlerindeki artış nedeniyle, 2000 yılında yüzde 9,3'e gerilemesi beklenmektedir. 1999 yılında GSMH'nın yüzde 0,6'sı oranında açık veren fonların ise özelleştirme gelirlerindeki artışa ve İşsizlik Sigortası Fonunun sisteme dahil edilmesine bağlı olarak 2000 yılında yüzde 1,3 oranında fazla vereceği tahmin edilmektedir. Ayrıca GSMH'ya oran olarak 1999 yılında yüzde 2,3 oranında açık veren işletmeciler KİT finansman dengesinin, 2000 yılında yüzde 2 oranında açık vereceği tahmin edilmektedir. Diğer yandan, GSMH'ya oran olarak 1999 yılında yüzde 0,2 oranında açık veren sosyal güvenlik kuruluşlarının 2000 yılında kaynak ve harcamaları arasında bir denge sağlayacağı, mahalli idarelerin bir önceki yılda verdiği yüzde 0,3 oranındaki açığını devam ettireceği, özelleştirme kapsamındaki kuruluşların borçlanma gereğinin 0,4 puan artışla yüzde 0,5'e yükseleceği ve döner sermayeli kuruluşlar dengesinin 1999 yılında olduğu gibi 2000 yılında da GSMH'nın yüzde 0,02'si oranında fazla vereceği tahmin edilmektedir.

1994-1998 döneminde net dış borç ödeyicisi konumunda bulunan kamu kesiminin, 1999 yılında olduğu gibi 2000 yılında da net dış borç kullanıcısı olacağı ve GSMH'nın yüzde 3,2'si oranındaki dış borç ödemesine karşılık yüzde 6,3 oranında dış borç kullanacağı tahmin edilmektedir.

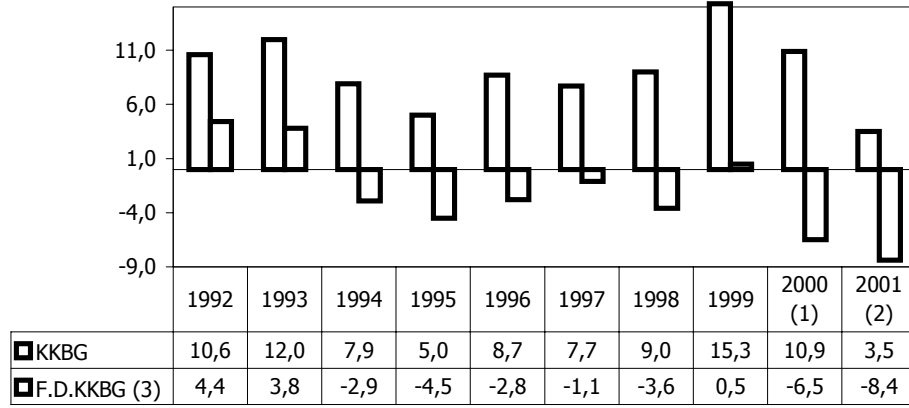
2001 yılında, toplam kamu gelirlerinin GSMH içindeki payının 0,6 puan artarak yüzde 31,7'ye yükselmesi hedeflenmektedir. Kamu gelirlerinde öngörülen bu artış, vergi gelirlerindeki 0,4 puanlık gerilemeye rağmen esas olarak özelleştirmeden sağlanacak gelir ile devlet patrimonu gelirleri başta olmak üzere konsolide bütçe faktör gelirlerindeki artıştan kaynaklanmaktadır. Özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda toplam kamu gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yılın 0,1 puan üzerinde yüzde 28,3 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2001 yılında toplam kamu harcamalarının GSMH içindeki payının 6,9 puan azalarak yüzde 35,1'e gerilemesi öngörülmüştür. Faiz ödemeleri hariç tutulduğunda ise toplam kamu harcamalarının GSMH içindeki payı 1,4 puan azalışla yüzde 23,2 seviyesine

inecektir. Bu düşüşte konsolide bütçe sermaye transferlerinde beklenen düşme ile Türk Telekom'un kapsam dışına çıkışına bağlı olarak kamu sabit sermaye yatırımlarında beklenen azalma etkili olmuştur.

2001 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının 0,5 puan düşüşle yüzde 6,3 seviyesine inmesi, toplam kamu tüketiminin GSMH içindeki payının ise 0,1 puan artarak yüzde 12,7 olması programlanmıştır.

GRAFİK:5- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği/GSMH (Yüzde)

(1) Tahmin (2) Program (3) Negatif işaretler fazlayı göstermektedir.

KKBG: Kamu kesimi borçlanma gereği

F.D. KKBG: Faiz dışı kamu kesimi borçlanma gereği

2001 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 2000 yılına göre 7,4 puan gerileyerek yüzde 3,5 olması hedeflenmiştir. Kamu kesimi borçlanma gereğinde hedeflenen bu azalma esas itibariyle konsolide bütçe ve KİT dengelerinde hedeflenen iyileşme ile işsizlik sigortası fonundan kaynaklanmaktadır. 2001 yılında bir önceki yıla göre, GSMH'ya oran olarak, konsolide bütçe dengesinde 5,9 puan, KİT dengesinde 1,2 puan ve işsizlik sigortası fonu dengesinde 0,6 puan iyileşme hedeflenmektedir.

Faiz ödemeleri hariç tutulduğunda 2001 yılında kamu kesimi finansmanının GSMH'nın yüzde 8,4'ü oranında fazla vermesi öngörülmektedir. Böylece faiz dışı fazlada geçen yıla göre GSMH'ya oran olarak 1,9 puanlık bir artış hedeflenmektedir. Bu iyileşme esas olarak konsolide bütçe ve KİT dengelerinden kaynaklanmaktadır.

2001 yılında kamu kesiminin GSMH'nın yüzde 1,5'i oranında net dış borçlanma yapması programlandığından net iç borçlanmanın GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 5,5 puan azalarak yüzde 2,7 seviyesine inmesi öngörülmüştür.

TABLO: II.19- Kamu Kesimi Toplam Gelir ve Harcamaları

	(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)					(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)				
	1997	1998	1999	2000 (1)	2001 (2)	1997	1998	1999	2000 (1)	2001 (2)
Vergiler	5 766 974	11 033 530	17 318 656	31 274 473	37 919 101	19,6	20,6	22,1	25,1	24,7
-Vasıtasız	2 095 950	4 723 769	7 251 060	12 413 630	14 005 401	7,1	8,8	9,3	10,0	9,1
-Vasıtalı	3 619 942	6 131 439	9 754 300	18 305 185	23 298 131	12,3	11,5	12,5	14,7	15,2
-Servet	51 082	178 322	313 295	555 657	615 569	0,2	0,3	0,4	0,4	0,4
Vergi Dışı Normal Gelirler	345 118	667 990	1 214 308	2 377 465	2 215 783	1,2	1,2	1,6	1,9	1,4
Faktör Gelirleri	1 369 633	2 535 996	3 227 133	3 846 481	5 891 770	4,7	4,7	4,1	3,1	3,8
Sosyal Fonlar	-671 249	-1 268 897	-2 404 468	-2 410 228	-2 539 282	-2,3	-2,4	-3,1	-1,9	-1,7
TOPLAM	6 810 475	12 968 619	19 355 628	35 088 191	43 487 372	23,2	24,2	24,7	28,2	28,3
-Özelleştirme Gelirleri (3)	76 231	517 313	62 580	3 649 000	5 089 000	0,3	1,0	0,1	2,9	3,3
TOPLAM GELİR	6 886 706	13 485 932	19 418 208	38 737 191	48 576 372	23,4	25,2	24,8	31,1	31,7
Cari Harcamalar	3 166 999	5 878 199	10 347 006	15 681 781	19 484 502	10,8	11,0	13,2	12,6	12,7
Yatırım Harcamaları	1 923 737	3 557 805	4 866 514	8 287 385	9 719 184	6,5	6,6	6,2	6,7	6,3
-Sabit Sermaye	1 782 699	3 278 907	4 833 191	8 411 401	9 617 099	6,1	6,1	6,2	6,8	6,3
-Stok Değişmesi	141 038	278 898	33 323	-124 016	102 085	0,5	0,5	0,0	-0,1	0,1
Transfer Harcamaları	3 671 693	8 276 969	15 141 643	27 299 182	24 300 217	12,5	15,5	19,4	21,9	15,8
-Cari Transferler (Net)	3 313 296	7 769 694	14 079 999	25 343 585	22 826 243	11,3	14,5	18,0	20,4	14,9
-Sermaye Transferleri	358 397	507 275	1 061 644	1 955 597	1 473 974	1,2	0,9	1,4	1,6	1,0
Stok Değişim Fonu	394 055	592 182	1 057 425	996 235	395 350	1,3	1,1	1,4	0,8	0,3
TOPLAM HARCAMA	9 156 484	18 305 155	31 412 587	52 264 583	53 899 253	31,2	34,2	40,1	42,0	35,1
BORÇLANMA GEREĞİ	2 269 777	4 819 223	11 994 379	13 527 393	5 322 881	7,7	9,0	15,3	10,9	3,5

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Özelleştirme gelirleri kamu kesimi genel dengesi tablolarında "sermaye transferleri" kalemi altında yer almaktadır.

TABLO: II.20- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ve Finansmanı

	1996	1997	1998	1999	2000 (1)	2001 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)					
Konsolide Bütçe	1 238 128	2 240 652	3 725 592	9 071 899	11 552 500	5 233 000
KİT	-77 442	-100 475	694 324	1 927 287	2 617 363	2 088 766
-İşletmeciler	-62 112	165 425	690 189	1 766 254	2 511 917	2 207 477
Mahalli İdareler	42 351	83 099	206 187	237 195	380 503	294 897
Döner Sermaye	-1 875	-4 956	-14 372	-14 447	-19 033	35 729
Sosyal Güv. Kuruluşları	4 575	25 769	190 338	185 542	-4 665	251
Fonlar	15 587	- 3 304	1 679	490 293	-1 586 096	-2 348 200
Özelleştirme Kapsa. Kuru.	74 241	28 992	15 474	96 610	586 821	18 438
TOPLAM KAMU	1 295 565	2 269 777	4 819 222	11 994 379	13 527 393	5 322 880
TOPLAM KAMU (FAİZ HARİÇ)	-424 145	-334 365	-1 920 631	370 467	-8 097 363	-12 909 881
TOPLAM KAMU (ÖZEL. HARİÇ)	1 320 041	2 346 008	5 336 535	12 056 959	17 176 393	10 411 880
TOPLAM KAMU (FAİZ+ÖZEL. HARİÇ)	-399 669	-258 134	-1 403 318	433 047	-4 448 363	-7 820 881
BORÇLANMA GEREĞİNİN FİNANSMANI						
TOPLAM	1 295 565	2 269 777	4 819 222	11 994 379	13 527 393	5 322 880
Dış Borçlanma (Net)	- 192 682	- 305 406	- 607 346	1 378 509	3 784 387	2 368 628
-Dış Borç Ödemesi	- 656 013	- 901 631	-2 248 764	-2 762 380	-4 009 183	-6 207 319
-Dış Borç Kullanımı	463 331	596 225	1 641 418	4 140 889	7 793 570	8 575 947
İç Borç/Alacak (Net)	1 488 247	2 575 183	5 426 568	10 615 870	9 743 006	2 954 252
-Bono (Net)	792 189	1 020 674	3 293 156	-2 493 400	-1 658 000	-101 500
-Tahvil (Net)	274 040	1 484 844	1 311 144	12 233 900	10 830 950	4 942 510
-Hazine Kısa Vadeli Avansı	228 953	0	0	0	0	0
-Diğer	193 065	69 665	822 268	875 370	570 056	-1 886 758
	(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)					
Konsolide Bütçe	8,3	7,6	7,0	11,6	9,3	3,4
KİT	-0,5	-0,3	1,3	2,5	2,1	1,4
-İşletmeciler	-0,4	0,6	1,3	2,3	2,0	1,4
Mahalli İdareler	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,2
Döner Sermaye	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	0,0
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	0,0	0,1	0,4	0,2	0,0	0,0
Fonlar	0,1	-0,0	0,0	0,6	-1,3	-1,5
Özelleştirme Kap.Kuruluşlar	0,5	0,1	0,0	0,1	0,5	0,0
TOPLAM KAMU	8,7	7,7	9,0	15,3	10,9	3,5
TOPLAM KAMU (FAİZ HARİÇ)	-2,8	-1,1	-3,6	0,5	-6,5	-8,4
TOPLAM KAMU (ÖZEL. HARİÇ)	8,8	8,0	10,0	15,4	13,8	6,8
TOPLAM KAMU (FAİZ+ÖZEL. HARİÇ)	-2,7	-0,9	-2,6	0,6	-3,6	-5,1
BORÇLANMA GEREĞİNİN FİNANSMANI						
TOPLAM	8,7	7,7	9,0	15,3	10,9	3,5
Dış Borçlanma (Net)	-1,3	-1,0	-1,1	1,8	3,0	1,5
-Dış Borç Ödemesi	-4,4	-3,1	-4,2	-3,5	-3,2	-4,0
-Dış Borç Kullanımı	3,1	2,0	3,1	5,3	6,3	5,6
İç Borç/Alacak (Net)	9,9	8,8	10,1	13,6	7,8	1,9
-Bono (Net)	5,3	3,5	6,2	-3,2	-1,3	-0,1
-Tahvil (Net)	1,8	5,1	2,4	15,6	8,7	3,2
-Hazine Kısa Vadeli Avansı	1,5	0	0	0	0	0
-Diğer	1,3	0,2	1,5	1,1	0,5	-1,2

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO: II.21- 1999 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	Genel+ Katma	Mahalli İdareler	Döner Sermaye	Sosyal Güvenlik		ALT TOPLAM	KİT					TOPLAM KAMU
				Kuruluş	Fonlar		İşletmeci	Tasar- rufcu	TOPLAM	Öz Kap Kur	TOPLAM	
1 Vergiler	14 629 767	1 974 131	0	0	1 108 664	17 712 561	-572 709	-15 172	-587 881	-119 320	-707 201	17 005 361
a Vasıtasız	6 535 382	944 277	0	0	478 602	7 958 261	-572 709	-15 172	-587 881	-119 320	-707 201	7 251 060
b Vasıtalı	8 094 385	1 029 853	0	0	630 062	9 754 300	0	0	0	0	0	9 754 300
2 Vergi Dışı N. Gelirler	811 241	593 794	0	0	263 607	1 668 642	-370 783	0	-370 783	-83 551	-454 334	1 214 308
3 Faktör Gelirleri	1 113 373	604 339	63 802	63 680	-50 220	1 794 974	755 114	256 418	1 011 532	420 627	1 432 159	3 227 133
4 Sosyal Fonlar	0	0	0	-2 404 468	0	-2 404 468	0	0	0	0	0	-2 404 468
5 (Cari Transferler)	-14 790 774	-886 952	0	2 208 842	-709 065	-14 177 949	97 950	0	97 950	0	97 950	-14 079 999
I KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	1 763 607	2 285 312	63 802	-131 946	612 985	4 593 760	-90 428	241 246	150 818	217 756	368 574	4 962 334
II CARİ GİDERLER	-8 685 890	-1 365 880	0	0	-295 236	-10 347 006	0	0	0	0	0	-10 347 006
III KAMU TASARRUFU	-6 922 283	919 432	63 802	-131 946	317 749	-5 753 246	-90 428	241 246	150 818	217 756	368 574	-5 384 671
IV YATIRIMLAR	-1 799 110	-1 099 508	-49 730	-30 582	-508 964	-3 487 894	-1 008 839	-11 699	-1 020 538	-358 082	-1 378 620	-4 866 514
a Sabit Sermaye	-1 799 110	-1 106 409	-49 730	-30 582	-508 964	-3 494 795	-1 053 416	-11 699	-1 065 115	-273 281	-1 338 396	-4 833 191
b Stok Değişmesi	0	6 901	0	0	0	6 901	44 577	0	44 577	-84 801	-40 224	-33 323
V TASARRUF-YATIRIM FARKI	-8 721 393	-180 076	14 072	-162 528	-191 214	-9 241 139	-1 099 267	229 547	-869 720	-140 326	-1 010 046	-10 251 185
VI SERMAYE TRANSFERLERİ	-350 506	-41 146	375	-23 014	-299 079	-713 370	214 948	-390 580	-175 632	203 233	27 601	-685 769
1 Servet Vergileri	177 500	134 188	0	0	1 607	313 295	0	0	0	0	0	313 295
2 (Diğer Transferler)	-520 242	-106 234	0	-402	-169 170	-796 048	313 172	-295 975	17 197	147 083	164 280	-631 768
3 (Kamulaş.ve S. Değer Art.)	-7 764	-69 100	375	-22 612	-131 516	-230 617	-98 224	-94 606	-192 830	56 150	-136 680	-367 297
VII KASA-BANKA/BORÇLANMA	9 071 899	221 222	-14 447	185 542	490 293	9 954 509	884 319	161 033	1 045 352	-62 907	982 445	10 936 954
1 Kasa-Banka Değişimi	0	28 855	-8 010	-16 759	9 981	14 067	51 754	-643 833	-592 079	-299 774	-891 853	-877 787
2 Dış Borçlanma(net)	465 600	21 970	429	0	241 144	729 143	339 081	70 509	409 590	239 777	649 367	1 378 509
-Dış Borç Ödemesi	-2 347 800	-195 409	0	0	-34 971	-2 578 180	-77 809	-99 920	-177 729	-6 471	-184 200	-2 762 380
-Dış Borç Kullanımı	2 813 400	217 379	429	0	276 115	3 307 323	416 890	170 429	587 319	246 248	833 567	4 140 889
3 İç Borç/Alacak(net)	8 606 299	186 370	-6 866	202 301	239 169	9 227 273	1 375 419	734 358	2 109 777	156 607	2 266 384	11 493 657
4 Stok Değişim Fonu	0	-15 973	0	0	0	-15 973	-881 935	0	-881 935	-159 517	-1 041 452	-1 057 425

(1) Geçici

TABLO: II.22- 2000 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	Genel+ Katma	Mahalli İdareler	Döner Sermaye	Sosyal Güvenlik Kuruluş	Fonlar	ALT TOPLAM	KİT					TOPLAM KAMU
							İşletmecisi	Tasar- rufcu	TOPLAM	Öz Kap Kur	TOPLAM	
1 Vergiler	26 216 000	3 335 784	0	0	1 979 488	31 531 272	-535 940	-61 874	-597 814	-214 643	-812 457	30 718 816
a Vasıtasız	10 704 000	1 752 575	0	0	769 512	13 226 087	-535 940	-61 874	-597 814	-214 643	-812 457	12 413 630
b Vasıtalı	15 512 000	1 583 209	0	0	1 209 976	18 305 185	0	0	0	0	0	18 305 185
2 Vergi Dışı N. Gelirler	1 874 607	913 041	0	0	199 810	2 987 458	-400 593	0	-400 593	-209 400	-609 993	2 377 465
3 Faktör Gelirleri	1 819 393	954 738	114 564	131 393	-87 858	2 932 230	288 596	210 289	498 885	415 366	914 251	3 846 481
4 Sosyal Fonlar	0	0	0	-2 653 085	242 857	-2 410 228	0	0	0	0	0	-2 410 228
5 (Cari Transferler)	-26 030 500	-1 443 833	0	2 595 000	-674 741	-25 554 074	65 489	145 000	210 489	0	210 489	-25 343 585
I KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	3 879 500	3 759 730	114 564	73 308	1 659 557	9 486 659	-582 448	293 415	-289 033	-8 677	-297 710	9 188 949
II CARİ GİDERLER	-12 958 300	-2 378 688	0	0	-344 793	-15 681 781	0	0	0	0	0	-15 681 781
III KAMU TASARRUFU	-9 078 800	1 381 042	114 564	73 308	1 314 764	-6 195 122	-582 448	293 415	-289 033	-8 677	-297 710	-6 492 832
IV YATIRIMLAR	-3 190 700	-1 702 898	-96 040	-58 643	-918 624	-5 966 905	-1 718 064	-35 000	-1 753 064	-567 416	-2 320 480	-8 287 385
a Sabit Sermaye	-3 190 700	-1 705 371	-96 040	-58 643	-918 624	-5 969 378	-1 957 278	-35 000	-1 992 278	-449 745	-2 442 023	-8 411 401
b Stok Değişmesi	0	2 473	0	0	0	2 473	239 214	0	239 214	-117 671	121 543	124 016
V TASARRUF-YATIRIM FARKI	-12 269 500	-321 856	18 524	14 665	396 140	-12 162 027	-2 300 512	258 415	-2 042 097	-576 093	-2 618 190	-14 780 217
VI SERMAYE TRANSFERLERİ	717 000	-45 261	509	-10 000	1 189 956	1 852 204	591 443	-363 861	227 582	169 274	396 856	2 249 060
1 Servet Vergileri	334 000	219 042	0	0	2 615	555 657	0	0	0	0	0	555 657
2 (Diğer Transferler)	439 000	-163 118	0	0	1 451 717	1 727 599	745 216	-205 635	539 581	160 420	700 001	2 427 600
3 (Kamulaş. ve S. Değer Art.)	-56 000	-101 185	509	-10 000	-264 376	-431 052	-153 773	-158 226	-311 999	8 854	-303 145	-734 197
VII KASA-BANKA/BORÇLANMA	11 552 500	367 117	-19 033	-4 665	-1 586 096	10 309 823	1 709 069	105 446	1 814 515	406 819	2 221 334	12 531 157
1 Kasa-Banka Değişimi	0	153 500	-10 000	-29 900	-315 377	-201 777	166 687	-628 373	-461 686	205 050	-256 636	-458 413
2 Dış Borçlanma(net)	1 642 100	95 194	300	0	330 762	2 068 356	1 214 754	216 804	1 431 558	284 473	1 716 031	3 784 387
-Dış Borç Ödemesi	-3 654 400	-177 175	0	0	-103 022	-3 934 597	-66 028	-2 372	-68 400	-6 186	-74 586	-4 009 183
-Dış Borç Kullanımı	5 296 500	272 369	300	0	433 784	6 002 953	1 280 782	219 176	1 499 958	290 659	1 790 617	7 793 570
3 İç Borç/Alacak(net)	9 910 400	131 809	-9 333	25 235	-1 601 481	8 456 630	1 130 476	517 015	1 647 491	97 298	1 744 789	10 201 419
4 Stok Değişim Fonu	0	-13 386	0	0	0	-13 386	-802 847	0	-802 847	-180 002	-982 849	-996 235

(1) Gerçekleşme Tahmini

TABLO: II.23- 2001 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	Genel+ Katma	Mahalli İdareler	Döner Sermaye	Sosyal Güvenlik Kuruluş	Fonlar	ALT TOPLAM	KİT					TOPLAM KAMU
							İşletmecisi	Tasar- rufcu	TOPLAM	Öz Kap Kur	TOPLAM	
1 Vergiler	31 455 000	4 145 611	0	0	2 439 999	38 040 610	-447 126	-37 950	-485 076	-252 001	-737 077	37 303 532
a Vasıtasız	11 785 000	2 055 988	0	0	901 490	14 742 478	-447 126	-37 950	-485 076	-252 001	-737 077	14 005 401
b Vasıtalı	19 670 000	2 089 622	0	0	1 538 509	23 298 131	0	0	0	0	0	23 298 131
2 Vergi Dışı N. Gelirler	1 328 500	1 226 983	0	0	218 462	2 773 945	-365 861	0	-365 861	-192 301	-558 162	2 215 783
3 Faktör Gelirleri	3 202 200	1 242 847	112 243	171 150	170 235	4 898 675	246 517	93 364	339 881	653 214	993 095	5 891 770
4 Sosyal Fonlar	0	0	0	-3 233 903	694 621	-2 539 282	0	0	0	0	0	-2 539 282
5 (Cari Transferler)	-23 661 700	-1 778 552	0	3 150 000	-1 020 991	-23 311 243	485 000	0	485 000	0	485 000	-22 826 243
I KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	12 324 000	4 836 889	112 243	87 248	2 502 325	19 862 704	-81 470	55 414	-26 056	208 912	182 856	20 045 560
II CARİ GİDERLER	-15 950 000	-2 884 210	0	0	-650 292	-19 484 502	0	0	0	0	0	-19 484 502
III KAMU TASARRUFU	-3 626 000	1 952 679	112 243	87 248	1 852 033	378 202	-81 470	55 414	-26 056	208 912	182 856	561 058
IV YATIRIMLAR	-4 320 000	-2 226 210	-148 500	-75 500	-337 000	-7 107 210	-2 305 499	-41 500	-2 346 999	-264 975	-2 611 974	-9 719 184
a Sabit Sermaye	-4 320 000	-2 221 099	-148 500	-75 500	-337 000	-7 102 099	-2 163 500	-41 500	-2 205 000	-310 000	-2 515 000	-9 617 099
b Stok Değişmesi	0	-5 111	0	0	0	-5 111	-141 999	0	-141 999	45 025	-96 974	-102 085
V TASARRUF-YATIRIM FARKI	-7 946 000	-273 532	-36 257	11 748	1 515 033	-6 729 008	-2 386 969	13 914	-2 373 055	-56 063	-2 429 118	-9 158 126
VI SERMAYE TRANSFERLERİ	2 713 000	-15 712	528	-12 000	833 167	3 518 983	486 707	104 798	591 505	120 107	711 612	4 230 595
1 Servet Vergileri	322 000	290 469	0	0	3 100	615 569	0	0	0	0	0	615 569
2 (Diğer Transferler)	2 386 000	-177 346	0	0	944 061	3 152 715	564 917	206 352	771 269	102 959	874 228	4 026 943
3 (Kamulaş. ve S. Değer Art.)	5 000	-128 835	528	-12 000	-113 994	-249 301	-78 210	-101 554	-179 764	17 148	-162 616	-411 917
VII KASA-BANKA/BORÇLANMA	5 233 000	289 243	35 729	252	-2 348 200	3 210 024	1 900 262	-118 711	1 781 551	-64 044	1 717 507	4 927 530
1 Kasa-Banka Değişimi	0	0	-12 000	-36 880	-180 891	-229 771	28 882	-943 766	-914 884	6 239	-908 645	-1 138 416
2 Dış Borçlanma(net)	391 990	221	0	0	-16 378	375 833	1 322 244	493 965	1 816 209	176 586	1 992 795	2 368 628
-Dış Borç Ödemesi	-5 705 500	-234 035	0	0	-126 378	-6 065 913	-115 301	-26 035	-141 336	-70	-141 406	-6 207 319
-Dış Borç Kullanımı	6 097 490	234 256	0	0	110 000	6 441 746	1 437 545	520 000	1 957 545	176 656	2 134 201	8 575 947
3 İç Borç/Alacak(net)	4 841 010	294 676	47 729	37 131	-2 150 931	3 069 615	856 351	331 089	1 187 440	-164 387	1 023 053	4 092 668
4 Stok Değişim Fonu	0	-5 654	0	1	0	-5 653	-307 215	0	-307 215	-82 482	-389 697	-395 350

(1) Program

B. KONSOLİDE BÜTÇE

1999 yılında konsolide bütçe harcamalarının GSMH içindeki payı bir önceki yıla göre 6,7 puan artarak yüzde 35,5'e yükselmiştir. 1998 yılında 11,5 olan faiz ödemelerinin GSMH'ya oranı yüzde 1999 yılında yüzde 13,7'ye çıkarken faiz dışı harcamalar yüzde 17,2'den yüzde 21,8'e yükselmiştir. Bütçenin faiz dışı harcamalarındaki artışın 1,6 puanı personel harcamalarından, 0,9 puanı sosyal güvenlik kuruluşlarına transferden, 0,5 puanı fon giderlerinden ve 0,4 puanı diğer cari harcamalardan kaynaklanmaktadır.

1999 yılı Konsolide bütçe gelirleri ise, GSMH'ya oran olarak 2,1 puan artarak yüzde 23,9'a ulaşmıştır. Bu gelişmede esas olarak cari yıl gelirleri üzerinden geçici vergi alınmaya başlanması nedeniyle kurumlar vergisi tahsilatındaki 0,6 puanlık artış, akaryakıt tüketim vergisindeki (ATV) 0,9 puanlık artış ile fon gelirlerinden bütçeye yapılan transferlerdeki 0,3 puanlık yükseliş belirleyici olmuştur.

Bu gelişmeler sonucunda, Konsolide bütçe açığının GSMH'ya oranı 1998 yılındaki yüzde 7'lik seviyesinden 1999 yılında yüzde 11,6'ya ulaşmıştır. Faiz ödemeleri hariç tutulduğunda konsolide bütçe fazlasının GSMH'ya oranı 1998 yılında yüzde 4,6 iken 1999 yılında yüzde 2,1'e gerilemiştir. 1999 yılında Konsolide bütçe faiz dışı dengesi fazla vermesine rağmen yüksek faiz oranları ve net dış borçlanmanın sınırlı düzeyde gerçekleşmesi nedeniyle iç borç stokunun GSMH'ya oranı 7,6 puan artarak yüzde 29,3'e çıkmıştır. 1998 yılında yaşanan Rusya krizinden sonra faiz oranları hızla yükselmiş ve 1998 yılının Eylül-Aralık döneminde devlet iç borçlanma senetleri bileşik faiz oranları yüzde 145'lere kadar çıkmıştır. Faiz oranlarındaki bu yüksek seviyeler 1999 yılının ilk aylarında da devam etmiş, Mart ayından itibaren bir düşme gözlenmekle beraber yıl boyunca yüzde 100'lerin üzerinde seyretmiştir.

Kamu açıklarındaki ve özellikle kamu borç stokundaki hızlı artış sonucu kamu finansmanı sürdürülemez bir yapıya dönüşmüş ve kapsamlı bir makroekonomik programın uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Program kapsamında 2000 yılında kamu borç stokundaki artışı durdurmak ve takip eden yıllarda kamu borç stokunun GSMH'ya oranını düşürmek amacıyla konsolide bütçenin faiz harcamaları hariç GSMH'nın yüzde 5,8'i kadar fazla vermesi ve bütçe açığının GSMH'ya oranının yüzde 11,6'dan yüzde 11,1'e düşürülmesi hedeflenmiştir.

Program hedefleri doğrultusunda gelirleri artırıcı ve harcama disiplini sağlamaya yönelik tedbirlerin yanı sıra deprem felaketleri nedeniyle ilave gelir artırıcı önlemlerin alınması zorunlu hale gelmiş ve deprem harcamalarının finansmanı için Kasım ve Aralık aylarında yapılan düzenlemelerle bir dizi önlem alınmıştır. Bu kapsamda;

-Gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinden 1998 yılı matrahları üzerinden yüzde 5 oranında ek gelir ve kurumlar vergisi alınması,

-1998 yılı vergi matrahları 12 milyar lirayı aşan ücretlilerden yüzde 5 ek gelir vergisi alınması,

-Emlak vergisi mükelleflerinin 1999 yılı emlak vergisi matrahları üzerinden bir defaya mahsus olmak üzere ek emlak vergisi ödemesi,

-Kanunun yayımlandığı tarihte sicile kayıtlı olan araç sahiplerinin 1999 yılı vergi miktarları kadar ek motorlu taşıtlar vergisi ödemesi,

-31.12.2000 tarihine kadar uygulanmak üzere cep telefonu işletmecileri tarafından verilen hizmet bedeli üzerinden yüzde 25 özel iletişim vergisi ödenmesi,

- 56 -

-31.12.2000 tarihine kadar uygulanmak üzere 4306 sayılı Kanunda belirtilen işlem ve kağıtlar için ödenen eğitime katkı payı tutarı kadar özel işlem vergisi alınması,

-Bankaların müşterilerine sattıkları her bir çek yaprağı için 600 bin TL kesinti yapılması,

-Bedelli askerlik uygulamasının getirilmesi

kararlaştırılmıştır

Ayrıca Makroekonomik Program hedefleri doğrultusunda gelir artırıcı önlemler olarak;

-1.12.1999 tarihinden önce ihraç edilmiş olan devlet iç borçlanma senetleri üzerinden değişik oranlarda faiz vergisi alınması,

-Yüzde 15'lik genel KDV oranının yüzde 17'ye, yüzde 23'lük olan oranın ise yüzde 25'e yükseltilmesi,

-Tütün mamülleri ve alkollü içkiler üzerindeki ek KDV oranlarının artırılması,

-Nispi oranlı harçların ve damga vergisinin yüzde 25 oranında artırılması,

-Gelir vergisi kapsamında yapılan bazı stopaj oranlarının yükseltilmesi,

-Ücret gelirleri hariç gelir vergisi oranlarının her gelir dilimi için 5 puan artırılması,

-İMKB, RTÜK, SPK ve Rekabet Kurumu gelirleri üzerinden pay alınması

kararlaştırılmıştır.

Bütçe gelirleri ile ilgili olarak alınan tedbirlerin yanı sıra 2000 yılı bütçe ödeneklerinin tespitinde harcamaların Makroekonomik Programla uyumlu olmasına özen gösterilmiş, ayrıca bazı harcama kalemlerinin yüzde 2 oranında bloke edilmesine karar verilmiştir.

2000 yılı bütçe uygulamasında hedeflenenin üzerinde bir başarı sağlanmıştır. Nitekim 7,2 katrilyon lira olması öngörülen faiz dışı bütçe fazlasının 8,7 katrilyon lira olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. GSMH'ya oran olarak, faiz dışı fazlanın, hedeflenenin 1,2 puan üzerinde, yüzde 7 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Toplam bütçe açığının GSMH'ya oranının ise özellikle faiz ödemelerinin 0,6 puan azalmasıyla yüzde 9,3 seviyesine gerilemesi beklenmektedir. Bu gelişmede GSMH'ya oran olarak, gelir üzerinden alınan vergilerin hedeflenenin 0,9 puan, dış ticaretten alınan vergilerin ise öngörülenin 1 puan üzerinde gerçekleşmesi belirleyici olmuştur.

2000 yılında bütçe kapsamında deprem nedeniyle alınan ilave tedbirlerden elde edilecek gelirin 1.259 trilyon lira, deprem harcamalarının ise 1.044 trilyon lira olacağı tahmin edilmektedir.

1994 yılından 1999 yılına kadar net dış borç ödeyicisi konumunda olan konsolide bütçe, 1999 yılının son aylarından itibaren net dış borç kullanıcısı konumuna geçmiştir. Ayrıca, 2000 yılı içinde özelleştirme gelirlerinin önemli ölçüde artması ve faiz dışı fazlanın hedeflenenin üzerinde gerçekleşmesi kamu kesiminin yurt içi mali piyasalar üzerindeki baskısını önemli ölçüde azaltmıştır. Nitekim, 2000 yılının Ocak-Eylül döneminde Hazine, iç borç servisinin yüzde 72,1'ini yurt içi mali piyasalardan borçlanmıştır. Bu gelişmenin yanısıra uygulamaya konulan Makroekonomik Programın gerek yurt içi gerekse yurt dışı piyasalarda oluşturduğu olumlu beklentilerle faiz oranları hızla düşmüş ve Ocak-Eylül dönemi itibarıyla devlet iç borçlanma senetleri faiz oranları 1999 yılının aynı dönemine göre 73,2 puan düşerek yüzde 37,9'a gerilemiştir.

TABLO : II.24- Depremle İlgili Olarak Yapılan Düzenlemelerden 2000 Yılında Beklenen Gelir ve Gider Tahmini

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

Toplam Gelir	1 280
Ek Gelir Vergisi	95
Ek Kurumlar Vergisi	194
Ek Emlak Vergisi	62
Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi	66
Özel İletişim Vergisi	340
Özel İşlem Vergisi	183
Değerli Kağıtlar	40
Bedelli Askerlik	300
Toplam Harcama	1 044
Cari	205
Yatırım	120
Transfer	719

TABLO: II.25- İç Borç Stokundaki Gelişmeler

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000 (1)
Kağıda Bağlanan	1 143	2 778	5 946	11 613	22 920	31 417
Tahvil	512	1 250	3 571	5 772	19 683	29 158
Nakit	221	603	2 268	3 816	16 961	26 117
Nakit Dışı	291	647	1 303	1 956	2 723	3 042
Bono	631	1 528	2 375	5 841	3 237	2 258
Nakit	512	1 320	2 375	5 696	3 237	2 258
Nakit Dışı	119	208	0	145	0	0
Kağıda Bağlanmayan	218	371	338	0	0	0
Kur Farkları	26	0	0	0	0	0
Avans	192	371	338	0	0	0
TOPLAM	1 361	3 149	6 283	11 613	22 920	31 417

(1) Ocak-Eylül dönemini kapsamaktadır.

Bu gelişmeler sonucunda, 2000 yılında 11,6 katrilyon lira olması beklenen konsolide bütçe açığının 1,6 katrilyon lirasının net dış borçlanma, 10 katrilyon lirasının da net iç borçlanma ile finanse edileceği tahmin edilmektedir.

2001 yılı bütçesi makroekonomik istikrarın sağlanması, enflasyonla mücadelenin sürdürülmesi ve kamu kesimi finansmanının sağlıklı bir temele oturtulması hedefleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu çerçevede, konsolide bütçe faiz dışı fazlasının GSMH'ya oranının yüzde 7,5 seviyesinde olması öngörülmektedir.

2001 yılı konsolide bütçe harcamaları 48.360 trilyon lira olarak programlanmıştır. Harcamaların GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 5,8 puan azalarak yüzde 31,5 seviyesinde olması hedeflenmiştir. Toplam ödeneklerin yüzde 24,8'i personel, yüzde 9,9'u diğer cari, yüzde 7,2'si yatırım, yüzde 58,1'i transfer harcamalarına ayrılmıştır. Faiz dışı harcamaların, GSMH'ya oran olarak, yüzde 21'den yüzde 20,7'ye gerilemesi programlanmıştır.

Memur maaşlarının 2001 yılı için hedeflenen enflasyonla uyumlu bir şekilde artırılması programlanmıştır. Bu çerçevede, personel giderlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,3 puan azalarak yüzde 7,8 düzeyine düşmesi öngörülmüştür.

Diğer cari harcamalar, savunma ve güvenlik hizmetlerinin ihtiyaçları dikkate alınarak 4.770 trilyon lira olarak belirlenmiştir. Bu durumda, diğer cari harcamaların GSMH içindeki payı bir önceki yıla göre 0,2 puan artarak yüzde 3,1 seviyesine çıkmaktadır.

Konsolide bütçe yatırım ödeneklerinin GSMH içindeki payı, 1.1.2001 tarihi itibarıyla tasfiye edilecek olan Kamu Ortaklığı Fonu yatırımlarının dahil edilmesiyle, bir önceki yıla göre 0,3 puanlık bir artışla 2,3'e yükselmiş ve toplam yatırım tutarı 3,5 katrilyon lira olarak belirlenmiştir.

2001 yılında, GSMH'ya oran olarak toplam transfer harcamalarının bir önceki yıla göre 6 puan azalarak yüzde 18,3 olması programlanmıştır. Bu düşüşte esas olarak, GSMH'ya oranı yüzde 16,3'den yüzde 10,9'a gerileyen faiz ödemeleri etkili olmuştur. 28.090 trilyon lira olarak tespit edilen toplam transfer ödeneğinin yüzde 59,4'ü faiz ödemelerine, yüzde 14,5'i sosyal güvenlik kuruluşlarına, yüzde 4,7'si vergi iadelerine, yüzde 3,6'sı tarımsal desteklemeye, yüzde 3,3'ü fon ödeneklerine, yüzde 3,1'i KİT transferlerine ve geri kalan yüzde 11,4 ise diğer iktisadi ve sosyal transferlere ayrılmıştır.

2001 yılı konsolide bütçe gelirleri 43.127 trilyon lira olarak programlanmıştır. Toplam gelirlerin GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,1 puan artarak yüzde 28,1 seviyesinde olması hedeflenmiştir. Gelirlerin yüzde 73,7'sinin vergi gelirlerinden, yüzde 18,6'sının vergi dışı normal gelirlerden, yüzde 7'sinin özel gelir ve fonlardan elde edilmesi beklenmektedir. Özelleştirmeden sağlanacak gelir hariç tutulduğunda, toplam gelirlerin GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 2,3 puan düşerek 2001 yılında yüzde 25,7'ye gerilemesi öngörülmektedir.

Vergi gelirlerinin GSMH'ya oran olarak 0,6 puanlık bir düşüşle 31.777 trilyon lira olması hedeflenmiştir.

2001 yılında, GSMH'ya oran olarak, vergi dışı normal gelirlerin 1,1 puan artarak yüzde 5,2, özel gelir ve fonların ise 0,5 puan gerileyerek yüzde 2 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Vergi dışı normal gelirlerdeki artış esas olarak 3.661 trilyon liralık özelleştirme gelirlerinden kaynaklanmaktadır.

2001 yılında konsolide bütçe vergi gelirlerinin harcamaları karşılama oranının bir önceki yıla göre 8 puanlık bir iyileşme ile yüzde 65,7 düzeyinde olması öngörülmüştür.

Bu harcama ve gelir hedefleri sonucunda 2001 yılı konsolide bütçe açığının 2000 yılına göre önemli bir düşme göstererek 5.233 trilyon lira olması öngörülmüştür. GSMH'ya oran olarak, konsolide bütçe açığının bir önceki yıla göre 5,9 puan azalarak yüzde 3,4, faiz dışı bütçe fazlasının 0,5 puan artarak yüzde 7,5, faiz ve özelleştirme hariç bütçe fazlasının ise 0,3 puan azalarak yüzde 5,1 olması hedeflenmiştir.

Bütçe açığı ile iç ve dış borç anapara ödemelerinden oluşan 34.552 trilyon liralık finansman ihtiyacının, yüzde 17,6'sının dış borçlanmayla, geri kalan yüzde 82,4'ünün iç borçlanmayla karşılanması öngörülmektedir.

TABLO: II.26- Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)			(Yüzde Artış)		(Yüzde Dağılım)			(GSMH İçindeki Paylar, Yüzde)		
	1999(1)	2000 (2)	2001 (3)	2000	2001	1999(1)	2000 (2)	2001 (3)	1999(1)	2000 (2)	2001 (3)
HARCAMALAR	27 755	46 372	48 360	67,1	66,9	100,0	100,0	100,0	35,5	37,3	31,5
Cari	9 084	13 684	16 770	50,6	47,7	32,7	29,5	34,7	11,6	11,0	10,9
-Personel	6 908	10 020	12 000	45,0	42,9	24,9	21,6	24,8	8,8	8,1	7,8
-Diğer Cari	2 176	3 664	4 770	68,4	62,1	7,8	7,9	9,9	2,8	2,9	3,1
Yatırım	1 401	2 465	3 500	75,9	63,3	5,0	5,3	7,2	1,8	2,0	2,3
Transfer	17 270	30 223	28 090	75,0	77,7	62,2	65,2	58,1	22,1	24,3	18,3
GELİRLER	18 683	34 819	43 127	86,4	77,6	100,0	100,0	100,0	23,9	28,0	28,1
Genel Bütçe	18 591	34 694	42 827	86,6	77,9	99,5	99,6	99,3	23,8	27,9	27,9
-Vergi Gelirleri	14 807	26 550	31 777	79,3	66,3	79,3	76,3	73,7	18,9	21,3	20,7
-Vergi Dışı Normal Gelirler	1 875	5 049	8 022	169,2	195,8	10,0	14,5	18,6	2,4	4,1	5,2
-Özel Gelir ve Fonlar	1 909	3 095	3 028	62,1	47,9	10,2	8,9	7,0	2,4	2,5	2,0
Katma Bütçe	92	125	300	35,9	25,0	0,5	0,4	0,7	0,1	0,1	0,2
BÜTÇE AÇIĞI	- 9 072	- 11 553	-5 233	27,3	47,0				-11,6	-9,3	-3,4
Emanet ve Avanslardaki Net Değişme	-52										
NAKİT AÇIĞI	- 9 124	- 11 553	-5 233	26,6	47,0				-11,7	-9,3	-3,4
BORÇ İDARESİ											
Borç Ödemeleri	16 351	19 719	29 319	20,6	48,7	100,0	100,0	100,0	20,9	15,8	19,1
-Dış Borç Ödemesi	2 348	3 654	5 706	55,6	56,2	14,4	18,5	19,5	3,0	2,9	3,7
-İç Borç Ödemesi	14 003	16 065	23 613	14,7	47,0	85,6	81,5	80,5	17,9	12,9	15,4
-Tahvil	4 670	9 103	17 814	94,9	95,7	28,6	46,2	60,8	6,0	7,3	11,6
-Bono	9 333	6 962	5 799	-25,4	-16,7	57,1	35,3	19,8	11,9	5,6	3,8
Borçlanma	26 556	31 162	34 552	17,3	10,9	100,0	100,0	100,0	33,9	25,1	22,5
-Dış Borç Kullanımı	2 813	5 297	6 098	88,3	15,1	10,6	17,0	17,6	3,6	4,3	4,0
-İç Borçlanma	23 743	25 865	28 454	8,9	10,0	89,4	83,0	82,4	30,3	20,8	18,5
-Tahvil	16 903	19 933	22 757	17,9	14,2	63,7	64,0	65,9	21,6	16,0	14,8
-Bono	6 840	5 304	5 697	-22,5	7,4	25,8	17,0	16,5	8,7	4,3	3,7
-Merkez Bankası(Net)	0	0	0			0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
-KOF Geri Dönüşleri	0	628				0,0	2,0	0,0		0,5	
Diğer	-1 082	110							-1,4	0,1	0,0

(1) Geçici (2) Tahmin (3) Program

TABLO : II.27 - Konsolide Bütçe Temel Göstergeleri

	Cari Fiyatlarla, Trilyon TL							GSMH İçindeki Paylar, Yüzde						
	1995	1996	1997	1998	1999 (1)	2000 (2)	2001 (3)	1995	1996	1997	1998	1999 (1)	2000 (2)	2001 (3)
Harcamalar	1 711	3 940	7 991	15 396	27 755	46 372	48 360	21,8	26,2	27,2	28,8	35,5	37,3	31,5
Gelirler	1 394	2 702	5 750	11 671	18 683	34 819	43 127	17,7	17,9	19,6	21,8	23,9	28,0	28,1
Açık	- 317	-1 238	-2 241	- 3 726	- 9 072	-11 553	-5 233	-4,0	-8,2	- 7,6	- 7,0	-11,6	-9,3	-3,4
Toplam Faiz Ödemeleri	576	1 497	2 278	6 177	10 721	20 219	16 680	7,3	9,9	7,7	11,5	13,7	16,3	10,9
Faiz Dışı Açık / Fazla	259	259	37	2 451	1 649	8 667	11 447	3,3	1,7	0,1	4,6	2,1	7,0	7,5
Toplam İç Borç Kullanımı (Bono+Tahvil) (4)	1 370	3 850	5 050	11 995	23 743	25 237	28 454	17,4	25,7	17,2	22,4	30,3	20,3	18,5
Toplam İç Borç Anapara Ödemesi (Bono+Tahvil)	1 087	2 783	2 545	7 391	14 003	16 064	23 613	13,8	18,6	8,7	13,8	17,9	12,9	15,4
Hazine Kısa Vadeli Avansı	95	229	0	0	0	0	0	1,2	1,5	0	0	0	0	0
İç Borç Servisi (Faiz+Anapara)	1 562	4 112	4 523	13 020	23 828	34 693	37 913	19,9	27,5	15,4	24,3	30,5	27,9	24,7
Toplam İç Borç Stoku(5)	1 361	3 149	6 283	11 613	22 920	31 417		17,3	21,0	21,4	21,7	29,3	25,3	
Oranlar, Yüzde														
Faiz / Toplam Harcama	33,7	38,0	28,5	40,1	38,6	43,6	34,5							
Yatırım / Toplam Harcama	5,4	6,0	7,4	5,8	5,0	5,3	7,2							
Personel / Toplam Harcama	29,4	24,7	25,9	25,1	24,9	21,6	24,8							
Vergi Gelirleri / Toplam Harcama	63,4	57,0	59,4	60,0	53,3	57,3	65,7							
Vasitasız Vergiler / Toplam Vergiler	42,5	39,4	40,7	46,6	45,3	41,6	38,1							
Vasitalı Vergiler / Toplam Vergiler	57,5	60,6	59,3	53,4	54,7	58,4	61,9							
Net Tahvil+Bono Kull. / Toplam Mevduat Değişimi (6)	23,4	34,9	45,8	47,9	48,6	46,8								
Yıllık Ağırlıklı Ort. Basit Faiz Oranı (Stopaj Dahil) (7)	98,9	107,8	110,7	102,0	94,0	36,4								
Yıllık Ağırlıklı Ort. Basit Faiz Oranı (Stopaj Hariç) (7)	98,9	106,3	96,0	97,0	94,0	36,4								
Yıllık Ağırlıklı Ort. Bileşik Faiz Oranı (Stopaj Dahil) (7)	121,8	135,2	127,2	122,5	109,5	37,9								
Yıllık Ağırlıklı Ort. Bileşik Faiz Oranı (Stopaj Hariç) (7)	121,8	132,8	108,4	115,5	109,5	37,9								
Yıllık Borçlanma Vade Yapısı (Gün) (8)	206	195	349	233	479	417								

(1) Geçici

(2) Tahmin

(3) Program

(4) 2000 yılında KOF geri ödemesi hariçtir.

(5) 2000 yılı iç borç stoku Eylül sonu itibarıyladır.

(6) 2000 yılı Ağustos ayı sonu itibarıyledir.

(7) İhalede satılan devlet iç borçlanma senetlerinin ortalamasıdır. 2000 yılı Ocak-Eylül dönemini kapsamaktadır.

(8) 2000 yılı Ocak-Eylül dönemini kapsamaktadır.

C. MAHALLİ İDARELER

Mahalli idareler dengesi; belediyeler, il özel idareleri, su ve kanalizasyon idareleri ve İller Bankası hesaplarını kapsamaktadır.

2000 yılında bir önceki yıla göre yüzde 64 oranında artarak 5.423 trilyon liraya ulaşması beklenen mahalli idare gelirlerinin GSMH içindeki payının yüzde 4,4 olacağı tahmin edilmektedir. Gelirlerin yüzde 65,6'sını vergiler, yüzde 16,8'ini vergi dışı normal gelirler, yüzde 17,6'sını faktör gelirleri oluşturmaktadır. Vergi gelirlerinin bir önceki yıla göre yüzde 68,6 oranında artarak 3.555 trilyon liraya, GSMH içindeki payının da 0,2 puan artarak yüzde 2,9 seviyesine çıkması beklenmektedir.

2000 yılı mahalli idare harcamalarının bir önceki yıla göre yüzde 63,8 oranında artarak 5.803 trilyon liraya ulaşacağı, GSMH içindeki payının da 0,2 puan artarak yüzde 4,7 olacağı tahmin edilmektedir. Harcamaların yüzde 41'ini cari giderler, yüzde 29,6'sını sabit sermaye yatırımları, yüzde 29,4'ünü de diğer harcamalar oluşturmaktadır.

Bu gelişmeler sonucunda mahalli idarelerin 2000 yılında 381 trilyon lira açık vermesi ve açığın GSMH içindeki payının ise yüzde 0,3 olması beklenmektedir. GSMH'ya oran olarak, mahalli idareler vergi gelirlerinde 0,2 puan artışa karşılık aynı miktarda artacağı tahmin edilen cari giderlerin etkisiyle mahalli idareler borçlanma gereğinin 1999 yılı seviyesinde kalması beklenmektedir.

2001 yılında, mahalli idare gelirlerinin 6.906 trilyon lira, harcamalarının 7.201 trilyon lira, GSMH içindeki paylarının ise sırasıyla yüzde 4,5 ve yüzde 4,7 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Böylece, mahalli idareler açığının GSMH içindeki payının 0,1 puanlık bir düşüşle yüzde 0,2'ye gerilemesi ve 295 trilyon lira olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

TABLO : II.28- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları (1)

	Cari Fiyatlarla, Milyar TL			GSMH İçindeki Paylar (%)		
	1999 (2)	2000 (3)	2001 (4)	1999 (2)	2000 (3)	2001 (4)
GELİRLER	3 306 452	5 422 605	6 905 910	4,2	4,4	4,5
1.Vergiler	2 108 319	3 554 826	4 436 080	2,7	2,9	2,9
2.Vergi Dışı Normal Gelir	593 794	913 041	1 226 983	0,8	0,7	0,8
3.Faktör Gelirleri	604 339	954 738	1 242 847	0,8	0,8	0,8
HARCAMALAR	3 543 647	5 803 108	7 200 807	4,5	4,7	4,7
1.Cari Giderler	1 365 880	2 378 688	2 884 210	1,7	1,9	1,9
2.Yatırım Harcamaları	1 115 481	1 716 284	2 231 864	1,4	1,4	1,5
a.Sabit Sermaye	1 106 409	1 705 371	2 221 099	1,4	1,4	1,4
b.Stok Değişimi	9 072	10 913	10 765	0,0	0,0	0,0
3.Cari Transferler	886 952	1 443 833	1 778 552	1,1	1,2	1,2
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	69 100	101 185	128 835	0,1	0,1	0,1
5.Sermaye Transferleri	106 234	163 118	177 346	0,1	0,1	0,1
GELİR-GİDER FARKI	-237 195	-380 503	-294 897	-0,3	-0,3	-0,2

(1) Belediyeler, il özel idareleri, İller Bankası ve su ve kanalizasyon idarelerini kapsamaktadır.

(2) Geçici

(3) Tahmin

(4) Program

2001 yılında, toplam gelirler içerisinde vergi gelirleri payının bir önceki yıla göre 1,4 puan azalarak yüzde 64,2'ye düşmesine karşılık, vergi dışı normal gelirlerin payının yüzde 17,8'e, faktör gelirlerinin payının ise yüzde 18'e yükselmesi beklenmektedir. Harcamalar içinde en büyük payı yüzde 40,1 ile cari giderler alırken, sabit sermaye yatırımlarının payının yüzde 31, diğer harcamaların payının ise yüzde 28,9 olacağı tahmin edilmektedir.

D. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI

Sosyal güvenlik kuruluşlarının 1999 yılında yüzde 6,1 olan toplam gelirlerinin GSMH'ya oranının, 2000 yılında yüzde 6,5'e yükselmesi, toplam giderlerinin GSMH'ya oranının ise yüzde 9,1'den yüzde 8,5'e gerilemesi beklenmektedir. Bu çerçevede, 1999 yılında yüzde 79,3 olan prim gelirlerinin sigorta giderlerini karşılama oranının 2000 yılında yüzde 94,6'ya yükseleceği tahmin edilmektedir.

Bu gelişmeler sonucunda, sosyal güvenlik kuruluşlarının 1999 yılında GSMH'nın yüzde 3'ü seviyesinde olan gelir-gider açığının 2000 yılında yüzde 2'ye gerilemesi beklenmektedir. Sosyal güvenlik kuruluşlarının gelir-gider açığının azalmasıyla 1999 yılında çıkarılan 4447 sayılı Kanun ile SSK ve BAĞ-KUR'a tabi sigortalıların prime esas kazanç taban ve tavanının artırılması, SSK'da prim tahsilatının hızlandırılması yanında emekli aylıklarının aylık TÜFE artışlarına endekslenmesi etkili olmuştur.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının açıklarının karşılanması amacıyla, bütçeden yapılan transferlerin GSMH'ya oranının 1999 yılındaki yüzde 2,8'lik seviyesinden 2000 yılında yüzde 2,1'e gerilemesi beklenmektedir. Emekli Sandığı'na faturalı ödemeler için yapılan transferler de dahil olmak üzere, 2000 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına, 400 trilyon lirası SSK'ya, 1.775 trilyon lirası Emekli Sandığı'na, 1.150 trilyon lirası da BAĞ-KUR'a olmak üzere toplam 3.325 trilyon lira transfer yapılacağı tahmin edilmektedir.

2001 yılında, sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelirlerinin GSMH'nın yüzde 6,8'i oranında ve 10.469 trilyon lira, toplam giderlerinin GSMH'nın yüzde 8,8'i oranında ve 13.532 trilyon lira olması ve gelir-gider dengesinin 3.063 trilyon lira açık vermesi öngörülmüştür.

2001 yılında sosyal güvenlik kuruluşları açıklarının finansmanı amacıyla, Emekli Sandığı'na faturalı ödemeler ve ek karşılıklar için yapılan transferler de dahil olmak üzere, toplam 4.060 trilyon lira transfer yapılacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu bütçe transferlerinin 430 trilyon lirasının SSK'ya, 1.380 trilyon lirasının BAĞ-KUR'a, 2.250 trilyon lirasının da Emekli Sandığı'na yapılması öngörülmüştür.

TABLO: II.29- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi

	1998	1999	2000 (1)	2001 (2)
	Cari Fiyatlarla, Trilyon TL			
I-GELİRLER	2 751	4 797	8 056	10 469
-Prim Tahsilatları	2 367	4 139	7 092	9 274
-Diğer Gelirler	384	658	964	1 195
II-GİDERLER	3 978	7 138	10 578	13 532
-Sigorta Giderleri	2 961	5 221	7 495	9 545
-Sağlık Giderleri	650	1 262	2 179	2 879
-Diğer Giderler	367	655	904	1 108
III-GELİR-GİDER FARKI	-1 227	-2 341	-2 522	-3 063
-SSK	-587	-1 176	-460	-364
-Bağkur	-430	-632	-1 033	-1 376
-Emekli Sandığı	-209	-534	-1 029	-1 323

TABLO: II.29- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi (Devamı)

	1998	1999	2000 (1)	2001 (2)
	Cari Fiyatlarla, Trilyon TL			
IV-BÜTÇE TRANSFERLERİ	1 050	2 209	2 595	3 150
-Bütçe Transferleri (3)	1 400	2 750	3 325	4 060
-SSK	451	1 105	400	430
-BAĞKUR (4)	435	610	1 150	1 380
-Emekli Sandığı	164	494	1 045	1 340
-Emekli Sandığı (3)	514	1 035	1 775	2 250
V-FİNANSMAN AÇIĞI (5)	-177	-132	73	87
	(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)			
I-GELİRLER	5,1	6,1	6,5	6,8
-Prim Tahsilatları	4,4	5,3	5,7	6,0
-Diğer Gelirler	0,7	0,8	0,8	0,8
II-GİDERLER	7,4	9,1	8,5	8,8
-Sigorta Giderleri	5,5	6,7	6,0	6,2
-Sağlık Giderleri	1,2	1,6	1,8	1,9
-Diğer Giderler	0,7	0,8	0,7	0,7
III-GELİR-GİDER FARKI	-2,3	-3,0	-2,0	-2,0
-SSK	-1,1	-1,5	-0,4	-0,2
-BAĞKUR	-0,8	-0,8	-0,8	-0,9
-Emekli Sandığı	-0,4	-0,7	-0,8	-0,9
IV-BÜTÇE TRANSFERLERİ	2,0	2,8	2,1	2,1
-Bütçe Transferleri (3)	2,6	3,5	2,7	2,6
-SSK	0,8	1,4	0,3	0,3
-BAĞKUR (4)	0,8	0,8	0,9	0,9
-Emekli Sandığı	0,3	0,6	0,8	0,9
-Emekli Sandığı (3)	1,0	1,3	1,4	1,5
V-FİNANSMAN AÇIĞI (5)	-0,3	-0,2	0,1	0,1

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Faturalı ödemeler ve ek karşılıklar dahildir.

(4) Müşterek emeklilik karşılığı BAĞKUR üzerinden SSK'ya transfer edilecek ödemeler dahildir.

(5) Yatırımlar, sabit kıymet değişimi ve SSK'nın müşterek emeklilik için BAĞKUR'dan yaptığı tahsilat hariç olup borçlanma gereğini yansıtmamaktadır.

E. FONLAR

Bütçe kapsamında yer alan fonlara ait gelirlerin bütçeye gelir kaydedilmesi, harcamaların bütçeden ayrılan ödenekler ile fonların kendi usulleri çerçevesinde yapacakları borçlanmalarla karşılanması ve bütçe dışı fon gelirlerinden bütçeye kesinti yapılması uygulamasına 2000 yılında da devam edilmiştir.

2000 yılında, mali disiplinin sağlanması ve bütçe kapsamının genişletilmesi politikası çerçevesinde toplam 27 adet fon kapatılmıştır. Kamu kesimi genel dengesinde Fon başlığı altında yer alan 11 adet fondan Kamu Ortaklığı Fonu, Geliştirme ve Destekleme Fonu ile Petrol Arama ve Petrolle İlgili Faaliyetleri Düzenleme Fonu 2000 yılında kapatılmış ve 2001 yılında fon dengesi altında takip edilecek olan fon sayısı 8'e düşmüştür. Ayrıca fon dengesinde, 3418 sayılı Kanunla eğitim ve sağlık harcamaları için oluşturulan özel hesap takip edilmektedir.

Fon dengesinde yer alan Toplu Konut Fonu, Gelir İdaresini Geliştirme Fonu, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu ile Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu bütçe kapsamında yer almakta; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu ile Özelleştirme Fonu bütçe kapsamı dışında bulunmaktadır.

1999 yılında kamu kesimi genel dengesi kapsamındaki fonlardan bütçeye 646 trilyon lira gelir kaydedilirken, söz konusu fonlara bütçeden kullandırılan ödenek 693 trilyon lira olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında ise, bütçeye gelir kaydedilen tutarın 896 trilyon lira, tahsis edilen ödeneğin 1.046 trilyon lira olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Genel denge kapsamındaki fonların ödeneklerinin GSMH'ya oranının, 1999 yılındaki yüzde 0,9 seviyesinden 2000 yılında yüzde 0,8'e düşmesi, fon sisteminin küçültülmesi politikasının sonucudur. Bütçeye aktarılan fon gelirlerinin GSMH'ya oranının ise 2000 yılında bir önceki yıldaki yüzde 0,8 seviyesinden yüzde 0,7'ye düşeceği tahmin edilmektedir. Bunun en önemli nedeni, Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu kesintilerinin 2000 yılı içerisinde çok düşük seviyelerde tutulması ve bunun sonucu olarak söz konusu fondan bütçeye aktarılan kaynağın önemli ölçüde azalmasıdır.

2001 yılında, fon dengesi içindeki fonlardan bütçeye 594 trilyon lira gelir kaydedilmesi öngörüldürken, fon harcamalarını karşılamak üzere 528 trilyon lira ödenek tahsis edilmiştir. Böylece, fon ödeneklerinin GSMH'ya oranı yüzde 0,3'e düşmektedir. Denge kapsamındaki fonların ödeneklerinin GSMH'ya oran itibarıyla 0,5 puan düşmesinde, yüksek tutarlarda ödenek alan Geliştirme ve Destekleme Fonu ile Kamu Ortaklığı Fonunun kapatılması etkili olmuştur.

TABLO: II.30- Fon Gelir ve Giderleri (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)			(GSMH İçindeki Pay, yüzde)		
	1999	2000(2)	2001(3)	1999	2000(2)	2001(3)
A. Fon Gelirleri	1 373 878	3 369 255	3 491 628	1,8	2,7	2,3
Vergi Gelirleri	1 110 271	1 982 103	2 443 099	1,4	1,6	1,6
Vergi Dışı Normal Gelirler	263 607	199 810	218 462	0,3	0,2	0,1
Sermaye Transferleri (Net)	0	1 187 342	830 067	0,0	1,0	0,5
B. Fon Giderleri	1 864 171	2 173 158	2 460 278	2,4	1,7	1,6
Cari Giderler	295 236	344 793	650 292	0,4	0,3	0,4
Faktör Giderleri (Net)	50 220	138 001	176 995	0,1	0,1	0,1
Cari Transferler (Net)	709 065	771 741	1 295 991	0,9	0,6	0,8
Sermaye Transferleri (Net)	300 686	0	0	0,4	0,0	0,0
Sabit Sermaye Yatırımları	508 964	918 624	337 000	0,7	0,7	0,2
C. Gelir Gider Farkı	-490 293	1 196 096	1 031 349	-0,6	1,0	0,7
D. Finansman	490 293	-1 196 096	-1 031 349	0,6	-1,0	-0,7
Dış Borç Kullanımı	276 115	433 784	110 000	0,4	0,3	0,1
Dış Borç Ödemesi	-34 971	-103 022	-126 378	-0,0	-0,1	-0,1
İç Borç – Alacak ilişkisi (Net)	239 169	-1 211 481	-834 080	0,3	-1,0	-0,5
Kasa Banka Değişmesi	9 981	-315 377	-180 891	0,0	-0,3	-0,1

(1) Kamu Kesimi genel dengesine giren fonları ve 3418 sayılı Kanunla eğitim ve sağlık harcamalarına tahsis edilen gelirlerle kullanımlarını kapsamaktadır. İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların, 2000 yılında 3.369 trilyon lira ile GSMH'nın yüzde 2,7'si seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilen kaynaklarının, 2001 yılında 3.492 trilyon lira ile GSMH'nın yüzde 2,3'üne düşmesi öngörülmektedir. Söz konusu düşüş, 2000 yılında 1.705 trilyon lira olarak gerçekleşmesi beklenen Özelleştirme

Fonunun özelleştirme gelirlerinin, 2001 yılında 1.428 trilyon lira olarak öngörülmesinden, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ödeneğinin 2001 yılında azaltılmasından ve Kamu Ortaklığı Fonunun 2001 yılı itibariyle kapatılmasından kaynaklanmaktadır.

2000 yılında 2.173 trilyon lira ile GSMH'nın yüzde 1,7'si seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilen fon harcamalarının, 2001 yılında 2.460 trilyon lira ile GSMH'nın yüzde 1,6'sı seviyesine düşmesi öngörülmektedir. Bu gelişmede, yüksek tutarlarda yatırım harcaması yapan Kamu Ortaklığı Fonunun kapatılması ile 2000 yılına nazaran daha düşük gelir elde etmesi beklenen Özelleştirme Fonunun harcamalarında öngörülen azalma etkili olmuştur.

1989 yılından itibaren kamu açıklarını artırıcı yönde etkide bulunan fon sisteminde 1997 ve 1998 yıllarında gelirler ile giderler arasında bir denge yakalanmış, ancak 1999 yılında GSMH'nın yüzde 0,6'sı oranında açık verilmiştir. Fon sisteminin 2000 yılında GSMH'nın yüzde 1'i, 2001 yılında ise yüzde 0,7'si oranında fazla vermesi beklenmektedir.

Diğer taraftan, sosyal sigorta sistemimizde eksik bulunan sigorta kollarından işsizlik sigortası ve bu sigorta kolunun gelirlerinin toplanacağı ve ödemelerinin yapılacağı İşsizlik Sigortası Fonu, 4447 sayılı Kanunla kurulmuş ve Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır. 1 Haziran 2000 tarihinde yürürlüğe giren ve prim toplanmasına başlanan İşsizlik Sigortası Fonundan aylık ödemelerine 1 Şubat 2002 tarihinden itibaren başlanacaktır.

2000 yılında GSMH'nın yüzde 0,3'ü seviyesinde 390 trilyon lira toplam geliri olması beklenen İşsizlik Sigortası Fonunun, giderleri olmayacağı beklentisiyle bu miktarda fon biriktireceği tahmin edilmektedir. 2001 yılında GSMH'nın yüzde 0,9'u seviyesinde 1.393 trilyon lira toplam geliri, 52 trilyon lira toplam gideri olacağı öngörülen İşsizlik Sigortası Fonunun GSMH'nın yüzde 0,9'u seviyesinde 1.317 trilyon lira finansman fazlası vermesi hedeflenmiştir. Söz konusu gelirler içinde üçüncü taraf olarak devletin yapacağı katkı 2000 yılı için 97 trilyon lira, 2001 yılı için 275 trilyon lira olarak öngörülmüştür.

F. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

a) KİT'lerin Genel Yatırım Finansman Dengesi

233 sayılı KHK'ya tabi işletmeciler KİT'lerin borçlanma gereğinin GSMH'ya oranı, 1998 yılındaki yüzde 1,3 seviyesinden 1999 yılında yüzde 2,3 seviyesine çıkmıştır. Bu gelişmede, toplu iş sözleşmelerinde ve destekleme alım fiyatlarında verilen yüksek oranlı artışlar, tarımsal desteklemeci kuruluşların yüksek stok seviyeleri nedeniyle finansman maliyetlerinin artması ve ekonomik durgunluğun hasılat üzerindeki olumsuz etkisi belirleyici olmuştur.

1999 yılında, Bütçe Kanunu uyarınca bazı KİT'lerin hasılatlarından yapılan kesintiler kapsamında 643 trilyon lira Hazine payı tahakkuk etmiş olup, 352 trilyon lirası Hazinece tahsil edilmiştir. Ayrıca kuruluşlar tarafından Hazineye 291 trilyon lira tutarında temettü ödenmiştir. Buna karşılık Hazine tarafından kuruluşlara 422 trilyon lira tutarında bütçe transferi yapılmıştır.

2000 yılında işletmeciler KİT'lerin borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,3 puan iyileşerek yüzde 2 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Özellikle destekleme alım fiyatlarının hedeflenen enflasyon oranı ve dünya fiyatları dikkate alınarak artırılması, destekleme alım miktarlarının nispi olarak azalması, faiz oranlarının düşmesiyle finansman maliyetlerinin azalması sonucu destekleme alımı yapan işletmeciler KİT'lerin (TMO, Türkiye Şeker Fabrikaları, TEKEL) borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 2000 yılında yüzde 0,7'ye gerilemesi beklenmektedir. Ancak enerji

alanında faaliyet gösteren KİT'lerin (TEAŞ, TEDAŞ, BOTAŞ) borçlanma gereği, uluslar arası petrol fiyatlarının hızla artması, düşük maliyetli hidrolik enerji üretiminin kuraklık nedeniyle azalması ve TEAŞ'ın enerji tedarik yapısının değişerek hariçten alınan yüksek maliyetli enerji miktarının yükselmesi nedeniyle önemli ölçüde artmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda, borçlanma gereğinin GSMH içindeki payı tarımsal destekleme alımı yapan işletmeci KİT'lerde 1999 yılındaki yüzde 1,5 seviyesinden 2000 yılında yüzde 0,7 seviyesine gerilerken, enerji alanında faaliyet gösteren işletmeci KİT'lerde bu oran, 1999 yılındaki yüzde 0,1 seviyesinden 2000 yılında yüzde 1,1 seviyesine yükselmiştir.

Bir önceki yılda 506 trilyon lira olarak gerçekleşen işletmeci KİT dönem karının 2000 yılında 7 trilyon lira olması beklenmektedir.

4502 sayılı Kanunla Türk Telekomünikasyon A.Ş. KİT statüsünden çıkarılarak özel hukuk hükümlerine tabi kamu şirketi haline getirilmiştir. Ayrıca, Özelleştirme Yüksek Kurulunca Eti Holdingin bağlı ortaklıkları Eti Bakır, Eti Krom, Eti Elektrometalurji ve Eti Gümüş özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır. Diğer taraftan, 4588 sayılı Kanuna dayanılarak çıkarılan 615 sayılı KHK ile bankacılık alanı dışında faaliyet gösteren diğer iktisadi devlet teşekküllerinin de anonim şirket şeklinde yapılanması imkanı sağlanmıştır. Bu çerçevede, 2000/1312 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile TEAŞ; Elektrik Üretim Anonim Şirketi, Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi ve Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt Anonim Şirketi olarak üçe ayrılmıştır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin 10 Kasım 2000 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2000/46 sayılı gerekçeli kararıyla 615 sayılı KHK iptal edilerek yürürlüğü durdurulmuştur.

2001 yılında, özellikle tarımsal destekleme alımlarının sınırlandırılması, istihdamdaki artışların kontrol altında tutulması, faiz oranlarındaki düşüşün kuruluşların finansman maliyetleri üzerindeki olumlu etkisi ve Bütçe Kanunu uyarınca kuruluş hasılatlarından alınan Hazine payı kesintilerinin kaldırılması öngörülerek, işletmeci KİT borçlanma gereğinin GSMH içindeki payının yüzde 1,4 olarak gerçekleşmesi programlanmıştır. 2001 yılı bütçesinde kuruluşlara 180 trilyon lirası tütün destekleme alımları için olmak üzere toplam 1.050 trilyon lira kaynak ayrılmıştır. Bütçe transferleri hariç tutulduğunda işletmeci KİT borçlanma gereğinin GSMH içindeki payının yüzde 2,1 olması öngörülmektedir.

2001 yılında TMO'nun 4 milyon ton hububat, Türkiye Şeker Fabrikalarının 13 milyon ton şeker pancarı, TEKEL'in destekleme dahil 119 bin ton yaprak tütün ve ÇAYKUR'un 550 bin ton yaş çay yaprağı alması programlanmıştır.

2001 yılında işletmeci KİT'lerin 2.164 trilyon lira tutarında sabit sermaye yatırımı yapmaları programlanmıştır. Böylece işletmeci KİT sabit sermaye yatırımlarının toplam kamu sabit sermaye yatırımları içindeki payının yüzde 22,5 olması öngörülmüştür. İşletmeci KİT sabit sermaye yatırımları içinde enerji ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinin payının sırasıyla yüzde 50,8 ve yüzde 30,5 olması hedeflenmiştir. Ulaştırma-haberleşme sektörü payının önceki yıllara göre düşük kalması, Türk Telekomun işletmeci KİT dengesinden çıkarılmasından kaynaklanmaktadır.

İşletmeci KİT dönem karının 2001 yılında 173 trilyon lira olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

Özelleştirme kapsamındaki KİT finansman dengesi, kapsama yeni giren ve özelleştirme nedeniyle kapsamdan çıkan kuruluşlara bağlı olarak değişmektedir. Bu

çerçeve, 2000 yılı içerisinde D.B. Deniz Nakliyat, T. Motor Sanayi, Asil Çelikin tamamı ile Petrol Ofisindeki kamu payının yüzde 51'i özelleştirilmiş ve bu kuruluşlar kamu kesimi genel dengesinde izlenen özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar grubundan çıkarılmıştır.

TABLO: II.31- İşletmeciler KİT Finansman Dengesi

	1997	1998	1999	2000 (1)	2001 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)				
A. Toplam Gelirler	3 899 112	6 814 454	11 034 324	18 367 857	18 405 470
I. İşletme Gelirleri	3 466 859	6 140 792	9 805 627	16 553 333	16 624 447
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	3 154 174	5 503 206	8 808 864	15 721 446	15 682 556
2. Diğer Gelirler	312 685	637 586	996 763	831 887	941 891
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	307 473	513 693	805 673	978 760	730 644
1. Amortismanlar	210 072	286 460	455 747	656 073	516 967
2. Karşılıklar	97 401	227 233	349 926	322 687	213 677
III. Bütçe Transferleri	124 780	159 965	421 750	835 289	1 050 000
IV. Diğer Gelirler	0	4	1 274	475	379
B. Toplam Giderler	4 064 537	7 504 643	12 800 577	20 879 774	20 612 947
I. İşletme Giderleri	3 019 851	5 425 063	9 856 185	17 243 497	17 108 574
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	2 115 435	3 756 742	6 931 923	12 216 569	12 873 747
2. Diğer Giderler	904 416	1 668 320	2 924 262	5 026 928	4 234 827
II. Yatırım Harcamaları	333 561	768 021	1 053 416	1 957 278	2 163 500
III. Stok Artışı	477 790	760 148	837 358	563 634	449 214
IV. Diğer Giderler	233 335	551 410	1 053 618	1 115 365	891 659
C. Borçlanma Gereği	-165 425	-690 189	-1 766 253	-2 511 917	-2 207 477
D. Finansman	165 425	690 189	1 766 254	2 511 917	2 207 477
I. Kasa Banka Değişimi	-125 257	-184 204	51 754	166 687	28 882
II. İç Borçlanma (Net)	259 014	596 498	1 375 419	1 130 476	856 351
III. Dış Borçlanma (Net)	31 668	277 895	339 081	1 214 754	1 322 244
Dönem Kar Zararı	500 531	1 004 893	505 955	7 033	172 643
Faktör Gelirleri	754 482	1 229 421	755 114	288 596	246 517
Maaş ve Ücret Ödemeleri	639 506	1 068 421	2 039 457	3 381 901	3 300 306
	(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)				
A. Toplam Gelirler	13,3	12,7	14,1	14,8	12,0
I. İşletme Gelirleri	11,8	11,5	12,5	13,3	10,8
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	10,7	10,3	11,3	12,6	10,2
2. Diğer Gelirler	1,1	1,2	1,3	0,7	0,6
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	1,0	1,0	1,0	0,8	0,5
1. Amortismanlar	0,7	0,5	0,6	0,5	0,3
2. Karşılıklar	0,3	0,4	0,4	0,3	0,1
III. Bütçe Transferleri	0,4	0,3	0,5	0,7	0,7
IV. Diğer Gelirler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
B. Toplam Giderler	13,8	14,0	16,4	16,8	13,4
I. İşletme Giderleri	10,3	10,1	12,6	13,9	11,2
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	7,2	7,0	8,9	9,8	8,4
2. Diğer Giderler	3,1	3,1	3,7	4,0	2,8
II. Yatırım Harcamaları	1,1	1,4	1,3	1,6	1,4
III. Stok Artışı	1,6	1,4	1,1	0,5	0,3
IV. Diğer Giderler	0,8	1,0	1,3	0,9	0,6
C. Borçlanma Gereği	-0,6	-1,3	-2,3	-2,0	-1,4
D. Finansman	0,6	1,3	2,3	2,0	1,4
I. Kasa Banka Değişimi	-0,4	-0,3	0,1	0,1	0,0
II. İç Borçlanma (Net)	0,9	1,1	1,8	0,9	0,6
III. Dış Borçlanma (Net)	0,1	0,5	0,4	1,0	0,9
Dönem Kar Zararı	1,7	1,9	0,6	0,0	0,1
Faktör Gelirleri	2,6	2,3	1,0	0,2	0,2
Maaş ve Ücret Ödemeleri	2,2	2,0	2,6	2,7	2,2

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

Özelleştirme kapsamında izlenen KİT'lerin borçlanma gereğinin GSMH içindeki payının 1999 yılındaki yüzde 0,1'lik seviyesinden 2000 yılında yüzde 0,5'e yükselmesi

beklenmektedir. Bu oranın 2001 yılında GSMH'nın yüzde 0,01'i oranında gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

Özelleştirme kapsamındaki KİT'lerin 1999 yılında sabit sermaye yatırımları 273 trilyon lira olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında 450 trilyon liraya ulaşması beklenen sabit sermaye yatırımlarının 2001 yılında 310 trilyon lira olması programlanmıştır.

1999 yılını 233 trilyon lira dönem karı ile kapatan özelleştirme kapsamındaki KİT'lerin 2000 yılında 116 trilyon lira kar elde etmeleri beklenmektedir. 2001 yılında ise 309 trilyon lira kar etmeleri hedeflenmektedir.

TABLO: II.32- İşletmeciler KİT Özet Finansal Göstergeler

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL.)

Kuruluşlar	Dönem Karı veya Zararı	Bütçe Trans.	Yüzde	Borç. Gereği	Yüzde	İstihdam Giderleri	Yüzde
1998 Yılı							
T. Demir ve Çelik İşletmeleri	-4 185	700	0,4	-174 586	-25,3	6 401	0,6
T. Taşkömürü Kurumu	-37 864	39 133	24,5	1 145	0,2	54 323	5,1
T. Elektrik Üretim İletim A.Ş.	-24 608		0,0	181 408	26,3	64 757	6,1
T. Elektrik Dağıtım A.Ş.	107 825		0,0	-8 847	-1,3	111 482	10,4
T. Şeker Fabrikaları A.Ş.	24 779	33 621	21,0	161 860	23,5	61 872	5,8
Toprak Mahsulleri Ofisi	2 789		0,0	443 901	64,3	17 390	1,6
TEKEL	29 786		0,0	266 866	38,7	101 429	9,5
T.C. Devlet Demiryolları	-137 095	83 296	52,1	90 494	13,1	108 249	10,1
Ara Toplam	-38 573	156 750	98,0	962 241	139,4	525 903	49,2
Diğer Kuruluşlar	1 043 466	3 215	2,0	-272 052	-39,4	542 518	50,8
İşletmeciler KİT Toplamı	1 004 893	159 965	100,0	690 189	100,0	1 068 421	100,0
1999 Yılı							
T. Demir ve Çelik İşletmeleri	-143 093	6 100	1,4	-142 300	8,1	12 198	0,6
T. Taşkömürü Kurumu	-146 433	94 860	22,5	-48 648	2,8	114 386	5,6
T. Elektrik Üretim İletim A.Ş.	-61 307			-70 695	4,0	136 199	6,7
T. Elektrik Dağıtım A.Ş.	-4 460			-87 092	4,9	208 584	10,2
T. Şeker Fabrikaları A.Ş.	-23 558	100 000	23,7	-200 129	11,3	123 855	6,1
Toprak Mahsulleri Ofisi	42 880			-571 026	32,3	28 411	1,4
TEKEL	-54 799			-385 865	21,8	194 732	9,5
T.C. Devlet Demiryolları	-220 641	176 600	41,9	-71 198	4,0	196 727	9,6
Ara Toplam	-611 411	377 560	89,5	-1 576 953	89,3	1 015 092	49,8
Diğer Kuruluşlar	1 117 366	44 190	10,5	-189 301	10,7	1 024 365	50,2
İşletmeciler KİT Toplamı	505 955	421 750	100,0	-1 766 254	100,0	2 039 457	100,0
2000 Yılı (1)							
T. Demir ve Çelik İşletmeleri	-72 019	8 300	1,0	-66 452	2,6	19 953	0,6
T. Taşkömürü Kurumu	-228 478	238 000	28,5	6 262	-0,2	222 138	6,6
T. Elektrik Üretim İletim A.Ş.	-723 031	50 000	6,0	-884 001	35,2	288 752	8,5
T. Elektrik Dağıtım A.Ş.	-29 313	3 200	0,4	-235 996	9,4	344 637	10,2
T. Şeker Fabrikaları A.Ş.	-48 804	149 856	17,9	-279 226	11,1	196 200	5,8
Toprak Mahsulleri Ofisi	102 307			-271 029	10,8	42 360	1,3
TEKEL	14 834			-313 672	12,5	334 928	9,9
T.C. Devlet Demiryolları	-296 842	317 433	38,0	-70 769	2,8	316 998	9,4
Ara Toplam	-1 281 346	766 789	91,8	-2 114 883	84,2	1 765 966	52,2
Diğer Kuruluşlar	1 288 379	68 500	8,2	-397 034	15,8	1 615 935	47,8
İşletmeciler KİT Toplamı	7 033	835 289	100,0	-2 511 917	100,0	3 381 901	100,0

(1) Gerçekleşme Tahmini

TABLO : II.33 -İşletmecî KİT'lerin Personel Giderleri ve Üretim Değeri

(Cari Fiyatlarla)

Yıllar	Personel Sayısı (Kişi)				Personel Gideri (Milyar TL)				Üretim Değeri		Personel Gideri/ Üretim Değeri (Yüzde)	Yıllık Ortalama Maaş ve Ücret (Bin TL.)	Personel Başına Üretim Değeri (Bin TL.)
	İşçi	Memur Teknik Personel	Toplam	Yüzde Artış	Ücret	Maaş	Toplam	Yüzde Artış	Milyar TL.	Yüzde Artış			
1987	443 790	204 386	648 176	-0,7	1 544	487	2 031	55,7	10 185	60,3	19,9	3 134	15 713
1987 (1)	404 892	196 684	601 576	-7,9	1 411	465	1 876	43,9	9 455	48,8	19,8	3 119	15 716
1988	404 659	202 543	607 202	0,9	2 215	862	3 077	64,0	13 715	45,1	22,4	5 067	22 587
1989	396 599	205 753	602 352	-0,8	5 131	2 357	7 488	143,4	25 651	87,0	29,2	12 432	42 585
1990	392 128	203 666	595 794	-1,1	10 533	4 498	15 031	100,7	42 958	67,5	35,0	25 228	72 103
1990 (2)	375 565	198 453	574 018	-4,7	9 770	4 410	14 180	89,4	32 456	26,5	43,7	24 703	56 542
1991	362 771	198 818	561 589	-2,2	21 283	7 612	28 895	103,8	57 299	76,5	50,4	51 453	102 031
1992	353 111	192 973	546 084	-2,8	37 525	12 393	49 918	72,8	98 443	71,8	50,7	91 411	180 272
1992 (3)	343 361	189 148	532 509	-5,2	36 581	12 111	48 692	68,5	92 311	61,1	52,7	91 440	173 351
1993	331 382	192 207	523 589	-4,1	64 533	19 681	84 214	68,7	145 522	47,8	57,9	160 840	277 932
1994	299 389	181 041	480 430	-8,2	101 704	28 989	130 694	55,2	279 029	91,7	46,8	272 035	580 789
1994 (4)	281 846	181 026	462 872	-11,6	94 700	28 985	123 685	46,9	265 984	82,8	46,5	267 212	574 638
1995	249 500	170 083	419 583	-12,7	126 468	48 915	175 383	41,8	470 591	76,9	37,3	417 994	1 121 568
1995 (5)	246 045	169 153	415 198	-10,3	124 554	48 803	173 357	40,2	462 394	73,8	37,5	417 529	1 113 671
1996	249 650	168 120	417 770	-0,4	187 844	106 525	294 369	67,8	915 100	97,9	32,2	704 620	2 190 440
1996 (6)	247 180	167 891	415 071	0,0	185 528	106 367	291 895	68,4	873 089	88,8	33,4	703 241	2 103 469
1997	237 413	169 170	406 583	-2,0	390 813	248 693	639 506	119,1	2 144 191	145,6	29,8	1 572 879	5 273 686
1998 (7)	214 434	164 639	379 073	-6,8	624 149	444 273	1 068 422	67,1	3 921 882	82,9	27,2	2 818 513	10 345 981
1999	212 075	164 039	376 114	-0,8	1 280 704	758 752	2 039 456	90,9	6 347 144	61,8	32,1	5 422 441	16 875 586
2000	219 581	161 750	381 331	1,4	2 354 571	1 027 330	3 381 901	65,8	10 356 898	63,2	32,7	8 868 676	27 159 864
2000 (8)	185 375	120 367	305 742	-18,7	2 048 715	706 280	2 754 995	35,1	9 462 582	49,1	29,1	9 010 849	30 949 565

- (1) 1987 yılında özelleştirilmesine karar verilerek 1988 yılından itibaren KİT kapsamından çıkarılan SÜMERBANK ve PETKİM hariçtir.
- (2) 1990 yılında özelleştirilmesine karar verilerek 1991 yılından itibaren KİT kapsamından çıkarılan TÜPRAŞ, Petrol Ofisi A.Ş. ve THY A.O. hariçtir.
- (3) 1992 yılında özelleştirilmesine karar verilerek 1993 yılından itibaren KİT kapsamından çıkarılan EBK,TSEK,YEMSAN ve ORÜS hariçtir.
- (4) 1993 yılında özelleştirilmesine karar verilerek 1994 yılından itibaren KİT kapsamından çıkarılan D.B. DEN.NAK., T.GEMİ SAN., TDİ, KBİ, ÇİNKUR ve HAVAŞ hariçtir.
- (5) 1995 yılından itibaren KİT kapsamından çıkarılan DİTAŞ ve ÇİTOSAN dahildir.
- (6) 1995 yılından itibaren KİT kapsamından çıkarılan DİTAŞ ve ÇİTOSAN hariçtir.
- (7) 1998 yılında özelleştirme kapsamına alınan TAKSAN, TUMOSAN, ASİL ÇELİK, SEKA, TÜGSAŞ, İGSAŞ ve TZDK hariçtir.
- (8) 2000 yılında özelleştirme amacıyla KİT kapsamından çıkarılan TÜRK TELEKOM A.Ş. hariçtir.

TABLO :II. 34-İşletmeciler KİT'leri Hakkında Özet Bilgiler

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Hariç					Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Dahil				
	1997	1998	1999	2000 (1)	2001 (2)	1997	1998	1999	2000 (1)	2001 (2)
Toplam Personel Adedi (Kişi)	406 583	379 073	376 114	381 331	301 739	466 765	457 094	449 341	442 301	360 266
-Memur ve Sözleşmeli Personel	169 170	164 639	164 039	161 750	119 173	175 691	176 204	173 982	168 302	125 391
-İşçi	237 413	214 434	212 075	219 581	182 566	291 074	280 890	275 359	273 999	234 875
Toplam Personel Harcamaları	639 506	1 068 422	2 039 456	3 381 901	3 300 306	787 215	1 389 454	2 588 364	4 140 292	4 159 427
-Memur ve Sözleşmeli Personel	248 693	444 273	758 752	1 027 330	842 276	262 510	484 770	813 672	1 073 185	894 074
-İşçi	390 813	624 149	1 280 704	2 354 571	2 458 030	524 705	904 684	1 774 692	3 067 107	3 265 353
Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	3 154 174	5 503 206	8 808 864	15 721 446	15 682 556	5 451 514	9 160 509	14 922 672	24 768 991	26 098 926
Görev Zararı Tahakkukları	53 522	289 165	556 514	697 197	656 770	53 522	290 042	556 514	697 197	656 770
İşletme Faaliyet Kar-Zararı	522 159	953 873	619 842	480 095	258 845	541 222	1 066 490	694 723	503 443	517 434
Faiz Ödemeleri	124 057	173 962	253 649	420 505	481 191	171 671	244 313	334 191	521 491	605 001
Dönem Kar-Zararı	500 531	1 004 893	505 955	7 033	172 643	532 106	1 142 987	739 123	122 629	481 891
Sabit Sermaye Yatırımları	333 561	768 021	1 053 416	1 957 278	2 163 500	377 067	891 707	1 326 697	2 407 023	2 473 500
Bütçe ve Fon Transferleri	124 780	159 965	421 750	835 289	1 050 000	165 700	256 609	568 802	997 018	1 152 960
Borçlanma Gereği	-165 425	-690 189	-1 766 254	-2 511 917	-2 207 477	-194 417	-705 663	-1 862 863	-3 098 738	-2 225 913
Borçlanma Gereği (3)	-290 205	-850 154	-2 188 004	-3 347 206	-3 257 477	-360 117	-962 272	-2 431 665	-4 095 756	-3 378 873
Pers. Harcamaları/Hasılat (Yüzde)	20,3	19,4	23,2	21,5	21,0	14,4	15,2	17,3	16,7	15,9
Faiz Ödemeleri/Hasılat (Yüzde)	3,9	3,2	2,9	2,7	3,1	3,1	2,7	2,2	2,1	2,3
Borçlanma Gereği/GSMH (Yüzde)	-0,6	-1,3	-2,3	-2,0	-1,4	-0,7	-1,3	-2,4	-2,5	-1,5
Borçlanma Gereği/GSMH (Yüzde) (3)	-1,0	-1,6	-2,8	-2,7	-2,1	-1,2	-1,8	-3,1	-3,3	-2,2

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Bütçe ve Fon Transferleri Hariçtir

TABLO: II.35- Özelleştirme Kapsamındaki İşletmeci KİT Finansman Dengesi

	1997	1998	1999	2000 (1)	2001 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)					
A. Toplam Gelirler	2 527 456	4 144 473	6 978 174	10 258 100	11 726 474
I. İşletme Gelirleri	2 432 222	3 932 648	6 643 630	9 796 601	11 279 548
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	2 297 340	3 657 303	6 113 808	9 047 545	10 416 370
2. Diğer Gelirler	134 882	275 345	529 822	749 056	863 178
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	54 098	114 619	187 459	299 770	343 966
1. Amortismanlar	49 469	103 809	144 776	212 822	243 023
2. Karşılıklar	4 629	10 810	42 683	86 948	100 943
III. Bütçe ve Fon Transferleri	40 920	96 644	147 052	161 729	102 960
IV. Diğer Gelirler	216	562	33	0	0
B. Toplam Giderler	2 556 449	4 159 947	7 074 783	10 844 921	11 744 910
I. İşletme Giderleri	2 400 648	3 795 431	6 410 461	9 681 005	10 970 298
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	1 558 658	2 322 995	3 991 483	5 729 661	6 337 608
2. Diğer Giderler	841 990	1 472 436	2 418 978	3 951 344	4 632 690
II. Yatırım Harcamaları	43 506	123 686	273 281	449 745	310 000
III. Stok Artışı	47 179	97 107	244 318	297 673	37 457
IV. Diğer Giderler	65 116	143 723	146 723	416 498	427 155
C. Borçlanma Gereği	- 28 993	- 15 474	- 96 609	- 586 821	- 18 437
D. Finansman	28 992	15 474	96 610	586 821	18 438
I. Kasa Banka Değişimi	- 31 076	- 130 379	- 299 774	205 050	6 239
II. İç Borçlanma (Net)	65 315	83 899	156 607	97 298	- 164 387
III. Dış Borçlanma (Net)	- 5 247	61 954	239 777	284 473	176 586
Dönem Kar Zararı	31 575	138 094	233 168	115 596	309 248
Faktör Gelirleri	85 673	251 836	420 627	415 366	653 214
Maaş ve Ücret Ödemeleri	147 708	321 032	548 908	758 391	859 121
(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)					
A. Toplam Gelirler	8,6	7,7	8,9	8,2	7,6
I. İşletme Gelirleri	8,3	7,3	8,5	7,9	7,4
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	7,8	6,8	7,8	7,3	6,8
2. Diğer Gelirler	0,5	0,5	0,7	0,6	0,6
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
1. Amortismanlar	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
2. Karşılıklar	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
III. Bütçe Transferleri	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1
IV. Diğer Gelirler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
B. Toplam Giderler	8,7	7,8	9,0	8,7	7,7
I. İşletme Giderleri	8,2	7,1	8,2	7,8	7,2
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	5,3	4,3	5,1	4,6	4,1
2. Diğer Giderler	2,9	2,8	3,1	3,2	3,0
II. Yatırım Harcamaları	0,1	0,2	0,3	0,4	0,2
III. Stok Artışı	0,2	0,2	0,3	0,2	0,0
IV. Diğer Giderler	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3
C. Borçlanma Gereği	-0,1	0,0	-0,1	-0,5	0,0
D. Finansman	0,1	0,0	0,1	0,5	0,0
I. Kasa Banka Değişimi	-0,1	-0,2	-0,4	0,2	0,0
II. İç Borçlanma (Net)	0,2	0,2	0,2	0,1	-0,1
III. Dış Borçlanma (Net)	0,0	0,1	0,3	0,2	0,1
Dönem Kar Zararı	0,1	0,3	0,3	0,1	0,2
Faktör Gelirleri	0,3	0,5	0,5	0,3	0,4
Maaş ve Ücret Ödemeleri	0,5	0,6	0,7	0,6	0,6

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

b) Özelleştirme

2000-2002 dönemini kapsayan Makro Ekonomik Programın önemli unsurlarından birisi olan özelleştirme uygulamalarından Program dönemi boyunca toplam 18 milyar dolar gelir elde edilmesi hedeflenmiştir. Özelleştirme uygulamalarını hızlandırmak amacıyla bir dizi mevzuat değişikliğine gidilmiştir. Bu çerçevede, 21.1.2000 tarih ve 4501 sayılı Kanunla enerji ihalelerindeki darboğazın aşılması amaçlanmış ve yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için uluslararası tahkim yolu açılmıştır. Ayrıca, 27.1.2000 tarih ve 4502 sayılı Kanunla Türk Telekomünikasyon A.Ş.'nin özelleştirilmesinin hukuki alt yapısı oluşturulmuş ve sektörel düzenlemelerden sorumlu özerk Telekomünikasyon Kurumu kurulmuştur.

1985 yılından itibaren 209 kuruluştaki kamu hisseleri özelleştirme kapsamına alınarak Özelleştirme İdaresi Başkanlığına devredilmiştir. Bu kuruluşlardan 142'si sermayelerindeki kamu payının tamamı satılarak özelleştirilmiş, 19'u değişik nedenlerle özelleştirme kapsamından çıkarılarak eski statülerine iade edilmiş olup, halen özelleştirme kapsamında 47 kuruluş bulunmaktadır.

TABLO: II.36- Özelleştirme Gelirleri

	(Milyon Dolar)					
	1986-1995	1996	1997	1998	1999	Toplam
TOPLAM (A+B)	3 627	598	709	1 172	242	6 353
A-Net Özelleştirme Gelirleri (1)	2 803	292	466	1 020	38	4 622
Blok Satış	1 275	218	251	289		2 033
Halka Arz	763			633		1 396
İMKB'de Satış	522	2		2		526
Tesis Satış/Devri	243	72	214	96	19	648
Bedelli Devir					19	19
B-Temettü Gelirleri	824	306	244	152	204	1 731

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

(1) Gelirler satış bedelleri olup vadeli satışlar dahildir. Ayrıca İMKB'de yapılan geri alımlar netleştirilmiştir.

Özelleştirme uygulamalarının başlangıcından itibaren 1999 yılı sonuna kadar temettü geliri hariç 4,6 milyar dolar tutarında özelleştirme işlemi gerçekleştirilmiş olup, bu tutarın yaklaşık 4,2 milyar dolarlık kısmı nakden tahsil edilmiştir. Gelir paylaşımı esaslı olarak 1996 yılında özel sektöre devredilen iki GSM lisans satışından 1998 yılında elde edilen 1 milyar dolarlık gelir de dahil edildiğinde özelleştirme işlemlerinden sağlanan kaynaklar toplamı 5,6 milyar dolara, nakit girişleri ise 5,2 milyar dolara ulaşmaktadır. 2000 yılı özelleştirme uygulamalarından nakit bazında 5,9 milyar dolarlık gelir beklenmektedir.

2000 yılı özelleştirme hedefinin, Türk Telekom ve enerji özelleştirmeleri hariç, büyük oranda gerçekleşmesi beklenmektedir. Türk Telekom hisselerinin yüzde 20'sinin blok satışına ilişkin olarak 13.6.2000 tarihinde ilanla ihaleye çıkılmış ancak nihai teklif verme tarihi olan 15.9.2000 tarihine kadar teklif alınmadığından ihale gerçekleştirilememiştir. Blok satışa konu hisse oranının artırılarak yeniden ihaleye çıkılması hususunda çalışmalar devam etmektedir. Danıştay tarafından onaylanan ve 2000 yılı içerisinde özel sektöre devredilmesi programlanan 10 adet termik santral ile 16 adet dağıtım müessesesinin büyük çoğunluğunun devir işlemlerinin 2000 yılı sonuna kadar gerçekleşmesi beklenmektedir.

Ulaştırma Bakanlığınca bir adedi Türk Telekoma ait olmak üzere toplam üç adet GSM 1800 bandında işletimde bulunacak yeni cep telefonu lisansı verilmesi planlanmıştır. İki ayrı ihale ile satılması düşünülen lisanslardan ilki için 12.4.2000 tarihinde ihaleye çıkmış ve lisans en yüksek teklifi veren gruba 2.525 milyon dolarla (KDV hariç) verilmiştir. 17.4.2000 tarihinde 2.525 milyon dolar taban fiyat üzerinden gerçekleştirilen ikinci ihalede teklif sahipleri ihaleden çekilmişlerdir. Ulaştırma Bakanlığı ile ilgili grup arasındaki görüşmeler tamamlanmış, lisans sözleşmesi Danıştayca onaylanmış ve satış sözleşmesi imzalanmıştır.

TÜPRAŞ hisselerinin ulusal ve uluslar arası piyasalarda halka arz yöntemiyle özelleştirilmesi ve Petrol Ofisindeki yüzde 51 oranındaki kamu payının satılması 2000 yılı içerisinde gerçekleştirilen en önemli özelleştirme uygulamalarıdır. TÜPRAŞ hisselerinin satışından 157 milyon doları uluslar arası piyasalardan olmak üzere toplam 1.143 milyon dolar, Petrol Ofisinin satışından ise 1.260 milyon dolar özelleştirme geliri elde edilmiştir.

2000 yılı içerisinde yapılan diğer özelleştirme uygulamaları arasında, SEKA, TDİ ve ORÜS'e ait bazı tesis ve varlıklar ile iştirak satışları yer alırken, ORÜS'ün iki işletmesi SEKA'ya devredilerek tasfiye edilmiş, TUMOSAN, D.B. Deniz Nakliyat ve Asil Çelik özelleştirilerek özelleştirme portföyünden çıkarılmıştır.

2000 yılında Özelleştirme Yüksek Kurulunun 2000/63 ve 2000/76 sayılı Kararları ile Eti Holdingin bağlı ortaklıkları Eti Bakır, Eti Krom, Eti Elektrometalurji ve Eti Gümüş özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır.

2001 yılında nakit 7,1 milyar dolarlık özelleştirme geliri hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşmak amacıyla yapılacak özelleştirme uygulamaları arasında THY, Petkim, Erdemir, TÜPRAŞ ile Türk Telekom hisselerinin satışının yer alması düşünülmektedir.

c) Tarımsal Destekleme

1994 yılında başlatılan hububat, şeker pancarı ve tütün dışındaki ürünlerin destekleme alımları kapsamı dışında tutulması uygulamasına 2000 yılında da devam edilmiştir. Bu nedenle, Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin (TSKB) satın aldığı ürünler destekleme alımları kapsamı dışında tutulmuştur. Bu kuruluşların alımları için ihtiyaç duydukları finansman, imkanlar ölçüsünde Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan (DFİF) karşılanmaya devam edilmektedir.

Uygulanan Makroekonomik Program çerçevesinde tarım ürünleri sektöründe fiyatların piyasa şartlarında oluşması temel amaçtır. Tarım sektöründe fiyatların piyasa şartlarında oluşmasını sağlamak amacıyla önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda 2000 yılında tarım ürünleri fiyatları hedeflenen enflasyon ve dünya fiyatları dikkate alınarak belirlenmiştir.

1999 yılında ortalama yüzde 47,7 oranında artan tarımsal destekleme alım fiyatlarının 2000 yılında yüzde 27,8 oranında artması beklenmektedir. 2000 yılında destekleme başlangıç alım fiyatlarındaki artış oranları ekmeklik buğdayda yüzde 27,5, tütünde yüzde 25 olmuştur. TSKB'lerin satın aldığı ürünlerin başlangıç alım fiyatlarındaki artış oranları; fındıkta yüzde 7,8, pamukta (prim hariç) yüzde 65,2 ve ayçiçeğinde yüzde 26,9 olarak belirlenmiştir.

2000 yılında ilk kez hububat alım fiyatları ile birlikte satış fiyatlarının da hububat kararname ile açıklanmasının etkisiyle, hububat alımlarının programlanan altında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Nitekim, 4,5 milyon ton olarak programlanan hububat alımlarının 3,8 milyon ton olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Diğer

tarafından, 12,5 milyon ton olarak programlanan şeker pancarı alımı 13,7 milyon tona, 156 bin ton olarak programlanan tütün alımı ise 183 bin tona yükselmiştir. Destekleme alımları kapsamında olmamakla birlikte 550 bin ton olarak öngörülen yaş çay yaprağı alım miktarı ise 499 bin ton düzeyinde gerçekleşmiştir.

Destekleme alımları kapsamındaki ürünler için üreticilere yapılan ödemelerin, 1999 yılında 1 katrilyon liradan, yüzde 10,3 oranında artarak 2000 yılında 1,1 katrilyon liraya ulaşması beklenmektedir. TSKB'lerin kendi nam ve hesaplarına satın aldığı ürünler de dikkate alındığında, üreticilere yapılan ödemelerin 2000 yılında 1,5 katrilyon liraya yükseleceği tahmin edilmektedir.

2000 yılında bütçeden tarımsal destekleme için toplam 365 trilyon lira kaynak aktarılırken, 2001 yılı için bu tutar 1 katrilyon lira olarak programlanmıştır. Uygulanmakta olan Makroekonomik Program çerçevesinde, destekleme sisteminde köklü değişikliklere gidilmeye başlanmış ve fiyatların piyasa şartlarında oluşması, fiyat yoluyla çiftçilerin desteklenmesi sistemi yerine doğrudan gelir ödemesi sistemine geçilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda, 2001 yılı bütçesine doğrudan gelir ödemesi için 430 trilyon lira ödenek konulmuştur. Ayrıca, tütün destekleme alımları için, kullanımı TEKEL'den ayrı bir destekleme ofisinin kurulması şartına bağlı olarak, bütçeye 180 trilyon lira ödenek konulmuştur.

TSKB'lerin etkin ve sürdürülebilir bir şekilde özerk ve mali yönden bağımsız bir yapıya kavuşturulmaları amacıyla 4572 sayılı Kanun çıkarılmıştır. TSKB'lerin 1 Mayıs 2000 tarihi itibarıyla mevcut borçları söz konusu Kanunla kurulması öngörülen Yeniden Yapılandırma Kurulunun önerileri dikkate alınarak Hazinece üstlenilip tasfiye edilecektir.

2000/1236 sayılı Kararnameyle, TSKB'lere ve tarımsal KİT'lere Ziraat Bankası tarafından 30 Haziran 2000 tarihinden geçerli olmak üzere yıllık yüzde 25 basit faizli kredi kullandırılmasına karar verilmiştir.

2000/870 sayılı Kararnameyle, ürünleri veya tüm tarımsal varlıkları en az yüzde 40 oranında zarar gören üreticilerin, Ziraat Bankası, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM) ve Tarım Kredi Kooperatiflerine olan, hasar tarihinden önce kullandıkları kredilerle ilgili 2000 yılı vadeli ve 2001 yılına sarkan, afetin meydana geldiği tarihte günü gelmemiş zirai kredi borçlarının vade tarihinden itibaren bir yıl süre ile faizsiz olarak ertelenmesine karar verilmiştir.

TABLO: II.37- Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları

	(Cari Fiyatlarla, TL/Kg)				(Yüzde Artış)			
	1997	1998	1999	2000	1997	1998	1999	2000
1. Buğday (Ekmeklik)	33 000	53 000	80 000	102 000	83,3	60,6	50,9	27,5
2. Arpa (Beyaz)	24 750	39 750	56 000	81 600	71,9	60,6	40,9	45,7
3. Mısır	29 700	47 700	68 000	91 800	73,7	60,6	42,6	35,0
4. Pamuk (Ege) (1)	140 000	195 000	230 000	380 000	118,8	39,3	17,9	65,2
5. Tütün (Ege)	500 000	900 000	1 400 000	1 750 000	100,0	80,0	55,6	25,0
6. Şeker Pancarı	11 000	16 500	27 000		150,0	50,0	63,6	
7. Ayçiçeği	65 000	110 000	130 000	165 000	85,7	69,2	18,2	26,9
8. Fındık	400 000	675 000	1 020 000	1 100 000	141,0	68,8	51,1	7,8
9. Kuru İncir	220 000	350 000	600 000	700 000	144,4	59,1	71,4	16,7
10. Çekirdeksiz Kuru Üzüm	160 000	260 000	405 000	500 000	93,9	62,5	55,8	23,5
11. Tiftik	475 000	780 000	1 000 000	1 250 000	111,6	64,2	28,2	25,0
12. Haşhaş Kapsülü	160 000	300 000	450 000	640 000	113,3	87,5	50,0	42,2
13. Yaş Koza	800 000	1 300 000	1 900 000	2 375 000	100,0	62,5	46,2	25,0
14. Çay	50 000	82 000	118 000	162 500	100,0	64,0	43,9	37,7

(1) DFİF primi hariç fiyatlarıdır.

Tablo: II.38- Destekleme Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler

	(Alım Miktarı, Bin Ton)					(Üreticilere Yapılan Ödemeler Cari Fiyatlarla, Milyar TL)				
	1996	1997	1998	1999	2000 (1)	1996	1997	1998	1999	2000 (1)
Buğday (*)	632	3 435	5 212	4 309	3 011	13 972	120 691	279 175	335 976	312 484
Arpa (*)	623	1 841	1 914	819	512	9 416	46 924	74 860	49 207	39 767
Çavdar (*)	28	66	119	73	25	383	1 764	4 906	4 130	1 834
Mısır (*)	239	454	696	382	260	4 036	12 910	31 680	24 771	24 411
Yulaf (*)	0	6	19	14	2	1	152	799	785	157
Pamuk	282	277	536	439	195	19 216	38 521	96 679	109 274	79 446
Tütün	105	124	166	191	183	19 805	47 798	111 560	205 698	237 263
Şeker Pancarı (*) (2) (3)	11 414	14 908	17 619	13 253	13 700	54 502	51 115	78 626	366 484	480 965
Ayçiçeği	269	396	443	411	406	10 228	26 811	49 453	53 394	67 023
Fındık	105	65	239	142	85	21 656	34 513	184 367	153 770	91 832
Kuru İncir	3	3	4	11	6	254	666	1 569	6 396	3 580
Çekirdeksiz Kuru Üzüm	45	63	75	58	71	3 659	10 479	19 832	24 497	35 311
Zeytinyağı	42	5	26	8	0	12 610	1 348	11 466	7 946	0
Tiftik	0	0	0	0	0	50	107	162	136	30
Antepfıstığı	5	4	0	1	2	1 546	1 906	54	2 018	4 233
Soya Fasülyesi	1	16	25	28	10	51	920	2 253	3 204	1 557
Haşhaş Kapsülü (*)	5	11	28	31	12	349	1 727	8 278	13 788	7 465
Çeltik	31	56	71	47	40	1 350	4 793	9 280	8 806	9 000
Yerfıstığı	0	0	0	0	0	15	5	22	2	0
Yaş Koza	0	0	0	0	0	78	117	174	66	33
Çöplü Kırmızıbiber	1	1	0	1	0	111	250	0	585	165
Zeytin	30	20	33	42	0	4 650	4 918	18 229	27 425	0
Gülçiçeği	2	4	3	2	2	169	514	450	558	618
Kırmızı Mercimek	0	0	4	6	0	0	0	510	1 119	0
Çay	524	560	718	843	499	13 169	28 236	62 799	106 095	80 500
Limon		1	1	2	0		52	101	174	23
Kuru Kayısı	0	3	12	2	2	142	1 000	7 490	1 544	1 398
Yaş Üzüm	9	13	13	9	14	136	378	662	630	1 238
TOPLAM						191 553	438 615	1 055 435	1 508 478	1 480 334

(*) Devlet destekleme alımları kapsamındaki ürünlerdir.

(1) Gerçekleşme Tahmini.

(2) Alım bedelini göstermektedir. Bu tutarın yaklaşık yüzde 40'ı cari yılda, yüzde 60'ı bir sonraki yılda ödenmektedir.

(3) 2000 yılında şeker pancarı alım fiyatının yüzde 20 artacağı varsayılmıştır.

2000/1390 sayılı Kararnameyle, tabii afetler nedeniyle tarımsal işletme, tarımsal ürün ve hayvan varlıkları ile menkul, gayrimenkul malları ve işyerleri en az yüzde 40 oranında zarar gören gerçek ve tüzel kişilerin, Ziraat Bankası, TİGEM ve Tarım Kredi Kooperatiflerine, tabii afetin meydana geldiği tarih itibarıyla oluşmuş olan mevcut borçlarının, ilk yıl anapara ve faiz ödemesiz, müteakip 2 yılda 4 eşit taksitle ödenmek üzere 3 yıl ertelenmesine karar verilmiştir.

2000/1255 sayılı Kararnameyle, 1999 yılı ürünü fındık stoklarının yağlığa ayrılmasına ve bu nedenle Fiskobirliğin uğrayacağı zararın DFİF'e olan borçlarına mahsup edilmesine karar verilmiştir.

2000/261 sayılı Kararnameyle, 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde meydana gelen depremlerin etkisiyle Fiskobirliğin Batı Karadeniz Bölgesindeki depolarında oluşan hasar nedeniyle söz konusu depolarda bulunan 1999 yılı ürünü fındığın kamu kurumlarına maliyetin altında satılması dolayısıyla oluşacak zararlarının DFİF'e olan borçlarına mahsup edilmesine karar verilmiştir. Aynı Kararnameyle, TARİŞ İncir Tarım Satış Kooperatifleri Birliğinin, stoklarında bulunan 1999 yılı ürünü kuru incirin kamu kurumlarına maliyetin altında satılması dolayısıyla oluşacak zararlarının DFİF'e olan

borçlarına mahsup edilmesine karar verilmiştir.

2000 yılı ürünü yaş ipekböceği kozasının Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliğine satışında ve tiftiğin Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliğine satışında üreticiye destekleme primi verilmesi kararlaştırılmıştır.

Tablo: II.39- Tarımsal Ürünlerin Destekleme Fiyatlarında Gelişmeler

	(Cari Fiyatlarla, TL/Kg)					(Yüzde Artışlar)				
	1996	1997	1998	1999	2000 (1)	1996	1997	1998	1999	2000 (1)
Buğday (*)	22 093	35 141	53 564	77 976	103 781	197,2	59,1	52,4	45,6	33,1
Arpa (*)	15 115	25 488	39 112	60 064	77 670	178,7	68,6	53,5	53,6	29,3
Çavdar (*)	13 460	26 796	41 227	56 797	73 378	148,6	99,1	53,9	37,8	29,2
Mısır (*)	16 862	29 502	45 517	64 882	93 887	149,1	75,0	54,3	42,5	44,7
Yulaf (*)	14 094	26 986	42 053	56 786	78 743	-	91,5	55,8	35,0	38,7
Pamuk (2)	68 142	138 916	180 458	249 001	408 110	68,5	103,9	29,9	38,0	63,9
Tütün	188 173	385 621	672 048	1 074 801	1 298 219	86,4	104,9	74,3	59,9	20,8
Şeker Pancarı (*)	4 775	12 128	17 709	27 653	35 107	73,6	154,0	46,0	56,2	27,0
Ayçiçeği	37 969	67 728	111 682	129 998	164 998	110,9	78,4	64,9	16,4	26,9
Fındık	206 248	531 435	772 134	1 079 967	1 082 248	152,1	157,7	45,3	39,9	0,2
Kuru İncir	84 770	195 285	397 813	563 127	643 885	32,0	130,4	103,7	41,6	14,3
Çekirdeksiz Kuru Üzüm	81 311	165 474	263 820	421 664	497 226	111,2	103,5	59,4	59,8	17,9
Zeytinyağı	302 572	287 131	446 766	1 010 170	-	103,6	-5,1	55,6	126,1	-
Tiftik (3)	221 346	460 000	867 348	985 507	697 674	-	107,8	88,6	13,6	-29,2
Antepfıstığı	309 200	450 093	1 321 024	1 900 188	2 338 674	-	45,6	193,5	43,8	23,1
Soya Fasülyesi	41 395	58 003	90 002	116 255	149 942	176,0	40,1	55,2	29,2	29,0
Haşhaş Kapsülü (*)	73 718	157 739	295 643	439 827	640 000	201,1	114,0	87,4	48,8	45,5
Çeltik	43 548	85 557	130 704	186 942	225 000	79,7	96,5	52,8	43,0	20,4
Yerfıstığı	63 413	142 079	159 529	285 714	-	64,7	124,1	12,3	79,1	-
Yaş Koza (4)	382 571	772 735	1 269 248	500 000	589 286	92,3	102,0	64,3	-60,6	17,9
Çöplü Kırmızıbiber	210 227	250 226	-	599 385	993 976	-	19,0	-	-	65,8
Zeytin	154 052	249 891	555 461	649 758	-	63,4	62,2	122,3	17,0	-
Gülüçeği	84 019	120 023	155 000	249 776	349 745	140,0	42,9	29,1	61,1	40,0
Kırmızı Mercimek	0	0	113 576	195 561	-	-	-	-	72,2	-
Çay	24 989	50 421	87 464	125 854	161 484	103,6	101,8	73,5	43,9	28,3
Limon	-	73 535	71 168	73 823	131 429	-	-	-3,2	3,7	78,0
Kuru Kayısı	288 311	397 142	618 028	996 129	696 562	188,3	37,7	55,6	61,2	-30,1
Yaş Üzüm	14 913	29 961	49 941	71 729	89 938	137,9	100,9	66,7	43,6	25,4

(*) Devlet Destekleme Alımları kapsamındaki ürünlerdir.

(1) Gerçekleşme Tahminidir.

(2) DFİF primleri hariçtir.

(3) 2000 yılı fiyatı destekleme primi hariç fiyattır.

(4) 1999 ve 2000 yılı fiyatları destekleme primi hariç fiyatlardır.

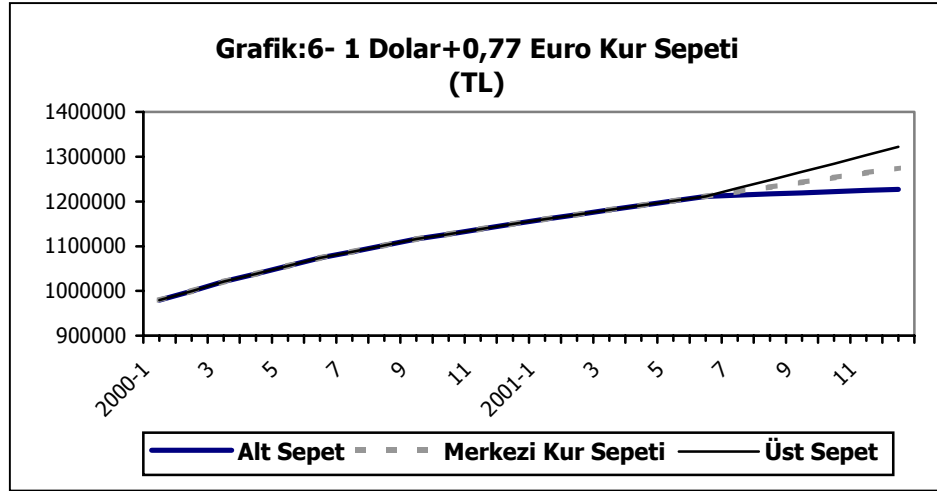
6. MALİ PİYASALARDA GELİŞMELER

Merkez Bankası, 1999 yılı içinde politikasını gerek uluslar arası rezerv hareketlerinde gerekse de faiz oranlarında olabilecek hızlı değişimleri engellemeye yönelik olarak yürütmüştür. Banka, para politikasında önemli değişiklikler içeren ve enflasyonla mücadele programını tamamlamak üzere uygulayacağı para ve kur politikasını 9 Aralık 1999 tarihinde ilan etmiştir.

Enflasyona yönelik beklayışlerin enflasyon hedefleriyle uyumlulaştırılması amacıyla Merkez Bankası tarafından ilan edilen para politikası, 1 dolar + 0,77 eurodan oluşan kur

sepetinin TL cinsinden değerlerinin, izleyen bir yıllık süre için ilan edilmesi esasına dayandırılmıştır. Bu şekilde, döviz kuruna dayalı olan istikrar programı, kur sepetine ait belirsizlikleri sonraki bir yıl için ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bunun yanında, Merkez Bankası bilançosundaki net iç varlıklar hesabı üzerine sınırlamalar getirilmek suretiyle bilanço genişlemesi net dış varlık artışına bağlanmıştır. Ayrıca, Merkez Bankası kendisine getirilen tüm dövizleri satın almayı taahhüt ederken açık piyasa işlemleri yoluyla sterilizasyona gitmeyeceğini de yeni uygulayacağı para politikasının bir parçası olarak ilan etmiştir.

Enflasyonla mücadele programı çerçevesinde uygulanacak kur politikası, iki eşit alt dönemden oluşmaktadır. 2000 yılının başı ile 2001 yılının Temmuz ayı arasında yer alan ilk 18 ayda, açıklanan kur sepeti, hedeflenen enflasyon oranlarına eşit olup günlük olarak sabit değerler taşımaktadır. Bu dönemde uygulanan kur politikasının bu özelliği nedeniyle Merkez Bankası, kısa vadeli faiz oranları üzerindeki etkisini önemli oranda kaybetmiş ve bir para politikası aracı olan kısa vadeli faiz oranları da dahil olmak üzere tüm faiz oranları piyasadaki likidite durumuna göre belirlenme özelliği göstermeye başlamıştır.

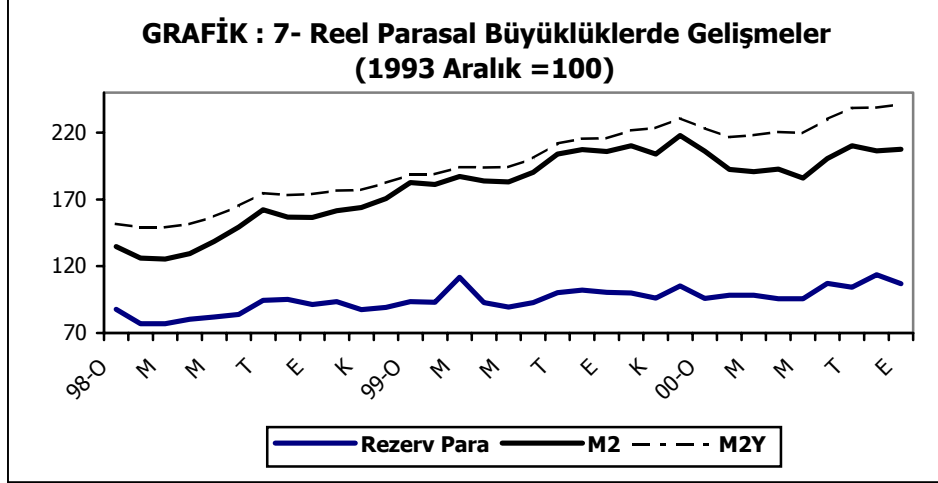

Buna karşın 2001 yılının Temmuz ayından başlayarak 2002 yılı sonunda bitecek ikinci 18 aylık dönemde bu uygulamadan tedrici bir çıkış söz konusudur. Sözü edilen ikinci alt dönemde, merkezi kur sepeti değerleri izleyen bir yıllık süre içinde ilan edilmeye devam edilirken, kurların ilk altı ayda bu merkezi sepet değerinden yüzde 7,5'lik, ikinci altı ayda yüzde 15'lik ve son altı ayda da yüzde 22,5'lik bir bant içinde hareket etmesine müsaade edilecektir. Piyasadaki kurların belirlenen bantlar çerçevesinde ilan edilen merkezi sepet değerlerinden farklı olarak belirlenebileceği bu ikinci 18 aylık dönem aynı zamanda Merkez Bankasının bir para politikası aracı olarak kısa vadeli faiz oranlarını tedrici olarak kullanabileceği bir dönem de olacaktır.

Para Programında, net iç varlıklar üzerine sınırlamalar konularak bilanço genişlemesinin net dış varlık artışı yoluyla yapılacağı ilan edilmiştir. Buna göre, net iç varlıklara ait hedefler performans kriteri olarak takip edilirken, net uluslararası rezervler 2000 yılının ilk altı ayında performans kriteri daha sonra da gösterge taban değer niteliğinde izlenmektedir.

Uygulanan Para Programı, Merkez Bankası bilançosunun varlık tarafının finansmanında kullanılan TL yükümlülüklerden emisyon ve rezerv paranın gelişiminin

yavaşlamasına neden olmuştur. Nitekim, ayın son günleri itibarıyla, 2000 yılının Ocak-Eylül döneminde emisyon ve rezerv para genişlemesi sırasıyla yüzde 30,5 ve yüzde 25,5 oranında artış göstermiştir. Söz konusu büyüklüklerin değişimi 1999 yılının aynı döneminde sırasıyla yüzde 40,8 ve yüzde 50,1 olmuştur.

**TABLO: II.40- Net İç Varlıklar ve Net Uluslar Arası Rezervler
Hedef ve Gerçekleşmeleri**

Dönem	Net İç Varlıklar (Trilyon TL)		Net Uluslar Arası Rezervler (Milyon Dolar)	
	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme
2000 Mart	-1 200	-1 266	12 000	16 657
2000 Haziran	-1 200	-1 295	12 750	17 339
2000 Eylül	-1 200	-1 308	12 750	17 874
2000 Aralık	-1 200	-	13 500	-

TABLO: II.41- Merkez Bankası Net Döviz Pozisyonu

(Milyon Dolar)

	1998	1999				2000		
	Aralık	Mart	Haziran	Eylül	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
Net Döviz Pozisyonu	2 760,9	5 964,8	6 864,1	7 970,8	5 748,5	7 910,9	7 882,3	7 827,3
- Net Dış Varlıklar	9 295,9	11 889,1	13 076,6	14 739,2	14 498,6	15 065,5	16 430,1	16 333,8
Net Rezervler	19 343,8	21 105,7	21 238,0	23 039,5	22 796,3	22 561,1	24 158,9	23 848,1
Kredi Mek. Döv. Tevd.								
Hes. (-)	12 770,5	12 004,0	11 404,4	11 424,4	10 804,6	10 420,5	10 570,7	10 009,6
Diğer	2 722,6	2 787,4	3 243,0	3 124,1	2 506,9	2 924,9	2 842,0	2 495,3
- İç Döviz Yükümlülükleri	6 534,9	5 924,3	6 212,5	6 768,5	8 750,2	7 154,6	8 547,8	8 506,6
Döviz Olarak Tak. Ed.								
Kamu Mvd.	2 137,1	1 506,1	1 567,2	1 973,3	3 191,4	1 354,7	2 411,5	2 139,2
Hazine Mevduatı	1 655,2	1 053,4	1 092,6	1 475,9	3 091,4	911,5	1 768,4	1 305,4
Bankaların Döviz Mevduatı	4 397,9	4 418,2	4 645,3	4 795,1	5 558,8	5 799,9	6 136,3	6 367,4

Kaynak: T.C. Merkez Bankası. Ayın son günü itibarıyla.

1999 yılında yaşanan ekonomik gelişmeler reel faiz oranlarının yükselmesine neden olmuşken Para Programının ilanının hemen öncesinde, Kasım ayında, faiz oranları gerilemeye başlamış ve Programın ilanından da hızla düşmüştür. Nitekim, Ekim

ayı itibarıyla yüzde 109,3 olan Devlet iç borçlanma senetleri (DİBS) ağırlıklı ortalama bileşik faiz oranı Kasım ayında yüzde 96,4 seviyesine, Aralık ayında ise ikinci el piyasada hızla yüzde 36 seviyelerine düşmüştür. 1999 yılının son ayında DİBS faiz oranlarıyla başlayan düşüş mevduat faizlerini de etkilemiş ve 1999 yılının Haziran ayında yüzde 85,3 ile en yüksek seviyesine ulaşan üç ay vadeli mevduat faiz oranları, Kasım ayı sonuna kadar yavaş bir gerileme gösterirken, Aralık ayında yüzde 59,5 düzeyine inmiştir.

Para Programının ilanı ile faizlerde görülen düşüş, 2000 yılı Ocak ayında da devam etmiş ve üç ay vadeli mevduat faiz oranları yüzde 38,1 düzeyinde gerçekleşmiştir. Faiz oranlarındaki düşüşün bir sonucu olarak bir yandan mali piyasalarda yatırımcıların portföy tercihleri değişmiş, diğer yandan da önceki dönemlerde görülen yüksek reel faizler nedeniyle ertelenen yatırım ve tüketim taleplerinin bu dönemde realize edilmesi, ticari banka kredilerine olan talebi arttırmıştır.

TABLO: II.42- T.C. Merkez Bankası Vaziyeti

(Trilyon TL)

	1998	1999				2000		
	Aralık	Mart	Haziran	Eylül	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
Varlıklar								
I.Net Dış Varlıklar	2 907,0	4 346,4	5 468,5	6 776,9	7 803,1	8 863,3	10 169,1	10 836,4
II.Toplam İç Krediler	362,6	385,7	-63,8	-274,4	-227,0	-47,3	-257,3	-511,6
1.Kamu Sektörüne Açılan Krediler	355,1	378,0	-71,5	-282,1	-234,6	-51,8	-257,4	-511,6
- Kısa Vadeli Avans	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- Değerleme Hesabı	-416,8	-223,5	-536,6	-858,5	-1 329,4	-232,3	-438,9	-683,4
- Devlet İç Borçlanma Senetleri	828,2	661,3	522,5	596,7	916,7	0,0	0,0	0,0
2.Bankalara Açılan Krediler	7,5	7,7	7,7	7,7	7,7	4,5	0,0	0,0
III.Diğer Kalem (Net)	-698,8	-910,3	-890,4	-910,1	-1 279,9	-1 672,7	1 553,6	-1 691,2
IV.Net İç Varlıklar(II+III)	-336,2	-524,6	-954,2	-1 184,5	-1 506,8	-1 720,1	-1 811,0	-2 202,8
V. Toplam Varlıklar(I+IV)	2 570,8	3 821,8	4 514,3	5 592,3	6 296,2	7 143,3	8 359,1	8 633,7
Yükümlülükler								
Emisyon	1 328,5	1 927,0	1 559,7	1 870,3	2 390,7	2 371,4	2 754,5	3 120,7
I.Rezerv Para	2 145,7	2 849,2	2 664,0	3 221,7	3 932,0	4 171,8	4 747,6	4 936,1
- Açık Piy. İşlemlerinden Borçlar	-1 830,6	-1 289,2	-868,3	-905,3	-2 406,8	-2 008,6	-2 429,6	-2 592,9
II.Parasal Taban	315,1	1 560,0	1 795,8	2 316,5	1 525,3	2 163,2	2 318,0	2 343,2
- Kamu Mevduatı	212,2	95,9	120,6	163,9	61,7	770,9	750,1	646,9
III.Merkez Bankası Parası	527,3	1 655,9	1 916,4	2 480,3	1 586,9	2 934,1	3 068,1	2 990,1
- Döviz Mevduatı	668,3	550,6	655,4	907,3	1 717,6	797,0	1 492,7	1 419,2
IV.TL Yükümlülükler	1 195,5	2 206,5	2 571,7	3 387,6	3 304,6	3 731,1	4 560,8	4 409,3
- Bankaların Döviz Mevduatları	1 375,3	1 615,3	1 942,6	2 204,7	2 991,7	3 412,2	3 798,3	4 224,3
V.Toplam İç Yükümlülükler	2 570,8	3 821,8	4 514,3	5 592,3	6 296,2	7 143,3	8 359,1	8 633,7

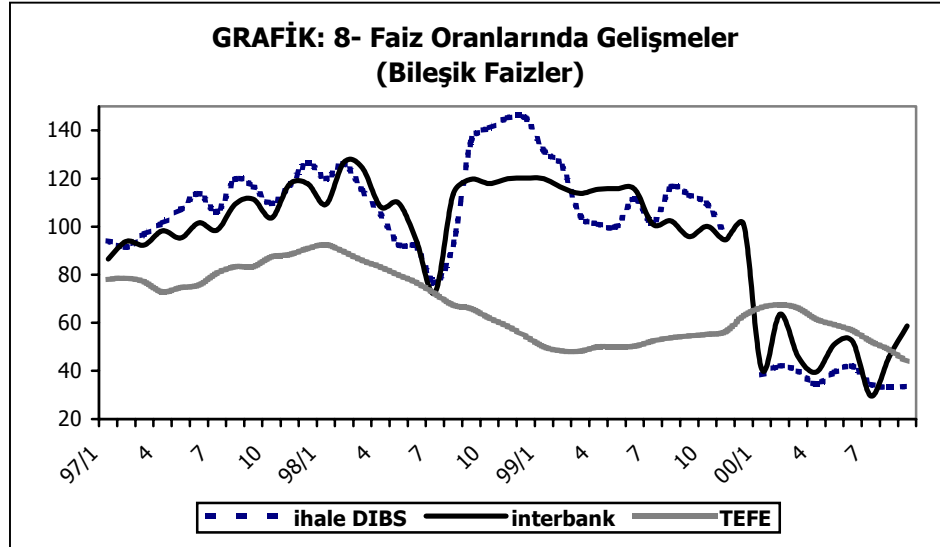
Kaynak: T.C. Merkez Bankası Günlük Göstergeler - Ay Sonu itibarıyla.

Faizlerde 2000 yılı içinde görülen gerilemeler sonucu mevduat talebi azalmıştır. Nitekim, 1999 yılı Ocak-Eylül döneminde yüzde 67 olan TL mevduat stoku artış hızı, 2000 yılının ilk dokuz ayında yüzde 16,3 olmuştur. Bir önceki yılın ilk dokuz ayında yüzde 97,8 olan repo işlemleri artış hızı ise 2000 yılının aynı döneminde yüzde 77,5 olarak gerçekleşmiştir.

Türk Lirası mevduata alternatif bir yatırım aracı olan döviz tevdiat hesaplarının TL karşılığı artış oranı 2000 yılının Ocak-Eylül döneminde yüzde 43,1 olmuştur. Döviz tevdiat hesaplarında görülen bu nispi artış nedeniyle 1999 yıl sonunda yüzde 53,9 olan TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı 2000 yılı Eylül ayı sonunda yüzde 48,7 olarak gerçekleşmiştir. Toplam mevduatın içinde TL mevduatın payı düşerken, vade yapısı da kısalmıştır. 2000 yılının ilk dokuz aylık döneminde 6 aydan daha kısa vadeli mevduatın payı bir önceki yıl sonu seviyesi olan yüzde 66,0'dan yüzde 76,2'ye çıkmıştır.

Mevduatta görülen bu gelişmeler sonucu, 2000 yılının ilk dokuz aylık döneminde M1 para arzı yüzde 36,1, M2 para arzı yüzde 17,8 ve M2Y para arzı yüzde 29,2 oranında genişlemiştir. Aynı büyüklüklerin 1999 yılının ilk dokuz ayındaki genişleme hızları ise, sırasıyla, yüzde 31,1, yüzde 62,4 ve yüzde 60,3 olmuştur.

Faiz oranlarında 1999 yıl sonundan itibaren başlayan düşme eğilimine paralel olarak yatırım ve tüketim talebinin finansmanı için kullanılan ticari banka kredileri de artmıştır. 1999 yılının Ocak-Eylül döneminde yüzde 34,9 oranında artan mevduat bankaları yurt içi kredi hacmi 2000 yılının aynı döneminde yüzde 51,8 düzeyinde genişlemiştir. Bu şekilde 1999 yılı Eylül ayında mevduat bankaları yurt içi kredilerinin toplam mevduata oranı yüzde 43,7 iken, 2000 yılı Eylül ayı sonunda bu oran yüzde 46,4 seviyesine yükselmiştir. Kredilerde 2000 yılı içinde görülen hızlı genişleme, özellikle tüketim talebinin finansmanına yönelik tüketici kredilerindeki artışta görülmektedir. 1999 yıl sonuna göre, tüketici kredilerinin dokuz aylık artış oranı yüzde 338,2 olmuştur. Kredilerde görülen hızlı artışın cari işlemler açığı ve enflasyonist gelişme üzerindeki etkilerini dengelemek amacıyla 9 Eylül 2000 tarihinde tüketici kredileri üzerine uygulanan Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) kesintisi, yüzde 3'ten yüzde 8'e çıkartılmıştır.

Makroekonomik Programın önemli bir parçası olan Para Programının ilanının hemen ardından kur sepetine bağlı olarak gerileyen faiz oranları ve söz konusu Programın neden olduğu olumlu beklentiler İstanbul Menkul Kıymetler Borsasına (İMKB) da yansımıştır. Nitekim, 1999 yılının Ekim ayında 6.556 seviyesinde olan İMKB bileşik endeksi Kasım ayında yüzde 29, Aralık ayında ise yüzde 79,8 oranında artarak 15.209 seviyesine çıkmıştır. 2000 yılının Ocak ayında İMKB bileşik endeksi yüzde 9,9 oranında artarak 16.714 olmuştur. İzleyen iki ay boyunca bu seviyelerde kalan İMKB endeksi Nisan ayında bir önceki aya göre yüzde 20,6 oranında bir sıçrama göstererek 19.206 seviyesine ulaşmıştır. Bu aydan itibaren gerileme eğilimi içine giren endeks 2000 yılı Eylül ayı itibarıyla 11.350 olmuştur. 2000 yılının Ocak-Eylül döneminde İMKB endeksi yüzde 25,4 oranında gerilemiştir. 1999 yılı Ocak-Eylül döneminde 19,1 katrilyon lira olan işlem hacmi yüzde 349,2 oranında artarak, 2000 yılının aynı döneminde 85,8 katrilyon lira seviyesine ulaşmıştır.

TABLO: II.43- Başlıca Parasal Büyüklükler

(Trilyon TL)

	1998	1999				2000		
	Aralık	Mart	Haziran	Eylül	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
Emisyon Hacmi	1 328,5	1 927,0	1 559,7	1 870,3	2 390,7	2 371,4	2 754,5	3 120,7
Para Arzı(M1)	2 562,5	3 088,2	2 890,7	3 358,8	4 272,0	4 499,4	5 317,9	6 712,7
Para Arzı(M2)	11 423,2	13 102,6	15 282,6	18 550,1	21 992,7	21 904,8	23 972,5	26 625,9
Para Arzı(M2Y)	20 212,7	23 203,3	27 402,2	32 404,6	40 153,6	42 957,6	47 430,6	51 850,4
Merkez Bankası Kredileri(Dolaysız)	1,6	1,6	1,8	1,9	2,9	2,0	1,5	1,6
Mevduat Bank. Yurtiçi Kredileri	11 111,3	11 688,9	13 046,9	14 594,1	16 173,8	18 296,4	21 223,8	23 814,9
Yatırım ve Kalk. Bank. Yurtiçi Kred.	660,5	755,7	811,9	965,2	1 194,2	1 294,7	1 396,8	1 469,4
Net Yurtiçi Kredi Hacmi	11 773,4	12 446,3	13 860,6	15 561,2	17 370,9	19 593,2	22 622,0	25 285,9
Toplam Mevduat	20 488,1	23 224,7	28 097,5	32 885,9	40 114,0	42 994,6	47 366,1	51 315,7
- TL. Mevduat	10 913,7	12 169,5	15 052,2	18 090,6	21 693,4	21 612,6	23 633,1	24 994,8
- Döviz Tevdiat Hesapları	9 574,4	11 055,2	13 045,3	14 795,3	18 420,6	21 382,0	23 733,0	26 320,9

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Üç Aylık Bülten ve Haftalık Para - Kredi İstatistikleri Bülteni. Ayın son cuma günü itibarıyla.

Mali kurumların müşterilerle yaptıkları repo işlemlerine benzer bir gelişme İMKB bünyesindeki repo-ters repo piyasasında da gözlenmiştir. Buna göre, 1999 yılı Ocak-Eylül döneminde söz konusu piyasada 167,8 katrilyon lira olan işlem hacmi 2000 yılının aynı döneminde yüzde 137,1 oranında artarak 398 katrilyon liraya yükselmiştir. 1999 yılı Ocak-Eylül döneminde 23,2 katrilyon lira olan kamu menkul kıymetleri kesin alım-satım pazarı işlem hacminin, 2000 yılının aynı döneminde yüzde 449,5 oranında artarak 127,6 katrilyon liraya yükseldiği görülmektedir.

TABLO: II.44- Faiz Oranları

AYLAR	DİBS			Tasarruf Mevduatı		(Yüzde)
	Ağırlıklı Ort. Basit	Ağırlıklı Ort. Bileşik	Ortalama Vade(gün)	3 ay	1 yıl	İnterbank Gecelik Ortalama
1998 / Ocak	96,6	120,0	224	82,6	96,4	73,9
Şubat	96,0	126,2	169	82,8	96,0	82,0
Mart	90,3	115,0	167	82,7	97,0	81,0
Nisan	91,4	105,2	258	81,8	96,1	73,5
Mayıs	85,9	92,6	313	81,2	95,7	74,2
Haziran	83,0	91,4	278	77,6	92,8	66,2
Temmuz	71,4	76,7	284	71,3	83,8	54,6
Ağustos	77,7	92,6	210	73,0	87,1	76,0
Eylül	106,9	135,8	180	81,7	91,5	78,8
Ekim	121,1	141,0	252	82,2	93,1	78,0
Kasım	119,3	145,2	221	81,2	94,8	78,9
Aralık	127,3	145,1	266	82,6	95,5	79,0
1999 / Ocak	111,2	131,5	382	83,6	94,6	78,9
Şubat	118,6	125,2	338	82,2	92,7	77,2
Mart	101,4	104,5	363	81,1	90,7	76,1
Nisan	90,1	101,0	355	80,9	90,5	76,9
Mayıs	93,5	100,2	385	81,4	91,0	77,0
Haziran	105,3	111,7	355	85,3	91,7	76,9
Temmuz	85,0	101,4	429	81,2	91,7	70,3
Ağustos	89,1	116,5	721	71,3	92,2	70,6
Eylül	85,7	113,2	688	76,4	88,1	67,3
Ekim	83,0	109,3	654	76,0	83,8	69,5
Kasım	73,4	96,4	690	72,3	72,2	66,6
Aralık	-	-	-	59,5	46,7	69,9
2000 / Ocak	37,2	38,3	452	38,1	37,4	34,1
Şubat	39,6	42,1	394	37,7	38,9	49,2
Mart	38,1	39,9	518	40,0	37,4	37,7
Nisan	33,7	34,5	382	42,5	38,6	33,3
Mayıs	36,8	39,4	426	39,0	36,0	41,3
Haziran	41,5	41,8	499	41,0	36,9	42,0
Temmuz	32,7	34,5	343	37,8	35,1	26,0
Ağustos	32,8	33,2	331	33,8	32,1	37,6
Eylül	36,0	33,6	532	-	-	46,2

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT

Bankacılık sisteminin toplam aktiflerinin GSMH içindeki payı 1998 yılı sonunda yüzde 65,6, 1999 yılı sonunda yüzde 87,8, 2000 yılı Haziran sonunda ise yüzde 84,5 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Türk bankacılık sisteminin temel problemi olan öz kaynak yetersizliği devam etmiş ve 1998 yılı sonunda yüzde 8,5 olan öz kaynaklarla karın toplam kaynaklara oranı 2000 yılı Haziran sonu itibarıyla yüzde 5,7'ye düşmüştür.

Mevduatın toplam kaynaklar içindeki payı 1999 yılı sonunda yüzde 70,3 iken, Haziran 2000 itibarıyla yüzde 71,9 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde döviz tevdiat hesaplarının toplam kaynaklar içindeki payı yüzde 34,9'dan yüzde 36,6'ya yükselmiştir. Yurt dışı bankalardan kullandıkları kredilerin de artmasıyla, bankaların yabancı para kaynaklarının toplam kaynaklara oranı yüzde 47,9'dan yüzde 50,4'e yükselmiştir.

Bankalar 2000 yılında da pozisyon açmaya devam etmişler ve açık pozisyonun bilanço büyüklüğüne oranı 1998 yılında yüzde 7,6, 1999 yılında yüzde 10,5 iken, 2000 yılının ilk yarısı itibarıyla yüzde 14,3 olarak gerçekleşmiştir. Açık pozisyon riskinin yanı sıra, bankaların döviz ve faiz ile ilgili işlemleri nedeniyle bilanço dışı riskleri de hızla büyümüştür. Nitekim, bilanço dışı işlemler yüzde 106,5 ile 1999 yılı sonunda ilk kez toplam aktiflerin üzerinde bir büyüklüğe ulaşmıştır. Bu eğilim 2000 yılında da devam etmiş ve söz konusu oran Haziran sonunda yüzde 111,1 olarak gerçekleşmiştir.

Ticari banka kredilerinin toplam aktif içindeki payı 1999 yıl sonunda yüzde 28,3 iken, ağırlıklı olarak özel sermayeli bankaların etkisiyle 2000 yılının ilk yarısında yüzde 30,7'ye yükselmiştir. Takipteki kredilerin toplam kredilere oranı ise aynı dönemde yüzde 11,7 ve yüzde 10,4 olarak gerçekleşmiştir. Takipteki kredilerin bu ölçüde yüksek görünmesi bilançoları daha şeffaf hale getirilen Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na devredilen bankalar ile kamu bankalarından kaynaklanmaktadır.

2000 yılı Haziran sonu itibarıyla toplam varlıklar içinde kredilerin payı bir önceki yılın aynı dönemine göre 1 puan düşerken, likit aktiflerin payı 1,3 puan, donuk aktiflerin payı ise 2,2 puan artmıştır. Bu gelişmede, bankaların likit kalma tercihlerinin yanı sıra, özellikle özel sermayeli bankalarda iştirak ve bağlı değerlerin yüzde 5,4'ten yüzde 10'a yükselmesi etkili olmuştur.

Bankacılık sistemi 1999 yılını 3,8 milyar dolar net karla kapatmıştır. 1999 yılı Haziran sonu itibarıyla 2,1 milyar dolar olan sistemin net karı, 2000 yılının aynı döneminde 2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede özel bankaların karının 1,7 milyar dolardan 1,5 milyar dolara düşüşü etkili olmuştur.

Bankacılık sisteminin etkin bir şekilde düzenlenmesiyle denetlenmesi ve uluslar arası standartların mali sisteme uyarlanması amacıyla hazırlanan 4389 sayılı Bankalar Kanunu 23 Haziran 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 19 Aralık 1999 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 4491 sayılı Kanunla 4389 sayılı Bankalar Kanununda değişiklikler yapılmış, Bakanlar Kurulunun yetki devriyle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun bağımsızlığı ve özerkliği güçlendirilmiştir. Bu suretle, Kurul bankaların faaliyete geçme izni ile faaliyetlerine son verilmesi konularında tam yetkili hale gelmiştir.

4491 sayılı Kanunla, kredi tanımının kapsamı genişletilerek ortaklık payları da kredi sınıflamasına dahil edilmiştir. Bankaların bir kişiye verebileceği kredilerin öz kaynakların yüzde 25'ini aşamamasına ilişkin 11'inci maddede yapılan değişiklikle, dolaylı krediler de sınırlamalara dahil edilmiştir. Bu oran dolaylı krediler yönünden 2001 yılı sonunda yüzde 75 olmak şartıyla, tedrici olarak indirilecek ve 2007 yılında yüzde 25 olarak uygulanacaktır.

4491 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle mali bünyesi bozulan bankalarla ilgili olarak hangi tedbirlerin alınacağı daha objektif kriterlere bağlanmıştır. Fona intikal eden bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılmaları ve üçüncü kişilere

devri hususlarında TMSF'nin yetkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, olağanüstü hallerde borçlanma konusuna açıklık getirilmiştir.

Özel finans kurumları da Bankalar Kanunu kapsamına alınarak faaliyetlerini daha sağlam bir hukuki zeminde sürdürmelerine imkan tanınmıştır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 31 Ağustos 2000 tarihinde faaliyete geçmiştir.

21 Aralık 1999 tarihinde yayımlanan 99/13761 sayılı BKK ile, bankaların nakdi ve gayrinakdi kredileri ve diğer alacaklarının nitelikleri ve bunlar için ayrılacak karşılıklara ilişkin usuller yeniden tespit edilmiş, mali tabloların açıklık ve doğruluk ilkelerine göre hazırlanması yönünde önemli adımlar atılmıştır.

21 Aralık 1999 tarihinde yayımlanan tebliğlerle, bankaların sermaye yeterliliği ve yabancı para net genel pozisyon standart rasyolarını konsolide mali tablolar üzerinden hesaplama esasları belirlenmiştir.

99/13758, 2000/62 ve 2000/1167 sayılı BKK'lar ile T.C. Ziraat Bankası ve T. Halk Bankasının ihtisas kredilerine uygulayacağı faiz oranları rasyonel bir sisteme bağlanmış ve bunlardan kaynaklanan gelir kayıplarının Hazine Müsteşarlığına karşılanacağı belirtilerek, 2000 yılında açılacak kredi miktarları sınırlandırılmıştır. Gelir kaybı hesaplamasında uygulanacak faiz oranları da ihale yöntemiyle ihraç edilen DİBS yıllık ortalama bileşik faizlerine endekslenmiştir.

99/13765 sayılı BKK ile 5 banka TMSF'ye devredilmiş, 1 bankanın da bankacılık yapma izni kaldırılmıştır. 2000 yılı içinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu kararıyla 2 banka daha TMSF'ye devredilirken, 1 bankanın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul izni kaldırılmıştır.

5 Mayıs 2000 tarihinde yayımlanan umumi dispoñibilite hakkında 2000/1 sayılı Tebliğ ile açık pozisyon riskinin düşürülebilmesi amacıyla, pozisyon aşımalarında, aşan kısım için bulundurulacak dispoñibl değer tutarı yüzde 8'den yüzde 100'e çıkarılmıştır.

1 Haziran 2000 tarihinde yayımlanan 2000/682 sayılı BKK uyarınca, tasarruf mevduatı sigorta kapsamı daraltılarak, bu tarihten itibaren açılacak hesapların yıl sonuna kadar 100 milyar liralık kısmı, 2001 yıl başından itibaren ise 50 milyar liralık kısmının garanti kapsamında olması kararlaştırılmıştır.

Mali sistem açısından bir diğer önemli hukuki düzenleme de Sermaye Piyasası Kanununda yapılmıştır. 18 Aralık 1999 tarihinde yayımlanan 4487 sayılı Kanunla 2499 ve 5590 sayılı Kanunlarda değişiklik yapılmış, sermaye piyasası araçlarının bir merkezi kayıt kuruluşu tarafından izlenmesi hükmü getirilirken, halka açık anonim ortaklıkların temettü ve temettü avansı dağıtması hususunda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Ayrıca, Sermaye Piyasası Kurulunun başkan ve üyelerinin seçimi yeni prensiplere bağlanmış, Anayasa Mahkemesince yapılan iptal işlemi nedeniyle ortaya çıkan hukuki boşluğu giderici maddeler eklenmiş, türev piyasaların kurulmasına imkan veren tanımlar getirilmiş, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği kurulması zorunlu kılınmış ve ürün ihtisas borsalarının kurularak mal üzerine vadeli işlem yapılması hususu tanımlanmıştır.

1999 yılında Türkiye'de 62'si sigorta ve 4'ü de reasürans şirketi olmak üzere 66 şirket faaliyet göstermiştir. Sigorta şirketlerinin 1999 yıl sonu itibarıyla prim üretimi yüzde 75,8 oranında artarak 966,5 trilyon lira olmuş ve 1998 sonunda 8,5 milyon lira seviyesinde olan kişi başına ödenen sigorta primi 1999 yıl sonunda 15 milyon liraya

ulaşmıştır. 1999 yılında sağlık, hayat ve yangın sigortalarının toplam prim üretimi içindeki payları artarken kaza, nakliyat, tarım ve makine-montaj sigortalarının payları düşmüştür.

Sigortacılık sektörü, 1999 yılındaki deprem felaketleri nedeniyle 400 trilyon lira civarında bir tazminat ödemesi gerçekleştirmiştir. Büyük bölümü fay hattı üzerinde bulunan Türkiye’de bu riski sigortalamak amacıyla 27 Aralık 1999 tarihinde zorunlu deprem sigortası yapılmasına ilişkin 587 sayılı KHK yayımlanmıştır. Buna göre mesken olarak inşa edilecek binalarla, bu binaların içinde ticarethane, büro ve benzeri amaçlarla kullanılan bağımsız bölümlerin depreme karşı sigortalanması zorunlu kılınmıştır. Bu sigortalama işlemleri söz konusu KHK kapsamında Doğal Afet Sigortaları Kurumu tarafından yürütülecektir. Deprem sigortası yapılması zorunluluğu 27 Eylül 2000 tarihinden itibaren geçerlilik kazanmıştır.

TABLO: II.45-Türk Sigortacılık Sistemi

Sigorta Dalları	(Trilyon TL) Alınan Primler	
	1998	1999
Yangın	76,1	156,5
Nakliyat	32,6	43,6
Kaza	256,0	423,6
Makine-Montaj	25,3	37,7
Tarım	3,0	3,9
Sağlık	53,6	107,5
Diğer	10,0	17,7
Hayat	93,1	176,0
Toplam	549,7	966,5

Kaynak: HM, Sigorta Denetleme Kurulu

TABLO: II.46- Mali Varlıklar

	Trilyon TL.			Yüzde Pay			Yüzde Artış	
	1998	1999	2000(1)	1998	1999	2000(1)	1999	2000H/99
Mevduat	20 488	40 114	47 366	59,9	59,7	56,4	95,8	18,1
Türk Lirası	10 914	21 693	23 633	31,9	32,3	28,1	98,8	8,9
- Tasarruf Mevduatı	6 425	13 341	14 485	18,8	19,8	17,2	107,6	8,6
- Diğer	4 489	8 352	9 148	13,1	12,5	10,9	86,1	9,5
Döviz Tevdiat Hesapları	9 574	18 421	23 733	28,0	27,4	28,3	92,4	28,8
Menkul Kıymetler	13 688	27 099	36 626	40,1	40,3	43,6	98,0	35,1
Kamu	11 789	23 303	30 810	34,5	34,7	36,7	97,7	32,2
- Hazine Bonosu	5 841	3 237	1 539	17,1	4,8	1,8	-44,6	-52,5
- Devlet Tahvili	5 772	19 683	28 853	16,9	29,3	34,5	241,0	46,6
- Diğer	176	383	418	0,5	0,6	0,5	117,6	9,1
Özel	1 899	3 796	5 816	5,6	5,6	6,9	99,9	53,2
- Hisse Senedi	1 886	3 793	5 812	5,5	5,6	6,9	101,1	53,2
- Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler	7	0	0	0,0	0,0	0,0	-100,0	---
- Diğer	6	3	4	0,0	0,0	0,0	-50,0	33,3
Toplam	34 176	67 213	83 992	100,0	100,0	100,0	96,7	25,0
TOPLAM MALİ VARLIKLAR /								
GSMH	63,9	85,9	85,5					
M2 / GSMH	21,3	28,1	24,4					
M2Y / GSMH	37,8	51,3	48,3					

Kaynak: SPK, TCMB

(1) Haziran sonu itibarıyla

TABLO: II.47-Ticaret Bankalarının Bilançolarına Ait Bazı Büyüklükler

Bilanço Kalemleri	(Trilyon TL)				(Milyon Dolar)				(Yüzde Artış, TL)	
	1998	1999	1999/6	2000/6	1998	1999	1999/6	2000/6	99/98	2000H/1999H
Likit Aktifler	11 636	25 253	16 947	29 893	37 209	46 756	40 525	48 294	117,0	76,4
Krediler	12 891	19 458	15 478	25 433	41 222	36 027	37 012	41 088	50,9	64,3
Donuk Aktifler	2 815	6 398	4 460	9 359	9 002	11 846	10 665	15 120	127,3	109,8
- Takipteki Alacaklar (net)	554	869	1057	927	1 772	1 609	2 528	1 708	56,9	-12,3
Diğer Aktifler	7 746	17 572	11 891	18 292	24 770	32 535	28 434	29 551	126,9	53,8
Bilanço Toplamı	35 088	68 681	48 776	82 977	112 203	127 164	116 636	134 053	95,7	70,1
Mevduat	24 185	48 264	33 589	59 690	77 338	89 362	80 320	96 432	99,6	77,7
Mevduat Dışı Kaynaklar	4 618	10 245	6 760	12 597	14 767	18 969	16 165	20 351	121,8	86,3
Diğer Pasifler	3 308	6 589	4 690	5 972	10 578	12 200	11 215	9 648	99,1	27,3
Öz kaynaklar	1 912	1 512	2 852	3 502	6 114	2 799	6 820	5 657	-20,9	22,8
Toplam Kar	1 065	2 071	885	1 216	3 406	3 834	2 116	1 965	94,5	37,4
- Dönem Karı	1 059	2 065	861	1 146	3 386	3 823	2 059	1 851	95,0	33,1
Nazım Hesaplar (Toplam)	32 152	73 179	50 020	92 189	102 814	135 492	119 611	148 936	127,6	84,3
- Garanti ve Kefaletler	10 469	17 032	13 120	21 389	33 477	31 535	31 373	34 555	62,7	63,0
- Taahhütler	6 833	14 520	9 911	18 108	21 850	26 884	23 700	29 254	112,5	82,7
- Döviz ve Faiz İşlemleri	14 850	41 627	26 989	52 692	47 487	77 073	64 538	85 127	180,3	95,2
Gelir-Gider										
Net Faiz Gelirleri	3 300	4 497	2 319	3 025	10 553	8 326	5 545	4 887	36,3	30,4
Net Faiz Dışı Gider	1 798	2 756	1 195	2 376	5 750	5 103	2 858	3 839	53,3	98,8

Kaynak: Bankalar Birliği

TABLO: II.48- Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

(Yüzde)

	Kamu				Özel				Yabancı				Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu				Toplam			
	1998	1999	1999/6	2000/6	1998	1999	1999/6	2000/6	1998	1999	1999/6	2000/6	1998	1999	1999/6	2000/6	1998	1999	1999/6	2000/6
PASİF YAPISI																				
Mevduat/Toplam Kaynaklar	76,5	76,3	76,4	77,8	64,5	62,7	65,3	63,4	40,2	34,8	34,8	38,3	106,5	132,3	111,2	187,4	68,9	70,3	68,9	71,9
-TL. Mevduat/Toplam Kaynaklar	56,4	60,5	58,4	60,4	19,7	17,8	22,4	18,5	13,2	12,1	14,8	14,6	64,6	56,3	66,7	70,2	34,1	35,4	36,0	35,3
Mevd. Dışı Kayn/ Top. Kayn (Öz kaynak+Kar)/Toplam Kaynaklar	19,3	19,6	20,6	18,2	22,7	24,3	22,8	22,1	46,9	52,6	53,0	49,3	24,0	30,4	17,4	26,6	22,6	24,5	23,5	22,4
Kar/Öz kaynaklar	4,2	4,1	2,9	4,0	12,8	12,9	11,9	14,5	12,9	12,6	12,2	12,4	-30,5	-62,7	-28,6	-114,0	8,5	5,2	7,7	5,7
	25,4	38,1	14,4	14,0	51,2	50,8	26,8	16,1	87,4	93,0	61,1	37,4					55,7	137,0	31,0	34,7
AKTİF YAPISI																				
Krediler/Toplam Kaynaklar	31,9	24,3	26,2	24,6	41,4	33,5	36,9	36,5	25,6	16,5	19,2	17,5	24,8	18,5	19,5	22,3	36,7	28,3	31,7	30,7
-Takipteki Kred./Toplam Kred.	5,6	10,0	15,4	10,9	2,4	3,6	3,0	3,0	1,3	2,7	1,9	3,2	233,2	162,7	249,7	185,7	7,7	11,7	10,6	10,4
Likit Varlıklar / Toplam Kayn.	24,0	23,2	22,5	23,5	37,7	43,5	40,4	41,1	59,5	67,0	65,2	62,1	18,8	33,8	20,3	43,0	33,2	36,8	34,7	36,0
Donuk Varlıklar/Toplam Kayn.	6,9	6,3	7,7	6,6	7,6	11,2	9,0	13,6	3,9	4,1	4,1	11,9	39,5	16,6	43,3	21,2	8,0	9,3	9,1	11,3
-Tahs.Gec.Alac.(Net)/Top. Kaynaklar	1,2	1,6	3,4	1,8	0,4	0,5	0,4	0,5	0,1	0,1	0,2	0,1	31,6	7,5	26,4	5,4	1,6	1,3	2,2	1,1
-İştirak ve Bağ. Değ/ Top Kaynaklar	0,5	1,6	0,5	2,2	3,8	7,7	5,4	10,0	0,7	1,7	1,4	9,5	5,0	5,4	14,3	9,8	2,5	5,0	3,7	7,2
Diğer Aktif/Toplam Kaynaklar	37,2	46,2	43,6	45,2	13,3	11,8	13,7	8,9	11,0	12,4	11,6	8,5	16,9	31,2	16,9	13,4	22,1	25,6	24,4	22,0
Açık Pozisyon/ Toplam Aktif	-0,5	-0,2	-0,2	-0,5	-10,4	-11,1	-11,8	-15,7	-13,5	-15,7	-20,4	-22,0	-32,7	-65,0	-34,7	-112,3	-7,6	-10,5	-8,7	-14,3
GELİR TABLOSU																				
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri	114,0	109,8	109,5	120,3	183,4	171,6	172,2	197,2	232,9	175,8	196,7	171,5	134,3	78,7	71,6	43,9	146,2	128,1	134,8	142,7
NAZIM HESAPLAR																				
Bilanço Dışı İşlem/Toplam Aktif	34,4	32,4	37,0	39,6	108,6	123,4	118,6	139,3	227,5	251,0	290,6	206,5	280,5	285,1	276,8	236,8	91,6	106,5	102,5	111,1

TABLO: II.49- Menkul Kıymetler Borsalarında Çeşitli Göstergeler

	İMKB Endeksi		Hisse Senetleri Piyasası		Kamu Menkul Kıymetleri		Repo-Ters Repo Piyasası	
	Birle. Ende.	ABD Doları Bazı.	İşlem Hacmi (1)		Kesin Alım-Satım İşlem Hacmi		İşlem Hacmi	
	(Ocak 1986=100)		(Milyar TL)	(Milyon \$)	(Milyar TL)	(Milyon \$)	(Milyar TL)	(Milyon \$)
1995	400,3	382,6	2 374 055	52 357	739 942	16 509	5 781 776	123 254
1996	975,9	534,0	3 031 185	37 738	2 710 975	32 737	18 340 481	221 405
1997	3 451,0	982,0	9 048 721	58 104	5 503 631	35 472	58 192 074	374 384
1998	2 598,0	483,4	18 029 967	70 396	17 995 994	68 398	97 278 476	372 202
1999	15 209,0	1 625,0	36 877 335	84 034	35 430 078	83 843	250 723 656	589 266
1999 Eyl.	6 071,0	768,9	19 108 394	48 990	23 230 083	58 904	167 838 261	422 942
2000 Eyl.	11350,3	996,3	85 835 977	144 587	127 642 134	205 927	397 957 328	656 597
Yıllık Yüzde Değişim (%)								
1996	143,8	39,6	27,7	-27,9	266,4	98,3	217,2	79,6
1997	253,6	83,9	198,5	54,0	103,0	8,4	217,3	69,1
1998	-24,7	-50,8	99,3	21,2	227,0	92,8	67,2	-0,6
1999	485,4	236,2	104,5	19,4	96,9	22,6	157,7	58,3
2000 Eylül/ 99Eylül	87,0	29,6	349,2	195,1	449,5	249,6	137,1	55,2

Kaynak: İMKB

(1) Toplam Pazar

7. FİYATLAR

2000 Yılı Programında enflasyonun süratle aşağı çekilmesi hedefi doğrultusunda 2000 yıl sonu itibarıyla 12 aylık artış hızının TEFE'de yüzde 20'ye, TÜFE'de ise yüzde 25'e düşürülmesi hedef alınmıştır. Bu hedef doğrultusunda, maliye politikasının faiz dışı dengede önemli bir iyileşme sağlayarak kamu açıklarının mali piyasalar üzerindeki baskısını azaltacak ve faiz oranlarında hızlı bir düşüşü temin edecek çerçevede yürütülmesi; gelirler politikasının hedeflenen enflasyonla uyumlu bir yapıda gelişmesi; para ve döviz kuru politikasının belirsizlikleri azaltacak ve ekonomik birimlere uzun vadeli bir bakış açısı kazandıracak şekilde uygulanması ve makroekonomik istikrarı kalıcı kılacak yapısal reformların gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Program kapsamında öngörülen politikaların başarıyla uygulanması sonucunda 2000 yılında enflasyonist beklentilerde ve aylık fiyat artış hızlarında belirgin bir yavaşlama eğilimi ortaya çıkmıştır. Nitekim, 2000 yılının ilk iki ayında uluslar arası ham petrol fiyatlarındaki yükselme ve ağır kış koşullarının tarım ve madencilik sektörlerinde fiyatları yükseltmesi sonucunda beklentilerin üzerinde gerçekleşen TEFE ve TÜFE aylık artış hızları Mart ayından itibaren hızla yavaşlamaya başlamıştır.

Ocak-Eylül dönemi itibarıyla TEFE artış hızı, 1999 yılında yüzde 40 iken 2000 yılında yüzde 23,7'ye gerilemiştir. Aynı dönemde fiyat artış hızı, kamu kesiminde yüzde 70,8'den yüzde 18,7'ye, özel kesimde ise yüzde 31,8'den yüzde 25,6'ya gerilemiştir. 2000 yılı Ocak-Eylül dönemi itibarıyla fiyat artış hızı, bir önceki yılın aynı dönemine göre imalat sanayiinde yüzde 48,5'den yüzde 22,9'a, enerji sektöründe ise yüzde 47,8'den yüzde 25,9'a inmiştir. Tarım sektöründe ise yine aynı dönemler itibarıyla fiyat artış hızı yüzde 19'dan yüzde 24,5'e yükselmiştir.

2000 yılı Ocak-Eylül döneminde kamu kesimi fiyat artış hızındaki yavaşlama, kamu kesimi imalat sanayiindeki fiyat artışlarının bir önceki yılın aynı dönemine göre 60,4 puan, enerji sektöründe ise 21,9 puan düşmesinden kaynaklanmıştır. Sözkonusu dönemde

petrol ürünleri fiyatları artış hızının yüzde 124,5'den yüzde 14,2'ye inmesi kamu imalat sanayiinde fiyat artış hızının gerilemesinde belirleyici olmuştur.

2000 yılının Ocak-Eylül döneminde özel imalat sanayii fiyat artış hızı da geçen yılın aynı dönemine göre 13,5 puan azalarak yüzde 26,2'ye gerilemiştir.

1999 yılı Ocak-Eylül döneminde yüzde 43,8 olan TÜFE artış hızı 2000 yılının aynı döneminde yüzde 26,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, tüm harcama gruplarındaki fiyat artış hızlarında düşüşler gözlenmiştir. Gıda, konut-kira, sağlık, ulaştırma ve eğitim sektörlerinde fiyat artış hızlarındaki yavaşlama daha belirgin şekilde ortaya çıkmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda, 1999 yılı sonunda yüzde 62,9 olan TEFE 12 aylık artış hızı, 2000 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 43,9'a, yüzde 68,8 olan TÜFE 12 aylık artış hızı ise yüzde 49'a gerilemiştir.

2000 yıl sonu itibarıyla TEFE 12 aylık artış hızının yüzde 29,0, TÜFE 12 aylık artış hızının ise yüzde 34 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir.

2001 yılında 12 aylık artış hızının TEFE'de yüzde 10'a, TÜFE'de ise yüzde 12'ye düşürülmesi hedeflenmektedir. Yapısal reform programına devam edilmesi, faiz dışı kamu kesimi borçlanma gereğinde sağlanan performansın korunması, gelir politikasının hedeflenen enflasyon ile uyumlu bir yapıda sürdürülmesi ve özel kesimin enflasyonla mücadeleye katılımının güçlendirilmesi 2001 yılına ilişkin enflasyon hedeflerine ulaşılmasında belirleyici olacaktır.

TABLO: II.50- Eylül Ayı İtibarıyla Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)

	Aylık Yüzde Değişme		Yıl Sonuna Göre Yüzde Değişme		12 Aylık Yüzde Değişme		12 Aylık Ort. Yüzde Değişme	
	1999	2000	1999	2000	1999	2000	1999	2000
DİE								
TEFE								
Genel	5,9	2,3	40,0	23,7	54,4	43,9	52,4	57,5
-Tarım	6,3	3,5	19,0	24,5	37,0	36,1	51,5	36,9
-Madencilik	7,8	2,8	62,4	33,6	71,9	59,7	50,8	82,8
-İmalat	5,7	1,9	48,5	22,9	61,1	46,2	52,2	65,6
-Enerji	4,3	1,7	47,8	25,9	62,7	45,9	64,1	60,1
Özel	5,3	2,6	31,8	25,6	47,1	41,4	51,5	48,6
-Tarım	6,3	3,5	19,0	24,5	37,0	36,1	51,5	36,9
-Madencilik	4,6	3,6	33,4	25,0	43,4	41,3	45,6	48,2
-İmalat	4,7	2,2	39,7	26,2	53,0	44,2	51,6	55,5
Kamu	7,6	1,5	70,8	18,7	81,0	51,4	55,7	88,5
-Madencilik	8,9	2,6	75,0	36,3	83,8	65,8	52,9	96,3
-İmalat	8,2	1,3	76,2	15,8	85,1	51,2	54,1	94,6
-Enerji	4,3	1,7	47,8	25,9	62,7	45,9	64,1	60,1
TÜFE								
Genel	6,0	3,1	43,8	26,9	64,3	49,0	66,1	61,6
-Gıda, İçki, Tütün	5,8	1,8	26,3	19,5	44,1	46,6	52,2	52,8
-Giyim ve Ayakkabı	5,9	6,0	19,4	18,0	48,2	43,0	58,9	44,4
-Konut ve Kira	6,4	3,6	60,8	31,9	88,8	55,3	85,8	74,7
-Ev Eşyası	6,2	3,1	42,4	34,2	58,9	48,1	61,0	56,1
-Sağlık	0,3	1,4	64,0	46,4	73,2	52,7	85,1	63,9
-Ulaştırma	5,9	3,5	63,3	23,2	78,0	46,3	62,3	72,7
-Eğlence ve Kültür	4,9	3,5	49,1	22,2	58,8	29,9	63,3	44,2
-Eğitim	19,8	3,8	79,4	25,9	80,2	26,1	90,6	68,3
-Otelb., Pasta., Lokan	2,7	2,2	43,7	37,3	63,9	51,7	75,5	55,0
-Çeşitli Mal ve Hiz.	4,4	2,2	37,6	37,3	50,8	60,3	51,4	64,0

TABLO: II.51- Toptan Eşya ve Tüketici Fiyat Endekslerindeki Gelişmeler

(Yüzde Değişmeler, Üçer Aylık ve Yıllık Olarak) (1994=100)

		TEFE					TÜFE Genel
		Genel	Tarım	Maden	İmalat	Enerji	
1990	I. Dönem	14,2	29,2	9,4	9,9	15,4	12,0
	II. Dönem	8,4	9,8	2,4	7,8	14,5	14,7
	III. Dönem	8,3	1,7	15,0	10,6	5,2	5,8
	IV. Dönem	13,1	5,2	26,6	15,3	6,4	18,3
	Yıl Sonu	48,6	47,8	61,3	48,5	45,1	60,4
	Yıllık Ortalama	52,3	70,6	48,7	46,9	56,5	60,4
1991	I. Dönem	12,9	21,6	5,0	9,8	28,3	13,1
	II. Dönem	13,2	14,0	14,2	13,0	12,6	15,1
	III. Dönem	9,0	-0,8	12,1	11,5	18,6	9,4
	IV. Dönem	12,5	20,6	15,2	10,3	10,1	17,9
	Yıl Sonu	59,2	68,9	56,3	55,1	84,6	71,1
	Yıllık Ortalama	55,3	50,8	53,2	55,3	75,1	66,0
1992	I.Dönem	21,5	40,1	10,5	14,4	44,0	20,2
	II.Dönem	7,4	-0,1	9,7	10,2	8,2	9,6
	III.Dönem	7,8	-12,5	18,2	14,2	11,1	7,2
	IV.Dönem	15,5	22,8	9,9	14,2	9,9	18,9
	Yıl Sonu	61,4	49,3	57,1	63,4	94,6	66,0
	Yıllık Ortalama	62,1	62,7	60,3	59,7	97,7	70,1
1993	I.Dönem	14,3	27,8	10,7	9,9	24,4	13,5
	II. Dönem	10,5	10,8	11,7	10,4	9,4	13,1
	III. Dönem	11,5	7,1	12,6	12,9	11,5	11,7
	IV. Dönem	13,2	15,6	15,4	12,4	13,6	18,0
	Yıl Sonu	60,3	75,6	63,9	54,6	75,1	71,1
	Yıllık Ortalama	58,4	62,2	57,9	56,6	67,8	66,1
1994	I. Dönem	20,2	24,4	15,3	19,0	22,0	15,4
	II. Dönem	54,1	26,2	64,7	54,2	42,0	40,5
	III. Dönem	8,9	5,5	17,7	9,4	10,1	9,5
	IV. Dönem	19,7	36,7	9,9	16,9	4,5	24,2
	Yıl Sonu	149,6	134,0	144,2	159,1	100,9	125,5
	Yıllık Ortalama	120,7	97,8	132,8	129,4	102,3	106,3
1995	I. Dönem	24,7	38,3	20,3	21,3	12,7	19,7
	II. Dönem	13,2	18,2	14,1	11,5	10,2	14,1
	III. Dönem	7,0	-1,5	10,0	9,8	12,4	11,8
	IV. Dönem	11,8	17,1	16,5	10,1	6,4	18,2
	Yıl Sonu	65,6	86,6	75,4	60,0	40,8	76,0
	Yıllık Ortalama	86,0	107,8	85,6	81,0	56,4	89,1
1996	I. Dönem	21,4	28,9	20,3	18,2	34,0	18,2
	II. Dönem	19,4	22,8	17,8	17,7	24,0	16,6
	III. Dönem	10,1	3,6	18,2	12,2	15,8	11,0
	IV. Dönem	15,6	17,8	18,9	14,7	14,7	17,6
	Yıl Sonu	84,9	89,9	93,6	80,6	129,9	79,8
	Yıllık Ortalama	75,9	86,5	89,3	70,4	101,7	80,4
1997	I. Dönem	17,0	21,1	14,2	15,6	17,1	16,3
	II. Dönem	17,0	25,5	6,2	14,5	10,0	17,0
	III. Dönem	15,7	3,1	22,6	21,4	10,9	17,3
	IV. Dönem	19,2	23,3	15,8	17,9	17,0	22,9
	Yıl Sonu	91,0	96,5	72,6	91,2	64,1	99,1
	Yıllık Ortalama	81,8	86,9	76,2	80,6	71,8	85,7
1998	I. Dönem	17,2	29,1	5,1	12,9	17,1	18,2
	II. Dönem	11,3	13,9	6,1	10,1	13,7	12,6
	III. Dönem	8,3	1,9	12,6	10,8	14,5	11,5
	IV. Dönem	12,0	17,4	9,9	9,8	10,9	16,6
	Yıl Sonu	54,3	71,9	34,0	47,1	69,9	69,7
	Yıllık Ortalama	71,8	86,8	48,6	66,7	71,8	84,6

TABLO: II.52- Toptan Eşya ve Tüketici Fiyat Endekslerindeki Gelişmeler (Devam)

(Yüzde Değişmeler, Üçer Aylık ve Yıllık Olarak) (1994=100)

		TEFE					TÜFE
		Genel	Tarım	Maden	İmalat	Enerji	Genel
1999	I. Dönem	10,3	12,7	5,3	9,2	12,9	12,9
	II.Dönem	12,2	8,6	20,8	13,6	14,0	12,1
	III.Dönem	10,8	-3,5	18,5	16,8	13,7	12,3
	IV.Dönem	15,4	12,0	20,9	16,5	15,5	17,4
	Yıl Sonu	62,9	30,0	94,1	76,7	71,3	68,8
	Yıllık Ortalama	53,1	41,8	62,4	57,2	64,7	64,9
2000	I Dönem	16,2	17,2	18,1	15,9	12,8	14,2
	II.Dönem	7,2	9,2	7,5	6,4	6,8	7,3
	III.Dönem	7,2	-3,1	10,1	5,1	7,2	6,0

TABLO: II.53- Fiyat Artışlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Gelişmeler

(Yıllık Ortalama Artış Oranı, Yüzde)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Toptan Eşya Fiy. Endeksi. (1)	52,3	55,3	62,1	58,4	120,7	86,0	75,9	81,8	71,8	53,1	57,5 (4)
-Kamu Genel	56,7	61,3	65,2	54,5	122,5	76,8	81,9	85,5	58,4	71,2	88,5 (4)
-Özel İmalat	42,6	53,8	59,8	59,3	130,5	81,1	68,2	77,6	70,0	52,0	48,6 (4)
Tüketici Fiyatları Endeksi (1)	60,3	66,0	70,1	66,1	106,3	89,1	80,4	85,7	84,6	64,9	61,6 (4)
-Gıda	64,3	67,1	71,0	63,5	110,1	92,1	72,2	92,5	82,3	48,6	52,8 (4)
Dolar Kuru	23,0	59,9	64,7	59,9	170,4	53,9	77,5	86,6	71,7	60,6	54,8 (4)
DM Kuru	43,4	55,0	76,0	50,1	178,8	72,7	68,5	61,8	70,5	52,8	35,6 (4)
Emisyon Hacmi (2)	68,2	51,3	69,2	80,1	90,5	86,3	76,4	82,1	71,3	94,0	30,5 (4)
Para Arzı (M2Y) (2)	52,4	80,0	74,9	84,1	125,5	101,7	109,6	99,3	91,8	106,5	29,1 (4)
Ort.Faiz Oranı (3)	51,9	72,1	86,1	87,8	164,4	121,8	132,8	108,4	115,5	109,5	37,9 (5)
Nominal Ücret (Net)											
Kamu	108,1	138,3	80,3	79,5	106,2	60,4	35,3	121,4	82,1	134,3	65,7 (6)
Özel	86,3	127,5	80,3	68,9	68,8	77,5	83,7	80,2	115,9	84,0	... (6)
Nominal Net Maaş	76,7	94,8	93,5	69,6	61,0	84,4	94,0	116,3	82,2	72,4	36,8 (6)
Kamu Kesimi Borçlanma											
Gereği / GSMH (Yüzde)	7,4	10,2	10,6	12,0	7,9	5,0	8,7	7,7	9,0	15,3	10,9 (6)
İhracat Fiyat Endeksi (1)	10,3	-0,9	1,3	-2,8	-3,7	12,6	-4,5	-4,8	-4,0	-6,8	-7,2 (7)
İthalat Fiyat Endeksi (1)	5,3	-3,1	-1,9	-6,2	0,9	16,8	-6,1	-8,7	-4,1	-5,5	2,2 (7)

(1) 1995-2000 yılları 1994=100 bazlı endekse göredir.

(2) 12 Aylık yüzde değişme.

(3) Devlet iç borçlanma senetleri ortalama faiz oranı(Yıllık bileşik, stopajsız)

(4) Eylül sonu itibarıyla.

(5) Ocak-Eylül dönemi itibarıyla.

(6) Yıllık ahmin

(7) Ocak-Haziran dönemi itibarıyla.

II. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

Maliye politikası, enflasyonda ve kamu açıkları dengesinde sağlanan olumlu gelişmeleri devam ettirecek ve cari açığın kontrol altında gelişmesini sağlayacak şekilde uygulanacaktır. Bu kapsamda, kamu kesimi faiz dışı dengesinde önemli bir iyileşme sağlanması yoluyla kamu borç stokunun GSMH içindeki payı düşürülecek, gelirler politikası hedeflenen enflasyonla uyumlu bir şekilde yürütülecektir. Ayrıca, makroekonomik istikrarı kalıcı kılabacak yapısal reformlara yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Para ve döviz kuru politikası kapsamında ekonomideki belirsizlikleri azaltacak ve ekonomik birimlere uzun vadeli bir bakış açısı kazandıracak uygulamalar sürdürülecektir.

Kamusal karar alma sürecinde etkinliği sağlamak amacıyla modern bütçe yönetiminin gerektirdiği kurumsal ve fonksiyonel işleyiş ve mekanizmaların sisteme aşamalı bir şekilde dahil edilmesi ve bu çerçevede bütçe kapsamının genişletilmesi amacıyla yapılan çalışmalara hız kazandırılacaktır.

Mali disiplinin sağlanması, kaynakların stratejik önceliklere göre dağıtılması ve etkin kullanılması gibi temel bütçesel sonuçların gerçekleştirilmesinde mali saydamlık özellikle kısa vadeli politikalar arasında öncelikle yer alacaktır. Bu kapsamda, kamu bankalarının kredi sübvansiyon maliyetlerinin bütçede gösterilmesine, hazine garantili dış borçlanmalara sınırlamalar getirilmesine ve borç stokuna ilişkin bilgilerin yayınlanmasına, koşullu yükümlülükler stokunun çıkarılmasına ve bu işlemlerin kamu hesaplarında kaydedilmesine ilişkin çalışmalara devam edilecektir.

Bütçe kapsamındaki tüm fonlar ve kuruluş amaçları doğrultusunda çalışmayan bütçe dışındaki fonlar kapatılacak ve yeni fon kurulmayacaktır.

Kamu borçlanmaları düzenli bir şekilde raporlanarak kamu borç stoku şeffaf hale getirilecektir. Kamu mali sisteminde öngörülen disiplinin sağlanması amacıyla, borçlanmaya ilişkin ilke ve sınırlamaları içeren bir borçlanma programı bütçe ekinde yayınlanacaktır.

Vergi mevzuatımızın AB ile uyumunun sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Bu amaçla, değişik ürünler üzerinde bulunan vergi ve benzeri kesintilerin özel tüketim vergisi çatısı altında birleştirilerek vergilendirmede basitlik ve etkinlik sağlanacaktır.

Vergi idaresinin uygulama, izleme ve denetleme fonksiyonunu güçlendirecek, kayıt dışı ekonomiyi kontrol altına alıp vergi tabanını genişletecek çalışmalara önem verilecektir.

İstisna, muafiyet ve vergi indirimi gibi vergi harcamaları ekonomik ve sosyal politikalar çerçevesinde yeniden düzenlenecek ve bu harcamaların raporlanarak kamuoyuna açıklanması sağlanacaktır.

Hazine arazilerinden atıl durumda bulunanların ekonomiye yeniden kazandırılması amacıyla gerekli önlemler alınacaktır.

Devlet İhale Kanunundaki aksaklıkları gidermek ve AB mevzuatına uyum sağlamak amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2001 yılında; kamu ve özel kesim kaynaklarının akılcı ve birbirlerini tamamlayan yatırım alanlarına yönlendirilmesi esas olacaktır. Bu politikaya paralel olarak kamu kesimi yatırımları ağırlıklı ekonomik ve sosyal alt yapı alanlarında yoğunlaştırılmaya devam edilecek, özel kesimin ise kamu kesiminin çekildiği tüm alanları da kapsayacak şekilde yatırımlarını artırarak sürdürmesi özendirilecektir. Özel kesimin, ülke genelinde yüksek katma değer yaratabilecek üretim gücüne erişilmesine, ekonominin rekabet gücünün geliştirilmesine, istihdamın, verimliliğin ve ihracatın artırılmasına ve uygun teknolojilerin üretimi ve/veya transferine yönelik yatırımlara ağırlık vermesi büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, 2001 yılında kamu kaynak tahsislerinde eğitim, sağlık, teknoloji alt yapısı, enerji, sulama, kentsel alt yapı yatırımlarına ve ulaştırma alt sektörleri arasında

dengeyi sağlayıcı yatırımlara, bölgesel gelişme stratejileri dikkate alınarak öncelik verilecektir.

2001 yılında; deprem felaketi yaşanan bölgelerde yeniden yapılandırma amacına yönelik olarak sürdürülen projelere ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla, başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ile Kalkınmada Öncelikli Yörelere olmak üzere, geri kalmış bölgelerin kalkınmasına hız kazandırıcı ekonomik ve sosyal alt yapı yatırımlarına ve istihdam ağırlıklı projelere öncelik verilecektir.

2001 yılında ayrıca; devam eden projelerden 2001 yılı içinde bitirilmesi öngörülen veya uygulamasında önemli aşama kaydedilmiş, Yatırım Programında yer alıp dış kredisi sağlanmış olan ve diğer projelerle bağlantılı ve/veya eş zamanlı olarak yürütülmesi önem taşıyan projelere öncelik tanınacaktır. Yeni projelerin belirlenmesinde, kamu proje stokunun optimum düzeyde tutulması gereği de gözönünde bulundurularak seçici davranılacak, ekonomiye kısa sürede kazandırılacak, yapılabilişi yüksek ve ülkemiz açısından stratejik öneme sahip projelere yönelinmesi esas olacaktır.

Alt yapı hizmetlerinin sağlanmasında, kamu yararı ve etkinlik ilkeleri esas alınarak, bir taraftan yeni finansman modelleri geliştirilirken, diğer taraftan Yap-İşlet-Devret ve benzeri modellerin uygulaması etkin hale getirilecektir.

Toplumsal büyük kesimini ilgilendiren önemli projelerde, halkın proje oluşumuna katılımını sağlayacak katılım mekanizmalarının geliştirilmesine önem verilecektir.

Konsolide bütçenin finansman ihtiyacı gözönünde bulundurularak, başta öz gelirleri olmak üzere mahalli idarelerin gelirlerini artırıcı önlemler alınacaktır.

Belediyelerin harcamalarına ve borçlanmalarına ilişkin esasların yeniden düzenlenmesi ve etkin olarak uygulanması sağlanacaktır.

Belediye yönetimi ile belediye nüfusu arasındaki denetim ve vesayet ilişkisini güçlendirmek amacıyla, belediye ve bağlı kuruluşlarının hesap ve faaliyetlerinin düzenli, standartları belirlenmiş ve anlaşılabilir bir şekilde raporlanması ve sunulması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Sağlık sigortası hesapları ve hizmetlerinin özelleştirilmesine ilişkin çalışmalara devam edilecektir.

Sigorta bilgi sistemi kurularak, başta sağlık olmak üzere sosyal güvenlik kuruluşlarının tüm bilgileri yönetilebilir ve politika oluşturmaya uygun bir hale getirilecektir.

Sosyal güvenlik kuruluşları gelirlerinin artırılması amacıyla etkin bir fon yönetimi politikası uygulanacaktır. Bu çerçevede, varlıkların doğrudan işletilmesi yerine kiraya verilmesi ile gayrimenkul yatırım ortaklığı gibi araçlardan yararlanılacaktır.

Sağlık harcamalarının etkin kontrolü amacıyla, usulsüzlük yapanlara yönelik yaptırımların caydırıcılığı artırılacaktır.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının sigortacılık dışındaki faaliyetlerinin tasfiye edilmesi sağlanacaktır.

Emekli Sandığında prime tabi tutulmayan gelirler prime tabi hale getirilecektir.

Fiili ve itibari hizmet süreleri, artan teknolojik imkanlar ve sağlık şartları da dikkate alınarak gözden geçirilecektir.

SSK ve Bağ-Kurda prime esas kazanç tabanları hedeflenen enflasyon da dikkate alınarak artırılacaktır.

İşsizlik sigortasına ilişkin demografik ve sigortalılıkla ilgili bilgilerin toplanacağı bilgi sistemi kurulacak, gerek gelirlerin toplanmasında gerekse işsizlik sigortası yardımları ve hizmetlerinden yararlanmada sistemin sağlıklı bir şekilde çalışmaya başlaması sağlanacaktır.

İşsizlik sigortasından yararlanacaklara işsizlik aylığı ve sağlık yardımları yanında, iş bulma, yeni bir meslek kazandırma gibi hizmetler etkin bir şekilde sağlanacaktır.

İşsizlik Sigortası Fonu gelirleri reel gelir getiren yatırım alanlarına yönlendirilecek ve böylece Fon'un bütçeye yük olmadan, sağlıklı kaynaklardan finansmanı sağlanacaktır.

KİT'lerin rekabet gücünün geliştirilmesi amacıyla her türlü faaliyetlerde verimlilik ve etkinlik artırılacak, giderlerde azami oranda tasarruf sağlanacaktır. Bu çerçevede, destekleme alım fiyatları ile ücret seviyeleri hedeflenen enflasyonla uyumlu olarak belirlenecek, istihdam sayıları sınırlandırılacak ve faaliyetleri etkin bir performans denetimi sistemi ile izlenecektir. Ayrıca, enerji sektöründe rekabetin sağlanmasını engelleyici hükümler içeren projeler yeniden gözden geçirilecektir.

Özelleştirmenin amaçlarına ulaşmak için rekabetçi sektörlerde faaliyet gösteren KİT'lerin başta halka arz yöntemi ile olmak üzere kısa sürede özel sektöre devredilmesi sağlanacaktır. Rekabeti sağlamanın zor olduğu sektörlerde, tüketici hak ve çıkarlarının korunması ile rekabetin sağlanması, özerk düzenleyici kurullar tarafından yapılacak özelleştirme öncesi ve sonrası düzenlemelerle temin edilecektir. Bu çerçevede, enerji piyasası yasası ile doğal gaz sektörünün serbestleştirilmesine ilişkin çalışmalar sonuçlandırılacaktır. Ayrıca, tarımsal desteklemeci KİT'lerin özelleştirilmesine ilişkin hazırlık çalışmalarına devam edilecektir.

Fiyat müdahaleleri ve girdi sübvansiyonları azaltılarak üreticiye doğrudan gelir desteği sağlayan sistemlerin yaygınlaştırılması, ürün borsalarının geliştirilmesi ve birliklerinin serbest piyasa koşulları çerçevesinde faaliyet göstermelerini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

İhracatta yeni bir atılım yapılabilmesi amacıyla, tüketim malı üreten ve yoğun ham madde ve emek kullanımına dayalı üretim yapan sınai yapıdan, bilgi ve teknoloji yoğun sınai yapıya geçişi sağlayacak ve ihracatta yeni teknoloji yaratarak pazar payını artıracak politikalara önem verilecektir.

İhracatımızın yapısal sorunu olan pazar ve sektörel bağımlılığın azaltılmasını teminen, dünya pazarlarında Türk malı imajının yerleşmesini sağlayacak stratejik bir yaklaşımın tesbit edilmesi, yüksek teknoloji ihtiva eden, bilgi yoğun ve katma değeri yüksek ürünlerin ihracat içindeki payının artırılmasına yönelik politikaların uygulanması ve bu kapsamda firmaların AR-GE faaliyetlerinin daha fazla teşvik edilmesine azami özen gösterilecektir. Ayrıca dış ticaretimizin tanıtımına yönelik faaliyetler ile uluslar arası Türk markası kullanımının teşvikine önem verilecektir.

AB'ye uyum ve DTÖ anlaşmalarında öngörülen gerek geçiş süreci esneklikleri ve gerekse yasak olmayan sübvansiyonlar kapsamında başvurulabilecek AR-GE, çevre

koruma, bölgesel kalkınma amaçlı sübvansiyonların etkin bir şekilde kullanımı sağlanacaktır. İhracatçı firmaların uluslararası ticaret ve rekabet kuralları ile pazar gelişmeleri konusunda hızla bilgilendirilmesine önem verilecektir.

Eximbank kredi, garanti ve sigorta mekanizmalarına yeterli kaynak sağlanarak ihracatın finansmanına katkıda bulunulacaktır. Ayrıca, Eximbank kredilerinin artan oranda ihracat sigortası, proje kredileri ve yurt dışı projelerin finansmanına tahsis edilmesi sağlanacaktır. İhracat sayılan yurt içi satış ve teslimlerin de Eximbank kredilerinden yararlandırılması için gerekli çalışmalar ve düzenlemeler yapılacaktır.

KOBİ'lerin uluslararası piyasalarda yoğun rekabet koşullarına uyum sağlamaları, uluslararası pazarlama, tanıtım ve ticari bilgiye ilişkin eksikliklerini gidermeleri amacıyla sektörel dış ticaret şirketleri modelinin teşvikine devam edilecektir. Ayrıca, KOBİ'lerin organizasyonel yapıları içinde pazarlama ve ihracat birimlerinin oluşturulması yönünde gerekli danışmanlık ve destek hizmetleri sağlanacaktır.

DTÖ ihracat sübvansiyonu taahhütlerimiz çerçevesinde tarım ürünleri ihracatına ihracat iadesi verilmesine, üretim, tüketim, ihracat potansiyeli ve dünya piyasa durumlarına göre 2001 yılında da devam edilecektir.

Serbest bölgeler konusunda yeni serbest bölge açmak yerine mevcut serbest bölgelerin geliştirilmesine öncelik verilecektir. Bu çerçevede, serbest bölgelerin alt ve üst yapı olanaklarının iyileştirilmesi sağlanacaktır.

Elektronik ticaretin dünyada artan önemi göz önüne alınarak, ülke genelinde yaygınlaşması ve bu konuda milli kurallar oluşturulması yönündeki çalışmalar hızlandırılacaktır.

Bilgi çağının gereklerine uygun hızlı ve sağlıklı bir şekilde veri üretimi ve bürokratik işlemlerin azaltılması açısından, mevcut gümrüklerin modernizasyonu projesine dış ticaretle ilgili işlem yapan ve veri üreten ihracatçı birlikleri de dahil edilecektir.

Dahilde işleme rejimi çerçevesinde yapılan ithalatın izlenebilmesi ve daha etkin uygulama yapılabilmesi için, bu rejim çerçevesinde verilen izinlerin gümrük kapılarında kodlanarak kayıtlara geçirilmesi sağlanacaktır.

Sınır ticareti kapsamındaki ithalatın, sınır ticaretine konu il ve bölge ihtiyaçlarının dışına taşarak haksız rekabete yol açan uygulamalara dönüşmesi engellenecektir.

Yabancı sermaye kanun tasarısı'nın yasalaştırılmasına ve kanun tasarısı ile ilgili kararname ve tebliğin çıkarılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilecektir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ileri teknoloji gerektiren üretim alanlarına yönlendirilmesi amacıyla yurt dışında etkin tanıtım yapılması sağlanacaktır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ilgili Türkiye'nin imzaladığı sözleşmelere işlerlik kazandırılması amacıyla; Filipinler, Güney Afrika Cumhuriyeti, İtalya, İran, Nijerya, Slovakya, Sudan, Yemen ve Yunanistan ile imzalanmış bulunan yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarının onaylanması için gerekli kanun tasarıları hazırlanacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER

I. AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER

a) Mevcut Durum

Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkiler, Avrupa Topluluğu (AT) ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşmasının temel oluşturduğu ortaklık rejimi çerçevesinde gelişmektedir. Ankara Anlaşmasının yanı sıra, 1 Ocak 1973 tarihinde uygulamaya konulan Katma Protokol çerçevesinde düzenlenen Türkiye ile AT arasındaki ilişkiler, 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Belgelerinin 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmesi neticesinde gümrük birliğinin tesis edilmesiyle ivme kazanmıştır. Ankara Anlaşmasının 28'inci maddesinde de açıkça ifade edildiği gibi, AB'ye üye olma hedefini de kapsayan bu ilişki, AB'nin genişleme sürecine girmesi ve Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin adaylığının kabul edilmesiyle yeni bir döneme girmiştir.

Türkiye, gümrük birliğine ilişkin uygulama esaslarının tespit edildiği 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında (OKK) belirtilen yükümlülüklerinin büyük bir kısmını yerine getirmiştir. Bu kapsamda, dış ticaret, gümrükler, rekabet, fikri ve sınai haklar, devlet yardımları, sınai mevzuat, tüketicinin korunması gibi alanlarda AB mevzuatına uygun hukuki düzenlemeler yürürlüğe konmuştur.

Diğer taraftan AB'nin genişleme sürecinde yer alma yönündeki girişimlerini yoğunlaştıran Türkiye, 10-11 Aralık 1999 tarihinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesinde, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda AB'ye aday ülke olarak kabul edilmiştir. Zirve metninde, Türkiye'nin, diğer aday ülkelere uygulanan kriterler çerçevesinde aday ülke olduğunun ilan edilmesinin yanı sıra, Türkiye'nin üyeliği için gerekli olan reformların gerçekleştirilmesine yönelik bir Katılım Öncesi Stratejisi geliştirileceği belirtilmiştir. Ayrıca, katılım sürecinde, Türkiye'nin de, aday ülkelere yönelik topluluk programlarından yararlanacağı ve AB ile diğer aday ülkeler arasında yapılacak toplantılara katılacağı belirtilmiştir. Bunlara ilaveten, Türkiye tarafından AB müktesebatının benimsenmesine ilişkin bir Ulusal Program hazırlanması öngörülmüştür. Ayrıca, Zirvede, AB Komisyonundan, Türkiye'nin benimsemesi gereken AB mevzuatına ilişkin bir çalışma yapması ve sağlanacak olan tüm katılım öncesi mali yardımların koordinasyonuna ilişkin bir çerçeve hazırlaması talep edilmiştir.

Helsinki Zirvesi Sonuç Belgesinde, AB Komisyonu tarafından, gümrük birliğinin derinleştirilmesi, tarım ürünleri ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanarak gümrük birliğinin ötesine geçilmesi, Türkiye'nin AB müktesebatının bazı bölümlerine uyumu ve bazı AB programları ve kuruluşlarına katılımının da sağlanmasını kapsayacak şekilde hazırlanmış olan, 4 Mart 1998 tarihli, Türkiye için Avrupa stratejisinin genişletilerek, bir Katılım Öncesi Stratejisi niteliği kazandırılması öngörülmüştür.

Türkiye için hazırlanacak olan Katılım Öncesi Stratejisinin;

- Türkiye'nin, Kopenhag siyasi kriterlerine uyumunu da içerecek şekilde güçlendirilmiş bir katılım öncesi siyasi diyalogu,
- uyum önceliklerini,
- uyum izleme mekanizmasını,

- Türkiye'nin, aday ülkelere yönelik tüm Topluluk programları ve kuruluşlarına katılımını,
- Türkiye'nin katılım sürecinde diğer aday ülkelerle yapılan tüm toplantılara iştirakini,
- Katılım Öncesi Stratejisinin finansmanı için Topluluğun katılımı ile ilgili kaynakların tek bir çerçevede toplayacak bir mali yardımı kapsamı beklenmektedir.

Helsinki Zirvesi Sonuç Belgesinde Türkiye için de diğer aday ülkelere olduğu gibi Katılım Öncesi Stratejinin temel uygulama aracı olan bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanması öngörülmüştür. Katılım Ortaklığı Belgesi, AB Komisyonu tarafından, Türkiye ile istişare edilerek hazırlanacaktır.

Katılım Ortaklığı Belgesi, aday ülkeler için, özellikle demokrasi, makroekonomik istikrar, sanayi sektöründe yeniden yapılanma, nükleer güvenlik ve AB müktesebatına uyum konularında kesin hükümler içermektedir. Bu bağlamda Belge, Kopenhag Kriterlerine (siyasi ve ekonomik) uyum için yapılması gerekenleri, AB müktesebatına uyum yükümlülüklerini, sağlanması gereken mali yardımları ve üyelik için gerekli kısa ve orta vadeli öncelikleri kapsamaktadır.

Türkiye için AB Komisyonu tarafından hazırlanmakta olan Katılım Ortaklığı Belgesinin Türkiye'ye teslim edilmesinin ardından, bu belgeye paralel olarak, tüm aday ülkelerin yapmış oldukları gibi Türkiye tarafından da bu Belgeyi tamamlayıcı nitelikte bir Ulusal Program hazırlanacaktır. Ulusal Programda, Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan önceliklerin nasıl yerine getirileceği ve AB ile entegrasyon için ne tür hazırlıkların yapılacağı hususları yer alacaktır. Bu bağlamda, Türkiye tarafından hazırlanacak olan Ulusal Programda, AB müktesebatına uyum sağlanması için; mevzuatımızda yapılacak değişikliklerin ve yeniliklerin, uyum için gerekli beşeri ve mali kaynakların, Katılım ortaklığında belirtilen önceliklerin yanı sıra, Türkiye'nin uyum için gerekli gördüğü kendi önceliklerinin, AB müktesebatının üstlenilmesi için gerekli olan idari yapının geliştirilmesinin ve kısa ve orta vadeli öncelikler takviminin yer alması planlanmaktadır.

29 Ağustos 2000 tarih ve 2000/ 22 sayılı Başbakanlık Genelgesinde kısa vade 31 Aralık 2001, orta vade ise 31 Aralık 2003 olarak belirlenmiştir.

Taraflar arasındaki ilişkilerde meydana gelen bu gelişmeler sonrasında, üç yıllık bir aradan sonra, 11 Nisan 2000 tarihinde Türkiye-AT Ortaklık Konseyinin Lüksemburg'da gerçekleştirilen 39'uncu toplantısında alınan kararlardan ilki, gümrük birliğinden bu yana üzerinde çalışılan hizmetler ve kamu ihaleleri alanındaki müzakerelerin başlatılmasıdır. İkinci önemli karar, AB müktesebatına uyum aşamasında büyük önem taşıyan tarama sürecine bir ön hazırlık niteliği taşıyan analitik inceleme için 8 alt komitenin kurulmuş olmasıdır. Ayrıca, Ortaklık Konseyinde, bu alt komiteler çerçevesinde sürdürülecek çalışmaların ivedilikle başlatılması karara bağlanmış ve tarım ve balıkçılık, iç pazar ve ulaştırma, çevre ve enerji komiteleri Haziran ayında, bilimsel araştırma ve teknolojik gelişmeler komitesi ise Kasım ayında çalışmalarına başlamıştır. Böylece, hem Katılım Ortaklığı, hem Ulusal Program hazırlıkları için önemli bir adım atılmıştır.

Bu gelişmeler çerçevesinde, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörüldüğü üzere, DPT koordinatörlüğünde ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının da katkısıyla başlatılan Ulusal Program hazırlık çalışmalarında, Ulusal Program ile Kalkınma Planında öngörülen temel makro ekonomik ve sektörel öncelikler arasında paralellik sağlanması amaçlanmıştır.

Diğer taraftan, AB ile bütünleşme sürecinde izlenecek temel strateji doğrultusunda, politikaların oluşturulması, hizmetlerin etkin bir şekilde yürütülmesi ve AB ile ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla, çeşitli kurumlar arasında bilgi akımı ve etkin iş birliği sağlamaya yönelik koordinasyonun gerçekleştirilmesini teminen 27.6.2000 tarih ve 4587 sayılı Kanun ile Başbakanlığa bağlı Avrupa Birliği Genel Sekreterliği kurulmuştur.

Mali İşbirliği

AB tarafından, Türkiye ile mali işbirliğinin yeniden başlatılmasına ilişkin 6 Mart 1995 tarihli Topluluk Bildirisi çerçevesinde, Türkiye'ye yaklaşık 2,8 milyar ecu tutarında mali yardım sağlanabileceği ifade edilmiştir.

Bununla birlikte, 1995 yılından başlayarak beş yıllık bir süre için AB bütçe kaynaklarından sağlanacağı ifade edilen 375 milyon ecu tutarında hibe ve 750 milyon ecu tutarında olması beklenen Avrupa Yatırım Bankası (AYB) kredileri ile ilgili tüzükler AB Konseyince çıkarılmadığından, Türkiye tarafından kullanılamamıştır.

Türkiye, söz konusu Topluluk Bildirisinde yer alan kaynaklardan Yenileştirilmiş Akdeniz Programı (YAP) çerçevesinde 339,5 milyon ecu tutarında kredi kullanmıştır. Daha sonra, YAP'ın yerine Akdenizli ülkelerin yararlandırılmasına yönelik olarak uygulamaya konan MEDA Programı çerçevesinde 1996-1999 yılları arasında 376,4 milyon ecu tutarında hibe ile EURO-MED çerçevesinde 205 milyon ecu tutarında kredi Türkiye projelerine tahsis edilmiştir. MEDA çerçevesindeki hibe tahsisatlarının kullanımında gecikmeyle karşılaşmış olup, kamu projeleri için ancak 1999 yılından itibaren uygulamaya geçilebilmiştir.

Helsinki zirvesinde Türkiye'nin AB'ye adaylığı kararlaştırılırken, mali iş birliği alanında diğer adaylara sağlanan katılım öncesi yardımlardan Türkiye'nin de yararlandırılması gündeme gelmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'ye sağlanacak söz konusu yardımların, katılım ortaklığı belgesi ve ulusal programda ifadesini bulacak olan katılım hazırlıklarının finansmanında, etkin kullanımını teminen tek bir çerçevede koordine edilmesi kararı alınmıştır.

Ancak, Helsinki zirvesinin ardından geçen süre zarfında, Türkiye'ye sağlanacak katılım süreci ile ilgili mali destekler konusu yeterince açıklığa kavuşmamıştır.

Halihazırda önümüzdeki dönemde Türkiye'nin yararlanabileceği AB mali kaynakları;

- 2000-2006 dönemi için MEDA-II çerçevesinde 889 milyon euro tutarında hibe,
- 2000-2006 dönemi için EURO-MED-II çerçevesinde 1.470 milyon euro tutarında AYB kredisi,
- Türkiye İçin Avrupa Stratejisi adı altında 2000-2002 yıllarını kapsayan, gümrük birliğinin güçlendirilmesine yönelik tedbirlere ilişkin olarak 15 milyon euro ve Türkiye'deki ekonomik ve sosyal gelişimin desteklenmesine yönelik olarak da 135 milyon euro olmak üzere toplam 150 milyon euro tutarında hibe,
- AB Komisyonun üç yıllık bir dönem için önerdiği gümrük birliğinin güçlendirilmesi ve derinleştirilmesine yönelik 450 milyon euro tutarında AYB kredisi,
- Katılım öncesi stratejisi kapsamında 2000-2003 dönemi için aday ülkelere tahsis edilen 8,5 milyar euro tutarındaki AYB kredisinden Türkiye'nin alabileceği pay olarak ifade edilebilir.

Buna karşılık, aday Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) ülkeleri, hibe nitelikli ve yıllık tutarları 1.560 milyon euro olan PHARE programı, 1.040 milyon euro olan çevre ve ulaştırma altyapısı alanında yapısal destek sağlamak üzere Katılım Öncesi Yapısal Politikalar için Destek Aracı (ISPA) ile 520 milyon euro olan tarım alanında yapısal uyum desteği için Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı (SAPARD)'dan yararlanmaktadır.

Bunlara ilaveten, aday MDA ülkelerinin Türkiye ile birlikte yararlandıkları 8,5 milyar euro tutarındaki kredi imkanının yanı sıra, 2000-2007 dönemini kapsayan, 8,75 milyar euro tutarında ve riski AB bütçesinden karşılanan ikinci bir AYB katılım öncesi finansmanı fırsatından daha yararlanmaktadır.

Türkiye, nüfusu, yüz ölçümü, tarım sektörünün büyüklüğü gibi çeşitli açılardan aday MDA ülkeleri ile karşılaştırıldığında, katılım sürecinin başarısı için, Türkiye'ye sağlanan finansman miktarı ve çalışma mekanizmalarının etkili olması bakımından, AB ile gerçekleştirilecek mali iş birliğinin, daha ileri düzeylere çıkarılması gerekmektedir.

Türk Mevzuatının Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Çalışmaları

Türkiye ile AT arasında oluşturulan gümrük birliği konusunda alınan mesafe ve Türkiye'nin dünya ekonomik düzenine entegre olma konusundaki kararlılığı, AB'nin genişleme sürecinde meydana gelen gelişmelerle birleşince, 1988 yılından itibaren DPT koordinasyonunda sürdürülen mevzuat uyum çalışmalarının yönü ve kapsamında değişiklik yapma gereği ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede, önce, AB müktesebatına uyum konusunda hangi noktada olduğumuzu tespit çalışmalarına başlanmıştır. Bu çalışmalar, Temmuz 1998'den beri ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının katkılarıyla, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda sürdürülmektedir. Bu kapsamda, uyuma yönelik çalışmalarda; Türkiye ve AB'nin öncelikleri, getireceği mali yük, gerektireceği idari yapılar ve tamamlanması için gereken süre gibi hususların tespiti ve bu tespitlerin Ulusal Programa yansıtılması amaçlanmaktadır.

Ulusal Program, diğer aday ülkelerde olduğu gibi, Türkiye-AB ilişkilerinde yaşanan gelişmeler, sağlanan ilerlemeler ve gerçekleştirilmesi gereken diğer hususları da içerecek şekilde Katılım Ortaklığı Belgesi ve AB Komisyonunca Türkiye ile ilgili olarak hazırlanacak İlerleme Raporu ile uyumlu bir şekilde her yıl güncelleştirilecektir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Gümrük birliğinin sağlıklı işlemesine yönelik tedbirlerin alınmasının yanı sıra, Türkiye'nin AB'ye üyeliği nihai hedefi çerçevesinde, katılım müzakerelerinin ivedilikle başlamasını teminen, Katılım Ortaklığı ve Ulusal Programda öngörülen hedeflere ulaşılması yönünde çalışmalar sürdürülecektir.

TABLO: III.1- Türk Mevzuatının AB Müktesebatına Uyum Çalışmaları

Müktesebat Başlık Numarası	Müktesebat Başlığı	AB Mevzuatı (Adet)	İncelenen AB Mevzuatı (Yüzde)
İlk Değerlendirmeleri Tamamlananlar (19 Adet)			
3	Hizmetlerin Serbest Dolaşımı	103	95
4	Sermayenin Serbest Dolaşımı	4	100
5	Şirketler Hukuku	29	100
6	Rekabet ve Devlet Yardımları	53	98
7	Ortak Tarım Politikası	191	89
8	Ortak Balıkçılık Politikası	270	100
9	Ortak Taşımacılık Politikası	124	83
10	Vergilendirme	140	93
11	Ekonomik ve Parasal Birlik	56	98
12	İstatistik	170	91
13	Sosyal Politikalar ve İstihdam	114	99
15	Sanayi Politikaları	14	100
16	KOBİ'ler	10	100
17	Bilim ve Araştırma	38	90
18	Eğitim ve Staj	31	100
19	Telekomünikasyon	86	86
20	Kültür, Görsel-İşitsel	9	100
22	Çevre	174	98
23	Tüketicinin Korunması ve Sağlık	18	100
İncelemeleri Devam Edenler (8 adet)			
1	Malların Serbest Dolaşımı	468	68
2	Kişilerin Serbest Dolaşımı	101	91
14	Enerji	153	96
21	Bölgesel Politikalar	31	36
24	Adalet ve İçişleri	159	55
25	Gümrük Birliği	121	93
28	Mali Kontrol	33	88
29	Mali ve Bütçesel İşler		
İncelemenin Başlamadığı Başlıklar (4 adet)			
26	Dış İlişkiler	580
27	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası	250
30	Kurumlar
31	Diğerleri

TABLO: III.2- Türk Mevzuatının AB Müktesebatına Uyum Durumu (1)

	AB Mevzuatı (Adet)	Toplam İçinde Pay (Yüzde)
- Uyumlu	169	10,3
- Uyum Çalışmaları Sürüyor	61	3,7
- Kısmen Uyumlu	413	25,3
- Mukabil Türk Mevzuatı Bulunmuyor	447	27,4
- Sadece Üye Ülkeleri ilgilendiren Mevzuat	447	27,4
Toplam İncelenen AB Müktesebatı	1537	94,1
İncelemesi süren AB Müktesebatı	97	5,9
Toplam	1634	100,0

(1) Kamu Kurum ve Kuruluşları tarafından ilk değerlendirilmesi tamamlanan 19 başlık

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Ulusal Programda kısa vadeli öncelikler olarak belirlenen alanlarda öngörülen hukuki ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilecek ve Program dönemi boyunca AB müktesebatına uyum çalışmalarına devam edilecektir. Bunun yanı sıra, gümrük birliği çerçevesindeki yükümlülüklerimizin tamamlanması amacıyla sürdürülen çalışmalara hız kazandırılacaktır.

Ortaklık Konseyinin 1/95 sayılı Kararının 16'ncı maddesi uyarınca, AB'nin tercihli ticaret rejimlerinin üstlenilmesi çerçevesinde, Fas, Tunus, Mısır, Filistin ve Faroe Adaları ile sürdürülen serbest ticaret anlaşması müzakereleri tamamlanacaktır.

Ortaklık Konseyinin 2/95 sayılı Kararında belirlenen ürünler için söz konusu karar çerçevesinde belirlenen takvime uygun olarak son vergi indirimi 2001 yılı başında yapılarak OGT uyumu tamamlanacaktır.

2001 yılı sonu itibarıyla, AB'nin otonom rejimlerinin üstlenilmesi çerçevesinde, Topluluğun az gelişmiş ülkelere yönelik olarak uygulamakta olduğu Genelleştirilmiş Tercihler Sistemine uyum sağlanacaktır.

Gümrük idarelerinin modernizasyonu ve otomasyonu çalışmalarına hız verilecektir.

Sınai mevzuat alanında AT sistemine uyum sağlanması yönündeki mevzuat değişiklikleri ile ilgili çalışmalar hızlandırılacaktır.

Maden ithalatı ve ihracatından yapılan fon kesintilerin kaldırılması amacıyla gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

Kredili ithalatından alınan Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintisinin ve tütün ithalatından alınan verginin gözden geçirilmesi çalışmaları tamamlanacaktır.

Türkiye'de faaliyet gösteren firmaların rekabet gücünün olumsuz etkilenmesine yol açan, üçüncü ülkelerden gümrük vergilerinden muaf olarak ithal edilen ham petrolden rafineri çıkışında gümrük tarife cetvelinde yer alan oranlarda vergi tahsil edilmesi uygulamasına son verilmesi amacıyla, Petrol Kanununda gerekli değişiklikler yapılacaktır.

Fikri mülkiyet hakları alanında, 1/95 sayılı OKK'dan kaynaklanan yükümlülüklerimiz çerçevesinde, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda değişiklik yapılması amacıyla hazırlanan ve TBMM'ye sevk edilen Kanun Tasarısının kanunlaşması beklenmektedir.

1/95 sayılı OKK'ya göre, gümrük birliği sonrasındaki üç yıllık dönem içerisinde Türkiye'nin gerçekleştirmesi gerekli mevzuat uyum çalışmaları çerçevesinde, sınai mülkiyet alanında, entegre devrelerin topografyalarının ve bitki türlerinin korunması amacıyla gerekli hukuki düzenlemeler yapılacak; fikri mülkiyet alanında ise veri tabanlarının ve kablo ve uydu yayınlarda eser sahibinin haklarının ve komşu hakların AT mevzuatına uygun şekilde korunmasının sağlanması amacıyla mevzuat gözden geçirilecektir. Ayrıca, sınai mülkiyet hakları alanında Marka Kanunları Harmonizasyonu Antlaşmasına ve Bitki Türlerinin Korunması Hakkında UPOV Sözleşmesine Türkiye'nin taraf olması yönündeki çalışmalar hızlandırılacaktır. UPOV Sözleşmesine taraf olunabilmesi amacıyla öncelikle Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun Tasarısının kanunlaşması gerekmektedir. Fikri ve sınai mülkiyet hakları alanında çıkacak ihtilaflara bakmak üzere ihtisas mahkemelerinin kurulması konusunda gerekli çalışmalar sürdürülecektir.

Kamu ihaleleri alanında, özellikle rekabetin ve şeffaflığın tam olarak sağlanabilmesi amacıyla, AT mevzuatına uygun bir şekilde, 2886 sayılı Devlet İhale Kanununda gerekli değişikliklerin yapılması çalışmaları tamamlanacaktır.

Vergilendirme alanında, öncelikle 1/95 sayılı OKK'nın 50'nci maddesi çerçevesinde, dolaylı vergilere ilişkin düzenlemelerin tamamlanmasına çalışılacaktır. Bu çerçevede, özel tüketim vergisine ilişkin çalışmalar sonuçlandırılacaktır.

Tüketicinin sağlık ve güvenliğinin ve ekonomik çıkarlarının korunması konusunda, AB'de kabul edilen esaslara uygun kurumsal değişiklikler ve düzenlemeler gerçekleştirilecektir. Bu çerçevede, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Taslağının kanunlaşması önem taşımaktadır. Ayrıca, tüketicinin korunması alanında ihtisas mahkemelerinin kurulması yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Rekabet hukuku alanında, AB'nin blok muafiyet tüzüklerine paralel düzenlemelerin uygulamaya konulmasına devam edilecektir.

Kamu teşebbüsleri ve kendilerine özel veya inhisari haklar tanınan özel teşebbüslerle ilgili olarak, Topluluk mevzuat ve içtihadında yer alan ilkeler doğrultusundaki mevzuat değişiklikleri gerçekleştirilecektir.

Türkiye'nin, OKK'nın 42'nci maddesi uyarınca üstlenmiş bulunduğu, ticari nitelikli tüm devlet tekellerinin, Türk vatandaşları ile AB üyesi ülkelerin vatandaşları arasında, malların üretimi ve pazarlaması koşullarında ayırımcılık yapılmamasını temin edecek biçimde yeniden düzenlenmesi yükümlülüğünün yerine getirilmesine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.

Devlet yardımlarına ilişkin Türk mevzuatı, Topluluğun bu konudaki mevzuatına uygun hale getirilirken, 1/95 sayılı OKK'da Türkiye için öngörülen özel imkanlardan yararlanmak üzere, Topluluk müktesebatına uyum çalışmaları başlatılacaktır.

Çevre ve ulaştırma sektöründe Türk mevzuatının AT mevzuatına uyum çalışmalarına hız verilecektir. Ayrıca, parafe edilmiş olan Avrupa Çevre Ajansı Anlaşması kapsamında, üyelikle ilgili prosedürün tamamlanması sağlanacaktır.

Bilim ve teknoloji alanında 1998 yılında uygulamaya giren Beşinci Çerçeve Programına (1998-2002) Türkiye'nin ortak üye olarak katılımının sağlanması için gerekli çalışmalar sürdürülecektir.

Yüksek öğretim programlarında AB ve uluslar arası kamu hukuku, uluslar arası özel hukuk, uluslar arası iktisat ve uluslar arası ilişkiler ile ilgili konulara ağırlık verecek biçimde gerekli değişikliklerin yapılması yönündeki çalışmalar sürdürülecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN BÖLGE ÜLKELERİ VE DİĞER ÜLKELERLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

I. TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE İLİŞKİLER

a) Mevcut Durum

Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları ile ilişkilerimiz ülkemizin ve bölgenin orta ve uzun vadeli menfaatlerine uygun şekilde 2000 yılında da sürdürülmüştür.

1996-1998 döneminde ham madde fiyatlarında yaşanan olumsuz gelişmeler ve Rusya krizi Türk Cumhuriyetlerinin dış ekonomik ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.

Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye'nin ortak sınırı olmaması ve SSCB döneminden kalma geleneksel ulaşım yolları Türkiye ile ticareti olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. Gürcistan ve İran üzerinden yapılabilen karayolu taşımacılığının ise, yüksek navlun maliyetleri, bürokratik engeller ve güvenlik gibi sorunları bulunmaktadır.

Bağımsızlıkları üzerinden sekiz yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen Türk Cumhuriyetleri dünya ile bütünleşme yönünde istenilen ölçüde gelişme kaydedememişlerdir. Kırgız Cumhuriyeti söz konusu cumhuriyetler içinde DTÖ'ye üye olan tek ülkedir.

TSE'nin 1999 yılı içerisinde ve Haziran 2000'e kadar düzenlemiş olduğu dokuz ayrı eğitim programına Türk Cumhuriyetleri ve Türk Topluluklarından toplam 101 kişi katılmıştır.

DİE tarafından düzenlenen istatistik faaliyetlerinin güçlendirilmesi projesi kapsamında Türk Cumhuriyetlerinden gelen uzmanlara eğitim vermeye devam edilmiştir. Yine aynı ülkelere proje kapsamında eğitim vermek üzere uzman gönderilmekte ve istatistik teşkilatlarına çeşitli konularda danışmanlık ve eğitim hizmetleri verilmektedir.

Maliye Bakanlığı Türk Cumhuriyetlerine yönelik vergilendirme ve maliye konularında 1999 yılında 10, 2000 yılında ise 8 eğitim programı düzenlemiştir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Sümer Halı aracılığıyla düzenlemiş olduğu el halıcılığının geliştirilmesi projesi kapsamında Kırgız Cumhuriyeti'nden 62 kişiye eğitim verilmiştir.

İçişleri Bakanlığı Azerbaycan'a 890 bin dolarlık makine ve teçhizat yardımıyla bulunmuştur. Ayrıca, Türk Cumhuriyetleri ve KKTC'den gelen elemanlara temel konularda eğitim verilmiştir.

Hazine Müsteşarlığı, Özbekistan, Tacikistan ve Kırgız Cumhuriyeti'nden 1999 yılında 180, 2000 yılında 210 kişiye bankacılık konusunda eğitim vermiştir.

Dış Ticaret Müsteşarlığınca düzenlenen yazılımcı yetiştirme ve kamuda uygulanan bazı uygulama yazılımlarının bölge ülkelerine transfer edilmesi konularında düzenlenen eğitim programlarına Özbekistan, Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti, Türkmenistan ve Azerbaycan'dan katılım olmuştur.

- 104 -

Bayındırlık ve İskan Bakanlığının Kırgız Cumhuriyeti karayolu master planına ilişkin teknik yardım faaliyetleri devam etmektedir. Projenin giderleri Ekonomik, Kültürel Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı (TİKA) tarafından karşılanmaktadır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlı meslek liselerinde 1999-2000 döneminde KKTC'den 25 öğrenciye, Antalya ve Adana'daki enstitülerde ise altı uzmana eğitim verilmiştir. KKTC'de ayrıca 5000 ton kapasiteli çelik silo yapımına başlanılmıştır. Türk Cumhuriyetlerine yönelik iki yıl sürecek olan Orta Asya ve Kafkasya ülkelerinde kapasite kullanımı projesi ile üç yıl sürecek olan güney-güney işbirliği projesine 2000 yılında başlanılmıştır.

Sağlık Bakanlığı, Azerbaycan ve KKTC ile mevcut Sağlık İşbirliği Anlaşmaları çerçevesinde bu ülkelerdeki tedavileri mümkün olmayan hastaları Türkiye'de ücretsiz olarak tedavi etmektedir. 1999 yılı içinde KKTC, Azerbaycan ve Kırgız Cumhuriyeti'nden gelen sağlık personeline kan bankacılığı, laboratuvar, alerji, doğum ve aile planlaması, hastane yönetimi, kadın hastalıkları ve doğum ile sıtma konularında kısa süreli eğitim verilmiştir. Ayrıca KKTC ve Azerbaycan'a aşı, serum, ilaç ve malzeme yardımı yapılmıştır. 2000 yılında da hasta tedavileri ile insani ve tıbbi malzeme yardımları devam etmiştir. Azerbaycan, Özbekistan ve Kazakistan'dan gelen 46 sağlık personeline kısa süreli eğitim verilmiştir.

TRT'nin düzenlemiş olduğu uluslar arası eğitim programlarına Özbekistan'dan da katılım olmuştur.

Türk Telekomun düzenlemiş olduğu data, internet alt yapısı ve erişimi projelerine Türk Cumhuriyetlerinden 30 kişi katılmıştır.

Merkez Bankasınca düzenlenen uluslar arası bankacılık gözetimi, uzmanlar toplantısı, merkez bankacılığı programlarında Türk Cumhuriyetlerinden gelen elemanlara eğitim verilmiştir.

Türkiye Bankalar Birliği Taşkent Bölgesel Bankacılık Eğitim Merkezinde düzenlediği uluslar arası bankacılık ve finans konularında Özbek ve Kırgız bankacılara eğitim vermiştir.

Türk Eximbank bölgeye yönelik kredi programları uygulamaya devam etmektedir. Türk Cumhuriyetlerine yönelik kredi programları kapsamında 1992-2000 döneminde 413,2 milyon dolar mal kredisi, 710,1 milyon dolar proje kredisi olmak üzere toplam 1.123 milyon dolar kredi tahsis edilmiş, 1992-1998 dönemi itibarıyla bu tutarın 785,9 milyon dolarlık kısmı kullanılmıştır. 1999 yılında 62 milyon dolar, 2000 yılının ilk dokuz ayında ise 5 milyon dolar proje kredisi kullanılmıştır.

İMKB, Kırgız ve Bakü menkul kıymetler borsalarına ortak olmuştur. Ayrıca, eğitim programları düzenleyerek Bakü, Kırgız, Kazak ve Özbek borsaları ve aracı kuruluşlarının personeline eğitim vermiştir.

Özbekistan'ın UT Bank personeline T.C. Ziraat Bankasında staj imkanı sağlanmıştır.

KOSGEB, KOBİ temsilcilerine Türkiye-Avrasya ülkeleri KOBİ işbirliği projesi kapsamında Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgız Cumhuriyeti ve KKTC'de teknik geziler düzenlemiştir.

TÜBİTAK'ın ikili anlaşmalar çerçevesinde düzenlediği eğitim programlarına Türk Cumhuriyetlerinden katılım sağlanmaktadır.

TPAO, Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan'da petrol ve gaz sahası satın alma ve ortak girişim faaliyetlerine devam etmektedir. Öte yandan, Hazar petrolünün ülkemiz aracılığıyla, dünya pazarlarına ulaştırılması amacıyla yürütülen Bakü-Ceyhan petrol boru hattına yönelik çalışmalar son aşamasına gelmiştir.

TİKA'nın kültürel alandaki çalışmaları meyanında, Moğolistan'daki Türk anıtlarının restorasyonu ve Kazakistan'da Kazak halılarının ulusal kültüre kazandırılması çalışmalarına devam edilmektedir.

Milli Savunma Bakanlığı Azerbaycan, Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti ve Özbekistan'a çeşitli makine ve teçhizat yardımıyla bulunmuştur.

Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun düzenlediği uluslar arası nükleer hukuk semineri ve I. Avrasya Nükleer Bilimler Uygulamaları Konferansı'na Azerbaycan, Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti, Özbekistan ve KKTC'den de katılım olmuştur.

KKTC ile Türkiye arasında 8 Ağustos 1997 tarihinde imzalanan anlaşma ile kurulan ortaklık konseyinin kararları doğrultusunda, bu ülkeye kredi desteği sağlanmakta ve teknik yardım yapılmaktadır. Ayrıca iki ülke arasındaki mevzuat uyum çalışmaları devam etmektedir.

DPT'nin koordinatörlüğünde İslam Kalkınma Bankası tarafından finanse edilen teknik işbirliği programları uygulanmaya devam edilmektedir.

TODAİE'nin 1999 yılında düzenlemiş olduğu mesleki eğitim kurslarına Azerbaycan, Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti ve Türkmenistan'dan katılım gerçekleşmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığınca 2000 yılında da Türk Cumhuriyetlerine ayni ve nakdi yardımlar yapılmış, uzun süreli din görevlileri gönderilmeye devam edilmiştir.

Türkiye Diyanet Vakfının Türk Cumhuriyetlerine yönelik faaliyetleri 2000 yılında da devam etmiştir. İlahiyat fakülteleri, ilahiyat liseleri, camiler ve din hizmetleri müşavirliklerinin çeşitli giderleri karşılanmış, araç-gereç ve kitap gönderilmiştir. Bu kapsamda Azerbaycan'a 515 bin, Kazakistan'a 37 bin, Kırgız Cumhuriyeti'ne 23 bin, Özbekistan'a 17 bin, Türkmenistan'a 324 bin dolar yardım yapılmıştır.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun Türk Cumhuriyetlerine yönelik faaliyetleri devam etmektedir. Bu kapsamda Türk Tarih Kurumunun düzenlemiş olduğu uluslar arası konferanslara Türk Cumhuriyetlerinden bilim adamları katılmışlardır. Türk Dil Kurumunun düzenlemiş olduğu 4. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayına Azerbaycan'dan 20, Kazakistan'dan 5, Kırgız Cumhuriyeti'nden 7, Özbekistan'dan 13, Türkmenistan'dan ise 4 bilim adamı katılmışlardır.

Türkiye'deki üniversitelerden çeşitli alanlarda öğretim görevlileri Türk Cumhuriyetlerinde ve KKTC'de teknik işbirliği kapsamında görev yapmaktadır. Ayrıca, konferans vermek, sempozyumlara katılmak üzere öğretim görevlileri kısa süreli olarak YÖK tarafından Türk Cumhuriyetlerine gönderilmektedir.

Anadolu Üniversitesince video konferans teknolojisi yoluyla düzenlenen programlara Kazakistan ve KKTC'den de öğrenciler katılmıştır.

Ankara Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezinin 1999-2000 döneminde düzenlemiş olduğu Türkçe kurslarından Azerbaycanlı 29, Kazakistanlı 50, Türkmenistanlı 34 öğrenci yararlanmıştır.

- 106 -

Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezinin düzenlemiş olduğu Türkçe kurslarında Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrenciler eğitim görmektedirler. Ayrıca, söz konusu öğrencilere yönelik seminerler ve oryantasyon kursları düzenlenmektedir.

Büyük öğrenci projesi çerçevesinde, 1999 yılı içinde ülkemizde öğrenime devam eden 7.815 öğrenciye MEB tarafından ödenen burs miktarı 3 trilyon liradır. Ocak-Eylül 2000 tarihi itibarıyla öğrenimine devam eden 6.482 öğrencinin burs, barınma, yiyecek ve kitap giderleri yine Bakanlıkça karşılanmaktadır. Bu dönemde yapılan harcamalar 3,3 trilyon liraya ulaşmıştır. 2000-2001 döneminde ise 1400 kişilik kontenjan tahsis edilmiştir.

Merkez Bankasının Mart 2000 yılında düzenlemiş olduğu uluslar arası eğitim programlarında Türk Cumhuriyetlerinden gelen elemanlara eğitim verilmiştir.

TABLO: IV.1- Türkiye’de Öğrenim Gören Devlet Burslusu Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Öğrencileri (1)

(Kişi)

Ülke	Orta Öğretim	Tömer	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Azerbaycan	1	50	70	485	212	13	831
Kazakistan	-	81	56	415	103	17	672
Kırgız Cum.	15	81	67	405	114	29	711
Özbekistan	-	-	3	5	2	-	10
Türkmenistan	-	35	53	1 033	65	-	1 186
Diğer Asya	3	38	106	1 145	169	53	1 514
Balkanlar	-	216	108	1 167	57	10	1 558
TOPLAM	19	501	463	4 655	722	122	6 482

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı
(1) 20.9.2000 tarihi itibarıyla.

1998 yılına kadar sürekli artarak 1.280 milyon dolara ulaşan Türkiye-Türk Cumhuriyetleri dış ticaret hacmi, 1999 yılında yüzde 19,5’lik bir gerileme ile 1.030 milyon dolara düşmüştür. 1998 yılında ihracatımızda başlayan yüzde 8,5’lik düşüş, 1999 yılında artarak devam etmiş ve yüzde 31’e ulaşmıştır. Bölgeden yapılan ithalatın hızında önemli bir yavaşlama olmuş ve 1998 yılında 449 milyon dolar olan ithalat 1999 yılında 457 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracattaki azalmaya rağmen Türkiye’nin bölgeyle olan dış ticareti 1999 yılında 116 milyon dolar fazla vermiştir.

1999 yılında ihracatta birinci sırayı 248 milyon dolarla Azerbaycan, ithalatta ise birinci sırayı 296 milyon dolarla Kazakistan almaya devam etmiştir.

Türk Cumhuriyetlerine yapılan ihracatın azalması sonucu, bölgeye yapılan ihracatın Türkiye’nin toplam ihracatı içindeki payı son yıllarda sürekli gerileyerek 1999’da yüzde 2,2’ye düşmüştür. 1999 yılı ithalatındaki payı ise yüzde 0,1 puan artışla yüzde 0,9 olmuştur.

1992-1998 döneminde yurt dışında yapılan 14,3 milyar dolarlık müteahhitlik hizmetlerinin yüzde 20,9’una tekabül eden 3 milyar dolarlık kısmı Türk Cumhuriyetlerinde gerçekleştirilmiştir.

1999 yılında yurt dışında yapılan 1,1 milyar dolarlık müteahhitlik hizmetinin yüzde 29,4’üne tekabül eden 786 milyon dolarlık kısmı Türk Cumhuriyetlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu hizmetlerin yüzde 41,3’ü Türkmenistan’da, yüzde 39,4’ü Kırgız Cumhuriyeti’nde, yüzde 13,5’i Kazakistan’da, yüzde 5,1’i Özbekistan’da, yüzde 0,6’sı ise Azerbaycan’da yapılmıştır.

TABLO: IV.2- Türk Cumhuriyetleri ile Ticaretin Diğer Ülke Grupları Ticaretiyle Karşılaştırılması

	1995		1996			1997			1998			1999		
	Değer	Toplam	Değer	Bir Önceki	Toplam	Değer	Bir Önceki	Toplam	Değer	Bir Önceki	Toplam	Değer	Bir Önceki	Toplam
	(Milyon	İçindeki	(Milyon	Yıla Göre	İçindeki	(Milyon	Yıla Göre	İçindeki	(Milyon	Yıla Göre	İçindeki	(Milyon	Yıla Göre	İçindeki
	Dolar)	Payı %	Dolar)	Değişim%	Payı %	Dolar)	Değişim%	Payı %	Dolar)	Değişim%	Payı %	Dolar)	Değişim%	Payı %
Türk Cumhu.														
İhracat (a)	543	2,5	747	37,6	3,2	908	21,6	3,5	831	-8,5	3,2	573	-31,0	2,2
İthalat (b)	287	0,8	304	5,9	0,7	399	31,3	0,8	449	12,5	0,9	457	1,8	0,9
Tic.Hacmi (a+b)	830	1,4	1 051	26,6	1,6	1 307	24,4	1,7	1 280	-2,1	1,7	1 030	-19,5	1,4
Tic.Dengesi (a-b)	256		443			509			382			116		
İslam Konferansı Teşkilatı (T. Cum. Hariç)														
İhracat (a)	3 872	17,9	4 104	6,0	17,7	4 210	2,6	16,0	4 375	3,9	16,7	3 949	-9,7	15,0
İthalat (b)	4 617	12,9	5 567	20,6	12,8	5 276	-5,2	10,9	4 211	-20,2	8,7	4 051	-3,8	8,3
Tic.Hacmi (a+b)	8 489	14,8	9 671	13,9	14,5	9 486	-1,9	12,7	8 586	-9,5	11,5	8 000	-6,8	10,7
Tic.Dengesi (a-b)	-745		-1 463			-1 066			164			-102		
AB														
İhracat (a)	11 071	51,2	11 549	4,3	49,7	12 248	6,1	46,6	13 498	10,2	51,4	14 333	6,2	54,6
İthalat (b)	16 861	47,2	23 138	37,2	53,0	24 870	7,5	51,2	24 075	-3,2	49,6	21 419	-11,0	44,1
Tic.Hacmi (a+b)	27 932	48,7	34 687	24,2	51,9	37 118	7,0	49,6	37 573	1,2	50,2	35 752	-4,8	47,8
Tic.Dengesi (a-b)	-5 790		-11 589			-12 622			-10 577			-7 086		
OECD														
İhracat (a)	13 289	61,4	14 427	8,6	62,1	15 583	8,0	59,3	16 979	9,0	64,7	18 039	6,2	68,7
İthalat (b)	23 700	66,4	31 092	31,2	71,3	34 815	12,0	71,7	33 472	-3,9	68,9	28 326	-15,4	58,3
Tic.Hacmi (a+b)	36 989	64,5	45 519	23,1	68,1	50 398	10,7	67,4	50 451	0,1	67,4	46 365	-8,1	62,0
Tic.Dengesi (a-b)	-10 411		-16 665			-19 232			-16 493			-10 287		
Türkiye														
İhracat (a)	21 637		23 225	7,3		26 261	13,1		26 974	2,7		26 588	-1,4	
Genel Toplam														
İthalat (b)	35 709		43 627	22,2		48 559	11,3		45 935	-5,4		40 687	-11,4	
Tic.Hacmi (a+b)	57 346		66 852	16,6		74 820	11,9		72 909	-2,6		67 275	-7,7	
Tic.Dengesi (a-b)	-14 072		-20 402			-22 298			-18 961			-14 099		

Kaynak: DPT

TABLO: IV.3-Türk Cumhuriyetleri İle Ticaretimiz

	1994		1995			1996			1997			1998			1999		
	Değer (Milyon Dolar)	Toplam İçindeki Payı %	Değer (Milyon Dolar)	Bir Önceki Yıla Göre Değişim %	Toplam İçindeki Payı %	Değer (Milyon Dolar)	Bir Önceki Yıla Göre Değişim %	Toplam İçindeki Payı %	Değer (Milyon Dolar)	Bir Önceki Yıla Göre Değişim %	Toplam İçindeki Payı %	Değer (Milyon Dolar)	Bir Önceki Yıla Göre Değişim %	Toplam İçindeki Payı %	Değer (Milyon Dolar)	Bir Önceki Yıla Göre Değişim %	Toplam İçindeki Payı %
Azerbaycan																	
İhracat (a)	132	0,7	161	22,0	0,7	240	49,1	1,0	320	33,3	1,2	325	1,6	1,2	248	-23,7	0,9
İthalat (b)	9	0,0	22	144,4	0,1	39	77,3	0,1	58	48,7	0,1	50	-13,8	0,1	44	-12,0	0,1
Tic.Hacmi (a+b)	141	0,3	183	29,8	0,3	279	52,5	0,4	378	35,5	0,5	375	-0,8	0,5	292	-22,1	0,4
Tic.Dengesi (a-b)	123		139			201			262			275			204		
Kazakistan																	
İhracat (a)	132	0,7	151	14,4	0,7	164	8,6	0,7	210	28,0	0,8	213	1,4	0,8	97	-54,5	0,4
İthalat (b)	32	0,1	87	171,9	0,2	101	16,1	0,2	165	63,4	0,3	254	53,9	0,5	296	16,5	0,6
Tic.Hacmi (a+b)	164	0,4	238	45,1	0,4	265	11,3	0,4	375	41,5	0,5	467	24,5	0,6	393	-15,8	0,5
Tic.Dengesi (a-b)	100		64			63			46			-41			-199		
Kırgız Cum.																	
İhracat (a)	17	0,1	38	123,5	0,2	47	23,7	0,2	49	4,3	0,2	41	-16,3	0,2	23	-43,9	0,1
İthalat (b)	4	0,0	6	50,0	0,0	6	0,0	0,0	8	33,3	0,0	7	-12,5	0,0	3	-57,1	0,0
Tic.Hacmi (a+b)	21	0,1	44	109,5	0,1	53	20,5	0,1	57	7,5	0,1	48	-15,8	0,1	26	-45,8	0,0
Tic.Dengesi (a-b)	13		32			41			41			34			20		
Özbekistan																	
İhracat (a)	65	0,4	139	113,8	0,6	230	65,5	1,0	211	-8,3	0,8	156	-26,1	0,6	99	-36,5	0,4
İthalat (b)	79	0,3	62	-21,5	0,2	58	-6,5	0,1	95	63,8	0,2	96	1,1	0,2	47	-51,0	0,1
Tic.Hacmi (a+b)	145	0,4	201	38,6	0,4	288	43,3	0,4	306	6,3	0,4	252	-17,6	0,3	146	-42,1	0,2
Tic.Dengesi (a-b)	-13		77			172			116			60			52		
Türkmenistan																	
İhracat (a)	84	0,5	56	-33,3	0,3	66	17,9	0,3	118	78,8	0,4	95	-19,5	0,4	106	11,6	0,4
İthalat (b)	66	0,3	112	69,7	0,3	100	-10,7	0,2	74	-26,0	0,2	42	-43,2	0,1	67	59,5	0,1
Tic.Hacmi (a+b)	150	0,4	168	12,0	0,3	166	-1,2	0,2	192	15,7	0,3	137	-28,6	0,2	173	26,3	0,2
Tic.Dengesi (a-b)	18		-56			-34			44			53	20,5		39	-26,4	
Türk Cumhu.																	
İhracat (a)	430	2,4	543	26,3	2,5	747	37,6	3,2	908	21,6	3,5	831	-8,5	3,2	573	-31,0	2,2
İthalat (b)	190	0,8	287	51,1	0,8	304	5,9	0,7	399	31,3	0,8	449	12,5	0,9	457	1,8	0,9
Toplam																	
Tic.Hacmi (a+b)	620	1,5	830	33,9	1,4	1051	26,6	1,6	1307	24,4	1,7	1280	-2,1	1,7	1030	-19,5	1,4
Tic.Dengesi (a-b)	240		256			443			509			382			116		
Türkiye																	
İhracat (a)	18106	100,0	21637	19,5	100,0	23225	7,3	100,0	26261	13,1	100,0	26974	2,7	100,0	26588	-1,4	100,0
Genel Toplam																	
İthalat (b)	23270	100,0	35709	53,5	100,0	43627	22,2	100,0	48559	11,3	100,0	45921	-5,4	100,0	40691	-11,4	100,0
Tic.Hacmi (a+b)	41376	100,0	57346	38,6	100,0	66852	16,6	100,0	74830	11,9	100,0	72895	-2,6	100,0	67279	-7,7	100,0
Tic.Dengesi (a-b)	-5164		-14072			-20402			-22340			-18947			-14103		

Kaynak: DPT

Türkmenistan'da TİKA tarafından yürütülmekte olan karayolu master planı projesi ile ilgili danışmanlık hizmetleri Müteahhitler Birliğince yürütülmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Türk Cumhuriyetleri ile her alanda ilişkilerimizin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla başlatılan çalışmalara devam edilecek ve teknik işbirliği projelerinin bilimsel yöntemlerle uygulanmasına ağırlık verilecektir.

Türk Cumhuriyetleri ile Karma Ekonomik Komisyon toplantılarının gerçekleştirilmesi ve bu çerçevede söz konusu ülkeler ile ülkemiz arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin en üst seviyeye çıkarılmasına çalışılacaktır.

Ulaşım, haberleşme, televizyon yayını, bankacılık, müteahhitlik, tarım, madencilik gibi ekonomik ve kültürel faaliyetlerin yürütülmesinde alt yapıya yönelik programlara özel önem verilecektir.

Bu ülkelerle akdedilmiş bulunan anlaşma, protokol ve mutabakat zabıtlarının uygulamaya konulmasına öncelik verilecektir.

Küçük ve orta ölçekli müteşebbisin bu ülkelerde iş kurması için gerekli bilgi ve alt yapı desteği sağlanacaktır.

II. BÖLGESEL VE KÜRESEL İŞBİRLİKLERİ

1. İSLAM KONFERANSI TEŞKİLATI EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİİMİ KOMİTESİ

a) Mevcut Durum

Tarihsel ve coğrafi yakınlığımız olan İslam dünyası ile ilişkilerimizin geliştirilmesine yönelik çabalar ikili ve çok taraflı olarak sürdürülmektedir. İslam ülkeleriyle çok taraflı ekonomik ilişkilerimiz İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) çerçevesinde yürütülmektedir.

16. İSEDAK Toplantısı 23-26 Ekim 2000 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenmiştir. Toplantıda, dünyadaki ve İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) üyesi ülkelerdeki ekonomik gelişmeler, yeni eylem planının uygulanma durumu, üye ülkeler arasında ticaretin artırılması için İKB raporu, DTÖ faaliyetleri çerçevesinde İKT üyesi ülkeler arasında işbirliği ve yedinci özel sektör toplantısının sonuçları görüşülmüş ve küreselleşme ve liberalizasyon süreci karşısında küçük ve orta ölçekli işletmelerin güçlendirilmesi konusunda görüş alışverişi oturumları düzenlenmiştir.

İKB'nin İslam ülkeleri arasında ticaretin artırılmasına yönelik çabalar çerçevesinde ayırdığı 1 milyar dolarlık fondan ülkemiz de yararlanmaya başlamıştır.

Bir İSEDAK projesi olan ve ülkemizin de katıldığı İslam İhracat Kredi Sigortası ve Yatırım Garantisi Şirketinin sunduğu imkanlardan firmalarımız yararlanmaktadır. Yine İSEDAK çerçevesinde oluşturulmuş bulunan ihracat finansmanı mekanizmasını da firmalarımız başarıyla kullanmaktadır.

İKT çerçevesinde özel sektörler arasındaki işbirliğini artırmaya yönelik çabalar sürdürülmektedir. Bu kapsamda, özel sektör toplantılarının yedincisi Ekim 2000'de Katar'da yapılmıştır. Özel sektör toplantısı ile eş zamanlı olarak Katar'da düzenlenen ticaret fuarına ülkemizden bazı firmaların da iştiraki sağlanmıştır.

- 110 -

İslam ülkelerine olan ihracatımız, 1998 yılında 4,4 milyar dolar iken, 1999 yılında yüzde 10 oranında azalmayla 3,9 milyar dolara düşmüştür. İslam ülkelerinden ithalatımız ise, 1998 yılında 4,2 milyar dolar seviyesinden, 1999 yılında yüzde 4 oranında azalarak 4 milyar dolara gerilemiştir.

1999 yılının ilk altı ayında 2 milyar dolar olan İslam ülkelerine olan ihracatımız 2000 yılının aynı döneminde yüzde 11 azalarak 1,8 milyar dolar olmuştur. Böylece İslam ülkelerine olan ihracatımızın toplam ihracatımız içindeki payı bu dönemde yüzde 15,7'den yüzde 13,3'e düşmüştür. Aynı dönemde İslam ülkelerinden ithalatımız 1,7 milyar dolardan yüzde 70 oranında bir artışla 2,9 milyar dolara yükselmiştir. Bu dönemde, İslam ülkelerinden ithalatımızın toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 9,2'den yüzde 11,5'e yükselmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Dışa açılma ve dünya ekonomisiyle bütünleşme hedefi doğrultusunda, dış ekonomik ilişkilerimizde önemli bir boyut olan İslam ülkeleri ile çok taraflı ve ikili ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi amacıyla yürütülen çabalar sürdürülecektir.

Ülkemizin öncülük ettiği İSEDAK'ın etkinliğini artırmaya yönelik çabalar desteklenecektir.

Özel sektörün, İSEDAK çalışmaları sonucunda oluşturulmuş mekanizmalardan daha fazla yararlanmaları özendirilecektir.

İSEDAK toplantıları sırasında yapılan muhtelif görüş alışverişi oturumlarında ortaya çıkan görüşler ve tespit edilen sorunlar ışığında yeni projeler başlatılacaktır.

Gerek İslam ülkeleri ile ortak projelerin, gerekse ulusal kamu ve özel sektör projelerinin finansmanında, İKB kaynaklarından daha fazla istifade edilmesi teşvik edilecektir.

2. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI

a) Mevcut Durum

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) çerçevesinde ulaştırma ve haberleşme; ticaret ve yatırım; enerji, maden ve çevre; tarım, sanayi ve sağlık; ekonomik araştırma ve istatistik; eğitim, bilim, kültür ve uyuşturucu kontrolü alanlarında işbirliği faaliyetleri devam etmektedir. Türkiye gerek ev sahibi ve gerekse misafir olarak EİT faaliyetlerine aktif olarak katılmaya devam etmektedir. Üye ülkelerin planlama teşkilatları başkanlarından oluşan EİT Bölgesel Planlama Konseyinin son toplantısı Şubat 2000'de ve 6. EİT Zirvesi ile EİT Bakanlar Konseyi 10. Toplantısı Haziran 2000'de Tahran'da yapılmıştır.

EİT'in teşkilat yapısının daha etkili ve verimli kılınabilmesine yönelik olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının danışmanlık desteği ile yapılan çalışmalar sonuçlanmış ve yeni teşkilat yapısı EİT Bakanlar Konseyi'nin son toplantısında kabul edilmiştir.

EİT rehber kitabı, EİT haber bülteni ve EİT yıllık ekonomi raporu düzenli yayınlar haline getirilmiş ve EİT internet sayfası oluşturulmuştur.

Merkezi İstanbul'da olacak EİT Ticaret ve Kalkınma Bankası ile Pakistan'da EİT reasürans şirketi kurulması çalışmaları son aşamaya gelmiştir.

Ulaştırma ve haberleşme işbirliği çerçevesinde, üye ülkeler arasında her alanda işbirliğini artıracak sağlam bir alt yapının kurulması amacıyla çeşitli faaliyetler yürütülmektedir. EİT karayolu ağı ve EİT demiryolu ağı haritaları tamamlanmıştır. EİT Ulaştırma ve Haberleşme Bakanları 3. Toplantısı Nisan 2000'de Islamabad'da yapılmış ve toplantıda EİT Transit Ulaştırma Çerçeve Anlaşması ekleri imzalanmış, EİT Ulaştırma ve Haberleşme Daimi Komitesine ilişkin iş tanımı kabul edilmiştir.

EİT Ticaret Bakanları 1. Toplantısı Mart 2000'de Tahran'da yapılmış ve toplantıda tarife dışı engellerin ortadan kaldırılması ve tarifelerin azaltılması için EİT Ticaret Anlaşması (ECOTA) imzalanmasını öngören EİT Ticari İşbirliği Çerçeve Anlaşması imzalanmıştır.

EİT enerji işbirliği alanı çerçevesinde de üye ülkeler, bölge kaynaklarının rasyonel ve verimli kullanılması için çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Üye ülkelerin elektrik sistemlerinin enterkonneksiyonu ve paralel işlemesi için çalışmalar devam etmektedir. Enerji alanında işbirliğini artırmak üzere 2000 yılı Kasım ayında Pakistan'da EİT Enerji Bakanları 1. Toplantısı düzenlenmiştir.

Türkiye'nin EİT üyelerine ihracatı 1998 yılında 1.125 milyar dolar iken, yüzde 23 azalarak 1999 yılında 866 milyon dolar olmuştur. İthalatımız ise, 1998 yılında 948 milyon dolar iken, yüzde 18 artarak 1999 yılında 1.123 milyar dolara ulaşmıştır.

EİT ülkelerine 1999 yılının ilk altı ayında 441 milyon dolar olan ihracatımız 2000 yılının aynı döneminde 446 milyon dolar olmuştur. EİT ülkelerine olan ihracatımızdaki çok küçük artışa rağmen EİT ülkelerinin toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 3,4'ten yüzde 3,3'e düşmüştür. Aynı dönemde EİT ülkelerinden ithalatımız ise 454 milyon dolardan yüzde 74'lük artışla 788 milyon dolara ulaşmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Çeşitli EİT forumlarında alınan kararlar doğrultusunda başlatılan çalışmalar sürdürülecektir.

Yeni üye ülkelerin, EİT'in faaliyetlerine daha aktif katılımını sağlamaya yönelik çabalar desteklenecektir.

EİT bölgesinde ticaretin serbestleştirilerek artırılmasına öncelik verilecektir. Bu çerçevede, EİT ülkeleri arasında imzalanmış olan EİT Ticaret İşbirliği Çerçeve Anlaşması kapsamında bir EİT ticaret anlaşmasının imzalanması sağlanacaktır.

EİT üyesi ülkelerde taşımacılık alanında tarife politikalarının uyumlaştırılması için çalışmalar yapılacaktır.

EİT Ticaret ve Kalkınma Bankasının önümüzdeki dönemde faaliyete geçmesi sağlanacaktır.

3. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

a) Mevcut Durum

Mevcut hükümetler arası mekanizmayı tam bir bölgesel örgüte dönüştürecek olan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ) Kurucu Anlaşması, Yalta'da 5 Haziran 1998 tarihinde toplanan KEİ 4. Zirve Toplantısı sırasında imzalanmıştır. Söz konusu Anlaşma,

tüm üye ülkeler tarafından onaylanmış olup, KEİ, 1 Mayıs 1999 tarihi itibarıyla tam teşekküllü bir örgüt haline gelmiştir.

KEİ'nin halihazırda faal olan ticaret ve ekonomik kalkınma, bankacılık ve finans, ulaştırma, enerji, elektrik ağlarının enterkonneksiyonu, haberleşme, bilim ve teknoloji, çevre koruma, sağlık, turizm ve doğal afetler çalışma gruplarında çeşitli projeler görüşülmektedir.

27 Ekim 1999 tarihinde Selanik'te yapılan KEİ Dışişleri Bakanları toplantısında KEİ'nin, Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktının uygulanmasına aktif bir şekilde katkıda bulunması, bu çerçevede Pakt bünyesinde oluşturulan ekonomik yeniden yapılanma, kalkınma ve işbirliğine ilişkin 2 numaralı çalışma grubu ile adalet ve içişlerine ilişkin 3 numaralı çalışma grubu faaliyetlerine katılması kararlaştırılmıştır.

Ekim 1999'da yapılan KEİ Dışişleri Bakanları 14'üncü toplantısında da, KEİ üyesi ülkelerle AB ilişkilerinin geliştirilmesi ve işbirliğinin yoğunlaştırılması yönündeki faaliyetlere hız verilmesi, bu bağlamda merkezi Atina'da bulunan Uluslararası Karadeniz Etütleri Merkezinin gerekli çalışmalarda bulunması, bu çalışmalar sonucu belirlenecek bazı KEİ projelerinin AB programları içine alınması ve söz konusu projelerin AB tarafından veya oluşturulması öngörülen KEİ fonundan finansman imkanlarının araştırılması kararlaştırılmıştır.

KEİ gündemini etkinleştirmek amacıyla, KEİ Ekonomik Gündemi 2000 isimli bir belgenin hazırlanmasını teminen yapılması öngörülen toplantılardan ilki 26-27 Temmuz 2000, ikincisi ise 9-10 Ekim 2000 tarihlerinde Atina'da yapılmıştır.

KEİ Ülkeleri Arasında Örgütlü Suçlarla Mücadelede İşbirliği Anlaşması ve Kültür Alanında İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Ayrıca 15 Ekim 1998 tarihinde Gürcistan'da imzalanan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ülkeleri Arasında Acil Yardım ve Doğal ve İnsanlardan Kaynaklanan Afetlerde İşbirliği Anlaşmasına ilişkin işlemler TBMM'ye sevk edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Arasında Merkez Anlaşması ülkemiz tarafından onaylanmıştır.

Merkezi Selanik'te bulunan ve 1 Haziran 1999 tarihinde faaliyete geçmiş olan Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankasının II. Guvernörler Kurulu toplantısı 15-17 Nisan 2000 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

1998 yılında KEİ ülkelerine Türkiye'nin ihracatı 3,2 milyar dolar, 1999 yılında 2,2 milyar dolar, aynı yıllarda bu ülkelere ithalatı ise 4,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin KEİ ülkeleriyle olan ticareti 2000 yılının ilk altı ayında 1999 yılının aynı dönemine göre önemli bir gelişme göstererek, ihracatı 1 milyar dolardan 1,1 milyar dolara, ithalatı ise 1,9 milyar dolardan 3 milyar dolara yükselmiştir. Bu dönemde toplam içinde KEİ ülkelerinin payı ihracatta yüzde 8,1'den, yüzde 8,6'ya , ithalatta ise, yüzde 10,2'den yüzde 12,2'ye yükselmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

KEİ ülkeleri ile akdedilmiş olan anlaşmaların uygulanmasına önem verilecektir.

KEİ ülkeleriyle olan ilişkilerimizde özel sektöre ağırlık verilecek, serbest girişimcilik özendirilecektir. KEİ ülkeleri arasında iş ortamının iyileştirilmesi, ilgili işletme ve şirketlerin bireysel ve kolektif girişimleri için gerekli önlemlerin alınması, bu kapsamda iş adamlarına

vize kolaylıklarının sağlanması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi, ticari engellerin tedricen ortadan kaldırılması ve serbest bölgelerde işbirliğine gidilmesi için gereken önlemler alınacaktır.

Ortak projelerin finansmanında, KEİ Kalkınma Bankasının imkanlarının etkin bir şekilde kullanılması sağlanacaktır.

Çevrenin, özellikle Karadeniz'in ve biyo üretim potansiyelinin korunması, işletilmesi ve geliştirilmesi için ortak faaliyetler teşvik edilecektir.

Ülkemiz KEİ'de etkin rol oynamaya devam edecek, ekonomik işbirliğini geliştirmek suretiyle bölgede siyasi istikrar ve barışa katkıda bulunacaktır.

4. D-8

a) Mevcut Durum

Ülkemizin daveti ve Bangladeş, Endonezya, İran, Malezya, Mısır, Nijerya ve Pakistan'ın katılımıyla 1997 yılında resmen faaliyetlerine başlamış olan D-8 çerçevesinde işbirliği çabaları sürdürülmektedir. D-8'in ana icra organı olan komisyon Şubat 2000'de Dakka'da toplanmıştır. D-8 çerçevesindeki işbirliği esas itibarıyla sektörel bazda yürütülmektedir.

Tarım alanında, D-8 üyesi ülkelerin su kültürü ile ilgili bilim adamlarını, kurumlarını, kamu ve özel firmalarını kapsayan bir rehber hazırlanmış ve yayımlanmıştır. Malezya tuzlu sular konusunda Ağustos 1999'da bir kurs düzenlenmiştir. Gıda güvenliği konusunda Kasım 1999'da Islamabad'da bir seminer düzenlenmiştir.

Sanayi alanında, ülkemizin öncülüğünde yapılan çalışmalar neticesinde D-8 ziraat uçağının prototipi üretilmiştir. Deneme uçuşu aşamasında olan uçağın ticari üretiminde birçok ülke iş bölümü esasına göre yer almak istemektedir. D-8 çerçevesinde ziraat uçağı yanında çok maksatlı başka bir uçağın üretilmesi de düşünülmektedir.

Ticaret alanında, Nisan 1999 ve Ocak 2000'de Kahire'de iki uzmanlar grubu toplantısı düzenlenmiştir. D-8 ülkeleri arasında ticaretin kolaylaştırılması, gümrük işlemlerinin ve bankacılık düzenlemelerinin basitleştirilmesi, işadamlarına vize işlemlerinin kolaylaştırılması ve harmonizasyonu ve ticari bilgi değişimi konularında seminerler düzenlenmekte ve bazı kararlar alınmaktadır.

Gemicilik konusunda uzmanlar grubu toplantısı Kasım 1999'da Mısır'da yapılmıştır. KOBİ'lerle ilgili işbirliği yapılması hususunda mutabık kalınmıştır.

Haberleşme, enformasyon ve bilim ve teknoloji alanında, D-8 Sanayi ve Teknoloji Veri Bankası Ağı kurulmasına karar verilmiştir. Bu konuda bir internet sayfası hazırlanmıştır.

Fakirliğin önlenmesi ve insan kaynaklarının geliştirilmesi konusunda, sosyal güvenlik ağıları uzmanlar ve karar alıcılar toplantısı Ağustos 1999'da Endonezya'da yapılmıştır. Bu alanda üye ülkelerdeki uzmanlar ve faaliyetlerle ilgili bir veri bankası oluşturma çalışmaları başlatılmıştır.

Finans bankacılık ve özelleştirme alanlarında Malezya'da 1999 yılı içerisinde Retekafül (İslami sigortacılık), İslami bankacılık ve finans ile bankacılık konularında üç seminer düzenlenmiştir.

Kırsal kalkınma alanında kırsal sanayileşmenin teşvik edilmesi konulu projenin ivedilikle uygulanması kararlaştırılmıştır.

Enerji alanında Endonezya'da Kasım-Aralık 1999'da ücra köyler için güneş enerjisi sistemleri ve Şubat 2000'de mikro-hidro enerji santralleri konularında eğitim programları düzenlemiştir.

D-8 özel sektörleri arasındaki işbirliğini geliştirmek için, D-8 ticaret ve sanayi odaları ve iş dernekleri forumu kurulması kararlaştırılmıştır.

Ayrıca, D-8 ile İKT, İKB ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı arasında işbirliği tesis edilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ülkemiz D-8 çerçevesindeki tüm işbirliği çabalarını desteklemeye devam edecektir.

Ülkemizin başkanı bulunduğu D-8 Sanayi İşbirliği Komitesi çerçevesinde prototipi üretilen ziraat uçağının ticari üretimine ve çok amaçlı başka bir uçağın tasarlanıp üretilmesi çalışmalarına öncelik verilecektir.

III. DİĞER ÜLKELERLE İLİŞKİLER

a) Mevcut Durum

1.1.1995 tarihinde yürürlüğe giren DTÖ Anlaşması ve VII. Plan ile eşzamanlı olarak uygulamaya konulan Gümrük Birliği Anlaşması 2000 yılında da ikili ekonomik ilişkileri belirleyen iki önemli faktör olma özelliğini sürdürmektedir.

1999 yılı sonu itibarıyla 12 ülkeyle serbest ticaret anlaşması imzalanmış, Polonya, Slovenya, Letonya ve Makedonya ile imzalanan anlaşmalar 2000 yılı içerisinde yürürlüğe girmiştir. Serbest ticaret anlaşmaları yürürlüğe konulan ülkeler ile aramızdaki dış ticaret hacminde 1998 yılında bir artış meydana gelmiş ancak, 1999 yılında ülke ekonomisindeki gelişmelere bağlı olarak bu ülkelerle olan dış ticaret hacmi genel dış ticaret hacmimizden daha yüksek bir oranda (yüzde 9) azalmıştır. 2001 yılı içerisinde ise halen müzakereleri sürmekte olan Fas, Tunus ve Mısır ile serbest ticaret anlaşmalarının tamamlanmasına yönelik çalışmalara hız verilmesi öngörülmektedir.

2000 Eylül sonu itibarıyla, doğrudan yabancı sermaye konusunda, 39 ülke ile yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmaları yürürlüğe girmiştir. Bunlardan Malezya ve Rusya Federasyonu ile imzalananlar aynı yıl yürürlüğe girmiş olup; ayrıca, Güney Afrika Cumhuriyeti, Yunanistan ve Yemen ile anılan anlaşmalar imzalanmıştır. Adı geçen ülkeler ile birlikte Filipinler, İtalya, İran, Nijerya, Slovakya ve Sudan ile imzalanmış anlaşmaların onaylanması için gerekli olan kanun tasarılarının 2001 yılında hazırlanması beklenmektedir. 2001 yılında ayrıca Avustralya ile ilk tur, Vietnam ile ikinci tur görüşmelerin yapılması planlanmaktadır.

Dünya pazarlarındaki iş hacminin yaklaşık yüzde 2'sine sahip olduğu tahmin edilen yurtdışı müteahhitlik şirketleri 1999 yılı içerisinde (Türk Cumhuriyetleri hariç) yaklaşık 45 ülkede 786 milyon dolarlık taahhüt üstlenmiş olup, tamamlanan iş tutarı 32,5 milyon dolardır.

Eylül 2000 itibarıyla 46 ülke ile imzalanarak yürürlüğe girmiş bulunan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarından ikisi (Rusya ve Slovakya) Ocak 2000 tarihi

itibarıyla vergiler açısından uygulanmaya başlanmış olup, dört ülke (Endonezya, Litvanya, Hırvatistan ve Moldova) ile uygulama Ocak 2001 tarihinden itibaren geçerli olacaktır.

Türkiye'nin de asıl katılımcıları arasında bulunduğu Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti 10 Haziran 1999'da kurulmuştur. Türkiye, 1 Temmuz 2000 tarihinden itibaren ekonomik ve teknik işbirliği faaliyetleriyle yükümlü, yaklaşık 2 milyar euro bütçesi olan Yeniden İmar, Kalkınma ve İşbirliği Çalışma Masası (II. Masa)'nın Makedonya ve Arnavutluk ile birlikte eş başkanlığını üstlenmiştir.

TOBB 1 Ocak 2000 tarihi itibarıyla kurucu üye sıfatıyla aktif olarak çalışmalarına katıldığı Balkan Odalar Birliğinin dönem başkanlığını devralmış ve İstikrar Pakti bünyesinde oluşturulan İş Danışma Konseyi nezdinde dönem başkanlığını yürütmektedir. TOBB ihracatın geliştirilmesine yönelik olarak çok sayıda yabancı kuruluşla ortaklaşa seminer, eğitim programı ve konferans etkinlikleri düzenlemiştir.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu 1999 sonu itibarıyla kurulmuş olan 56 iş konseyini haiz faaliyetlerini 2000 yılında da benzer toplantılarla sürdürmüştür.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Türkiye küresel ve bölgesel düzeyde etkinliğini dengeli bir şekilde artırmak amacıyla, diğer ülke ve ülke gruplarıyla çok taraflı ve ikili ekonomik ilişkilerini güçlendirmeye önem verecektir.

IV. ULUSLAR ARASI TEKNİK İŞBİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN DIŞ YARDIMLARI

a) Mevcut Durum

Uluslar arası teknik işbirliği, bilgi ve teknoloji transferinde önemli bir araç ve ilave bir kaynak olma durumunu korumaktadır. Ülkemiz, aldığı teknik yardımları insan kaynaklarının geliştirilmesinde ve teknoloji transferinde ülke önceliklerini dikkate alarak değerlendirmektedir. Diğer ülkelere sağlanan teknik yardımlar ise genişletilerek sürdürülmektedir.

Çeşitli uluslar arası kaynaklardan sağlanan sınırlı teknik yardımlardan ve bunlarla ilgili yürütülen faaliyetlerden azami faydanın sağlanması amacıyla kurumlar arasında eşgüdümün gerçekleştirilmesi için gerekli çalışmalar sürdürülmektedir.

Almanya, Japonya, İsrail ve Hollanda'dan ikili teknik yardım anlaşmaları çerçevesinde; UNDP, UNFPA, WHO, UNICEF, ILO, UNIDO, FAO ve UNESCO gibi Birleşmiş Milletler kuruluşlarından ise çok taraflı işbirliği çerçevesinde teknik yardım sağlanmaktadır. Bu yardımlar insan kaynaklarımızın niteliğinin geliştirilmesi, mevcut kuruluşlarımızın günün şartlarına uyum sağlaması, gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderilmesi ve kadınların ekonomik ve sosyal faaliyetlerde daha fazla yer almaları amacıyla kullanılmaktadır.

Birleşmiş Milletler ihtisas kuruluşları ile ülkemiz arasında yürütülecek proje ve programların esaslarını oluşturan ve 2001-2005 yıllarını kapsayacak olan Ülke İşbirliği Çerçevesi hazırlanmıştır.

Türkiye, 1985 yılına kadar yardım alan bir ülke olduğundan, mevzuatı da yardım alınacağı varsayımına göre düzenlenmiş ancak, bu yıldan sonra ve özellikle çevresindeki ülkelerde 1992 yılından sonra meydana gelen gelişmeler nedeniyle önemli miktarda

yardım yapan bir ülke konumuna gelmiştir. Ancak mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmadığı için yardım faaliyetlerinin yürütülmesinde zorluklarla karşılaşmaktadır.

Başta Türk Cumhuriyetleri, bölge ülkeleri ve İKT üyesi ülkeler olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabalarına yardımcı olmak amacıyla olanaklar ölçüsünde teknik yardım yapılmaktadır.

Dış yardımlarla ilgili envanter 1997 yılından itibaren OECD/DAC normlarına göre DİE tarafından hazırlanmaya başlanmış, 1997 yılı envanteri Mayıs 1999'da ve 1998 yılı envanteri Mart 2000'de açıklanmıştır.

Düzenli olarak yardım yapan kuruluşların, faaliyet programlarını Dışişleri Bakanlığı kanalıyla zamanında duyurarak programların etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamaları önem arz etmektedir.

Türkiye'nin diğer ülkelere yönelik yardımları istikrarlı bir gelişme göstermemekte, bu alanda etkin bir eşgüdüm ihtiyacı devam etmektedir. Ülkemizin verdiği teknik yardımların GSMH'ya oranı yüzde 0,06 olarak gerçekleşmiştir. Bu konuda OECD/DAC ortalaması 1998'de yüzde 0,39 olup, BM'nin 2000 yılı için koyduğu hedef ise yüzde 0,7'dir.

Teknik yardım ve işbirliği programları kapsamında, yurt dışına geçici olarak gönderilen kamu veya özel kesimde çalışan personelin görevlendirilmesine ilişkin yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

İnsan kaynaklarının niteliğinin geliştirilmesinde, ileri teknolojilerin transferinde ve üretiminde teknik işbirliğinden azami faydanın elde edilmesi sağlanacaktır. Teknik işbirliği faaliyetlerine gönüllü kuruluşların ve özel teşebbüsün katılımı teşvik edilecek ve uluslar arası kuruluşlarda daha fazla Türk uzmanın görevlendirilmesi özendirilecektir.

Başta Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları ile tarihi bağlarımız olan ülkeler ve İKT üyesi ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkelere yönelik ekonomik, teknik, insani ve kültürel amaçlı yardımlara imkanlar ölçüsünde devam edilecek, Türkiye'nin ekonomik ve teknik yardım potansiyeli, bu ülkelerle ilişkilerimizi geliştirmek amacıyla artan bir şekilde kullanılacaktır.

Uluslar arası teknik işbirliği faaliyetlerine gönüllü kuruluşların ve özel teşebbüsün katılımı teşvik edilecek ve bu alandaki faaliyetlere ilişkin bilgi ve veriler sistemli bir yapıda oluşturulacaktır.

Bilgi ve becerilerinden yararlanılmak üzere, Türk uzmanların uluslar arası kuruluşlarda ve projelerde belirli sürelerle istihdam edilmesi için imkanlar araştırılacaktır.

OECD/DAC üyeliği için, mevcut yardım miktarını artırmak ve bir seviyede tutmak için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Ülkemizden talep edilen teknik yardımların karşılanmasını teminen uluslar arası kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir.

Ülkemizin teknik yardım ve dış yardım sağlamasında kamu kaynaklarının etkin ve şeffaf bir şekilde kullanılması sağlanacaktır.

TABLO: IV.4- Türkiye'nin 1997-1998 Yıllarında DAC Kapsamında Yaptığı Resmi Dış Akımlar (Bin Dolar)

ÜLKELER	Proje ve Program Yardımı		Teknik İşbirliği		Acil Yardımlar		Diğer		Toplam Bağışlar			
	1997	1998	1997	1998	1997	1998	1997	1998	1997	1998	1997	1998
									Miktar	yüzde	Miktar	yüzde
AZERBAYCAN	110,0	226,3	7 589,8	6 303,9	1 023,9	583,3	98,0	192,6	8 821,7	15,1	7 306,1	8,6
KAZAKİSTAN	71,4	17,1	4 454,9	4 532,2	40,0	8,9	107,9	103,9	4 674,2	8,0	4 662,1	5,5
KIRGIZ CUM.	121,9	764,6	3 534,7	6 304,3	13,3	40,8	46,1	137,0	3 716,0	6,4	7 246,7	8,6
KKTC	43,3	0,0	421,0	1 817,8	6,4	20,7	59,1	0,0	529,8	0,9	1 838,5	2,2
ÖZBEKİSTAN	102,2	1 352,7	2 604,8	34 707,6	10,4	45,2	15,5	191,3	2 732,9	4,7	36 296,8	42,9
TÜRKMENİSTAN	173,4	31,6	8 043,5	6 069,2	3,2	10,7	31,8	234,0	8 251,9	14,2	6 345,5	7,5
TÜRK CUM. TOPLAMI	622,2	2 392,3	26 648,7	59 735,0	1 097,2	709,6	358,4	858,8	28 726,5	49,3	63 695,7	75,3
İKT ÜLKELERİ TOPLAMI (Türk Cum. Hariç) (41 Ülke)	180,4	22,2	2 671,8	6 819,5	5 721,7	660,9	62,7	182,5	8 636,6	14,8	7 685,1	9,1
DİĞER ÜLKELER (39 Ülke)	2 143,2	1 115,0	11 300,7	6 092,9	4 945,7	691,3	2 560,6	5 303,1	20 950,2	35,9	13 202,3	15,6
TOPLAM	2 945,8	3 529,5	40 621,2	72 647,4	11 764,6	2 061,8	2 981,7	6 344,4	58 313,3	100,0	84 583,1	100,0

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Gelişmekte olan ülkelere kamu kurum ve kuruluşları tarafından sağlanan aynı ve nakdi yardımların belirlenen strateji ve hedefler doğrultusunda yürütülebilmelerini temin edecek yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Uluslar arası teknik işbirliği uygulamalarının çerçevesini oluşturmak üzere gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Kamu ve özel kesimde çalışan personelin, teknik işbirliği kapsamında yurt dışında ve uluslar arası kuruluşlarda geçici olarak görevlendirilebilmesine ilişkin gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. BÖLGESEL GELİŞME VE KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER

a) Mevcut Durum

1997 Yılı Genel Nüfus Tespiti sonuçlarına göre ülke nüfusunun yüzde 25,8'i Marmara, yüzde 16,8'i İç Anadolu, yüzde 13,4'ü Ege, yüzde 12,8'i Akdeniz, yüzde 12,5'i Karadeniz, yüzde 9,8'i Güneydoğu Anadolu ve yüzde 8,9'u Doğu Anadolu Bölgesinde yaşamaktadır.

1990-1997 döneminde yıllık ortalama nüfus artış hızı; Marmara Bölgesinde yüzde 2,8, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yüzde 2,4, Akdeniz Bölgesinde yüzde 1,9, Ege Bölgesinde yüzde 1,5, İç Anadolu Bölgesinde yüzde 0,9, Doğu Anadolu Bölgesinde yüzde 0,7 oranında artarken, Karadeniz Bölgesinde de yüzde 0,5 oranında azalmıştır.

Türkiye genelinde kilometrekarede ortalama 81 kişi yaşarken; Marmara Bölgesinde 213, Ege Bölgesinde 95, Akdeniz Bölgesinde 89, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 81, Karadeniz Bölgesinde 69, İç Anadolu Bölgesinde 57 ve Doğu Anadolu Bölgesinde 38 kişi yaşamaktadır.

Ülke genelinde şehirleşme oranı yüzde 65'dir. Bu oran Marmara Bölgesinde yüzde 78, İç Anadolu Bölgesinde yüzde 70, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yüzde 64, Ege ve Akdeniz Bölgelerinde yüzde 61, Doğu Anadolu Bölgesinde yüzde 54 ve Karadeniz Bölgesinde yüzde 48'dir.

1998 yılı itibarıyla GSYİH'ye katkıları bakımından Marmara Bölgesi yüzde 37,8 ile birinci sırada bulunurken, Doğu Anadolu Bölgesi yüzde 3,3 ile son sırada yer almaktadır. Diğer bölgelerin GSYİH'ye katkıları ise, Ege Bölgesi yüzde 16,7, İç Anadolu Bölgesi yüzde 15,7, Akdeniz Bölgesi yüzde 12, Karadeniz Bölgesi yüzde 9,2 ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi yüzde 5,3'dür.

GSYİH 1998 yılında reel olarak yüzde 3,1 oranında artmıştır. Bölgeler itibarıyla artış hızları; İç Anadolu'da yüzde 5,2 ve Karadeniz'de yüzde 4,9 oranı ile Türkiye ortalamasının üzerindeyken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri yüzde 2,8, Akdeniz Bölgesinde 2,3 ve Marmara Bölgesinde yüzde 2,1 oranı ile ortalamasının altında olmuştur. Ege Bölgesindeki artış hızı Türkiye ortalaması ile aynı oranda gerçekleşmiştir.

1998 yılında kişi başına GSYİH ülke ortalaması 100 kabul edildiğinde Marmara ve Ege Bölgelerinde Türkiye ortalamasının üzerinde 142, 114, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgeleri ortalama 96 ile Türkiye ortalamasına yakın olup, Karadeniz Bölgesi 80, Güneydoğu Anadolu Bölgesi 53 ve Doğu Anadolu Bölgesi ise 47 ile ortalamanın altındadır.

2000 yılı itibarıyla Kalkınmada Öncelikli Yörelere 49 il ve 2 ilçeyi kapsamakta olup, ülke yüzölçümünün yüzde 55'ini, ülke nüfusunun ise yüzde 36'sını oluşturmaktadır.

Planlı dönemde geri kalmış bölgelerin kalkınmasında ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasında olumlu gelişmeler sağlanmasına rağmen, hedeflenen seviyeye ulaşılamamıştır.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere önemli bir bölümünü oluşturan Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da güvenli ortamın sağlanmış olmasına rağmen, gerek komşu ülkelerdeki siyasi sorunları bu yörelerdeki ekonomik faaliyetleri olumsuz yönde etkilemiş ve gerekse bu bölgelerde kişi başına düşen GSYİH'nın düşük seviyelerde bulunması, iç talebin daralmasında, yeni yatırım girişimlerinin azalması ve mevcut tesislerin düşük kapasitede çalışmasında etkili olmuştur. Ayrıca, bu yörelerde; bölge içi göçün devam etmesi ve işsizliğin artma eğilimine girmiş olması ve yayla ve mera hayvancılığına ilişkin sorunlar, sosyal ve ekonomik gelişmenin önünde duran önemli engeller olarak görülmektedir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelerde sermaye yetersizliği, nitelikli işgücü teminindeki zorluklar ile pazarlama ve hammadde teminindeki zorluklar, bir taraftan özel girişimcilerin yatırım yapma isteklerini sınırlamakta diğer taraftan üretimde olan mevcut tesislerin büyük bir kısmının düşük kapasitede çalışmasına neden olmaktadır.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere daha hızlı gelişmesini sağlamak için yatırım ve personel politikalarına özel önem verilmekte olup, mevcut sorunların giderilmesi amacıyla Kalkınmada Öncelikli Yörelerde teşvik belgeli yatırımlar, gümrük ve fon muafiyeti, katma değer vergi istisnası ve yatırım indirimi gibi teşvik araçlarından yararlanılmaktadır. Ayrıca, bu yörelerdeki KOBİ'ler yatırım ve işletme kredisi ile desteklenmektedir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki tarım, imalat sanayii, turizm ve diğer kamu hizmetleri kapsamında il özel idareleri ve belediyelerin projelerinin desteklenmesine devam edilmektedir.

Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yeni istihdam sağlanması ve yatırımların teşvik edilmesi amacıyla 4325 sayılı Kanun çerçevesinde, Olağanüstü Hal Bölgesindeki illerin de dahil olduğu 22 ilde uygulanmak üzere gelir ve kurumlar vergisi istisnası, çalışanlardan kesilen vergilerin ertelenmesi, vergi, resim, harç istisnası, sigorta primi işveren paylarının hazineye karşılanması ve bedelsiz yatırım yeri tahsis gibi ilave teşvik tedbirlerine devam edilmektedir.

Türkiye'de halen faaliyette bulunan 17 serbest bölgeden 5'i, 2000 yılı Ağustos ayı itibarıyla tamamlanmış bulunan 48 Organize Sanayi Bölgesinin 14'ü Kalkınmada Öncelikli Yörelerde bulunmaktadır.

2000 yılı Ağustos ayı itibarıyla tamamlanan toplam 306 Küçük Sanayi Sitesinin 133 adedi Kalkınmada Öncelikli Yörelerde bulunmaktadır. Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki 133 adet küçük sanayi sitesinde 28.596 işyerinin istihdama katkısının yaklaşık 168 bin kişi olduğu tahmin edilmektedir.

- 120 -

1999-2000 öğretim yılı itibarıyla Türkiye genelinde 203 yatılı ilköğretim bölge okulunun 169'u Kalkınmada Öncelikli Yörelere bulunmaktadır.

Mevcut 75 üniversiteden 29'u Marmara, 16'sı İç Anadolu, 10'u Ege, 7'si Akdeniz, 5'i Doğu Anadolu, 5'i Karadeniz ve 3'ü Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bulunmaktadır. Ülke genelindeki üniversitelerin 13'ü, Kalkınmada Öncelikli Yörelere yer almaktadır.

DHİ Genel Müdürlüğüne ülkemiz genelinde işletilen 38 havaalanının; 5'i Akdeniz, 8'i Doğu Anadolu, 5'i Ege, 5'i Güneydoğu Anadolu, 4'ü İç Anadolu, 5'i Karadeniz ve 6'sı Marmara Bölgelerinde yer almaktadır.

1989 yılında tamamlanarak yürürlüğe konulan GAP Master Planı, GAP Bölge Kalkınma Planı olarak yenilenmekte olup, 2001 yılında tamamlanması beklenmektedir.

GAP kapsamındaki sulama projelerinin toplam tutarı 2000 yılı fiyatlarıyla 5.540 trilyon lira olup, yıl sonu itibarıyla 965 trilyon liralık kısmının harcanması beklenmektedir.

Fırat Havzası sulama potansiyelinin yüzde 17'si, Dicle Havzası sulama potansiyelinin yüzde 4'ü işletmeye alınmıştır. GAP kapsamında halen sulanabilen toplam alan 217 bin hektardır. Bu alan hedeflenen sulama alanının yüzde 12'sidir. Çamgazi ve Kayacık Barajları tamamlanmış olup, sulama yatırımlarına devam edilmektedir.

Şanlıurfa T1 ve T2 tünelleri hizmete girebilecek şekilde tamamlanmış olup, sulama şebekesi yatırımlarının tamamlanması beklenmektedir.

GAP kapsamındaki enerji projelerinin toplam tutarı 5.870 trilyon lira olup, yıl sonu itibarıyla 3.090 trilyon liralık kısmının harcanmış olacağı tahmin edilmektedir.

Karkamış Barajı ve Hidroelektrik Santrali enerji üretimine başlamış olup, sulama şebekesi yatırımı devam etmektedir.

Tamamlanan Atatürk, Karakaya, Kralkızı ve Karkamış Barajlarından 15 Ağustos 2000 tarihine kadar toplam 169,05 milyar kWh enerji üretilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ekonomik ve sosyal kalkınmada bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve gelişme imkanlarının belirlenmesi amacıyla, bölge planlaması yapılan alanlarda, bu planlarla uyumlu olarak ilgili kurumlarca fiziksel planlama çalışmaları sürdürülecektir.

Nitelikli eleman temini için, eğitim, öğretim, sağlık ve yayım hizmetleri ile teknik hizmetlerde çalışan kamu personelinin bu yörelerde uzun süreli kalmasını özendirerek ilave tedbirler alınacaktır.

Kamu hizmetlerinde etkinliğin artırılması amacıyla, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki illerde, İl Planlama Müdürlükleri güçlendirilecektir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri başta olmak üzere, Kalkınmada Öncelikli Yörelere aile işletmeciliğinin geliştirilmesi ve istihdam artırıcı proje uygulamaları hızlandırılacaktır.

Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere İstihdam Yaratılması ve Yatırımların Teşvik Edilmesi ile ilgili 4325 Sayılı Kanun çerçevesinde ilave teşvik araçlarının uygulanması sürdürülecektir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamında bulunan 26 ilde yarım kalmış, işletme sermayesi yetersizliği nedeniyle işletmeye geçememiş yatırımların ekonomiye kazandırılması amacıyla, yatırım ve işletme kredisi sağlanmasına devam edilecektir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere, insan gücü kaynaklarının harekete geçirilmesine, merkezi nitelik taşıyan köylerin güçlendirilerek, tarım ve hayvancılığa dayalı işletmelerin desteklenmesine devam edilecektir.

Hayvancılığın öncelikli faaliyet dalı olduğu illerde mera ıslahı ve yönetimi çalışmalarına önem verilecektir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere gelir ve istihdam sağlama amacıyla farklı kurumlarca yürütülen arıcılık, seracılık ve el sanatları gibi faaliyetlerin etkin koordinesi sağlanacaktır.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere yatılı ilköğretim bölge okullarının yanısıra; bu yörelerin ara eleman ihtiyacını karşılamak üzere genel liseler yerine mesleki teknik okulların yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Ayrıca, beceri kazandırma ve meslek edindirme kurslarının yaygınlaştırılacaktır.

Geri kalmış yörelerde bulunan illerimizin kalkınması için her ilin kendine özgü koşulları dikkate alınarak öncelikli yatırım alanlarının belirlenmesi ve özel projelerin üretilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde KOBİ'lerin güçlendirilmesi amacıyla ilgili kurumlarca eğitim ve danışmanlık hizmetlerine ağırlık verilecek ve bu hizmetlerin etkin koordinasyonu sağlanacaktır.

Doğudan batıya olan göçün fonksiyonel bölge merkezlerine yönlendirilmesi için alt yapı yatırımları süratle tamamlanacaktır.

İnşaat mevsiminin kısa olduğu yörelerde yatırım ödeneklerinin zamanında serbest bırakılması sağlanacaktır.

II. BÖLGE PLANLAMASI

a) Mevcut Durum

Doğu Anadolu Bölgesinin kalkınmasına yönelik olarak, mekansal planlamaya ve bölgenin gelişme potansiyelinden daha fazla yararlanılmasına ağırlık vererek, özel sektörün gelişmesine ağırlık veren Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP) 2000 yılı sonunda tamamlanacaktır.

Ana Plan, Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan 14 ili (Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van) ve bu bölge ile benzerlik gösteren Gümüşhane ve Bayburt illerini kapsamakta olup, planın uygulama alanı 158.972 kilometre kare olup, kapsadığı nüfus 1997 itibarıyla 5,9 milyondur.

Ana Planda mevcut durumun sektörel bazda tespiti ve analizi, bölgenin gelişmesi amacıyla yönelik yeni stratejiler ve yeniden yapılanma senaryoları ile bu senaryolara dayalı kısa, orta ve uzun vadeli plan hedefleri yer almaktadır.

Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) çalışmaları 2000 yılı sonunda tamamlanacaktır. Planda Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon olmak üzere Doğu Karadeniz Bölgesindeki 7 il yer almaktadır. Plan alanı 39.203 kilometre

kare olup, Plan Bölgesi nüfusu 1997 yılı itibarıyla 2,9 milyondur. Plan kapsamında; farklı sektörlerle ilgili 10 program paketi ve 53 proje yer almaktadır.

Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi ile, Yeşilirmak Havzası'nda ekolojik dengeyi bozmadan, arazinin uygun ve ekonomik kullanımı, doğal kaynakların güncel takibinin ve yönetilmesinin sağlanması, bu kapsamda erozyonun önlenmesi, su kirliliğinin belirlenmesi ve meraların ıslahı, orman alanlarının belirlenmesi ve takibi, kentleşme ve sınılaşmanın izlenmesi ve planlı gelişimi konularında, sorunların çözümü amaçlanmaktadır. Proje kapsamında Coğrafi Bilgi Sistemi Altyapısı kurulması çalışmaları TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezince yürütülmektedir.

1999 Ağustos ve Kasım aylarında meydana gelen depremlerden etkilenen Bolu ve Düzce illeri için İl Gelişme Planı hazırlık çalışmaları başlatılmıştır.

Eskişehir İlinin gelişme potansiyelinin değerlendirilerek sorunlarının çözümünü amaçlayan İl Gelişme Planı çalışmaları Eskişehir Büyükşehir Belediyesinin koordinatörlüğünde sürdürülmektedir.

Marmara Bölge Planı'nın ön hazırlık çalışmaları kapsamında Kocaeli-Sakarya-Yalova Alt Bölge Planı Hazırlık Raporu tamamlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Geri kalmış bölgelerde ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmak, özel sektörün bu bölgede gelişmesini sağlayacak ve çarpık kentleşmeyi önleyecek uygun koşulların oluşturulması bölge planlarının temel amacıdır.

Bu çerçevede; Zonguldak, Bartın, Karabük Bölgesel Gelişme Projesinin uygulamaya geçirilmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

DAP ve DOKAP Bölgesel Gelişme Projelerinin tamamlanmasından sonra, bölgesel gelişme planları kapsamında yer alan program ve projelerin ilgili kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum örgütleriyle eşgüdüm içinde değerlendirilmesi sağlanacak ve uygulamaya yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının teknik desteğinde mahalli idareler-üniversite işbirliği ile Bolu ve Düzce İlleri için İl Gelişme Planları hazırlanacaktır. Plan çalışmaları ile, il kaynaklarının rasyonel kullanımı, mekansal dağılımın düzenlenmesi ve il envanterlerinin oluşturulması, potansiyellerin değerlendirilerek bu illerin gelişmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

III. KIRSAL KALKINMA

a) Mevcut Durum

Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, Muş-Bingöl Kırsal Kalkınma Projesi uygulaması tamamlanmış, Yozgat Kırsal Kalkınma Projesinin uygulamasına devam edilmiş, Ordu-Giresun Kırsal kalkınma Projesi uygulamasına başlanmıştır.

Yozgat Kırsal Kalkınma Projesinde 1999 yılı sonu itibarıyla, 3.919 hektarlık alan sulamaya açılmış, 25 köy ünitesinde içme suyu tesisi tamamlanmış, 3.485 hektar alan ağaçlandırılmış, 900 hektar alanda enerji ormanı tesis edilmiş, 105.962 adet tabii ve sunî tohumlama ile 2,4 milyon büyük ve küçük baş hayvan aşılması gerçekleştirilmiştir.

Uygulaması devam eden Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesine 1998 yılından itibaren hız verilmiş, bu kapsamda, yayım hizmetleri yanında 40 adet çiftçi eğitim kursu ile 50.000 adet tabii ve sunî tohumlama faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

Projenin altyapı faaliyetleri içerisinde 1999 yılı sonu itibariyle 124 hektar alan sulamaya açılmış, 39 köy ünitesine içmesuyu temin edilmiş, 34 kilometre tesviyeli, 74 kilometre stabilize köy yolu inşa edilerek toplam 42 kilometre yol onarım ve bakım gerçekleştirilmiştir.

Bu projelere ilave olarak Erzincan-Sivas ve Gümüşhane-Bayburt-Rize Kırsal Kalkınma Projelerinin hazırlıkları tamamlanmış, iç kaynaklı projeler olarak uygulamaya başlanmış olup, projelerin dış finansmanı konusunda çalışmalar devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde, yerel potansiyelin harekete geçirilerek, istihdam ve gelirin artırılması temel amaçtır.

Bu doğrultuda kırsal kalkınma projesi uygulamalarına devam edilecektir.

Kırsal alt yapı hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve etkinliğinin artırılması amacıyla kamu kuruluşları, yerel yönetim ve sivil toplum örgütlerinin eş güdüm içerisinde çalışmaları sağlanacaktır.

Sulama projelerinin, arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri ile birlikte yürütülmesine önem verilecektir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde, geçmişte terör nedeniyle köylerini terk etmek zorunda kalan yurttaşlarımızdan geri dönüş yapmak isteyenler için ekonomik ve sosyal alt yapının sağlanmasına önem verilecektir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yer alan illerde Merkez Köylerin Yeniden Tespiti Çalışması tamamlanarak Merkez Köy Projeleri uygulamaları sürdürülecektir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Iğdır ve Şanlıurfa illerine ilave olarak diğer illerde de arazi toplulaştırma çalışmaları yaygınlaştırılacaktır.

Kırsal alanda çiftçilere yönelik eğitim ve yayım faaliyetleri yoğunlaştırılarak devam ettirilecektir.

Doğu Anadolu Bölgesinde, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla buğday ekimi yapılan alanlarda yem bitkileri yetiştirilmesi için çiftçilere yönelik eğitim çalışmaları başlatılacaktır.

ALTINCI BÖLÜM

SOSYAL VE EKONOMİK SEKTÖRLERLE İLGİLİ GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. GİRİŞ

Dünyada artan küreselleşme ve hızlanan teknolojik gelişmeye bağlı olarak ülkemizde de rekabet ortamında, tüketici beklenti ve tercihlerinde, iletişim ihtiyacında, işgücünün istihdam ve niteliğinde, kamu kesiminin rolünde önemli değişimler yaşanmaktadır.

Bir yandan AB üyeliğine aday ülke olarak ekonomik, sosyal ve kültürel ortak değerler sistemine uyum süreci, diğer yandan bölgesindeki diğer ülkelerle olan ilişkilerini karşılıklı işbirliği temeline dayalı olarak sürdürebilme çabaları, ülkemizi küresel gelişmelerin önemli belirleyicilerinden biri haline getirmektedir. Türkiye, jeostratejik konumu itibarıyla, bulunduğu bölgenin küreselleşmeden etkilenmesi çerçevesinde daha hassas politikalar üretmek durumundadır.

Küreselleşme ile birlikte ön plana çıkan önemli bir unsur iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi ve yaygınlaşmasıdır.

Küreselleşme ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler; eğitim seviyesi yüksek, bilimsel araştırma ve geliştirmeye önem veren insangücünün yetiştirilmesini, üretimde verimliliği ve ileri teknoloji kullanımını ön plana çıkarmakta, hizmet sektörlerinin hızlı büyümesinde ve refah seviyesinin artırılmasında önemli imkanlar getirmektedir.

Diğer taraftan ülkemiz; 1997 yılında Güneydoğu Asya ülkelerinde ve 1998 yılında Rusya'da ortaya çıkan ve küresel nitelik kazanan mali krizlerden önemli boyutlarda etkilenmiştir. Buna ilaveten 1999 yılında ülkemizde meydana gelen iki büyük deprem felaketi ekonomik ve sosyal yaşamda derin etkiler yaratmıştır. Ancak, ortaya çıkan olumsuz etkiler tamamen giderilememekle birlikte, ülkemiz kaynak ve imkanlarını etkin ve esnek bir şekilde kullanarak bu etkileri en az düzeye indirebilmiştir.

Ülkenin içinde bulunduğu bu ortamda, ekonomik ve sosyal sektörlerde de önemli gelişmeler yaşanmaktadır.

2001 yılında ülke nüfusunun 66,3 milyona ulaşması, yıllık nüfus artış hızının yüzde 1,49, toplam doğurganlık hızının 2,48 ve doğuşta hayatta kalma ümidinin 69,4 yıl olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Nüfusun yüzde 49,6'sını oluşturan 0-24 yaş grubundaki çocuk ve gençlere götürülen hizmetlerin ve insangücü niteliğini geliştirmeye yönelik imkanların artırılması gerekmektedir. Nüfusun yarısını oluşturan kadınların da kalkınmaya katılımlarının artırılarak erkeklerle eşit hak ve fırsatlara sahip olmalarına yönelik politikalar bütün sektörlerin plan ve programlarına entegre edilmektedir.

1999-2000 öğretim yılı itibarıyla, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretim kurumlarında toplam 14,2 milyon öğrenci, 484.089 öğretmen ve 64.169 öğretim elemanı bulunmaktadır. 2000-2001 öğretim yılında okullaşma oranlarının, okulöncesi eğitimde yüzde 12'ye, ilköğretimde yüzde 97,1'e, ortaöğretimde yüzde 60'a ve yükseköğretimde yüzde 29,9'a ulaşması beklenmektedir.

Sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulaması, toplumun genel eğitim düzeyini yükseltme amacı doğrultusunda, dağınık yerleşmelerdeki taşınmaz eğitim uygulamaları ile de desteklenerek başarıyla yürütülmektedir.

Eğitimin her kademesinde fiziki altyapı ile insangücü niteliğini iyileştirme ihtiyacı önemini korumaktadır. Eğitimde gerçekleştirilen iyileşmelere rağmen mesleki eğitim, ortaöğretim ve yüksek öğretimdeki okullaşma oranları AB ülkelerinin gerisinde kalmıştır.

Ülkemizin refah düzeyinin geliştirilmesinde ve çağdaş uygarlık düzeyinin aşılmasında bilim ve teknoloji yeteneğinin artırılması en önemli unsurların başında gelmektedir. Bilim ve teknoloji kapasitesinin yükseltilmesi amacıyla AR-GE için ayrılan kaynakların artırılması, yeterli sayı ve nitelikte araştırmacı yetiştirilmesi ve bu faaliyetlerin eğitim-öğretim ve sanayi politikaları ile uyumlu olarak desteklenmesi önem kazanmaktadır.

Enflasyonla mücadelede elde edilen başarıya rağmen, istihdam yaratıcı yatırım ve faaliyetlerde istenen düzeye ulaşamamıştır. Hızlı kentleşmenin etkisiyle birlikte, çoğunluğu kayıt dışı kesimde düşük ücretli, kısmi zamanlı çalışan ve eksik istihdamda bulunan kişilerin işsizlik ve yoksullukla karşılaşma riski devam etmiştir.

2001 yılında hekim başına nüfusun 807, yatak başına nüfusun 384 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Ancak sağlık alanındaki insan gücünün artırılması, altyapının geliştirilmesi ve kaynakların etkin kullanılması ihtiyacı önemini korumakta; hizmetlerin dengesiz dağılımı ile kuruluşlar ve hizmet basamakları arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliği devam etmektedir.

2000 yılı itibarıyla nüfusun yüzde 91'i sosyal güvenlik kapsamındadır. Sağlık sigortası kapsamındaki nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı ise yüzde 86,4'e ulaşmıştır. Yoksul durumda bulunan ve sağlık sigortası güvencesine sahip olmayan kişilerin yataklı tedavi hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanmasını sağlayan yeşil kart uygulamasına devam edilmiş olup, yeşil kart sahibi kişilerin sayısı 9,7 milyona ulaşmıştır.

2001 yılında işgücünün 23,3 milyon, istihdamın 21,8 milyon ve işsizlik oranının yüzde 6,5 olacağı tahmin edilmektedir. Eksik istihdamın yüzde 6,8, açık işsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl durumdaki toplam işgücünün de yüzde 13,3 düzeyinde olması beklenmektedir.

Tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payının oldukça yüksek olması ve kırsal kesimden kentlere göçün devam etmesi istihdamı olumsuz yönde etkilemektedir.

İstihdamın artırılmasında, istikrarlı bir ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi yanında istihdama yönelik üretken yatırımların artırılması, yerel ekonomik potansiyellerin harekete geçirilmesi, KOBİ'lerin istihdam yaratma kapasitelerinin desteklenmesi ve işgücünün genel eğitim ve beceri düzeyinin yükseltilmesi önem arz etmektedir.

Sanayileşme ve kırdan kente göç ile ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunlar aile yapısını olumsuz yönde etkilemekte, fertlerin sosyal yardım ve hizmetlere olan ihtiyacını artırmaktadır. Sosyal yardım ve hizmet sunan kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği ve bu alana ayrılan kaynakların yetersizliği, muhtaç ve ekonomik yoksunluk içerisindeki gruplara ulaşılmasında aksaklıklara yol açmaktadır. Nüfusun yaklaşık yüzde 10'unu oluşturan özürliülerin eğitim, istihdam ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmasında istenilen düzeye ulaşamamıştır.

Gelir dağılımında köklü bir eşitsizlik yapısı devam etmektedir. Türkiye'de nüfusun yüzde 8'i mutlak yoksul durumunda, yüzde 24'ü ise ekonomik bakımdan yoksulluk riski altında bulunmaktadır.

Mutlak yoksul durumunda bulunan nüfusun yüzde 95'i, eğitim düzeyi ilkokul ve altında eğitim alanlar ile okuma-yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır. Çalışan kesimdeki yoksullar içinde, ücretsiz aile işçileri yüzde 50 pay ile en büyük yoksul grubunu oluştururken, bu kesimi, yüzde 24,7 ile kendi hesabına çalışanlar ve yüzde 16,6 ile yevmiyeli işçiler izlemektedir. İktisadi faaliyet koluna göre ise, yoksul nüfus içinde yüzde 73,5 pay ile tarım ve ormancılık ile uğraşanlar en büyük yoksul grubu oluşturmaktadır.

Gelir dağılımındaki dengesizliğin giderilerek yoksulluğun ortadan kaldırılması için, üretken yatırımların artırılarak istihdamı imkanlarının geliştirilmesi, sosyal koruma programlarının etkinleştirilmesi, eğitim, sağlık, beslenme ve barınma sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Bu amaçlara ulaşmada iktisadi politikalar ile sosyal

politikaların ahenk içinde uygulanması, fertlerin bilgi ekonomisinin gerektirdiği beceriler ile donatılması ve kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Göçler ve hızlı kentleşme eğitim, sağlık, içme suyu, kanalizasyon, konut, kentsel ulaşım gibi altyapı ihtiyaçlarını artırmakta ve özellikle şehirleşmenin yoğun olduğu büyük kentlerde kaynakların etkin ve verimli kullanılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Doğal kaynakların etkin yönetimi ile gelecek kuşaklara daha sağlıklı doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakılması amacıyla, çevre politikalarının ekonomik ve sosyal politikalara entegrasyonunun sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

Ülkemizde tarımın milli gelir içindeki payı azalırken, nüfusun önemli bir kısmı halen geçimini tarımla sağlamaya devam etmektedir.

Tarımda devlet müdahaleleri yerine üretimin piyasa koşullarında talebe uygun olarak yönlendirilmesini sağlamak üzere uluslar arası gelişmeleri de gözetken bir tarım politikası oluşturulması çalışmaları yürütülmektedir. Bu kapsamda 2000 yılında pilot proje olarak başlatılan doğrudan gelir desteği uygulaması 2001 yılında yaygınlaştırılacaktır.

Madencilik sektöründe yeni arz kaynaklarının bulunmasına, mevcutların geliştirilmesine ve üretilen madenlerin kullanım alanlarının çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalara önem verilmektedir.

İmalat sanayinde; 1999 yılında yaşanan gerilemeye karşın, 2000 yılında uygulamaya konulan makroekonomik programın da etkisiyle üretim artış eğilimine girmiştir. Dünya ile bütünleşme politikalarının bir parçası olarak AB ile gümrük birliğinin gerçekleştirilmesinin ve ticaretin serbestleştirilmesi politikalarına devam edilmesinin sanayi üzerinde olumlu etkileri gözlenmektedir.

Artan nüfus, şehirleşme, sanayileşme ve refah artışına paralel olarak ülkemizin enerji tüketimi büyümeye devam etmektedir. 2000 yılı itibarıyla birincil enerji tüketiminin 78,8 milyon tona yükselmesi, böylece kişi başına enerji tüketiminin 1.207 kg petrol eşdeğeri olması beklenmektedir. Elektrik tüketiminin ise 127 milyar kWh'e ve kişi başına elektrik tüketiminin 1.945 kWh'e yükselmesi beklenmektedir.

Elektrik enerjisi sektöründe talebin güvenilir bir şekilde karşılanması, özel kesim yatırım ve faaliyetlerinin geliştirilmesi ve sektörün rekabete açılmasını sağlamak amacıyla yeniden yapılanma ve düzenleyici kurul oluşturulması çalışmaları yürütülmektedir.

Ulaştırma sektöründe; hizmetlerin ekonomik ve güvenli biçimde karşılanması, ulaştırma alt sektörleri arasında uygun dengenin sağlanması, ulaştırmada can ve mal güvenliğinin yanı sıra çevreye verilen zararın en aza indirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinden en üst düzeyde yararlanılması önem arz etmektedir.

Ulaştırmada; 2000 yılı itibarıyla yurt içi yük taşımalarında karayolunun yüzde 88,7, demiryolunun yüzde 5,2, denizyolunun yüzde 4,6 ve boru hattının yüzde 1,5 paya sahip olduğu gözlenmektedir. Yurt içi yolcu taşımalarının yüzde 95,2'si karayolu ile yapılmıştır.

Telekomünikasyon Kanununun 2000 yılı başında yürürlüğe girmesi ile bilgi ve iletişim sektöründe reform niteliğinde değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu kanun ile; Türk Telekomünikasyon A.Ş. özel hukuk hükümlerine tabi bir şirkete dönüştürülmüş, Telekomünikasyon Kurumu adı altında bağımsız düzenleyici bir kurum oluşturulmuştur. Ayrıca, mobil telefon pazarında 2000 yılında iki yeni lisans verilerek rekabetin ve hizmet

kalitesinin artırılması yönünde önemli bir adım atılmıştır. 2000 yılının sonunda, sabit telefon santral kapasitesinin 21,4 milyon hatta, mobil telefon abone sayısının 13 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Turizm sektöründe toplam yatak kapasitesinin 1 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Son yıllarda yatak kapasitesindeki artışa rağmen tanıtım, pazarlama, hava ve deniz taşımacılığı ve teknik altyapının geliştirilmesi önemini korumaktadır.

2000 yılında ülkemize gelen turist sayısının 10 milyona, turizm gelirlerinin ise 7,8 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

II. İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ

1. NÜFUS

a) Mevcut Durum

2000 yılında yüzde 1,48 olarak tahmin edilen yıllık nüfus artış hızının, 2001 yılında yüzde 1,49 olacağı, toplam doğurganlık hızının ise 2,50'den 2,48'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. 2000 yılında 69,1 yıl olarak tahmin edilen doğuşta hayatta kalma ümidinin 2001 yılında 69,4 yıla yükselmesi beklenmektedir.

DİE tarafından 30 Kasım 1997 tarihinde gerçekleştirilen genel nüfus tespitine dayalı olarak yapılan projeksiyonlara göre ülke nüfusunun 2001 yılı ortasında 66,3 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: VI-1- Demografik Göstergelerde Gelişmeler (1)

(Yıl Ortası)				
Demografik Göstergeler	Birim	1999	2000	2001
Toplam Nüfus (Yıl Sonu)	Bin Kişi	64 815	65 784	66 774
Toplam Nüfus (Yıl Ortası)	Bin Kişi	64 337	65 293	66 275
Yıllık Nüfus Artış Hızı (2)	Yüzde	1,48	1,48	1,49
Kaba Doğum Hızı	Binde	21,6	21,5	21,6
Kaba Ölüm Hızı	Binde	6,8	6,7	6,7
Toplam Doğurganlık Hızı	Çocuk Sayısı	2,53	2,50	2,48
Bebek Ölüm Hızı	Binde	36,8	35,3	33,9
Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi				
Toplam	Yıl	68,9	69,1	69,4
Erkek	Yıl	66,6	66,9	67,1
Kadın	Yıl	71,3	71,5	71,8
Nüfusun Üç Ana Yaş Grubu İtibariyle Dağılımı				
0-14 Yaş Grubu	Yüzde	30,46	29,90	29,53
15-64 Yaş Grubu	Yüzde	64,04	64,52	64,78
65 + Yaş Grubu	Yüzde	5,51	5,58	5,69
Nüfusun Eğitimle İlgili Yaş Grupları İtibariyle Dağılımı				
3-5 Yaş Grubu	Yüzde	5,96	5,94	5,91
6-13 Yaş Grubu	Yüzde	16,26	15,91	15,56
14-16 Yaş Grubu	Yüzde	6,39	6,24	6,08
17-20 Yaş Grubu	Yüzde	8,22	8,24	8,25

Kaynak: DİE, DPT.

(1) Tahmin.

(2) Göçleri kapsamamaktadır.

Nüfusun büyüklüğü ve yaş yapısını belirleyen en önemli etkenlerden olan doğurganlığın ülke genelinde düşmeye devam etmesi, yerleşim yeri ve bölgeler arası doğurganlık düzeyi farklılıklarının azalması beklenmektedir. Doğurganlık düzeyindeki düşüş ve doğuştan hayatta kalma ümidindeki artış sonucunda, çocuk nüfusun toplam nüfus içindeki payında düşüşün, yetişkin ve yaşlı nüfusun payındaki artışın sürmesi beklenmektedir.

Ülkemizdeki demografik gelişmelerin takibine imkan verecek kayıt sisteminin yetersizliği sürmektedir. Bu alandaki eksikliği gidermek, nüfus hizmetlerini çağdaş ve etkin bir yapıya kavuşturmak amacıyla, İçişleri Bakanlığı tarafından uygulamaya konulmuş bulunan Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) projesi; nüfus kayıtlarının elektronik ortamında tutulmasına, toplanan bilgilerin kamu hizmetleri ve vatandaş için çok yönlü olarak değerlendirilmesine ve nüfus hizmetlerinin bu esasa göre yeniden düzenlenmesine yönelik olarak sürdürülmektedir.

MERNİS projesi kapsamında bütün ilçe nüfus müdürlüklerinin bilgisayar alt yapıları tamamlanmış ve sistemleri kullanacak personele eğitim verilmiştir. İlçelerde kayıtlı bilgilerin güncelleştirme çalışmalarını takiben T.C. vatandaşlarına, doğumundan ölümüne kadar kullanacağı bir kimlik numarası verilecektir. Merkezde, ilçe nüfus müdürlüklerindeki bilgilerin transfer edileceği bir veri tabanının oluşturulması suretiyle nüfusa ilişkin bilgilerin çok amaçlı olarak kamu hizmetlerinde kullanılması mümkün olacaktır. Bu çalışmalar kapsamında, mevcut nüfus cüzdanlarının çağın gereksinimlerine uygun olarak 2001 yılı içinde yenilenmeye başlanması beklenmektedir.

22 Ekim 2000 tarihinde uygulanan genel nüfus sayımının sonuçlarının en kısa sürede alınabilmesi için gerekli çalışmalar sürdürülmektedir. Bundan sonra yapılacak sayımlarda, vatandaş e ve kapanmaya mecbur etmeyecek bir sistemin geliştirilmesine ve eksik sayımları önleyecek güncel bir adres çerçevesinin hazırlanması ve sürekli takibini sağlayacak çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Demografik yapıya ilişkin analizlerin sağlıklı yapılabilmesi ve vatandaşa götürülen hizmetlerin etkinliğinin artırılabilmesi, nüfusun yurt içi ve yurt dışındaki dağılımının güncel olarak takibine bağlıdır. Son yıllarda artan, yurt içine ve yurt dışına yönelik göç hareketlerinin takibi ve analizi amacıyla kayıt sisteminin geliştirilmesine olan ihtiyaç devam etmektedir. Bu ihtiyacın giderilmesi amacıyla DİE tarafından yürütülmekte olan ve göç istatistiklerine yönelik yeniden yapılanmayı hedefleyen proje çalışması sürdürülmektedir.

Ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetleri alanında ülke genelinde sağlanan gelişmelere rağmen, bölgeler ve yerleşim yerleri arasındaki farklılıklar devam etmektedir. Ana-çocuk sağlığı göstergelerinde istenen düzeye ulaşılabilmesi amacıyla, doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası bakım hizmetlerine ağırlık verilmesi, hizmetlerin nitelik ve ulaşılabilirliğinin artırılması, ilgili personelin eğitimi ve eğitildikleri alanlarda istihdamı, ilgili kuruluşlar arası eşgüdüm ve işbirliğinin temini ve toplumun ana-çocuk sağlığı alanında bilinçlendirilmesi hususları önemini korumaktadır.

Ana-çocuk sağlığı göstergelerinin güncel olarak takibine imkan verecek bir kayıt sisteminin geliştirilmesi ve göstergeleri düşük olan yörelere yönelik hizmet sunumunun artırılmasına imkan verecek tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Aile planlaması alanında toplumsal bilinçte artış gözlenmesine rağmen, modern yöntem kullanımı istenen düzeye ulaştırılamamıştır. Bu alanda, sosyal ve kültürel yapıyı

dikkate alan ve kaliteli hizmet sunumunu hedefleyen bir yaklaşımın yaygınlaştırılarak sürdürülmesi gerekmektedir.

Üreme sağlığı kapsamındaki hizmetlerin temel sağlık hizmetlerine entegre edilmesi ve kademeli olarak ülke düzeyinde birinci basamak sağlık kuruluşlarına yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilmektedir. 1999 yılında Sağlık Bakanlığı'na bağlı aile planlaması hizmeti verebilecek 7.041 sağlık kuruluşundan 5.829'unda aile planlaması yöntem sunum hizmeti verilmiştir. Bakanlıkça hizmet birimlerinin ve yöntem çeşitliliğinin artırılması çalışmaları sürdürülmektedir. Doğum ve düşük sonrası aile planlaması danışmanlığı ve kontraseptif yöntemler konusunda klinik hizmet sunumunun yaygınlaştırılması önem taşımaktadır.

Tüm seçenekler denendikten sonra çocuk sahibi olmak isteyip olamayanlara yönelik olarak, tüp bebek uygulaması gibi, üremeye yardımcı tedavi tekniklerinin kullanılması amacıyla kamu ve özel sektör tarafından kurulmuş olan 32 merkezde ailelere hizmet verilmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Nüfus ve aile planlaması konularındaki verilerin güncel ve nitelikli olarak toplanabilmesi, kapsamlarının yeterli olması ve kullanıcılara süratli biçimde ulaştırılabilmesi için gerekli organizasyonlar geliştirilecektir.

Demografik göstergelerdeki olumlu gelişmelerin 2001 yılında devam ederek yıllık nüfus artış hızının yüzde 1,49, toplam doğurganlık hızının 2,48 çocuk, bebek ölüm hızının binde 33,9, doğuştan hayatta kalma ümidinin ise 69,4 yıl olacağı tahmin edilmektedir.

Kadın sağlığı ve aile planlaması ulusal stratejisi ve faaliyet planı ile öngörülen aktivitelerin hayata geçirilmesi ve uygulamaların izlenmesi gerekmektedir. Aile planlaması hizmetlerinin üreme sağlığı yaklaşımı ile temel sağlık hizmeti kapsamında ele alınması, üreme çağıının her dönemindeki erkek ve kadınların üreme sağlığının korunması ve iyileştirilmesi temel amaçlardır.

Ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetlerine talebin artırılması, hizmetlerden yararlanamayan gruplara ve bölgelere öncelik verilmesi, hizmette sürekliliğin sağlanması ve kalitenin artırılması ile sağlık personelinin eğitime ve uzmanlık alanında istihdamına önem verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kamu yönetiminde ihtiyaç duyulan nüfus kayıt sisteminin güvenilir ve çok amaçlı bilgi üretebilmesi amacıyla, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün yeniden yapılandırılmasına yönelik hazırlık çalışmalarına devam edilecektir.

Nüfus ve aile planlaması hizmetlerini yürüten kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanması, hizmette kalitenin artırılması, hizmet açığı olan yörelere ve konulara ağırlık verilerek hizmetin yönlendirilmesi ve gerekli denetimin yapılabilmesi amacıyla bir üst kurulun oluşturulmasına yönelik çalışmalara başlanacaktır.

Göç yolu ile gelenler, iltica edenler ve vatandaşlığa alınanların demografik, ekonomik ve sosyal niteliklerinin tespiti ve bu kesime götürülecek hizmetlerin koordinasyonu ile ilgili çalışmalar başlatılacaktır.

2. EĞİTİM

a) Mevcut Durum

1999-2000 öğretim yılında okullaşma oranları, okul öncesi eğitimde yüzde 9,8'e, ilköğretimde yüzde 96,1'e; ortaöğretimde, yüzde 22,8'i mesleki teknik eğitim ve yüzde 36,6'sı genel lise eğitiminde olmak üzere yüzde 59,4'e; yükseköğretimde ise yüzde 18,7'si örgün öğretimde olmak üzere toplam yüzde 27,8'e ulaşmıştır.

Okul öncesi eğitimdeki öğretmen açığının giderilmesi amacıyla, kız meslek lisesi çocuk gelişimi bölümü mezunlarına Anadolu Üniversitesinde ön lisans ve lisans tamamlama imkanı tanınarak usta öğretici ve öğretici kadrosu verilmesi çalışmaları başlatılmıştır.

İlköğretimde öğretmen ihtiyacının karşılanması amacıyla 2000 yılında 30.565 yeni öğretmen atanmıştır.

Üstün ve özel yetenekli öğrencilere sunulacak eğitim modellerini geliştirmek ve uygun görülenleri yaygınlaştırmak için pilot uygulamalara başlanmış ve bu amaçla sekiz ilde bilim ve sanat merkezleri açılmıştır.

Eğitim Teknolojisini Yükseltme Projesi kapsamında ilköğretimden başlamak üzere eğitimin her kademesinde bilgisayarlı eğitime geçilmesi, her okula internet erişiminin sağlanması ve müfredat programlarının yazılım programı olarak üretilmesi çalışmalarında beklenen gelişme sağlanamamıştır.

Eğitimde kalitenin artırılmasına büyük ölçüde çözüm getirecek Temel Eğitim Projesi ile, 3,5 milyon ilköğretim öğrencisi için okul ve ek dersliklerin modern teknolojiye göre donanımı gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, bilgisayar laboratuvarlarının bir kısmı kurulmuş ve bu laboratuvarların internet erişimi sağlanmıştır.

Ortaöğretimde etkili bir yönlendirme sisteminin bulunmaması ve özellikle mesleki-teknik eğitim ve sanayi arasındaki işbirliğinin yeterince geliştirilememesi sebebiyle yükseköğretim kurumları önündeki yığılmalar devam etmektedir.

Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu temel eğitim çalışmaları kapsamında Temel Eğitim Projesinin uygulamasına devam edilmiştir.

Nüfus yoğunluğunun düşük olduğu kırsal kesimde ve birleştirilmiş sınıf uygulaması bulunan yörelerde eğitim hizmetlerinin etkinliğini sağlamak amacıyla taşınmalı eğitim yönetmeliğinde düzenleme yapılmış, 1999-2000 öğretim yılında 75 il ve 812 ilçedeki 635.041 öğrenci bu hizmetten yararlanmıştır.

2000 yılı sonu itibarıyla, 1.071 adet ilköğretim okulunun tamamlanarak (12.825 derslik) hizmete alınması ve bu suretle ilave 490 bin öğrencilik kapasite yaratılması beklenmektedir. 80 adet genel lisenin bitirilmesi suretiyle 2000 yılı sonunda bu kademedeki 67 bin öğrencilik ilave kapasite hizmete alınacaktır. Mesleki ve teknik eğitimde ise tamamlanacak okul sayısı 68 olup, toplam olarak 36 bin öğrencilik ilave kapasitenin hizmete alınması beklenmektedir.

Karayolu İyileştirmesi ve Trafik Güvenliği Projesi çerçevesinde ülke genelinde 586, proje kapsamındaki illerde ise 361 trafik formatör öğretmenin eğitimi yapılmıştır.

Dış proje kredilerinin kullanımında rasyonel bir maliyet-fayda ve sosyal fayda analizi yapılmadığı gözlenmektedir. Bu durum eğitime ayrılan kısıtlı ödeneklerin diğer öncelik arz eden konulara tahsisinde de sıkıntılara yol açmaktadır. Bu projelerin yürütülmesinde koordinasyon eksikliği ile nitelikli insangücünün istihdam edilememesi gibi sorunlar devam etmektedir.

Yatırım Programında yer alan bazı projelerdeki ilgili kuruluş ile yürütücü kuruluşun farklı olması, projenin yürütülmesinde ve takibinde sıkıntılara, dolayısıyla kaynak israfına yol açmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitimde kaynak yetersizliği, mevcut kaynakların etkin kullanılamaması, özel kesim ile yeterince işbirliği kurulamaması neticesinde istenilen hedeflere ulaşılamamıştır. Ayrıca üniversite seçme ve yerleştirme sisteminde yapılan düzenlemeler ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitime olan talebi olumsuz yönde etkilemiştir.

İş piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelik ve türde mesleki eğitim programlarının geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

1999-2000 öğretim yılında yaygın eğitim yoluyla kamu ve özel kesim eğitim merkezlerinde yaklaşık 3 milyon kişiye genel, kültürel, mesleki, çıraklık ve hizmet içi eğitim imkanı sağlanmıştır.

Eğitim yatırım ödeneklerinin bütçenin serbest bırakma oranlarına göre harcanabilmesi, okulların eğitim-öğretim faaliyetine başlamadan önce gerekli onarım ve makine-teçhizat ihtiyaçlarını karşılama noktasında zorluklar getirmektedir.

Yükseköğretimin bürokratik ve merkeziyetçi yapısı öğretim üyesi ve araştırma görevlilerinin kurullarda temsilini engellemektedir.

Ülkemizin uluslar arası rekabet gücünün artırılması için gerekli unsurların başında eğitilmiş insangücü ve yeni bilgi üretme kapasitesi gelmektedir. Mevcut bürokratik yapı, öğretim elemanlarına sağlanan maddi imkanların yetersizliği ile birlikte üniversitelerin gerek öğretim, gerekse bilimsel çalışmalarda atılım yapmalarını engellemekte, öte yandan, ücretlerin yetersiz olması öğretim üyelerinin kamu üniversitelerinden ayrılmasına yol açmakta ve öğretim üyeliği mesleği cazibesini yitirmektedir.

Genel ve katma bütçe üzerindeki yüklerini hafifletmek amacıyla; etkin bir harç-burs-kredi sistemiyle birlikte döner sermaye, öğrenci sosyal hizmetler bütçesi ve vakıf gelirleri yeterli düzeyde olan gelişmiş üniversitelerin idari ve mali özerkliğe kavuşturulması gereği bulunmaktadır.

1 Ekim 2000 tarihi itibarıyla üniversite sayısı, 21'i vakıf üniversitesi olmak üzere 74'e yükselmiştir. 1999-2000 döneminde fakülte, enstitü, yüksek okul ve meslek yüksek okulu sayısı 1.492, öğretim elemanı sayısı ise 64.169'a ulaşmıştır. Öğrenci sayılarındaki hızlı artış, öğretim elemanlarının ders yüklerini artırmakta ve bilimsel araştırmaya ayıracakları zamanlarını kısıtlamaktadır. Bu durum, bilimsel araştırmaların sayı ve nitelik bakımından yetersiz kalmasına ve üniversite-sanayi işbirliğinin arzu edilen düzeye ulaşamamasına neden olmaktadır.

Başta öğretmen yetiştirme olmak üzere ileri teknoloji ve özürlü eğitimi alanlarında önemli ölçüde öğretim elemanı açığı bulunmaktadır.

İstanbul'da halen 15'i vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 22 adet üniversite mevcuttur. 1999-2000 öğretim yılında, üniversite öğrencilerinin yüzde 26'sının İstanbul, Ankara ve İzmir illerindeki üniversitelerde öğrenim görmesine rağmen öğretim elemanlarının yüzde 50'si bu illerde bulunmaktadır. Ayrıca, vakıf üniversitelerinin öğretim elemanı ihtiyacını büyük ölçüde devlet üniversitelerinden karşılamaları, devlet üniversitelerinde halen yetersiz olan öğretim elemanı açığını daha da büyötmektedir.

Yükseköğretim öğrenci seçme ve yerleştirme sisteminde 1999 yılında yapılan değişiklikler sonucunda, öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine uygun programlara yerleştirilmelerinde ortaya çıkan sorunlar devam etmektedir. Özellikle mesleki ve teknik lise mezunları, kendi alan veya branşlarına uygun lisans programlarına yerleştirilmelerinde normal program uygulayan lise mezunlarına göre dezavantajlı konuma düşmüşlerdir.

Başlangıçta sadece üniversiteye öğrenci seçme sınavını yapan ÖSYM, memuriyet ve kamu personeli dil sınavları dahil ülke çapındaki sınavları yürüten bir kuruluş haline gelmiştir. ÖSYM'nin üstlendiği sınavlarla ilgili görev ve sorumluluklarına bağlı olarak yeniden yapılandırılması gereği bulunmaktadır.

TABLO: VI.2- Eğitim Kademelerinde Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları

Eğitim Kademeleri	1998-1999		1999-2000	
	Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı (Yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı (Yüzde)
Okul Öncesi Eğitim	261	10,2	252	9,8
İlköğretim	9 581	92,6	10 053	96,1
Ortaöğretim	2 296	57,6	2 444	59,4
- Genel Lise Eğt.	1 297	32,5	1 506	36,6
- Mes.ve Tek.Eğt.	999	25,1	925	22,8
Yükseköğretim (1)	1 452	27,4	1 492	27,8
- Örgün Öğretim	959	18,1	1 006	18,7
- Açık öğretim	493	9,3	486	9,1
Yaygın Eğitim	2 408	-	2 990	-

(1) 1998-1999 dönemi için 71.346, 1999-2000 dönemi için 73.090 yüksek lisans öğrencisi dahildir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Milli eğitim, herkes için yaşam boyu öğrenme yaklaşımıyla bilgiye ulaşma yol ve yöntemlerini öğreten, etkin bir rehberlik hizmetini içeren, yatay ve dikey geçişlere imkan sağlayan, piyasa meslek standartlarına uygun, üretime dönük eğitime ağırlık veren, fırsat eşitliğini gözetken, üniversiteye giriş sistemindeki aksaklıkları çözmeye yönelik bir sistem bütünlüğü içerisinde yeniden düzenlenecektir. Bu düzenlemede yetki devrini esas alan bir yapılanma yoluna gidilecektir.

Okullaşma oranlarının, 2000-2001 öğretim yılında okul öncesi eğitimde yüzde 12'ye, ilköğretimde yüzde 97,1'e, ortaöğretimde, yüzde 23'ü mesleki teknik eğitim ve yüzde 37'si genel lise eğitiminde olmak üzere yüzde 60'a, yükseköğretimde ise yüzde 20,8'i örgün öğretimde olmak üzere toplam yüzde 29,9'a ulaşması beklenmektedir.

2001 yılında 324 (8.900 derslik) adet ilköğretim okul ve 80 adet genel lise inşaatının tamamlanarak hizmete alınacağı, bu suretle ilköğretimde 300 bin genel lise ve mesleki ve teknik liselerde 120 bin öğrencilik ilave kapasite yaratılacağı tahmin edilmektedir.

AB'nin eğitimle ilgili ortak mevzuatına uyum çalışması MEB ve diğer ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla, Ulusal Programda belirlenen esaslar çerçevesinde başlatılacaktır.

Eğitimin bütün kademelerinde yabancı dille öğretim yerine yabancı dili en iyi şekilde öğretmek için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Okul öncesi eğitim döneminde milli, ahlaki ve manevi değerlere bağlı eğitim verilebilmesi için yazılı, sözlü ve görüntülü eğitim programlarının geliştirilmesi özendirilecektir. Hızla göç alan büyük şehirlerin gecekondu bölgelerine ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki alt yapısı müsait olan okullara derslik ilavesi yoluyla okul öncesi eğitim projelerinin yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilecektir.

Temel Eğitim Projesi kapsamında 3.300 adet ilköğretim okuluna bilgisayar kurulması, 3.100 ilköğretim okulunun inşaat ve onarımı ile 35.387 ilköğretim okulunun modern teknolojiye göre donanım çalışmaları gerçekleştirilecektir. Ayrıca deprem bölgesi ve Türkiye genelindeki ilköğretim okullarının rehabilitasyon çalışmaları da proje kapsamında yürütülecektir.

Özel eğitim içinde yer alan üstün zekalı ve özel yeteneğe sahip çocukların uygun bir ortamda yetiştirilmesi, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin okul öncesi eğitim çağından başlatılmak üzere yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Eğitim sistemi dışında kalan engelli çocukların genel ve mesleki eğitim imkanına kavuşturulması için alt yapı çalışmalarına hız verilecektir.

Rehberlik ve araştırma merkezlerinin daha etkin kullanımının sağlanması amacıyla çalışmalar yapılacaktır.

Zorunlu eğitim dışında kalan eğitim kademelerinde, hizmetten yararlananların hizmetin finansmanına katılımları sağlanacaktır. Fırsat eşitliği açısından ödeme gücü olmayan öğrenciler kredi ve burs sistemiyle desteklenecektir.

YÖK, yükseköğretimin uzun vadeli planlamasını yapan, bu plan kapsamındaki uygulamaları değerlendirerek öneriler geliştiren ve yükseköğretim kurumları arasında koordinasyonu sağlayan bir kurum olarak yeniden yapılandırılacaktır.

ÖSYM, üstlendiği sınavlarla ilgili görev ve sorumluluklarına bağlı olarak özerk bir kurum statüsüne kavuşturulacaktır.

Üniversiteler eğitim-öğretim, araştırma, bilgi üretme, üretilen bilgiyi yayma işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmek için gerekli idari, mali ve bilimsel özerkliğe kavuşturulacaktır.

Yükseköğretim kurumlarının sanayi, araştırma, bilim ve teknoloji alanlarında faaliyet gösteren kesimlerle işbirliğinin tesisi amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Öğretim üyesi yetiştirme kaynağı olarak araştırma görevliliği cazip hale getirilecek, özellikle öğretmen yetiştirme, özürü eğitimi ve ileri teknoloji alanları başta olmak üzere öğretim elemanı açığını giderecek idari, mali ve hukuki tedbirler alınacaktır.

Yeni üniversite ve bağlı birimlerin kurulmasına ilişkin hukuki düzenlemeler objektif ölçütlere bağlanacak, üniversitelerin yurt sathında dengeli dağılımına önem verilecek, öğretim elemanı ihtiyacının karşılanmasında yurt içinde yetiştirme programlarına ağırlık verilmesinin yanısıra, yurt dışındaki yerli ve yabancı öğretim elemanlarından yararlanılması yoluna gidilecektir.

Yükseköğretim kurumlarında finansman kaynakları geliştirilecek ve çeşitlendirilecek; etkin bir harç, burs ve kredi sistemi oluşturulacak; üniversitelere idari ve mali özerklik sağlanarak bütçe üzerindeki yükleri hafifletilecektir.

Yükseköğretime giriş sistemi, fırsat eşitliğini bozmayacak ve öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine uygun yükseköğretim programlarına yerleştirilmelerini sağlayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

Üniversitelerde akademik terfilerde, bilimsel liyakat sistemi esas alınacaktır. Kadrosuzluk, akademik terfiyi engelleyici bir faktör olmaktan çıkarılacaktır.

Zorunlu temel eğitimin sekiz yıla çıkarılmasına paralel olarak çıraklık eğitimi mevzuatı, eğitim programı ve uygulama yönünden yeniden düzenlenecektir.

Çıraklığa aday tüm gençlerin çıraklık eğitimine tabi tutulması için gerekli çalışmalar başlatılacaktır.

Yatırım projelerinin uygulanmasında ve ödeneklerin kullandırılmasında eğitim öğretim dönemi, iklim ve bölgesel özellikler dikkate alınacak ve öğretim yılı başlamadan her türlü fiziki alt yapı hazırlıkları tamamlanacaktır.

Hizmetler sektöründeki gelişmeler dikkate alınarak mesleki ve teknik eğitimde turizm, ekonomi, iletişim, dış ticaret, bankacılık ve finansman, işletme ve bilgisayar gibi alanlarda kalifiye ara kademe elemanı yetiştirmeye ağırlık verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Merkez teşkilatında hizmet esasına dayalı bir yapılanmaya gidilmesi, Bakanlık taşra teşkilatına yetki ve sorumluluk devredilmesi amacıyla 3797 sayılı MEB teşkilat kanununda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

MEB ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca verilen okul öncesi eğitim faaliyetlerinin bütüncül bir yaklaşımla yürütülebilmesi amacıyla gerekli mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

Özel öğretim kurumları kanunu çeşitli teşvik imkanlarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

Zorunlu eğitim dışında kalan eğitim kademelerinde, hizmetten yararlananların hizmetin finansmanına katılımlarına ilişkin gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Eğitim sistemindeki aksayan hususların giderilmesi amacıyla, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda, 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanununda, 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanunda, eğitim, gençlik, spor ve sağlık hizmetleri vergilerine ilişkin olarak 3418 sayılı Kanunda ve 4306 sayılı 8 Yıllık Zorunlu Temel Eğitim Kanununda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

YÖK'ün, bürokratik ve merkeziyetçi yapıdan kurtarılması için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Yükseköğretim sisteminde rekabetin geliştirilmesi; idari, mali ve bilimsel özerkliğin güçlendirilmesi; üniversite ve fakülte yönetimlerinin yetkilerinin artırılması ve öğretim elemanlarının yönetime katılmasının sağlanması amacıyla 2547 sayılı Kanun'da değişiklik yapılacaktır.

ÖSYM'nin, kamu ve özel kesime yönelik üstleneceği sınavlarla ilgili olarak sınav ve yerleştirme merkezi şeklinde özerk bir kurum haline getirilmesi amacıyla mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

Yeni üniversite ve bağlı birimlerin kurulmasını objektif ölçülere bağlayacak; yurt sathında dengeli dağılımını sağlayacak; öğretim elemanı ihtiyacının yurt dışındaki yerli ve yabancı öğretim elemanlarından karşılanmasını özendirecek hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

Yükseköğretim kurumlarında finansman kaynakları geliştirilecek ve çeşitlendirilecek; etkin bir harç, burs ve kredi sistemi oluşturulacak; genel ve katma bütçe dışı mali kaynakları yeterli olan üniversitelere idari ve mali özerklik sağlayacak hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

Yükseköğretime giriş sistemi, fırsat eşitliğini bozmayacak şekilde ve öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine uygun yükseköğretim programlarına yerleştirilmelerini sağlayacak şekilde düzenlenecektir.

3. SAĞLIK

a) Mevcut Durum

1999 yılında binde 36,8 olan bebek ölüm hızı 2000 yılında binde 35,3'e düşmüş, doğuştan hayatta kalma ümidi ise aynı dönemde 68,9 yıldan 69,1 yıla yükselmiştir.

2000 yılında hastane sayısının 1.220'ye, sağlık ocağı sayısının 5.700'e ulaşması beklenmekte, 807 kişiye bir hekim, 384 kişiye bir hasta yatağı düşeceği tahmin edilmektedir. 1999 yılı itibarıyla hasta yataklarının yüzde 38'i, hekimlerin ise yüzde 40'ı nüfusun yüzde 25,6'sının yaşadığı üç büyük ilde bulunmaktadır. Ülke genelinde yatak kullanım oranı yüzde 60'tır. Özellikle ilçe hastanelerinde yatak kullanım oranı yüzde 25'in altında kalırken, büyük illere hasta akını devam etmektedir.

Sağlık insangücünün ve alt yapısının yurt düzeyine dengesiz dağılımı sorunu devam etmekte, özellikle belli bölgelerde uzman hekim ile yardımcı sağlık personeli açığı önemini korumaktadır. Bu durum, sağlık sektöründeki ilgili kuruluşlar arasında koordinasyon ve sağlık hizmet basamakları arasında işbirliği eksikliği ile birleştiğinde sağlık sisteminin bir bütün olarak verimliliğini düşürmekte, kaynak ve zaman kaybına yol açmaktadır. Sağlık personelinin yetersiz olduğu illerdeki sağlık hizmet birimlerinde personel istihdamı için özendirici tedbirlerin alınması ve sağlık alt yapısı yetersiz olan illerin ihtiyaçlarının karşılanması önemini korumaktadır.

Sağlık hizmetlerinin maliyet etkili, kaliteli, yaygın, sürekli, toplumun beklentilerine ve ihtiyaçlarına uygun olarak sunumu, sağlık hizmet basamakları arasında işbirliğinin ve sevk sisteminin geliştirilmesi, toplumun sağlık durumunun iyileştirilmesi ve sağlık sektöründe görevli kuruluşların yeniden örgütlenmesi amacıyla sistemin; finansman,

yönetim, organizasyon, insangücü ve mevzuat boyutları itibarıyla yeniden yapılandırılması için Sağlık Bakanlığı koordinatörlüğünde reform çalışmaları devam etmektedir.

Bu çerçevede, Sağlık Bakanlığı'nın teşkilat yapısının yeniden düzenlenmesi ile ilgili yasanın yanında, sektörle ilgili geniş kapsamlı yasa ve yönetmelik tasarıları hazırlanması çalışmaları sürdürülmektedir.

Acil sağlık hizmetleri, sağlık eğitimi, diş protez laboratuvarları, ayakta teşhis ve tedavi hizmeti veren özel sağlık kuruluşları, tanı ve tedavi protokolleri etik kurulu ve tababet uzmanlık yönetmeliğinin bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelikler yürürlüğe konulmuştur.

Akılci ilaç kullanımı, standart tanı ve tedavi protokolleri uygulaması başlatılmıştır.

1999 yılı sonu itibarıyla sağlık sigortası kapsamındaki nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 86,4'e ulaşmıştır. Herhangi bir sağlık sigortası kapsamında yer almayan ve ödeme gücü bulunmayan kişilere yeşil kart verilmek suretiyle yataklı tedavi hizmetinden yararlanma güvencesi sağlanmaya devam edilmiş ve bu kişilerin sayısı Ekim 2000 itibarıyla 9,7 milyona ulaşmıştır.

Sağlık sektöründe yer alan kuruluşlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi, yatırım planlaması ile insangücü ve donanım temininin bir bütünlük içinde ele alınması hususundaki aksaklıklar devam etmektedir.

Sağlık yatırımlarının rasyonel kriterler çerçevesinde belirlenmesi ve mevcut fiziki kapasite kullanımının düşük olduğu yerlere yeni yatırım yapılmaması hususu önemini korumaktadır.

Koruyucu sağlık hizmetlerine öncelik verilmesi ve bu hizmetlerin temel sağlık hizmetleriyle birlikte yaygın, sürekli ve etkili sunulması ihtiyacı devam etmektedir.

Hızlı kentleşmeyle birlikte artan kentli nüfusun birinci basamak sağlık hizmeti talebini karşılayacak etkin bir model geliştirilememiş ve aile hekimliği uygulamasına geçilememiştir.

Hizmet kademeleri arasında etkin bir hasta sevk sistemi kurulamamış, sigorta kapsamındaki kişilere hekim ve hastane seçme hakkı sağlanamamıştır.

Hastanelerin idari ve mali özerkliğe ve kendi gelirleri ile giderlerini karşılayan bir yapıya kavuşturulması ve çağdaş işletmecilik anlayışıyla yönetilmeleri ihtiyacı devam etmektedir.

Çevresel risk faktörlerinin azaltılması için sektörler arasında işbirliğinin geliştirilmesine ve çevre sağlığı hizmetlerinin güçlendirilmesine olan ihtiyaç devam etmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün öngördüğü sağlıkta 21. yüzyıl hedefleri ile ilgili olarak Sağlık Bakanlığı tarafından başlatılan çalışmalara devam edilmiştir.

Trafik kazaları sonucu ortaya çıkan sağlık ve ekonomik kayıpların önlenmesi ihtiyacı devam etmektedir. Trafik kazalarına maruz kalanların tedavi giderlerinin trafik sigortasından karşılanması sağlanmıştır. Karayolu Trafik Güvenliği Kurulu Sağlık Alt Komisyonu, trafik güvenliği ve trafik kazalarında sağlanacak ilk ve acil yardım hizmetleri konusunda çalışmalarına devam etmiştir.

Acil yardım ve kurtarma merkezi bulunan il sayısı 65'e yükselmiştir. Ancak, ülke sathında acil ve ilk yardım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, mobil sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, yönetim ve koordinasyon merkezinin oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

Kamu kesiminin özellikle araştırma ve eğitim hastanelerinde yarı zamanlı çalışma uygulaması, insangücü ve alt yapı imkanlarından yeterince yararlanılamamasına ve tıp eğitiminin olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır.

Tedavi hizmetleri sunan kuruluşların modernizasyonuna devam edilmiş, hastanelerde hizmet kalitesini artırmak ve mevcut kaynaklardan azami ölçüde yararlanmak amacıyla Sağlık Bakanlığı'na bağlı 40 hastanede vardiya uygulaması ile bazı devlet ve SSK hastanelerinde randevulu muayene uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulamanın yurt genelinde kamuya ait tüm hastanelere yaygınlaştırılması ve vardiyalı çalıştırılan personelin özlük, istihdam, çalışma ve ücret şartlarında iyileşmeler sağlanmasına yönelik düzenlemelerin yapılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

Bağ-Kur mensuplarının SSK hastanelerinde muayene ve tedavi olmalarını öngören protokol uygulamaya konulmuştur.

616 sayılı KHK ile, SSK hastanelerinin kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip sağlık işletmelerine dönüştürülmesi imkanı sağlanmıştır.

Yeni tıp fakülteleri kurulması yerine mevcut tıp fakültelerinin eğitim, araştırma, insangücü ve alt yapı bakımından güçlendirilerek yeni kayıt olan öğrenci kontenjanlarında azalmanın önlenmesine ve etkili bir insangücü planlamasına olan ihtiyaç devam etmektedir.

Aşılama programlarının uygulanmasına devam edilmiş ve BCG, DPT3, Polio3 ve kızamıkta çocukların yüzde 80'i, hepatit-B'de ise yüzde 63'ü aşılanmıştır. Bakteri aşı üretim tesislerinin modernizasyonu tamamlanmış, viral aşı üretimi çalışmaları ise devam etmektedir.

Tüberküloz hastalığıyla mücadele programı güçlendirilmiş, veremli kişinin yaşadığı ve bulunduğu yerde gözlem altında tedavi edilmesi programı başlatılmıştır. Sıtma hastalığının yok edilmesi için Dünya Sağlık Örgütü'nün desteği ile ulusal program uygulaması planlanmış, Diyarbakır Sıtma ve Tropikal Hastalıklar Eğitim ve Araştırma Merkezi faaliyete geçirilmiştir.

Kanser erken teşhis merkezi sayısı, 1999 yılı sonu itibarıyla 22'ye ulaşmış, Kanser Kayıt ve İnsidans Projesi ile ulusal kanser kontrol programı uygulamasına devam edilmiştir. Ayrıca, Ulusal Kanser Fahri Danışma Kurulu oluşturulmuştur.

Ana ve çocuk sağlığının iyileştirilmesi, ishal, zatürre, fenilketonüri, iyot yetersizliği ve flor konularındaki projelerin uygulanmasına devam edilmiş, Türkiye'nin flor haritası hazırlanmıştır.

Ülkemizde kronik böbrek hastalarına yönelik hizmetlerde önemli gelişmeler sağlanmış, dializ merkezi sayısı 144'e yükselmiştir.

Deprem bölgesi illerinin sağlık alt yapısı ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla uluslararası kuruluşlardan finansman sağlanması çalışmalarına devam edilmiştir.

- 138 -

Sağlık Bakanlığınca turizm sağlığı projesi ile hava ve deniz ambulansı alt yapı projeleri hazırlanmıştır.

2000 yılında özel sektör yatırımlarının teşvikine devam edilmiş, 149 yatak hizmete alınmış ve toplam yatak sayısı içinde özel sektörün payı yüzde 6,7'ye çıkmıştır. Özel sektörün daha çok poliklinik, laboratuvar ve teşhis merkezi ağırlıklı hizmet vermekte olduğu görülmektedir.

TABLO: VI.3– Bazı Sağlık Göstergeleri

	1999	2000 (1)
Yatak Sayısı	169 365	170 000
Yatak Başına Düşen Nüfus	380	384
Yatak Kullanım Oranı (Yüzde)	59,4	60
Sağlık Ocağı Sayısı	5 619	5 700
Hekim Sayısı	77 969	80 900
Bir Hekime Düşen Nüfus	825	807
Diş Hekimi Sayısı	13 757	14 200
Bir Diş hekimine Düşen Nüfus	4 677	4 599
Hemşire Sayısı	70 287	71 000
Bir Hemşireye Düşen Nüfus	915	919
Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi (Yıl)	68,9	69,1
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	36,8	35,3

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, DPT.

(1) Tahmin.

TABLO: VI.4- Kuruluşlara Göre Hastane ve Yatak Sayıları

	1999		2000 (1)	
	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı
Sağlık Bakanlığı	734	84 022	742	84 200
Milli Savunma Bakanlığı	42	15 900	42	15 900
SSK Genel Müdürlüğü	115	27 062	116	27 300
KİT	10	2 217	10	2 217
Diğer Bakanlıklar	2	680	2	680
Tıp Fakülteleri	42	24 094	43	24 200
Belediyeler	8	1 313	8	1 313
Yabancılar	4	320	4	320
Azınlıklar	5	934	5	934
Dernekler	18	1 436	18	1 436
Özel	228	11 351	230	11 500
TOPLAM	1 213	169 365	1 220	170 000

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, DPT.

(1) Tahmin.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bireylerin fiziksel, zihinsel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik halinde olmalarının sağlanması, yaşam kalitesinin ve süresinin yükseltilerek sağlıklı bir topluma ulaşılması esastır.

- 139 -

Sağlık politikaları, Dünya Sağlık Örgütünün herkes için sağlık politikasına uyumlu ve ülkemiz ihtiyaçlarına uygun biçimde oluşturulacaktır.

Sağlık sisteminin insangücü, fiziki alt yapı, organizasyon, finansman ve teknoloji düzeyi bakımından yeterli ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.

Sağlık hizmetleri; halkın ihtiyaç ve beklentilerine uygun, kaliteli, ulaşılabilir, verimli, bölgeler ve sosyoekonomik gruplar arası sağlık düzeyi farklılıklarını azaltıcı ve hasta haklarına saygılı bir şekilde sunulacaktır.

Toplumun sağlık durumunun korunması ve iyileştirilmesi amacıyla sektörler arasında işbirliği ve koordinasyon temin edilecektir. Çevre sağlığı, gıda ve beslenme sağlığı hizmetleri güçlendirilecek, trafik, ev ve iş kazalarına ve doğal afetlere bağlı ölüm, yaralanma, hastalık ve özürlülük durumlarının önlenmesi ve azaltılması için etkili tedbirler alınacaktır.

Sağlık hizmet sunumu ve finansmanı birbirinden ayrılacak, herkese sağlık sigortası kapsamında sağlık hizmetinden yararlanma hakkı sağlanacaktır. Yeşil kart uygulamasından doğan aksaklıklar giderilecektir.

Sağlık hizmetlerinin planlanması, sunumu ve kaynak tahsisinde maliyet etkili hizmetlere öncelik verilecektir.

Koruyucu sağlık hizmetleri sunumu, birinci basamak sağlık hizmet birimleriyle entegre edilerek etkinleştirilecektir.

Birinci ve ikinci basamak sağlık hizmet birimleriyle entegre edilmiş evde hasta bakımına yönelik bir hizmet modeli geliştirilecektir.

Birinci basamak sağlık hizmet birimleri insangücü, fiziki alt yapı, makine-teçhizat ve donanım bakımından güçlendirilecektir. Ana, çocuk, üreme, gençlik, ağız ve diş, beslenme, çevre, iş, sporcu, yaşlı ve afet sağlığı gibi halk sağlığı hizmetleri ile halkın sağlık eğitimine yönelik çalışmalara ağırlık verilecek, ilköğretim okullarından başlamak üzere her seviyede sağlık eğitimi programları geliştirilecektir.

Hastanelere olan aşırı talebin önlenmesi amacıyla, sağlık hizmeti basamakları arasında etkin işleyen bir hasta sevk sistemi geliştirilecek ve aile hekimliği uygulamasına geçiş için çalışmalar başlatılacaktır.

Hastaneler idari ve mali yönden özerkliğe kavuşturulacak, çağdaş yönetim ve işletmecilik anlayışıyla yönetilecek, kendi gelirleriyle giderlerini karşılayan işletmeler haline getirilecektir.

Kentsel alanda birinci basamak sağlık hizmet sunumu kapasitesi geliştirilecek, semt polikliniği uygulaması yeniden düzenlenecek ve özel sağlık kuruluşlarının imkanlarından yararlanılacaktır. Kırsal kesimde hizmet veren sağlık ocakları yeniden yapılandırılarak, alt yapı ve insangücü imkanları geliştirilecek ve mobil sağlık hizmeti uygulaması etkinleştirilecektir.

Acil sağlık hizmetlerinin ülke düzeyinde yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi sağlanacaktır.

Kamu kesimine ait sağlık birimlerinin iş yükü, hizmetin kademesi ve özelliği ile uluslar arası norm ve standartlar dikkate alınarak, insangücü, teknoloji ve yönetim

kapasiteleri geliştirilecek; alt yapı ve insangücü imkanlarından azami ölçüde yararlanılacak, vardiya uygulaması yaygınlaştırılacak ve personelin tam gün çalışması özendirilecektir.

AB insangücü normları, sağlık sisteminin yapılanması ve eğitim kurumlarının alt yapı imkanları dikkate alınarak tıp fakültelerinin öğrenci kontenjanları yeniden belirlenecektir.

Sağlık sisteminin etkinliğini artırmak maksadıyla bilişim teknolojisinden azami ölçüde yararlanma yoluna gidilecek, mevcut alt yapılar güçlendirilerek, etkili işleyen sağlık bilgi sistemi kurulacaktır.

Sağlık kuruluşlarında kanıta dayalı tanı ve tedavi usulleri ve akılcı ilaç kullanımı uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

Alternatif tıp tedavi usullerinin geliştirilmesi amacıyla bir çalışma başlatılacak; bu kapsamda öncelikle ilaç ve standart ekstrelerin üretimi ve sunumu hususunda mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

Sağlık sektöründe faaliyet gösteren ve kar amacı gütmeyen kuruluşların birey ve toplum sağlığını koruma ve geliştirme çalışmaları desteklenecek, özel sektörün sağlık yatırımları teşvik edilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sağlık Bakanlığı'nın görev ve teşkilat yapısı yeniden düzenlenecektir.

AB normlarına uyum düzenlemeleri tamamlanacaktır.

Koruyucu sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi amacıyla mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

Birinci basamak sağlık hizmet birimleriyle entegre aile hekimliği uygulaması için gerekli düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

Hastanelerin rekabet edebilir ve özerk işletmeler haline dönüştürülmesi amacıyla gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

Özel hastanelerle ilgili mevzuat düzenlemeleri tamamlanacaktır.

Kamu kesimine ait sağlık tesislerinde sağlık personelinin tam gün çalışmasını özendirici düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezinin, aşı, ilaç, gıda ve çevreye dönük laboratuvar ve kontrol hizmetlerinde, ulusal referans kurumu haline getirilmesi ile ilgili mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

Hemşire ve ebeler ile ilgili mevzuatta gerekli düzenleme yapılacaktır.

Sağlık personeli, sağlık meslekleri ve uygulamaları ile ilgili mevzuat güncelleştirilecek, personelin özlük haklarının iyileştirilmesi için mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

Sağlık hizmet sunumu ile finansmanının ayrılmasına ilişkin düzenlemeler yapılacaktır.

Yüksek Sağlık Şurasının mevcut yapısı gözden geçirilerek ilgili tarafların temsil edildiği bir yapıya kavuşturulacaktır.

Gıda sağlığı ve güvenilirliği alanında denetimi artırıcı mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

1262 sayılı İspençiyari ve Tıbbi Mustahzarlar Kanunu'nun güncelleştirilmesi ile ilgili düzenlemeler tamamlanacaktır.

4. İNSANGÜCÜ

a) Mevcut Durum

Nüfusun ve işgücünün eğitim düzeyinde gelişmeler görülmekle birlikte, örgün ve yaygın eğitim sisteminin nitelik ve nicelik olarak daha hızlı geliştirilmesine olan ihtiyaç devam etmektedir.

Yükseköğretimde ve mesleki teknik eğitimde bazı alanlarda ekonominin ve toplumun ihtiyaçlarına göre arz yetersizliği görülürken, bazı alanlarda da ihtiyacın üzerinde kapasite bulunmaktadır.

Öğretmen ihtiyacının giderilmesi amacıyla eğitim fakültelerinin kapasitesinde gelişmeler sağlanmıştır. Bununla birlikte, branşlar, kademeler ve bölgeler itibarıyla öğretmen dağılımında dengesizlikler görülmektedir. Eğitim fakültelerinin öğretmen yanında çeşitli dallarda eğitim uzmanı yetiştirmesi ihtiyacı öne çıkmaktadır.

Yükseköğretimde toplam öğretim elemanı sayısı 1998-1999'da 59,2 binden 1999-2000'de 64 bine yükselmiştir. Öğretim elemanlarının sayı ve nitelik yönünden geliştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

Mesleki ve teknik eğitimin iş hayatının ihtiyaçlarını daha iyi karşılayacak şekilde geliştirilmesi gereği devam etmektedir.

Çıraklık eğitiminde kapsam ve nicelik yönünden gelişmeler görülmektedir. Bununla birlikte, özellikle kayıt dışı çalışmanın yaygınlığına bağlı olarak kayıtlı çırakların sayısı toplam çıraklara oranla sınırlı düzeyde kalmaya devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Örgün ve yaygın eğitim ile işgücü piyasası arasındaki ilişkiler geliştirilerek uygulamalı eğitimde işyerlerinin ağırlığı artırılabacaktır.

Eğitim, sağlık, bilimsel araştırma ve bilgi teknolojisi alanlarında eleman yetiştirilmesine öncelik verilecektir.

Kişilerin sahip oldukları mesleki yeterliliklerin güvenilir bir şekilde belirlenip değerlendirilmesi amacıyla meslek standartları sınav ve belgelendirme sistemi oluşturulacaktır.

5. GENÇLİK, BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

A. GENÇLİK

a) Mevcut Durum

Genç nüfus grubunu oluşturan 19-24 yaş grubu nüfusun 2000 yılında 7.700 bin, ülke nüfusu içerisindeki payının ise yüzde 11,8 olması beklenmektedir. Bu nüfus grubunun yüzde 48,5'ini genç kadın, yüzde 51,5'ini ise genç erkek nüfusu oluşturmaktadır.

1999-2000 öğretim yılında 265.352 öğrenci öğrenim kredisi için başvurmuş, 175.333 öğrenciye kredi tahsis yapılmış, 123.793 öğrenciye kredi ödenmiştir. 1998-1999 öğretim yılında toplam 278.644 öğrenciye öğrenim kredisi ödenmişken, bu öğretim yılında toplam 343.629 öğrenciye öğrenim kredisi ödenmiştir. 2000-2001 öğretim yılında lisans öğrencilerine ayda 25 milyon lira, yüksek lisans öğrencilerine ayda 50 milyon lira ve doktora öğrencilerine ayda 75 milyon lira öğrenim kredisi ödenecektir.

1999-2000 öğretim yılında 198.995 öğrenci harç kredisi için müracaatta bulunmuş, 128.266 öğrenciye tahsis yapılmış olup, 98.187 öğrenciye harç kredisi ödenmiştir. 1998-1999 öğretim yılında toplam 293.072 öğrenci için harç kredisi ödenmişken, 1999-2000 öğretim yılında toplam 326.189 öğrenci adına üniversitelere harç kredisi ödenmiştir.

DİE verilerine göre, 2000 yılında ülkemizde 21.312 bin olan toplam sivil istihdamın yüzde 22,3'ünü 15-24 yaş grubu gençler ve gençlerin de yüzde 66,1'ini erkek, yüzde 33,9'unu ise kadın nüfus oluşturmaktadır.

Dünyada ve özellikle bölgemizde önemli toplumsal sorunlardan biri haline gelmiş olan ve kalkınmış ülkelerde çok ciddi boyutlara ulaşan madde bağımlılığı, ülkemizde de giderek önemli bir sorun alanı haline gelmiştir.

Gençlerin serbest zamanlarının değerlendirilmesi, birbirleriyle tanışma ve kaynaşmaları ve dinlenmelerini sağlamak amacıyla, 2000 yılında Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğüne açılan 104 gençlik merkezi, 78 il ve 26 ilçede faaliyet göstermiştir. Bu merkezlere üye genç sayısı 55 bin olup, merkezler aracılığı ile 25 bin genç söz konusu faaliyetlere katılmıştır. Yaz aylarında gençlere tatil imkanı sunabilmek amacıyla, 2000 yılında dört merkezde açılan gençlik kamplarında ise 12-24 yaş grubunda yer alan 3.550 gence hizmet götürülmüştür. Ayrıca, 2000 yılında 77 ilde açılan toplumsal kalkınmada gençlik ulusal gençlik kamplarına 25 bin genç katılmıştır. Bu merkez ve kamplarda gençlere yönelik olmak üzere, ulusal ve uluslararası sosyal ve kültürel faaliyetlere devam edilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sorumluluk duygusu gelişmiş, yeni fikirlerle açık, kültürel değerlerimizi benimsemiş, ülkenin hedef ve imkanlarını bilen, araştırıcı, eleştirel yaklaşım ve demokratik tavırlar gösterebilen ve kendi kişiliklerini geliştirirken topluma ve kalkınma sürecine katkıda bulunan öz güvenli bir gençlik yetiştirilmesi temel amaçtır.

Gençlerin eğitim, sağlık, çalışma hayatı, sosyal güvenlik, istihdam ve serbest zaman değerlendirme konularındaki sorunlarının tespitine imkan verecek araştırma çalışmalarının yapılmasına ve bunlara uygun çözüm önerilerinin geliştirilmesine önem verilecektir.

Gençlik kesimine sunulacak hizmetlerin kalitesinin artırılması çalışmalarında fırsat eşitliği ilkesi gözetilecek, kişilik, düşünce ve beden yönünden sağlıklı gelişmelerini sağlayacak okul içi ve dışı düşünce, kültür, sanat ve spor gibi faaliyetler teşvik edilecektir.

Gençleri zararlı alışkanlıklardan koruyucu ve caydırıcı tedbirlerin alınması ile suçla itilme ortamları yaratan unsurları yok edici çalışmalar için kuruluşlar arası işbirliği geliştirilerek bu konuda faaliyet planları hazırlama ve araştırma çalışmaları hızlandırılacak; özellikle madde bağımlılığı, AIDS ve benzeri hastalıklar konusunda gençleri ve çevrelerini bilgilendirme çalışmalarına devam edilecektir.

Mahalli idarelerin, gençlere yönelik merkezler oluşturarak, gençlerin kültür, sanat, spor, folklor, okuma ve araştırma alışkanlığı kazandırıcı faaliyetlere yönelmelerini sağlayıcı programlar hazırlamaları, bu merkezlerde uzman personel istihdam etmeleri ve gençlik merkezlerinin yurt genelinde yaygınlaştırılması çalışmalarına katkı sağlamaları, ayrıca özel sektörün de bu alana yatırım yapmaları teşvik edilecektir.

Yurt dışında yaşayan Türk gençlerinin Devlete ve milli kültüre bağlılığını korumak ve geliştirmek, Türkiye Cumhuriyeti ile olan ilişkilerini kuvvetlendirmek, milli menfaatlerimize aykırı faaliyetlerden uzaklaştırmak amacıyla, yurt içindeki gençlerimizle kaynaştırıcı ve bütünleştirici çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetlere önem verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Gençlere yönelik hizmetlerin daha etkin yapılabilmesi için Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılacaktır.

Gençlerin eğitim, sağlık, çalışma hayatı, sosyal güvenlik, istihdam, madde bağımlılığı ve diğer zararlı alışkanlıklardan korunması ve serbest zaman değerlendirme gibi konulardaki sorunlarının tespitine yönelik bir araştırma çalışması yapılması için gerekli alt yapı oluşturulacaktır.

Uyğurucu Kullanımı ile Mücadele, Takip ve Yönlendirme Alt ve Üst Kurulları, yetki, sorumluluk, çalışma usul ve esaslarının belirlendiği yasal alt yapıya kavuşturulacaktır.

B. BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

a) Mevcut Durum

Ülkemizde spora olan ilgi giderek artmakla birlikte, sağlıklı bir toplum için vazgeçilmez unsurlardan biri olan beden eğitimi ve spor etkinliklerine aktif katılımı yeterli düzeye ulaşılamamıştır.

Belirli spor dallarındaki ilgi yoğunluğunun olimpiik sporların tümüne yöneltilmesi amacıyla, değişik sporlara imkan veren tesis türlerinin bölgeler düzeyinde dengeli dağılımı, tesis sayılarının artırılması, spor alanlarındaki eğitim, sağlık, bilim ve teknolojik yeniliklerin takibi ve uygulanması konularındaki çalışmalara devam edilmiştir.

2000 yılı sonu itibarıyla, 10 adet spor salonu, 11 adet stad tribün ve futbol sahası, 1 adet gençlik merkezi, 2 adet il hizmet binası, 2 adet kayak evi, 1 adet stadyum ışılandırılması ve 2 adet okul spor salonunun tamamlanarak hizmete alınması beklenmektedir.

Olimpiyat oyunlarının İstanbul'da yapılması amacıyla alt yapı çalışmalarına devam edilmektedir. 2000 yılı Dünya Satranç Olimpiyatı ülkemizde düzenlenmiş ve bu uluslar arası organizasyon ülkemizin bu alanda tecrübe kazanmasına katkı sağlamıştır.

Program döneminde uluslar arası GAP su sporları şenliklerinin altıncısı düzenlenmiş, yöre halkının çeşitli dallardaki sporlara ilgi ve katılımının artırılması sağlanmıştır.

Ülkemizde iller ve bölgeler itibarıyla sporcu potansiyeli, sporcu eğilimleri gibi konularda yeterli araştırmaların bulunmaması ve sağlıklı ve düzenli istatistiki bilginin derlenip yayınlanmaması sorunu önemini korumaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bedenen ve ruhen sağlıklı bir toplum yetiştirilmesinin temel unsuru olan sporun, toplumumuzun tüm kesimlerine düzenli spor yapma alışkanlığı kazandırmak suretiyle yaygınlaştırılması, sporun ve spor alt yapısının bütün dallar itibarıyla ülke genelinde dengeli dağılımı, sporcu ve spor elemanlarının eğitim ve istihdam sorunlarının giderilmesi, tesis sayılarının artırılması ve rasyonel kullanılması sağlanacaktır.

Spor tesislerinin yapımı, spor faaliyetlerinin yürütülmesi ve , spor elemanlarının hizmet içi eğitimleri, mali ve idari açıdan tam bağımsız spor kulüpleri, federasyonlar ile özel teşebbüs ve mahalli idareler tarafından gerçekleştirilecek; kamu kesimi ise denetim, yönlendirme, teşvik etme ve bu alandaki bilim ve teknolojiye yenilikleri takip etme amacına yönelik yeni bir sistemin getirilmesi konusunda gerekli olan idari ve hukuki alt yapıyı oluşturacaktır.

Olimpiyat oyunları için gerekli alt yapının oluşturulması ve tanıtım faaliyetlerinin etkin olarak yürütülmesine devam edilecektir.

Turizm amaçlı sportif faaliyetlerin artırılması ve yaygınlaştırılması için gerekli alt yapı ve tanıtım faaliyetlerine önem verilecek, bu alanda istihdam edilecek spor elemanlarının yetiştirilmesi konusunda programlar uygulanacaktır.

Kamuya ait bütün spor tesislerinin mesai saatleri dışında halkın kullanımına tam kapasite ile açılması sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Spor teşkilatının yeniden yapılandırılması, spor federasyonlarının özerkleşmesi ve spor kulüplerinin mali ve idari açıdan tam bağımsız dinamik bir yapıya kavuşturulması amacıyla gerekli yasal düzenleme çalışmaları yapılacaktır.

Sponsorluk uygulamaları, eğitim-öğretim kurumlarının spor teşkilatı ile ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi ve mahalli birimlere yetki ve sorumluluk verilmesi konularına yönelik yasal düzenleme çalışmaları yapılacaktır.

Spor tesisini kendi kaynakları ile yapmak isteyen spor kulüpleri ve özel teşebbüse yönelik teşvik sistemi mevzuatı düzenlenecektir.

Sporcu sağlığı konusundaki noksanlıkların giderilmesi ve etkin denetimin sağlanacağı mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

6. KADIN, AİLE VE ÇOCUK

A. KADIN

a) Mevcut Durum

1999 yılı itibarıyla kadınlarda okur-yazarlık oranı yüzde 77,4'dür. Kentlerde yaşayan kadınların okur-yazarlık oranı yüzde 82,2 iken kırsal kesimde yaşayan kadınların okur-yazarlık oranı yüzde 67,8'dir.

2000 yılı ikinci üç aylık döneminde kadınların işgücüne katılma oranı yüzde 27,4'dür. Bu oran kentlerde yüzde 18,4, kırsal kesimde ise yüzde 41,4 olarak gerçekleşmiştir.

Kadınların toplumsal, ekonomik, siyasal haklarını erkeklerle eşit olarak kullanmalarının sağlanması amacıyla çalışmalar sürdürülmekte olup, bu çerçevede hazırlanan Türk Medeni Kanununda değişiklik öngören tasarı TBMM'ye sunulmuştur.

Kadınların her alandaki durumunu iyileştirmeye yönelik projelerin desteklenmesi, kurumsal yapıların güçlendirilmesi ve toplumsal bilinç oluşturulması amacıyla yürütülen BM Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi bu alanda temel bir kaynaktır.

Doğum izinleri konusunda farklı sosyal güvenlik kuruluşlarına bağlı olarak çalışanlar arasında eşitliği sağlamak ve izin sürelerini AB standartlarına uyumlu hale getirmek amacıyla bir tasarı taslağı hazırlanmıştır.

Diğer taraftan kadın istihdamında karşılaşılan sorunları çeşitli yönleriyle ortaya çıkarmak amacıyla 16 araştırma ve buna bağlı çalışmaların gerçekleştirildiği, Dünya Bankası destekli Kadın İstihdam Projesi tamamlanmıştır.

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün yeniden yapılanmasına ilişkin yasa tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir.

Eğitim seviyesi yetersiz olan ve işgücü piyasasının gerektirdiği niteliklere sahip olmayan kadınlar için meslek ve aile yaşamını uyumlaştıracak yeterli destek programlarının geliştirilememiş olması, kadınların işgücü piyasasında etkin bir şekilde yer almasını engellemektedir.

İstihdama katılan kadınların üçte ikisinin tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışması kentteki kadınların ise genellikle iş kanunlarında yeterince düzenlenmeyen alanlarda çalışmaları nedeniyle sosyal güvenlik sistemine dahil kadın sayısı düşük düzeyde kalmaktadır.

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) uygulanmasına ilişkin ihtiyari protokol ülkemiz tarafından imzalanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kadınların toplumsal konumlarının güçlendirilmesi, etkinlik alanlarının genişletilmesi, eşit fırsat ve olanaklardan yararlanmalarının sağlanması için eğitim seviyesi yükseltilecek, kalkınma sürecine, iş hayatına ve karar alma mekanizmalarına daha fazla katılımları sağlanacaktır.

Kadınların okur-yazarlığının artırılması amacıyla projeler geliştirilecektir.

Kadınların eğitime etkin katılımının sağlanması, toplumun ön yargılardan arındırılması için örgün ve yaygın eğitim yanında yazılı ve görsel iletişim araçlarından yararlanılacaktır.

Kadınların işgücüne ve istihdama daha etkin ve aktif olarak katılımlarını arttırmak amacıyla, nitelikli iş alanlarına ve mesleklere yönlendirilmeleri için gerekli önlemler alınacaktır.

Çalışan kadının aile ve iş yükümlülüklerini uzlaştırmasında çocuk bakım imkanları, ücretli ve ücretsiz doğum ve bakım izinlerinin düzenlenmesi için gerekli önlemler alınacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Türk Ceza Kanununda günün ekonomik ve sosyal koşullarına uygun düzenlemeler yapılacaktır.

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne (CEDAW) ait İhtiyari Protokole taraf olunması için gerekli yasal süreç başlatılacaktır.

B. AİLE

a) Mevcut Durum

Aileyi korumayı amaçlayan yayınların artırılması için gerekli önlemlerin alınması önem taşımaktadır.

Uyuşturucu ile mücadele çalışmalarında Aile Araştırma Kurumu koordinasyon görevini yürütmektedir.

Aile Araştırma Kurumunun yeniden yapılanmasına ilişkin yasa tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir.

Toplum merkezlerinin geliştirilerek yaygınlaştırılması ihtiyacı sürmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Aileye yönelik hizmet götüren kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanacaktır.

Yayın yoluyla aileyi eğitici çalışmalara hız kazandırılacaktır.

Sosyal ve ekonomik değişimle ortaya çıkan şartlara ailenin uyum sağlamasına yardımcı olacak önlemler alınacaktır.

Ailenin gelir sürekliliğinin, sağlık ve eğitim hizmetleri ihtiyacının karşılanması ve aileye sosyal güvenlik ve sosyal yardım sağlanması hususunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Aile bütçesi üzerindeki eğitim harcamalarının yükünün hafifletilmesi amacıyla yoksul ailelere yardım yapılması sağlanacaktır.

Aile bireyleri arasında bağlılık ve dayanışmayı artırıcı politikalara ağırlık verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Aileye yönelik çalışmaların eşgüdümü için gerekli kurumsal yapılanmanın yasalaşması sağlanacaktır.

C. ÇOCUK

a) Mevcut Durum

Çocuk nüfus grubunu oluşturan 0-18 yaş grubu nüfusun 2000 yılında 25.101 bin, ülke nüfusu içerisindeki payının ise yüzde 38,4 olması beklenmektedir. Bu nüfus grubunun yüzde 51,5'ini erkek çocuk nüfus, yüzde 48,5'ini ise kız çocuk nüfus grubu oluşturmaktadır. Aynı dönemde 0-14 yaş grubu nüfusun 19.614 bin ve toplam nüfus içerisindeki payının ise yüzde 30 olacağı tahmin edilmektedir.

Çocuklara yönelik tüm uygulamaların, 1995 yılında onaylanarak yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesi ilke ve standartları ile çocuklarla ilgili diğer uluslar arası yükümlülüklerle uyumlu hale getirilebilmesi için tüm mevzuatın taranması ve uyum yasalarının çıkarılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin etkin bir şekilde uygulanması, izlenmesi ve koordinasyonunu sağlayacak bir kurul oluşturulması ve 1997 yılında hazırlıklarına başlanılan çocuklara yönelik veri tabanı ve bilgi ağı oluşturulması çalışmalarının tamamlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Bebek ve çocuk ölümlerinin önemli bir bölümü aşılama ile önlenabilir nitelikteki hastalıklardan kaynaklanmaktadır. Son yıllarda düşüş eğilimi gösteren aşılama oranlarının yükseltilmesi amacıyla, aşı kampanyalarına devam edilmesi ve halkın bu konudaki duyarlılığının artırılması önemini korumaktadır.

Özellikle kırsal kesimde yaşayan kız çocuklarının aile bütçesine katkı amaçlı çalıştırılmaları sebebiyle temel eğitime devam edememeleri, belirli özür gruplarındaki çocuklara yönelik yeterli düzeyde özel eğitim hizmetinin sunulamaması, eğitimi yarıda bırakmak zorunda kalmış çocukların tekrar eğitim sürecine döndürülememesi ve bu çocuklara bir meslek kazandırılmaması, temel eğitim çağındaki çocukların önemli sorunları arasında yer almaktadır.

Okul öncesi dönemde yeterli beslenme, kaliteli eğitim ve olumlu yaşama koşulları taşıyan toplumsal çevre, çocukların ileri dönemleri için önemli avantajlar sağlamaktadır. Okul öncesi dönem çocuklarının bölgeler arası ve bölge içi farklılıklardan kaynaklanan olumsuzlukların giderilmesi ve ilköğretime hazırlanmalarında yardımcı olmak amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından hazırlanan Erken Çocukluk Gelişimini Destekleme rojesi çerçevesinde, 1999 yılında dört ilde 3 bin çocuğa hizmet götürülmüşken; 2000 yılında Ağrı, Batman, Bingöl, Diyarbakır, Hakkari, Iğdır, İstanbul, İzmir, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak ve Van olmak üzere 13 ilde 5-6 yaş grubundan 10 bin çocuğa hizmet götürülmüştür.

Kimstesiz veya aile ve yakın çevrelerinde yaşamaları riskli olan çocuklar yönünden aile dışında alternatif bakım modellerinin geliştirilip yaygınlaştırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Çocuk işçiliği, sokak çocukları, sokakta çalışan çocuklar ve suça itilmiş veya suça maruz kalmış çocuklar sorunu önemini korumaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde, çocukların korunması çalışmalarını yürütmek üzere 25 büyük ilde küçükleri koruma şube müdürlükleri, diğer illerde ise çocuk büro amirlikleri kurulmuştur.

Suç işlemiş, suça maruz kalmış, kimsesiz, terk edilmiş çocuklardan polise intikal etmiş olanlarla ilgili yasal işlemlerin yürütülmesi sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının görevlendirilmesi uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulamanın yaygınlaştırılması planlanmakla birlikte sosyal hizmet uzmanı eksikliği sebebiyle gerçekleştirilememektedir.

Suç işlemiş çocukların topluma yeniden kazandırılmaları, eğitimi ve rehabilitasyonunun sağlanması gerekmektedir. Bu hizmetlerin gereği şekilde yerine getirilebilmesi için tutuklu ve hükümlü çocukların yetişkin tutuklu ve hükümlülerle temasının kesilmesi ve yetişkinlerden ayrı kurumlarda barındırılmaları ihtiyacı devam etmektedir.

Sokakta yaşayan, çalışan ve çalıştırılan çocuklar sorununun önemi giderek artmaktadır. Özellikle göç alan büyük şehirlerde ekonomik ve sosyal şartların zorlaması ile sokağa kayan çocukların sayısında her geçen gün artış yaşanmaktadır. SHÇEK tarafından sokakta yaşayan ve çalışan çocukların rehabilitasyonları ve topluma yeniden kazandırılmaları amacıyla 1997 yılından itibaren çocuk ve gençlik merkezleri kurulmaya başlanmıştır. 1999 yılı sonu itibarıyla 11 çocuk ve gençlik merkezi aracılığı ile 3.414 çocuğa hizmet ulaştırılmıştır. 2000 yılında bu merkezlerin sayısı 16'ya yükselmiştir.

Çocukların çalışma yaşamında korunmalarının sağlanması bakımından İş Kanununda çalışan çocuklar lehine yasal düzenlemelerin kısa sürede gerçekleştirilmesi ve ILO'nun 182 sayılı Sözleşmesinin onaylanması hususları önem arz etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Çocuklara yönelik tüm uygulamaların, Çocuk Hakları Sözleşmesi ilke ve standartları ile çocuklarla ilgili diğer uluslar arası yükümlülüklerle uyumlu hale getirilmesi esastır.

Çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde ideal ve öncelikli ortamın aile olduğu ilkesinden hareketle, özürli çocuklar ve korunmaya muhtaç çocukların ailesi yanında korunup yetişmesini sağlayacak aileye yönelik sosyal destek programlarına ağırlık verilecek; kimsesiz veya aile ve yakın çevrelerinde yaşamaları riskli olan çocuklar yönünden aile dışında alternatif bakım modelleri geliştirilip yaygınlaştırılacaktır.

Çocuk sağlığı göstergelerinin iyileştirilmesi ve bu göstergelerdeki yerleşim yeri ve bölgelere özel farklılıkların giderilmesi amacıyla, Sağlık Bakanlığı tarafından uygulanan programlar sürdürülecek, bu programların izleme ve değerlendirmeleri düzenli olarak yapılacak ve başarılı programlar ülke geneline yaygınlaştırılacaktır.

Suça yönelen çocukların eğitimi, rehabilitasyonu ve topluma yeniden kazandırılması açısından çocuk mahkemelerinin sayısı artırılabilecek, bu mahkemeler 2253 sayılı Kanunda öngörülen şekilde yeterli alt yapı ve kadro ile desteklenecek, tutuklu ve hükümlü çocukların yetişkinlerden ayrı ortamlarda kalmalarını sağlayacak yeni çocuk tutukevi ve çocuk islahahvi açılacaktır.

Çocukların çalışmasını önlemek için eğitim imkanlarından yararlanmayı engelleyen nedenler ortadan kaldırılacak, çağ nüfusunun tamamının zorunlu temel eğitim sürecinde kalması sağlanacak ve mesleki eğitime talebi artırıcı bir eğitim sistemi oluşturulacaktır. Uzun dönemde ise çocuklar çalışma hayatından tamamen çıkarılacaktır.

Çocuğa götürülen hizmetlerin kalitesi artırılarak yaygınlaştırılacak, çocuğa hizmet götüren tüm kurum ve kuruluşlarda yeterli sayı ve nitelikte personel istihdamı ve bu kuruluşların koordinasyonu sağlanacak ve çocuklara ilişkin her türlü verinin yer alacağı çocuk bilgi ağı oluşturulacaktır.

Mahalli idarelerin çocuklara yönelik merkezler oluşturarak, çocukların kültür, sanat, spor, folklor, okuma ve araştırma alışkanlığı kazandırıcı faaliyetlere yönelmelerini sağlayıcı programlar hazırlamaları, bu merkezlerde uzman personel istihdam etmeleri ve ayrıca özel sektörün de bu alana yatırım yapmaları teşvik edilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Çocuklara yönelik tüm uygulamaların Çocuk Hakları Sözleşmesi ve çocuklarla ilgili diğer uluslar arası yükümlülüklerle uyumlu hale getirilebilmesi için, tüm mevzuat taranarak uyum yasalarının hazırlanması amacıyla Adalet Bakanlığı bünyesinde bir komisyon oluşturulacaktır.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin etkin bir şekilde uygulanması, izlenmesi ve koordinasyonunu sağlamak üzere bir kurul oluşturulması için yasal düzenleme yapılacaktır.

Emniyet Genel Müdürlüğü ile SHÇEK arasında imzalanmış olan protokolün kapsamı genişletilecek ve benzer bir protokolün jandarma teşkilatına intikal eden çocuklar için de hazırlanması çalışmaları başlatılacaktır.

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan küçükleri koruma şube müdürlükleri ile çocuk büro amirlikleri, suç işleyen çocukları da kapsama alacak ve Emniyet Müdürlüğü binalarından ayrı binalarda, çocuk konusunda uzman personel istihdamına da imkan verecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır.

Tutuklu çocukların tamamının, yetişkin tutuklu ve hükümlülerin bulunduğu kurumlardan ayrı kurumlarda bakımı, eğitimi ve rehabilitasyonu sağlanacaktır.

2828 sayılı Kanun gereğince haklarında korunma kararı alınmış 0-18 yaş grubu korunmaya muhtaç çocukların sağlıklı bir şekilde yetişmelerini sağlamak amacıyla kurulan koruma ve bakım kuruluşları yaygınlaştırılacak, koruyucu aile ve evlat edinme gibi hizmet modelleri ile daha çok sayıda çocuğa hizmet sunulması sağlanacaktır.

7. SERBEST ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

a) Mevcut Durum

Serbest zamanları değerlendirme faaliyetleri; merkezi ve yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla veya bireylerin kendileri tarafından yürütülmektedir. Kuruluşlar arasındaki eşgüdüm, alan, tesis, uzman personel ve finansman yetersizliği konularındaki sorunlar önemini korumaktadır.

Üniversitelerde serbest zamanların değerlendirilmesi alanında insangücü ihtiyacının karşılanması amacıyla rekreasyon bölümleri açılmaya başlanmıştır.

Gençlerin serbest zamanlarında bilgiye ulaşması, beceri kazanmaları ve meslek edinmeleri gayesiyle eğitilmesi, sokak çocuklarının ve özürlülerin topluma kazandırılması konularındaki çabalar yetersiz kalmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Serbest zamanların değerlendirilmesinde, kamu kesimine ait alan ve tesisler herkesin kullanımına sunulacaktır. Çocuklar ve gençler gibi gruplar öncelikli olmak üzere toplumun bütün kesimleri için, serbest zamanların üretken bir şekilde değerlendirilmesinde merkezi, yerel yönetimler ile üniversitelerin alt yapı ve insangücü imkanlarından yararlanılacaktır. Bu konuda sivil toplum örgütleri ve özel sektör desteklenecektir.

Çocukların erken yaşlarda sanat ve geleneksel el sanatları ile tanışmalarının sağlanması amacıyla Kültür Bakanlığı'nın eşgüdümünde, uygulamaya konulmak üzere projeler geliştirilecektir.

Büyük kentlerin civarında oluşan yerleşim yerlerinde serbest zamanları değerlendirme faaliyetlerinde kullanılmak üzere ortak mekanların oluşturulmasında gerekli tedbirler yerel yönetimlerce alınacaktır.

III. KÜLTÜR

a) Mevcut Durum

Milli kültürün korunması, geliştirilmesi, kültürel alt yapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, dünya ülkeleri ve özellikle Türk Cumhuriyetleri ile kültürel ilişkilerin geliştirilmesi yönündeki çalışmalar sürdürülmüştür.

Kültür alanında nitelikli insangücünün yetiştirilmesi, finansman ihtiyacının karşılanması ve gerekli koordinasyonun sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

Kütüphane hizmetlerinin daha verimli ve yurt çapında dengeli bir şekilde yaygınlaştırılması için yapılan çalışmalar sonucunda, 1998 yılında mevcut kütüphane sayısı 1.260'a ulaşmış, kütüphanelerdeki kitap sayısı ise 13 milyonu aşmıştır. 1999 yılı itibarıyla 68 adet gezici kütüphane bulunmaktadır.

Yurt düzeyinde kültür faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve topluma nitelikli kültürel yapıtların sunulabilmesi amacıyla gerçekleştirilen kültür merkezlerinin sayısı 1999 yılında 40'a ulaşmıştır. Kültür merkezleri ile ilgili işletme ve kadro sorunları önemini korumaktadır.

1998 yılında 168 müze ve ziyarete açık 525 ören yeri bulunmakta olup, müzelerdeki eser sayısı 2,6 milyondur. Müzelerin, güvenliklerinin sağlanması ve çağdaş müzecilik anlayışına uygun eğitim ve kültür kurumları haline getirilmesi için, teknik ve idari yönden güçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

1999 yılı sonu itibarıyla Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğüne bağlı 31 yerleşik tiyatro ile 5'i faal olmak üzere toplam 9 Opera ve Bale Müdürlüğü bulunmaktadır. Bu alandaki çalışmalarda milli kültür birikimimizden daha çok yararlanılması amacıyla sergilenen yerli eser sayısında belirgin bir artış sağlanmıştır.

Telif hakları alanında mevzuat ve denetim yetersizliği nedeniyle fikri hakların yeterli bir şekilde korunması gerçekleştirilememiştir. Fikri mülkiyet sisteminin güçlendirilmesi amacıyla yasal düzenlemenin tamamlanmasının yanı sıra kurumsal düzenleme ihtiyacı da devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Türk kültür değerlerinin ve mirasının korunması, zenginleştirilmesi ve gelecek nesillere geliştirilerek aktarılması sağlanacak, bu amaçla her kademede verilen eğitimin muhtevasında tarih, sanat ve kültür birikimi ve bilincini geliştirici düzenlemeler yapılacaktır.

Osmanlı Arşivlerinin tasnif, düzenleme ve günümüz literatürüne kazandırılması için gerekli çalışmalar hızlandırılacaktır.

Eğitimin bütün kademelerinde Türkçenin doğru ve güzel kullanımını sağlayacak müfredat programları uygulanacak, Türk dili araştırmalarına önem ve öncelik verilecek ve Türkçenin bilim, sanat, ticaret, tele-iletişim ve uluslar arası çalışma dili olarak geliştirilmesinin şartları oluşturulacaktır.

Türk dili ve kültürünün bütün unsurlarının tespiti ve tasnifi amacıyla, Türkçe konuşulan ülke ve topluluklara yönelik araştırmalara önem verilecek, ekonomik ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesi hedefi doğrultusunda, öncelikle Türkçenin bütün lehçeleriyle anlaşılabilir ve kullanılabilir olması için çalışmalar yapılacaktır.

Türkçe köken bilgisi (etimolojik) sözlük çalışması başlatılacaktır.

Başta Türk Cumhuriyetleri ve AB ülkelerinde olmak üzere yurt dışında Türk kültür merkezleri açılacak ve Türkiye Türkçesi öğretimi için gerekli imkanlar hazırlanacaktır.

Türk ilim, kültür ve düşünce tarihinin ortaya çıkarılması amacıyla bir araştırma başlatılacaktır.

Kültür alanında, mahalli idarelerin, vakıfların ve kar amacı gütmeyen kurum ve derneklerin desteği artırılacak ve özel sektörün katılımı sağlanacaktır.

Geleneksel Türk sanatlarının ve folklorünün korunması, geliştirilmesi ve tanıtılması sağlanacak, bütün sanat faaliyetleri desteklenecek, özgün düşünce ve eser üretimi özendirilecektir.

Çocuk kitapları ve çizgi film üretimi için bir program geliştirilerek uygulamaya konulacaktır.

Kültür varlıklarının korunması ve eski eser kaçakçılığının önlenmesi için halkın ve kamu görevlilerinin bilinçlendirilmesine yönelik eğitim çalışmaları yaygınlaştırılacak ve korunması gerekli varlıklara ait bilgi, belge ve görüntülü dokümanın derlenerek kullanıcıların erişimine sunulması sağlanacaktır.

Yok olmakta olan yerel sanat ve zanaatların korunması, sosyal ve ekonomik fayda sağlanması, bunların yozlaştırılmadan yeniden üretimine ve pazarlanmasına yönelik modellerin araştırılması ve bu konuda yerel girişimlerin yönlendirilmesi için projeler geliştirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Korunması gerekli kültür varlıklarına ait bilgi, belge ve görüntülü dokümanı bir araya getirecek Türk Kültürü Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi kurulması için hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

Kültür Bakanlığı bünyesindeki Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğünün yeniden teşkilatlanması ve kültür merkezlerinin işletme sorunlarının giderilmesi ile ilgili gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu günün şartlarına uygun hale getirilecektir.

3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanununda günün şartlarına uygun düzenlemeler yapılacaktır.

Yurt dışında bulunan tarihi Türk eserlerinin bakım onarım ve restorasyonu ile ilgili hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

Yurt içi ve yurt dışındaki vakıf eserlerinin bakım-onarım ve kullanımının sağlanabilmesi amacıyla hukuki, idari ve mali düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

Medya ve ticari alanda etkisini ve tahribatını devam ettiren yabancı kelime kullanımının önlenmesi için yasal düzenlemeler yapılacaktır.

IV. SOSYAL REFAHIN ARTIRILMASI

1. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

a) Mevcut Durum

Türkiye’de, çocuk ölüm oranı, hayat beklentisi, okuryazar oranı gibi bazı temel sosyal göstergelerde önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen, gelir dağılımında köklü bir eşitsizlik yapısı devam etmektedir. Türkiye genelindeki gelir dağılımı eşitsizliği, esas itibarıyla kentsel yerlerde meydana gelen bozulmadan kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de nüfusun yüzde 8’i mutlak yoksul durumunda, yüzde 24’ü ise ekonomik bakımdan yoksulluk riski altında bulunmaktadır. Mutlak yoksul durumunda bulunan nüfusun yüzde 95’i eğitim düzeyi ilköğretim ve altında eğitim alanlar ile okuma-yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır. Çalışan kesimdeki yoksullar içinde, ücretsiz aile işçileri yüzde 50 pay ile en büyük yoksul grubunu oluştururken, bu kesimi, yüzde 24,7 ile kendi hesabına çalışanlar ve yüzde 16,6 ile yevmiyeli işçiler izlemektedir. İktisadi faaliyet koluna göre ise, yoksul nüfus içinde yüzde 73,5 pay ile tarım ve ormancılık ile uğraşanlar en büyük yoksul grubu oluşturmaktadır.

Eğitim hizmetleri kapsamlı ve ücretsiz olmasına rağmen, yoksul kesimlerin eğitim hizmetlerinden yararlanma oranı düşük düzeyde kalmaktadır. Sosyal sigorta programları en yoksul kesimleri kapsamakta yetersiz kalırken, sosyal yardım sistemi dağınık bir görünüm arz etmekte ve yoksul kesimlere yeterli seviyede yardım sağlanamamaktadır. Ekonomik kriz ve deprem gibi doğal afetler yoksulluğu daha da derinleştirici etkilerde bulunmuştur. Yoksullukla etkili bir mücadelenin yapılabilmesi özellikle kamu transfer ve sosyal yardım sisteminin daha etkin bir yapıya kavuşturulmasını gerektirmektedir.

Türkiye’de son yıllarda faktör gelirleri içerisinde ücret gelirlerinin payının arttığı görülmektedir. 1997 yılında yüzde 25,8 olan işgücü ödemelerinin payı, 1999 yılında yaşanan ciddi ekonomik krize rağmen, yüzde 30,7’ye yükselmiştir. Bu artış, ücretli kesimin istihdam içerisindeki payının düşmesine rağmen ücret gelirlerinde ortaya çıkan reel artışlardan ve işletme artışı içerisinde bulunan diğer gelirlerin payında ortaya çıkan düşüşten kaynaklanmaktadır. 1999 yılı itibarıyla bir önceki yıla göre nominal gelişme hızı işgücü ödemeleri için yüzde 78,6 olarak gerçekleşirken, işletme artışıyla ilişkin gelişme

hızı yüzde 31,9 olmuştur. Aynı yıl içerisinde yaşanan ekonomik krizin, özellikle ücretli kesim dışındaki kesimlerin gelirleri üzerinde olumsuz etkiye yol açtığı tahmin edilmektedir.

Türkiye'deki ücret gelirlerinin milli gelir içerisindeki payı, OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında düşük bir düzeyde bulunmaktadır. Bu durum esas olarak işgücünün istihdam statüsü, eğitim durumu ve verimliliği ile doğrudan ilişkili bulunmaktadır.

Tarım sektörünün GSYİH içindeki payı, 1999 yılı itibarıyla, yüzde 15'e kadar düşmüş olmasına rağmen, ülke genelinde istihdam edilen işgücünün halen yüzde 53,7'si kendi hesabına ve ücretsiz aile işçisi olarak oldukça düşük bir verimlilikle tarım kesiminde çalışmaktadır. İstihdam edilen işgücünün yüzde 79,1'i ise ilköğretim ve orta okuldan mezun olan veya herhangi bir okuldan mezun olmayan ile okuma yazma bilmeyen kişilerden oluşmaktadır. İşgücünün hem verimlilik hem de nitelik olarak düşük bir düzeyde bulunması, Türkiye'deki ücretli kesimin istihdam içindeki payının, ücret gelirlerinin de milli gelir içindeki payının görece olarak düşük düzeyde bulunmasının başlıca sebeplerinden biridir.

TABLO : VI.5 - GSYİH İçindeki Faktör Ödemelerinin Payı

Faktör Ödemeleri	(Yüzde)		
	1997	1998	1999
Üretim ve İthalat Vergileri (Net)	11,1	10,5	11,0
Sabit Sermaye Tüketimi	6,1	6,3	6,9
İşgücü Ödemeleri	25,8	25,5	30,7
Kamu	13,9	13,7	16,4
Özel	11,9	11,8	14,3
İşletme Artığı	57,1	57,7	51,4
Tarım Geliri	12,1	14,3	11,8
Diğer Gelirler (Kar, Faiz, Kira)	44,9	43,4	39,6
Gayri Safi Yurt içi Hasıla	100,0	100,0	100,0

Kaynak : DİE

Türkiye'de bölgesel gelir farklılıkları önemini korumaya devam etmektedir. 1996-1998 döneminde Marmara ve Ege bölgeleri Türkiye ortalamasının üstünde, diğer bölgeler ise altında kişi başına gelire sahip bulunmaktadırlar. En yüksek değere sahip olan Marmara Bölgesi ile en düşük değere sahip olan Doğu Anadolu Bölgesinin kişi başına gelirlerinin birbirine oranı yaklaşık olarak dört kattır. 1999 yılına ilişkin veriler mevcut olmadığından Marmara ve Düzce depremlerinin gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkisi ölçülememektedir.

Türkiye'de, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltmak amacıyla çeşitli projeler uygulanmaktadır. Bu projeler içerisinde en önemlisi olan GAP'ın tamamlanmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. GAP yanında, Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Doğu Karadeniz Projesi'ni (DOKAP) de hayata geçirmek amacıyla hazırlık çalışmaları yapılmaktadır. Bu çerçevede DAP master planı ve DOKAP eylem planının oluşturulma çalışmaları devam etmektedir.

Bölge düzeyinden il düzeyine geçildiğinde ortalama gelir farklılıkları, daha da artmaktadır. 1998 yılı itibarıyla Türkiye'de kişi başına ortalama gelir 3.176 dolar iken, en yüksek kişi başına gelire sahip il 7.501 dolar ile Kocaeli, en düşük kişi başına gelire sahip il ise 827 dolar ile Ağrı olmuştur.

- 154 -

İllerin GSYİH'dan aldıkları paylara göre sıralaması dikkate alındığında, 1996-1998 dönemi boyunca en yüksek gelir payına sahip beş il olan İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Bursa'nın Türkiye nüfusu içindeki payı yüzde 31 iken, GSYİH'dan aldıkları payların toplamı ortalama yüzde 45 düzeyinde gerçekleşmiştir.

TABLO: VI.6- Bölgelere Göre Kişi Başına GSYİH

(1987 Yılı Fiyatlarıyla TL)

Bölgeler	1996	1997	1998
Marmara	2 457 502	2 684 291	2 667 003
Ege	2 103 466	2 246 740	2 280 039
Akdeniz	1 554 081	1 706 976	1 712 882
İç Anadolu	1 549 648	1 639 513	1 708 810
Karadeniz	1 213 393	1 294 737	1 366 704
Doğu Anadolu	647 481	660 216	673 339
G. Doğu Anadolu	888 899	986 350	989 641
Türkiye	1 670 657	1 802 677	1 829 754

Kaynak : DİE

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Gelir dağılımının iyileştirilerek yoksulluğun azaltılması ve ekonomik refah artışından toplumun bütün kesimlerinin adil pay alması esastır.

Ekonomik büyümeyi esas alan, mutlak yoksulluğu giderecek, göreceli yoksulluğu azaltacak ve yoksul kesimleri ortalama refah seviyesine yaklaştıracak iktisadi ve sosyal politikaların uyum içinde uygulanması sağlanacaktır.

Transfer sistemi, yoksullar ve yoksullaşma riskiyle karşı karşıya bulunan gruplar lehine, gelirin yeniden dağılımını sağlayacak bir yapıya kavuşturulacaktır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesine özel önem verilecek ve yeni girişimcilerin ortaya çıkması teşvik edilecektir.

Bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak üzere, ekonomik yatırımlar yanında, eğitim, sağlık ve sosyal hizmet yatırımlarına hız kazandırılacaktır.

Sosyal yardımların yoksul kesimlere daha etkin bir şekilde ulaştırılması sağlanacaktır.

Yoksul kesimlere gıda güvencesi sağlayacak bir sistem geliştirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili araştırmaların daha sık aralıklarla ve düzenli olarak yapılmasını sağlayacak bir sistem geliştirilecektir.

2022 sayılı Kanun çerçevesinde muhtaç kişilere yapılan yardımın seviyesi günün şartlarına uygun olarak belirlenecektir.

Alt gelir grupları ve yoksul bölgeler dikkate alınarak mikro-kredi programlarının oluşturulma çalışmalarına başlanacaktır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu tarafından yapılan sosyal yardımların yoksul kesimlere daha etkili bir şekilde ulaşmasını sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

Yoksul kesimlere gıda güvencesi sağlayacak bir sistemin oluşturulmasına yönelik hazırlık çalışmaları başlatılacaktır.

2. İSTİHDAM

a) Mevcut Durum

DİE Hanehalkı İlgücü Anketleri (HİA)'nin sonuçlarına göre; işgücü, 2000 yılının ikinci üç aylık döneminde bir önceki yılın ortalamasına göre yaklaşık yüzde 1,6 azalarak 22,7 milyona, istihdam ise yaklaşık yüzde 0,3 oranında azalarak 21,3 milyona düşmüştür. İşsizlik oranı yüzde 7,3'den yüzde 6,2'ye, eksik istihdam ise yüzde 8,5'ten yüzde 7,4'e düşmüştür. Böylece işsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl işgücü oranı yüzde 13,6 olarak gerçekleşmiştir.

Aynı dönemde kentsel işgücünde yüzde 8,7 oranında artış meydana gelirken, kentsel istihdamda yüzde 11,3 oranında artış olmuştur. Kentteki işsizlik oranı 1999 yılında yüzde 11 iken, 2000 yılının ikinci üç aylık döneminde yüzde 8,9'a düşmüştür. Eksik istihdam oranı ise yüzde 8,6'dan yüzde 8,9'a yükselmiştir. Böylece, kentte işsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl işgücü oranı yüzde 19,6'dan 17,8'e gerilemiştir. Kentlerde eğitimli gençler arasındaki işsizlik oranı yüzde 21,6 olarak gerçekleşmiş olup, bu kesimde işsizlik önemini korumaya devam etmiştir.

Kırsal kesimde 1999 yılında yüzde 3,7 olan işsizlik oranı 2000 yılının ikinci üç aylık döneminde yüzde 3'e düşmüştür. Eksik istihdam ise yüzde 8,4'den yüzde 5,5'e gerilemiştir. Böylece kırsal kesimdeki atıl işgücü oranı yüzde 8,5 olarak gerçekleşmiştir.

2000 yılının ikinci üç aylık döneminde tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı yüzde 35,8 olarak gerçekleşmiştir. Verimliliğin çok düşük olduğu tarım sektöründe geniş bir işgücünün barındırılması işgücü piyasasının etkinliğinin sınırlanmasına yol açmaktadır. Toplam istihdam içerisinde sanayinin payı yüzde 17,9, hizmetler sektörünün payı ise yüzde 46,3 düzeyinde kalmıştır.

610 sayılı KHK çerçevesinde İş ve İşçi Bulma Kurumu günün ihtiyaç ve koşullarına göre Türkiye İş Kurumu olarak yeniden yapılandırılarak, kurum yönetiminde sosyal tarafların temsili sağlanmış, özel istihdam bürolarının kurulmasını öngören düzenlemeler yapılmış, ayrıca kuruma istihdam ve meslek uzmanlığı kariyeri getirilmiştir. Ancak, Anayasa Mahkemesi söz konusu KHK'yi iptal etmiş olup, bu konuda yasal düzenleme ihtiyacı devam etmektedir.

Deprem bölgesinde İş-KUR tarafından toplum yararına çalışma programları uygulanmıştır. Bu programlar çerçevesinde deprem bölgesinde yer alan Sakarya, Bolu, Düzce, Yalova ve Kocaeli illerinde toplam 139 proje uygulamaya konularak 4605 depremzede geçici olarak istihdam edilmiştir. Katılımcılara asgari ücret tutarında ödeme yapılmış ve sosyal sigorta primleri ödenmiştir. Ayrıca istihdam garantili işe yerleştirme eğitimi çerçevesinde çeşitli kurslar düzenlenmiştir.

Diğer taraftan, deprem bölgesindeki depremzedelerin istihdamına yönelik olarak çıkarılan Bursa, Bolu, Eskişehir, İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Yalova ve Zonguldak illerinde meydana gelen depremde zarar gören afetzedelere daimi veya geçici

işçi statüsünde işe gönderilmelerine ve işe alınmalarına öncelik tanınmasına ilişkin tebliğ kapsamında toplam 715 depremzede işe yerleştirilmiştir.

2000 yılının ikinci üç aylık döneminde toplam işgücü içerisinde ücretlilerin payı yüzde 48,7'dir. Kentsel işgücünde bu oran yüzde 70,8'i bulmaktadır. Tarım kesiminde ücretli çalışma çok düşük düzeylerde olup, çalışanların yüzde 51,8'i ücretsiz aile işçisi durumundadır. Ücretsiz aile işçilerinin yaklaşık yüzde 86,8'i ise kadınlardan oluşmaktadır.

2000 yılının ikinci üç aylık döneminde işgücüne katılma oranı yüzde 50,9'dur. Bu oran, erkeklerde yüzde 74,7, kadınlarda yüzde 27,4 olarak gerçekleşmiştir. Kent-kır ayrımında ise daha farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Kentlerde işgücüne katılma oranı erkeklerde yüzde 71,4, kadınlarda yüzde 18,4 olarak gerçekleşmiş iken, kırsal kesimde bu oran erkeklerde yüzde 86,1, kadınlarda ise yüzde 41,4 olmuştur. Kadınların işgücüne katılma oranı kentlere göre kırsal alanda daha fazladır. Bu durum daha çok kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi olarak aile bütçesine katkı sağlayan kadınların kente göç ettiklerinde, büyük çoğunluğunun ev kadını konumuna geçerek kendi evi dışında bir işte çalışmamasından ve belirli bir mesleki niteliğe sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır.

İşgücünün yüzde 77,8'i, istihdamın ise yüzde 79,1'i orta okul ve ilkokuldan mezun olan veya herhangi bir okuldan mezun olmayanlar ile okuma yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır. Bu durum, işgücünün niteliğinin yükseltilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

İŞ-KUR'un verilerine göre Ağustos 2000 itibarıyla kuruma kayıtlı işsiz sayısı 753.901'dir. 2000 yılının ilk sekiz ayında 652.381 kişi başvurmuş, 120.577 kişi işe yerleştirilmiştir.

Aktif İşgücü politikalarının etkin bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla 1993 yılında başlatılan İstihdam ve Eğitim Projesi sonuçlandırılmıştır. Proje kapsamında İŞ-KUR'un merkez ve taşra teşkilatlarının otomasyonu amacıyla bilgisayar donanım ve yeni yazılım programları alınmış ve kurumun etkin bir şekilde hizmet vermesi yolunda çalışmalar sürdürülmüştür. İşsizlere ve iş arayanlara daha iyi hizmet verebilmek için İŞ-KUR'da mesleki danışmanlık sistemi kurulmaktadır. Proje çerçevesinde toplam 86.209 kişiye istihdam garantili kurslar ile kendi işlerini kuracak kişilere yönelik eğitim programları düzenlenmiştir.

Ayrıca, işgücünün niteliğinin artırılması amacıyla proje süresinde 250 meslekte mesleğin standardı belirlenmiş olup, standardı belirlenen bu mesleklerde sınav ve belgelendirmeye esas teşkil etmek üzere sınav soru bankası oluşturulmuştur.

İŞ-KUR tarafından verilen istihdam hizmetlerinde etkinliğin artırılması amacıyla 641 personelin kısa, 183 yüksek okul mezunu personelin uzun (8 ay) süreli hizmet içi eğitimi tamamlanmıştır. Diğer taraftan, İŞ-KUR'un merkez ve taşra teşkilatlarında meslek danışma merkezlerinin kurulmasına yönelik çalışmalar 40 ilde tamamlanmıştır.

İşgücünün niteliğinin artırılması amacıyla örgün ve yaygın mesleki ve teknik eğitime, eğitim ile işgücü piyasası ilişkilerinin geliştirilmesine, eğitim ve istihdam kuruluşlarının yeniden yapılandırılmasına, uygulamalı mesleki teknik eğitimde sosyal tarafların daha fazla katılımlarının sağlanmasına ve sorumluluk almalarına olan ihtiyaç devam etmektedir.

TABLO: VI.7- Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

(15 + Yaş, Bin Kişi)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000 (1)	2001(2)
Sivil İşgücü	21 907	22 236	21 899	22 513	23 086	22 727	23 255
Sivil İstihdam	20 394	20 894	20 505	21 084	21 391	21 312	21 754
Tarım	9 538	9 379	8 584	8 918	9 152	7 628	7 660
Sanayi	3 111	3 327	3 529	3 536	3 474	3 814	3 927
Hizmetler	7 745	8 188	8 392	8 630	8 765	9 870	10 167
İşsiz	1 513	1 342	1 394	1 429	1 695	1 415	1 501
İşsizlik Oranı (yüzde)	6,9	6,0	6,4	6,3	7,3	6,2	6,5
Eksik İstihdam	1 474	1 401	1 237	1 324	1 966	1 675	1 574
Eksik İstih.Oranı (yüzde)	6,7	6,3	5,6	5,9	8,5	7,4	6,8
İşsizlik+Eksik İstihdam Nedeniyle Atıl İşgücü Oranı (yüzde)	13,6	12,3	12,0	12,2	15,8	13,6	13,3

Kaynak: DPT, DİE

(1) HİA. 2000 yılı ikinci dönem (Nisan, Mayıs, Haziran) geçici sonuçları.

(2) Tahmin.

TABLO: VI.8- Kentsel İşgücü Piyasasında Gelişmeler

(15 + Yaş, Bin Kişi)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000 (1)
Sivil İşgücü	9 942	10 151	10 496	10 753	11 405	12 398
Sivil İstihdam	8 927	9 216	9 513	9 691	10 147	11 293
Tarım	413	513	457	509	522	481
Sanayi	2 479	2 582	2 779	2 833	2 799	3 125
Hizmetler	6 035	6 121	6 277	6 349	6 826	7 687
İşsiz	1 015	935	983	1 062	1 258	1 105
İşsizlik Oranı (yüzde)	10,2	9,2	9,4	9,9	11,0	8,9
Eksik İstihdam	724	623	660	744	986	1 106
Eksik İstih.Oranı (yüzde)	7,3	6,1	6,3	6,9	8,6	8,9
İşsizlik+Eksik İstihdam Nedeniyle Atıl İşgücü Oranı (yüzde)	17,5	15,3	15,7	16,8	19,6	17,8

Kaynak: DPT, DİE

(1) HİA. 2000 yılı ikinci dönem (Nisan, Mayıs, Haziran) geçici sonuçları.

b) Amaç, İlkeler ve Politikalar

Üretken yatırımların artırılması ve istikrarlı ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi suretiyle istihdam artışı sağlanacak ve işsizlik azaltılacaktır.

İstihdamın yapısı tarım dışı sektörler lehine değiştirilecek, ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücü yetiştirilecek, bilgi çağının gerekleri doğrultusunda işgücünün niteliği yükseltilerek işgücü piyasasında etkinlik artırılacaktır.

Özellikle gençlere, kadınlara ve özürliülere yönelik olmak üzere işsizliği önleyici tedbirler alınacaktır. İşsizlik riskiyle karşılaşabilecek beceri düzeyi ve ücret seviyeleri düşük kişilerin işsiz kalmalarını önleyici ve niteliklerini artırmayı hedefleyen aktif ve pasif istihdam politikaları uygulanacaktır.

- 158 -

İstihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması bakımından önem taşıyan ve sanayi sektörünün gelişmesine girdi vererek destek sağlayan küçük ve orta boy işletmelerin istihdam yaratma potansiyellerinden azami ölçüde yararlanılacaktır. Daha fazla üretim ve istihdam oluşturulması için yerel potansiyeller harekete geçirilecektir. Bu amaçla küçük ve orta boy işletmeler ile bireysel girişimlere yönelik eğitim, proje, finansman, organizasyon ve teknoloji alanındaki destekler artırılacaktır. KOSGEB'in bu alandaki işlevleri güçlendirilecektir.

Özellikle geri kalmış bölgelerde yerel potansiyellerin harekete geçirilerek işsizliğin önlenmesi amacıyla projeler geliştirilecektir.

Beyin göçünü önlemek amacıyla nitelikli işgücünün yurt içinde istihdamını sağlayıcı tedbirler alınacaktır.

Meslek standartları, sınav ve belgelendirme sisteminin kurulması ve bu sisteme süreklilik kazandırılması yönündeki çalışmalar tamamlanacaktır.

Tarım sektöründeki ücretsiz aile işçilerine, kentlerdeki ev kadınlarına ve gençlere yönelik istihdam sağlayıcı ve katma değer yaratıcı projeler geliştirilecektir.

Türkiye'deki yabancı kaçak işçilere yönelik araştırmalar yapılacak ve bu kesimin kaçak olarak istihdamını önleyici etkili tedbirler alınacaktır.

Standart dışı çalışma biçimlerinin ülke şartları ve uluslar arası standartlara uygun yasal düzenlemeye kavuşturulması sağlanacaktır.

2001 yılında işgücünün 23.3 milyon, istihdamın 21.8 milyon ve işsizlik oranının yüzde 6,5 olacağı tahmin edilmektedir. Eksik istihdamın yüzde 6,8, açık işsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl durumdaki toplam işgücünün de yüzde 13,3 düzeyinde olması beklenmektedir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Meslek standartları, sınav ve belgelendirme kurumuna ilişkin kanun tasarısı TBMM'ne sunulacaktır.

Türkiye'de yabancı kaçak işçiliğin önlenmesi amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

İŞ-KUR Kanununda öngörülen yönetmelikler çıkarılacaktır.

3. ÇALIŞMA HAYATI

a) Mevcut Durum

Çalışma hayatı mevzuatının, AB'ye uyum şartlarını da dikkate alarak ILO normlarına uygun hale getirilmesi amacıyla, yeni sözleşme onaylama faaliyetleri ile onaylanmış ILO sözleşmelerinin iç mevzuata yansıtılması çalışmaları sürdürülmektedir. Eylül 2000 itibarıyla, Türkiye'nin onaylanmış ILO sözleşmesi sayısı 39, onay çalışmaları devam eden ILO sözleşmesi sayısı ise 15'tir. Onaylanmış sözleşmelerin iç mevzuata yansıtılması çalışmaları devam ettiğinden, Türkiye 2000 yılında da ILO Uzmanlar Komitesi'nin gündemine alınmamıştır. AB müktesebatına uyum gerekliliği, sendikal hak ve özgürlükler ile iş güvencesinin geliştirilmesine yönelik ILO sözleşmelerinin iç hukuka tam olarak yansıtılması çalışmalarının önemini artırmıştır.

İş güvencesini düzenleyen kanun tasarısı ile ebeveyn izni müessesesini oluşturan ve farklı istihdam statülerinde çalışan kadınların ücretli doğum izinlerini eşit hale getiren kanun tasarısı taslağı Başbakanlığa sevk edilmiş; Serbest Bölgeler Kanunu'nun toplu sözleşme, grev ve lokavt yasaklarına ilişkin geçici maddesini yürürlükten kaldıran kanun tasarısı TBMM'ye sunulmuş; kamu görevlileri sendikaları kanunu tasarısı ise TBMM Komisyonlarında görüşülmüştür.

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in kuruluşu, çalışma esas ve yöntemleri hakkında kanun tasarısı, Haziran 2000'de TBMM'ye sevk edilmiştir. Çalışma Meclisinin yapısı 4 Ekim 2000 tarihinde yürürlüğe giren 618 sayılı KHK ile yeniden düzenlenmiştir. Ancak, Çalışma Meclisinin toplanma ve çalışma usul ve esaslarına ilişkin düzenleme yapılması ihtiyacı devam etmektedir.

Yaygınlaşan yeni çalışma biçimlerini, ülke şartlarına ve uluslar arası standartlara uygun olarak düzenleyecek ve işgücü piyasasında esnekliği artıracak mevzuat düzenlemeleri yapılamamıştır. Endüstriyel ilişkiler tabanının genişletilmesi, kayıtdışı çalışmaların endüstriyel ilişkiler ve işletmeler üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması ve bireysel hak kayıplarının önlenmesi bakımından, yeni çalışma biçimleri ile mevcut iş mevzuatının kapsamı dışında kalan alanların düzenlemeye kavuşturulması önem taşımaya devam etmektedir. Mevsimlik ve geçici işçilerin sosyal güvenlik hakları ile çalışma sürelerinin düzenlenmesi ihtiyacı da sürmektedir.

Tarım ve orman işçilerini kapsayacak ayrı bir tarım iş kanununun hazırlanması çalışmalarında ilerleme sağlanamamış, söz konusu işçilerin 1475 sayılı İş Kanunu kapsamına alınmasına ilişkin değişiklik, işgüvencesini düzenleyen kanun tasarısı taslağı içinde Başbakanlığa sunulmuştur.

Asgari Ücret Tespit Yönetmeliğinde değişiklik çalışmaları sonuçlandırılmamıştır.

4447 sayılı Kanun'la oluşturulan işsizlik sigortası programının uygulamasına Haziran 2000'de başlanmış, iş güvencesine ilişkin kanun tasarısı taslağı Başbakanlığa sevk edilmiş, ancak işsizlik sigortası, kıdem ve ihbar tazminatı müesseseleri, iş güvencesi ve kıdem tazminatı fonu arasında bütünlüğü sağlayacak çalışmalarda önemli bir ilerleme kaydedilememiştir.

Kamu istihdamındaki karmaşayı ve ücret adaletsizliğini giderecek devlet personel rejimi reformu gerçekleştirilememiştir. Ücretlerin iş, liyakat, verim, kıdem ve kariyerin karşılığı olarak belirlenmesine ve iş analiz ve değerlendirmesi sisteminin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar 2000 yılında da sonuçlandırılmamıştır.

Devlet memuriyetine merkezi sınavla giriş sistemi kapsamında, KİT'ler dahil, kamu kesimi bütününe kapsayacak şekilde, işe yerleştirme uygulaması başlatılmıştır. Kamu kesiminde işçiliğe ilk kez alınacaklarla ilgili ilk merkezi sınav yıl içinde yapılmıştır.

Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarının norm kadro çalışmaları sürdürülmektedir. Ancak, kamu kesiminin bütününde norm kadro tespit çalışmalarını yönlendirecek olan ve 1998 yılında belirlenen, norm kadroların tespitinde uyulacak usul ve esaslar henüz yürürlüğe konulamamıştır.

Maden ve Taş Ocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Tozla Mücadele Yönetmeliğinde değişiklik gerçekleşmiştir. İş sağlığı ve güvenliği alanındaki diğer mevzuatı yenileme çalışmaları, AB müktesebatına uyum çalışmaları ile birleştirilerek sürdürülmektedir. İş sağlığı ve güvenliği alanındaki kamu birimlerinin yeniden

yapılandırılması 4 Ekim 2000 tarihinde yürürlüğe giren 618 sayılı KHK ile kısmen gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'deki yabancıların çalışma izinleri ile ilgili mevzuat hükümlerinin günün koşullarına göre yeniden düzenlenmesi amacıyla hazırlanan kanun tasarısı taslağı Başbakanlığa sunulmuştur.

Diplomatların aile bireylerinin diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklarını kaybetmeden kazanç getirici bir işte çalışabilmelerini sağlayan ikili protokoller ABD, Hollanda ve Birleşik Krallık ile imzalanarak, yıl içinde yürürlüğe girmiştir.

Endüstriyel ilişkilerde, taraflar arasında sosyal diyaloga dayalı düzen büyük ölçüde devam ettirilmiştir. Özel sektörde toplu iş sözleşmelerinin yenilenmesi açısından yoğun bir yıl yaşanmasına rağmen, grev ve lokavt uygulamaları nedeniyle kaybedilen işgünü sayıları düşük düzeyde kalmıştır. 30 Eylül 2000 itibarıyla, özel sektörde gerçekleşen grevlere toplam 27 işyerinde 6.260 işçi katılmış, kaybedilen işgünü sayısı 161.478 olmuştur. Kamu sektöründe de, çoğunluğu belediyelere ilişkin olan 18 grev kararı uygulanmış ve 114.705 işgünü kaybı gerçekleşmiştir. Bakanlar Kurulunun grev erteleme yetkisi, 2000 yılında, sadece lastik sektörünü kapsayan iş kolunda kullanılmıştır.

618 sayılı KHK ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın teşkilat yapısında değişiklikler yapılmıştır. Ancak, işgücü piyasası ve çalışma hayatı ile ilgili küresel ve yerel gelişmeler nedeniyle, Bakanlığın, çalışma hayatı ve işgücü piyasasının bütününe izleyip değerlendirebilecek, çoklu danışma mekanizmalarını işletebilecek ve geliştirebilecek hale getirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

İşgücü piyasası enformasyon sistemi ve veri tabanının güçlendirilmesi, kurumsallaşma eksiklerinin giderilmesi, ücretliler kesimi tüketici fiyat endekslerinin oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

TABLO: VI.9- Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler (1)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000 (2)
	Reel Net Ele Geçen Ücret Endeksi (1994=100)					
İşçi (3)						
Kamu	82,9	62,2	74,1	73,1	103,8	111,7
Özel	91,7	93,4	90,6	105,9	118,2	-
Memur	95,3	102,5	119,3	117,7	123,1	109,3
Asgari Ücret (4)	93,3	110,6	121,2	115,2	154,9	133,1
	Reel Yüzde Değişme					
İşçi (3)						
Kamu	-17,1	-25,0	19,2	-1,3	42,1	7,6
Özel	-8,3	1,9	-3,0	17,0	11,6	-
Memur	-4,7	7,6	16,4	-1,3	4,5	-11,2
Asgari Ücret (4)	-6,7	18,4	9,6	-4,9	34,4	-14,1

Kaynak: Kamu İşveren Sendikaları, TİSK, Maliye Bakanlığı, DİE, DPT.

(1) Reel hesaplamalarda DİE Kentsel Yerler Tüketici Fiyatları Endeksi (1994=100) kullanılmıştır.

(2) 2000 yılı TÜFE yıllık ortalama artış oranının yüzde 54 olacağı varsayımıyla yapılan tahmindir. 2000 yılı özel sektör gelişmeleri, toplu iş sözleşmelerinin büyük çoğunluğunun Ekim 2000 itibarıyla bağitlanmamış olması nedeniyle verilememiştir.

(3) TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır.

(4) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi asgari ücretinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

- 161 -

Memur maaşları, 2000 yılının ilk altı ayı için hedeflenen TÜFE artış oranı olan yüzde 15 oranında artırılmıştır. TÜFE artış oranının beklenenin üzerinde gerçekleşmesi sebebiyle, Haziran ayında, 2 puan iyileştirme ile birlikte yüzde 3,6 oranında ek artış yapılmıştır. Temmuz ayında da memur maaşlarına yüzde 10 artış sağlanmıştır. 2000 yılında, ortalama net memur maaşının nominal olarak yüzde 36,8 artacağı, reel olarak ise yüzde 11,2 oranında gerileyeceği tahmin edilmektedir.

4505 sayılı Kanun'la, üst düzey kamu yöneticilerine temsil tazminatı ödenmesi sağlanmıştır.

Kamu kesiminde toplu sözleşme yürürlük başlangıç tarihlerinin tek yıllarda yığılması nedeniyle, 2000 yılında, belediye sözleşmeleri dışında önemli bir yenilenme olmamıştır. Eylül sonu itibarıyla, 2000 yılında yenilenmesi gereken belediye sözleşmelerinin büyük çoğunluğunun Yüksek Hakem Kurulu eliyle yenileneceği ortaya çıkmış bulunmaktadır. Özel sektörde ise büyük ölçekli grup sözleşmelerinden metal iş kolundakiler 8 Kasım 2000'de bağitlanmış, tekstil iş kolundaki ise uyuşmazlık aşamasında bulunmaktadır.

Kamu kesiminde 2000 yılında ortalama net ele geçen işçi ücretinin nominal olarak yüzde 65,7, reel olarak ise yüzde 7,6 oranında artması beklenmektedir.

Aylık asgari ücret, 2000 yılının ilk altı ayında 16 yaşından büyük işçiler için 109.800.000 lira, 16 yaşından küçük işçiler için 93.600.000 lira; ikinci altı ayında söz konusu yaş grupları için sırasıyla 118.800.000 lira ve 101.250.000 lira olarak uygulanmıştır. 2000 yılında, nominal olarak yüzde 32,3 oranında artan ortalama aylık net asgari ücretin yüzde 14,1 oranında gerileyeceği tahmin edilmektedir. 1 Ocak 2001'den itibaren uygulanacak olan yeni asgari ücretleri belirleyecek Asgari Ücret Tespit Komisyonları, Ekim 2000 içinde çalışmalarına başlamıştır.

TABLO: VI.10- İşgücü Maliyetlerindeki Gelişmeler (1)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000 (2)
	Reel İşgücü Maliyeti Endeksi (1994=100)					
İşçi (3)						
Kamu	77,3	60,7	78,7	79,2	107,7	130,8
Özel	85,6	90,1	92,8	107,8	124,2	-
Memur	97,2	110,8	128,4	132,7	146,9	130,0
Asgari Ücret (4)	97,3	118,7	134,0	128,3	177,2	156,6
	Reel Yüzde Değişme					
İşçi (3)						
Kamu	-22,7	-21,5	29,6	0,6	36,1	21,4
Özel	-14,4	5,2	3,0	16,1	15,2	-
Memur	-2,8	14,1	15,8	3,4	10,7	-11,5
Asgari Ücret (4)	-2,8	21,9	12,9	-4,3	38,1	-11,6

Kaynak: Kamu İşveren Sendikaları, TİSK, Maliye Bakanlığı, DİE, DPT.

(1) Reel hesaplamalarda DİE Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (1994=100) kullanılmıştır.

(2) Tahmin. TEFE yıllık ortalama artış oranının yüzde 50,6 olacağı varsayımıyla yapılan tahmindir. 2000 yılı özel sektör gelişmeleri, toplu iş sözleşmelerinin büyük çoğunluğunun Ekim 2000 itibarıyla bağitlanmamış olması nedeniyle verilememiştir.

(3) TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır.

(4) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi asgari ücretinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Çalışma hayatı mevzuatı, ILO ve AB'ye ait olanlar başta olmak üzere, uluslar arası standartlara uygunluğun sağlanması doğrultusunda yenilenecektir.

Çocuklar, kadınlar ve sakatlar başta olmak üzere, çalışma hayatında özel ilgiye muhtaç gruplarla kadınlara gerekli özen gösterilecektir.

Katılımcı sosyal diyalog ve çoklu danışma mekanizmaları güçlendirilecektir.

İşgücü piyasasında kayıt dışı çalışma önlenecek, işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu esneklikler sağlanacak, yeni çalışma biçimleri düzenlenecektir.

İşletmeler üzerindeki istihdama dayalı mali yükler azaltılacak, esas ücret/yan ödeme paritesini esas ücret ağırlıklı kılma politikaları sürdürülecek ve verimliliğe dayalı ücret sistemlerine geçiş sağlanacaktır.

İş sağlığı ve güvenliği önlemleri geliştirilecek, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin ölçüm, meslek hastalıklarının ortaya çıkartılması, işyeri hekimliği, danışmanlık-eğitim hizmetleri, meslek hastalıkları hastaneleri, denetim vb. hizmetler yeniden yapılandırılacak ve geliştirilecektir.

İşgücü piyasası ve çalışma hayatı veri tabanı güçlendirilecek, ulusal veri tabanı ile ilişkili veri üreticisi kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarına destek verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Onaylanan ILO sözleşmeleri'nin iç hukuka yansıtılması ve AB müktesebatına uyum kapsamında çalışma mevzuatının yenilenmesi çalışmalarına devam edilecektir

Standart dışı çalışma biçimlerinin yasal düzenlemeye kavuşturulması amacıyla çalışmalar başlatılacaktır.

Sosyal diyalog ve çoklu danışma mekanizmaları ile ilgili mevzuatın yeniden düzenlenmesi çalışmalarına başlanacaktır.

İşsizlik sigortasının tesis edilmesi ve iş güvencesine ilişkin mevzuat düzenleme çalışması nedeniyle, bütünlük içinde değerlendirilmesi gereken kıdem ve ihbar tazminatı müesseselerinde gereken düzenlemelere ilişkin hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.

Tarım kesiminde ücretli çalışanları kapsayacak olan tarım iş kanununun hazırlık çalışmaları başlatılacaktır.

Asgari ücret tespit yöntemlerinin yeniden belirlenmesine yönelik mevzuat değişikliği çalışmaları tamamlanacaktır.

İş sağlığı ve güvenliği mevzuatının teknolojik gelişmeleri izleyebilir ve esnek bir yapıya kavuşturulması için başlatılan mevzuat değişikliği çalışmaları tamamlanacaktır. İş sağlığı ve güvenliği kurulu oluşturulacaktır.

Kamu yönetimindeki ve işgücü piyasasındaki gelişmeler çerçevesinde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığını yeniden yapılandırma projesi hazırlanacaktır.

DİE bünyesindeki İşgücü Piyasası Bilgi Danışma Kurulunun süreklilik gösteren bir yapıya kavuşturulması çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Başlatılmış olan norm kadro çalışmaları ile devlet personel rejimi reformu çalışmaları tamamlanacaktır.

Türkiye'deki yabancı uyrukluların istihdamı ile ilgili mevzuattaki dağınıklık giderilerek, mevzuatın yenilenmesi çalışmaları tamamlanacaktır.

4. SOSYAL SİGORTA SİSTEMLERİ

a) Mevcut Durum

1999 yılında sosyal sigorta programları tarafından kapsanan nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 91, sağlık hizmetleri bakımından sosyal sigorta kapsamındaki nüfusun oranı ise yüzde 86,4'tür. Toplam sivil istihdamın yaklaşık yarısı aktif sigortalı olarak sosyal sigorta programları kapsamında bulunmaktadır.

Ülkemizde aktif sigortalılar ile pasif sigortalılar arasındaki denge olumsuz yönde gelişmesini sürdürmüş ve 1999 yılında sosyal sigorta sistemine prim ödeyen aktif sigortalı sayısı yüzde 3,7, pasif sigortalı sayısı yüzde 4,1 oranında artmıştır. 1999 yılında ortalama 2,16 aktif sigortalıya bir pasif sigortalı düşmektedir. Pasif sigortalı başına düşen aktif sigortalı sayısı Emekli Sandığı'nda 1,69, Bağ-Kur'da 2,6 ve Sosyal Sigortalar Kurumunda (SSK) 2,21 olarak gerçekleşmiştir. İsteğe bağlı sigortalılar hariç tutulduğunda SSK'da pasif sigortalı başına düşen aktif sigortalı sayısı 1,92'dir.

1999 yılında prim tahsilat oranı SSK'da yüzde 84,5, Bağ-Kur'da ise yüzde 56 olarak gerçekleşmiştir. SSK 'da aktif sigortalıların yaklaşık yüzde 35'i için prime esas kazancın alt sınırı, yaklaşık yüzde 15'i için de prime esas kazancın üst sınırı üzerinden prim ödenmektedir.

Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur'da aktüaryel dengeler kurulamamış ve finansman yapıları olumsuz yönde etkilenmiştir. Sosyal sigorta kuruluşlarının kamuya getirdiği mali yük nedeniyle, mevcut sosyal sigorta sistemi sürdürülemez duruma gelmiştir.

Aktüaryel dengeleri bozulan sosyal sigorta kuruluşlarına 2000 yılında bütçeden yapılan transferlerin, Emekli Sandığı'nda faturalı ödemeler ve ek karşılıklar hariç 1.045 trilyon lira, SSK'da 400 trilyon lira ve Bağ-Kur'da ise 1.150 trilyon lira olmak üzere, toplam 2.595 trilyon liraya ulaşacağı ve yapılan toplam transferlerin GSMH'ya oranının yüzde 2,1 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2000 yılında devletin işsizlik sigortası fonuna taraf olarak 97 trilyon lira katkıda bulunacağı beklenmektedir.

Olağanüstü hal bölgesinde ve kalkınmada öncelikli yörelerde istihdam yaratılması ve yatırımların teşvik edilmesine ilişkin 4325 sayılı Kanun ile, kayıt dışı istihdamı önleyici düzenlemeler getirilerek Kanun kapsamındaki 22 ilde, 1998 yılında kapsama ilave edilen 29.417 yeni sigortalı için 439 milyar lira, 1999 yılında kapsama ilave edilen 75.539 yeni sigortalı için 1.435 milyar lira Hazine tarafından işveren primi olarak SSK'ya ödenmiştir.

4447 sayılı Kanun ile getirilen düzenlemelere bağlı olarak, özellikle SSK'nın gelir-gider dengesinde prime esas kazancın taban ve tavanının artırılması, emekli aylıklarındaki artışın TÜFE'ye endekslenmesi ve prim tahsilat oranının yükseltilmesinden dolayı olumlu gelişmeler görülmektedir.

- 164 -

2000 yılında TÜFE'deki 12 aylık ortalama artışın yüzde 54 olarak gerçekleşmesi halinde, ortalama emekli aylıklarının, Emekli Sandığında yüzde 12,1, SSK'da yüzde 12,9 ve Bağ-Kur'da yüzde 13,8 oranında reel olarak gerileyeceği tahmin edilmektedir. Sosyal sigorta kuruluşlarında aktüaryel dengeleri olumsuz yönde etkileyen ve prim karşılığı olmayan ödemelerin azaltılması politikası çerçevesinde, sosyal yardım zammı (SYZ) ödemeleri sabit tutulmaya devam edilmiştir. 2000 yılında SYZ'nin ortalama emekli aylıkları içindeki payının SSK'da yüzde 4,5 ve Bağ-Kur'da ise yüzde 8,3 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir.

4505 sayılı sosyal güvenlikle ilgili bazı kanunlarda değişiklik yapılması ve temsil tazminatı ödenmesi hakkında Kanun'la, kamuda makam tazminatı 7000 ve yukarısı olanlara çalışırken ve emekli olduklarında temsil tazminatı ödenmesi hükmü getirilmiştir.

İşsizlik sigortası fonu yönetim kurulunun çalışmasına ve fon kaynaklarının değerlendirilmesine ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmelik 16 Eylül 2000 tarihinde yayımlanmıştır.

Bakanlar Kurulunca 1 Ağustos 2000 tarihinden geçerli olmak üzere 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nda yapılan değişikliklerle alınacak prim ve verilecek ödeneklerin hesabında esas alınan günlük kazancın üst sınırı, alt sınırın dört katına yükseltilmiştir.

616 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığının Kurulması ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında KHK, 617 sayılı "Türkiye İş Kurumunun Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında KHK, 618 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatının Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında KHK, 619 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında KHK ile 624 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin KHK 4 Ekim 2000 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ancak, Anayasa Mahkemesi söz konusu KHK'leri iptal etmiş olup, bu konuda yasal düzenleme yapılması ihtiyacı devam etmektedir.

616 sayılı KHK ile SSK genel müdürlük yerine başkanlık olarak örgütlenmiş, başkanlığın altında Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü ile Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur. SSK Başkanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bağlı kuruluşu olan Sosyal Güvenlik Kurumunun ilgili kuruluşu haline getirilmiştir.

Uygulanan sigorta programları, üyelerin aylığa hak kazanma şartları, emekli aylıklarının alt ve üst sınırları, prim oranları ve sağlanan haklar ve yükümlülükler açısından sosyal sigorta kuruluşları arasında farklılıklar devam etmektedir.

Başka bir sosyal sigorta kuruluşuna tabi olup ek sigorta haklarından yararlanmak isteyenler ile herhangi bir sosyal sigorta kuruluşuna tabi olmayan kişileri kapsayan özel hayat sigortası branşında 1998 yılında 5.939.857 olan poliçe sayısı 1999 yılında 6.574.328'e yükselmiştir.

TABLO: VI.11- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus

(Bin Kişi)

KURULUŞLAR	1997	1998	1999
I. EMEKLİ SANDIĞI TOPLAMI	7 947	8 208	8 434
1. Aktif Sigortalılar	1 995	2 072	2 118
2. Aylık Alanlar	1 114	1 173	1 257
3. Bağlımlılar ³	4 838	4 963	5 059
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,79	1,77	1,69
5. Bağlımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,98	2,96	2,98
II. SOSYAL SİGORTALAR KURUMU TOPLAMI	32 752	34 831	36 367
1. Aktif Sigortalılar	5 099	5 582	5 858
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar ¹	1 032	910	901
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	246	228	194
4. Aylık Alanlar	2 732	2 931	3 149
5. Bağlımlılar ³	23 643	25 179	26 266
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	2,33	2,29	2,21
7. Bağlımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	4,14	4,18	4,23
III. BAĞ-KUR TOPLAMI	12 680	13 220	13 876
1. Aktif Sigortalılar	1 873	1 911	1 940
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	135	201	264
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	797	797	861
4. Aylık Alanlar	1 032	1 105	1 180
5. Bağlımlılar ³	8 843	9 207	9 632
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	2,72	2,63	2,60
7. Bağlımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,52	3,55	3,53
IV. ÖZEL SANDIKLAR TOPLAMI	315	318	333
1. Aktif Sigortalılar	74	78	79
2. Aylık Alanlar	53	56	59
3. Bağlımlılar ³	187	184	195
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,40	1,38	1,35
5. Bağlımlılık Oranı (3+2)/(1)	3,23	3,10	3,22
V. GENEL TOPLAM	53 694	56 577	59 010
1. Aktif Sigortalılar	9 041	9 643	9 994
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	1 166	1 111	1 166
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1 043	1 025	1 055
4. Aylık Alanlar	4 932	5 264	5 644
5. Bağlımlılar ³	37 511	39 534	41 152
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	2,28	2,24	2,16
7. Bağlımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,77	3,80	3,83
VI. VI. SAĞLIK HİZMETLERİ BAKIMINDAN SOSYAL SİGORTALAR KAPSAMI ²	47 008	50 221	56 017
VII. GENEL NÜFUS TOPLAMI ⁴	62 892	63 851	64 814
VIII. SİGORTALI NÜFUS ORANI (Yüzde)	85,4	88,6	91,0
IX. IX.SAĞLIK SİGORT.KAP. NÜFUS ORANI (Yüzde)	74,7	78,7	86,4

Kaynak: DPT, BAĞ-KUR, Emekli Sandığı, SSK,

- (1) Topluluk sigortası ve isteğe bağlı sigortalıların bağımlıları da sigorta kapsamında değerlendirilmiştir.
- (2) 1479 ve 2926 sayılı Kanuna tabi aktif ve pasif sigortalılar ile bunların bağımlılarının tamamının sağlık sigortası kapsamına dahil olduğu varsayılmıştır.
- (3) Tahmin.
- (4) 1997 yılında yapılan nüfus tespiti sonuçlarına dayalı nüfus tahminleri esas alınmıştır.

TABLO: VI.13- Emekli Aylıklarındaki Gelişmeler (1)

Yıllar	Reel Emekli Aylıkları Endeksi (1989=100)			Reel Yüzde Değişme		
	Emekli Sandığı	SSK	BAĞ-KUR	Emekli Sandığı	SSK	BAĞ-KUR
1990	117	108	102	17,2	7,8	2,2
1995	81	75	104	-10,5	-4,7	-1,4
1996	100	90	164	22,4	20,2	58,0
1997	107	102	209	7,6	13,2	27,1
1998	100	94	193	- 6,4	-7,3	-7,3
1999	105	97	198	4,2	2,7	2,6
2000 (2)	92	84	171	-12,1	-12,9	-13,8

Kaynak: DPT, Emekli Sandığı, SSK, BAĞ-KUR.

(1) Ortalama emekli aylığı olarak memur emeklileri için 3. derece 1. kademe, işçi emeklileri için normal gösterge tablosu 1. Derece 9. kademe ve BAĞ-KUR emeklileri için 6.basamak esas alınmıştır.

(2) 2000 yılında TÜFE'deki yıllık ortalama artışın yüzde 54 olacağı tahmin edilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sosyal sigorta risklerini asgari düzeyde karşılayan kamu sigorta programlarının bütün nüfusu kapsayacak şekilde genişletilmesi temel amaçtır.

Sosyal sigorta sistemi kapsamındaki aktif sigortalı nüfus artırılacak ve kayıt dışı istihdam önlenecektir. Bu çerçevede istihdam kapsamındaki aktif sigortalı nüfusun sivil istihdama oranı artırılacaktır.

Sosyal sigorta kuruluşlarının idari ve mali etkinliği artırılacak, norm ve standart birliği sağlanacak, gelirleri artırıcı ve giderleri azaltıcı düzenlemeler yapılacaktır.

Sosyal sigorta kuruluşlarının yasalarla belirlenmiş olan fon yönetim alanları ve esasları, güncel portföy yönetimi şartlarına göre yeniden düzenlenecektir.

Sosyal sigorta kuruluşlarının muhasebe sistemleri uluslar arası muhasebe standartlarına uygun ve birbirleriyle uyumlu olarak yeniden yapılandırılacaktır.

Sigorta hizmetleri, nimet-külfet dengesi içinde kurumların aktüaryel yapılarını bozmadan kendi finansman kaynaklarından karşılanacak ve prim karşılığı olmayan ek yükümlülükler getirilmeyecektir.

Ödenmeyen primlerin gecikme zammı affına ve sigortasız hizmetlerin borçlanma yoluyla sigortalanmasına imkan verilmeyecektir.

Sosyal sigorta kuruluşlarının teknolojik alt yapısı ve insangücü imkanları iyileştirilecektir.

Uzun vadeli sigorta programları ile kısa vadeli sigorta programları birbirinden ayrılacaktır.

Emekli Sandığı sigortacılık ilkelerine göre yeniden yapılandırılacak ve sigortacılık faaliyetleri dışındaki görevleri ilgili kurumlara devredilecektir.

Ekonomik ve teknolojik gelişmelere uygun olarak fiili ve itibari hizmet süreleri yeniden düzenlenecektir.

Sosyal Sigortalar Kanununda uygulanmakta olan iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası prim tarifesi yeni oluşan meslek grupları da dikkate alınarak yeniden düzenlenecektir.

Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20.maddesine göre kurulan ve sosyal güvenlik haklarını sağlayan vakıf statüsündeki kurum ve kuruluşların, sigortacılık esasları çerçevesinde çalışmalarını sağlamak amacıyla etkin denetimleri yapılacaktır.

Bireysel emeklilik sigorta programlarının, uzun vadeli sosyal güvenlik politikası kapsamında, gönüllülük esasına dayanan, devletin denetiminde, özerk, mali sektör içinde örgütlenen, özendirici unsurlar içeren, kayıt dışı çalışmayı önleyici zorunlu sigorta sistemini destekleyen ve tamamlayan bir işleve sahip olacak şekilde yapılandırılması ile ilgili çalışmalar sürdürülecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur'un idari ve mali yapılarının yeniden düzenlenmesi ile norm ve standart birliği sağlanması amacıyla gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

Uzun ve kısa vadeli sigorta programlarının birbirinden ayrılması için gerekli mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20. maddesine tabi sandıklar ile sosyal güvenlik hakkı sağlayan vakıf statüsündeki kurum ve kuruluşların sigortacılık esasları çerçevesinde çalışması ve etkin bir şekilde denetlenmesi için gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

Geniş kapsamlı bir sosyal güvenlik politikası çerçevesinde, sosyal sigorta sistemini destekleyecek tamamlayıcı bireysel emeklilik sigorta programlarına ilişkin mevzuat çalışmaları yapılacaktır.

5. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

a) Mevcut Durum

Artan kentleşme, göç olgusu, yüksek enflasyon, gelir dağılımının bozulması, yoksulluk ve aile yapısında meydana gelen değişimler gibi sebeplerden dolayı sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç artmaktadır. Sosyal hizmetlerin yürütülmesinde, dağınık kurumsal ve finansal yapılanma ile kurumlar arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliğinden kaynaklanan önemli sorunlar bulunmaktadır.

Ekonomik yoksunluk içinde bulunan ve sosyal yardıma ihtiyacı olan gruplara aynı ve nakdi yardım yapan veya hizmet sunan kurum ve kuruluşlar arasında ortak bir kriter ve hizmet standardı oluşturulamamıştır.

Sosyal hizmet ve yardımlardan faydalanması gereken nüfus gruplarına ilişkin bilgi yetersizliğini gidermek amacıyla başlatılan veri tabanı oluşturma çalışmaları devam etmektedir.

Sosyal hizmetlerin yürütülmesine ilişkin esasları tespit etmek, uygulamak ve bu konuda faaliyet gösteren kamu ve özel kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamakla

görevli Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), başta kaynak ve buna bağlı olarak nitelikli personel sıkıntısı nedeniyle, gerçek ihtiyaç sahiplerine yeterli hizmet sunamamaktadır.

SHÇEK'in öncelikli görev alanı olan korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerde, özellikle büyük kentlerde yetersizlikler devam etmektedir. Ayrıca kurum bakımından aile bakımına geçiş uygulamasında istenilen düzeye ulaşamamıştır.

Özürlülere yönelik hizmetlerin yasal ve kurumsal bir bütünlük içinde ele alınıp yeniden düzenlenmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

Kurum odaklı hizmetlerin yanı sıra koruyucu-önleyici, geliştirici-eğitici, tedavi ve rehabilite edici hizmetleri bir arada yürüten toplum merkezi hizmetlerine ilişkin yönetmelik yayınlanmıştır.

2000 yılı Eylül ayı itibarıyla, SHÇEK tarafından ayni ve nakdi yardım yönetmeliği uyarınca 16.178 kişiye yardım yapılmıştır.

2000 yılı Eylül ayı itibarıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu tarafından sağlık, eğitim ve muhtelif yardımlar adı altında muhtaç durumdaki yaklaşık 3.641 bin kişiye sosyal yardım yapılmıştır.

65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz vatandaşlara aylık bağlanmasına ilişkin 2022 sayılı Kanun uyarınca yaşlı, malul ve sakat olan 944.673 kişiye sosyal yardım yapılmıştır.

2000 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 39 imarethanede 10.525 muhtaç kişiye yemek verilmiş, 1.087 muhtaç ve özürlü vatandaşa da aylık 40.560 bin lira sosyal yardım yapılmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait öğrenci yurtları MEB'e devredilmiştir.

2000 yılı Ocak-Eylül döneminde ödeme gücü olmayan vatandaşların tedavi giderlerinin karşılanması amacıyla 935.108 Yeşil Kart verilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Yoksulluğu azaltmak ve muhtaç durumda bulunan kişi ve gruplara etkin bir sosyal koruma sağlamak için, bölgesel farklılıkları ve sosyo-ekonomik gelişme düzeyini dikkate alarak; kaynakların verimli kullanılması ve sosyal hizmetlerin daha etkin bir işleyişe kavuşturulabilmesi için yeniden düzenlenmesi amacıyla sosyal hizmetler ana planı hazırlanacaktır.

Sosyal hizmet ve yardımlar, hedef kitlelere daha etkin bir hizmet sunmak amacıyla yeni bir sisteme kavuşturulacaktır.

Sosyal hizmet ve yardım sağlayan kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği sağlanacaktır.

Sosyal koruma bilgi sistemi oluşturulacak, sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanacak kesimler objektif şekilde belirlenerek uygulama sonuçları izlenecektir.

Yoksul kesimlerin eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere ulaşması ve yararlanabilmesi imkanları artırılabilecektir.

Özel sektörün ve gönüllü kuruluşların sosyal hizmetler alanındaki faaliyetleri desteklenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sosyal hizmetler ana planı hazırlanmasına ilişkin çalışmalar başlatılacaktır.

Sosyal yardım programlarını düzenleyen ve sosyal yardımın temel esaslarını belirleyen yasa tasarısı hazırlıkları tamamlanacaktır.

Sosyal hizmetler ve yardımlarda ortak bir kriter ve standart oluşturularak, kaynakların etkin kullanımının sağlanması amacıyla mevzuat çalışmaları yapılacaktır.

Çocuk, yaşlı, özürlü, özel ilgiye muhtaç, yoksul ve diğer risk gruplarına yönelik sosyal hizmet ve yardımların geliştirilebilmesi amacıyla, kamuya ait her türlü sosyal hizmet ve yardım programının düzenlenmesi, idaresi ve koordinasyonundan sorumlu yeni bir kurumsal yapılanma oluşturulacaktır.

Sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanması gereken nüfus gruplarının tespitine yönelik veri tabanı çalışmaları sürdürülecektir.

6. ESNAF VE SANATKARLARA GÖTÜRÜLEN HİZMETLER

a) Mevcut Durum

2000 yılı sonu itibarıyla esnaf ve sanatkar siciline kayıtlı işletmelerin sayısı 2,9 milyon olarak belirlenmiştir. Sicile kayıtlı olmayan işletmelerle birlikte bu rakamın 3.3 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu kesim, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu bünyesinde faaliyet gösteren 11 adet mesleki federasyon, 80 adet odalar birliği ve 3.971 adet oda şeklinde örgütlenmiştir.

2000 yılında, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde Esnaf, Sanatkarlar ve Küçük İşletmeler Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

TABLO: VI.14- T. Halk Bankası Kredilerindeki Gelişmeler

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

Yıllar	Krediler			GSMH İçinde		
	İhtisas	Yüzde	Ticari	Yüzde	Toplam	Yüzde Pay
1995	47 500	53,3	41 500	46,6	89 000	1,13
1996	123 500	71,8	48 500	28,2	172 000	1,15
1997	278 000	69,2	124 000	30,8	402 000	1,37
1998	525 000	76,1	165 000	23,9	690 000	1,28
1999	800 000	69,6	350 000	30,4	1 150 000	1,46
2000(1)	945 000	61,2	600 000	38,8	1 545 000	1,24

Kaynak: DPT, Türkiye Halk Bankası
(1) Program

Esnaf ve Sanatkar Şuralarının üçüncüsü 1998 yılında düzenlenmiştir. Şura kararlarının hayata geçirilmesi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinatörlüğündeki Şura İzleme Komitesi tarafından takip edilmektedir. Bu kararlar dahilinde, 507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanununda değişiklikler yapılmasına ilişkin çalışmalara devam edilmektedir.

99/12474 sayılı Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karara göre Yatırımları Teşvik Fonundan tahsis edilecek kaynakların en az yüzde 20'sinin Esnaf ve Sanatkar Odalarına kayıtlı işletmelere tahsis edilmesi hükmü getirilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Esnaf ve sanatkarların haksız rekabete karşı korunması için örgütlenmeleri desteklenecektir.

Esnaf ve sanatkarların finansman sorununa çözüm getirmek amacıyla, esnaf ve sanatkarlara yönelik olarak kullandırılan kooperatif kredilerinin toplam kredi hacmi içindeki payının artırılmasına çalışılacaktır.

Esnaf ve sanatkarlara yönelik master planı ve uygulama planı hazırlanacaktır.

Esnaf ve sanatkar kesiminin bilgiye erişimi ve sermaye temini kolaylaştırılıp desteklenecektir.

Asgari ücret tespit komisyonunda esnaf ve sanatkar kesimi temsilcilerine de yer verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu günün anlayış ve ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden düzenlenecektir.

7. YURTDIŞINDA YAŞAYAN TÜRK VATANDAŞLARI

a) Mevcut Durum

2000 yılı Mayıs itibarıyla, yurt dışında yaşayan yurttaşlarımızın sayısı 3.571.771 olup, bunların 1.180.420'sini çalışanlar oluşturmaktadır. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın yüzde 88,8'i Batı Avrupa ülkelerinde yaşarken, Almanya'da yaşayanların oranı ise yüzde 69,1 olmuştur. Bu ülkelerde faaliyet gösteren Türk iş adamı sayısının 55 bini aştığı tahmin edilmektedir. Avrupa ülkelerindeki Türk vatandaşlarının konumu, Helsinki zirvesi sonucu Türkiye'ye tanınmış olan AB adaylık statüsüyle daha da önem kazanmıştır. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın giderek önem kazanan konumlarının bütün boyutlarıyla değerlendirilebilmesi, onların sorunlarına daha geniş bir perspektiften yaklaşılmasını gerekli kılmaktadır.

AB ülkelerinde yaşayan Türk vatandaşları, Birlik üyesi olmayan diğer ülke vatandaşlarından farklı olarak, demografik açıdan önemli bir nüfus grubunu temsil etmekte; işçi, işveren veya diğer kimlikleriyle vergi ve prim ödeyerek bulundukları ülkelerin sosyal güvenlik sistemi ve ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

AB ülkelerindeki vatandaşlarımızın, gerek bulundukları ülkelere uyum sağlamaları, gerekse o ülke toplumlarında daha etkili konumlara gelebilmeleri açısından nitelikli eğitim almaları önem taşımaktadır.

Batı Avrupa ülkelerindeki vatandaşlarımız arasındaki işsizliğin, eğitim eksikliği, işe kabulde ayrımcılık, ikamet ve çalışma izni statülerinin bütün bölgeler ve iş türleri için geçerli olmaması ve dil bilgisi yetersizliği nedeniyle meslek eğitimi faaliyetlerine katılamamaktan kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye İş Kurumu verilerine göre 2000 yılı Ocak-Temmuz döneminde yurt dışına 8.436 kişi gönderilmiştir. Rusya Federasyonu ile Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgız Cumhuriyeti gibi Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, bu ülkelerde faaliyet gösteren Türk firmaları aracılığıyla söz konusu ülkelere işgücü gönderilmesinde önemli bir role sahiptirler.

TABLO: VI.15- Yurt Dışındaki Vatandaşlarımızın Ülkelere Göre Dağılımı 2000 (1)

Ülkeler	Sayı	Yüzde Pay
Almanya	2 110 223	59,1
Fransa	301 209	8,4
Hollanda (2)	299 909	8,4
Avusturya	138 220	3,9
Belçika	70 701	2,0
İsveç	35 866	1,0
İngiltere	72 500	2,0
Danimarka	36 569	1,0
İtalya	10 000	0,3
Finlandiya	3 325	0,1
İspanya	1 000	0,0
Lüksemburg	210	0,0
İsviçre	79 925	2,2
Norveç	10 000	0,3
Lichtenstein	809	0,0
Avrupa Ülkeleri Toplamı	3 170 466	88,8
Suudi Arabistan	115 000	3,2
Libya	2 850	0,1
Kuveyt	3 500	0,1
Ürdün	1 130	0,0
Katar	400	0,0
İsrail	5 000	0,1
Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Toplamı	127 880	3,6
Rusya Federasyonu	30 000	0,8
Azerbaycan	5 000	0,1
Türkmenistan	5 000	0,1
Özbekistan	3 700	0,1
Kazakistan	7 000	0,2
Kırgız Cumhuriyeti	2 050	0,1
Tacikistan	300	0,0
Türk Cumhuriyetleri Toplamı	23 050	0,6
Avustralya	50 876	1,4
ABD	130 000	3,6
Kanada	35 000	1,0
Japonya	1 729	0,0
Diğer Ülkeler	2 770	0,1
Genel Toplam	3 571 771	100,0

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

(1) 2000 Yılı Mayıs ayı itibarıyla.

(2) Vatandaş sayılarına çifte vatandaş statüsünde olanlar da dahildir.

Yurt dışındaki vatandaşlarımızın hak ve çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla daha önce imzalanmış bulunan sosyal güvenlik anlaşmalarının günün koşullarına göre ihtiyaç duyulan ülkelerle yeniden düzenlenmesi ve çeşitli ülkelerle yeni anlaşmalar yapılması için çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çerçevede, İsrail ve Lüksemburg ile sosyal güvenlik sözleşmeleri parafe edilmiştir. İsveç, Hollanda, Danimarka ve İngiltere Sözleşmeleri tadil edilmiş olup, onaylanmak üzere TBMM'ye sevk edilmiştir.

- 172 -

Giderek artan transit bir göçün yaşandığı ülkemizde, yabancı kaçak işçiliğin boyutlarında önemli artışlar görülmekte, bu durum, işgücü piyasası üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır.

TABLO: VI.16- Yurt Dışındaki İşçilerimizin Ülkelere Göre Dağılımı - 2000 (1)

Ülkeler	Sayı	Yüzde Pay
Almanya	743 148	63,0
Fransa	76 122	6,4
Hollanda (2)	51 000	4,3
Avusturya	55 555	4,7
Belçika	15 938	1,4
İsveç	4 400	0,4
İngiltere	40 450	3,4
Danimarka	9 988	0,8
İtalya	-	-
Finlandiya	-	-
İspanya	-	-
Lüksemburg	60	0,0
İsviçre	33 262	2,8
Norveç	6 000	0,5
Lichtenstein	339	0,0
Avrupa Ülkeleri Toplamı	1 036 262	87,8
Suudi Arabistan	110 000	9,3
Libya	2 400	0,2
Kuveyt	3 300	0,3
Ürdün	200	0,0
Katar	400	0,0
İsrail	-	-
Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Toplamı	116 300	9,9
Rusya Federasyonu	10 514	0,9
Azerbaycan	2 000	0,2
Türkmenistan	-	-
Özbekistan	1 881	0,2
Kazakistan	-	-
Kırgız Cumhuriyeti	1 500	0,1
Tacikistan	-	-
Türk Cumhuriyetleri Toplamı	5 381	0,5
Avustralya	9 130	0,8
ABD	-	-
Kanada	-	-
Japonya	1 729	0,1
Diğer Ülkeler	1 104	0,1
Genel Toplam	1 180 420	100,0

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

(1) 2000 Yılı Mayıs ayı itibarıyladır.

(2) Vatandaş sayılarına çifte vatandaş statüsünde olanlar da dahildir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımıza göçmen işgücü anlayışıyla değil, daha geniş bir perspektiften yaklaşılması esastır.

Yurt dışındaki vatandaşlarımızın sosyal, psikolojik ve kültürel problemlerinin çözümü amacıyla eğitim düzeylerinin yükseltilmesi sağlanacak ve kendi kültürel değerlerini muhafaza ederek bulundukları toplumlara uyum ve katılımları desteklenecektir.

Avrupa ülkelerinde çalışan yabancılar arasında işsizlik olgusundan en çok etkilenen vatandaşlarımızın, bulundukları ülkelerde ileri teknoloji kullanımına bağlı olarak değişen işgücü piyasasında meslek niteliklerinin geliştirilmesi için eğitim ve yönlendirme projelerinin etkin bir biçimde uygulanması sağlanacak ve bu alanlarda ev sahibi ülkelerle işbirliğine gidilecektir.

Yurt dışındaki vatandaşlarımızın ulusal ve uluslar arası girişimciliklerinin desteklenmesi, ekonomik birikimlerinin ulusal ekonomiye de destek olacak şekilde değerlendirilebilmesi amacıyla etkin bir danışmanlık hizmeti verilecek, bu alandaki teknik ve hukuki sorunlar giderilecektir.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın sorunlarının çözümü amacıyla ilgili ülkelerdeki resmi ve özel her düzeydeki kurum ve kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir.

Diyanet İşleri Başkanlığı ve TRT'nin işbirliği ile yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızı eğitim, sağlık, kültür, sosyal güvenlik gibi konularda bilgilendirerek sorunlarının çözümüne yardımcı olacak ve bulundukları ülkelerde sahip oldukları haklar konusunda bilgilendirilmelerini sağlayacak eğitici ve öğretici yayınlar yapması artırılarak gerçekleştirilecektir.

Türk vatandaşlığından izinle ayrılan kişilerin 4112 sayılı kanun çerçevesinde, bir Türk vatandaşının yararlandığı haklardan yararlanması için gerekli tedbirler etkin bir biçimde uygulanacaktır.

Kültür Bakanlığınca düzenlenen gösteri, konser, sergi, tiyatro ve kitap fuarları gibi kültürel etkinliklerin yurt dışında sık ve yaygın olarak yapılmasına ağırlık verilecektir.

Göç hareketlerinin çeşitlenmesi ile ortaya çıkan sorunlara yönelik tedbirler alınacaktır. Ayrıca, sosyal güvenlik anlaşması bulunmayan ülkeler ile bu anlaşmaların yapılabilmesi için gerekli hazırlıklar yürütülecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Yurt dışında vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde öğrenci velilerini yönlendirecek, bilgilendirecek ve gerekli durumlarda eğitim kurumları ile temaslarda bulunacak danışma merkezleri oluşturulmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

Yurt dışındaki vatandaşlarımızın ekonomik, sosyal, hukuki ve kültürel sorunlarının çözümü için yurt içinde kamu ve özel kuruluşlar ile sivil toplum örgütleri arasında; yurt dışında ise; ülkeler ve ülkelerin ilgili kurumlarıyla işbirliği ve koordinasyonun sağlanması için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Yurt dışında bulunan yurttaşlarımızın oylarını bulundukları ülkelerde kullanabilmeleri için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

8. TÜKETİCİNİN KORUNMASI

a) Mevcut Durum

Küreselleşme süreciyle birlikte, dünya markası taşıyan ürünlerin artan oranda tüketicinin kullanımına sunulması, elektronik ticaretin giderek yaygınlaşması, tüketici talep ve tercihlerinin göz önünde bulundurulmasının gerekliliği, tüketicinin korunması ihtiyacını artırmaktadır.

Tüketicilerin bilinçlendirilmesine yönelik eğitim çalışmalarına kamu kurum ve kuruluşları, meslek kuruluşları, firmalar, tüketici örgütleri ve üniversitelerce devam edilmektedir. Ancak, eğitim faaliyetlerindeki yetersizlik, örgütlenme eksikliği ve yasal boşluklar gibi nedenlerle bu çalışmalar istenilen düzeye ulaşamamıştır. Tüketicilerin hak ve sorumlulukları konusunda bilinçlendirilmelerinin yanında, mal ve hizmet kullanımı, bunların çevreye ve insan sağlığına olan etkileri, atıkların yeniden değerlendirilmesi, geri dönüşümlü ambalaj kullanımı gibi konularda bilgilendirilme ihtiyaçları devam etmektedir.

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da öngörülen tüketici mahkemelerinin kurulmasında gelişme sağlanamamıştır.

Tüketici sorunları hakem heyetleri, toplam 929 merkezde faaliyetlerine devam etmektedir. 1999 yılında hakem heyetlerine yapılan tüketici şikayetleri toplamı 23.437'dir. Şikayetlerin yüzde 93'ü tüketici lehine, yüzde 3'ü ise tüketici aleyhine sonuçlanmıştır. Şikayetlerin yüzde 71'i ayıplı mal ve hizmetler, yüzde 20'si de taksitli-kampanyalı-kapıdan satışlarla ilgilidir. Ancak, hakem heyetlerinin yaptırım gücünün olmaması nedeniyle etkinliği sınırlı düzeyde kalmıştır.

Çalışmalarına devam eden Reklam Kuruluna, Ocak-Eylül 2000 döneminde reklam ve ilanlarla ilgili toplam 281 başvuru olmuş, bunlardan 61'ine düzeltme, 110'una durdurma, 31'ine de toplam 528,7 milyar lira para cezası verilmiştir.

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra ortaya çıkan gelişmeler ve teknolojik yenilikler ile AB mevzuatı uyum çalışmaları doğrultusunda, genel işlem şartları, elektronik ticaret, genel ürün güvenilirliği gibi bazı yeni düzenlemeler yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Söz konusu Kanunda gerekli değişiklik yapılmasına ilişkin kanun taslağı hazırlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Tüketicinin korunmasında, sağlıklı bir rekabet ortamının sağlanması, tüketici bilincinin geliştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması ve kaliteli ürün sunumuyla ekonomik kayıpların önlenmesi esas alınacaktır.

Çevreye ve insan sağlığına karşı duyarlı bir tüketici bilincinin yerleştirilmesi açısından eğitim çalışmaları artırılabacaktır.

Tüketici sorunları hakem heyetleri ile reklam kurulunun etkin çalışması sağlanacaktır.

Tüketicilerin sağlığını korumak ve güvenliğini sağlamak amacıyla piyasa denetimleri etkinleştirilecek ve gıdalara ilişkin bilgilerin tüketicilere ulaştırılması sağlanacaktır.

Elektronik ticaretle ilgili tüketici güvenliğini sağlayacak, kullanımı geliştirecek düzenlemeler yapılacaktır.

Tüketici haklarının korunması amacıyla tüketici örgütlenmeleri desteklenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'da değişiklikler yapmayı öngören mevzuat çalışması tamamlanacaktır.

Tüketici mahkemeleri kurulmasıyla ilgili düzenlemeler yapılacaktır.

Aldatıcı ve yanıltıcı reklamlar konusunda, mevzuattaki dağınıklığın ve yetki karmaşasının giderilmesi amacıyla düzenleme yapılacaktır.

İnsan sağlığı ve güvenliği açısından en az risk taşıyan ürünlerin üretilmesi ve güvenli servis hizmetlerinin verilmesi amacıyla genel ürün güvenilirliği konusunda yasal düzenleme yapılacaktır.

Tüketici sorunları hakem heyetleri yönetmeliği, hakem heyetlerinin etkinliğini artıracak şekilde yeniden düzenlenecektir.

V. SİNAİLEŞME

1. MADENCİLİK

a) Mevcut Durum

Son yıllarda, madencilik sektörünün geleceği açısından büyük önem arz eden, yeni arz kaynaklarının keşfi, mevcutların geliştirilmesi ile üretilen madenlerin kullanım alanlarının çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalara özel önem verilmektedir.

Sektörde önemli bir yere sahip olan linyit üretimi 1998 ve 1999 yıllarında 66,6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Termik santrallerin ihtiyaçları da dikkate alınarak, linyit üretiminin 2000 yılında da aynı seviyede devam etmesi beklenmektedir.

1998 yılı ham petrol üretimi 3.224 bin ton, 1999 yılı üretimi ise 2.940 bin tondur. Yeni petrol sahalarının keşfedilememesi ve mevcut petrol sahalarının da eski olması nedeniyle ham petrol üretimimiz yıllar itibarıyla düşmektedir. Arama çalışmalarından olumlu sonuçlar alınamaması halinde önümüzdeki yıllarda ham petrol üretiminin azalarak seyretmesi beklenmektedir.

Doğal gaz üretimi ise son yıllarda önemli miktarda artış göstermiştir. Kuzey Marmara doğal gaz sahasının 1997 yılında devreye alınmasıyla birlikte ülkemiz doğal gaz talebinin yerli üretimle karşılanma oranı yüzde 2,6'dan yüzde 5,2'ye yükselmiştir. 1997 yılında 253 milyon m3 olan doğal gaz üretimi, 1999 yılında 731 milyon m3'e ulaşmıştır. 2000 yılında doğal gaz üretiminin bir önceki yıl seviyesinde devam etmesi beklenmektedir.

1998 yılında 23.793 bin ton olarak gerçekleşen ham petrol ithalatı Marmara depremi sonucunda önemli ölçüde hasar gören Tüpraş İzmit Rafinerisinin ham petrol işleyememesi nedeniyle 1999 yılında 22.837 bin tona gerilemiştir. Rafineri ancak 2000 yılı Eylül ayından itibaren tam kapasite ile çalışmaya başlamıştır. Bu nedenle 2000 yılında ham petrol ithalat miktarının önceki yıllardan daha düşük bir seviyede gerçekleşmesi beklenmektedir.

Dünya ham petrol fiyatlarındaki olağan dışı yükseliş nedeniyle, 1999 yılında ortalama 16,5 dolar/varil olan ham petrol ithalatı fiyatı 2000 yılı içinde 37,8 dolar/varil seviyesine kadar yükselmiş ve Eylül ayı itibarıyla ortalama 28,1 dolar/varil olarak gerçekleşmiştir. Böylece, 1998 yılında 2,1 milyar dolar, 1999 yılında 2,8 milyar dolar olan ham petrol ithalatının 2000 yılında 4,3 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir.

1998 yılında 10,4 milyar m3 olarak gerçekleşen doğal gaz ithalatı 1999 yılında 12,6 milyar m3 olmuştur. Doğal gaz ithalatının yurt içi talepteki yükselme nedeniyle artarak seyretmesi beklenmektedir. Doğal gazda arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi politikası

doğrultusunda, 1994 yılında başlatılan LNG ithalatı 1999 yılında 3,7 milyar m3, 2000 yılı Eylül ayı itibarıyla ise 2,9 milyar m3 olmuştur.

1999 yılında doğal gazın yüzde 64'ü elektrik üretiminde, yüzde 23'ü konutlarda, yüzde 13'ü ise sanayide tüketilmiştir. 2000 yılında, doğal gaz kullanımının ağırlıklı olarak elektrik üretiminde devam etmesi beklenmektedir.

1998 yılında bir önceki yıla göre yüzde 10,1 azalarak 363 milyon dolar olarak gerçekleşen madencilik sektörü ihracatı, 1999 yılında yüzde 5,5 artmış ve 383 milyon dolar olmuştur. 1999 yılının önemli ihracat kalemlerinden olan bor tuzları, krom, mermer ve manyezitin 2000 yılı ihracatı içinde de ağırlığını koruması beklenmektedir.

Enerji talebinin güvenli, ucuz ve çevreye zarar vermeyecek şekilde karşılanabilmesi bakımından jeotermal enerji kaynaklarının değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede, ülke jeotermal kaynaklarının özelliklerine bağlı olarak tercihen entegre kullanımı ile konut ısıtmacılığında kullanımının yaygınlaştırılması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir. Ayrıca, MTA Genel Müdürlüğü tarafından jeotermal kaynak aramalarına devam edilmektedir.

Ülkemizde madencilik sektörünün en önemli problemlerinden birini sektörde faaliyet gösteren kamu kurumlarının, farklı bakanlıklara bağlı olmasından kaynaklanan koordinasyon eksikliği oluşturmaktadır. Bu durum, gerek sektörel politikaların oluşturulmasını gerekse mevzuat alanında yaşanan sorunların çözümünü engellemektedir.

Sektördeki özelleştirme çalışmalarına hız kazandırmak amacıyla, 2000 yılında Eti Holding A.Ş.'nin bağlı ortaklıkları olan Eti Bakır A.Ş., Eti Gümüş A.Ş., Eti Elektrometalurji A.Ş. ve Eti Krom A.Ş. özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Yeraltı kaynaklarının yüksek katma değer sağlayacak şekilde ekonomiye kazandırılması, sanayinin hammadde ve enerji ihtiyacının güvenli ve ekonomik olarak karşılanması madencilik sektöründe temel amacı oluşturmaktadır. Bu kapsamda, yurt içinde ve yurt dışında petrol ve maden arama faaliyetlerine devam edilecektir.

Ülkemizdeki enerji kaynaklarının kısıtlı olması, enerji talebinin ithalat yoluyla karşılanmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, yurt içi kaynakların toplam içindeki payının korunması, arz güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, üretimin ekonomik olarak yapılabileceği linyit yataklarının değerlendirilmesi yönündeki çalışmalara devam edilecek, ayrıca doğal gazda tüketim artışına paralel olarak arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi yönündeki çalışmalar sürdürülecektir.

Sektörde faaliyet gösteren kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesinin hızlandırılması önem arz etmektedir. Bu kuruluşların özelleştirme stratejileri belirlenirken, iç ve dış pazarlarda rekabet güçlerini kaybetmemelerine özen gösterilecektir. Henüz özelleştirme kapsamına alınmamış olan kuruluşların ise verimsiz olan ve zarar eden birimlerinin iyileştirilmesine veya tasfiyesine yönelik çalışmalara 2001 yılında da devam edilecektir.

MTA Genel Müdürlüğünün yürütmekte olduğu ve değişik amaçlarla farklı kuruluşlar tarafından yapılan sondajlardan elde edilen verilerin tek bir merkezde toplanarak en

uygun şekilde değerlendirilmesi ve kaynak tasarrufu sağlanmasını amaçlayan Sondaj Karot Bilgi Bankasının kurulmasıyla ilgili çalışmalar 2001 yılında tamamlanacaktır.

Eti Holding A.Ş.'nin sürdürdüğü Trona Projesinin fizibilite etüdü çalışmaları 2001 yılında tamamlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sektördeki koordinasyon eksikliğinin giderilmesi, sektörel politikaların tespiti ve uygulanmasına yönelik çalışmaların gerçekleştirilebilmesi amacıyla, madencilikle ilgili kamu kuruluşlarının faaliyetlerinin tek bir Bakanlık tarafından yönlendirilmesine yönelik gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Sektörde, mevzuat birliğinin sağlanması ve madencilik uygulamalarının daha etkin bir yasal düzene kavuşturulabilmesi amacıyla, 3213 sayılı Maden Kanunu'nun, Tuz Kanunu ve Taş Ocakçılığı Nizamnamesi ile düzenlenen hususları da kapsayacak şekilde yeniden ele alınarak düzenlenmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

MTA Genel Müdürlüğü'nün fiziki bakımdan küçük ancak teknik kapasitesi yüksek bir kuruluş haline dönüştürülmesini sağlamaya yönelik mevzuat çalışmalarına devam edilecektir.

Jeotermal enerjinin aranması, üretilmesi ve işletilmesi konusundaki yasal boşluğun giderilmesi ve kaynakların daha etkin bir biçimde değerlendirilebilmesi amacıyla mevzuat çalışmaları sürdürülecektir.

MTA Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan Sondaj Karot Bilgi Bankasına ilgili kuruluşlardan düzenli bilgi akışının sağlanmasına yönelik yasal ve kurumsal düzenleme çalışmalarına devam edilecektir.

2. İMALAT SANAYİİ

a) Mevcut Durum

Önceki yıllarda ortaya çıkan küresel krizin olumsuz etkileri ve bundan kaynaklanan finansman sorunları devam ederken 1999 yılında yaşanan Marmara ve Düzce depremleri, bölgede faaliyet gösteren imalat sanayii işyerlerinde, bina, makina-teçhizat, mamul ve yarı mamul stokları gibi maddi kayıplar yanında, vasıflı ve vasıfsız işgücü eksilmesi gibi telafisi güç kayıplara da neden olmuştur. 1999 yılında iç ve dış talepte ortaya çıkan daralma sonucu imalat sanayii üretimi gerilerken, Marmara bölgesindeki depremin neden olduğu hasarın etkisiyle bölgede bazı tesislerin üretimi olumsuz etkilenmiş ve sonuç olarak imalat sanayiinin 1999 yılı üretimi bir önceki yıla göre yüzde 4 oranında düşmüştür.

1999 yılında yaşanan depremler sonucunda; TÜPRAŞ, Türkiye Vagon Sanayii, İstanbul Gübre Sanayii, PETKİM, Türkiye Ziraî Donatım, Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları ve Asil Çelik Sanayii gibi kamu kuruluşlarının tesislerinde oluşan hasar ve işgücündeki eksilme nedeniyle üretime ara verilmiştir. Ancak, 1999 ve 2000 yıllarında yapılan yatırımlarla, Türkiye Vagon Sanayii dışında deprem hasarları giderilmiş ve söz konusu tesisler tekrar üretime başlamıştır.

2000 yılında, depremlerin ekonomik etkilerinin giderilmeye başlanması yanında, uygulamaya konulan makroekonomik programın etkisiyle imalat sanayii üretimi tekrar artış eğilimine girmiştir. Yılın ilk çeyreğinde üretim, özel kesimde yüzde 7,7 artarken,

- 178 -

kamu kesiminde yüzde 14,5 azalmış ve toplamda yüzde 2,7 oranında artmıştır. İkinci çeyrekte ise üretim, özel kesimde yüzde 9,8 oranında artarken, kamu kesiminde yüzde 18 oranında azalmış ve ortalama üretim artış hızı yüzde 3,9 olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda yılın ilk yarısında imalat sanayii üretiminde yüzde 3,3 oranında bir artış kaydedilmiştir. Bu dönemde imalat sanayii alt sektörlerindeki en belirgin üretim artışları tekstil, otomotiv, kimya ve elektronik sektörlerinde gözlenirken en önemli üretim düşüşleri çimento, kağıt, petrol ürünleri ve madeni eşya sanayilerinde gerçekleşmiştir.

Toplam sanayi katma değeri 1999 yılında yüzde 5 azalmıştır. 2000 yılının ilk çeyreğinde sanayi katma değeri yüzde 2,8 artarken ikinci çeyreğinde yüzde 4 artmıştır. Sanayi katma değerinin 2000 yılında yüzde 6,9 oranında artması beklenmektedir.

Üretimdeki gerilemeye paralel olarak, üretim değerleriyle ağırlıklandırılmış kapasite kullanım oranı, 1999 yılında kamu kesiminde yüzde 79, özel kesimde yüzde 69,8 olmak üzere ortalama yüzde 72,4 olmuştur. 2000 yılının ilk çeyreğinde, imalat sanayinde kapasite kullanım oranı yüzde 72,6 iken, ikinci çeyreğinde 76,1 olarak gerçekleşmiştir.

Global krizin etkilerinin devam ettiği 1999 yılında, imalat sanayii ihracatı Uluslararası Standart Sanayi Sınıflandırması (ISIC) 3. Revizyonuna göre cari fiyatlarla yüzde 0,5 azalarak 23,8 milyar dolar olmuştur. İhracattaki bu azalmada, dokuma ve giyim, gıda, kimya, ana metal ve elektrikli makina alt sektörlerinde gözlenen gerileme etkili olmuştur.

İmalat sanayii ürünleri ihracatı içinde genellikle tüketim malı üreten sektörlerin payı 1999 yılında yüzde 56,5, yatırım malı üreten sektörlerin payı ise yüzde 22,7 olarak gerçekleşmiştir. Geleneksel ihraç sektörlerimiz olan dokuma, hazır giyim, gıda ve demir-çelik ürünlerinin ihracatımızdaki ağırlığı yüzde 56,8 pay ile 1999 yılında da devam etmiştir.

İmalat sanayii ürünleri ihracatı 2000 yılının ilk yedi aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7,8 artarak 14,5 milyar dolar olmuştur. Global krizin etkilerinin azalmasının ihracat artışında etkili olduğu görülmektedir.

İmalat sanayii ürünleri ithalatı, ISIC 3. Revizyonuna göre cari fiyatlarla 1999 yılında yüzde 13,1 gerileyerek 34,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve toplam ithalat içerisindeki payı yüzde 85,3 olmuştur. İmalat sanayii ürünleri ithalatı 2000 yılının ilk yedi aylık döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 31,1 artarak 24,6 milyar dolara yükselmiştir. Bu artışta, uygulanan kur politikasının, euronun dolar karşısında değer kaybetmesinin, sabit sermaye yatırımları ve iç tüketimdeki artışın etkili olduğu tahmin edilmektedir.

1989 yılından beri uygulanmakta bulunan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Mevzuat; Dünya Ticaret Örgütüne taahhüt edilen ve gümrük birliği çerçevesindeki yükümlülüklerimiz dolayısıyla, 1999 yılında yürürlüğe konulan 4412 sayılı değişiklik Kanunu, Karar ve Yönetmelik ile değiştirilmiştir. Bu mevzuat çerçevesinde, 2000 yılında 7 adet damping soruşturması vergi konularak sonuçlandırılmış, 3 tanesi gözden geçirme soruşturması olmak üzere 5 damping soruşturması başlatılmış ve yürürlükte kalma süreleri sona eren 28 adet dampinge karşı vergi yürürlükten kaldırılmıştır. Halen dampinge karşı vergi şeklinde 13 adet kesin önlemin uygulaması devam etmektedir. Bu bağlamda, yerli üreticilerin şikayetleri incelenmekte, gerekli teknik bilgi sağlanmakta ve yol gösterilmektedir.

1999 yılında, serbest bölgelerin dış ticaret hacminin yüzde 89,8'lik pay ile 7,1 milyar dolarlık kısmını imalat sanayii ürünleri oluşturmaktadır. Aynı yılda, ülkemiz imalat sanayii

ihracatı içinde serbest bölgelere yapılan ihracatın payı yüzde 3,6, imalat sanayii ithalatı içinde serbest bölgelerden yapılan ithalatın payı yüzde 8,6 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılının 7 aylık döneminde ise söz konusu paylar sırasıyla yüzde 3,5 ve yüzde 9,5 olmuştur.

AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda AB müktesebatına uyum sağlanması için Türk sınai mevzuatında ihtiyaç duyulan değişikliklerin, yeniliklerin ve oluşturulması gereken yeni kurumların belirlenmesi önemini korumaktadır. Bu kapsamda, AB Ulusal Programı hazırlıkları çerçevesinde, malların serbest dolaşımı ve sanayi politikaları konularında; akreditasyon ve standardizasyon, ölçü ve ayarlar, sanayi ürünleri ve çevre ilişkisi, tütün ve tütün mamulleri, kimyasal maddeler, ilaç ve kozmetik, inşaat malzemeleri, makina imalat ve motorlu araçlar ağırlıklı olmak üzere, ilgili mevzuatın uyumlaştırılması çalışmalarına 2000 yılı içinde devam edilmiştir.

Yatırımlarda Devlet Yardımları Kararları ile mal ve hizmet üretimine yönelik yatırımlar başta olmak üzere; araştırma-geliştirme, teknopark, çevre koruma, Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunca belirlenen öncelikli teknolojik yatırımlarla, bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlara ve küçük ve orta boy işletmelere destek sağlanmaya devam edilmiştir.

1999 yılında yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararları ile; küçük ve orta boy işletmelerin makina teçhizat alımı ve işletme sermayesi için verilen kredilerin üst limitleri artırılmış, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki bazı illerde belli büyüklükteki yeni yatırımlar ile yarım kalmış, işletme sermayesi yetersizliği nedeniyle işletmeye geçememiş veya kısmen işletmeye geçmiş imalat sanayii yatırımları için düşük faizli kredi imkanı getirilmiş ve yeni işletmeye geçmiş tesislerin üç işletme yılı döneminde tüketecekleri elektrik enerjisi bedelinin indirimli olarak uygulanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, doğal afetten zarar gören yatırımların desteklenerek yeniden ekonomiye kazandırılması, teşvik edilmesi, üretim ve istihdamın artırılması ve böylece afet bölgesinde bozulan ekonomik, ticari ve sosyal hayatın tekrar tesis edilmesini sağlamak amacıyla düşük faizli yatırım ve/veya işletme kredisi ile taşınma kredisi tahsis edilmesine yönelik Kararname yayımlanmıştır. 2000 yılında Yatırımlarda Devlet Yardımları ve KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları Kararlarında daha etkin destekleri kapsayan ve bürokrasiyi azaltan değişiklik çalışmaları sürdürülmüştür.

İmalat sanayiinde, 1999 yılında sabit yatırım tutarı cari fiyatlarla 2.154 trilyon lira olan 1.602 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir. 2000 yılının sekiz aylık döneminde sabit yatırım tutarı 2.032 trilyon liraya ulaşan 1.311 adet yatırım teşvik belgesi düzenlendiği ve yatırım eğiliminde artış olduğu gözlenmiştir.

2000 yılının başında geçerli olmak üzere; ihracatı artırmak, ihraç ürünlerine uluslar arası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak ve ihraç pazarlarını geliştirmek amacıyla İhracat, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Tebliğ çıkarılmıştır. KOBİ ve Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin (SDŞ), dış ticarete ilişkin işlemlerini yürütmek üzere konusunda tecrübeli elemanların istihdamının sağlanmasına ve istihdam edilen elemanların uluslar arası pazarlama ve ihracat işlemleri ile ihracatta pazar bulma konularındaki niteliklerinin artırılmasına, ayrıca Türk şirketlerinin yurt dışında yapacakları marka tescili dahil tanıtım, tutundurma ile Türk malı imajının yerleştirilmesine yönelik faaliyetlerine destekler getiren tebliğler yayımlanmıştır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve uluslar arası sermaye hareketlerindeki artış, bölgesel entegrasyonlar ve çok taraflı ticaret anlaşmaları ile ticaretin serbestleşmesi yönünde kaydedilen gelişmeler küreselleşme sürecini hızlandırmıştır. Böylece artan

rekabet sonucunda firmaların yapılarını güçlendirmek amacıyla ülke içi ve uluslar arası firma birleşmeleri ve işbirliğine yönelmeleri son yıllarda yaygınlık kazanmaya başlamıştır. İmalat sanayiinde yaygın şekilde gözlenen bu durum sonucunda dış ticaret hacmi ile ürün çeşitliliği, kalitesi, fiyatı ve satış sonrası hizmetlerinde olumlu gelişmeler yaşanmıştır.

Ülkemiz imalat sanayiinde de, dünya ile bütünleşme politikalarının bir parçası olarak gümrük birliğinin gerçekleştirilmesi ve ticaretin serbestleşmesinin benzer olumlu etkileri gözlenmiştir. Ayrıca, firma birleşmeleri ve işbirliğinde gelişmeler yaşanmaktadır.

1999 yılında imalat sanayiinde 1.123 milyon dolar tutarında yabancı sermaye izni verilmiş olup, toplam yabancı sermaye izinleri içindeki payı yüzde 66 civarında olmuştur. 2000 yılı sekiz aylık döneminde, imalat sanayiinde 376 milyon dolar tutarında yabancı sermaye izni verilmiş olup, toplam yabancı sermaye izinleri içindeki payı yüzde 21'e gerileyen imalat sanayiinde önemli bir azalış gözlenmektedir. İmalat sanayiindeki toplam yabancı sermaye girişi içinde en çok paya sahip olan başlıca sektörler otomotiv ana ve yan sanayii başta olmak üzere, gıda, tütün, kimya, çimento, demir-çelik ve elektrikli makina sanayileridir.

İmalat sanayiinde 1999 yılında kayda değer bir özelleştirme yapılamamıştır. 2000 yılında hızlanan özelleştirme uygulamaları kapsamında ise Asil Çelik, Türk Motor Sanayii özelleştirilmiş, Petrol Ofisinde yüzde 51 oranındaki kamu payının satışı gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan, Karadeniz Bakır İşletmeleri, Petkim Petrokimya Holding, Türkiye Petrol Rafinerileri, T.Gübre Sanayii, İstanbul Gübre Sanayii, T.Selüloz ve Kağıt Fabrikaları, Sümer Holding, Et ve Balık Ürünleri, T.Zirai Donatım, Takım Tezgahları Sanayii ve İskenderun Demir ve Çelik A.Ş.'nde özelleştirme çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca, T.Şeker Fabrikaları ve TEKEL' in özelleştirilmesine imkan sağlayacak mevzuat hazırlıkları sürdürülmektedir.

Rekabetçi piyasa oluşturulmasına, istihdama, girişimciliğin geliştirilmesine, teknolojik gelişmenin sağlanmasına ve gelir dağılımına olumlu etkileri ile talep değişmelerine kolay uyum sağlaması açısından KOBİ'lerin geliştirilmesi önemini korumaktadır. Ancak, KOBİ'lerin finansman, AR-GE, kalite, ürün geliştirme, pazarlama, teknoloji ve verimlilik ile ilgili yetersizlikleri devam etmektedir.

Enerji arzındaki muhtemel güçlükler gözönüne alındığında, sanayide enerji tasarrufuna yönelik tedbir ve uygulamalar önem arz etmektedir.

Sanayi, AR-GE faaliyetlerine yeterli kaynak ayrılmadığından teknoloji üreten bir yapıya kavuşturulamamış ve sanayinin rekabet gücüne bu yönde önemli bir katkı sağlanamamıştır. Diğer taraftan, yeni teknolojilerin sanayide uygulanması, taşıdığı yüksek ticari riskler ve finansman sağlanmasındaki zorluklar nedeniyle mümkün olamamaktadır. Bunun sonucunda, yeni teknolojilerin yerine yaygın olarak kullanılan teknolojiler benimsenmekte ve yeni teknolojilerle kazanılabilecek fırsatlar değerlendirilememektedir.

Yasal metroloji kapsamında olan ölçü ve tartı aletlerinin kalibrasyonu ve izlenebilirliği sisteminin geliştirilmesi için dış teknik yardımlarla sağlanan finansman ve uzmanlık desteği ile laboratuvar iyileştirme çalışmaları Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca sürdürülmektedir.

Türk standartlarının, AB standartları ile uyumlaştırılması çalışmalarına, mevcut standartlar yanında yeni hazırlanmış veya değişikliğe uğramış AB veya ISO standartları ile uyumlaştırılması şeklinde devam edilmektedir.

Ana sanayi ile yan sanayi arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir zemine oturtulması ve ana-yan sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi amacıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda 1999 yılında başlatılan mevzuat düzenlemesi çalışması devam etmektedir.

Gıdaların kontrolünde kamu ile birlikte özel kesimin de görev üstlenebilmesi amacıyla özel gıda laboratuvarlarının kuruluş ve işleyişiyle ilgili yönetmelik 2000 yılında yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, Türk Gıda Kodeksi kapsamında taze et, et ürünleri, çiğ süt, içme sütleri, kakao ve kakao ürünleri, bal, yumurta ve yumurta ürünleri, baharat ve devam mamaları tebliğleri yayımlanmıştır.

İçki sektörünün AB müktesebatına uyum hazırlıkları paralelinde yeniden yapılandırılması çerçevesinde sektörde tek el uygulamasının kaldırılmasına yönelik mevzuat çalışmaları yürütülmüştür.

Dokuma ve giyim sanayiinde ihracatın 2000 yılında tekrar artış eğilimine girdiği gözlenmektedir. İhracatta değer artışının miktar artışından daha düşük oranda olması; dolar-euro paritesindeki gelişmeden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle ihracatımızda pazar çeşitlendirilmesine gidilmesi, moda yaratılması, özgün tasarımlar geliştirilmesi ve pazarlamanın iyileştirilmesi önem arz etmektedir. Dokuma ve giyim sanayi ithalatında ise düşük dünya fiyatları nedeniyle artan pamuk ve pamuk ipliği ithalatından kaynaklanan önemli artışlar gözlenmektedir.

Deri işleme sanayimiz hammadde açısından büyük oranda dışa bağımlıdır. Gelişmekte olan ülkelerin bazıları kendi deri işleme sanayilerini desteklemek amacıyla ham deri ihracatına kısıtlamalar getirmeleri sonucunda uluslar arası piyasalardan ham deri temini gittikçe güçleşmektedir. Deri ve deri mamulleri sektöründe gelişmenin sürdürülmesi için ayakkabı ve saraciye eşyası sanayilerinde uygun fiyatlarla kaliteli, moda yaratabilen ve siparişleri zamanında karşılayacak bir üretim yapısına ulaşılması önem arz etmektedir.

Büyük ölçüde iç piyasaya yönelik üretim yapan pişmiş kil ve çimentodan gereçler sektörü, inşaat sektöründeki gelişmelere paralel bir seyir takip etmektedir. Marmara depremi hasarlarının giderilmesi için başlatılan konut ve inşaat yatırımları sektöre kısmi bir canlılık getirmiştir. Sektörün ana ihrac kalemi olan işlenmiş mermerin başta AB ülkelerine olmak üzere ihracatı sürdürülmektedir. Deprem nedeniyle alınan yasal tedbirler çerçevesinde hazır beton tüketiminde önemli bir artış sağlanmıştır.

Üretim kapasitesi ve kalite açısından dünyada ön sıralarda yer alan seramik sektöründe, inşaat sektöründeki durgunluğa rağmen, ihracata verilen ağırlık nedeniyle büyüme devam etmektedir. Özgün tasarımlar ve yaygınlaşan doğal gaz kullanımı sayesinde ürün kalitesinde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Yurt içi talep büyük ölçüde yerli üretimle karşılanmaktadır.

2000 yılı Şubat ayında Akaryakıt Tüketim Vergisi maktu hale getirilmiş, böylece petrol ürünleri fiyatlarının uluslar arası piyasalardaki fiyat dalgalanmalarından daha az etkilendiği bir sisteme geçilmiştir.

1999 yılı sonu itibariyle yüzde 3,6 olan TÜPRAŞ'ın halka açıklık oranı 2000 yılında yapılan yüzde 30,7'lik arzla yüzde 34,2'ye yükselmiştir.

1989 yılında başlatılan TÜPRAŞ rafinerileri modernizasyon yatırımları kapsamında siyah ürünü beyaz ürüne dönüştürmeyi gerçekleştiren yatırımlar tamamlanmıştır.

Kurşunsuz benzin üretimiyle motorindeki kükürt oranını düşürmeye yönelik yatırımlar İzmit, İzmir ve Kırıkkale rafinerilerinde sürdürülmektedir. Benzin spesifikasyonlarının iyileştirilmesine yönelik yatırımlar ise önümüzdeki dönemde başlatılacaktır. Tüm bu yatırımların 2005 yılına kadar tamamlanması ile AB normlarına uygun yakıt üretimi gerçekleştirilmiş olacaktır.

Petrol ürünleri sektöründe, optimal kapasite kullanımı dikkate alındığında, mevcut kapasitenin doyum noktasına ulaştığı ve önümüzdeki dönemde artan tüketim talebinin karşılanamama noktasına gelineceği görülmektedir. Ülkemiz petrol ürünleri ihtiyacının karşılanabilmesi için, 10 milyon ton/yıl ham petrol işleme kapasiteli, AB ürün standartlarında üretim yapabilecek ve çevreyi kirletmeyecek yeni bir rafinerinin özel kesim girişimiyle yapılması gerekmektedir. Uzun yatırım dönemi göz önüne alındığında böyle bir yatırıma 2000'li yılların başında başlanması önem arz etmektedir.

LPG'nin otogaz olarak kullanımının kontrol altına alınması amacıyla, KDV oranı yüzde 17'den yüzde 40'a çıkarılmıştır. Otomatik fiyatlandırma mekanizmasının LPG için de tam olarak uygulanması suretiyle sübvansiyonun kaldırılması veya azaltılması yönünde çalışmalar yapılması gerekmektedir.

1996 yılında Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) ile imzalanan serbest ticaret anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle taraflar arasındaki karşılıklı ticarette uygulanan gümrük vergisi ve eş etkili vergiler ile miktar kısıtlamaları kaldırılmış, ancak, Türkiye tarafından çoğunluğunu uzun demir-çelik ürünlerinin oluşturduğu bazı mallarda uygulanan vergiler ise üç yıllık bir geçiş döneminde tedricen azaltılarak 1999 yılından itibaren tamamen kaldırılmıştır. İmzalanan anlaşmayla devlet yardımlarının çevrenin korunmasına, AR-GE ve kapasite indirimine yönelik teşvikler ile kapasite indirimi sonucunda işten çıkarılan işçilere verilen sosyal yardımlarla sınırlı kalması öngörülmüştür. Ancak, Anlaşmada Türkiye'nin beş yıl süre ile yeniden yapılanma ve ürün dönüşümüne yönelik yatırımlara devlet yardımı vermeye devam etmesi sağlanmıştır. Söz konusu süre 2001 yılında dolacağından, bu sürenin iyi değerlendirilmesi ve İsdemir'in özelleştirme işlemleri hızlandırılarak planlanan yatırımların biran önce yapılması, bu kapsamda sektörün rekabet gücünün artırılmasına katkıda bulunacak diğer yatırımların hızlandırılması önem arz etmektedir.

1998 yılı son çeyreğinden itibaren hissedilen küresel krizin otomotiv sanayii üzerindeki olumsuz etkisi 1999 yılında da devam etmiş ve sektör üretiminde önemli oranda bir düşüş yaşanmıştır. Bu dönemde faizlerin yükselmesi yurt içi talebi olumsuz etkilemiştir. Ancak, uygulanan istikrar programı çerçevesinde sağlanan gelişmelerin etkisiyle 2000 yılında yüksek oranda artan yurtiçi talep nedeniyle, otomobil üretim ve ithalatında büyük oranda artış gözlenmektedir. Talep artışının kontrol altında ve istikrarlı olabilmesini sağlamak amacıyla tüketici kredilerine uygulanan kaynak kullanımı destekleme fonu kesintisi artırılmış; yüksek oranda artan otomobil ithalatının kontrol altına alınabilmesi için de ağırlıklı olarak ithal otomobilleri kapsayacak şekilde KDV oranı yükseltilmiştir. Özel sektöre ait Gölcük'de 160.000 adet/yıl araç üretecek ve üretiminin büyük bir bölümünü ihraç edecek olan tesisin 2000 yılı sonunda deneme üretimine başlaması beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

İmalat sanayiinin; yerel kaynakları harekete geçiren, çevre normlarına uygun üretim yapan, tüketici sağlığını ve tercihlerini gözetken, yüksek nitelikli işgücü kullanan, çağdaş işletmecilik anlayışını uygulayan, AR-GE'ye önem veren, teknoloji üreten, özgün tasarım

ve marka yaratarak uluslar arası pazarlarda yerini alan dışa dönük bir yapıya kavuşturulması ve rekabet gücünün artırılması amaçlanmaktadır.

Bilgi ve teknoloji yoğun nitelik taşıyan savunma ve havacılık, makina imalat, kimya, elektronik sanayilerinin ve yazılım sektörünün geliştirilmesi, sanayide ileri teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması; geleneksel sanayilerin rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir.

Kamu alımlarında, uluslar arası taahhütlerimize uygun rekabet ortamının sağlanmasına ve yerli sanayinin geliştirilmesine önem verilecektir.

Özelleştirme yoluyla kamunun imalat sanayiindeki rolünün azaltılarak rekabetçi piyasa yapısının geliştirilmesine devam edilecektir.

İmalat sanayiinde, bilgi ve iletişim teknolojileri başta olmak üzere AR-GE, yeni ürün ve teknoloji geliştirme, çevre koruma, küçük ve orta boy işletmelerin gelişmesi, istihdam yaratma ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik yatırımların desteklenmesine devam edilecektir.

AB ile Gümrük Birliği sonrasında Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) üstünde oranların uygulandığı kağıt, deri ve deri mamülleri, seramik, tarım alet makineleri ve otomotiv sektörlerindeki bazı hassas malların ithalatından alınan vergilerde 1 Ocak 2001 tarihinden itibaren yapılacak yüzde 50'lik son indirim ile OGT'ye uyum sağlanmış olacaktır. Böylece, bu sanayilerde üçüncü ülkeler ile rekabetin daha da artacağı bir döneme girilecektir.

Yüksek katma değer sağlayacak öncelikli alanlarda yeni ürün geliştirmeye yönelik destekler artırılarak elektronik sanayiinin küresel pazardan daha fazla pay alması çalışmalarına devam edilecektir.

Sanayide rekabet gücünün artırılması ve ürünlerimizin AB pazarında serbest dolaşımını sağlamak üzere, Türk Akreditasyon Kurumu kısa zamanda çalışır hale getirilecek ve ulusal kalite altyapısının tamamlanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.

Büyük ölçekli savunma projelerinin gerçekleştirilmesinde olduğu gibi küçük ve orta büyüklükteki projelerde de yerli sanayinin katkısını artırmak amacıyla çalışmalar yapılacaktır.

Tarım ve Köyleri Bakanlığınca 1996 yılında başlatılan Gıda Denetim Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesinin bazı bölümlerinin finansmanı için AB'nin MEDA-I programı kapsamında sağlanan 10,1 milyon euro tutarında hibenin kullanımına 2001 yılında işlerlik kazanacaktır. Böylece, AB sınıai mevzuatına uygun denetim alt yapısının oluşturulması hızlandırılacaktır.

Toplum sağlığının ve tüketicinin en iyi şekilde korunabilmesi amacıyla, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanmış olan Gıda Güvenilirliği Beyaz Kitabında yer alan ilkeler gözetilerek, ülkemizde ham madde temin aşamasından nihai tüketime uzanan zincirde kalite ve hijyen ile ilgili olası riskleri dikkate alan risk gözetim sistemlerinin yaygınlaştırılmasına ve etkin biçimde işletilmesine yönelik kamu yönlendirme ve denetiminin sağlanmasına çalışılacaktır.

Gübre sanayiinde, Türkiye'nin tek üre üretim tesisi olan İstanbul Gübre Sanayii A.Ş.'nin Amonyak-Üre Tesisinin Modernizasyon Projesi 2001 yılında tamamlanacaktır.

Ülkemizdeki bor kaynaklarından yeterince yararlanılabilmesi için, mümkün olduğunca uç ürün üretimine yönelinmesi ve bu konudaki yatırımların hızlandırılması, bor ürünlerinin kullanım alanlarının çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilerek pazarlamanın etkinleştirilmesi sağlanacaktır.

Ülkemizdeki zengin bor cevherlerinin katma değeri yüksek rafine bor ürünlerine dönüştürülerek ihraç edilmesi ve Türkiye'nin bor ürünleri pazar payının korunması ve geliştirilmesi amacıyla 160.000 ton/yıl boraks pentahidrat kapasiteli III. Bor Türevleri Tesisi Projesi 2001 yılında tamamlanması ile boraks pentahidrat üretim kapasitesi 480.000 ton/yıla çıkacaktır.

TÜPRAŞ Genel Müdürlüğünün İzmir Rafinerisi CCR ve İzomerizasyon Projesinin 2001 yılında tamamlanması hedeflenmiştir. Söz konusu projeyle kurşunsuz ve yüksek oktanlı benzin üretimi gerçekleştirilecektir.

Otomobilde gerçekleştirilen ürün çeşitliliği yanında, bazı ürünlerin sadece Türkiye'de üretilip dünya pazarlarına satılması şeklinde yerli ve yabancı ortaklar arasında sağlanan işbirliği suretiyle, ihracatta son yıllarda önemli artış sağlanmıştır. Sektörde ekonomik ölçekte üretim yapılabilmesi, ihracata dayalı ve sürdürülebilir bir büyümenin sağlanabilmesi için söz konusu işbirliğinin yaygınlaştırılmasına ve Türkiye'nin otomotiv sanayiinde bir üretim merkezi olmasına yönelik çalışmalara önem verilecektir.

TCDD'nin yolcu vagonu ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla TÜVASAŞ'a ait tesislerde deprem nedeniyle meydana gelen hasarın kısmen giderilmesi ile ilgili faaliyetlere devam edilecektir.

Türk Standartlarının, AB Yeni Yaklaşım Direktifleri kapsamındaki ürünlerle ilgili olanlar başta olmak üzere, AB ve ISO standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi çalışmaları sürdürülecektir.

Metroloji ve kalibrasyon konusunda başlatılan merkez laboratuvarı etüd çalışması tamamlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kamu alımlarının tek bir mevzuat çerçevesinde yapılmasını sağlamak üzere yürütülen çalışmalar sonuçlandırılacaktır.

Ana ve yan sanayide karşılıklı fayda ve güven unsurunu tesis eden, aralarındaki ilişkilerin uzun dönemli ve iş birliğine dayalı olmasını sağlayan, ana ve yan sanayiini bir bütün olarak daha rekabetçi kılmayı amaçlayan mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

Gıdaların üretim ve tüketiminde etkin denetiminin sağlanmasına dönük olarak sorumlu bakanlıklar arası koordinasyon ve işbirliğinin geliştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

Türk Gıda Kodeksine dayanılarak ürün bazında tebliğlerin yayımlanmasına devam edilecektir.

Tütün destekleme alımlarına yönelik politikaların daha iyi uygulanması ve kurumsal ve finansal yapının iyileştirilmesi amacıyla, TEKEK'in tütün destekleme ile üretim ve pazarlama faaliyetlerinin ayrılması yönünde gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

TEKEL'in üretim ve pazarlama faaliyetlerinin özelleştirilmesine yönelik hukuki altyapı hazırlanacaktır.

Halen değişik kurumlarca yürütülmekte olan beşeri ve veteriner ilaçlar, bitkisel ilaçlar, kan ürünleri, aşılar, kozmetikler, parenteral beslenme ürünleri ve medikaller ile ilgili izin, kontrol ve denetim çalışmalarını yürütecek bir Kurumun kurulmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılacaktır.

LPG'nin otogaz olarak kullanımının kontrol altına alınması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Bürokrasiyi azaltmak ve yatırımcıya kolaylık sağlamak üzere, Yatırım Teşvik Belgesine ait bazı işlemlerin yatırımın bulunduğu illerde yapılması ve belli büyüklükteki projelerin dışındaki yatırımlarda, belgesiz teşvik sistemine geçilmesi sağlanacaktır.

Çok sayıda ve karmaşık olan yatırımlarda devlet yardımları mevzuatının sade, anlaşılır bir çerçeveye karar haline getirilmesi sağlanacaktır.

Devlet yardımlarının etkisini ölçmek için, geçmiş yıllara dönük veri tabanı oluşturulması, devlet yardımları için ayrılan kaynakların kullanımının değerlendirilmesi ve önümüzdeki yıllarda konu ile ilgili alınacak kararlara yol gösterici olması sağlanacaktır.

3. KOBİ'LERİN GELİŞTİRİLMESİ

a) Mevcut Durum

2000 yılında esnaf ve sanatkar siciline kayıtlı küçük işletmelerin sayısı 2,9 milyon olarak belirlenmiştir. Sanayi kesiminde mevcut yaklaşık 202 bin KOBİ, bu sektörde hizmet veren işletmelerin yüzde 99,2'sine karşılık gelmekte istihdamın da yüzde 55,9'unu karşılamaktadır. Ülke genelinde KOBİ sayısının sicile kayıtlı olmayan işletmelerle birlikte 3,5 milyona ulaştığı tahmin edilmektedir.

2000 yılında, 12 küçük sanayi sitesi (KSS) tamamlanarak hizmete açılmış ve 1.527 işyerinde 9.162 kişiye istihdam imkanı sağlanmıştır. Böylelikle Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca kredilendirilen küçük sanayi sitelerinin sayısı 318'e, bu sitelerde hizmete açılan toplam işyeri sayısı 74.377'ye, toplam istihdam kapasitesi ise 459.644'e ulaşmıştır.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının (KOSGEB) 25 ilde kurulu 35 hizmet merkezinde 9.180 firmaya laboratuvar hizmeti, 4273 firmaya danışmanlık hizmeti ve 20.276 saat eğitim programında 6.693 kişiye eğitim hizmeti verilmiştir. KOSGEB ve üniversitelerin işbirliği ile kurulan ve bilgi yoğun ileri teknoloji alanında faaliyet gösterebilecek firmaların ekonomiye kazandırılması ve üniversitelerdeki teknolojik bilginin sanayiye aktarılması için söz konusu girişimcilere bünyesinde çalışma ortamı sağlayan Teknoloji Geliştirme Merkezlerinde (TEKMER) 180 firmaya merkez bünyesinde, 95 firmaya da yerinde destek sağlanmıştır.

KOBİ yatırımlarında devlet yardımları hakkındaki kararname çerçevesinde imalat sanayiinde hizmet veren işletmeler, fon kredisi, yatırım indirimi, KDV istisnası, gümrük vergisi ve toplu konut fonu istisnası, vergi, resim ve harç istisnasından yararlandırılmıştır. Mevcut teşvik mevzuatının etkinliğinin artırılması amacıyla başlatılan, kredi garanti sisteminin geliştirilmesi, KOBİ yatırımlarına ortaklık şirketlerinin kurulmasının desteklenmesi ve KOBİ tanımının genişletilmesine yönelik çalışmalar tamamlanmıştır.

Yüksek gelişme potansiyeline sahip olmasına rağmen finansman yetersizliği nedeniyle atılım yapamayan KOBİ' lere ortaklık bazında iştirakte bulunarak finansal destek sağlamak amacıyla, TOBB öncülüğünde kurulan KOBİ A.Ş faaliyetine geçirilememiştir. AB bünyesindeki KOBİ finansman programlarının esasını oluşturan risk sermayesi ve kredi garanti sistemine işlerlik kazandıracak düzenlemelere duyulan ihtiyaç devam etmektedir.

Bakanlar Kurulunca İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı kapsamında yayınlanan tebliğlerle KOBİ'lerin ihracat, tanıtım, AR-GE alanlarındaki faaliyetlerinde devlet destekleri sağlanmaktadır.

2000 yılı itibarıyla, Halk Bankası tarafından esnaf, sanatkar ve küçük sanayiciye kullandırılmakta olan ticari kredilerin 600 trilyon liraya, ihtisas kredilerinin ise 945 trilyon liraya ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Alman GTZ Kuruluşu işbirliğiyle kurulan ve KOBİ'lerin Halk Bankasından kullandığı kredilere teminat veren Kredi Garanti Fonundan 2000 yılında 166 firmanın 3,6 trilyon lira tutarındaki kredi teminat talebi karşılanmıştır. Böylelikle Kredi Garanti Fonunun kuruluşundan bu yana teminat verilen firma sayısı 928'e teminat tutarı da 10,3 trilyon liraya ulaşmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

KOBİ'lerin kullandıkları kredilerin toplam krediler içerisindeki payını arttırmak üzere, bu kredilerin bankaların kredi plasmanında belirli bir orana çıkarılmasını ya da ortak bir finans kuruluşuna kaynak aktarılmasını sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde faaliyet gösteren işletmelere kullandırılan krediler artırılabacaktır.

KSS kurulması öngörülen yerlerde daha kapsamlı sanayi potansiyeli araştırmaları yapılacak, bu araştırmalar her yıl güncelleştirilecektir. Projeler kademelendirilerek fona geri dönüşlerin en kısa zamanda gerçekleşmesine çalışılacak ve değişen sanayici talebi ve sanayi politikaları dahilinde gerektiğinde yeniden düzenlenecektir.

KOSGEB tarafından yürütülen küçük ve orta boy işletmeler bilgi ağı (KOBİ-NET) projesi kapsamında KOBİ'lerin ve ürünlerinin dış pazarlarda tanıtımı yapılacak ve elektronik ticaret potansiyeline sahip sektörlerdeki firmalar desteklenecektir.

KOSGEB hizmet merkezlerinin sayısı artırılacak, fon kaynaklarının kullanımı etkinleştirilecek, üretici ilişkileri güçlendirilecek ve ürün yelpazesinin sanayi politikası ile uyumlu bir şekilde genişletilmesi sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

KOBİ'ler ile ilgili mevzuat AB müktesabatına uyumlu hale getirilecektir.

3624 sayılı KOSGEB kuruluş kanunu yeniden düzenlenecektir.

Ana sanayi ve yan sanayi ilişkilerinin sağlıklı gelişmesini ve işlemlerini sağlayacak mevzuat düzenlemesi çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

KOBİ'lere yeni ve ucuz finansal kaynaklar sağlamak amacıyla, sermaye piyasasında menkul kıymet ihraç edebilmelerini sağlayacak mevzuat düzenleme çalışmaları yapılacaktır.

TABLO: VI.17- Hizmete Açılan Küçük Sanayi Sitelerindeki Gelişmeler

Yıllar	Küçük Sanayi Sitesi (Adet)	İşyeri (Adet)	İstihdam Kapasitesi (Kişi)
1960-1995	262	62 113	386 080
1995	273	63 640	395 222
1996	289	65 326	405 338
1997	291	70 747	437 864
1998	294	71 722	443 714
1999	306	72 130	446 162
2000(1)	318	74 377	459 644

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

(1) Tahmin

VI. BİLİM VE TEKNOLOJİ YETENEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ**a) Mevcut Durum**

Bilim ve teknoloji politikaları, eğitim-öğretim ve sanayi politikaları ile bir bütünlük içinde ele alınamamıştır. AR-GE faaliyetlerine GSYİH'dan ayrılan pay, AR-GE'de eşik değer olarak kabul edilen yüzde 1'e ve iktisaden faal on bin kişiye düşen tam zaman eşdeğer araştırmacı personel sayısı 15 kişiye çıkarılamamıştır.

Araştırma kurumlarının, üniversitelerin ve sanayinin AR-GE faaliyetlerine devlet desteği devam etmektedir.

2000 yılı sonu itibarıyla firmalara, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından ürün geliştirme desteği olarak yaklaşık 5,5 milyon dolar tutarında kredi desteği sağlanmıştır. Dış Ticaret Müsteşarlığı ve TÜBİTAK tarafından AR-GE faaliyetinde bulunan kuruluşlara proje bazında yaklaşık 6 milyon dolar tutarında hibe sağlanmıştır.

Kamu-üniversite-sanayi işbirliğini geliştirici çalışmalara devam edilmiştir. Bu işbirliği çerçevesinde kamu ve üniversitelerdeki bilgi birikiminin ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürülmesini sağlayan teknopark, yenilik merkezleri ve AR-GE merkezlerinin faaliyetleri sürdürülmüştür. TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezinin kamu araştırma kurumu-sanayi işbirliği kapsamında pazara yönelik hizmet veren bir kurum haline getirilmesine yönelik alt yapısının güçlendirme çalışmaları Dünya Bankası destekli Teknoloji Geliştirme Projesinin ikinci safhası kapsamında sürdürülmektedir.

KOSGEB, üniversite-sanayi işbirliği programı çerçevesinde daha önce kurulmuş bulunan teknoloji merkezlerine ilave olarak 2000 yılı içerisinde Erciyes Üniversitesi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Teknoloji Merkezleri'nin (TEKMER) kurulması kararını almıştır.

İTÜ tarafından çok amaçlı operasyonel uydu yer istasyonu kurulması ile ilgili çalışmalar gelişen teknolojiler doğrultusunda sürdürülmektedir.

Ulusal Metroloji Enstitüsü ve Türk Patent Enstitüsünün alt yapılarının, Dünya Bankası destekli Teknoloji Geliştirme Projesinin ikinci safhası kapsamında güçlendirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

- 188 -

AR-GE faaliyetlerinden elde edilecek teknolojik bilginin ürüne dönüştürülmesinde finans imkanı sağlayacak olan risk sermayesi konusunda çalışmalar hızlandırılmış ve TTGV, 2000 yılında 2 adet risk sermayesi fon şirketi kurma kararı almıştır.

Türkiye Akreditasyon Kurumunun (TÜRKAK) kuruluş ve görevlerine ilişkin Kanun 27 Ekim 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Teknopark ve Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanun tasarısı TBMM'ye sunulmuştur.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bilim ve teknoloji yeteneğinin yükseltilmesi için AR-GE faaliyetlerinin desteklenmesi sürdürülecek, devlet yardımı sağlanan AR-GE konu ve alanlarının kapsamının geliştirilmesi amacıyla gerekli mevzuat değişikliği yapılacaktır.

İnsan gücü stratejik bir kaynak olarak değerlendirilecek, hızla değişen teknolojilere uyum sağlayabilen, sorun giderici ve yaratıcı niteliklere sahip insangücü yetiştirmeye yönelik olarak ve belirli bir program çerçevesinde araştırmacı sayısını arttırmak amacıyla ileri araştırma ve eğitim programları başlatılacaktır.

Biyoteknoloji ve gen mühendisliği, yazılım ve iletişim teknolojileri, yeni malzeme teknolojileri, uzay bilim ve teknolojileri ve nükleer teknoloji, deniz bilimleri teknolojileri, temiz enerji teknolojileri ve büyük bilim gibi ileri uygulama alanlarındaki AR-GE faaliyetleri sürdürülecektir.

Üniversitelerin araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde öncü olmaları dikkate alınarak, kamu-üniversite-özel kesim ortak AR-GE girişimleri özendirilecek ve desteklenecektir.

AR-GE faaliyetlerinden elde edilen teknolojik bilginin ürüne dönüştürülmesinde risk sermayesi uygulaması geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır.

KOBİ'lerin teknoloji geliştirmeye yönelik faaliyetleri desteklenecektir.

Off-set anlaşmalarından ülkenin teknolojik yeteneğinin yükseltilmesi amacıyla faydalanılmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

Devletin satın alma politikası ülkenin bilim, teknoloji ve sanayi yeteneğini geliştirecek yönde olacak, ulusal savunma sanayiinin ihtiyaçlarının planlanması ve karşılanmasında ülkenin teknolojik yeteneğinden azami ölçüde yararlanılacaktır.

Yenilik konusunda izlenen ulusal politikanın gözden geçirilmesi ve eksikliklerinin tesbiti ile ilgili TÜBİTAK, DİE, KOSGEB, Türk Patent Enstitüsü ve TTGV tarafından yürütülen Ulusal Yenilik Projesi tamamlanacaktır.

Eğitimin her kademesinde zekayı geliştiren, araştırmacılığı ve yaratıcılığı ön plana çıkaran bilimsel ve teknolojik faaliyetler teşvik edilecektir.

Nitelikli öğretmen, akademisyen, mühendis ve ara elaman yetiştirilmesine, mühendislik dalındaki üniversite öğretim üyelerine uygulamaya dönük tecrübe kazandırılmasına önem verilecek, yükseköğretim kurumlarının görevleri yeniden tanımlanarak, mühendislik eğitiminin uluslar arası standartta bir donanım alt yapısı ile verilmesi çalışmaları başlatılacaktır.

Yerel bilgi ağları geliştirilecek ve uluslar arası ağ yapıları ile entegrasyon sağlanacaktır.

Uluslar arası ortak araştırma projelerinde Türkiye'nin yer alabilmesi için gerekli fon desteğinin sağlanması ve yol gösterici ek mekanizmalar geliştirilmesi konusunda çalışmalar sürdürülecek, bu çerçevede bilim ve araştırmaya ilişkin müktesebatı tamamlayarak AB'nin Çerçeve Programlarına tam katılım sağlanacaktır.

Erken yaşlardan itibaren topluma bilimi sevdirmeye yönünde hizmet sağlayan ve bilim ve teknolojiye en son yeniliklerin sergilendiği Bilim ve Teknoloji Merkezleri yaygınlaştırılacaktır.

Üniversitelerin, enstitülerin ve araştırma kurumlarının müspet ilimler ile sosyal ve kültürel alanda yapacakları bilimsel araştırma faaliyetleri, yenilikçi buluşları ve teknolojik gelişmeye sağladıkları katkılar desteklenecektir.

Havacılık ve uzay alanındaki faaliyetlerin koordinasyonu sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Teknoloji temeline dayalı, yaratıcı girişim ve atılımları özendirerek risk sermayesi yatırım ortaklıkları ile ilgili mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

Biyoteknoloji yüksek kurulu oluşturulacaktır.

Üniversite-sanayi işbirliğinin esasları araştırmacı şirketleri de kapsayacak şekilde düzenlenecektir.

Araştırmacı personel açığının kapatılması ve araştırmacılığın teşvik edilmesi amacı doğrultusunda mevzuat düzenleme çalışmaları yapılacaktır.

Kamu tedarik politikasında ve 2886 sayılı kanunda AR-GE'ye dayalı tedarik için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Türkiye metroloji enstitüsünün kurulması ile ilgili yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Araştırma Fonu Yönetmeliği çıkarılacaktır.

TÜBİTAK Kanunu günün şartlarına göre yeniden düzenlenecektir.

Ulusal yenilik sisteminin sağlıklı işlemesi için gereken yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

Ulusal havacılık ve uzay teşkilatı kurulacaktır.

VII. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ

a) Mevcut Durum

2000 yılı sonunda, sabit telefon santral kapasitesinde 1,7 milyon yeni hat ilavesiyle 21,4 milyon hatta, telefon abone yoğunluğunda yüzde 29 düzeyine erişilmesi beklenmektedir. Sayısallaşma oranının da yüzde 85'e ulaşması öngörülmektedir. Mobil telefonda ise 2000 yılı sonunda, abone sayısında 13 milyona, yoğunlukta yüzde 20'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Son yıllarda kişisel bilgisayar satışlarında yaşanan hızlı artış sonucunda 1999 yılı sonunda 2 milyona yaklaşan kişisel bilgisayar sayısının 2000 yılı sonunda 3 milyonu

geçmesi beklenmektedir. Türkiye'de internet kullanıcısı sayısının da 2000 yılı sonunda 2 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2000 yılı başında yürürlüğe giren Telekomünikasyon Kanunu ile sektörde reform niteliğinde değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Kanunla, Türk Telekomünikasyon A.Ş. (Türk Telekom), Kamu İktisadi Kuruluşu olmaktan çıkartılarak etkin çalışmasının sağlanması amacıyla özel hukuk hükümlerine tabi, kamunun sadece hissedar sıfatı ile temsil edildiği bir şirkete dönüştürülmüştür.

Kanunla, tüm telekomünikasyon hizmetlerinin, hizmetin niteliğine göre görev sözleşmesi, imtiyaz sözleşmesi, ruhsat veya genel izin yoluyla yürütülmesi hükmü getirilmiştir. Bu çerçevede, Türk Telekomun yetki ve sorumluluklarının belirleneceği görev sözleşmesi ile ilgili olarak Türk Telekom ve Ulaştırma Bakanlığı arasında yapılan hazırlık çalışmalarında son aşamaya gelinmiş olup, sözleşmenin 2000 yılı içerisinde imzalanması beklenmektedir.

Telekomünikasyon Kanunu ile Telekomünikasyon Kurumu adı altında bağımsız düzenleyici bir kurum oluşturularak rekabetin sağlanmasına yönelik düzenleme faaliyetlerine başlanmıştır. Bu yeni yapılanmada, Ulaştırma Bakanlığı genel politikaları belirleyerek lisansları verecek, Telekomünikasyon Kurumu da verilen lisanslar ve sunulan tüm telekomünikasyon hizmetlerine ait teknik, idari ve mali düzenlemeler ile denetim görevini yerine getirecektir.

Ses iletimini kapsayan telekomünikasyon hizmetlerinin yürütülmesi 31 Aralık 2003 tarihine kadar Türk Telekomun tekeline bırakılmıştır. Pazarın genişlemesi, tüketici refahının artması gibi serbestleştirme ile amaçlanan gelişmeler ancak bu tarihten sonra etkin olarak hissedilebilecektir.

Türk Telekomun özelleştirilmesi amacıyla ilk aşamada gerçekleştirilecek olan yüzde 20'lik blok satış için ihaleye çıkılmış, ancak talep olmaması nedeniyle ihale sonuçlandırılmamıştır. Blok satışı yapılacak hisse miktarının artırılmasını ve stratejik ortağın yönetiminde daha etkin bir rol oynamasını sağlamaya yönelik sürdürülen çalışmalar neticesinde blok satışın 2001 yılı içerisinde tamamlanması beklenmektedir.

Mobil telefon pazarında 2000 yılı içerisinde verilen iki yeni lisans ile birlikte rekabetin ve dolayısıyla hizmet kalitesinin artması hedeflenmiştir. Biri Türk Telekom, diğeri özel bir konsorsiyum tarafından işletilecek olan iki yeni GSM şebekesinin 2001 yılı başında hizmet vermeye başlaması öngörülmektedir.

Elektronik ticaretin gelişmesi için gerekli teknik ve yasal alt yapının hazırlanması amacıyla başlatılan çalışmalar sürdürülmektedir.

Elektronik imza kanun taslağı hazırlık çalışmalarına devam edilmiş, tüketici koruma kanununda değişiklik yapan kanun tasarısı hazırlanmış ve fikir ve sanat eserleri kanununda hakların elektronik ortamda korunmasını da içeren tasarı TBMM'ye sunulmuştur. Kişisel bilgilerin korunması hakkındaki kanun tasarısı çalışmaları da Adalet Bakanlığı tarafından sürdürülmektedir.

Veri iletişim alt yapısında önemli gelişme sağlanmış olmasına rağmen, internet erişiminde yaşanan yüksek maliyet ve düşük hız gibi sorunlar devam etmektedir.

Bilgi teknolojisinin sağladığı imkanlarla sunulan hizmetlerdeki gelişmeler belirli bir düzeye ulaşmakla beraber, sektörün dünya ile uyum sağlayabilmesi için kamu yatırımlarının ve özendirme faaliyetlerinin sürdürülmesi gerekmektedir.

Posta hizmetlerinde devlet tekelinin kaldırılması ve pazarın serbestleştirilmesi hedefine yönelik bir gelişme sağlanamamıştır. PTT'nin yeniden yapılandırılması konusunda yapılan ön çalışma tamamlanmış, ancak nihai aşamaya gilememiştir. Hizmet kalitesini artırmayı ve posta tekelinin sınırlarını net bir biçimde belirlemeyi hedefleyen yasal düzenleme çalışmaları sürdürölmektedir.

Sayısal yayıncılığın yasal altyapısını oluşturmaya yönelik çalışmalar Telekomünikasyon Kurumu koordinatörlüğünde devam etmektedir. Özel radyo ve televizyon kuruluşlarına lisans verilmesi konusunda herhangi bir gelişme sağlanamamıştır.

Türkiye'de bilgi teknolojileri ile ilgili bilinçlenme süratle gelişmekte, bu alana kurum ve bireylerin ilgisi artmaktadır.

Üniversite-kamu-özel kesim işbirliği ile sektöre ilişkin daha etkin ve gerçekçi politikalar üretecek çalışmalar sürdürölmüştür.

Ölkelerin ve firmaların rekabet güçlerini artırmak amacıyla kullandıkları bilgi teknolojilerinin ölkemizde geliştirilmesi amacıyla düzenlemeler yapılması ihtiyacı devam etmektedir.

Bilgi teknolojileri ürünlerindeki ucuzlama ve performans iyileşmesi kullanıcı sayısının artmasını sağlamış, ancak içerik geliştirilmesindeki yetersizlik söz konusu teknolojilerden yararlanma düzeyini olumsuz yönde etkilemiştir.

Ulusal bilgi alt yapısının kurulmasında karar verme ve uygulama aşamalarında sorumluluklar yüklenmiş olan Telekom, Kamu-Net, İnternet Üst Kurulu, Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu ile Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu yapılanmaları arasında yeterince koordinasyon sağlanamamıştır.

TABLO: VI.18- Haberleşme Hizmet Kapasitelerindeki Gelişmeler

(Birim: Adet)

Haberleşme	1999	2000 (1)	2001 (2)
Sabit Telefon Santral Kapasitesi (Bin Hat)	19 679	21 379	22 529
Telefon Abone Sayısı (Bin)	18 054	18 800	19 800
Sabit Telefon Abone Yoğunluğu (Yüzde)	28,0	28,8	29,9
Mobil Telefon Abone Sayısı			
Analog (NMT 450)	121 517	105 000	100 000
Sayısal (GSM)	7 500 000	13 000 000	18 000 000
Mobil Telefon Abone Yoğunluğu (Yüzde)	11,8	20,0	27,3
Kırsal Telefon İrtibatı	50 083	51 000	52 750
Ankesörlü Telefon Sayısı	78 086	85 550	98 088
Kartlı	59 110	64 550	79 110
Şehiriçi Telefon Dağıtım Tes. (Bin Çift Hat)			
Prensipal Şebeke	30 050	32 550	34 200
Lokal Şebeke	42 740	46 340	48 740
Fiber Optik Hat Uzunluğu (Km)	58 770	72 770	82 770
Radyo-link Sistemleri (Alıcı-Verici)	8 228	9 428	11 728
Çağrı Abonesi	92 573	63 000	35 000
Kablo TV Abonesi	750 290	860 000	1 000 000
İnternet Kullanıcı Sayısı (Adet)	900 000	2 000 000	3 500 000

(1) Gerçekleşme Tahmini.

(2) Tahmin

Yazılım sektörünün desteklenmesi amacıyla gerek vergi indirimi, gerekse ihracatta devlet destekleri gibi önlemlere başvurulmuş, telif haklarını gözetici ve cezai müeyyideleri pekiştirici yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Bilgi güvenliği, bilgisayar destekli eğitim gibi bilgi teknolojilerinin öncelikli konuları üzerindeki çalışmalara devam edilmiştir.

Türkiye’de bilgi ve iletişim teknolojilerinin pazar büyüklüğünün 12,6 milyar dolara ulaşacağı, donanım, yazılım, hizmet, tüketim malzemeleri gibi bilgi teknolojilerinin pazar içindeki payının ise yüzde 22 olacağı tahmin edilmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Stratejik sektörlerden biri olan bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünün rekabet gücünün artırılması temel amaçtır.

Telekomünikasyon politikasının temel hedefi, ülkemizin telekomünikasyon hizmet yeteneğinin küresel düzeyde geliştirilerek, ekonomik ve sosyal refahın artırılmasına katkı sağlanmasıdır. Devletin sektörde rekabet ortamını sağlayıcı ve düzenleyici rolü ağırlık kazanacaktır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında geliştirilecek kurumsal yapılanmada kamusal hizmetlerle ilgili görevler yerine getirilirken devletin teşkilat yapısının küçültülerek fonksiyonel hale getirilmesi ilkesine uygun modeller esas alınacaktır. Etkin çalışacak, uzmanlığı ön plana çıkaran, koordinasyon görevini yerine getirebilecek, kamuoyunu bilgilendiren ve özel sektörün ve sivil toplum örgütlerinin görüşlerini karar süreçlerine yansıtacak, Türkiye’ye uygun kurumsal yapılanma modelleri belirlenecektir.

Herkesin makul ücretlerle telekomünikasyon alt yapısından ve hizmetlerinden yararlanmasını sağlayacak uygulamalar esas alınacak, tüm işletmecilere şeffaf ve eşit kurallar getirilerek tüketici hakları korunacaktır.

Telekomünikasyon pazarının 2003 yılı sonunda tam olarak rekabete açılacağı dikkate alınarak, Türk Telekomun pazar koşullarında rekabet edebilmesi amacıyla, bu tarihe kadar kamunun sahip olduğu hisselerin azaltılması yönünde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Katma değerli hizmetlerde, özel sektörün ruhsat ve genel izin gibi yöntemlerle yetkilendirilmesine ağırlık verilerek, teknolojik gelişmelerin getirdiği imkanların rekabetçi bir ortamda sunulması hedeflenecektir.

İnternet üzerinden ses iletimi gibi teknolojik gelişmelerin ve yakınsamanın sunduğu imkanlarla ilgili, Türk Telekom ile potansiyel işleticiler ve tüketici menfaatleri arasında denge kuran yeni düzenlemeler yapılacaktır.

Üçüncü nesil mobil telekomünikasyon hizmetlerine yönelik verilecek lisanslarda etkin rekabet ortamı sağlanacak ve tüketici menfaatleri gözetilecektir.

İnternet hizmetlerinde, özel sektör tarafından kurulacak alternatif alt yapılar için hukuki ve teknik düzenlemeler yapılacak, hizmet kalitesinin artırılması ve bilgi güvenliğinin sağlanmasına önem verilecektir.

Küresel ekonomi içerisinde payı hızla artan elektronik ticaretin geliştirilmesi konusunda kamunun rolü, gerekli teknik ve yasal alt yapının oluşturulması olacaktır.

Yapılacak düzenlemelerde kullanıcılar ve tüketiciler açısından güvenli bir ortam sağlanmasına, kişisel bilgilerin ve tüketici haklarının elektronik ortamda korunmasına önem verilecektir.

Elektronik ticaretin gelişiminin izlenebilmesi için gerekli olan istatistiki bilginin toplanması, işlenmesi ve raporlanması sağlamak amacıyla çalışmalar başlatılacaktır.

Bilgi güvenliğinin sağlanması için, uluslar arası kural ve standartlar çerçevesinde çalışmalar tamamlanacak, özellikle elektronik ticareti kolaylaştıracak önlemler alınacaktır.

Özel radyo ve televizyon kuruluşlarına lisans verilmesi konusunda gerekli çalışmalar tamamlanacaktır.

Posta hizmetlerinde AB kriterleri doğrultusunda serbestleştirme amacına yönelik olarak etüd çalışmalarına başlanılacaktır. Posta hizmetlerinde güvenilirlik ve süratin sağlanması için otomasyon ve mekanizasyon yatırımlarına devam edilecektir. PTT yeniden yapılandırılarak posta hizmetlerinde kalite artırılabilecektir.

2001 yılı sonunda sabit telefon abone sayısının 19,8 milyona, abone yoğunluğunun yüzde 29,9'a erişmesi öngörülmektedir. Mobil telefon abone sayısının 18 milyona, abone yoğunluğunun ise yüzde 27,3'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. İnternet kullanıcı sayısının 3,5 milyona, kablo TV abone sayısının bir milyona, şebekede kullanılan fiber optik kablo uzunluğunun 83 bin km'ye ulaşması beklenmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde hızlı bir gelişme sağlanabilmesi için rekabet gücünün artırılması amacıyla insan gücünün eğitime ve AR-GE'ye önem verilecektir.

Bilgi teknolojileri ile ilgili AR-GE çalışmaları desteklenecek, yazılım için gerekli teşvikler sağlanacaktır.

Türkiye'de kullanıma sunulan yazılım ürünlerine Türkçe desteği sağlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Ulusal bilgi alt yapısı geliştirilerek bilgiye erişim kolaylaştırılacak, internete erişim kapasitesi uluslar arası gelişmenin gerektirdiği düzeye yükseltilecektir.

Kamuya ait bilgi sistemleri ve teknolojilerinin koordinasyonu ve kurumlararası bilgi akımının verimli bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacak tedbir alınacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Bilgi güvenliği konusunda, teknolojik gelişmeler dikkate alınarak, elektronik ticaretin geliştirilmesi ve kişisel bilgilerin korunması konularına önem verilecek, mevcut kurumlarla eş güdüm içerisinde çalışacak uygun kurumsal yapılanma modeli için gerekli hukuki alt yapı hazırlanacaktır.

Hizmet kalitesi yüksek ve bilgi güvenliğinde etkinliğin sağlandığı internet hizmetlerinin verilmesinde, özel sektör tarafından kurulacak alternatif alt yapıların kullanılmasını sağlayacak hukuki ve teknik düzenlemeler yapılacaktır.

Elektronik ticareti geliştirmek ve bilgi güvenliğini sağlamak için uluslar arası kural ve standartlar çerçevesinde hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

TRT'nin yeniden yapılandırılması ve sağlıklı bir mali yapıya kavuşturulması amacıyla gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

Sayısal yayıncılık teknolojisinin yaygınlaşması amacıyla, yayın kuruluşları arasında eşitlik ilkesine ters düşmeyecek ve şeffaflığı sağlayacak düzenlemeler geliştirilecektir.

Telekomünikasyon ve posta hizmetleri alanında AB'ye uyum çalışmaları kapsamında gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

Bilgi teknolojilerinden en üst düzeyde yararlanabilmeyi sağlamak üzere uygun kurumsal yapılanma modeli için gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

Özel sektör tarafından kurulacak alternatif alt yapıların kullanılmasını sağlayacak hizmet kalitesi yüksek ve bilgi güvenliğine sahip hukuki ve teknik düzenlemeler yapılacaktır.

VIII. TARIMSAL GELİŞME

1. GENEL TARIM POLİTİKALARI

a) Mevcut Durum

2000 yılında yüzde 3,6 oranında büyümesi beklenen tarım sektörünün GSYİH içindeki payı yüzde 15'ler seviyesinde olmasına karşılık, 2000 yılı 2'nci dönem hane halkı işgücü anketi geçici sonuçlarına göre tarımsal istihdamın toplam sivil istihdam içindeki payı yüzde 35,8 mertebesinde dir.

Tarımın milli gelir içindeki payı azalırken, nüfusun önemli bir kısmı geçimini tarımla sağlamaya devam etmektedir. Tarım sektöründe istihdam edilenlerin gelirleri diğer sektörlerle nazaran düşük olup, sektör içerisinde de gruplar arası gelir dağılımında büyük ölçüde farklılıklar mevcuttur.

1991 Genel Tarım Sayımına göre ülkemizde 4,1 milyon tarımsal işletme bulunmaktadır. Söz konusu işletmelerin yaklaşık 2/3'ü 0-5 hektar arasında olup, ortalama işletme büyüklüğü 5,9 hektar seviyesindedir. Hayvancılıkla uğraşan işletmelerde ise büyükbaş hayvancılık işletmelerinin yüzde 71,9'u beş başın, küçükbaş hayvancılık işletmelerinde ise yüzde 31,6'sı 20 başın altında bir büyüklüğe sahiptir.

Tarım sektörü üretimi içerisinde yaklaşık yüzde 65'lik paya sahip olan bitkisel üretim potansiyelinden yeterli düzeyde yararlanamadığı ve verimin düşük kaldığı görülmektedir. Hayvan sayısının fazlalığına karşılık elde edilen verimin düşüklüğü, tarım yapılan alanlarda yem bitkileri üretiminin yetersizliği, su ürünleri konusunda büyük bir potansiyele karşılık milli ekonomiye katkısının yetersiz oluşu, ormancılık sektöründe teknik personel ve uzmanlaşmış işçi açığı olması, finansman yetersizliği ve yıllık ağaçlandırmaların azlığı temel sorunlar olarak mevcudiyetini korumaktadır.

Ayrıca, sektörün önemli yapısal sorunları olarak; üretim faktörleri verimliliğinin giderek azalması ve etkin kullanılmaması, üretici örgütlenmesinin düşük düzeyde oluşu, tarımsal eğitim ve öğretim ile yayım konularında yaşanan yetersizlikler, tarımsal işletmelerin küçük ve çok parçalı oluşu ile rekabet gücünün bulunmaması, üretim faaliyetlerinin pazar koşullarına uygun olarak gerçekleşmemesi ve pazarlama ağlarının yetersizliği devam etmektedir.

Toprak ve su kaynaklarının kullanım ve yönetimine yönelik yeterli mevzuatın bulunmayışı, yatırım programlarında yer alan proje paketinin ve bekleyen proje stokunun büyüklüğü, detaylı toprak etüdleri ve arazi kullanım planlarının bulunmayışı, tarım alanlarının tarım dışı kullanımındaki artışı, mevcut arazilerin miras ve satış yoluyla

bölünmesi, tarımsal altyapı hizmetlerinden sorumlu kuruluşlar arasında yatırımların senkronizasyonu ve yatırımların geri ödenmesinde izlenen yöntemde yaşanan problemler, doğal kaynaklar üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır.

Tarım sektörü yatırımlarının üretime katkısının yeterli düzeyde olmaması ve bütçe kaynaklarındaki kısıtlar ile sektörde faaliyet gösteren kuruluşlar arasındaki koordinasyon eksikliği, kurum ve kuruluşların kurumsal yapıları ile ilgili sorunlar, personel sayısı ve niteliğine bağlı olarak yürütülen faaliyetler ve uygulamalarında yaşanan eksiklik ve aksamalar, tarımsal politikaların etkin olarak yerine getirilmesini engellemektedir.

Uygulanan destekleme politikaları ile üretici gelirlerinde istikrar sağlanamamış, dünya fiyatları üzerindeki destekleme alım fiyatları bazı ürünlerin ekim alanlarının genişlemesine, üretim fazlası oluşmasına ve devletin fazla alım yaparak yüksek stok maliyetine katlanmasına neden olmuştur.

Yeni bir tarımsal destekleme aracı olarak, 2000 yılında, çiftçilere yönelik doğrudan gelir desteği uygulaması ile ilgili 2000/267 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı çıkarılmıştır. Tarım ve Köyşleri Bakanlığına Ankara-Polatlı, Antalya-Serik ve Manavgat, Adıyaman-Merkez ve Kahta, Trabzon-Akçaabat ve Sürmene ilçelerinde pilot proje uygulaması başlatılmış olup, elde edilen sonuçlara göre projenin 2001 yılında yaygınlaştırılması öngörülmektedir.

DTÖ Tarım Anlaşmasının ilgili hükümleri çerçevesinde ülkemiz yükümlülüklerinin yerine getirilmesine devam edilmiştir. 2000 yılı Mart ayında başlatılmış olan İleri Tarım Müzakereleri için ilgili kurumların katılımı ile bir ulusal çalışma grubu oluşturulmuş olup, ülkemiz yaklaşımını belirlemeye yönelik faaliyetlere devam edilmiştir. Ticaret ilişkilerinde Uruguay Turu sonrası gelişmeler de göz önüne alınarak AB ile yeni bir tercihli ticaret rejimi oluşturulmuştur.

Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerinin etkin ve sürdürülebilir bir şekilde özerk ve mali yönden bağımsız olmalarını sağlayan 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun 2000 yılı içerisinde çıkarılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

2001 yılında yüzde 1,4 oranında büyümesi beklenen tarım sektörüne, kaynakların etkin kullanımı ilkesi çerçevesinde ekonomik, sosyal, çevre ve uluslar arası gelişmeler boyutunu bütün olarak ele alan örgütlü, rekabet gücü yüksek bir nitelik kazandırılması temel amaçtır. Ayrıca, gıda güvenliği ilkesi çerçevesinde, artan nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesi esas alınacaktır.

Tarım politikalarının esasları; Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşmasının öngördüğü yükümlülükler ile AB'ye tam üyelik sürecine girerken AT Ortak Tarım Politikasında ve uluslar arası ticaretteki gelişmeler çerçevesinde belirlenecektir.

Piyasa fiyat oluşumu üzerinde olumsuz etkileri olan ürün fiyatlarına devlet müdahaleleri yerine, üretimin piyasa koşullarında talebe uygun olarak yönlendirilmesini sağlayacak politika araçları devreye sokularak, üretici gelir düzeyinin yükseltilmesi ve istikrarı esas alınacaktır. Üretim maliyetlerini azaltıcı ve teknolojik gelişimi hızlandırıcı tedbirler uygulamaya konulacaktır.

Gelişmiş ülkelerde üç boyutlu örgütlenme modelinin ülkemizde eksik olan bölümü üretici birlikleridir. Kooperatifler, Ziraat Odaları ve Üretici Birliklerinden oluşan bu

örgütlenme biçimi ile tarım sektöründe karar alma sürecinde üreticilerin etkinliğini ve katılımını sağlamak amacıyla kamudan bağımsız bir yapıda üreticilere üretimden pazarlamaya kadar olan safhalarda hizmet vermek üzere kar amacı gütmeyen üretici birlikleri oluşturmaya yönelik bir mevzuat oluşturulacak ve örgütlü çiftçi kesiminin desteklenmesi ve bu yönde teşvik önlemlerinin uygulamaya geçirilmesi yönünde bir eylem planı hazırlanacaktır.

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin kooperatifçilik ilkeleri doğrultusunda özzerleştirilmesi sağlanacak, kurumlar yeniden yapılandırılırken sürdürülebilirliği sağlayıcı önlem ve politikalar uygulamaya konulacaktır.

Üretici ve üretimi risklere karşı korumak amacıyla risk yönetimi araçları geliştirilecektir. Bu çerçevede; tarım ürünlerine yönelik sigorta sistemi, vadeli işlemler borsası, sözleşmeli tarım ve stok yönetimi araçlarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve etkin şekilde uygulamaya konulması sağlanacaktır.

Prim ve doğrudan gelir desteği sistemi başta olmak üzere tarımsal veri tabanının güçlendirilmesi amacıyla Çiftçi Kayıt Sistemi, Tapu-Kadastro Sistemi, Coğrafi Bilgi Sistemi ve Çiftlik Muhasebe Veri Ağının geliştirilmesi sağlanacaktır. Tarımsal veri tabanını kullanan Tarım Bilgi Sistemi kurulacaktır. Ayrıca, 2001 yılı içerisinde yapılacak olan Genel Tarım Sayımının sektörün ihtiyaçları gözönünde tutularak ve genişletilerek yapılması sağlanacaktır.

Kırsal alanda tarım-dışı sektörlerle destek verilmesi ve kırsal sanayinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Tarımdan çekilecek nüfusa yeni istihdam imkanları yaratacak projeler geliştirilecektir.

Tarımsal gelişmede bölgesel nitelikli programların önemi nedeniyle tarımda sorunlu ve öncelikli üretim alanlarının tespit çalışmaları çerçevesinde özel bölgesel programlar geliştirilecektir.

Üreticilerin katılımını ve sorumluluğunu esas alan ve doğrudan üreticilere finansman sağlayan kırsal kalkınma projelerinin oluşturulmasına ve uygulanmasına başlanacaktır.

Tarımsal araştırma önceliklerinin belirlenmesinde üretici talepleri dikkate alınacak ve uygulamaya yönelik araştırma projelerinin geliştirilmesi ve uygulanmasında üreticilerin katılımı ve katkısı esas alınacaktır.

Tarım-sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi, işleme sanayiinin rekabet edebilirliğini artıran nitelikte uygun ve kaliteli hammaddenin temini ile tarımsal sanayiye dönük sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Doğal kaynak kullanımı ve değerlendirilmesinde havza bazında katılımcı proje planlaması ve yönetimi benimsenecektir. Doğal kaynakların sürdürülebilir biçimde kullanılması, gen kaynaklarının korunması ve saklanması sisteminin kurulması sağlanacaktır.

Bölünemeyecek en küçük parsel anlamında optimum işletme büyüklükleri bölgelere göre tespit edilecek, belirlenecek ekonomik işletme büyüklüklerine bağlı özendirici tedbirler geliştirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Tarım politikaları ile politika araçlarının yer alacağı çerçeve tarım kanunu, sektörle ilgili konuları entegre bir biçimde ele alacak şekilde hazırlanacaktır. Çerçeve Tarım Kanununun, kamu kurum ve kuruluşların mevcut yetkileriyle ve yürürlükteki kanunlarla mükerrerliğe yol açmayacak şekilde oluşturulması, buna karşılık tarımsal üretim ve yapılanma konularında öngörülen görev ve yetkilerin koordineli bir biçimde yürütülmesini sağlayacak şekilde çıkarılması yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Tarım ve Köyleri Bakanlığının sektördeki gelişmelere uyumunu sağlamak amacıyla yeniden yapılandırılmasını teminen gerekli idari ve hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

Kamudan bağımsız bir yapıda üreticilere hizmet vermek üzere kar amacı gütmeyen organizasyonlar oluşturmaya yönelik bir Üretici Birlikleri Kanunu çıkarılacaktır.

Ziraat Odalarının etkin olarak faaliyetlerini sürdürmeleri ve geliştirilmeleri yönünde düzenlemeler yapılacaktır.

Tarımsal ürün sigortaları kanununun ve buna ilişkin eylem planının hazırlanmasına ilişkin çalışmalar hızlandırılacaktır.

Tarımda Yeniden Yapılandırma ve Destekleme Kurulu, özel sektör kuruluşları ile çiftçi örgütleri temsilcilerini de yeterince kapsayacak şekilde genişletilecektir.

2. BİTKİSEL ÜRETİM

a) Mevcut Durum

Bitkisel üretimin artırılması için yüksek verimli ve iyi vasıflı tohumların kullanımının geliştirilmesini hedef alan tohumluk programı çerçevesinde; 1 Eylül 2000 tarihi itibarıyla 136.196 ton buğday, 20.248 ton arpa, 11.222 ton hibrit mısır, 1.971 ton hibrit ayçiçeği, 313 ton soya, 574 ton çeltik, 35.886 ton patates, 10.623 ton pamuk ve 2.798 ton yem bitkileri tohumu dağıtılmıştır.

13 ilde uygulanan Nadas Alanlarının Daraltılması Projesi uygulama alanlarında, bakliyat ve yem bitkileri ekimi 1999 yılında 237.589 hektar olarak gerçekleşmiş olup, 2000 yılında 250 bin hektar olması beklenmektedir.

15 ilde uygulanan İkinci Ürün Araştırma ve Yayım Projesi uygulaması 1999 yılında toplam 34.994 hektar iken özellikle mısır, susam, ayçiçeği, çeltik ve soya ekim alanlarındaki artışlar sonucu 2000 yılında toplam 100 bin hektara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Kamu tarafından yürütülen bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele programı, öncelikle süne mücadelesi olarak sürdürülmüştür.

Dış kredili Tarımsal Araştırma ve Muş-Bingöl Kırsal Kalkınma Projeleri 2000 yılı sonunda tamamlanmış olacaktır.

Çiftlik Muhasebe Veri Ağı oluşturmak üzere 1998 yılında başlatılan projede 2000 yılında da gelişme sağlanamamıştır.

TMO tarafından 2000/2001 yılı hasat döneminde 3 Ekim 2000 tarihi itibarıyla 2.958 bin ton buğday, 509 bin ton arpa olmak üzere toplam 3,5 milyon ton dolayında hububat

alımını gerçekleştirilmiştir. Kuruluşun Ekim 2000 tarihi itibarıyla 4.390 bin ton hububat stoku bulunmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bitkisel üretimde verimlilik ve kaliteyi artırmak amacıyla, sertifikalı tohumluk ve çoğaltım materyallerinin kullanımının yaygınlaştırılması ve özendirilmesi sağlanacaktır. Ayrıca, ekolojik tarım ürünlerinin üretimine önem verilecektir.

Ülkeye düzensiz ve kontrolsüz girebilecek transgenik bitkilerin insan sağlığı, çevre ve ticaret üzerinde olumsuz etkilerini engellemek amacıyla AB mevzuatı ile uyumlu bir yönetmelik çıkarılmasının yanı sıra, gerekli kurumsal yapı ve insangücü kaynaklarının geliştirilmesine önem ve öncelik verilecektir.

Entegre zararlı yönetimi ve biyolojik mücadele başta olmak üzere alternatif mücadele metodlarına ağırlık verilerek devam edilecektir. Bu çerçevede, zirai mücadelede; uluslararası taahhütlerimiz, çağdaş bitki koruma anlayışı, gıda güvenilirliği, ekolojik denge ile çevre boyutu dikkate alınacaktır.

Pazarlama altyapısına yönelik olarak Ürün Borsaları Geliştirme Projesi tamamlanacak, vadeli işlem borsalarının geliştirilmesi ve toptancı hallerinin etkin çalışması sağlanacak, çiftçi/özel kesim silo ve depolama kapasitesinin artırılmasına yönelik girişimler özendirilecektir.

Tarımsal yayım, çiftçi eğitimi ve tarımla ilgili öğretim kurumlarının gelişmelere uygun olarak yeniden düzenlenmesi sağlanacak, özel yayımcılığa önem verilecektir.

Ayçiçeği, soya ve pamuk gibi arz açığı olan ürünlerde üretim artışını sağlayacak tedbirler alınacaktır. Ayrıca, mısır üretim artışını teminen kurutma tesisleri yapımı özendirilecektir.

Arz fazlası olan çay, fındık, tütün ve şeker pancarı üretim ve ekim alanlarının daraltılarak bu alanlarda alternatif ürünler yetiştirilmesine yönelik olarak geliştirilen Alternatif Ürünler Projesi ile Çiftçi Kayıt Sistemi Projesine 2001 yılında başlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1177 sayılı Tütün Tekeli Kanununun ve 196 sayılı Ekici Tütün Satış Piyasalarının Desteklenmesine Dair Kanunun günün şartlarına uygun hale getirilmesi çalışmaları tamamlanacaktır.

Şeker üretim-tüketim dengesinin gözetilmesi esasına dayalı olarak şeker sanayiinde özel sektörün daha etkin kılınması amacıyla yeni bir Şeker Kanunu için yürütülen çalışmalar tamamlanacaktır.

Ayrıca, transgenik bitkilere ilişkin bir yönetmelik hazırlanacaktır.

3. HAYVANCILIK

a) Mevcut Durum

1999 yılı hayvancılık istatistiklerine göre, düşük verimli yerli ırk hayvanlar; sığır mevcudunun yüzde 40,2'sini, koyun mevcudunun ise yüzde 97,3'ünü oluşturmaktadır.

- 199 -

Ülkemizde hayvan sayısı, hayvancılık sektörü gelişmiş pek çok ülkeden fazla olmasına rağmen, birim hayvan başına verim daha düşüktür. Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde ortalama sığır karkas ağırlığı 250 kg dolayında iken, ülkemizde 160-170 kg'dır. Sığır başına süt verimi bu ülkelerde ortalama 5-6 bin kg/laktasyon olup, ülkemizde 1.400-1.500 kg/laktasyondur.

Hayvanların ıslahı maksadıyla sun'î tohumlama faaliyetine devam edilmiştir. Bu çerçevede, 1999 yılında 1,2 milyon baş sığır bu metodla tohumlanmış olup, 2000 yılında bu rakamın 1,3 milyon, 2001 yılında ise 1,35 milyon baş olması beklenmektedir.

2000 yılının ilk beş ayında 478 baş olmak üzere 1987 yılından itibaren toplam 343.088 baş üstün verimli sığır ithal edilerek üreticilere dağıtılmıştır.

Ülke hayvancılığının zarara uğramasını önlemek ve dışarıdan gelecek hastalıklardan korunabilmek için 1997 yılında canlı hayvan ithalatının durdurulması nedeniyle 2000 yılının ilk beş ayına kadar kasaplık sığır ithalatı yapılmamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Hayvancılıktaki temel amaç; toplumumuzun hayvansal protein bakımından dengeli ve yeterli beslenebilmesi için üretim artışını sağlamaktır. Bu amaçla, 2001 yılında da hayvan ıslahı, kaliteli kesif yem ve yem bitkileri üretimi artırılacak, hayvan hastalık ve zararlılarıyla etkili mücadele ve yayım hizmetleri geliştirilecektir. İç talebi karşıladıktan sonra ihracata yönelik üretim seviyesini yakalayabilmek için hayvancılığa özel önem verilecek, ete ve süte dayalı sanayi ülke genelinde yaygınlaştırılacaktır.

Hayvan ıslahı politikalarına işlerlik kazandırmak amacıyla, ilgili kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinden oluşan Hayvan Islahı Komisyonu kurulması, mevcut danışma kurullarının geliştirilmeleri ve yaygınlaştırılmaları sağlanacaktır.

Farklı hayvan türleriyle yetiştirme faaliyeti sürdüren işletmelerde optimum işletme büyüklüğü tespit çalışmaları yapılacaktır.

Yetiştiricilerin damızlık ve kasaplık hayvan ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanmasına öncelik verilecek, gerekli hallerde ise öncelikle damızlık boğa, sperma, embriyo veya damızlık düve ithali yoluna gidilecektir.

Sanayinin kaliteli hammadde ihtiyacını karşılamak için sığırın yanında, et, süt, yapağı, tiftik ve kıl verim yönlü koyun ve keçilerin ıslah ve üretim çalışmalarına önem verilecektir.

Arıcılığın geliştirilebilmesi maksadıyla flora çeşitleri, flora mevsimi ve kapasitesinin haritalandırılmasına öncelik verilecektir.

Yerli hayvan gen kaynakları korunacak; bu maksatla hayvan gen bankası kurulacaktır.

Kaliteli yem bitkileri üretiminin artırılması amacıyla çalışmalar yapılacaktır.

Hayvan hastalıkları ve zararlılarının etkilerinin en aza indirilmesine ilişkin çalışmalar yoğunlaştırılacak, ayrıca aşı, ilaç, serum üretimlerinin miktar ve kalitesi artırılacaktır. İthal edilen ürünlerin denetimleri üzerinde önemle durulacaktır.

4. SU ÜRÜNLERİ

a) Mevcut Durum

1999 yılında toplam su ürünleri üretim miktarı, denizlerden elde edilen üretimin, 1998 yılına göre yüzde 23,2 oranında artması sonucunda, 636.824 ton olmuştur. Bu miktarın yüzde 82'si denizlerden, yüzde 8'i içsulardan ve yüzde 10'u yetiştiricilik yoluyla elde edilmiştir.

1988 yılında toplam su ürünleri içerisinde, denizlerden avcılıkla yapılan üretim miktarının payı yüzde 92 iken kirlilik, ekolojik değişimler ve kaynakların rasyonel kullanılamaması sonucunda 1999 yılında bu oran yüzde 82'ye düşmüştür. Karadeniz'de balıkçılığın geliştirilmesi ve kaynakların korunması amacıyla Karadeniz ülkeleri arasında 1997 yılında parafe edilen Karadeniz'de Balıkçılığın ve Canlı Kaynakların Korunması Anlaşması ile kirlenmenin kontrol altına alınması için imzalanan Stratejik Eylem Planına ilişkin çalışmalara devam edilmiştir. Balıkçılığımızın geliştirilmesi için gerekli görülen açık deniz balıkçılığına geçilememiştir.

Son on yılda yetiştiricilikle yapılan üretim, yıllık ortalama yüzde 30 büyümüş ve 1988 yılında toplam üretimde yüzde 6 olan payı 1999'da yüzde 10'a yükselmiştir. Ancak, yetiştiricilikle yapılan üretim miktarında son yıllarda görülen gelişme, ülkemizin sahip olduğu su potansiyeli dikkate alındığında yeterli görülmemektedir. Bugün içsularda yapılan yetiştiricilik üretiminin yaklaşık yüzde 3'ünün sağlandığı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, mevcut doğal göl ve göletlerin yanı sıra açılmakta olan baraj gölleriyle ülke içsu potansiyelinin yüzde 17'sine karşılık gelecek su varlığının balıkçılığın geliştirilmesi yönünde değerlendirilmesi amacıyla çalışmalara başlanmıştır.

Sektörde araştırma geliştirme faaliyetleri süreklilik arz etmemekte ve yetersiz kalmaktadır. Özellikle, stok büyüklükleri tespit edilemediğinden yıllık avlanabilir miktar belirlenmemektedir.

2000 yılında 6 adet balıkçı barınağı inşaatının tamamlanmasıyla, 145 adedi balıkçı barınağı, 44 adedi barınma yeri ve 59 adedi çekek yeri olmak üzere toplam 248 adet kıyı yapısı hizmet vermeye devam edecektir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Su ürünlerinde sürdürülebilir üretimin artırılması amacıyla; doğal kaynakların rasyonel kullanımı sağlanacak, yetiştiricilik ve açık deniz balıkçılığı geliştirilecek, araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilecektir.

Denizlerimizde koruma kontrol hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi, stok büyüklüklerinin tespit edilerek avlanabilir miktarın belirlenmesi ve bu çerçevede araştırma geliştirme faaliyetlerinin uygulamaya dönük olarak gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Karadeniz'de Balıkçılığın ve Canlı Kaynakların Korunması Anlaşması ile ilgili çalışmalar sonuçlandırılacaktır.

Açık deniz balıkçılığına geçilebilmesi amacıyla balıkçı filosunun alt yapısı geliştirilecek ve uluslararası anlaşmaların yapılması yönünde girişimlerde bulunulacaktır.

Yetiştiriciliğe uygun alanlar ve bu ortamlara uygun ekonomik değeri yüksek türlerin tespit edilmesi çalışmalarının yanı sıra Su Ürünleri Yetiştiriciliği Usul ve Esasları Genelgesinin uygulanmasındaki aksaklıklar dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi

sağlanacaktır. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde başlatılan kültür balıkçılığı çalışmaları hızlandırılarak sürdürülecektir.

Sektörde pazar şartlarının gerektirdiği koşulların yerine getirilmesi yönünde yapılan kontrol hizmetlerine devam edilecektir. Özellikle su ürünleri üretim alanlarında, işleme tesislerinde ve ihracat aşamasında, ihracatımızda önemli bir paya sahip olan Avrupa Birliği tarafından öngörülen koşulların sağlanarak ihracatın artırılması amaçlanmaktadır.

2001 yılında 6 adet balıkçı barınağı inşaatının tamamlanması programlanmıştır.

5. ORMANCILIK

a) Mevcut Durum

2000 yılı sonu itibarıyla, ormanlarımızın yüzde 76'sında kadastro, yüzde 65'inde de orman yol inşaat işlerinin tamamlanması beklenmektedir. Ormana dayalı sanayilerin odun hammaddesi ihtiyacını karşılamak amacıyla, son dönemlerde kaynaktan yılda ortalama 7,3 milyon m3 endüstriyel odun üretimi yapılmakta, yıllık ithalat ise bir milyon m3 dolayında seyretmektedir. Enerji sektöründe kaydedilen gelişmeler ve yapılarda ısı tasarrufu sağlayıcı yöntem ve teknolojilerin kullanımına rağmen, özel kesim dahil toplam yıllık odun üretiminin yüzde 63'ü, ısınma ve pişirme amacıyla yakacak odun olarak kullanılmaktadır.

Orman yangınlarına, zararlı böcek ve hastalıklara karşı daha dayanıklı ormanlar kurmak; yaban hayatını korumak ve geliştirmek ve tüketici taleplerini karşılamak amacıyla 1970'lerde yüzde 4 seviyesinde olan yapraklı tür fidan üretim payı, 1999'da yüzde 22 düzeyine çıkartılmıştır. Aynı şekilde ağaçlandırmalarda başarı derecesini yükseltmek amacıyla 1970'lerde yüzde bir dolayında olan tüplü fidan üretimi, son yıllarda yüzde 16'lar düzeyine getirilmiştir.

1999 yılında 5.806 ve 2 Ekim 2000 tarihi itibarıyla da 25.650 hektarı yangınlarla kaybedilen; aynı dönemlerde sırasıyla 11.597 ve 9 bin hektarı çeşitli yasa uygulamalarıyla orman rejimi dışına çıkarılan ekosistemde, 1999 yılında, 34 bin hektar ağaçlandırma ve toprak koruma, 4 bin hektar orman içi mer'a ıslahı çalışması gerçekleştirilmiş ve 1.027 km orman yolu yapılmıştır. 2000 yılında, bu faaliyetlerin sırasıyla 51 bin, 4 bin ve 1.223 km olarak sonuçlanması beklenmektedir. Ayrıca, 1999 yılında 98 hektarı tapulu arazilerde olmak üzere toplam 6 bin hektarlık alanda özel ağaçlandırma tesis edilmiştir. Bu faaliyetin 2000 yılında 8 bin hektar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ormancilık sektörü faaliyetlerinin, ekosistemin çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları dikkate alınarak ve sürdürülebilir ormancilık ilke ve prensiplerine göre yönlendirilmesi temel amaçtır.

Bu çerçevede, öncelikle fonksiyonel amenajman planı yapım çalışmaları etkinleştirilecek, silvikültürel faaliyetlerin orman sağlığı, su ve yaban hayatı ile biyolojik çeşitliliği koruyacak ve iyileştirecek şekilde aksatılmadan gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. Bu amaçla, özel ekoton ve şeritler oluşturulması, gen koruma ormanlarının yaygınlaştırılması ve korunan alanların amaca uygun olarak geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Ayrıca, kuş yuvalarının yapım ve ağaçlara asılmasında teknik standartlara uyularak periyodik bakımları yapılacak; ağaçlandırmalarda başarı derecesini yükseltmek için tüplü

- 202 -

fidan üretimi geliştirilecek ve özel ağaçlandırmalar ile hatıra ormanları tesisi özendirilecektir.

Sosyal ormancılık gereği, yerleşim yerlerine yakın ve yol kenarlarında gerçekleştirilecek ağaç kesimi ve ağaçlandırma faaliyetleri, ormanların doğa peyzajı değeri yanında, gürültü azaltıcı, toz emici ve zehirli gazları temizleme özelliği dikkate alınarak planlanacak ve uygulanacaktır.

Orman yangınlarıyla mücadele öncelikle orman bakım çalışmaları yoğunlaştırılarak daha da etkinleştirilecek, yangınlar dahil ormancılığın tüm faaliyetlerinde ilgili ergonomik tedbirler alınacak, eğitim ve tanıtım çalışmalarına ağırlık verilecektir.

Orman alanlarında çeşitli kuruluşlarca gerçekleştirilecek bina, tesis, yol, maden çıkarma, elektrik havai hattı ve benzeri tüm inşaat işleriyle odun üretim faaliyetlerinde toprak, su, flora ve faunanın korunması ve batık maliyet yaratılmaması için master plan ve teknik standartlara uyulacaktır.

Daha sağlıklı istatistikler oluşturmak, sektörün ülke kalkınmasına olan katkısını daha iyi belirleyebilmek, kaynağı akılcı kullanmak ve etkin korumak ve yatırımların daha rasyonel dağılımını sağlamak amacıyla, odun dışı ürün ve hizmetler ile yakacak odun gerçeği ile ilgili etüd, envanter ve araştırma çalışmaları yoğunlaştırılacaktır.

AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde, odun standartlarında üye ülkelerle uyum sağlanacak; ormanların korunması ve ticari ilişkileri geliştirmek amacıyla da, bir çok ülkede ticarete uygulamaya konulan yeşil etiket yönteminin ülkemizde de uygulanması yönünde çalışmalar başlatılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

6831 sayılı Orman Kanunu, sürdürülebilir ormancılık ilkeleri ve kamu yararı doğrultusunda, toprak, su, bitki ve yaban hayatının etkin bir şekilde korunması ve geliştirilmesi, ekosistem bütünlüğünün bozulmaması ve orman arazilerinin daraltılmaması dikkate alınarak yeniden düzenlenecektir.

Orman Bakanlığı bünyesinde, iş güvenliği, işçi sağlığı ve çalışma hayatını iyileştirmek, konu ile ilgili istatistik ve standartlar oluşturmak, eğitim ve denetim çalışmaları yapmak amacıyla, uzman kadro, laboratuvar ve yayım araçları ile donatılmış ergonomik bir birim kurulacaktır.

IX. ENERJİ

a) Mevcut Durum

1999 yılında 74,6 milyon ton petrol eşdeğeri olan birincil enerji tüketiminin, 2000 yılında 78,8 milyon tona yükselmesi, böylece kişi başına enerji tüketiminin 1.207 kg petrol eşdeğeri olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında 2000 yılında taşkömürü ve hidrolik enerji tüketiminde azalma; linyit, doğal gaz ve petrol ürünleri kullanımında ise artış beklenmektedir.

Birincil enerji tüketiminde santraller ve sanayi en yüksek paya sahiptir. Bunu teshin ve ulaştırma sektörleri izlemektedir. 2000 yılında, sektörler itibarıyla enerji tüketiminde,

- 203 -

santrallarda yüzde 10, teshinde yüzde 1,2, sanayide yüzde 4,9 ve ulaştırma sektöründe yüzde 5,2 oranında artış beklenmektedir.

1999 yılında 28,1 milyon ton petrol eşdeğeri olan birincil enerji üretimi 2000 yılında yüzde 1 artarak 28,4 milyon ton petrol eşdeğerine yükselecektir. Buna göre ülke toplam birincil enerji talebinin yaklaşık yüzde 36'sı yurt içi kaynaklarla karşılanabilecektir.

1999 yılında, 118,5 milyar kWh'e ulaşan elektrik tüketiminin, 2000 yılında yüzde 7,2 oranında artarak 127 milyar kWh'e ve kişi başına elektrik tüketiminin de 1.945 kWh/yıl'a yükselmesi beklenmektedir.

2000 yılı sonu itibarıyla elektrik santralleri toplam kurulu gücü 27.206 MW'a, ortalama üretim kapasitesi de 146 milyar kWh'a ulaşacaktır. 124,4 milyar kWh olarak tahmin edilen fiili elektrik üretiminde hidrolik santraller yüzde 25,0, linyit santralleri yüzde 29,4 ve doğal gaz santralleri yaklaşık yüzde 35,5'lik paylara sahiptir.

1998 yılında 3 milyar kWh, 1999 yılında da 2 milyar kWh olan net ithalatın, 2000 yılında 2,6 milyar kWh olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Artan nüfus, şehirleşme, sanayileşme, teknolojinin yaygınlaşması ve refah artışına paralel olarak ülkemizin enerji tüketimi kaçınılmaz bir şekilde büyümektedir.

Bu gerekliliğe karşın ülkemizde, planlananın aksine uzun yıllardır sektörün sağlıklı bir şekilde yapılandırılması sağlanamamış, yatırımlar istikrarlı bir şekilde yürütülememiştir. Enerji yatırımlarında yaşanan istikrarsızlıklara bağlı olarak bazı dönemler aşırı atıl üretim kapasitesiyle, diğer dönemlerde ise ciddi enerji açıklarıyla yaşanmak durumunda kalmıştır.

VII. Plan döneminin son yıllarında içine girilen ve VIII. Plan döneminin ilk yıllarında sürmesi beklenen enerji yetersizliğinin temel nedeni ise geçmiş on yıllık yatırım uygulamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü santral projeleri, tipine bağlı olarak ortalama 3-8 yıl gibi inşaat süreleri gerektirmekte, bu süreler proje karar ve geliştirme süreleri ile birlikte daha da uzayabilmektedir.

Ülkemizin karşı karşıya kalacağı elektrik enerjisi arz yetersizliğinin önlenmesi amacıyla 1996 yılından başlayarak elektrik enerjisi yatırımlarında yeniden bir canlanma sürecine girilmiştir. Bu kapsamda, kamu kesiminde yeni santral projeleri yatırım programına alınıp, kamu kaynaklarından enerji sektörüne ayrılan pay artırılırken, özel sektör proje paketinde de önemli gelişmeler olmuştur.

Sektördeki kamu proje stokunu geliştirmek amacıyla 1996 yılında 1.505 MW kurulu güce sahip 4 adet HES projesi (İlisu-1.200 MW, Cizre-240 MW, Çine-45 MW ve Manyas-19,5 MW) ile 2.490 MW kurulu güce sahip 4 adet termik santral projesi (Seyitömer B-150 MW, Çan-300 MW, Fuel-Oil-680 MW, Afşin Elbistan B-1360 MW), 1997 yılında Çoruh havzasında bulunan toplam 1.287 MW kurulu güce sahip 4 adet HES projesi (Yusufeli-540 MW, Artvin-332 MW, Borçka-300 MW ve Muratlı-115 MW) ile 1.650 MW kurulu güce sahip 4 adet termik santral projesi (Tunçbilek V-300 MW, Soma C-600 MW, Kangal IV-150 MW ve Çayırhan-600 MW), 1998 yılında da toplam 540 MW kurulu güce sahip 4 adet HES projesi (İyidere-120 MW, Cindere-74 MW, Zap-332 MW ve Hacılar-14 MW) ile 1.360 MW kurulu güce sahip Afşin Elbistan C termik santralı projeleri Yatırım Programına alınmıştır.

TABLO: VI.19- Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

	Birim	1995	1999	2000 Gerç.Tahmini	2001 Tahmin
BİRİNCİL ENERJİ					
ÜRETİM	BTEP	26 320	28 133	28 405	29 890
TÜKETİM	BTEP	63 148	74 560	78 841	82 584
Kişi Başına Tüketim	KEP	1 045	1 158	1 207	1 247
ELEKTRİK ENERJİSİ					
KURULU GÜÇ	MW	20 952	26 117	27 206	29 203
Termik	MW	11 089	15 561	16 219	17 061
Hidrolik ve Diğer	MW	9 863	10 556	10 987	12 142
ÜRETİM	GWh	86 247	116 440	124 400	132 400
Termik	GWh	50 706	81 727	93 060	97 885
Hidrolik ve Diğer	GWh	35 541	34 713	31 340	34 515
İTHALAT	GWh	-	2330	3000	4500
İHRACAT	GWh	696	285	400	400
TÜKETİM	GWh	85 551	118 485	127 000	136 500
Kişi Başına Tüketim	kWh	1 416	1 840	1 945	2 060

BTEP: Bin ton petrol eşdeğeri ; KEP: Kilogram petrol eşdeğeri ; GWh: Milyon kilovatsaat

TABLO: VI.20- Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları

(M: Bin TEP)

	1999		2000 Gerçekleşme Tahmini		2001 Tahmin	
	Yüzde		Yüzde		Yüzde	
	Miktar	Dağılım	Miktar	Dağılım	Miktar	Dağılım
TİCARİ ENERJİ	68 103	91,3	72 437	91,9	76 264	92,3
Taşkömürü	9 186	12,3	8 855	11,2	8 655	10,5
Linyit	12 954	17,4	13 485	17,1	14 051	17,0
Petrol Ürünleri	31 292	42,0	33 936	43,0	35 650	43,2
Doğal Gaz	11 354	15,2	13 076	16,6	14 380	17,4
Hidrolik Enerji	2 982	4,0	2 675	3,4	2 881	3,5
Yenilenebilir Enerji	159	0,2	185	0,2	293	0,4
Elektrik İthalatı (İhracatı)	176	0,2	224	0,3	353	0,4
GAYRİ-TİCARİ ENERJİ	6 457	8,7	6 404	8,1	6 320	7,7
Odun (1)	5 082	6,8	5 070	6,4	5 000	6,1
Hayvan ve Bitki Artıkları (1)	1 375	1,8	1 334	1,7	1 320	1,6
TOPLAM	74 560	100,0	78 841	100,0	82 584	100,0
Kişi Başına Tüketim (KEP)	1 158		1 207		1 247	

(1) Tahmin

TABLO: VI.21 - Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri

Güç: MW; Üretim: GWh

	1999			2000 (1)			2001 (2)		
	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fiili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fiili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fiili Üretim
Taşkömürü	335	2 178	3 123	335	2 178	3 100	335	2 178	3 100
Linyit	6 352	41 430	33 908	6 669	43 649	36 600	6 669	44 099	39 440
Fuel-Oil	1 207	7 185	6 472	1 287	7 575	7 360	1 802	9 099	7 600
Motorin,LPG,Nafta	335	1 904	1 607	335	1 904	1 700	335	1 904	2 000
Doğal gaz	6 150	42 328	36 346	6 411	44 155	44 140	6 738	46 117	45 500
Diğer yakıtlar	14	76	190	14	76	160	14	76	160
Çok yakıtlı (*)	1 153	6 920		1 153	6 920		1 153	6 920	
TERMİK	15 546	102 020	81 646	16 204	106 456	93 060	17 046	110 392	97 800
HİDROLİK	10 537	37 834	34 677	10 929	39 210	31 100	11 750	42 012	33 500
Jeotermal	15	90	81	15	90	80	15	90	85
Rüzgar	9	26	21	48	157	145	383	1 154	1 000
Biyogaz-atık	10	30	15	10	30	15	10	30	15
TOPLAM	26 117	140 000	116 440	27 206	145 942	124 400	29 203	153 678	132 400

(*) Fiili üretim yakıt oranlarına göre dağıtılmıştır.

(1) Gerçekleşme Tahmini.

(2) Tahmin.

TABLO: VI.22- Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

(M: GWh)

	Taşkömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğal gaz-jeotermal		Diğer		Toplam Termik		Hidrolik		Rüzgar-Biyogaz		Genel Toplam	
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%
1990	621	1,1	19 560	34,0	3 942	6,9	10 272	17,9			34 395	59,8	23 148	40,2			57 543	100,0
1991	999	1,7	20 563	34,1	3 293	5,5	12 670	21,0	38 0,1		37 563	62,3	22 683	37,7			60 246	100,0
1992	1 815	2,7	22 756	33,8	5 273	7,8	10 883	16,2	47 0,1		40 774	60,5	26 568	39,5			67 342	100,0
1993	1 796	2,4	21 964	29,8	5 175	7,0	10 866	14,7	56 0,1		39 857	54,0	33 951	46,0			73 808	100,0
1994	1 978	2,5	26 257	33,5	5 549	7,1	13 901	17,7	51 0,1		47 736	60,9	30 586	39,1			78 322	100,0
1995	2 232	2,6	25 815	29,9	5 772	6,7	16 665	19,3	222 0,3		50 706	58,8	35 541	41,2			86 247	100,0
1996	2 574	2,7	27 840	29,3	6 540	6,9	17 258	18,2	175 0,2		54 387	57,3	40 475	42,7			94 862	100,0
1997	3 273	3,2	30 587	29,6	7 157	6,9	22 169	21,5	294 0,3		63 480	61,5	39 816	38,5			103 296	100,0
1998	2 981	2,7	32 706	29,5	7 923	7,1	24 923	22,4	241 0,2		68 774	61,9	42 229	38,0	19 0,0		111 022	100,0
1999	3 123	2,7	33 908	29,1	8 079	6,9	36 427	31,3	190 0,2		81 727	70,2	34 677	29,8	36 0,0		116 440	100,0
2000 (1)	3 100	2,5	36 600	29,4	9 060	7,3	44 220	35,5	160 0,1		93 140	74,9	31 100	25,0	160 0,1		124 400	100,0
2001 (2)	3 100	2,3	39 440	29,8	9 600	7,3	45 585	34,4	160 0,1		97 885	73,9	33 500	25,3	1 015 0,8		132 400	100,0

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Tahmin.

TABLO: VI.23- Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı (GWh)

	1999		2000		2001	
	Gerçekleşme	Pay (%)	Gerçek.Tahmini	Pay (%)	Tahmin	Pay (%)
	GWh		GWh		GWh	
Konutlar	21 800	18,4	24 000	18,9	26 200	19,2
Ticarethaneleler	8 700	7,3	9 400	7,4	9 900	7,3
Resmi Daire	4 700	4,0	5 100	4,0	5 300	3,9
Genel Aydınlatma	4 100	3,5	4 400	3,5	4 600	3,4
Sanayi	46 000	38,8	50 000	39,4	55 000	40,3
Diğer	6 100	5,1	6 500	5,1	6 800	5,0
NET TOPLAM	91 400	77,1	99 400	78,3	107 800	79,0
İç Tüketim ve Kayıp	27 085	22,9	27 600	21,7	28 700	21,0
BRÜT TOPLAM	118 485	100,0	127 000	100,0	136 500	100,0
Kişi Başına Net Tüketim (kWh)	1 420		1 522		1 627	
Kişi Başına Brüt Tüketim (kWh)	1 840		1 945		2 060	

Bu dönemde toplam kurulu gücü 5.830 MW olan 5 adet özel sektör projesinin 2001 yılından itibaren devreye girmek üzere Yap-İşlet modeli kapsamında gerçekleştirilmesi için karar alınmıştır.

Bu gelişmelere ilaveten, YİD modeli kapsamında yürütülen özel sektör proje paketi de genişlemiş, çoğunluğu 1998 yılı ve öncesi dönemde olmak üzere yaklaşık 7.000 MW kurulu güce sahip 70'in üzerinde projeye DPT Müsteşarlığınca uygun görüş verilmiştir.

Bu tedbirlere rağmen, proje uygulamalarında ve gerçekleşmesinde yeterli performans gösterilememesi nedeniyle ülkemiz elektrik enerjisi alanında bir arz yetersizliği ile karşı karşıya kalmıştır. Sistemde yeterli üretim yedeği oluşturulamamış ve buna ilave olarak 1999 yılında baraj rezervuarlarındaki su seviyelerinin kritik düzeylere düşmesi hidrolik santrallarda normal üretimin yapılamamasına yol açmış, ayrıca doğal gaz santrallarının yakıt ihtiyacı da tam olarak karşılanamamıştır.

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkemizde de enerji yatırımlarını artırmak amacıyla elektrik sektörünün özel kesime açılması gerekli görülmüş, bu amaçla özel kesim yatırım ve faaliyetlerini geliştirmek için yeni modeller uygulamaya konulmuş, sektörün yeniden yapılandırılması gündeme getirilmiştir. Ancak, öngörülen düzenlemeler zamanında yapılamamış, özel kesimden beklenen yatırımlar ve katkılar alınamamıştır.

Sektörün rekabete açılmasını sağlayacak yeniden yapılanma ve düzenleyici kurulun oluşturulması çalışmalarının tamamlanması VII. Planda öngörülmüş olmasına rağmen, bu çalışmalar bugüne kadar bitirilememiş ve sektörde özel kesim ve finansörler için istikrarlı ve güven verici bir sistem ortaya konulamamıştır.

Sektörde uzun vadede rekabete açık serbest bir piyasa oluşturulması amacı, yürütülen uzun vadeli, yüksek tarifeli ve alım-ödeme garantili proje uygulamalarıyla bağdaşmamaktadır. Uzun dönemde sanayi ve genel ekonomiyi olumsuz şekilde etkileyeceği düşünülen yüksek maliyetli bir sistem gelişimi gözlemlenmektedir.

Doğal gaz sektöründe de elektrik sektörüne paralel sorunlar görülmekte olup, Doğal gaz ithal bağlantılarının ve boru hattı güzergahlarının sağlıklı talep çalışmalarına dayandırılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

Elektrik dağıtım sistemlerinde ve şehir şebekelerinde kayıpların azaltılmasına yönelik olarak uygulanan projelerden olumlu sonuç alınamamıştır. Kaçak elektrik tüketimi, özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolunun bazı illerinde çok büyük oranlara ulaşmış bulunmaktadır. Fiili ihtiyaç olan ancak bedeli alınamadığı için israfla aşırı boyutlara ulaşan bu tüketim, elektrik sektörünü ve kurumlarını ciddi şekilde etkilemektedir. İşletme Hakkı Devri yoluyla halen TEDAŞ'ın elinde bulunan elektrik dağıtım müesseselerinin verimli işletmeler haline dönüştürülmesi, tahsilat oranlarının yükseltilmesi, kayıp ve kaçakların azaltılması gerçekleştirilememiştir.

Ülke ekonomisinin ve sanayisinin, gelişmiş ülkelere göre aşırı yüksek enerji yoğunluğu, enerji tasarruf potansiyelinin büyüklüğünü göstermekte, ancak bu potansiyelin kullanımına yönelik politika, tedbir ve yöntemler yeterli şekilde uygulamaya aktarılamamaktadır.

Dağıtım hatlarında ve şebekelerde görülen yüksek oranlı kayıplar ile kaçak elektrik kullanımı ve tahsilat yetersizlikleri sektördeki diğer önemli sorunlardır. 1997 yılında, halen TEDAŞ Genel Müdürlüğü tarafından sürdürülen elektrik dağıtım hizmetlerinin özel sektör tarafından yürütülmesini temin etmek üzere, elektrik dağıtım tesislerinin işletme haklarının özel sektöre devredilmesini amaçlayan bir ihale gerçekleştirilmiş olup, bu konudaki çalışmalar bugüne kadar sonuçlandırılmamıştır.

Diğer yandan yeni yatırımlar için kaynak yaratılmasına yönelik olarak mevcut bazı termik santrallerin işletme haklarının özel şirketlere devri çalışmaları da sürdürülmektedir.

Uygulanmakta olan makroekonomik program çerçevesinde, bir taraftan alım garantili santral projelerinin yapımına sınırlama getirilirken, diğer taraftan enerji sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalara hız verilmiş bulunmaktadır. Bu çerçevede elektrik enerjisi sektörünün yeniden yapılandırılmasına ilişkin çalışmaların yıl sonuna kadar tamamlanması hedeflenmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Enerji arzında sürekliliğin ve güvenilirliğin sağlanması esastır. Bunun yanısıra sanayide üretim ve toplumsal hayatta refah girdisi olarak enerjiyi istikrarlı bir şekilde mümkün olan en düşük maliyetle temin etmek temel amaçtır.

2001 yılında, birincil enerji ve elektrik enerjisi üretim ve tüketim değerlerinin hedef alınan ekonomik büyümeye paralel bir seyir takip etmesi beklenmektedir. Bu çerçevede birincil enerji tüketiminin yüzde 4,8 oranında artarak 82,6 milyon ton petrol eşdeğeri, kişi başına tüketimin ise 1.247 kg petrol eşdeğerine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Birincil enerji üretiminin ise 29,9 milyon ton petrol eşdeğeri olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Buna göre, 2001 yılında yurtiçi kaynakların toplam enerji arzı içindeki payının yüzde 36 mertebesinde oluşması beklenmektedir.

2001 yılında, başta doğalgaz olmak üzere, linyit, petrol ürünleri ve hidrolik enerji tüketiminde artış olacağı tahmin edilmektedir.

Elektrik enerjisi tüketiminin, hedeflenen ekonomik büyümeye paralel olarak ve elektrik arzındaki kısıtlar çerçevesinde 2001 yılında, yüzde 7,5 artışla 136,5 milyar kWh

olarak gerçekleşmesi tahmin edilmektedir. Buna göre kişi başına elektrik tüketimi 2.060 kWh/yıl olacaktır.

Yıl içinde, toplam 1.997 MW güç ilavesiyle kurulu gücün 29.203 MW'a, ortalama üretim kapasitesinin de 154 milyar kWh'a ulaşması beklenmektedir.

Enerji sektöründe temel amaç, artan nüfusun ve gelişen ekonominin enerji ihtiyaçlarının sürekli ve kesintisiz bir şekilde ve mümkün olan en düşük maliyetlerle, güvenli bir arz sistemi içinde karşılanabilmesidir.

Enerji alt sektörlerinde, değişen ekonomik konjonktür ve artan özelleştirme faaliyetleri paralelinde özel kesimin daha aktif rol oynayabileceği bir yapıya dönüşüm amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda başta elektrik ve doğal gaz alt sektörleri olmak üzere, enerji kaynaklarının üretiminden tüketimine kadar her aşamada özel kesimin en üst düzeyde yatırım ve işletme faaliyetlerine katılımı için gerekli yasal ve kurumsal değişikliklerin yapılması önem arz etmektedir.

Bu düzenlemeler yapılırken yatırımların, ülke ihtiyaçlarını en uygun maliyetlerle, yeterli ve güvenli şekilde karşılayacak düzeyde, istikrarlı ve sürekli biçimde gerçekleştirilmesi amaçlanacaktır.

Elektrik sektörünün optimal bir sistem anlayışıyla geliştirilmesi esastır. Yeni projeler, tip (hidrolik, gaz, kömür, nükleer ve rüzgar gibi), kapasite ve yer itibarıyla, detaylı çalışmalarla belirlenecektir.

Özel kesimin enerji yatırımlarına yönlendirilmesi sağlıklı işleyen bir proje seçim, değerlendirme, denetim ve işletim yaklaşımıyla sağlanacaktır. Ancak bu şekilde büyük ve finansal açıdan güçlü şirketlerin sektöre çekilmesi mümkün olabilecektir.

Elektrik sektöründe, tasarlanan rekabete dayalı bir sistemin yerleştirilmesini engelleyici uzun vadeli alım anlaşmalarından kaçınılacaktır.

Elektrik açığına veya fazlalığına yer vermeyen, sistem yük ihtiyaçlarına uygun büyüklük ve tipte seçilmiş projelerle geliştirilmiş bir elektrik üretim sisteminde, şirketler daha düşük maliyet ve alım garantileriyle ve daha güvenli bir şekilde faaliyet gösterebilecek, sektörün özel kesime açılımı daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilecektir.

Sektör kaynak politikaları içinde doğal gazın özel bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Fiyat, verimlilik ve çevre açısından avantajlarıyla doğal gazın tüketim payı artırılacak ve bu gelişimin planlı ve sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi sağlanacaktır.

Uzun vadeli gaz alımlarına ait girişimler, elektrik sektöründeki optimal sistem gelişim planları ile konut ve sanayi gelişim plan ve politikaları çerçevesinde gerçekleştirilecektir.

Yeniden yapılanma çalışmaları gerçekleştirilirken yaşanacak dönüşüm sürecinde, yatırım, üretim ve işletme faaliyetlerinde herhangi bir aksamaya neden olunmaması için gereken tedbirler alınacaktır.

Elektrik üretim alt sektöründe düzenlemeler yapılırken santrallerin optimal gelişim planları çerçevesinde programlanmasına, yatırım, işletme ve enerji satış aşamalarında en düşük maliyetlere ulaşılabilmesi amacıyla rekabetin sağlanmasına, bu faaliyetleri yürütecek şirketlerde yeterlilik aranmasına ve sistemin kredilendirilebilir ve kendini finanse eder bir yapıda oluşturulmasına önem verilecektir.

- 210 -

Elektrik dağıtım alt sektörü yeniden yapılandırılırken; rekabetin sağlanması amacıyla büyük tüketicilere kendi elektrik üreticilerini seçme serbestisinin verilmesi, dağıtım şirketlerinin elektriği doğrudan üreticilerden alma haklarının olması, üreticilerden rekabet sonucu daha düşük fiyatlarla satın alınabilecek enerjinin maliyetinin dağıtım şirketlerince küçük tüketicilere yansıtılması gibi hususlar dikkate alınacaktır.

Doğal gaz sektöründe yeniden yapılanma aşamasında, bölgesel özel gaz dağıtım şirketlerinin oluşumu ve böylece doğal gaz kullanımının ülke çapında yaygınlaşması üzerinde önemle durulacaktır.

Elektrik üretim ve dağıtım sisteminin özel kesime devrine paralel olarak, daha verimli ve etkin bir sistem hedef alınmaktadır. Bu doğrultuda elektrik dağıtım sisteminde kayıp ve kaçak miktarlarında azalma, tahsilat oranında artış hedeflenmektedir. Elektrik maliyetlerinin tarifeye yansıtılması ve kaçak tüketimin engellenmesiyle daha etkin ve tasarrufu özendirici bir tüketim yapısına ulaşılabilecektir.

Elektrik sektörünün yanı sıra enerji sektörünün diğer faaliyet alanlarında da daha verimli, tasarruflu ve temiz çalışan üretim, nakil ve tüketim teknolojilerine önem ve öncelik verilecektir.

Çevrenin korunması amacı da dikkate alınarak, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve tüketimde daha büyük oranlarda yer alması için tedbirler geliştirilecektir. Böylece yerli fosil enerji kaynaklarının yanı sıra yenilenebilir enerji kaynaklarının da katılımıyla ülke enerji potansiyelinin en üst derecede değerlendirilmesi sağlanacaktır.

2001 yılında, kısa dönemde elektrik açığını hafifletmek için kararlaştırılan tedbirlerin uygulanmasına önem verilecektir. Bu çerçevede, rehabilitasyon çalışmalarıyla mevcut santrallerin verimleri artırılacak, iletim ve dağıtımda yaşanan darboğazların giderilmesi amacıyla iletim tesisleri ile şehir şebekeleri yatırımlarına ve kayıp ve kaçakların azaltılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilecektir.

Arz yetersizliğinin aşılabilmesi ve yüksek artış hızını sürdüren elektrik talebinin önümüzdeki yıllarda kesintisiz ve emniyetli bir şekilde karşılanabilmesi için enerji yatırımlarında süreklilik sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Elektrik ve doğal gaz sektörlerinde özel ve kamu kesimi faaliyetlerini düzenleyerek, tüketici haklarının korunmasının yanı sıra, etkin ve verimli bir arz sistemi kurulmasını amaçlayan, rekabete açık, sağlıklı ve işler bir serbest piyasanın oluşturulması için 2000 yılı sonuna kadar yapılacak yasal düzenlemeler çerçevesinde, 2001 yılında, öngörülen yeni yapının kurumsallaşmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilecektir.

X. ULAŞTIRMA

1. GENEL ULAŞTIRMA POLİTİKALARI

2000 yılında, ulaştırma sektöründe toplam 1.426 trilyon lira kamu sabit sermaye yatırımı öngörülmüştür. Yıl içinde program ödeneğinin yüzde 25'i kadar ilave kaynak sağlanmasıyla, yıl sonu itibarıyla 1.835 trilyon lira yatırım gerçekleşmesi beklenmektedir. 2000 yılı ulaştırma sektörü kamu yatırımlarının yüzde 52,8'inin karayolu, yüzde 22,5'inin havayolu, yüzde 17,9'unun boru hattı, yüzde 4'ünün demiryolu, yüzde 2,8'inin ise denizyolu sektörlerinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

- 211 -

Yurt içi yük taşımalarında karayolunun yüzde 88,7 payla ağırlığını koruduğu ve demiryolunun yüzde 5,2, denizyolunun yüzde 4,6 ve boru hattının yüzde 1,5 paya sahip olduğu gözlenmektedir. Yurt içi yolcu taşımalarının yüzde 95,2'si karayolu ile yapılmıştır. Yurt dışı yük taşımaları denizyolu, yolcu taşımaları ise havayolu ağırlıklı yapısını korumuştur.

Ulaştırma sektöründeki yatırımcı ve işletmeciler kuruluşların ayrı bakanlıklar ve müsteşarlıklar altında örgütlenmiş olması, sektörde verimsiz bir yatırım ve işletme düzeninin yerleşmesine yol açmaktadır.

Ekonomik ve sosyal gelişmenin ihtiyaç duyduğu ulaştırma hizmetlerinin ekonomik ve güvenli bir şekilde karşılanması, ulaşım türleri arasında ülke gereksinimlerine uygun dengenin sağlanması, ulaştırmada can ve mal güvenliğinin yanı sıra çevreye verilen zararın en aza indirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinden en üst düzeyde yararlanılması amaçlanmaktadır.

Artan çevre bilinci nedeniyle giderek önem kazanan sosyal maliyet kavramının ulaştırma sektöründe planlama ve projelendirme aşamasında dikkate alınması amacıyla, Avrupa Ulaştırma Bakanları Konseyi çerçevesinde yürütülen çalışmalara paralel olarak, ülkemizde de ulaştırma alt sektörlerinde sosyal maliyetlerin belirlenmesi çalışmaları başlatılacaktır.

TABLO: VI.24- Ulaştırma Sektörü Yolcu Taşımalarında Gelişmeler

ALT SEKTÖR	1999	2000 Ger.Tahmini	2001 Tahmin	(Milyon Yolcu-Km) Yüzde Değişme	
				2000/ 1999	2001/ 2000
YURT İÇİ					
Karayolu (1)	189 882	201 300	213 000	6,0	5,8
Demiryolu	6 116	5 900	6 200	-3,5	5,1
Denizyolu	621	636	656	2,4	3,2
Havayolu (2)	3 371	3 587	3 957	6,4	10,3
TOPLAM	199 990	211 423	223 813	5,7	5,9
YURT DIŞI					
Denizyolu(2)	103	98	101	-4,9	3,1
Havayolu (2)	10 532	12 913	14 243	22,6	10,3
TOPLAM	10 635	13 011	14 344	22,3	10,2

(1) Otoyol+devlet yolu+il yolu taşımaları toplamıdır.

(2) Yalnız kamu sektöründe yapılan taşımalardır.

AB ile entegrasyon sürecinde, ulaştırma politikalarında uyum sağlanması için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemelerin hazırlık çalışmalarına hız kazandırılacak, kısa erimli hedeflere ulaşılabilmesi için gerekli çalışmalar tamamlanacaktır. Gelişen ekonomik ve uluslararası ilişkilerin gerektirdiği ulaştırma alt yapısı ülke yararları ve olanakları göz önünde tutularak, uluslararası ulaştırma politikamızın esas ve öncelikleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

Ulaştırma Bakanlığının koordinasyonunda ilgili kuruluşların katılımı ile gerçekleştirilecek olan Ulaştırma Ana Planının kapsamı ve yöntemi konusunda yapılması öngörülen çalışmalara hız kazandırılacaktır. Bu çerçevede, Plan için gerekli veri tabanının oluşturulması öncelikle ele alınacaktır.

TABLO: VI.25- Ulaştırma Sektörü Yük Taşımalarında Gelişmeler (Milyon ton-km)

ALT SEKTÖR	1999	2000 Ger. Tahmini	2001 Tahmin	Yüzde Değişme	
				2000/ 1999	2001/ 2000
YURT İÇİ					
Karayolu (1)	155 254	162 000	170 000	4,3	4,9
Demiryolu	7 951	9 500	10 500	19,5	10,5
Denizyolu (2)	8 200	8 450	8 660	3,0	2,5
Havayolu (3)					
Yolcu Dahil (3a)	275	295	312	7,3	5,8
Kargo+Posta+F.Bagaj (3b)	18	19	20	5,6	5,3
Boru hattı					
Ham Petrol	3 041	2 672	3 332	-12,1	24,7
D. Gaz (milyon Nm küp) (4)	8 692	10 134	10 955	16,6	8,1
TOPLAM	174 464	182 641	192 512	4,7	5,4
YURT DIŞI					
Demiryolu	286	300	350	4,9	16,7
Denizyolu (2)	485 000	505 000	520 000	4,1	3,0
Havayolu (3)					
Yolcu Dahil (3a)	979	1 286	1 428	31,4	11,0
Kargo+Posta+F.Bagaj (3b)	306	400	445	30,7	11,3
Boru hattı					
Ham Petrol (Transit)	26 494	25 640	28 845	-3,2	12,5
TOPLAM	512 086	531 340	549 640	3,8	3,4

(1) 1996 yılından itibaren Otoyol+Devlet Yolu+İl Yolu taşımaları toplamıdır.

(2) Denizyoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsamaktadır. Hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.

(3) Yalnız kamu sektöründe yapılan taşımalardır.

(3a) Yolcu ağırlığı ve bagajı (20 kg./yolcuya kadar) dahil taşınan yük (Toplama dahil değildir).

(3b) Taşınan kargo + posta + fazla bagaj (Toplama dahildir).

(4) Rusya Federasyonu-Türkiye DGBH ile yapılan doğal gaz taşımalarıdır. (Toplama dahil değildir).

2. DEMİRYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

TCDD'nin yeniden yapılanmasının gerçekleştirilememesi ve sektöre özel kesim katılımının sağlanamamasının yanı sıra, gelişen teknoloji ve yönetim tekniklerinin izlenememesi sektörün temel sorunu olmaya devam etmektedir. Mevcut yapısı ile demiryolları, ulaştırma sektörü içindeki rolünü yerine getirememekte ve gelişen ekonominin yarattığı talepleri karşılayamamaktadır.

1999 yılında demiryollarında 220 km yol yenilemesi yapılmıştır. 2000 yılında, Marmara Bölgesinde meydana gelen deprem nedeniyle hasar gören Gebze-Körfez-Arifiye kesimindeki 62,5 km'lik çift hatlı güzergahın 32,5 km'si dahil olmak üzere toplam 400 km yolun yenilenmesi programlanmıştır. Ancak, gerçekleşmenin 225 km düzeyinde olması beklenmektedir.

2000 yılında, demiryollarında yurt içi yolcu taşımalarında yüzde 3,5 düşüş beklenmektedir. Akaryakıt fiyatlarındaki artış nedeniyle yük taşımalarında demiryoluna yönelim gözlenmekte ve 2000 yılında yük taşımalarının yüzde 19,5 oranında artması beklenmektedir.

Gebze-Halkalı Banliyö Hattının İyileştirilmesi ve Demiryolu Boğaz Tüp Geçişi projesinin, Demiryolu Boğaz Tüp Geçisi kısmını finanse etmek üzere Japon kredi kuruluşu

(Japan Bank For International Cooperation-JBIC) ile imzalanan anlaşma çerçevesinde mühendislik ve müşavirlik hizmetlerinin ihalesine çıkılmış olup değerlendirme çalışmaları devam etmektedir.

Türkiye'nin Orta Asya ülkeleri ile ekonomik ilişkilerinin güçlendirilmesi açısından önem taşıyan Türkiye-Gürcistan (Kars-Tiflis) Demiryolu Bağlantısı projesine kredi temini konusunda bir gelişme sağlanamamıştır.

TCDD tarafından yürütülen banliyö hizmetlerinde işletmeciliğin mahalli idarelere devri yönünde çalışmalara devam edilmiştir. Banliyö işletmeciliğinin İzmir hafif raylı taşıma sistemi ile bütünlüğünü sağlayacak Aliağa-Menemen-Basmane-İzmir (Cumaovası) Sinyalizasyon ve Elektrifikasyon Tesisleri projesinin kredili olarak yapımına başlanmıştır. Ayrıca, kent içi raylı taşımacılığa uygun yeni alt yapı gereklerinin belirlenmesi çalışmaları mahalli idare ile işbirliği içinde sürdürülmektedir.

2000 yılında, Van Gölü Demiryolu Geçişi, Bandırma-Bursa-Osmaneli/Ayazma-İnönü, Çankırı-Çorum-Amasya demiryolu projelerinin etüd-proje işleri tamamlanacaktır. Yıl içinde ayrıca, demiryolu şebekesinin kuzey-güney ekseninde geliştirilmesi amacıyla başlanan Samsun-İskenderun Demiryolu Fizibilite Etüdünün tamamlanması beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Demiryolu işletmeciliğinin piyasa koşullarına uyumlu, ticari odaklı ve etkin hizmet üretir konuma getirilerek, ülke ulaşım sistemi içindeki rolünün güçlendirilmesi temel amaçtır. Bu amaçla, devlet ve işletici kuruluş TCDD arasındaki ilişkileri yeniden tanımlayan, kuruluşa mali ve idari özerklik sağlayan, kuruluşun asli olmayan faaliyetlerden arındırılmasına ve sektöre özel kesim katılımına uygun ortam hazırlayan bir hukuki alt yapının oluşturulması önem arz etmektedir. Bu düzenlemeler, AB'nin yapısal ve teknik normlarına uyum sağlanması açısından da bir zorunluluktur.

Yasal düzenleme çalışmalarının yanı sıra, TCDD'nin iş birimi bazında teşkilatlandırılarak müşteri odaklı bir yapıya geçilmesi, bağlı ortaklıklar ile yol yenileme ve bakım gibi hizmetlerde özel kesim katılımının sağlanması, ekonomik olmayan trenlerin bir program çerçevesinde kaldırılarak mali yapıdaki bozulmayı azaltacak tedbirlerin alınması gerekli görülmektedir.

Banliyö işletmeciliğinin mahalli idarelere devri yönündeki çalışmalara devam edilecektir.

Demiryolu işletmeciliğinde etkinliği artırmak üzere alt yapı iyileştirme ve modernizasyon yatırımlarına öncelik verilecektir. Ayrıca, artan konteyner taşımacılığı taleplerini karşılamak üzere, önemli üretim merkezlerinde yüklerin sisteme erişebilirliğini artıracak ve demiryolu-liman entegrasyonunu güçlendirecek konteyner kara terminallerinin kurulması çalışmalarına hız kazandırılacaktır.

1999 yılında alt yapı eksikliklerine rağmen işletmeye açılan İzmit Kentiçi Dört Hatlı Demiryolu Geçişi projesi tamamlanacaktır.

Demiryolu işletmeciliğinde etkin karar alma mekanizmasının oluşturulması açısından önem taşıyan İşletme Yönetim Bilgi Sisteminin kurulması çalışmalarına hız kazandırılacaktır.

Gebze-Halkalı Banliyö Hattının İyileştirilmesi ve Demiryolu Boğaz Tüp Geçiş projesinde, mühendislik ve müşavirlik hizmetleri işinin ihalesi tamamlanarak, Demiryolu Boğaz Tüp Geçiş kısmının yapımına geçilmesi için gerekli hazırlıklar sürdürülecektir.

Ayrıca, Gebze-Halkalı Banliyö Hattının İyileştirilmesi kısmı için kredi temini çalışmalarına ağırlık verilecektir.

Türkiye-Gürcistan (Kars-Tiflis) Demiryolu Bağlantısı projesinde kredi arayışına devam edilecek, uygulama projeleri ve ÇED etüdüne başlanarak yapım için gerekli teknik çalışmalar sürdürülecektir.

Demiryolu ağının doğu-batı ekseninde geliştirilmesini amaçlayan Ankara-İstanbul Sürat Demiryolu projesinin bir bütün olarak değerlendirilmesine imkan sağlayacak kapsamlı bir etüd-proje çalışması başlatılacaktır.

2001 yılında, 4 adet manevra lokomotifi, 34 adet yolcu vagonu ve 100 adet yük vagonu temin edilecek, elektrikli anahat lokomotifi temini ile ilgili çalışmalar sürdürülecektir. Ray temin edilmesi halinde yol yenilemesi yapılabilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Başta kamusal nitelikli hizmetler olmak üzere devletin ve işletici kuruluş TCDD'nin sorumluluklarını yeniden tanımlayan ve sektöre özel kesim katılımına uygun ortam oluşturacak yasal düzenleme hazırlıkları tamamlanacaktır.

Demiryollarında kurumsal yapıdaki yetersizlik ve eksikliklerden kaynaklanan sorunların çözümü kavuşturulması amacıyla TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılacaktır.

3. DENİZYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

2000 yılı sonunda, limanlarımızdaki yükleme-boşaltma faaliyetlerinin 165 milyon tona, konteyner trafiğinin 1.570 bin TEU'ya ulaşması beklenmektedir.

Deniz ticaret filosu tonajının kiralık gemiler hariç 10,4 milyon DWT olması ve filonun dış ticaret taşımalarından aldığı payın yüzde 34 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Uluslararası Ro-Ro seferleri 27 gemi ile sürdürülmektedir.

Tamamlanan İstanbul ve Marmara Yöresi Liman İhtiyacı Etüdü çerçevesinde; Kuzey Marmara (Tekirdağ) Limanının YİD modeliyle yapımına ilişkin işlemler başlatılmıştır. Derince Konteyner Terminali, YİD modeli kapsamında ihale edilmiş olup, uygulama sözleşmesi imzalanmış, imar planı çalışmalarına başlama aşamasına gelinmiştir. Filyos Limanının YİD modeli ile inşaatı için sözleşme imzalanmış, plan tasdiki beklenmektedir. YİD kapsamında yaptırılacak olan Çanakkale Limanı Üst Yapı Tesisleri Projesinin de ihale edilebilmesi için YPK'dan yetki alınmıştır. 2000 yılında, Erdek Feribot İskelesi ve Çekek Yeri İnşaatı, Samsun Limanı Eğitim Fakültesi Arası Dolgu Sahası Sahil Tahkimatı, Hopa Limanı Onarımı ve Mendirek Uzatması ve Mersin Limanı Geliştirilmesi projeleri tamamlanacaktır. İki adet deniz trafik kontrol ve acil müdahale römorkörü hizmete girecektir. Marmara Depreminde büyük hasar gören Derince Limanının hasar giderme çalışmalarına başlanmış olup 2002 yılında tamamlanması beklenmektedir.

Liman gelişim kararlarının sağlıklı bilgi ve verilere dayandırılmasını sağlamak üzere 1999 yılında başlatılan Limanlar Master Planı çalışmaları 2000 yılı sonuna kadar tamamlanacak, yeni liman yapım kararlarının bu plan sonuçlarına dayandırılması sağlanacaktır.

1999 yılı sonunda yürürlüğe giren Türk Uluslararası Gemi Sicil Kanununun uygulama yönetmeliği 2000 yılı içerisinde yayımlanmıştır. D.B. Deniz Nakliyatı T.A.Ş. özelleştirilmiş, TDİ'ye ait yük ağırlıklı 7 adet limandan sonra, yolcu ağırlıklı Çeşme, Marmaris, Kuşadası, Dikili ve Alanya limanlarının işletme hakkı da özel sektöre devredilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

2001 yılı sonunda, deniz ticaret filosu tonajının 10,8 milyon DWT'ye, limanlardaki yükleme-boşaltma faaliyetlerinin 170 milyon tona ve konteyner trafiğinin de 1.650 bin TEU'ya ulaşması beklenmektedir.

Kuzey Marmara (Tekirdağ) Limanının YİD modeliyle yapımına ilişkin 1998 yılında başlatılan çalışmaların 2001 yılında ihale aşamasına gelmesi beklenmektedir. YİD kapsamında gerçekleştirilecek İzmir Limanı Taraması ve Tevsii Projesinin 2001 yılında ihale edilmesi öngörülmektedir. Marmara depremde hasar gören Derince Limanının onarımına hız kazandırılacaktır. 2001 yılında Türk Boğazları Gemi Trafik Kontrol Sistemi projesi büyük ölçüde gerçekleştirilecek, Haydarpaşa, İzmir ve Mersin Limanlarının elleçleme kapasitelerini artıracak olan Liman Tesis Teçhizatı ve Modernizasyonu (III) projesi tamamlanacaktır. Karadeniz'deki doğal afetin deniz yapılarında meydana getirdiği hasarların onarımının ise Trabzon Limanı haricinde 2001 yılında tamamlanması beklenmektedir.

Limanlarımızın, AB ve diğer uluslar arası limancılık stratejileri ile uyumlu bir işletme politikası izlenerek, mevzuat ve teknolojik gelişmelere uygun ve bölgesel limanlarla rekabete dayalı çağdaş işletmecilik esasları içerisinde çalıştırılması için gerekli önlemler alınacaktır.

Özelleştirme stratejileri değerlendirilirken, ulusal özelleştirme amaçları, yönetimin etkinliği, sektör kullanıcıları ve çalışanların ihtiyaçları, ülkenin dış ticaret ve ekonomi politikası, sektörle ilgili kuruluşlar ve sektörü etkileyecek diğer unsurlar dikkate alınarak, kuruluşa en uygun özelleştirme yöntemi seçilmesine önem verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Liman işletmeciliğinin otonom bir yapıya kavuşturulması suretiyle uluslar arası rekabete hazır hale getirilmesi için gerekli idari ve hukuki düzenleme çalışmalarına devam edilecektir.

Liman devleti kontrollerine ilişkin taraf olduğumuz sözleşmelerin yanı sıra, daha sonra geliştirilecek tadil ve protokollerin zamanında onaylanması sağlanacaktır. Böylece etkin bir kontrol ve denetim mekanizması kurulacaktır.

4. HAVAYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

2000 yılında havaliman ve meydanlarında gerçekleşen yolcu trafiğinin, dış hatlarda 1999 yılındaki 17,0 milyon yolcu seviyesinden yüzde 20,1 artışla 20,5 milyona, toplamda ise 1999'daki 30,0 milyon yolcu seviyesinden yüzde 12,6 artışla 33,8 milyona çıkması beklenmektedir.

DHMI sorumluluğundaki havalimanı ve meydanlarının sayısı 20'si uluslar arası statüde olmak üzere 38'e ulaşmıştır.

- 216 -

Son yıllarda yapılan Antalya Havalimanı Yeni Dışhatlar Terminal Binası, Atatürk Havalimanı Yeni Dışhatlar Terminal Binası, Bodrum/Milas Havalimanı, Samsun/Çarşamba Havaalanı, Nevşehir/Kapadokya Havalimanı, Isparta Havalimanı gibi projelerin tamamlanmasının yanısıra birçok meydana gerçekleştirilen idame-yenileme çalışmaları ve mevcut terminal binalarının kapasitelerinin artırılması sonucu sektörde sunulan hizmetin iyileştirilmesi sağlanmıştır. YİD modeli kapsamındaki projelerden Atatürk Havalimanı Yeni Dış Hatlar Terminal Binasının tamamlanmasıyla 15 milyon yolcu/yıl'lık, Antalya Havalimanı Yeni Dışhatlar Terminal Binasının tamamlanmasıyla da 5 milyon yolcu/yıl'lık ilave kapasite oluşturulmuştur.

2000 yılı içinde Esenboğa II.Pist, Apron, Taksirut Onarımı ve Çevre Tel Örgü Yapımı projesi ve Sabiha Gökçen Havaalanı projesinin tamamlanması, Konya Havaalanı ve Bursa-Yenişehir Havaalanı'nın da uçuş ünitelerinin hizmete açılması beklenmektedir.

THY tarafından sürdürülen modernleşme ve gelişim politikaları kapsamında, 49 adet orta kapasite orta menzil B737-800 uçağının alımı programlanmış, böylece filonun önemli ölçüde yenilenmesi amaçlanmıştır. Filosunda bulunan 1 adet kargo uçağının yanı sıra 2000 yılı itibarıyla filoya katılan 7 adet B737-800 uçağı ve 1 adet A340-300 uçağı ile birlikte 73 uçak ve 11.917 koltuk kapasitesine ulaşan THY filosu, 5,9 olan yaş ortalaması ile dünyanın genç filoları arasında yer almaktadır.

THY'nin, yurt içi ve yurt dışı yolcu-km değerlerinin 2000 yılında sırasıyla yüzde 6,4 ve yüzde 22,6 oranında artması beklenmektedir.

Özel sektör havayolu işletmeleri son yıllarda turizm sektöründe yaşanan dalgalanmalardan olumsuz etkilenmiş, dış hat yolcu taşımacılığında 1999 yılı itibarıyla yüzde 32 olan pazar payları 2000 Ağustos ayı itibarıyla yüzde 29 olarak gerçekleşmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Havalimanı ve meydanlarında gerçekleşen trafiğin Atatürk, Antalya, Esenboğa, Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum/Milas, Adana ve Trabzon Havalimanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Dolayısıyla, bu meydanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi sektör açısından önem ve önceliğini korumaktadır. Bu nedenle yatırımlardaki öncelik, bu meydanların hizmet kapasitelerinin ve standartlarının yükseltilmesine verilecektir.

Avrupa Havacılık Otoriteleri Birliğine (Joint Aviation Authorities-JAA) girme sürecinde olan ülkemizde Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, sektörün ihtiyaçlarına cevap verebilecek bağımsız bir yapıya kavuşturulacaktır. Bu çerçevede sektörde hizmet veren tüm kurum ve kuruluşların Avrupa Havacılık Kurallarını (Joint Aviation Regulations-JAR) benimsemeleri sağlanacaktır.

2001 yılında havalimanı ve meydanlarında yolcu trafiğinin, iç ve dış hatlar toplamında 37,8 milyon yolcu seviyesine ulaşması beklenmektedir.

Atatürk Havalimanı 18/36 Paralel Pist, Apron ve Bağlantı Yolları Yapımı, Antalya-Gazipaşa Havaalanı İnşaatı ile Konya Havaalanı İlave Üstyapı ve Müteferrik İşler İnşaatı projeleri tamamlanacak, Antalya Havalimanı II. Pist İnşaatı ile Gökçeada Havaalanı Altyapı İnşaatı projeleri öncelikle ele alınacaktır.

Turizm sektöründe beklenen gelişmeleri de dikkate alan bir yaklaşımla, programlanmış yatırımlar ile mevcut alanların modernizasyonu ve kapasitelerinin artırılması önemini koruyacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sivil Havacılık Genel Müdürlüğünün yaptırım gücünü artırmak amacıyla başlatılan yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

STOL havaalanlarının yapımı, mülkiyeti, işletilmesi ve idamesi konularında yetki ve sorumlulukların belirlenmesi amacıyla yasal düzenleme çalışmaları sürdürülecektir.

5. KARAYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

2000 yılında, şehirlerarası yolcu taşımalarının yüzde 95'inin, yük taşımalarının ise, yüzde 4,3 artışla, yüzde 89'unun karayolu ile gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

Yurt içi taşımacılıkta kurumsallaşmanın sağlanmasına ve taşımacılıkta sağlıklı bir rekabet ortamının yaratılmasına zemin oluşturacak Karayolu Taşıma Kanunu Tasarısı hazırlanarak TBMM'ye sunulmuştur.

2000 yılında, 50 km otoyol ve 29 km bağlantı yolunun hizmete açılması ile toplam otoyol ağına 1.803 km'ye ulaşması beklenmektedir. 1998 yılı sonunda finansmanı dış kredi ile sağlanmak üzere ihaleleri yapılan Ankara-Pozantı Otoyolunun Kemerhisar-Pozantı kesimi ile Bursa çevre yolunda yıl içinde yapım çalışmaları başlatılmıştır. İzmit Körfez Köprüsü ve Dilovası-Orhangazi Otoyolunun YİD modeli çerçevesinde ihale çalışmalarına devam edilmektedir.

2000 yılında toplam 495 km beton asfalt yapımı ve yenilemesi ile 469 km asfırlı sathi kaplama yapımının gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Ankara-Polatlı-Sivrihisar projesi tamamen bitirilmiş olup, Ankara-Zonguldak karayolu güzergahı üzerinde yenileme çalışmaları tamamlanan Dorukhan Tüneli trafiğe açılmıştır.

Doğu Karadeniz Sahil Yolu projesi kapsamında devam eden yapım çalışmaları, yıl içinde temin edilen 180 milyon dolar tutarında dış kredi ile büyük ölçüde hızlandırılmıştır. Diğer taraftan, Antalya-Alanya 4. kesim için 32 milyon dolar kredi temin edilmiştir. Bozüyük-Bilecik-Adapazarı projesinin Bozüyük-Mekece kesiminin Japon kredisi ile finanse edilmesi yönünde ön mutabakat sağlanmıştır.

2000 yılında, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne sağlanan ek ödeneklerle, 2.400 km asfalt, 4.150 km stabilize ve 50 km beton, il özel idarelerinin kaynaklarıyla da 7.000 km asfalt, 450 km stabilize ve 15 km beton köy yolu yapımının gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

Marmara depremi nedeniyle, İzmit-Sakarya kesiminde yer alan otoyol ile devlet yolları ve çeşitli il ve köy yollarında meydana gelen hasar tamamen giderilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Karayollarında; ülkemizin Ortadoğu, Asya ve Avrupa bağlantılarındaki avantajlı konumundan faydalanmak ve yurt içi ekonomik ve sosyal gelişmenin gerektirdiği karayolu alt yapısını oluşturmak üzere, karayolu ağı, trafiğin gerektirdiği kesimlerde bölünmüş yol sistemi ve köprü bağlantıları ile geliştirilecek, Karadeniz ve Akdeniz sahil yolları ve bağlantılarının bitirilmesine önem verilecek, büyük şehir geçişlerinin çevre yollarına dönüştürülmesine devam edilecektir.

- 218 -

GAP Bölgesinin, ülkemizin kuzeydoğusunda yer alan ülkelerle beklenen ihracat ilişkilerinin etüdü yapılarak gerekli alt yapı ihtiyacı belirlenecektir.

Türk Cumhuriyetleriyle ve komşu ülkelerle karayolu bağlantılarının iyileştirilmesi amacıyla başlatılan çalışmalara hız verilecektir.

Yapımı devam eden otoyollardan, 2001 yılında 15 km otoyol ve 24 km bağlantı yolu olmak üzere toplam 39 km'lik kesimin hizmete açılması planlanmıştır. Böylece, toplam otoyol ağı uzunluğu 1.842 km'ye ulaşacaktır.

2001 yılında, Bursa Çevre Yolunda, Ankara-Pozantı Otoyolunun Kemerhisar-Pozantı kesiminde ve Gaziantep-Şanlıurfa Otoyolunda yapım çalışmalarına devam edilecek, Tarsus-Adana-G.Antep, Tarsus-Mersin, İzmir-Urla-Çeşme (şehir içi geçişi), İzmir-Aydın Otoyolu (İzmir Çevre Yolunun Karşıyaka kesimi hariç) bağlantı yolları ile birlikte tamamlanmış olacaktır.

Trafik güvenliğinde etkinliği sağlamak amacıyla, gelişmiş yöntemlerle yapılması planlanan araç muayenelerinin özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi yönünde çalışmalar sürdürülecektir. Trafik güvenliği kapsamındaki yatırımların programlanan sürede bitirilmesine ağırlık verilecektir.

Devlet yolları üzerinde yer alan ve tamamlanamayan köprülerin kaza kara noktalarını oluşturmaları ve 2001 yılında bitirilmesi programlanan yol kesimleri üzerinde yer alan köprülerin eş zamanlı bitirilmesi zarureti nedeniyle 2001 yılında bu köprülerin tamamlanmasına öncelik verilecektir.

2001 yılında İzmir-Manisa, Menemen-Manisa, (Sındırgı-Simav) Ayrımı-Demirci-Salihli, Sivrihisar-Emirdağ, Bursa-İnegöl-Bozüyük, Muğla Geçişi, Gerede-Bolu-Kaynaşlı, Yerköy Ayrımı-Yozgat-Sorgun ve İstanbul-Şile-Ağva yollarının tamamlanması programlanmıştır. Yıl içinde devlet ve il yollarında toplam 450 km beton asfalt yapımı ve yenilemesi ile 400 km asfalt sathi kaplama yapımının gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Köy yollarında, grup köy yolu yapımına önem verilecek, bu yollar ile köy merkezlerine ulaşan yolların öncelikle asfaltlanması sağlanacaktır. 2001 yılında, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne yenileme dahil 2.000 km asfalt, 4.000 km stabilize ve 500 km beton köy yolu yapımının gerçekleştirilmesi programlanmıştır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Karayolu taşımacılığının sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için hazırlıkları tamamlanan ve TBMM Komisyonlarında görüşmeleri devam eden Karayolu Taşıma Kanun Tasarısının yasalaşması beklenmektedir. Bu yasaya bağlı olarak hazırlanması gereken Yurt İçi Yük Taşımacılığı Yönetmeliğinin, AB mevzuatı da dikkate alınarak düzenlenmesi çalışmaları tamamlanacaktır.

Karayollarında taşımacının sorumluluklarını belirleyen Ticaret Kanunu hükümlerinin, Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi (CMR Konvansiyonu) hükümleri ile uyumlandırılması çalışmalarına devam edilecektir.

6. BORU HATTI ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

Ülkemizi dünyanın önemli enerji dağıtım merkezlerinden birisi haline getirecek, Orta Asya ve Kafkasya bölgelerinde üretilen ham petrol ve doğal gazı Türkiye üzerinden Batı

Avrupa pazarlarına ulaştıracak boru hatlarının gerçekleştirilmesi amaçlı girişimler sürdürülmektedir. Bu kapsamda Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Boru Hattı projesinin Türkiye bölümünü anahtar teslim esasına göre yürütmek üzere BOTAŞ görevlendirilmiştir.

Rusya Federasyonu'ndan temin edilen gazı Malkoçlar'dan Ankara'ya ileten mevcut Rusya Federasyonu-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattının kapasite artırma çalışmalarına devam edilmiştir. Hat üzerindeki istasyon kapasitelerinin yükseltilmesi ile yeni kompresör istasyonları ve mevcut ana hattın bazı bölümlerine paralel yeni hatların yapım çalışmaları sürdürülmektedir.

Doğal gaz anlaşması yapılan ülkelerden temin edilecek gazı tüketim noktalarına taşımak üzere, 1.545 km uzunluğundaki Doğu Anadolu Doğal Gaz Ana İletim Hattı ile 500 km uzunluğundaki Samsun-Ankara Doğal Gaz İletim Hattının yapım çalışmaları sürdürülmekte olup, her iki hattın 2001 yılında tamamlanması suretiyle doğal gaz arz imkanları artırılabilecektir.

Doğu Anadolu Doğal Gaz Ana İletim Hattı üzerinde Sivas'tan alınacak bir branşman ile doğal gazı Malatya, Gaziantep, Osmaniye, Adana üzerinden Mersin'e iletecek 560 km uzunluğundaki Güney Doğal Gaz İletim Hattı ile, söz konusu ana hat üzerinde Konya'dan alınacak bir branşman ile doğal gazı, Isparta, Nazilli üzerinden İzmir'e iletecek 580 km uzunluğundaki Konya-İzmir Doğal Gaz İletim Hattı projeleri 2000 yılı içinde ihale edilecektir.

Doğal gaz kullanımının ülke çapında yaygınlaştırılması amacıyla yatırımlara devam edilmektedir. Bursa ve Eskişehir doğal gaz dağıtım şebekelerinin tevsi çalışmaları yürütülmekte olup, Eskişehir dağıtım şebekesinin, mevcut sistemin bazı servis hattı ve sayaç bağlantıları hariç 2000 yılında bitirilmesi öngörülmektedir. Bursa dağıtım şebekesi tevsi yatırımları ise talep artışı istikametinde 2001 yılında da sürdürülecektir.

Ege iletim hattı projesinin ikinci aşaması olan ve doğal gazı Karacabey'den İzmir'e ulaştıracak 250 km uzunluğunda ve 36" çapındaki Karacabey-İzmir Doğal Gaz Boru Hattı projesinin 2001 yılında bitirilmesi beklenmektedir.

Konutlarda kullanılan doğal gaz tüketimindeki hızlı artış eğilimi nedeniyle giderek önem kazanan, Tuz Gölündeki tuz domlarının ve Tarsus yakınlarındaki tuz yataklarının depolama amaçlı kullanımı çalışmaları sürdürülmektedir. Tuz Gölü Yeraltı Depolama Projesi yapılabilişliğinin tespiti için mühendislik ve müşavirlik çalışmasının ihalesi 2000 yılında yapılmıştır. TPAO tarafından da Kuzey Marmara ve Değirmenköy sahalarının, üretim sonrası doğal gaz yeraltı deposu olarak kullanımı için çalışmalar 2001 yılında sürdürülecektir.

BOTAŞ; kamu kuruluşlarından alacaklarının tahsilinde yaşadığı darboğazın yanında, doğal gaz anlaşması yapılan ülkelerden temin edilecek gazı yurt içinde taşımak için gerekli yatırım ihtiyacının artması nedeniyle yatırımlarını öz kaynakları ile yürütebilecek mali yeterliliğe sahip olmadığından devam eden projelerinin önemli bir bölümünü kredi ile finanse etmek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle kuruluşun asli görevi olan ana dağıtım hatlarının yapımı konularında çalışmalarını yoğunlaştırması önem kazanmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Hazar havzasındaki ham petrol ve doğal gazı Türkiye ve buradan da dünya pazarlarına ulaştıracak projeler başta olmak üzere uluslar arası ham petrol ve doğal gaz projelerine özel önem verilecektir.

- 220 -

Yeni doğal gaz boru hattı, dağıtım şebekeleri ve bağlantı hattı yatırımlarının, doğal gazın Türkiye genel enerji dengesi içindeki yerini uzun vadede belirleyecek bir etüde dayandırılması amacıyla yürütülen çalışmaların 2001 yılında tamamlanması beklenmektedir.

Doğal gazda arz güvenliğinin sağlanması ve kaynak çeşitlendirmesi politikası doğrultusunda, Türkmen doğal gazının ithali amacıyla, Doğu Anadolu Bölgesinden Türkiye'ye giriş yapacak yeni doğal gaz boru hattının inşası girişimlerinden olumlu sonuçlar alınması beklenmektedir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Rafineri ürünlerinin güvenli ve ekonomik bir şekilde taşınması amacıyla mevcut ürün boru hattı sisteminin etkin kullanımına yönelik düzenlemelere öncelik verilecektir.

Doğal gaz faaliyetlerine getirilen kısıtlamalar kaldırılarak piyasanın serbestleştirilmesi sağlanacaktır.

Doğal gaz kullanımının ülke çapında yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla sektörün yeniden yapılandırılması ve bu çerçevede özel gaz dağıtım şirketlerinin oluşumuna imkan verecek hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

XI. TURİZM VE TANITMA

1. TURİZM

a) Mevcut Durum

Uluslar arası turizm talebi son on yıllık dönemde yüzde 42 düzeyinde artış göstermiş ve uluslar arası turizm geliri 1999 yılında 455 milyar dolara, turist sayısı ise 650 milyona ulaşmıştır. 2000 yılında uluslar arası turizm hareketinin yüzde 4 artış göstererek, global turist sayısının 676 milyona, turizm harcamalarının ise yüzde 2,2 artışla, 465 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

1998 yılında ülkemize gelen turist sayısı 9,7 milyon kişi, turizm geliri ise 7,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılında ülkemize 7,5 milyon turist gelmiş ve turizm gelirleri bir önceki yıla göre yüzde 27,5 oranında bir azalma ile 5,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında ülkemize gelen turist sayısının 10 milyona, turizm gelirin ise 7,8 milyar dolara yükseleceği tahmin edilmektedir.

Son on yılda, Turizm Bakanlığından belgeli yatak kapasitesi 106 binden 312 bine yükselmiştir. Belediye belgeli otellerdeki 350 bin yataklık kapasitenin yanısıra ikincil konutlar ve yatırım aşamasındaki 254 bin yatakla birlikte toplam yatak kapasitesinin 1 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Sektörde 4.030 seyahat acentası faaliyet göstermektedir.

Türkiye Avrupa turizm pazarında yüzde 3 gibi oldukça önemli bir paya sahiptir. Ülkemiz, turist sayısı ve döviz gelirlerindeki artış hızıyla Avrupa'daki en büyük 20 turizm destinasyonu içinde turist girişleri açısından 15' inci, turizm gelirleri açısından 9' uncu sıradadır. OECD-Avrupa ülkelerinden gelenlerin sayısı 1998 yılında 5.476 bin olarak gerçekleşmiş, 1999 yılında 3.607 bine düşmüştür. 2000 yılının ilk 8 aylık döneminde ise OECD-Avrupa ülkelerinden gelenlerin sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 49,2'lik artışla 3.712 bin kişi olarak gerçekleşmiştir.

Yatay ve dikey entegrasyonlarla aşırı ölçüde büyüyen bazı yabancı tur operatörlerinin fiyat ve koşulları tek taraflı belirlemelerine sektörde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum ülkemiz turizmi için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Turizmde son yıllarda hızlı yatak kapasitesi artışına rağmen, tanıtım ve pazarlama, hava ve deniz taşımacılığı ve teknik alt yapı gibi konularda, kısa sürede giderilmesi gereken sorunlar ve eksiklikler bulunmaktadır. Dış tanıtım ve pazarlama konusundaki yapısal reform gereği önemini korumaktadır.

Turizmin yoğunlaştığı Ege ve Akdeniz kıyılarında çevre yozlaşmasının önlenmesi ve turizm altyapılarının tamamlanması amacıyla başlatılan ATAK projesinin dış kredi kullanımı ve yerel yönetimlerin organizasyonu açısından sorunları henüz çözülmemiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisinin geliştirilmesi, doğal ve kültürel değerlerin zenginleştirilerek sürekliliğinin sağlanması ve yerel halkın ve turistlerin turizmden beklentilerinin karşılanması sektörün temel amaçlarıdır.

Sektörle ilgili tüm yatırımların doğal, tarihsel, sosyal ve kültürel çevreyi koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde ele alınmasına özen gösterilecektir.

Turizm ürününde ve buna bağlı olarak müşteri profilinde niteliğin yükseltilmesi birinci önceliğe sahiptir. Bu öncelikten sayısal hedefler adına ödün verilmemelidir.

Turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak sertifikasyon sistemi getirilecektir.

Mevcut kapasiteleri karşılık sağlayacak fiyat ve doluluk oranlarında dolduracak talep yaratıncaya kadar, turizm teşviklerinde ağırlık öncelikle pazarlama alanına ve toplam kalite iyileştirilmesine verilecektir.

Öncelikli bölgelerde mevcut ikincil konutların pazarlanmasına yönelik organizasyonlar geliştirilecektir.

Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri dikkate alınarak potansiyel alanlar yaratmak amacıyla golf, kış, termal, yat, kongre, üçüncü yaş turizmi ve ekoturizm alanlarında geliştirme faaliyetlerine devam edilecektir.

Turizmde dış tanıtım stratejilerinin belirlenmesi, uygulamanın izlenmesi, denetimi ve finansmanına turizm işletmelerinin katılımını sağlayacak yeni yapılanma ile ilgili çalışmalar tamamlanacaktır.

Turizmin yaygınlaştığı bölgelerde teknik alt yapı yatırımlarının halkın, yerel yönetimlerin ve diğer kullanıcıların katılımı ile gerçekleştirilmesi amacıyla, ATAK Projesi çerçevesinde, öncelikli havzalarda uygulamalar sürdürülecektir.

Kullanan öder-kirleten öder ilkesi uyarınca kamu eliyle yapılacak teknik alt yapının finansmanına kullanıcıların katılımı sağlanacaktır.

Talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak, sektörde küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verilecek ve KOBİ statüsünde değerlendirilecek turizm işletmelerinin ihtiyaçlarını karşılayacak düzenlemeler yapılacaktır.

2001 yılında Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısının 320 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 355 bine ulaşacağı, ülkemize gelen turist sayısının 11 milyona, turizm gelirin ise 8,5 milyar dolara yükseleceği tahmin edilmektedir.

TABLO: VI.26- Turizm Sektöründeki Gelişmeler

	1999	2000 Gerç.Tah	2001 Progra m	Yıllık Ortalama Yüzde Artış	
				2000/1999	2001/2000
Yurda Gelen Yabancı Sayısı (bin kişi)	7 484	10 000	11 000	33,6	10,0
Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (bin kişi)	4 758	5 000	5 300	5,1	6,0
Turizm Geliri (Milyon \$)	5 203	7 800	8 500	49,9	9,0
Turizm Gideri (Milyon \$)	1 471	1 750	1 800	19,0	2,9

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Turizm Bakanlığı teşkilat ve görevlerine ilişkin Kanun, Türkiye Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanununun günün koşullarına uygun hale getirilmesi, Turistik Otelciler ve Turizm İşletmecileri Birliği Kanunu, Deniz Turizmi Birliği Kanunu, Türkiye Turist Rehberleri Birliği ve Turist Rehber Odaları Kanunu ile ilgili çalışmalar tamamlanacaktır.

Yat Turizm Yönetmeliği yeniden düzenlenecektir.

2. TANITMA

a) Mevcut Durum

Ülkemizin tanıtımı alanında ağırlıklı olarak kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyet göstermesi yeterli etkinliği sağlayamamaktadır. Gerek kamu kurumlarındaki mali yetersizlikler, gerekse tanıtım konusunun çeşitlilik göstermesi, özel kuruluş, dernek ve vakıfların sektöre katılımını zorunlu kılmıştır.

Ülke tanıtımında, özellikle dış tanıtımda, kamu ve özel kesimin ortak bir plan ve program dahilinde koordineli bir şekilde faaliyet göstermeleri temin edilememiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Tanıtma faaliyetlerinin süreklilik içerisinde; yurt içinde vatandaşları milli ilkeler ve hedefler çerçevesinde bütünleştiren, asgari ortak noktalarda birleştiren serbest, doğru ve çift yönlü bilgi aktarımı sağlayan; yurt dışında ise Türkiye'nin yerini, kültürel birikimini, tarihi zenginliklerini dünya kamuoyuna açıklayarak yanlış ve olumsuz imajları ortadan kaldıran ve bütün bunları bir koordinasyon içinde geliştirerek, ülkemizin tanıtımıyla birlikte bu faaliyetten ekonomik faydayı da sağlayacak bir çerçeveye kavuşturulması temel amaçtır.

Yabancı ülkelerde, Türkiye ile ilgili olumlu bilinçlenme ve kamuoyu oluşumu, uluslar arası siyasi, kültürel, ekonomik, ticari ve turistik ilişkilerimizi geliştireceğinden, bu doğrultudaki çabalara tüm kamu ve özel kesim kuruluşları ile meslek ve sivil toplum

örgütlerinin, bir eşgüdüm sistemi içinde ve birbirlerini destekleyici mahiyette katılımı sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Başbakanlığa bağlı Tanıtma Fonu Kurulu yeniden yapılandırılarak, tanıtma ile ilgili kamu, özel kuruluş, meslek odaları ve vakıflardan oluşacak bir kurul haline getirilecektir.

XII. KENTSEL VE KIRSAL ALTYAPI

1. YERLEŞME VE ŞEHİRLEŞME

a) Mevcut Durum

2000 yılında, nüfusu 20 binin üzerindeki 309 kentte toplam 43,3 milyon kişi yaşamaktadır. Toplam nüfusun yüzde 66'sı kentlerde yaşamakta olup, kentleşme hızının yüzde 5,8 olacağı tahmin edilmektedir.

Nüfusu bir milyonu aşan kentlerin toplam kent nüfusu içindeki payının yüzde 42, Türkiye nüfusu içindeki payının yüzde 28 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Toplam nüfus içinde, 20.000-50.000 nüfuslu kentlerin payı yüzde 13, 50.000-100.000 nüfuslu kentlerin payı yüzde 13, 100.000-500.000 nüfuslu kentlerin payı yüzde 23 ve 500.000-1.000.000 nüfuslu kentlerin payı yüzde 10'dur.

Adana, Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir'den oluşan beş büyük kentin yanı sıra, Antalya, Diyarbakır ve Mersin illerinde, göç olgusunun olumsuz etkileri ağırlıklı olarak hissedilmektedir. Kentlerde, yetersiz kalan alt yapı, sosyal hizmet, çevre, istihdam unsurları göçler nedeniyle nitelik ve nicelik kaybederek daha ağır sorunlara yol açmaktadır.

Yaşanan depremler, mekanın düzenlenmesinde esas olan fiziki planlama, uygulama ve denetim mekanizmalarının bir bütün içinde yeniden değerlendirilmesi gereğini ortaya koymuştur.

Sanayinin belirli bir düzen içinde gelişmesini sağlayan OSB uygulamaları sürdürülmektedir. Bu kapsamda 2000 yılında 1180 hektar büyüklüğünde 4 adet OSB hizmete sunulmuş olup, faal olan ikisinin arıtma tesisleri tamamlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

2001 yılında kent nüfusunun 45,4 milyona, kent sayısının 318'e ulaşması beklenmektedir. Kentleşme hızının 4,7, kentlerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranının ise yüzde 68,6 olacağı tahmin edilmektedir.

Kültürel yozlaşmaya ve değer yargılarındaki aşınmaya fırsat vermemek amacıyla, milli kültürün temel belirleyiciliği çerçevesinde kent ve kentlilik kültürünün oluşturulmasına dönük çalışmalar yapılacaktır.

Yatırımların harekete geçirilmesi ve istihdamın geliştirilmesi açısından önem taşıyan OSB'lerin girişimci kaynaklarıyla yurt sathında yaygınlaştırılmasına özen gösterilecek, yatırımların büyük kentler yerine, gelişme ve nüfus tutma potansiyeli olan orta büyüklükteki kentlere yönlendirilmesi için özendirici tedbirler alınacaktır.

Kentsel alt yapı geliştirilecek, kentlerin karakteristik kültür dokuları ve turistik özellikleri korunacaktır.

Yerleşme birimleri ve çevrelerinin, belirlenecek amaçlar doğrultusunda gelişimlerinin sağlanabilmesi için fiziki planlamaya yönelik yasal çerçeve yeniden yapılandırılacaktır.

OSB'lerde atıkların geri kazanılması ve çevreye zararlarının giderilmesi için kurulacak tesisler desteklenecektir.

2001 yılında, toplam 385 hektar büyüklüğünde 3 adet OSB bölgesi inşaatı tamamlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Fiziki planlama alanında faaliyette bulunan yatırımcı kurum ve kuruluşlar arasında, eşgüdümün sağlanmasına ilişkin esas ve usullerin belirlenmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Mekanda sağlıklı gelişmenin sağlanabilmesi için gerekli görülen yasal düzenlemeler bir bütün içinde değerlendirilerek hayata geçirilecektir.

4562 sayılı OSB Kanunu yeniden değerlendirilecek, uygulamaya yönelik yönetmelik ve tebliğler çıkarılacaktır.

2. KONUT

a) Mevcut Durum

1999 yılında 516 bin olan toplam ilave konut ihtiyacına karşılık, yapı kullanma izni alan konut sayısı yaklaşık 216 bindir. 2000 yılında ülke toplam konut ihtiyacının 553 bin, yapı kullanma izni alan konut sayısının 170 bin, 2001 yılında toplam ilave konut ihtiyacının da 569 bin olacağı tahmin edilmektedir. Yapı kullanma izinlerindeki düşüşte 1999 yılında yaşanan iki büyük deprem sonrası gelişmelerin etkisi bulunmaktadır. Bu durum, önceki yıllarda olduğu gibi yasal konut üretiminin ihtiyaca cevap veremeyeceğini, kaçak yapılaşma sorununun artarak devam edeceğini ortaya koymaktadır.

Toplu Konut İdaresi (TOKİ) tarafından 1999 yılında kredi açılan konut sayısı 19.253 iken, 2000 yılı Haziran sonu itibarıyla 901 olmuştur. 1999 yılında 19.901 konut, 2000 yılı Haziran sonu itibarıyla 16.186 konut tamamlanmıştır. 2000 yılı Haziran sonu itibarıyla kredi sağlanan konutlardan 68.916 adedinin inşaatı devam etmektedir.

Belediye arsaları üzerinde toplu konut ve kentsel çevre üretimi ve kredilendirilmesine ilişkin yönetmelik kapsamında, Ocak 1993–Haziran 2000 döneminde kredi açılan konut sayısı 35.600 olup, bunlardan 11.704'ü tamamlanmıştır. Ocak 1984–Haziran 2000 döneminde, TOKİ arsaları üzerinde finansman sağlanan konut sayısı 43.181 olup, bunun 34.527'si tamamlanmıştır. Alman yapı tasarruf sandığı kredilerinden bugüne kadar 6.788 kişi yararlanmıştır.

Konut ihtiyacı ile üretimi arasındaki fark, bu alandaki finansmanın ihtiyaç duyulan konut üretimi için yeterli olmadığını ortaya koymaktadır.

İmar planlarında yeni yapılaşma ihtiyacının, mevcut yapılaşmış alanların yoğunluklarının artırılması yerine, yeni alanlar oluşturarak karşılanması önemini korumaktadır. Bu amaçla yerel yönetimlerin alt yapıli arsa üretimi konusuna ağırlık vermeleri, kamu-özel finans sisteminin alt yapı ve konut ihtiyacını karşılayacak şekilde yeniden düzenlenmesi ve kamu finans kaynaklarının alt yapıli arsa üretimine yönlendirilmesi gereği devam etmektedir.

İmar yönetmeliklerinde yapı ve çevre standartlarının iyileştirilmesi; farklı faaliyetlerin bir arada yer almasına ilişkin olarak inşaat ve mekan ihtiyacına yönelik ilke ve standartların geliştirilmesi, inşaat yapım ve malzeme kalite ve standartlarının geliştirilmesi, kat mülkiyetinin site yönetimlerini de içerecek şekilde düzenlenmesi ve konut alanlarında çevre düzenleme ve bakımındaki aksaklıkların giderilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Afet konutlarının yapımına ilişkin mevzuatta bazı düzenlemeler yapılmış olmakla birlikte, hak ediş, geri ödeme ve finans şartlarının kamunun yükünü hafifletecek şekilde yeniden düzenlenmesi, yapı sigorta sisteminin geliştirilerek, işler hale getirilmesi, bunlarla ilgili yasal düzenlemelerin tamamlanması önem taşımaktadır.

Marmara ve Düzce depremlerinden sonra yapılan mevzuat düzenlemeleri çerçevesinde 587 sayılı KHK ile çıkarılan zorunlu deprem sigortası uygulamasına geçiş hazırlıkları sürdürülmektedir. 29 Eylül 2000 tarihinde yayınlanan 623 sayılı KHK ile Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü kuruluş ve görevlerine ilişkin KHK'da değişiklik yapılarak zorunlu deprem sigortası uygulaması ertelenmiştir.

Yapıda can ve mal güvenliğini sağlamak, kaynak israfına sebep olan plansız, kontrolsüz ve kalitesiz yapılaşmayı önlemek, çağdaş norm ve standartlarda yapı üretmek ve bunun için yapı denetimini sağlamak, yapı hasarı nedeniyle zarara uğrayan kişilerin haklarını korumak ve doğabilecek zararların tazminini sağlamak üzere yapı denetimine ilişkin KHK 10 Nisan 2000 tarihinde çıkarılmıştır. KHK'nın uygulaması ile ilgili mekanizmaların kurulması ihtiyacı devam etmektedir.

Afet nedeniyle, konut kooperatifi üyesi hak sahiplerinden konutları yıkılan veya hasar görenlere verilecek kredileri düzenleyen 597 sayılı KHK, dış kaynaklı afet projelerinin yürütülmesi ve yeni yerleşim alanlarının belirlenmesi konularında düzenleme getiren 598 sayılı KHK ve afet sonrası yardımları düzenleyen 599 sayılı KHK 23 Mayıs 2000 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

1984 yılından bu yana yapılmamış olan bina sayımı 2000 yılında gerçekleştirilmiştir.

BM Habitat II Konferansından sonraki beş yıllık gelişmelerin değerlendirileceği İstanbul+5 konferansının hazırlıkları sürdürülmüştür.

TABLO: VI.27-İnşaat Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzni Alan Konut Sayıları

Yıllar	İnşaat Ruhsatı Alan	Yapı Kullanma İzni
	Konut Sayısı	Alan Konut Sayısı
1990	381 408	232 018
1995	518 236	248 946
1996	454 295	267 306
1997	464 117	277 056
1998	414 573	219 737
1999	330 446	215 613
2000 (1)	200 000	170 000

Kaynak : DPT, DİE.

(1) Tahmin

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kentlerdeki barınma sorununa sağlıklı bir çözüm getirilmesi amacıyla, alt yapısı hazır arsa üretiminin ve öncelikle toplu konuta yönelik olmak üzere konut finansman sistemlerinin geliştirilmesine devam edilecektir.

TOKİ, ana görevi olan finansman sağlama ve arsa üretme konularına ağırlık verecektir.

Kamu konutları yapımına, öncelikli kuruluşlar için ihtiyaç duyulan yerlerde, özellikle afet bölgesi ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde devam edilecektir.

Kamu konutlarının bakım-onarım giderlerinin karşılanmasında ortaya çıkan finansman yetersizliğini gidermek ve oturanların katkısını sağlamak üzere ilgili mevzuat değişikliğine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

İmar ve yapı kuralları ile planlama sistemi, kaliteli çevre, uygulamada etkinlik, afete karşı hazırlık ve dayanıklılık gibi konular açısından yeniden gözden geçirilecektir.

Afet sonrası rehabilitasyon uygulamalarında, kamu sorumluluğunu sadece sosyal ve teknik alt yapının yenilenmesi olarak tanımlayacak şekilde kamunun yükünü hafifletici düzenlemelere gidilecektir. Yapı sigorta sistemi geliştirilecek, acil afet yardımı konusunda mevcut kurumlar günün şartlarına göre yeniden yapılandırılacaktır.

Konut ve şehirleşme ile ilgili bilgi sisteminin kurulması çalışmalarına başlanacak, mevcut münferit çalışmalar bu sistem içinde değerlendirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Konut arz ve talebine yeterli kaynak sağlamak üzere, sermaye piyasasında faaliyet gösterecek ve çıkaracağı kıymetli kağıt karşılığı elde ettiği fonlardan uzun vadeli konut kredisi açabilecek kurumların oluşturulması ve bankacılık sisteminde bu amaçla yeni düzenlemelerin yapılması çalışmaları hızlandırılacaktır.

7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısı İle Alınacak Tedbirler İle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun, kamunun yükünü hafifletecek şekilde, hak edişler, faiz oranları, geri ödeme şartları gibi konularda günün şartları dikkate alınarak kamu sorumluluğu, bozulan sosyal ve teknik alt yapıyı kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

Afet önleyici tedbirlerin geliştirilmesi ve uygulamanın denetlenmesinde etkinliğin sağlanması amacıyla, imar, afet, ihale mevzuatlarında gerekli düzenlemeler yapılacak, konu ile ilgili sigorta sistemi geliştirilecek ve yapı sigorta sisteminin uygulanmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.

Kat mülkiyeti kanunu site yönetimini de içine alacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

3194 sayılı İmar Kanunu, gecekondulaşmayı caydırıcı ve önleyici tedbirleri etkin olarak içerecek şekilde yeniden düzenlenecektir.

İmar planlama ve uygulamasında sorumluluk, denetim ve yaptırım kriter ve süreçleri AB standartları ile uyumlu hale getirilecektir.

Kentleşme ve sorunları ile ilgili olarak yerel yönetimler esas sorumlu olmakla birlikte, merkezi yönetimde gerekli kurumsal ve hukuki alt yapının hazırlanması, denetim ve koordinasyon mekanizmalarının kurulması yönünde düzenlemeler yapılacak, bu amaçla şehirleşme ve konuttan sorumlu bir bakanlık kurulmasına yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

Konut ve şehirleşme bilgi sisteminin kurulup geliştirilmesi çalışmalarına başlanacaktır.

3. İÇMESUYU, KANALİZASYON, ARITMA SİSTEMLERİ VE KATI ATIK YÖNETİMİ

A. İÇME SUYU, KANALİZASYON VE ARITMA SİSTEMLERİ

a) Mevcut Durum

Su kaynaklarının korunmasında, planlanmasında ve yönetiminde yetersizlikler bulunmaktadır. Su kullanım planlaması, içme suyu kaynaklarının korunması, kaçak yapılaşmanın engellenmesi ve atık su alt yapı tesislerinin tamamlanması önemini korumaktadır. Su kaynaklarının kirlenmeden önce korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması için halkın bilinçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

İlave kent içi su dağıtım şebekeleri ile atık su toplama sistemi ve bertaraf tesislerinin yapımı ve mevcutlarının bakım, onarım ve yenileme çalışmalarının devam etmesine rağmen hızlı kentleşme sonucu, kentsel alt yapı hizmetlerine olan ihtiyaç süratle artmaktadır.

Yatırımlar kaynak yetersizliği nedeniyle planlanan sürenin birkaç katı süresinde gerçekleşmekte ve tesisler tamamlandığı tarihte kapasiteleri ihtiyaç duyulan düzeyin altında kalmaktadır.

Belediyelerin, içme suyu, kanalizasyon ve arıtma gibi alt yapı tesislerinin yapımında ve işletmesinde ihtiyaç duyduğu nitelikli eleman yetersizliği önemli bir sorundur.

Yeterli mali güce sahip olmayan belediyelerin finansman ihtiyaçlarının dış kredi temini yoluyla giderilmesi ve temin edilen dış kredinin geri ödenmemesi nedenleriyle dış kredi borç stoku büyümektedir. Ayrıca, dış kredi ile finanse edilen bazı projelerde, uygun olmayan teknoloji seçimi, yurt içinden temin edilebilecek malzemenin yurt dışından alınması ve serbest rekabet şartlarında işin yürütülmesinin engellenmesi gibi nedenlerle maliyetler yükselmektedir. Bu durumun düzeltilmesi amacıyla belediyelerin alt yapı projeleri için temin edilecek kredinin rasyonel kullanımı ile geri ödemesinin garanti altına alınması ve yapılacak tesislerin teknolojisi ile maliyetlerinin ülke şartları ile uyumlu hale getirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

Kent içi su dağıtım şebekelerinde bakım, onarım ve yenileme çalışmalarındaki gecikmeler, su kayıplarının önemli boyutlara ulaşmasına yol açmaktadır. Ülke genelinde yüzde 32 olan su kayıplarının azaltılması sonucunda gerek ilave kaynak yaratılması ve gerekse uzun dönemli su ihtiyacı için yeni kaynak arayışlarının azaltılması beklenmektedir. Bu amaçla, özellikle büyük şehirlerde, su kayıplarını önleme çalışmalarına hız verilmesi önem arz etmektedir.

Kentsel alt yapı hizmetlerinin yürütülmesinde verimliliğin artırılması ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi amacıyla belediyelerde hizmetin özelleştirilmesi çalışmalarına devam edilmektedir.

- 228 -

İller Bankası'nca 2000 yılında 170 içme suyu ve 8 kanalizasyon tesisi tamamlanmıştır. Ayrıca büyükşehir belediyelerinin su ve kanalizasyon idareleri tarafından de kent içi içme ve kullanma suyu temini ile kanalizasyon ve atık su arıtma tesisi yapımına ilişkin projelere devam edilmiştir.

Marmara ve Düzce depremlerinden sonra mevcut yerleşim yerlerinin alt yapılarında meydana gelen hasarların giderilmesi ve kalıcı konutların alt yapı işlerinin tamamlanabilmesi amacıyla, 2000 yılında 70,1 trilyon lira dış krediden finanse edilmek üzere 187,1 trilyon lira ödenek tahsis edilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı sağlanacak, arıtılmış atık suların, alternatif su kaynağı olarak tarım ve sanayide kullanımı desteklenecektir.

Alt yapı sektöründe görev yapan kuruluşlar arasında etkin koordinasyon sağlanacaktır.

Alt yapı tesislerinde yerleşim koşullarına uygun teknolojilerin araştırılması ve kullanımına özen gösterilecek, malzeme ve ekipman ihtiyacının öncelikle iç piyasadan temini sağlanacaktır.

Belediyeler, doğal afetlerde alt yapı şebekelerinde meydana gelecek hasarlara karşı kısa sürede içme suyu temini ve atıkların bertarafı için eylem planları geliştirecektir.

Yerel yönetimlerin alt yapı yatırımlarının finansmanında kullanılan Belediyeler fonunun tamamının İller Bankası'nın kullanımına bırakılması gerekmektedir.

Kentsel alt yapı yatırımlarında finansman açığını karşılayabilmek için alternatif finansman kaynakları geliştirilecek, Yap-İşlet ve Yap-İşlet-Devret modeli uygulamaları desteklenecektir.

Kentsel alt yapı yatırımlarının projelendirme, inşaa ve finansman tahsisinde önemli role sahip olan merkezi yönetim yerine yerel yönetimlerin bu görevleri üstlenmeleri sağlanacaktır.

Su ve kanalizasyon işletmelerinde hizmetin özelleştirilmesi özendirilecek ve belediyelerin denetim hizmetleri etkinleştirilecektir.

İçme suyu ve atık su tarifeleri, işletme-bakım-onarım giderleri de göz önüne alınarak modern işletmecilik esaslarına göre düzenlenecek, şebeke su kayıplarını azaltabilmek için gerekli olan yenileme çalışmalarına devam edilecek ve su israfını engelleyecek önlemler alınacaktır.

2001 yılında İller Bankası tarafından 200 içme suyu tesisi ve 11 kanalizasyon sisteminin tamamlanması hedeflenmektedir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

İller Bankası'nın yeniden yapılandırılması için gerekli mevzuat çalışması yapılacaktır.

Su kaynaklarının geliştirilmesi, kullanılması ve korunmasına ilişkin mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

Su ve atık su standartları AB standartlarına göre yeniden belirlenecektir.

Yeraltı sularına ilişkin kanun, yer altı sularının korunması için kaçak kullanımlara karşı caydırıcı hükümler içerecek şekilde güncelleştirilecektir.

Nüfusu 100 bini aşan belediyelerde su ve kanalizasyon idarelerinin kurulması yönünde düzenlemeler yapılacaktır.

Kentsel alt yapı yatırımlarının finansmanında Yap-İşlet ve YİD modelinin uygulanmasındaki problemleri giderici gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

B. KATI ATIK YÖNETİMİ

a) Mevcut Durum

Ülkemizde kişi başına günde ortalama 0,7-1 kg evsel atık üretildiği kabul edilmektedir. Ancak, katı atık miktar ve niteliğine ilişkin verilerin eksik ve hatalı oluşu, katı atıkların yönetiminde, özellikle de geri kazanım ve bertaraf konularında, yanlış tercihlere yol açabilmektedir.

Ulusal düzeyde katı atık yönetimine önem verilmemiş ve bu konuda uygulamaya yönelik bir politika oluşturulamamıştır. Ülke koşullarını gözeten ve teknik ve mali açıdan uygulanabilir standartlar geliştirilememiştir. Bu durum, belediyelerin pahalı ve yanlış teknoloji seçimlerine neden olabilmektedir. Bazı belediyeler tarafından kurulmuş kompost tesisler çalıştırılmamaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Evsel nitelikli katı atıklar için yatırım ve işletme maliyetleri daha yüksek olan ve işletilmesi özel teknoloji ve bilgi gerektiren kompost ve yakma gibi yöntemler yerine ülke şartlarına en uygun katı atık bertaraf teknolojisi olan düzenli depolama yöntemi tercih edilecektir.

Evsel nitelikli katı atıklar içindeki cam, metal, plastik ve kağıt gibi tekrar kullanım değeri olan maddelerin ekonomiye kazandırılmasında en ekonomik yaklaşım olan kaynağında ayrıştırma yöntemi uygulanacaktır.

Belediyeler, evsel katı atık yönetiminin kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma ve geri kazanım ve bertaraf safhalarını teknik ve mali yönden bir bütün olarak değerlendirecektir.

Büyükşehir belediyelerinde, katı atık yönetimine ilişkin mevcut ikili yapı giderilerek, hizmetin tek elden planlanması ve uygulanması sağlanacaktır.

Katı atık yönetimi hizmetlerinin finansmanı için oluşturulan çevre temizlik vergisinin hizmetin gerçek maliyeti ile bağlantılı olarak belirlenecek ve tahsilinde etkinlik sağlanacaktır.

Belediyelerin katı atık bertarafına yönelik proje geliştirme, finans sağlama gibi konularda yaşadıkları darboğazlar da gözönüne alınarak, İller Bankasının bu konuda verdiği hizmetin geliştirilmesine yönelik mali destek artırılabilecektir. Benzer şekilde Özel Çevre Koruma Kurumunun yetkisi dahilindeki bölgelerde düzenli depolama tesisi yapımı projeleri desteklenecektir.

Katı atık üretiminde öncelikle üretilen çöp miktarının azaltılması ve kaynaktan ayrıştırılarak toplamaya hazır hale getirilmesi için çöp üreticisi konumundaki hane halkı bilgilendirilecek ve özendirici tedbirler alınacaktır.

Tıbbi atıkların evsel atıklarla karıştırılmadan usulüne uygun toplanması, taşınması ve bertaraf edilmesi konusundaki uygulamalar daha etkin hale getirilecektir.

Tehlikeli atıkların güvenli şartlarda toplanması, taşınması, bertarafı ve denetlenmesi konusunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Kullanılmış yağlar, araç lastikleri, piller gibi özel atıkların toplanması, taşınması ve bertarafı konusunda merkezi ve yerel yönetimler ile özel sektör arasında koordinasyon ve işbirliği sağlanacaktır.

Yurt dışından hangi amaçla olursa olsun, her türlü atık ve artığın yurt içine girişi engellenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Katı atık yönetimi ile ilgili mevzuat yeniden düzenlenerek, uygulanabilir hale getirilecek ve yaptırım gücü artırılabilecektir.

Büyükşehir belediyelerinde, katı atık yönetimi hizmetinin tek elden planlanması ve uygulanmasını sağlamak üzere gerekli yasal değişiklik yapılacaktır.

Çevre temizlik vergisinin hizmetin gerçek maliyetine uygun olarak belirlenmesi hususunda gerekli yasal düzenleme yapılacaktır.

Tıbbi, tehlikeli ve özel atıklarla ilgili mevzuat, bu atıkların güvenli şartlarda toplanması, taşınması, bertarafı ve denetlenmesini sağlamak amacıyla yeniden düzenlenecektir.

4. KENT İÇİ ULAŞIM

a) Mevcut Durum

Kişi başına kent içi motorlu taşıt yolculuk üretim katsayısı ortalama 0,7 olarak alındığında, 2000 yılında günde yaklaşık 30 milyon kent içi yolculuk yapıldığı tahmin edilmektedir.

Ülkemizde meydana gelen trafik kazalarının sebep olduğu can ve mal kaybının boyutları göz önüne alınarak, kent içi ulaşımın güvenlik ve eğitim konusunda, etkili ve yaygın ve yoğunlaştırılmış bir program uygulanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Son yıllarda gözlenen kentsel gelişmelerin toplu taşıma sistemleri ile bütünleştirilememesi özel araç bağımlılığını artırmaktadır.

Türkiye’de kent içi ulaşımın dönük yetki, sorumluluk, örgütlenme ve mevzuatla ilgili sorunlar artarak devam etmektedir.

Kent içi ulaşım ile ilgili ulusal standartlar ve politikalar geliştirilememiş olup, özellikle büyük ölçekli kent içi ulaşım projelerinin değerlendirilmesi ve denetlenmesi yapılamamaktadır.

Merkezi ve yerel düzeyde kent içi ulaşım projelerinin finansmanına yönelik etkili bir politika oluşturulamamış, kaynakların etkin ve verimli kullanımını sağlayarak yatırım ve işletme giderlerini azaltan önlemler alınamamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kent içi ulaşımına dönük yetki, sorumluluk, örgütlenme ve mevzuatla ilgili sorunlar giderilerek, merkezi idare ile mahalli idarelerin işlevleri yeniden tanımlanacaktır.

Kent içi ulaşımında arazi kullanım ve ulaşım planlarının uyumu; teknoloji ve standart birliği sağlanarak hizmet düzeyi yükseltilecektir.

Kent içi ulaşım projelerinin gerçekleştirilmesine yönelik finansman modelleri geliştirilecektir.

Kent içi ulaşımında güvenlik ve eğitim konusunda etkili, yaygın ve yoğunlaştırılmış bir program uygulanarak, trafik kazalarının sebep olduğu can ve mal kayıpları önlenecektir.

Kent içi ulaşımında toplu taşımın erişilebilirliği ve hizmet düzeyi yükseltilerek toplam yolculuklar içindeki payı artırılacaktır.

Kentlerin özellikleri ve nüfus büyüklüklerine göre kapsam ve yöntemleri açısından farklılaşan ulaşım ve trafik yönetim planlarının hazırlanması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Kent içi ulaşım alt yapısı tasarımında uygulanacak ilke ve standartlar bilimsel ve teorik ölçütlere göre, ulaşım hizmet düzeyleri dikkate alınarak belirlenecek ve ulaşım projelerinin değerlendirilmesi ve denetlenmesi bu standartlar doğrultusunda yapılacaktır.

Yatırım ve işletme maliyeti yüksek olan raylı sistem projeleri, nüfusu 1 milyon üzerindeki kentlerdeki yolculuk taleplerinin yoğun olduğu koridorlarda yapılacaktır.

Kent içi ulaşım kararlarında kentlilere yeni ekonomik yükümlülükler getiren önemli ulaşım projelerinde halk oyuna başvurulması sağlanacaktır.

Kent içi ulaşım hizmetleri, engellilerin de durumu dikkate alınarak düzenlenecektir

Otobüs işletmelerinin planlama ve işletmeciliği geliştirilecek, otobüs sisteminin hizmet düzeyini artıracak uygulamalar desteklenecektir.

Özel toplu taşımacılık sisteminin denetim eksikliği giderilecek, yeterli rekabet ortamı oluşturulacak, hizmet kalitesi ve verimliliği yükseltilecektir.

Yayalara sunulan hizmetin iyileştirilebilmesi için, sinyalizasyon önceliği, alt yapı standartlarının uygulanması, kaldırımların araç işgalinden kurtarılması, uygun yaya geçitleri ve yaya bölgeleri gibi önlemler uygulamaya geçirilecektir.

Bisiklet kullanımının öncelikle topoğrafik açıdan uygun kentlerde yaygınlaştırılmasını sağlayacak özel projeler ve kampanyalar geliştirilecektir.

Kent içi ulaşımında deniz taşımacılığından daha etkin faydalanmak üzere gerekli tedbirler alınacak ve bu taşımacılığın kent içi ulaşım ile entegrasyonu sağlanacaktır.

Konut alanlarından geçen transit trafiğin konut bölgeleri dışına çıkarılması ve trafiğin olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik önlemler alınacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kent içi ulaşım dönek yetki, sorumluluk ve örgütlenmeye ilişkin yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Kentlerin özellikleri ve nüfus büyüklüklerine göre kapsam ve yöntemleri açısından farklılaşan ulaşım ve trafik planlarının hazırlanması için gereken yasal düzenleme gerçekleştirilecektir.

Çoğunluğu öğrenci taşımacılığında kullanılan servis araçları ile ilgili gerekli yasal ve idari düzenlemeler uygulamaya geçirilerek, işletmeler ve sürücülerin yeterince denetlenmesi amacıyla gerekli değişiklik yapılacaktır.

Otopark yönetmeliğı yeniden düzenlenecektir.

Kent içi raylı sistemlerin planlanması, projelendirilmesi, yapımı ve işletilmesi, finansmanının sağlanması konularında yöntem ve işlemlerdeki belirsizlikleri gidermek üzere, yetki ve sorumluluklar ile teknik ölçüt ve standartları tanımlayan yasal düzenlemeler yapılacaktır.

TCDD tarafından işletilen banliyö hatlarının yerel yönetimler tarafından işletilmesiyle ilgili mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

Kent içi yolların standart ve teknik tasarım ilkelerini belirlemek üzere gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Taksi işletmeciliğı kent içi ulaşımı engellemeyecek şekilde yeniden düzenlenecektir.

5. İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MÜŞAVİRLİK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ

a) Mevcut Durum

İnşaat sektöründe 1999 yılında görülen gerilemenin 2000 yılı içinde azalarak sürmesi beklenmektedir. Bütçeden kamu yatırımlarına ayrılan kaynaklardaki kısıtlılığın devam etmesinin yanı sıra YİD ve Yİ modellerinde mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan gecikmeler nedeniyle sektörde beklenen gelişme sağlanamamıştır.

Sektörde beklenen bu canlanmanın gerçekleşmemesinde 10 Nisan 2000 tarihinde yürürlüğe giren 595 sayılı Yapı Denetimi Hakkında KHK'ya ait yönetmeliklerin hazırlanması ve söz konusu KHK'da öngörülen yapı denetim kuruluşlarının oluşturulması aşamasına kadar belediyeler tarafından yapı ruhsatı verilemeyişi de etkili olmuştur.

1999 yılında oluşan depremlerin meydana getirdiğı konut talebi sağlanan iç ve dış finansman kaynaklarına bağılı olarak giderilmeye çalışılmıştır. Ancak, özellikle 2000 yılında sektörde beklenen gelişmenin gerçekleşmeyeceğı tahmin edilmektedir.

27 Ocak 1954 tarihinde yayımlanan 6235 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun ile Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 601 sayılı KHK ile uzman mühendislik ve uzman mimarlık tarifleri getirilmiş ve uzmanlık belgesi edinme koşulları bir yönetmelikle belirlenmiştir. Böylece başlangıçta 27 pilot ilde uygulanacak olan 595 sayılı Yapı Denetimi Hakkında KHK'nın öngördüğü yapı denetim şirketlerinde istihdam edilecek uzman mühendis ve uzman mimarların belgelendirme prosedürü işler hale getirilmiştir. 2001 yılı sonunda pilot il uygulama çalışmaları

tamamlanacak ve yönetmelikte yapılacak yeni düzenlemelerle gerekli ek ve düzeltmelerle uygulama ülke geneline yaygınlaştırılacaktır.

Dış müteahhitlik hizmetlerinde ise 2000 yılında önemli bir pazar genişlemesi olmamıştır. Doğu Avrupa ülkelerinde finansmanı AB tarafından sağlanan büyük projelere ana müteahhit olarak katılmanın önündeki Türkiye'nin henüz tam üye olmamasının getirdiği engelin aşılması hususunda AB nezdinde girişimler sürdürülmektedir.

İnşaat sektörüne girdi sağlayan sektörlerde ürün ve hizmet kalitesi ithal girdilerin sağladığı rekabetin de etkisiyle yükselmeye devam etmektedir. Kamu ihalelerinde giderek artan ölçüde TSE belgeli ürünler yanında TS-ISO 9000 belgeli kuruluşların da aranması bu kalitenin yükselmesinde önemli bir katkı sağlamaktadır.

1999 yılında meydana gelen deprem felaketlerinin acı sonuçları yer seçimi ve yapı denetimi yanında binalarda zorunlu sigorta kavramını da ön plana çıkarmıştır. Bu amaçla 27 Aralık 1999 tarihinde yayımlanan 587 sayılı KHK'da bina malikleri veya intifa hakkı sahiplerinin deprem afeti sonucu binaların kullanılmaz duruma gelmesi veya hasar görmesi nedeniyle uğrayacakları maddi zararlarının karşılanması amacıyla zorunlu deprem sigortası yaptırımlarına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. 2000 yılı içinde konuyla ilgili yönetmelik çalışmaları tamamlanmış olup uygulamaya geçilmesi beklenmektedir.

Mühendislik, mimarlık ve teknik müşavirlik hizmetlerinin verilmesinde rekabet koşullarının küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve esnek çalışma gibi yeni yöntemlerin uygulanması sonucu artmasına paralel olarak iyileştirici çabalar sürdürülmektedir. Organizasyon yapılarının geliştirilmesi, kullanılan teknolojilerin iyileştirilmesi, hizmetin çeşitlendirilmesi amacıyla ileri standartlara sahip yabancı kuruluşlarla yurt içi ve dışı faaliyetlerde sektörde işbirliğinin artırılmasına devam edilmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sektörde, uluslararası standartlara ve AB mevzuatına uyum sağlanması, yurt dışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik hizmetlerinin yurt içindeki kalite etkinliği ve dünya pazarlarındaki payının artırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda sektörün başlıca politikaları olan ilgili mevzuat yapısının gözden geçirilmesi, mevzuatta mevcut dağınıklığın giderilmesi, AB mevzuatı ile farklılıkların ortadan kaldırılması, sektörün rekabet gücünün ve verimliliğinin artırılması ve hizmet üretiminde yönetim kalitesinin uluslararası standartlara uygun duruma getirilmesi yönündeki çabalara devam edilecektir.

Sektörün özellikle ara insangücü ihtiyacını karşılamak için yapılan mesleki ve teknik eğitim çalışmalarının desteklenmesine devam edilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmeliklerinde yeni bir yapı kontrol sistemi ve afetlere karşı yapı dayanıklılığını sağlayacak teknik önlemleri içeren revizyon yapılacaktır.

2886 sayılı Devlet İhale Kanununun ilgili AB standartlarına ve Dünya Ticaret Örgütü mevzuatına uyumunu sağlamak üzere yasal düzenleme çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Yaşamın güvenli, düzenli ve sağlıklı bir ortamda sürdürülmesi amacıyla yer seçimine ilişkin yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Kişi, kurum ve kuruluşlara sektörle ilgili doğru ve yeterli bilgileri sağlayacak elektronik veri tabanının oluşturulması amacıyla bilgi bankası kurulacaktır.

İnşaat müteahhitlerinin meslek disiplinini geliştirebilmek ve sorunlarına çözüm bulunmasını kolaylaştırmak amacıyla İnşaat Müteahhitleri Odası kurulacaktır.

Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinin geliştirilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

6. HARİTA, TAPU KADASTRO, COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ VE UZAKTAN ALGILAMA SİSTEMLERİ

a) Mevcut Durum

Türkiye düzeyinde yapılması gereken 500 bin km²'lik alanın 1/5000 ölçekli harita yapımının yüzde 90'ı gerçekleştirilmiştir. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü ve Harita Genel Komutanlığının işbirliği ile yürütülen ülke yüzey ağı üçüncü derece sıklaştırma çalışmaları sonuçlandırılmıştır. Ancak, Marmara Depremi nedeniyle bu bölgede yeniden yüzey ağı sıklaştırma zorunluluğu gündeme gelmiştir. Meskun alan alt yapı hizmetlerinde kullanılan 1/1000 ölçekli harita yapımında önemli bir darboğaz bulunmamaktadır.

Harita, tapu ve kadastro hizmetlerinde sistemli bir şekilde otomasyona geçilemediğinden, sunulan hizmetlerde zaman ve nitelik olarak aksaklıklar gündeme gelmektedir. Tapu hizmetlerinde otomasyona geçme çalışmaları başlatılmış, pilot bölge seçilen Ankara - Çankaya ilçesinde olumlu sonuçlar alınmış, ülke düzeyindeki 1.003 tapu sicil müdürlüğünün 684'ünde uygulanmasına çalışılmaktadır.

Kadastro yapımında alan bazında yüzde 85'e ulaşılmış olmakla birlikte, mevcut paftalardan önemli bir bölümünün güncelliğini yitirmiş olması, bilirkişi heyetinin zamanında oluşturulamaması, özellik arz eden bölgelerde çalışacak eleman temininde karşılaşılan güçlükler, teknolojik imkanlardan yeterince yararlanamama gibi faktörler ile arazi yüzey şekilleri ve bitki örtüsü kadastro yapımını olumsuz yönde etkilemektedir. 2000 yılı sonu itibarıyla alan bazında şehir kadastrounda yüzde 99,9'a, köy kadastrounda ise yüzde 83,4 oranına ulaşılmıştır.

Tapu ve kadastro hizmetlerinde sistemli bir şekilde otomasyona geçilebilmesi için Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS) projesinin ihale çalışmaları başlatılmıştır.

Coğrafi bilgi sistemi teknolojisi ülkemizde kamu ve özel kesimde çeşitli amaçlarla kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, bu çalışmalar birbirinden bağımsız yürütülmekte olduğundan kurum ve kuruluşlar arası koordinasyon yetersizliği gündeme gelmektedir.

Harita, tapu ve kadastro hizmetlerinde uzaktan algılama yönteminden yararlanma çalışmaları, kamu ve özel kesimde giderek artmaktadır. 1997 yılında gerçekleştirilen modernizasyon projesi kapsamında Harita Genel Komutanlığının ve bazı üniversitelerin yer kontrol istasyonları kurma çalışmalarının tamamlanmasıyla, istenen zaman ve formda uzaktan algılama yöntemiyle bir çok alanda güncel ve güvenilir veriler elde edilebilecektir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Gayrimenkule dayalı vergi, resim, harç gelirlerinin sağlıklı bir şekilde belirlenebilmesi, yargı organınca talep edilecek toprağa dayalı bilgilerin zamanında aktarılabilmesi, belediyelerce oluşturulmaya çalışılan kent bilgi sistemlerinin etkin bir

şekilde kurulabilmesi, arazi toplulaştırması gibi önem arz eden politikaların yürütülebilmesi, tapu ve kadastro bilgi sisteminin oluşturulmasıyla mümkün olacaktır.

2001 yılında Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüne; 3 bin km²'lik alanda 1/5000 ölçekli standart topoğrafik kadastral harita yapımı, 5 bin km²'lik alanın kadastro, 25 km²'lik kadastro paftasının yenilenmesi, 400 bin adet değişiklik işlemi, 1.200 hektar arazi toplulaştırma işlemi, 1000 parsel afet kadastro ve 5 bin parsel imar affi işleminin yapılması hedeflenmektedir. Ayrıca, 6831 sayılı Kanunun 2/b maddesi kapsamında başlatılan orman vasfını kaybetmesi nedeniyle orman alanı dışına çıkartılan arazilerin tesis kadastro sunun yapımına devam edilecektir.

Türkiye ulusal coğrafi bilgi sistemini oluşturma çalışmalarına devam edilecektir. Harita, tapu ve kadastro hizmetlerinde, uzaktan algılama yönteminden yararlanma çabaları artarak sürdürülecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Güncelliğini yitirmiş kadastro paftalarının yenilenmesi ve tespit dışı kalmış Hazine arazilerinin yüzölçümü ve sınırlarının kadastro paftalarına işlenmesine imkan verecek yasal düzenlemeler sonuçlandırılacaktır.

Harita, tapu ve kadastro hizmetlerinde özel kesim teknik imkanlarından yeterli düzeyde faydalanılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

7. KIRSAL ALT YAPI

a) Mevcut Durum

Kırsal alt yapının oluşturulması kapsamında; toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik tarımsal alt yapının yaygınlaştırılması, kaynakların yönetimi ve etkin kullanımına dair çalışmaların yapılması önemini korumaktadır.

2000 yılı sonu itibarıyla toplam kamu sulamalarının 3,7 milyon hektara ulaşması ve halk sulamaları ile birlikte, ekonomik olarak sulanabilir 8,5 milyon hektar alanın 4,7 milyon hektarının sulanabilir hale gelmesi beklenmektedir.

Sulama yatırımlarında geline seviye, kamu eliyle gerçekleştirilen hizmetlere sulama tesislerinden faydalananların katılımının sağlanması gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede, DSİ sulama şebekelerinin 1999 yılı sonu itibarıyla 1.530 bin hektarının işletme-bakım sorumluluğu çeşitli kuruluşlara devredilmiştir. Bu örgütlere destek olmak üzere geliştirilen proje kapsamında; su kullanıcı örgütlerin yüzde 84'üne karşılık gelen 234 adedi ile projeye katılım ve krediden yararlanma sözleşmesi yapılmış olup, bunlardan 155 adedi projeden yararlanmıştır.

2000 yılı başı itibarıyla, GAP kapsamında yürütülen Aşağı Fırat I. Merhale sulamaları ile Şanlıurfa-Harran Ovasının 118 bin hektarı sulamaya açılmış olup, yıl sonuna kadar ilave 4 bin hektarlık alanda yatırımın tamamlanması beklenmektedir.

Sulamanın yanı sıra verim artışı sağlamaya yönelik arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerinde, 2000 yılı sonu itibarıyla 309 bin hektarı toplulaştırmalı olmak üzere toplam 978 bin hektar alanda hizmetin gerçekleşmesi beklenmektedir.

Toprak ve su kaynaklarının tahsis, kullanım ve yönetimine yönelik yeterli mevzuatın bulunmayışı, doğal ve ekonomik kaynakların israfına yol açmaktadır.

Sulama yatırım politikalarının oluşturulmasında, yatırımdan faydalanacakların katılımlarının sağlanamaması, yatırımların kamu imkanlarıyla yürütülmesine ve tamamlanan tesislerin kullanıcılar tarafından benimsenmemesine ve etkin kullanılmamasına neden olmaktadır.

Diğer yandan, yatırım programında yer alan proje paketinin büyüklüğü nedeniyle mevcut yatırım imkanları ile projelerden beklenen faydanın zamanında temini sağlanamamakta ve ülkenin tarımsal alt yapı ihtiyacı arzulan düzeyde karşılanamamaktadır.

Arazi kullanım planlarının bulunmayışı, tarım alanlarının tarım dışı kullanımındaki artış, mevcut arazilerin miras ve satış yoluyla bölünmesi, fiilen tarım yapılan alanların ve elde edilen verimin azalmasına neden olmakta ve mevcut haliyle yasal düzenleme gerektiren arazi toplulaştırma hizmetlerine olan ihtiyacı artırmaktadır.

Ön inceleme düzeyinde yapılmış bulunan toprak etüdlerinin detaylandırılarak bunlara dayalı arazi kullanım planlarının hazırlanması gereğinin önemi artmıştır. Diğer yandan, bu yönde çalışmaları devam eden Arazi Kullanımı ve Toprak Koruma Kanununun hazırlıklarında eşgüdüm gereği görülmektedir.

Tarımsal alt yapı hizmetlerinde, DSİ yatırımlarının geri ödenmesinde izlenen yöntemin aksaklıkları ve KHGM yatırımlarında geri ödeme uygulamasının olmaması, kaynakların rasyonel kullanımına olumsuz etki yapmaktadır.

Sulama ve arazi toplulaştırma yatırımları ile tarla içi geliştirme hizmetlerinin Köy Hizmetleri, Devlet Su İşleri ve Tarım Reformu Genel Müdürlüklerince, özellikle GAP kapsamında, eşgüdüm içinde yürütülmeleri ihtiyacı önem arz etmektedir.

Sosyal alt yapı hizmetlerinden şebekeli içme suyu, kanalizasyon ve arıtma tesislerinin yaygınlaştırılması ve standartlarının yükseltilmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Halen kırsal alanda bulunan ünitelerin yüzde 14'ünde sağlıklı ve yeterli içme suyu tesisi, köylerin ise yüzde 92'sinde atık su tesisleri bulunmamaktadır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, başta güvenlik olmak üzere çeşitli nedenlerle köylerinden ayrılan ailelerden gönüllü olarak köylerine dönmek isteyenlerin köylerinde veya arazisi uygun yakın yerlerde iskan edilmeleri amacıyla sosyal ve ekonomik alt yapı çalışmalarına devam edilmektedir.

Enerji ve sulama amaçlı baraj inşaatları nedeniyle baraj gölü altında kalan yerleşim alanlarındaki ailelerin yeniden iskan ihtiyacı önemini korumaktadır. Ayrıca, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşamakta olan göçer ailelerin yerleşme talepleri artmaktadır.

Kırsal alanda yaygınlaşarak işlevlerini sürdüren kırsal kalkınma amaçlı kooperatif ve birliklerin geliştirilmesi ve girişimciliğin desteklenmesi önemini korumaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Dengeli, sürdürülebilir ve çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik tarımsal altyapının katılımcı bir yaklaşımla geliştirilmesi temel amaçtır.

2001 yılında, GAP kapsamında yer alan Aşağı Fırat I. Merhale sulamaları ile Şanlıurfa-Harran Ovasının 122 bin hektarı sulanacak olup, ilave 3,5 bin hektarlık alanda sulama yatırımı gerçekleştirilebilecektir. Yine GAP kapsamında yürütülen Yukarı Harran

Ovası Anakanal İnşaatı işi temin edilen dış kredi ile desteklenerek hızlandırılacak, kredi görüşmeleri tamamlanan Yaylak ve Bozova I. Kısım sulamalarına başlanacaktır.

Sulama yatırımı ileri aşamada bulunan Şanlıurfa-Harran Ovasındaki arazi toplulaştırma faaliyeti ve buna bağlı olarak tarla içi geliştirme hizmetleri hızlandırılacak, sulama yatırımı başlangıç aşamasında olan Yaylak ve Bozova Projelerinde arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerine başlanacaktır.

Mevcut toprak etüdlerinin ön inceleme düzeyinden detaylı etüdler seviyesine ulaştırılmasına yönelik çalışmalara öncelik verilerek, bu çalışmalar arazi kullanım planlarının hazırlanmasına baz oluşturacaktır.

2001 yılında; 7.150 hektarlık taşkın koruma, 25 bin hektarlık toprak muhafaza, 500 hektarlık drenaj, 43 bin hektarlık tarla içi geliştirme ve 49.550 hektarlık yeni sulama şebekesinin gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Böylece, 8,5 milyon hektar toplam alanın yüzde 56'sını teşkil eden 4.753 bin hektar alan sulanabilir olacaktır.

Kırsal alandaki yerleşim birimlerinin içme ve kullanma suyu ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla gerekli yatırımlar yapılacaktır.

Kırsal alandaki yerleşim birimlerinin içme suyu ihtiyaçları, içme suyu grup projeleri halinde gölet ve barajlardan sağlanmaya çalışılacaktır. Böylece tamamlanan tesislerin kaynak azalmasından dolayı tekrar yetersiz duruma gelmesi önlenerek ve kurulacak birlikler sayesinde işletmeler etkili hale getirilecektir.

Su havzalarında ve kıyı alanlarındaki kırsal yerleşmelerde kanalizasyon ve arıtma sistemlerinin yaygınlaştırılmasına devam edilecektir.

Göçmen ve göçer aileler ile baraj yapımı gibi yeni yatırımlar sonucu yerleri kamulaştırılan ailelerin iskanının sağlanmasına devam edilecek ve gerçekleşme oranı yüksek olan projelere öncelik verilerek bitirilmeleri sağlanacaktır. Ayrıca, dağınık kırsal yerleşimlerin toplulaştırılması amacıyla kendi evini yapanlara konut kredisi öncelikli olarak verilecektir.

Tarımsal potansiyelin değerlendirilmesi, girişimciliğin desteklenmesi ve kırsal alanda sosyo-ekonomik gelişimin hızlandırılması politikaları doğrultusunda kooperatiflere teknik ve mali destek uygulamalarına devam edilecektir.

TABLO: VI.28- Toprak ve Su Kaynakları Faaliyetlerinde Gelişmeler

	1999	2000 Ger. Tahmini	2001 Program
Sulama	61 740	60 054	49 550
Tarla İçi Geliştirme	28 955	33 897	43 000
Toprak Muhafaza	3 427	5 558	25 000
Taşkın Koruma	8 485	15 314	7 150
Drenaj	755	2 137	500

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Ülkemizde nüfus artışına ve kalkınma düzeyine paralel olarak suya olan talebin artması, sınırlı su kaynaklarının kullanımına yönelik sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle; su kaynaklarının sektörel ve sektörler arası planlanması,

korunması ve özellikle yerüstü sularının tahsisi konularında ülkemiz koşullarına uygun, çerçeve nitelikli bir yasa taslağı hazırlanacaktır.

Arazi kullanımı ve toprak korumaya yönelik yasal düzenleme çalışmaları eşgüdüm içinde yürütülerek sonuçlandırılmaya çalışılacaktır.

Arazi toplulaştırma konusunda yürütülen yasal düzenlemenin hazırlık çalışmalarına bütün kuruluşların mutabakatları sağlanarak devam edilecektir.

KHGM'nin tarımsal alt yapı faaliyetlerini daha etkin yürütmesini sağlamak amacıyla yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalara öncelik verilecektir.

Mevcut alt yapının etkin kullanımı ve yeni tarımsal alt yapı yatırımlarının ülke ihtiyacı doğrultusunda gerçekleştirilebilmesi amacıyla; sulama amaçlı çiftçi organizasyonlarının oluşturulmasına yönelik yasal düzenleme çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

DSİ'nin teşkilat kanununda yapılacak değişikliklerle yatırımlardan faydalananların her türlü katılımını sağlamaya ve mevcut yasal uygulamadaki aksaklıkları gidermeye yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

Diğer yandan; katılımcı yaklaşıma ters düşen 2032 sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılması çalışmaları ileri bir aşamaya ulaşmıştır. Bu Kanunun yürürlükten kaldırılmasından sonra ortaya çıkacak durumun KHGM bünyesinde gerektirdiği düzenlemelerle ilgili çalışmalara başlanacaktır.

Kırsal alanda dağınık yerleşimin düzenlenmesini, göçmenlerin, göçerlerin ve yerleri kamulaştırılanların yerleştirilmesini sağlamak için 2510 sayılı İskan Kanununun yeniden düzenlenmesi çalışmaları tamamlanacaktır.

Kırsal kesimde gerçekleştirilen içme suyu, kanalizasyon ve çok maksatlı sosyal tesislerin işletme, bakım ve onarım hizmetlerinin kullanıcılar tarafından yürütülmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

XIII. ÇEVRE

a) Mevcut Durum

Mevcut çevre yönetimi sistemi, hukuki ve kurumsal yapıdaki yetersizlikler, veri tabanının eksikliği ve bu alandaki bilgiye yeterince ulaşamaması, ekonomik araçların harekete geçirilememesi, yaptırımların zamanında uygulanamaması gibi nedenlerle gereken etkinlik düzeyine kavuşturulamamıştır.

Etkin bir çevre yönetim sistemi oluşturmak amacıyla hazırlanan Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planının (UÇEP) uygulanmasına ilişkin olarak, Çevre Bakanlığı tarafından başlatılan çalışmalarda istenen verim elde edilememiş, planın revizyonu dahil uygulamaya ilişkin somut bir gelişme gerçekleşmemiştir.

1992 yılında yapılan BM Çevre ve Kalkınma Konferansı doğrultusunda ülkemizin sorumluluklarını belirleme amacına yönelik Ulusal Gündem 21'in hazırlanmasına devam edilmiştir. BMKP desteği ve 29 yerel yönetim ile 6 yerel yönetim birliğinin katkı ve katılımlarıyla sürdürülmekte olan Yerel Gündem 21 Projesinin ikinci aşamasına geçilmiştir.

Hızlı kentleşme, nüfus artışı ve sanayileşme süreci doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı üzerinde önemli bir baskı unsurudur. Özellikle kentsel alanlarda üretilen atık

miktarı artmakta, su kaynakları bilinçsiz olarak tüketilmekte, orman ve tarım alanları amaç dışı kullanılmakta, flora ve faunanın yaşama ortamları tehdit edilmektedir.

BM Biyolojik Çeşitlilik Çerçeve Sözleşmesi kapsamında hazırlanan ulusal biyolojik çeşitlilik eylem planı sonuçlanma aşamasına gelmiştir. Sözleşme çerçevesinde biyoteknoloji ürünü canlıların uluslar arası hareketinin ve doğaya bırakılmalarının kontrol altına alınmasını amaçlayan Biyogüvenlik Protokolü ülkemiz tarafından imzalanmıştır.

Ülkemizdeki doğal bitki gen kaynağı ile biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için genetik yapısı değiştirilmesi nedeniyle risk taşıması muhtemel biyoteknoloji ürünlerinin taşınması ve doğaya salınması konusunda standartların oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu ürünlerin çevreye olumsuz etkilerinin önlenmesi ve ülkemizin yeni geliştirilen ürünlerin denendiği bir pazar olmasının engellenmesi amacıyla yasal, kurumsal ve uygulamaya ilişkin düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Özellikle Afrika'da Ciddi Kuraklık ve/veya Çölleşmeye Maruz Ülkelerde Çölleşme ile Mücadele İçin BM Sözleşmesi kapsamında hazırlanacak çölleşme ile mücadele ulusal eylem planı çalışmalarına devam edilmektedir.

Başta Ramsar Sözleşmesine dahil edilen sulak alanlar olmak üzere uluslar arası öneme sahip sulak alanların korunması ve yönetimine yönelik Bakanlar Kurulu Kararı 24 Ağustos 2000 tarihinde yayınlanmıştır.

Ulaştırma, enerji, sanayi ve kentleşme gibi alanlarda fosil yakıtlara olan bağımlılık atmosferde biriken karbondioksit ve diğer sera gazlarının artmasına yol açmakta, ancak ülkemizin bu alandaki sorumluluğu kendi nüfus ve ekonomik yapısına bağlı olarak sınırlı kalmaktadır.

Enerji verimliliğine ve ilgili çevresel hususlara ilişkin enerji şartı protokolü ülkemiz tarafından onaylanmıştır.

Çevre Bakanlığı bünyesinde 1998 yılında hizmete açılan çevre referans laboratuvarının mali sorunlarını hafifletmesi beklenen döner sermaye işletmesi 2000 yılında kurulmuştur. Çevre Bakanlığı'nın yanısıra kamu ve özel sektörden gelecek diğer talepleri de karşılayabilecek olan laboratuvarın akreditasyon işlemlerinin tamamlanması gerekmektedir.

Tuz Gölü'nün doğal yapısı ile tuz rezervinin korunması ve kirlenmesinin önlenmesine ilişkin olarak başlatılan çalışmalara devam edilmiş, 14 Eylül 2000 tarih ve 2000/1381 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Bölgesi statüsü kazanmıştır. Böylece özel çevre koruma bölgelerinin sayısı 13'e ulaşmıştır.

Bern Sözleşmesi doğrultusunda nesli tehdit altında olan bitki ve hayvan türleri ile bunların yaşama ortamlarının daha etkin korunması amacıyla kurulmakta olan zümrüt ağı kapsamında ülkemiz Avrupa Konseyinin teklifi ile pilot proje çalışma alanı olarak saptanmıştır. Zümrüt ağına ilk aşamada dahil edilmesi öngörülen alanlara ilişkin çalışmalara başlanmıştır.

AB'ye tam üyelik adaylığımızın tescil edilmesi ile birlikte başlayan süreçte Avrupa Çevre Ajansına üye olmak üzere başlatılan müzakerelere devam edilmiştir.

IV. Çevre Şurası 2000 yılında toplanmıştır.

Çevresel veri tabanı oluşturulması amacıyla kamu kuruluşlarının çevresel veri arzı ve talebine ilişkin envanter çalışması sürdürülmekte olup, ilgili kuruluşlar ile Çevre Bakanlığı arasında bilgi akışının ve paylaşımının sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Çevre ve kalkınma politikaları arasında uyum sağlanması ilkesi doğrultusunda, çevrenin korunması ve çevre sorunlarının çözümüyle doğrudan veya dolaylı ilgisi olan kurum ve kuruluşlar arasında gerekli işbirliği sağlanarak etkili ve eşgüdüm içinde çalışan bir çevre yönetim sisteminin oluşturulması yönünde çalışmalar sürdürülecektir.

Çevre ile ilgili mevzuatın, çelişki ve mükerrerlikler giderilerek, açık ve anlaşılabilir hale getirilmesi amacıyla başlatılmış olan çalışmalara devam edilecektir. AB mevzuatına uyum sağlanması yönündeki düzenlemelere hız verilecektir.

Kamu kuruluşlarının, çevre yönetim alt yapılarının geliştirilmesi amacıyla çevre konusundaki performanslarının ölçülmesine yönelik olarak Çevre Bakanlığı ve DİE tarafından yürütülen çalışma tamamlanacaktır.

Kamu kuruluşlarının çevreye ilişkin istihdam ve harcamalarını tespit etmek üzere başlatılan çalışmalara devam edilecek, bu veri tabanının yerel yönetimler, üniversiteler ve özel sektörü de kapsayacak şekilde genişletilmesi hazırlıklarına başlanacaktır.

Hava kirliliğinin önlenmesi konusunda tüm sektörlerde emisyon faktörleri belirlenerek emisyon envanteri çıkarılacaktır.

Deniz kirliliğinin önlenmesi amacıyla başta kara kökenli kirleticiler olmak üzere gerekli ölçüm, izleme ve değerlendirme çalışmaları yapılacaktır.

Küresel ısınmayla ilgili başta enerji olmak üzere tüm sektörlerin sera gazı emisyonlarının gelişimine yönelik senaryoların hazırlanması çalışmaları yapılacaktır.

Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı teşvik edilecek; çevresel riskler en aza indirilecektir. Bu kapsamda biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı amacı doğrultusunda başlatılan çalışmalara devam edilecektir.

Ülke ekonomisi açısından da özel önem arz eden tıbbi ve aromatik bitkilerin tesbiti çalışmalarına hız verilerek, bunların korunması ve bilinçli kullanımı ile ilgili tedbirler alınacaktır.

Tehlikeli atıkların toplanması ve bertarafı için başlatılan ulusal uygulama planı çerçevesinde ilk etapta Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerini kapsayan atık yönetim planı tamamlanacaktır.

Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) sürecine etkinlik kazandırılması amacıyla, halkın kararlara katılımı teşvik edilecek, yatırım ve işletme safhalarındaki uygulamaların ÇED raporu ile uyumluluğunu denetleyecek düzenlemeler yapılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Çevre yönetiminde merkezi yönetim, yerel yönetimler ve hizmet kuruluşları arasındaki yetki ve sorumluluk dağılımını açıklığa kavuşturmak, çevresel yaptırımları etkinleştirmek ve çevresel kararlara halkın katılımını sağlamak üzere gerekli mevzuat değişikliği yapılacaktır.

Dinamik bir veri tabanı oluşturmak üzere çevresel verilerin toplanması, işlenmesi ve değerlendirilmesi, bilgiye dönüştürülerek karar alıcılara ve diğer kullanıcılara sunulması, bilgiye erişimin kolaylaştırılması yönünde ihtiyaç duyulan yasal ve kurumsal yapılanma çalışmaları sürdürülecektir.

Biyoteknolojik uygulamalardan kaynaklanabilecek biyogüvenlik risklerinin en aza indirilmesi için bütüncül bir yaklaşımla yasal, kurumsal ve uygulamaya ilişkin düzenlemeler yapılacaktır. Bu kapsamda biyogüvenlik yasası hazırlıklarına başlanacaktır.

YEDİNCİ BÖLÜM

KAMU HİZMETLERİNDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

I. KAMU YÖNETİMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ VE YENİDEN YAPILANDIRILMASI

a) Mevcut Durum

Kamu yönetiminde insan kaynaklarını, yönetsel ilkeleri ve işleyişi de içine alan bütüncül ve köklü bir değişim ihtiyacı devam etmektedir. Bu çerçevede, kamu kuruluşlarının amaçlarında, görevlerinde, görevlerin bölüşümünde, teşkilat yapısında, personel sisteminde, kaynaklarında ve bunların kullanım biçiminde, halkla ilişkiler sisteminde mevcut aksaklıkları ve eksiklikleri gidermek öncelikli gündem konusunu oluşturmaktadır.

Kamu hizmetleri halkın ihtiyaçlarını ve beklentilerini yeterince karşılayamamakta, kamu kurumlarındaki verim düşüklüğü ve israf halkın kamu kurumlarına olan güvenini sarsmaktadır. İdari usul ve işlemlerin karmaşıklığı ve sayısının çok olması kamu kurumlarının etkin çalışmasını engellerken, özel sektörün ve vatandaşın kamu hizmetlerinden yararlanmasını güçleştirmektedir.

Kamu yöneticilerinin eylem alanı, görev ve yetkilerinin açık bir şekilde belirlenememesi, kamu görevlilerinin inisiyatif kullanmalarını sınırlamaktadır.

Merkezi yönetimin görevlerindeki artış, sistemin bir çok noktada tıkanmasına yol açmakta; görevlerin merkez, taşra ve yerel yönetimler arasında dengeli dağılımı gerçekleştirilememektedir. Kamu yönetimi kapsamındaki görevlerin yürütülmesinde, hizmette birlik ve bütünlüğün sağlanamamış olması ve bazı alanlarda ihtiyacı aşan bir örgütsel büyüklüğe ulaşılmış bulunulması önemli bir sorun olarak kendini göstermektedir.

Kamu kesiminde ücret adaletsizliği temelde, asıl ücret ile ek ödemeler arasındaki oranın giderek ek ödemeler lehine bozulması, çok sayıda ödeme türünün ortaya çıkmış olması ve ücret unsurlarının önemli bir kısmının vergi matrahına dahil olup olmamasından kaynaklanmaktadır. Benzer nitelikteki ödeme unsurlarının farklı ad ve şekillerde ödenmesi, ücret sisteminin karmaşık bir yapıya dönüşmesine ve ödeme unsurları arasındaki bağlantıların kaybolmasına sebep olmuştur. Mali ve sosyal hak ve yardımların tek ve ortak bir kanunda yer almamış olması, teşkilat kanunlarında ücretle ilgili düzenlemelere yer verilmesi, özel statülü kuruluşlar için çok ayrıcalıklı uygulamalara gidilmesi ve belirli sınıf ve statüler için zaman zaman yapılan özel düzenlemeler ücret rejimindeki karmaşıklığın daha da artmasına sebep olmaktadır.

Bazı kamu kurum ve kuruluşlarının hizmet sunarken, hizmetten yararlanmanın bedeli olarak aldıkları meblağın bir kısmını kendi vakıf veya derneklerine bağış olarak almaları hizmet bedelini artırmakta karışıklığa ve vatandaşlar arasında hoşnutsuzluğa yol açmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Demokratik, laik, sosyal, hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde sosyal adaleti ve gelişmeyi gözetken bir kamu yönetimi yapısının ve işleyişinin oluşturulması temel amaçtır.

Kamu hizmetlerinin sunumunda vatandaşın memnuniyeti esas alınmak suretiyle, hizmet kalitesine odaklanarak, kamu yönetiminin etkinliğini ve halk nezdinde güvenilirliğini geliştirmek esas olacaktır.

Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında verimlilik ve etkinliğin; kamu kurum ve kuruluşlarında görev ve teşkilat yapıları arasında uyum sağlanması, gereksiz ve verimsiz birimler oluşturulmaması, devletin teşkilat yapısının küçültülerek fonksiyonel hale getirilmesi; gerekli sayı ve nitelikte personel istihdamı, personelin bilimsel ve teknolojik gelişmeler ışığında eğitiminin sağlanması, etkin bir performans değerlendirme sisteminin oluşturulması, yetki devri ve esneklikle beraber hesap verme sorumluluğunun ve yönetsel saydamlığın güçlendirilmesi; kamu yöneticilerinin ve çalışanlarının politika ve strateji oluşturma kapasitesinin geliştirilmesi temel ilkeler olacaktır.

Personel rejimi konusunda, norm kadrolara ve objektif seçme kriterlerine dayalı bir istihdam politikasının izlenmesi, kariyer ve liyakatin esas alınması, mevcut çok sayıda ödeme kalemini içeren karmaşık ücret sisteminden vazgeçilerek, ortak ve eşit işe eşit ücret ilkesine dayalı bir sisteme geçilmesi, sendikal hakların geliştirilmesi esas alınacaktır.

Tüm kamu kuruluşlarının norm kadroları tespit edilerek, kadro veya pozisyon ihdasları buna göre yapılacaktır. Taşra teşkilatı bulunan kuruluşların, il veya bölge teşkilatlarındaki kadrolar da bu kıstaslara göre tespit edilerek, kadroların belirli bölgelerde yığılması önlenecek, yapılan hizmetlere göre kadrolar ihdas edilecektir.

Taşra yönetiminin 5442 sayılı İl İdaresi Kanununda yer alan il sistemine ve yetki genişliği ilkesine göre örgütlenmesi sağlanarak, hizmetin niteliği bakımından zorunluluk taşıyanlar dışındaki bölge teşkilatları kaldırılacak, kalacak olanlarla il yönetimleri arasındaki sorunları giderecek planlama ve eşgüdüm mekanizmaları oluşturulacaktır.

Yurtdışı teşkilatları yeniden düzenlenerek, işlevi kalmamış birimler kaldırılacak, kalan birimlerdeki gereksiz kadrolar iptal edilecektir.

Araştırma-Planlama-Koordinasyon birimlerinin yeniden düzenlenerek güçlendirilmeleri, yetki ve görevlerini hukuki düzenlemeler doğrultusunda etkin şekilde yerine getirebilmeleri, görev alanlarıyla ilgili yönetimi geliştirme, plan ve program hazırlıklarında dikkate alınacak dönemsel faaliyet raporları hazırlamaları; gerekli araştırmaları yapabilecek, geleceğe dönük program ve proje oluşturabilecek, analitik yöntemler yardımıyla yönetimi ve sistemleri geliştirebilecek, teknik kapasitesi yüksek personel ve teknoloji donanımlı birimler şeklinde örgütlenmeleri sağlanacaktır.

Kamu hizmetinin sunumunda vakıf adına bir bedel alınması uygulamasına son verilecektir. Kamu kurumlarınca veya personelince kurulmuş olan personel vakıfları incelenerek vakıf niteliği taşımayan, kurumun hizmet sürecinde yer alan ve bu yolla kaynak aktarılan vakıflar tasfiye edilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Vatandaşların bilgi edinme, hak arama usul ve esasları ile idarenin tazmin sorumluluğu ve yasalardaki yönetsel işlemlerde görev, yetki, zamanaşımı, zamanaşımının kesilmesi gibi boşlukların doldurulması hususlarının düzenlenmesi amacıyla genel nitelikli bir yasal düzenleme yapılacaktır.

Kamu Yönetimi-vatandaş ilişkilerinde karşılaşılan uyuşmazlıkların etkin ve hızlı bir şekilde çözümü amacıyla, halkın şikayetleriyle ilgili konularda, yönetimi denetleyen ama yönetime bağlı olmayan bir Kamu Denetçisi (ombudsman) sisteminin kurulması sağlanacaktır.

Kamu personel rejimi reformunun gerçekleştirilebilmesi için, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu, 2914 sayılı Üniversite Öğretim Üyeleri ve Yardımcıları Kanunu ve Kamu İktisadi Teşebbüslerine İlişkin 233 ve 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde ve diğer teşkilat kanunlarında yer alan mali ve sosyal hak ve yardımlar ayıklanacak, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının ücret rejiminin ve istihdamla ilgili diğer hususların tek ve ortak bir Kanunda yer alması sağlanacaktır.

Devletin genel idare esaslarına göre yürütmekte olduğu asli ve sürekli hizmetlerini gören memurlar ile diğer kamu görevlileri arasındaki ayrımın tam olarak yapılabilmesi amacıyla memurlar ve diğer kamu görevlileri açık ve net olarak tanımlanacaktır.

Yerinden yönetim ilkesi dikkate alınarak, merkezi yönetim tarafından sağlanmakta olan bazı hizmetlerin il özel idarelerinden başlamak üzere yerel yönetimlerin ve taşra birimlerinin yetki ve sorumluluğuna bırakılabilmesi amacıyla yasal bir düzenleme yapılacaktır.

II. ADALET HİZMETLERİNDE ETKİNLİK

a) Mevcut Durum

Yargıya ayrılan kamusal kaynakların yetersizliği, yargılama sürecinin yavaş işlemesi, hukuk kurallarının oluşturulmasında çağdaş gelişmelerin yeterince takip edilememesi, hukuk eğitiminde istenilen standarda ulaşılamaması, iyi yetişmiş insan gücünün yargı hizmetine daha fazla katılmasını ve muhafaza edilmesini sağlayıcı düzenlemelerin yetersiz kalması ve teknik alt yapı eksikliklerinin giderilememiş olması, yargının etkin bir şekilde işlemesini büyük ölçüde aksatmaktadır.

İlk derece mahkemeleri ile Yargıtay arasında üst mahkemeler (istinaf mahkemeleri) bulunmadığından, Yargıtay'da maddi olgular yeniden değerlendirilmekte ve içtihat oluşturma görevi tam olarak yerine getirilememektedir.

Adli Tıp Kurumunun çağdaş gelişmelere uygun bir teşkilat yapısına kavuşamamış olması, hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesine engel teşkil etmektedir.

Ceza infaz sorunları büyük boyutlara ulaşmıştır. Tutuklu ve hükümlülerin sahip olduğu asgari hakların yasa ile düzenlenmemiş olması, ceza yerine geçen diğer infaz yöntemlerinin yokluğu, ceza infaz kurumları ve tutuk evlerinin güvenliği alanında yaşanan çift başlılık ve koğuş sistemi büyük sorunlara yol açmakta, ceza infaz sisteminin bütünüyle yeniden ele alınması gereksinimi duyulmaktadır.

Mağdur haklarının korumasız kalması, çağdaş normlara uygun bulunmamaktadır.

Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Borçlar Kanunu gibi temel kanunların, çağdaş gelişmelere uygun bir şekilde gözden geçirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Ceza infaz kurumları ve tutuk evlerinde, koğuş sisteminden oda sistemine geçilebilmesi amacıyla çalışmalar sürdürülmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Cumhuriyetle birlikte başlayan evrensel hukukla bütünleşme süreci kararlılıkla sürdürülecektir.

Yargının bağımsızlığını pekiştirecek ve adalet sisteminin hızlı işlemlerini sağlayacak şekilde yargı reformu çalışmalarına başlanacaktır. Yargı reformu yapılırken, kişilere sağlanan yasal güvenceler zedelenmeden gerçek adaletle ulaşmak, temel hedef olarak göz önünde bulundurulacaktır.

Hukuk Devleti ilkesi bütün kurallarıyla hayata geçirilecektir.

Hukuk kurallarının sadece sosyal korumanın bir aracı değil, aynı zamanda sosyal düzenin iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve ileriye götürülmesinin de bir aracı olması sağlanacaktır.

Yargı sisteminin modern araç ve gereçler ile takviyesi sağlanacak ve adalet hizmetlerinde, tıpta ve teknolojide meydana gelen değişimlerden azami ölçüde yararlanılacaktır. Bilim ve teknolojide meydana gelen değişikliklerle uyumlu olarak, adalet hizmetlerinin sunumunda kalite sürekli artırılabilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

İlk derece adliye mahkemeleri ile Yargıtay arasında üst mahkemelerin kurulmasını sağlamak amacıyla yasal düzenleme yapılacaktır.

Adli Tıp Kurumunun çağın gelişmelerine uygun olarak yeniden yapılandırılması sağlanacaktır.

Mahkemelerin kuruluşu, mülki sisteme paralel olmaktan çıkarılacak; adliye teşkilatının, il merkezleri ile belirli bir nüfus yoğunluğuna ulaşmış ilçelerde kurulması amacıyla gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

İnfaz hizmetleri alanında çağdaş gelişmeler izlenerek, hükümlünün topluma kazandırılması ve infazın etkinleştirilmesi amacıyla ceza infaz sistemi yeniden düzenlenecektir.

Mağdur haklarını koruyacak yasal düzenlemeler yapılacaktır.

III. GÜVENLİK HİZMETLERİNDE ETKİNLİK

a) Mevcut Durum

Terör faaliyetlerinin gücünün kırılarak toplumda barış ve huzurun geniş ölçüde tesisi bir yandan Devlet gücünün üstünlüğünü kanıtlamış diğer yandan da toplumun ve kişilerin Devlete olan inanç ve güvenini artırmıştır. Bunun sonucunda toplumda oluşan iyimserlik ve buna bağlı olarak gerçekleşen ekonomik ve sosyal canlanma, Türkiye'nin acil çözüm bekleyen sorunlarına en uygun çözümlerin elde edilmesini sağlayacak geniş kapsamlı bir

uzlaşma zeminini oluşturmuştur. Tesis edilen bu ortamın kesintisiz bir şekilde devamı için kuruluşların hizmette etkinliğini sürdürecektir. Projelerin uygulanması yanında ilgili personelin eğitim ve yetiştirilmesine öncelik verilmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Güvenlik hizmetlerinde ana amaç, güvenliğin eksiksiz ve kesintisiz bir şekilde sağlanması için caydırıcılığın zaman ve mekan ölçeğinde yaygın olarak gerçekleştirilmesidir. Bunun gereği gibi yerine getirilebilmesi için suç işlenmesinin önlenmesi kadar, işlenen suçların en kısa zamanda aydınlatılarak sanıkların ve suç delillerinin yargı önüne götürülmesi de büyük önem taşımaktadır.

Bu amaca ulaşılması için güvenlik hizmeti veren kuruluşların etkin, hızlı, doğru, tarafsız ve şeffaf bir şekilde çalışmaları esastır. İlgili kuruluşlarda teknoloji ağırlıklı bir yapıya ve çalışma sistemine geçilmesi gereği de önemini korumaktadır.

Halkla ilişkiler güçlendirilerek güvenlik hizmetlerinin önemini toplumun bütün kesimlerince anlaşılması ve benimsenmesi sağlanacaktır. İşe ve içe dönük şeffaflığa işlerlik kazandırılarak otokontrol fonksiyonlarının etkinliğinin artırılması önemle desteklenecektir.

Güvenlik hizmeti gören kuruluşlarda yapılması VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörülen yeniden yapılanmanın kapsamını, bu konudaki hedefleri ve öncelikleri ve uygulanacak takvimi tanımlamaya yönelik bir hazırlık çalışması yapılacaktır.

Güvenlik güçleri zaman ve mekan itibarıyla her zaman ve her yeri kontrol ederek suç işlenmesini önleyecek ve/veya işlenen suçlara el koyarak sanık ve delillerini en kısa zamanda yargıya teslim edecek bir hareket kabiliyeti ve etkinliğine kavuşturulacaktır. Bu amaçla teknoloji yoğun, teknoloji yoğun emek destekli, ve emek yoğun çalışacak birimler tespit edilerek bu birimlerin uyum içinde, hızlı ve verimli bir çalışma ortamı oluşturması amacıyla entegre bir yatırım ve yönetim sistemi öncelikle bir pilot merkezde uygulanacaktır. Bu uygulamada kuruluşlar arası çok yönlü entegrasyonun tesisine ve işlerlik kazandırılmasına da özen gösterilecektir.

Suç işlenmesini önleyici olduğu kadar suç işleyenlerden gerek görülenleri zaman içerisinde izleyici nitelikli, etkin, hızlı ve güvenilir sonuçlar çıkaran ve bu sonuçları çok yönlü olarak geriye ve ileriye yönelik olarak analiz eden bir istihbarat sistemi kurulacaktır.

Sanıktan delile ulaşmayı amaçlayan sistem yerine delilden sanığa ulaşmayı sağlayacak bir tesbit ve değerlendirme sistemi tanımlanacaktır. Seçilecek bir pilot ilde yatırımlar ve işlemler bu sisteme göre yürütülerek alınan sonuçlar sistemin yurt ölçeğinde genelleştirilmesi amacıyla değerlendirilecektir.

Her branşta çalışacak personelde, görevde en iyi sonuçların alınmasını sağlayacak etkin bir ihtisaslaşma düzeyine ulaşılması amacıyla, üniversiteler ve diğer eğitim kurumları ile işbirliği sağlanarak hizmet içi eğitim, hizmet sırasında eğitim ve özel eğitim programları, psikolojik ve sosyal içerikli olarak bütün personeli kapsayacak şekilde hazırlanacak ve devamlı olarak uygulanacaktır.

Güvenlik tesislerinin mevcut ve geleceğe yönelik konuşlandırma durumunun ve ihtiyaçlarının, alternatif konuşlandırma sistemleri (sabit inşaat, sökülüp takılabilir prefabrik inşaat, mobil karavan) dikkate alınarak yeniden değerlendirilmesi ve sınıflandırılması yapılacak ve bu sınıflandırmaya dayanmayan yatırım projeleri programa alınmak üzere teklif edilmeyecektir.

- 246 -

Güvenlik güçlerinde halen mekana bağlı çalışma düzeni olan karakol sisteminin mobil hale getirilmesi çalışmalarının yaygınlaştırılması için öncelikleri tanımlayan bir sistem projesi hazırlanacaktır. Farklı özellikteki yörelerde deneme uygulamalarından alınan sonuçlara göre de yaygınlaştırma çalışmaları programlanacaktır.

Emniyet Genel Müdürlüğünün kriminal laboratuvarlarının hizmet kapasitelerinin, bölgelerindeki kırsal alan olaylarının ihtiyaçlarını da karşılamaya yeterli düzeyde tutulmasına devam edilecektir. Bu konuda Jandarma Genel Komutanlığının ihtiyaçlarının, Emniyet Genel Müdürlüğünün en yakın ve/veya uygun kriminal laboratuvarlarında karşılanması için Komutanlığın görüş, öneri ve ihtiyaçları da dikkate alınarak Emniyet Genel Müdürlüğünce gerekli düzenleme yapılacaktır.

Emniyet Genel Müdürlüğünün kriminal laboratuvar hizmetlerinin genel olarak Dünya ve özellikle Avrupa Birliği standartlarına yakınlaştırılması amacıyla yeni sistemlerin uygulanması konusunda üniversitelerle geniş kapsamlı ve uzun vadeli ortak eğitim ve araştırma projeleri uygulama çalışmaları başlatılacaktır.

Özel olarak korunmaları ekonomik, sosyal, siyasi, askeri ve diğer açılardan önem taşıyan kamu ve özel sektör tesislerinin koruma projeleri, güvenlik hizmeti gören kuruluşlarla işbirliği içinde inşaat ve montaj projeleri ile birlikte projelendirilecek ve uygulanacaktır.

Uyuşturucu madde kullanımı, zararlı madde bağımlılığı, çocuk suçlarının artışı gibi önemli konularda, Emniyet Genel Müdürlüğünce medya aracılığıyla toplumun aydınlatılması ve bilinçlendirilmesi için uzun vadeli, katılımcılığı sağlayan, çok yönlü ve devamlı programlar hazırlanacak ve uygulanmasına başlanacaktır.

Kırsal alanda ve şehirlerde emniyet ve asayiş hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi konusundaki sorunların mülki idare amirlerinin koordinasyonu altında çözümünü konusunda mülki idare amirlerine ve güvenlik hizmeti gören kuruluşlara ışık tutacak bilgilendirme çalışmaları İçişleri Bakanlığınca gerçekleştirilecektir.

Halkla ilişkiler konusu, toplumla devamlı ve yapıcı bir diyalogu sağlayacak bir etkinlik ve süreklilikte uygulanacak, şeffaflığın işe dönük olduğu kadar içe dönük olarak sürekli bir şekilde uygulanmasına yönelik programlar hazırlanacak ve kademeli olarak uygulanmaya başlanacaktır.

Kurumlara ait acil yardım irtibat telefonlarının, mülki idare amirlerinin gözetim ve yönetiminde ilgili kuruluşların da katkı sağlayıp görev üstleneceği çok yönlü, ortak amaçlı ve sağlık hizmetleri ve itfaiye ile de irtibatlandırılmış merkezi bir 123 Alo İmdat sistemine dönüştürülerek işlerlik kazandırılması sağlanacaktır.

Polis Akademisinin; akademik eğitim yanında, terfi edecek personele ve hizmet branşları itibariyle (istihbarat, narkotik, asayiş gibi) ihtisas eğitimi veren, mevzuat hazırlıkları ve önemli kararlara ışık tutacak araştırmalar yapan, Türkiye'de ve Dünya'da güvenlik ve asayişle ilgili istatistik bilgilerini toplayıp değerlendirerek bunlardan hizmete yönelik sonuçlar çıkaran, gerektiğinde özel araştırma projeleri yürüten çok yönlü ve çok kademeli bir akademik yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.

İlgili bütün kuruluşların devamlı katılımının sağlanacağı ortak bir çalışma ile, Dünyada geniş ölçüde geçerli sistemlerle uyumlu olarak Türkiye Suç ve Suçlu İstatistikleri sistemi kurulacak ve Türkiye'de çeşitli yörelere, mevsimlere, aylara, konulara, suçlara ve suçlu tiplerine göre bir Asayiş Atlası hazırlama çalışmaları yapılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Güvenlik hizmeti gören kuruluşların hizmet amacı ve personel kullanma ilkeleri ile bağdaşmayan tebligat ve benzeri görevleri ayıklanarak kuruluşların görevleri arasından çıkarılacaktır.

Emniyet Genel Müdürlüğünde Emniyet Hizmetleri sınıfının, Genel Müdürlük merkez teşkilatında ve illerde hizmet gören bütün personeli kapsayacak şekilde yeniden tanımlanması sağlanacaktır.

IV. MAHALLİ İDARELER

a) Mevcut Durum

2000 yılı Ekim ayı itibarıyla belediye sayısı 3.228 olup, belediyelerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 80,7'ye ulaştığı tahmin edilmektedir.

Adapazarı ile birlikte, 2000 yılında büyükşehir belediyesi sayısı 16'ya ulaşmış olup, bu belediyelerde 58 ilçe ve 31 alt kademe belediyesi mevcuttur. Büyükşehir belediyelerinde yaşayan nüfusun toplam belediye nüfusu içindeki payının yüzde 40,9 olması beklenmektedir.

Mahalli idareler reformuyla ilgili olarak sürdürülen çalışmalar sonuçlandırılmamıştır.

İl, ilçe, belediye ve büyükşehir belediyesi kurulması ile ilgili olarak hizmetlerin sunulmasında optimum büyüklüğü sağlayacak düzenlemelere olan ihtiyaç önemini korumaktadır.

İdarenin bütünlüğü ve yerinden yönetim ilkesi çerçevesinde merkezi idare ile mahalli idareler arasında hizmet ve kaynak dengesinin kurulamaması ve koordinasyon eksikliğinin giderilememesi, görev, yetki, sorumluluk ve kaynak paylaşımı açısından karmaşık bir idari, mali ve hukuki yapının oluşmasına neden olmuştur.

Yerel hizmetlerin büyük ölçüde merkezi idare tarafından yerine getirilmesi, halkın ihtiyaç önceliklerinin belirlenememesi, halkın tercihleri doğrultusunda programlama yapılamaması, karar alma ve uygulamada idari etkinliği ve verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Aynı idari sınırlar içindeki mahalli idare birimleri birbirleriyle bağlantılı çalışmamakta, yerel nitelikli ihtiyaçların giderilmesine ve sorunların çözümüne yönelik hizmet planlanması yeterince yapılamamaktadır.

Halkı bilgilendirme sürecinin oluşturularak sürekli kılınmasına, kamu belgelerinin rahatlıkla ulaşılabilir hale getirilmesine, önemli yerel projelerin halka tanıtılarak, görüş ve karar oluşturulmasının sağlanmasına olan ihtiyaçlar devam etmektedir.

Küçük ölçekli ve çok sayıda birimden oluşan belediye sistemi merkezden yapılacak yardımları zorlaştırmakta, ulusal kaynakların daha küçük dilimler halinde kullanımına yol açmaktadır.

İlin hizmet ihtiyaçlarını ve kaynaklarını planlayan, il içindeki mahalli idare birimleriyle bağlantısı olan, bu birimler arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlayarak kamu hizmetlerinin düzenli olarak yürütülmesini öngören etkili bir il özel idaresi yapısı oluşturulamamış ve ilçe yerel yönetimi modeli geliştirilememiştir.

Mahalli idare sistemi içindeki ağırlıkları azalan köylerin etkin bir idare birimi olarak güçlendirilmesi önem kazanmıştır.

Birden çok mahalli idareyi ilgilendiren ve yerinde çözümlenmesi gereken hizmetler için kurulan mahalli idare birlikleri, yapı ve kaynak itibarıyla güçlendirilememiştir. Birliklerle ilgili hukuki düzenlemeye olan ihtiyaç devam etmektedir.

Yerel yönetimlerde, kamu düzenlemeleri ve denetiminin dışında kalma eğilimini engelleyecek işletmecilik yaklaşımı büyük ölçüde ihmal edilmiş, şirketler yoluyla hizmet sunumu yaygınlaşmıştır. Ayrıca, şirketin yöneticisi konumundaki seçilmişlerin, kuruluşun başarısız olması veya zarar etmesi durumunda, mali veya cezai sorumluluğunun bulunmaması önemli bir sorundur.

Hızlı kentleşme sonucunda artan yerel hizmet talebinin karşılanmasında verimliliği sağlamak ve rekabet ortamı oluşturarak hizmet kalitesini yükseltmek amacıyla, bazı belediye hizmetlerinin özelleştirilmesi yönünde çalışmalara devam edilmektedir. Ancak, özelleştirme politikası, hizmetlerin kamu kesiminden özel sektöre aktarılmasına odaklanmış; yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve kurumsal kapasitenin artırılması amaçlı önlemler ihmal edilmiştir. Özelleştirme uygulamalarında belediyelerin güçlü bir eşgüdüm ve denetim sistemi oluşturmamaları, verimlilikte düşüşlere yol açabilmekte, hizmet özelleştirmelerinde gerçek bir rekabet ortamı sağlanamamaktadır.

Belediye birlikleri ile şirketlerinin, başta Sayıştay denetimi olmak üzere denetim kapsamı dışına çıkartılmış olması uygulamada önemli sakıncalar doğurmaktadır.

Doğal afetler, yerel karar alma mekanizmalarının güçlendirilmesinin ve yerel yönetimlerin acil müdahale gerektiren durumlarda gönüllü kuruluşlarla işbirliği içinde hareket edebilecek bir yapıya kavuşturulmasının önemini belirginleştirmiştir.

Yerel yönetimlerin imar ve yapı kullanımı yetkileri ile merkezi yönetimin standart belirleme ve denetleme görev ve sorumluluklarının açık ve uygulanabilir şekilde yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır. Yerel yönetimlerin bu sorumluluklarını yerine getirebilecek nitelikte personel istihdamı ihtiyacı devam etmektedir.

Yangınların önlenmesi konusunda ülke genelinde bir politika oluşturulamamıştır. Ulusal düzeyde geçerli yangından korunma yönetmeliği hazırlanması gerekmektedir.

1999 yılında yaklaşık 1.492 trilyon liraya ulaşan mahalli idarelere genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan toplam kaynakların, 2000 yılında 2.517 trilyon liraya yükselmesi beklenmektedir.

1999 yılında 2.862 trilyon lira olarak hesaplanan belediye gelirlerinin, 2000 yılında 4.569 trilyon liraya, 2000 yılında mahalli idare gelirlerinin GSMH içindeki payının ise yüzde 4,1'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Kentsel hizmet talebindeki artışa rağmen, yerel yönetimlerin, özellikle belediyelerin, öz gelirlerinin payı artırılamamış ve yeterli kaynak yaratılamamıştır. Kaynak teminindeki darboğaz belediyeleri, teknoloji transferi ve büyük finansman gerektiren yatırım projelerinin yanı sıra diğer projelerinde de dış kredi kullanmaya yöneltmektedir.

Hazine garantili dış borçlanmaların ödemelerinde belediyelerin yetersiz kalması sonucu, bu yükümlülüğün Hazinece üstlenilmesi belediyelerin dış borçlanma eğilimini artırmaktadır. Ayrıca belediyelerin teknik kadrolarının genellikle yetersiz olması, projelerin

- 249 -

hazırlanma ve uygulanma safhalarında yüksek maliyetlere ve teknik sorunlara yol açabilmektedir.

TABLO: VII.1- Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

Paylar	1999	2000 (1)	2001 (2)
2380 Sayılı Kanun Gereği Belediyelere Dağıtılan (3)	759 387	1 314 199	1 635 309
(Yüzde)	50,9	52,2	52,4
3030 Sayılı Kanun Gereği Büyükşehir Bele. Dağıtılan (4)	511 694	847 616	1 043 963
(Yüzde)	34,3	33,7	33,4
Belediyeler Fonu (5)	32 650	47 800	60 000
(Yüzde)	2,2	1,9	1,9
İl Özel İdarelerine Dağıtılan	144 281	230 687	289 353
(Yüzde)	9,7	9,2	9,3
Özel İdare Fonu (5)	35 437	62 117	74 000
(Yüzde)	2,4	2,5	2,4
Mahalli İdareler Fonu (5)	8 859	14 596	19 551
(Yüzde)	0,6	0,6	0,6
TOPLAM	1 492 299	2 517 015	3 122 176
(Yüzde)	100,0	100,0	100,0
TOPLAMIN GSMH İÇİNDEKİ PAYI (Yüzde)	1,9	2,0	2,0

Kaynak: DPT

(1) Tahmin.

(2) Program.

(3) 2380 sayılı Kanun gereği belediye ve büyükşehir belediyelerine genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından yüzde 6 pay ayrılmaktadır.

(4) 3030 sayılı Kanun gereği büyükşehir belediyelerine bulundukları il merkezinde yapılan genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından yüzde 5 ilave pay ayrılmaktadır.

(5) Fonlar içinde yer alan rakamlar Hazineye ve diğer fonlara yapılan transferler düşüldükten sonraki net rakamlardır.

TABLO: VII.2-Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Büyükşehir Belediyelerine ve Diğer Belediyelere Dağıtılan Paylar

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

Paylar	1999	2000 (1)	2001 (2)
2380 Sayılı Kanun Gereğince Belediyelere Dağıtılan Paylar (Yüzde 6)	759 378	1 314 199	1 635 309
3030 Sayılı Kanun Gereğince Büyükşehir Belediyelerine Verilen Paylar (Yüzde 5)	511 694	847 616	1 043 963
Toplam (Dağıtılan Paylar)	1 271 072	2 161 815	2 679 272
Belediye Geliri	2 861 823	4 568 622	5 809 076
Dağıtılan Payların Toplam Belediye Geliri İçindeki Yüzde Payı	44,4	47,3	46,1

Kaynak: DPT

(1) Tahmin

(2) Program

Küçük ve orta ölçekli belediyelerin alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde önemli bir fonksiyon üstlenen İller Bankasının yatırımların finansmanında kullandığı Belediyeler Fonu 1992 yılından itibaren sürekli olarak daralmaktadır. Bu gelişmeler İller Bankasının mevcut proje stokunun tamamlanmasını yavaşlattığı gibi, yeni proje alımını da engellemekte ve belediyelerin proje yönetiminde Banka'yı devre dışı bırakmalarına yol açarak, belediyeleri dış kredi kullanımına yöneltmektedir.

1998 yılından itibaren bütçe kanunlarında belediyelerin Hazine garantili dış kredi kullanimlarına sınırlamalar getirilmekle birlikte belediyelerin dış kredili proje talepleri çeşitlenerek artmaya devam etmektedir. Bu durum, yerel yönetimlerin proje karşılığı dış kredi kullanım esaslarının yasal bir düzenlemeye bağlanması ihtiyacını belirgin hale getirmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

2001 yılında belediye sınırları içinde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 81,9'a, büyükşehir belediyelerindeki nüfusun toplam belediye nüfus içindeki oranının yüzde 40,8'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Merkezi idare ile mahalli idareler, üniter yapı içinde idarenin bütünlüğü ilkesine uygun olarak, iş bölümü ve koordinasyona dayalı bir yapıya kavuşturulacak ve bu çerçevede mahalli idarelerin teşkilat, mali ve personel yapısı yeniden düzenlenecektir.

Halkın ortak yerel ihtiyaçlarını karşılayacak kamu hizmetlerinin mahalli idarelerce yürütülmesi sağlanarak bu hizmetlere etkinlik, verimlilik ve hız kazandırılacaktır. Bu çerçevede, mahalli idarelerin kesintisiz gelir kaynaklarına sahip olması için gerekli mali düzenlemeler yapılacaktır.

Hizmet bütünlüğü, hizmet alanları ve teknolojik nedenlerle merkezi idarece yürütülmesi gereken hizmetlerin, yetki genişliği esasına göre, taşra teşkilatları tarafından yürütülmesi sağlanacaktır.

Yerel hizmetler yönünden merkezi idare politika ve standart belirleme ile bunların denetiminin sağlanması hususlarında yoğunlaşırken, yerel yönetimler uygulayıcı birimler şeklinde yapılandırılacaktır. Merkezi yönetimce geliştirilen ölçüt ve standartların yerel düzeyde uygulanabilmesi için yerel yönetimler desteklenecektir.

İl ve ilçe yerel yönetimi modeli oluşturulacaktır. Küçük ölçekli ve çok sayıda birimden oluşan mahalli idare sistemi ıslah edilecektir. İl, ilçe ve belediye kurulması için kriterler, yerleşmelerin ekonomik potansiyeli, nüfus yapısı, tarihi, coğrafi ve kültürel özellikleri dikkate alınarak hizmetin götürülmesinde optimum büyüklüğü sağlayacak şekilde belirlenecektir.

Tek tip belediye modeli yerine belde, ilçe, il ve turistik yöre belediyeleri için birbirinden farklı kuruluş, gelir, görev ve çalışma esasları getirilecektir.

Mahalle muhtarlıklarının, gelişen yerleşim düzeni içinde işlevi artırılacak, dönüşümlü olarak belediye meclislerine üye olmaları sağlanacaktır.

Mahalli idare birliklerinin idari ve mali yapılarını güçlendirecek ve birlik modeli verimli hizmet üretme özelliğine kavuşturulacaktır.

Yerel yönetim şirketlerinin hizmet alanları sınırlandırılarak, örgütlenme ve denetimleri hakkında genel ilkeler belirlenecektir.

Mahalli idarelerde, insangücü planlaması çerçevesinde, ihtiyaçlarına uygun nitelikli personel istihdamını temin etmek üzere norm kadro çalışmaları yapılacaktır.

Mahalli idarelerin imar ve yapı kullanımı, merkezi yönetimin standart belirleme ve denetleme konusundaki görev ve sorumlulukları açık ve uygulanabilir olacak yönde yeniden düzenlenerek, mahalli idarelerin bu sorumluluklarını yerine getirmek üzere

inşaat, jeoloji, çevre, harita, şehir planlama, mimari alanlarda uygun ölçekte ve gerekirse ortak personel istihdamı sağlanacaktır.

Mahalli hizmetlerin tarifelendirilmesinde, maliyetler ile fiyatlar arasında denge kurulacak, insani ihtiyaçlar için zorunlu hizmet miktarı da gözönünde tutularak, hizmetlerden yararlananların hizmetin bedelini ödemesi sağlanacaktır.

Yerel yönetimler görevleri ile orantılı bir gelir yapısına kavuşturulacaktır. Bu çerçevede, genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamından ayrılan payları artırılarak, alt ve üst sınırlar merkezi idarece tesbit edilmek kaydıyla yerel vergi ve harçların oran ve miktarlarının belirlenmesinde yerel meclisler yetkili kılınacaktır.

Mahalli idarelerin imar ve alt yapı faaliyetlerinin finansmanında kullanılmak üzere merkezi ve yerel yönetimlerin çeşitli faaliyetleri sonucu oluşan kentsel rantların vergilendirilmesi sağlanacaktır.

Yerel yönetimlerin ve şirketlerinin proje karşılığı dış kredi kullanım esaslarına yönelik yasal bir düzenleme yapılacak, dış kredi ile finansman sağlanması gereken yerel yatırımlar için belediyeler ile koordineli olarak merkezi düzeyde bir master plan hazırlanacaktır.

Yerel yatırımların projelendirilmesi, finansmanı ile iç ve dış kredi kullanımı, teknoloji seçimi, insan kaynakları yönetimi konularında yerel yönetimlere öncülük etmek ve merkezi ve yerel yönetimler arasında kaynak akışını yönetmek üzere İller Bankası etkin bir yerel yönetim ortaklığı olarak yeniden örgütlenecek; yatırımların finansmanında kullandığı kaynaklar görevlerine paralel olarak artırılabilecektir.

Yerel hizmetlere ilişkin teknolojiler üzerinde çalışmak ve en uygun teknoloji tiplerini belirlemek üzere AR-GE faaliyetlerine başlanacaktır.

Yerel hizmetlere ilişkin projelerin teknolojilerinin seçiminde coğrafi, ekonomik ve toplumsal özellikler dikkate alınarak standartlaşmaya gidilecektir.

Yerel yönetimlerde halkın sürekli olarak bilgilendirilmesi sağlanacak, kamu belgeleri rahatlıkla ulaşılabilir hale getirilerek, önemli yerel projelerde halkın görüşlerine başvurulacaktır.

Yerel yönetimlerde birlikleri ve şirketleri de kapsayacak şekilde, hizmetlerin yerinde, verimli ve etkin bir biçimde yürütülmesini sağlayan hukuka uygunluk denetimi gerçekleştirilecektir.

Yerel yönetimlerin, özelleştirilen hizmetlerinde kaliteyi yükseltmek ve etkin bir rekabet ortamı oluşturmak amacıyla, güçlü bir eşgüdüm ve denetim sistemi kurumu oluşturmaları sağlanacaktır.

Küreselleşme sürecinden en çok yararı sağlamak ve bu süreci ulusal çıkarlar yararına değerlendirmek amacıyla idarenin bütünlüğü çerçevesinde merkezi ve yerel yönetimler yeniden yapılandırılırken; yüksek yatırım gereksinmesi nedeniyle önemli bir pazar oluşturan yerel yönetimlerin dünya şirketleri karşısındaki pazarlık gücü, merkezi yönetim desteği sağlanarak artırılabilecektir.

Acil müdahale gerektiren durumlarda yerel karar alma mekanizmaları güçlendirilerek, yerel yönetimler gönüllü kuruluşlarla işbirliği içinde hareket edebilecek bir yapıya kavuşturulacaktır.

Mevcut afet mevzuatı sadeleştirilecek; yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları açık bir şekilde belirlenecektir.

Yerel yönetimler imar ve yapı kullanımı yetkileri ile merkezi yönetimin standart belirleme ve denetleme görev ve sorumlulukları açık ve uygulanabilir olacak yönde yeniden düzenlenecektir.

Yerel yönetimlerin hizmet planlaması, projelendirmesi ve uygulaması aşamalarında, engelliler, kadınlar, yaşlılar, çocuklar ve gençler gibi toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarını gözönüne alan yaklaşımlar geliştirilecektir.

c) Hukukî ve Kurumsal Düzenlemeler

Merkezi idare ile mahalli idareler, üniter yapı içinde idarenin bütünlüğü ilkesine uygun olarak, iş bölümü ve koordinasyona dayalı bir yapıya kavuşturulacak; merkezi ve mahalli idareler arasında görev, yetki, sorumluluk ve kaynak paylaşımı ile mahalli idarelerin teşkilat, mali ve personel yapısı yeniden düzenlenecektir.

Mahalli idarelerin düzenli gelir kaynaklarına sahip olması için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

İl ve ilçe yerel yönetim modellerinin oluşturulmasına yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.

İl, ilçe ve belediye kurulmasında kriterler yasal bir düzenleme ile belirlenecektir.

Belediye ve büyükşehir belediyesi modeli yeniden düzenlenecektir.

Yerel yönetim birlikleri ve şirketlerine yönelik yasal çerçeve yeniden belirlenecektir.

İmar mevzuatı mahalli idarelerin görev ve sorumluluklarını belirleyecek şekilde düzenlenecektir.

Kentsel rantların vergilendirilmesine yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.

Yerel yönetimlerin ve şirketlerinin proje karşılığı dış kredi kullanım usul ve esasları yasal bir düzenleme ile belirlenecektir.

Ulusal düzeyde geçerli "Yangından Korunma Yönetmeliği" çıkarılacaktır.

Yerel yönetimlerde, halkın planlama, uygulama ve denetim süreçlerine katılımını sağlayıcı düzenlemeler yapılacaktır.

Mevcut afet mevzuatında yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları açık bir şekilde belirlenecektir.

V. KAMU YATIRIMLARININ PLANLANMASI VE UYGULANMASINDA ETKİNLİK

a) Mevcut Durum

Kamu Yatırım Programının sınırlı kamu kaynaklarına göre çok sayıda ve öncelikleri iyi belirlenmemiş projelerden oluşması, öncelikli projelere dahi uygun zamanda yeterli kaynak tahsis edilememesine, yapım sürelerinin uzamasına, maliyetlerin artmasına ve elde edilecek faydaların gecikmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan, yeterince etüd edilmeden hazırlanan ve uygulamaya konulan bazı projeler zamanında tamamlansa bile öngörülen faydaları sağlayamamaktadır.

Kamu Yatırım Programı Hazırlama Esasları Genelgesinde belirtilen sektörel ve bölgesel öncelikler ile yapılabirlik etütlerinin hazırlanması ile ilgili hususlara kamu kuruluşlarınca yeterince riayet edilmediği gözlenmektedir.

Uygulamanın yeterince izlenip değeriendirilememesi, proje aksaklıklarının zamanında ve etkin bir şekilde tespit edilip giderilmesini ve projeler arası eşgüdümü engellemektedir.

Kamu yatırım stokunun daha etkin bir yapıya kavuşturulması için öncelikle, proje fikirlerinin geliştirilmesi, yapılabirlik etütlerinin hazırlanması, projelerin analizi, seçimi ve uygulanması, uygulamanın izlenmesi ve tamamlanma sonrası değeriendirilmesi konusunda kurumlar ve birimlerarası görev, yetki ve sorumlulukları tanımlayan, bütün taraflarca benimsenen bir Proje Döngüsü Yönetimi yaklaşımının geliştirilmesi gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için kamu kuruluşlarının proje geliştirme, hazırlama ve etkin bir şekilde uygulama kapasitelerinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Temel amaç, kamu yatırımlarının planlanması ve uygulamasında etkinlik sağlamak suretiyle, projelerin ekonomik büyümeye ve buna bağlı olarak sosyal refaha sağlayacağı katkının en yüksek düzeye çıkarılmasıdır.

Bu amaca yönelik olarak büyük ölçekli kamu yatırım projeleriyle ilgili karar alma sürecinde, VIII. Plan hedef ve stratejileri çerçevesinde, genel olarak Fayda-Maliyet Analizi yaklaşımı esas alınacaktır.

Yatırım projeleri ile ilgili olarak, proje fikirlerinin geliştirilmesi, yapılabirlik etütlerinin uluslararası standartlara uygun, ÇED olumluluk belgesi de dahil olmak üzere karar almada gerekli bilgileri içerecek şekilde hazırlanması, projelerin analizi, seçimi ve finansman teminiyle uygulama ve tamamlanma sonrası izleme-değeriendirme aşamalarını kapsayan kurumsallaşmış etkin bir proje yönetiminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

Kamu proje stokunun daha rasyonel ve yürütülebilir bir hale getirilmesi amacı doğrultusunda, projelerin sektörel ve bölgesel öncelikler ile yapılabirlikleri açısından gözden geçirilmesi, öncelikle uygulamasında önemli aşama kaydedilmiş ve kısa sürede bitirilebilecek olan yatırımlara öncelik verilmesi sağlanarak yatırımların hızlandırılması temin edilecektir.

Proje bazında ek ödenek kullanımı sınırlı tutulacak, kuruluşlar yılbaşı ödenekleri çerçevesinde yıllık iş programlarını hazırlayacaklardır.

Yatırım Programında yer alan projelerde DPT uygun görüşü alınmadan dış kredi işlemleri başlatılmayacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

VIII. Planda öngörüldüğü üzere, proje planlama ve uygulama sürecini yönlendirmek amacıyla çıkartılacak olan Proje Döngüsü Yönetmeliği ile ilgili hazırlık çalışmaları başlatılacaktır.

VI. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

a) Mevcut Durum

Dünyadaki gönüllü kuruluş hareketine paralel olarak Türkiye’de de sivil toplum kuruluşları sayı ve faaliyet alanı bakımından gelişme göstermektedir. Ülkemizde son on yıldır daha yoğun bir şekilde faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarının özellikle yaşanan doğal felaketler sonrası yürütülen faaliyetlerdeki katkıları, toplumun gönüllü harekete ilgisini artırmıştır.

Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) faaliyetlerini sürdürmelerinde karşılaştıkları sorunların başında mali kaynaklara ulaşabilme gücü gelmektedir. Ülkemizde gönüllü kuruluşlar mali kaynak, insangücü ve örgütlenme imkanları bakımından daha çok gelişmiş bölgelerde ve kentsel alanda yoğunlaşmışlardır. Bu nedenle kuruldukları bölge dışında ve özellikle kalkınmada öncelikli yörelerde yürütmekte oldukları çalışmaların etkinliği istenilen düzeyde olamamaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının kamuoyu oluşturma ve kaynak yaratma fonksiyonlarının daha etkin hale gelebilmesi için yasal ve mali sorunlarının yine bu kuruluşların katılımıyla oluşturulacak görüşler çerçevesinde tespit edilerek çözülmesi gerekmektedir.

Uluslar arası bağış ve teknik yardım sağlayan kuruluşlardan alınan yardımlar sivil toplum kuruluşlarının kapasite ve faaliyetlerini desteklemektedir. Ancak, mali kaynak ve teknik yardım sağlayan kuruluşların yardım şartlarını belirleme, kontrol etme ve yönlendirme yapma gayretleri bağımsız ve demokratik esaslara göre yapılması gereken sivil toplum kuruluşlarının hareket alanını daraltmaktadır. Ülke çıkarlarının gözetilmesi ve milli politikaların gösterdiği hedefler doğrultusunda faaliyette bulunmalarının sağlanması açısından STK’ların idari ve mali açıdan şeffaf olmaları gerekmektedir.

Aynı faaliyet alanında, birbirinden habersiz ve dağınık olarak yürütülen bazı çalışmaların daha etkin ve bütüncül nitelikte olmasının sağlanması amacıyla bu alandaki bilgi ağının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Demokrasinin geliştirilmesi için ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma sürecine sivil toplum kesiminin katkı ve katılımının sağlanması esastır.

STK’ların iç ve dış yardım kuruluşları ve kamu tarafından desteklenmesinde bu kuruluşların faaliyetlerinin bütünlüğü ve özerkliklerinin korunması önem arz etmektedir.

Ulusal ve uluslar arası kaynakları harekete geçirerek toplum kalkınmasına katkıda bulunan ve halkın taleplerini ileterek ulusal politikaların oluşturulmasında önemli bir rol üstlenen STK’ların örgütlenme ve hizmet yürütme aşamalarında karşılaştıkları sorunların giderilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Eğitim, sağlık, sosyal hizmet ve spor gibi sosyal içerikli projelerde STK'ların mahalli idareler ve özel sektör ile işbirliği içinde faaliyet göstermeleri sağlanacak ve bunun için gerekli işbirliği mekanizmaları oluşturulacaktır.

STK'ların uluslar arası bağış ve teknik yardım kapsamında yürüttükleri projelere ilişkin bilgi ve verilerin ulaşılabilir ve sistematik bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.

STK'ların katkı yaptıkları kesimlere, kendi üyelerine ve devlete yönelik olarak demokratik, şeffaf ve sorumlu bir çerçevede faaliyette bulunmaları sağlanacaktır.

Özel sektörün STK'ların projelerini desteklemeleri ve bu alanda işbirliği imkanlarını geliştirmeleri özendirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

STK'ların faaliyetlerinde etkinliğin sağlanması ve halkın bu faaliyetlere özendirilmesi amacıyla gerekli teşvikler oluşturulacaktır.

VII. DOĞAL AFETLER

a) Mevcut Durum

Adana-Ceyhan Depremi, Batı Karadeniz Sel Felaketi, Marmara ve Bolu-Düzce depremleri sonucunda yaşanan kentleşme ve yapılaşma sorunları, doğal afetlere yönelik yeni bir strateji oluşturulmasına, planlama sürecinin bir sistem bütünü içinde tasarlanmasına ve ilgili mevzuatın yeniden düzenlenmesine olan ihtiyacı artırmıştır.

Son on yıl içinde gerçekleşen 1992 Erzincan, 1995 Dinar, 1998 Ceyhan ve özellikle 1999 Marmara ve Bolu-Düzce depremleri, doğrudan doğruya kentlere ve sanayi bölgelerine zarar veren ve ülke ekonomisini önemli ölçüde olumsuz etkileyen depremler olmuştur. Bu depremlerde, yapıların gelişmiş ülkelerde görülenin çok üzerinde büyük hasara uğradığı ve bu hasarın önemli can ve mal kaybına sebep olduğu gözlenmiştir. Bu aşırı hasarın başlıca nedenleri arasında mühendislik ve inşaat kusurları, denetim yetersizliği ve özellikle bina inşaat kodlarının yeterli düzeyde uygulanmaması ve bilinç eksikliği sayılabilir.

Özellikle imar planlaması, yer seçimi ve zemin mühendisliği konuları ile üst yapı tasarımı ve yapımında projeli yapılarda dahi önemli yanlışlıklar yapılmakta, mühendislerin projelerde afet olasılığını gözardı etmelerine yaygın olarak rastlanmaktadır.

Zaman zaman çıkarılan imar affı yasaları, çarpık yapılaşmaya ve afete dayanıklı olmayan yerleşimlere yol açmaktadır.

Yerleşimlerin ve yapıların afete karşı güvenli olması gerektiği konusunda kamuoyunda etkili bir talebin ortaya konulamaması, yapımcıların genellikle kurallara uymamasına ve doğal afetlerin zararlarının büyümesine yol açmaktadır.

Devlet, 17 Ağustos 1999 deprem felaketi sonrasında, organizasyon, finansman, yardım gibi çeşitli konularda hızla hukuki ve kurumsal tedbirler alma yoluna gitmiş, kalıcı bir afet yönetim sistemi kurulması çalışmalarını başlatmıştır.

Öncelikle; doğal afetler nedeniyle ortaya çıkan zararların giderilmesi, yeni yerleşim alanlarının kurulması, imar, ihale, müteahhitlik, müşavirlik hizmetleri ile kültür ve tabiat varlıklarını koruma, sivil savunma, mevcut fonların işleyişi ve gerektiğinde ilave fon

- 256 -

kurulması, her türlü bağış ve yardımların etkin kullanımı, ekonomik konularda düzenleme, doğal afetler sonucunda oluşacak zararların karşılanmasına yönelik bir sigorta sisteminin oluşturulması, teşkilat kanunlarında yapılacak değişiklikler ile ivedi ve zorunlu hallere münhasır olmak üzere Bakanlar Kuruluna 4452 sayılı Yetki Kanunu ile birden çok kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verilmiştir.

27.12.1999 tarih ve 587 sayılı Zorunlu Deprem Sigortası hakkındaki KHK ile Hazine Müsteşarlığına bağlı Doğal Afet Sigortaları Kurumu kurulmuş ve devletin afet sonrası sorumluluk alanı sınırlandırılmıştır. Bu KHK ile köy ve kamu yapıları dışında, tapuya kayıtlı tüm mesken ve işyeri sahipleri Türkiye genelinde sigorta yükümlüsü kılınmıştır. Ayrıca Kurum marifeti ile yükümlülere ait taşınmaz stoku ve özelliklerine ilişkin bilgileri kapsayan bir envanter oluşturmak üzere verilerin toplanması öngörülmüştür.

10.4.2000 tarih ve 595 sayılı Yapı Denetimi hakkındaki KHK ile belediye mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan yerlerde inşa edilecek yapıların denetiminin sağlanmasına ve yapı hasarı nedeniyle zarara uğrayan kişilerin haklarının korunmasına ve doğabilecek zararların tazminine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Ayrıca, yerel yönetimlerin ve teknik uygulama sorumlularının yerine getiremedikleri denetim hizmetlerinin, sorumlulukları da belirtilerek özel kuruluşlarca yerine getirilmesi olanağı sağlanmıştır.

28.6.2000 tarihli 601 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun ile Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında KHK ile yalnızca uzman mühendis / mimar belgesi olanlara proje ve uygulamada imza yetkisi tanınmıştır.

14.6.2000 tarih ve 600 sayılı KHK ile deprem, heyelan, kaya düşmesi, yangın, kaza, meteorolojik afet, nükleer ve kimyasal madde kazaları ve göç hareketleri ile ilgili acil durum gerektiren hallerde uygulanacak önlemler ve gerçekleştirilecek faaliyetlerin koordinasyonu görevi Başbakanlığa verilmiştir. Bu amaçla, Başbakanlık Merkez Teşkilatı bünyesinde Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

27.12.1999 tarih ve 586 sayılı KHK ve 28.4.2000 tarih ve 596 sayılı KHK ile İçişleri Bakanlığına bağlı olarak il ve ilçelerde Sivil Savunma Arama Kurtarma Birlik Müdürlükleri kurulmuştur.

21.3.2000 tarih ve 2000/9 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile bilim adamlarınca yapılan deprem tahminlerini bilimsel açıdan değerlendirerek sağlıklı sonuçlar üretmek ve kamuoyunun bu konuda en güvenilir bilgiyi sağduyulu biçimde alabilmesini sağlayacak açıklamalar yapmak, ülkemizin ihtiyaçları gözönünde bulundurularak, deprem zararlarının en aza indirilmesine yönelik araştırma çalışmaları için öncelikli alanları belirlemek, deprem sorunlarına ilişkin konularda kamu yetkililerine danışmanlık yapmak, gerekli görülen alanlarda politika ve stratejiler üretmek uygulamaya yardımcı olmak, deprem tahminleri ile ilgili etik problemler içeren başvuruları değerlendirmek, bu çalışmaların da Avrupa Konseyi'nin Deprem Önceden Tahmini ile İlgili Etik Kurallarını esas alarak uygulamaya yol göstermek amacıyla Ulusal Deprem Konseyi kurulmuştur. Bağımsız olarak görev yapacak Konseyde, 8 yerbilimci, 8 inşaat mühendisi ve 4'ü de diğer alanlardan olmak üzere 20 uzman görev yapmaktadır.

17 Ağustos sonrasında yapılan mevzuat ve kurumsal değişiklikler kapsamında, yerel yönetimlerin afetlerle ilgili görev ve yetkilerinde de değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Belediyeler Kanunu, Yapı Denetimi KHK ve diğer mevzuatta getirilen değişiklikler ve yeni

hükümler ile valilik, kaymakamlık, belediye ve il özel idarelerinin yetki ve sorumluluk alanları genişletilmiştir.

1999 Marmara depreminden sonra Türkiye Cumhuriyeti ile Dünya Bankası arasında 23.11.1999 tarihinde imzalanan İkraz Anlaşması ile Marmara Depremi Acil Yeniden Yapılanma Projesi uygulamaya konulmuştur. Bu projenin amacı Marmara Depreminden etkilenen alanlarda, yaşam koşullarının ve ekonomik kalkınmanın iyileştirilmesi ve muhtemel doğal afetlere karşı afet zararlarını azaltmaya ve risk yönetimini sağlamaya yönelik kurumsal çerçevenin oluşturulmasıdır. Bu anlaşma kapsamında Dünya Bankasından sağlanan 567,5 milyon dolar ve Avrupa Yatırım Bankasından sağlanan 454,5 milyon dolar tutarındaki kredilerle deprem bölgesinde yerleşim alanları ile ilgili olarak başlatılan 12 bin konutun ve bunlara ait alt yapının inşaat çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankasından sağlanan kaynakla 15 460 konutun yapımı ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğüne 7.652 konutun temini çalışmaları sürdürülmektedir. Bunlara ilave olarak gönüllü kuruluşlarca hibe olarak 2.612 konut yaptırılmaktadır. Evini yapana yardım sistemi kapsamında 18.737 konut inşa edilecektir. Bu konutların yapımı için hak sahiplerine illerde 6 milyar, köylerde 500 milyon lira ödenmektedir.

Doğal afetten zarar gören işletmelerin desteklenerek yeniden ekonomiye kazandırılması, teşvik edilmesi, üretim ve istihdamın artırılması ve böylece afet bölgesinde bozulan ekonomik, ticari ve sosyal hayatın tekrar tesis edilmesini sağlamak amacıyla düşük faizli kredi olanağı sağlanmasına yönelik mevzuat düzenlemesi yapılmıştır.

Bolu ve Düzce illerinde kaynakların rasyonel kullanımı, mekansal dağılımının düzenlenmesi, il envanterinin oluşturulması ve güncelleştirilmesi, mahalli idareler ve üniversite arasındaki işbirliği ve koordinasyonun sağlanması amacıyla il gelişme planlarının hazırlanması çalışmaları başlatılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Alınacak etkili önlemlerle afet zararlarının en aza indirilmesine yönelik sosyal hukuki, kurumsal ve teknik yapının oluşturulması esastır. Bu yapının oluşturulmasında koordinasyonun tek elden sağlanması temel ilkedir.

Sürekli ve sistemli eğitim ile deprem ve diğer afetlere karşı önlem alınarak, bu afetlerin birlikte yaşanabilen olağan birer doğa olayı olarak algılanması sağlanacaktır. Halk eğitimi çalışmaları, toplumsal etik kurallarını da kapsayacak biçimde sürdürülecektir.

Mevcut ve yeni yapılacak olan tüm alt ve üst yapıların yeterli afet güvenliğine kavuşturulması için gerekli çalışmalar tamamlanacaktır. Yapı stoğunun büyük bir bölümü yeterli deprem güvenliği taşımadığından, deprem tehlikesinin yüksek olduğu yerlerden başlayan bir öncelik sırası içinde, bu yapıların deprem dayanımı bakımından sistematik bir biçimde değerlendirilmeleri ve güçlendirilmeleri özendirilecektir.

Afetlere dayanıklı yapı tasarımı uzmanlık gerektirdiğinden mühendislik lisans programlarında deprem ve diğer afetlerle ilgili konulara daha fazla ağırlık verilmesi sağlanacaktır. Ayrıca, mühendisin sorumluluk duygusunu geliştiren ve meslek etiği kavramlarını yerleştiren programlara yer verilecektir. Teknik açıdan yeterli bulunan üniversitelerde deprem mühendisliği yüksek lisans programları oluşturulacak, mevcutlar geliştirilecektir. Mühendislerin uygulamadaki eksikliklerini azaltmaya yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

Mevcut yapıların deprem güvenliği bakımından değerlendirilmesi ve güçlendirilmesi için yetkin mühendislerin görev yapacağı yapı değerlendirme merkezleri oluşturulması desteklenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Afet yönetimi kapsamında afet sonrası gerekli örgütlenme, haberleşme, lojistik hizmet hazırlıklarının tamamlanmasına yönelik çalışmalara devam edilirken, diğer taraftan afetler meydana gelmeden önce olası zararların tanımlanması, risklerin nerelerde, hangi düzeylerde yoğunluk kazanacağını tahmin edilmesi ve muhtemel zararları azaltacak önlemlerin belirlenmesi yönündeki çalışmalara devam edilecektir.

Yer bilim çalışmaları yapılarak yerleşim bölgelerinde risk taşıyan alanların belirlenmesi ve tüm teknik olanaklar kullanılarak afet harita ve belge düzeninin oluşturulması çalışmalarına devam edilecektir. Bu çalışmalar bir öncelik sırası içinde, risk taşıyan yerleşimlerin tamamı için gerçekleştirilecektir. İmar planları bu çalışmaların sonuçlarına göre yenilenecektir. Bu amaçla imar mevzuatında gerekli değişiklikler yapılacaktır.

Afet Yönetmeliğinin depremle ilgili koşullarının bilinçli ve eksiksiz olarak uygulanması, bundan sonra yapılacak yapıların depreme dayanıklı olmasını sağlamak için yeterli görülmektedir. Diğer afetlerle ilgili mevzuat da yeterli bir düzeye getirilecek ve uygulanmaları sağlanacaktır.

Medeni Kanun, Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanununun ilgili maddeleri, yapıda denetim, sorumluluk ve sigorta konuları bakımından gözden geçirilerek bu amaca yönelik yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Diğer ülkelerdeki kuruluşlar ve uluslar arası kuruluşlarla da işbirliği yapabilecek bir ulusal afet bilgi sistemi ve afet sırasında aksamadan hizmet verebilecek bir ulusal afet haberleşme sistemi oluşturulacaktır.

VIII. TRAFİK VE CAN GÜVENLİĞİ

a) Mevcut Durum

Ülkemizde, taşımacılığın büyük oranda, yolcu-km ve ton-km başına kaza ve kayıp oranı yüksek olan karayolu ile gerçekleştirilmesi, her yıl, önemli boyutlarda can ve mal kaybı ile karşı karşıya kalmamıza neden olmaktadır.

1999 yılında, karayollarında meydana gelen 479.936 trafik kazasında (kaza yerini terk edenler dahil) 6.563 kişi hayatını kaybetmiş, 136.250 kişi yaralanmıştır. Trafik kazaları sonucunda ortaya çıkan can kayıplarının yanı sıra ekonomik kayıplar da önemini korumaktadır.

Dünya Bankası finansmanı ile yürütülen Karayollarında Trafik Güvenliği projesi kapsamında, trafik kazalarının yoğun olduğu 4.200 km'lik güzergahta denetim hizmetlerinin gelişmiş teknik yöntemlerle etkinleştirilmesini sağlamak amacıyla başlatılan ihale çalışmaları, projede belirlenen haberleşme sisteminin oluşturulmasındaki sorunlar nedeniyle sonuçlandırılmamıştır.

Karayollarında trafik güvenliğini artırmak ve taşıtların çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla, gelişmiş yöntemlerle teknik kontrollerin yapılmasını sağlayacak araç muayene istasyonlarının kurulması için gerekli düzenlemeler yapılamamıştır.

Trafik kazalarında yaralananların tedavi giderlerinin trafik sigortasından karşılanmasını temin amacıyla Sağlık Bakanlığınca hazırlanan Trafik Hizmetleri Döner Sermaye İşletmesi Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

Okul öncesi ve ilköğretim düzeyindeki öğrencilere trafik bilgisi vermek ve kurallara uyma alışkanlığı kazandırmak amacı ile Çocuk Eğitim Parkları Yönetmeliği yayımlanmış, Sürücü Kursları Yönetmeliğinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

İlköğretim okullarının 6'ncı ve 8'inci sınıflarında zorunlu hale getirilen trafik ve ilk yardım dersi uygulamasının orta öğretimi de kapsayacak şekilde geliştirilmesi yönünde çalışmalar başlatılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ulaştırma alt sektörleri arasında, ülke gereksinimlerine uygun dengeler kurularak, taşımaların her türünde öncelikle can ve mal güvenliğinin gözetilmesi ve buna yönelik yasal ve kurumsal alt yapının oluşturulması, kamuoyunun trafik konusunda bilinçlenmesinin ve katılımının sağlanması temel amaçtır.

Karayolu ile yolcu ve yük taşımacılığını mesleki yeterlilik koşuluna bağlayarak, taşımacılığın esaslarını belirleyecek olan Karayolu Taşıma Kanunun gerektirdiği yasal ve kurumsal düzenlemeler uygulamaya konulacaktır.

Karayolu altyapısı, trafiğin gerektirdiği kesimlerde bölünmüş yol sistemi ile geliştirilecek, büyük şehir geçişlerinin çevre yollarına dönüştürülmesine önem verilecek, karayolu ağı üzerinde trafik kazalarının yoğunlaştığı kara noktaların giderilmesi çalışmaları öncelikle ele alınacaktır.

Karayollarında trafik güvenliği konusunda hazırlanacak kampanyalar ve hedef programlara kamuoyunun ve sivil toplum örgütlerinin desteğinin artırılması, özel kesimin trafik güvenliği ile ilgili projelere katılımının özendirilmesi ve bu uygulamanın yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Trafik suçlarına verilen cezaların uygulanabilir, caydırıcı ve kamu vicdanını tatmin edici şekilde düzenlenmesi, denetim hizmetlerinin, teknik donanımlı araçlarla seyir halindeki trafik üzerinde etkin olarak yapılması sağlanacaktır. Trafiği denetlemekle görevli polis ve jandarmanın eğitimi geliştirilerek, bu görevde uzmanlaşmalarına önem verilecektir.

Trafik kaza analizlerini bilimsel yöntemlerle yapmak ve gerçek nedenlerini saptamak üzere çalışmalar başlatılacaktır.

Ticari araçlarda hız sınırlayıcı donanımın kullanımı konusunda gerekli çalışmalar başlatılacaktır.

Trafik hizmetleri ile ilgili mevzuatın AB mevzuatı ile uyumlandırılması konusundaki çalışmalar hızlandırılacak, öncelik belirlmesine göre bir takvime bağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Günün koşullarına uygun bir araç muayene sistemi geliştirilecek, hizmetin teknik donanımlı birimlerde ve yurt genelinde yaygın bir yapılanma ile verilmesi konusunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Trafik kazalarında acil müdahale ve kurtarma hizmetlerinin çağdaş yöntemlerle ve etkin bir şekilde yapılabilmesi için, sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları ve yerel yönetimlerin de katılabileceği uygun bir kurumsal yapının oluşturulması konusunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Trafik güvenliği ile ilgili araştırmaları ve kaza analizlerini bilimsel yöntemlerle yapmak ve çözüm önerileri geliştirmek üzere üniversitelerin de katılımının sağlanacağı bir yapılanmaya gidilecektir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

EKONOMİDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

I. REKABET HUKUKU VE POLİTİKALARI

a) Mevcut Durum

Piyasa mekanizmasının iktisadi kaynakların dağılımını mümkün olan en yüksek toplumsal refaha ulaştıracak biçimde yapması, önemli ölçüde piyasalarda rekabet koşullarının varlığına bağlıdır. Bu anlayışla 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun 13.12.1994 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

4054 sayılı Kanun Türkiye sınırları içinde tüm mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı tüm davranışları düzenlemektedir. Bununla birlikte yeni kurulan sektörel düzenleyici kuruluşların Rekabet Kurumunun yetkilerine benzer yetkilerle donatıldığı gözlenmektedir. Bu çerçevede, 18 Haziran 1999 tarihinde kabul edilen 4389 sayılı Bankacılık Kanunuyla, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu yönetimine zor durumda kalan bankaları diğer bankalara ya da kurulacak bir bankaya devretmeye veya gönüllü bir diğer bankayla birleştirme hususunda yetki verilmiş, devir ve birleştirmeye tabi tutulacak bankaların toplam aktiflerinin sektör içindeki paylarının yüzde 20' yi geçmemesi kaydıyla 4054 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmaması öngörülmüştür.

Diğer taraftan, 27 Ocak 2000 tarih ve 4502 sayılı Kanun ile 2813 sayılı Telsiz Kanununun 7 nci maddesi değiştirilerek Telekomünikasyon Kurumunun görevleri belirlenmiştir. Buna göre, Telekomünikasyon Kurumu telekomünikasyon sektöründe rekabete aykırı davranış, plan ve uygulamaları re'sen veya şikayet üzerine inceleme hususunda yetkili kılınmıştır. Rekabet Kurulunun, telekomünikasyon sektöründe yapacağı inceleme ve tetkikler ile birleşme ve devralmalar hususunda vereceği kararlar dahil olmak üzere, bu sektöre ilişkin vereceği tüm kararlarda, öncelikle Telekomünikasyon Kurumu'nun görüşünü ve Kurum'un yapmış olduğu genel düzenleyici işlemleri dikkate alması istenilmiştir.

Sektörel düzenleyici kurumların görevlerini düzenleyen yasal düzenlemeler ile 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanuna istisna getirilmesi, rekabet soruşturmalarında Rekabet Kurumu ile bu kuruluşlar arasında yetki çatışmasına neden olmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sektörel düzenleyici kurumlar ile Rekabet Kurumu arasında yetki çatışmasına neden olmamak için sektörel düzenleyici kurumlar ve Rekabet Kurumu arasındaki görev, yetki ve sorumlulukların net olarak belirlenmesi sağlanacaktır.

4054 sayılı Kanuna aykırı hükümler taşıyan yürürlükteki mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla çatışan hükümler tespit edilerek, gerekli değişiklikler yapılacaktır. Bunun yanı sıra, rekabet mevzuatını AB mevzuatı ile uyumlaştırma çalışmaları sürdürülecektir.

Özelleştirme uygulamalarında gerek "pazar için" gerekse "pazar içi" rekabet kurallarının tesis edilmesiyle piyasada rekabetin sağlanmasına özen gösterilecektir. Kamu işletmeciliğinin devam ettiği sektörlerde rekabet ortamını sağlamak amacıyla bu sektörlerde yeni firmaların kamu işletmeleriyle eşit koşullarda faaliyet göstermesine imkan verecek düzenlemeler yapılacaktır.

Kamu ihalelerinde rekabetin tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amacıyla ilgili mevzuat gözden geçirilecek; ihalelerde rekabet ortamını bozmaya yönelik davranış ve anlaşmalar etkin bir biçimde izlenecek ve soruşturulacaktır.

Devlet yardımları mevzuatının oluşturulmasında rekabet politikaları özenle gözetilecektir.

Piyasalardaki rekabet yapısını güçlendirmek için rekabet mevzuatının uygulanmasının yanı sıra toplumda rekabet kültürü oluşturulmasına toplumun rekabet kuralları konusunda bilgilendirilmesine çalışılacaktır. Bu amaçla eğitici yayın ve programların medya araçları ile sunulması özendirilecektir. Ayrıca, üniversitelerin ilgili programlarında rekabet hukuku ve politikalarının etkili bir biçimde işlenmesi sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Rekabetin Korunması Hakkında Kanunla çelişen diğer mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla yürürlükteki mevzuatta mal ve hizmet piyasalarında rekabet kurallarının işleyişine engel olan hükümler Rekabet Kurumu tarafından tespit edilecek ve gerekli değişiklikler yapılacaktır.

Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun uygulanmasında, Rekabet Kurulu kararlarının yargısal denetimindeki etkinliği artırmak amacıyla Danıştay'da ayrı bir daire kurulacaktır.

Rekabete açılmayan doğal tekel niteliğindeki sektörlerde özelleştirme yapılmadan önce bu sektörleri düzenleyen kural ve kurumlar oluşturulacaktır.

4054 sayılı Kanun'da öngörülen ve AB mevzuatına uyum için gerekli uygulamaya yönelik tebliğler çıkarılacaktır.

II. FİKRİ HAKLARIN KORUNMASI

a) Mevcut Durum

Kavramsal olarak hem eser hem de sınai hak sahiplerinin haklarını içeren fikri haklar sistemi yasal ve kurumsal açıdan büyük ölçüde tamamlanmış olmakla birlikte; sistemin sürekli olarak değişen ve gelişen ulusal ve uluslar arası koşullar çerçevesinde güncelleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu kapsamda yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmasının yanı sıra, Türkiye'nin AB ve DTÖ nezdinde fikri haklar alanında mevcut taahhütlerinin de öncelikle yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunlar arasında; Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile Sinema, Video ve

- 262 -

Müzik Eserleri Kanununda değişiklikler yapılması, yeni bitki türlerinin ve entegre devre topografyalarının korunmasının sağlanması ve Yeni Bitki Türlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeye (UPOV Convention) katılımın sağlanması gibi hususlar bulunmaktadır.

Diğer taraftan, fikri haklar alanında yasal alt yapıdaki bazı eksikliklerden kaynaklanan sorunlar, zaman zaman ülkemizin dış ticaret ilişkilerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin, Türkiye'nin ihracatında önemli bir yere sahip olan ABD, Ticaret Yasasından kaynaklanan Special 301 hükmü kapsamında ticari yaptırımlar uygulanmasını gündeme getirerek, Türkiye'yi 1989 yılından bu yana izleme listesinde tutmaktadır.

Eser sahibinin hakları ve komşu haklar alanında, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda değişiklik öngören kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir. 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanununda da uluslar arası normlara ve 5846 sayılı Kanunla uyumlu değişikliklerin yapılmasına ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir. Bununla birlikte, bu alanda kurumsal alt yapının yetersizliğinden ve uygulamadan kaynaklanan bazı sorunların devam ettiği gözlenmektedir.

Sınai haklar alanında, Entegre Devre Topografyalarının Korunmasına İlişkin Kanun Tasarısı Taslağı ile Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanmış ve ilgili kuruluşların görüşlerine sunulmuştur.

Fikri haklar sisteminin temel unsurları arasında yer alan hak izleme kuruluşlarının daha fonksiyonel bir yapıya kavuşturulması amacıyla bazı girişimler başlatılmıştır. Eser ve komşu hak sahiplerinin haklarını korumak amacıyla kurulan meslek birliklerinin yeniden yapılandırılması çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca, sınai hak sahiplerinin haklarını koruyan patent ve marka vekillerinin bir birlik şeklinde örgütlenmesine ilişkin hazırlıklar sürdürülmektedir.

Fikri haklar sisteminin bir diğer önemli unsuru olan ihtisas mahkemelerinin kuruluşuyla ilgili çalışmalar Adalet Bakanlığınca hazırlanmış olan ve AB kaynaklarından finanse edilen bir proje kapsamında yürütülmektedir. Bu proje ile, 12 ayrı merkezde ihtisas mahkemesi kurulması hedeflenmiş olup, projenin 2005 yılı sonuna kadar tamamlanmasını öngören mali protokol 9 Mayıs 2000 tarihinde imzalanmış bulunmaktadır. Bu mahkemelerde görev alacak 12 yargı elemanının eğitimine 2001 yılında başlanacaktır.

Fikri haklar sistemi içinde, bilgiye kolay ve doğrudan ulaşmayı sağlayacak veri tabanları oluşturulması esastır. Bu kapsamda, tescil edilmiş olan sınai haklara ilişkin veri tabanlarının Türk Patent Enstitüsü (TPE) tarafından 2000 yılı sonu itibarıyla on-line ya da internet aracılığıyla kullanıcıların hizmetine sunulması hedeflenmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yardımıyla fikri haklara ilişkin bilgilerin kullanıcılarla paylaşımı ve uygulamaya yönelik işlemlerin yürütülmesi ile ilgili çalışmalar TPE tarafından başlatılmıştır. Bu kapsamda 2001 yılından itibaren, sınai hak ilan bültenlerinin bilgisayar ortamında kullanıma sunulması ve TPE bünyesinde oluşturulmuş olan Sınai Mülkiyet Kütüphanesi hizmetlerinin internet ortamına açılması amaçlanmaktadır. Ayrıca, sınai hak tescil başvuru dosyalarının internet ve elektronik posta aracılığıyla kabulü çalışmaları da sürdürülmektedir.

TABLO: VIII.1- Türkiye’de Sınai Haklar ile İlgili Başvurular

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ⁽¹⁾
(Adet)							
Marka	14 259	15 898	20 167	20 630	19 328	23 692	20 705
Yerli	11 591	12 650	15 652	15 849	14 365	17 837	12 737
Yabancı	2 668	3 248	4 515	4 781	4 963	5 855	7 968
Patent	1 392	1 698	905	1 539	2 494	3 028	2 379
Yerli	148	178	187	210	214	273	185
Yabancı	1 244	1 520	718	1 329	2 280	2 755	2 194
Tasarım	--	1 533	1 812	2 149	2 047	1 937	1 742
Yerli	--	1 506	1 648	1 964	1 827	1 695	1 549
Yabancı	--	27	164	185	220	242	193
Coğrafi İşaretler	--	--	31	2	2	1	9
Yerli	--	--	31	2	2	1	9
Yabancı	--	--	--	--	--	--	--
Faydalı Model	--	37	181	224	297	317	289
Yerli	--	34	178	213	279	308	278
Yabancı	--	3	3	11	18	9	11
İlaç Patent Başvuruları	--	237	109	285	554	538	228
Yerli	--	--	8	3	2	13	12
Yabancı	--	237	101	282	552	525	216

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü.

(1) 30 Eylül 2000 itibarıyla.

Fikri haklar sisteminin tüm kurum ve kurallarıyla tesis edilmesini sağlamak üzere, ulusal kaynakların yanı sıra uluslar arası kaynaklardan da destek alınmaktadır. Bu çerçevede, Alman Patent Ofisi tarafından koordine edilen Türk Sınai Mülkiyet Sisteminin Modernizasyonu Projesi 2000 yılı sonunda tamamlanacaktır. Ayrıca, 2005 yılında tamamlanacak olan Dünya Bankası destekli II. Teknoloji Geliştirme Projesi çerçevesinde sınai mülkiyet sitesi inşa edilecektir. Bu projeye hakim ve savcılarının eğitimi hususu da ilave edilmiştir. Diğer taraftan, Türk fikri mülkiyet sisteminin geliştirilmesi konulu Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı destekli Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü projesi çalışmaları da sürdürülmektedir.

Avrupa Patent Sözleşmesine katılım 2000 yılında gerçekleşmiştir. Marka Kanunlarının Harmonizasyonu Antlaşması, Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Tesciline ilişkin Lahey Anlaşması ve Patent Kanunlarının Harmonizasyonu Antlaşmasına katılım çalışmaları ise sürdürülmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ülke koşullarını ve ihtiyaçlarını gözeterek, uluslar arası standartlarla uyumlu fikri haklar sisteminin bütün kurum ve kurallarıyla oluşturulması ve sürdürülmesi kapsamında; Kültür Bakanlığının ilgili birimi yeniden yapılandırılacak, TPE'nin teknik ve personel alt yapısı güçlendirilecek, vekillik müessesesi kurumsallaştırılacak ve ihtisas mahkemelerinin kurulması sağlanacaktır.

Fikri haklar sisteminin temel işlevlerini yerine getiren ilgili kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin etkin bir eşgüdüm içerisinde çalışmaları sağlanacaktır.

Fikri haklar ile ilgili temel kavramların benimsenmesi, yerleştirilmesi, hak ihlalleri hakkında toplumun bilinçlendirilmesi, bu alanda kaydedilen gelişmelerin ve uygulamaların aktarılması amacıyla; toplumun ilgili kesimlerine yönelik tanıtım, yayın ve eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine devam edilecek, özellikle çocuklara ve gençlere yönelik görsel ağırlıklı programlar düzenlenecektir.

Fikri haklar sistemi içinde, bilgiye kolay ve doğrudan ulaşmayı sağlayacak veri tabanları oluşturulacak ve yeni teknolojilerin sunduğu imkanlardan en üst düzeyde yararlanılacaktır.

Fikri hakların korunması ve desteklenmesi; sanayileşme, dış ticaret ve bilim ve teknoloji politikaları ile birlikte değerlendirilerek, söz konusu politikalar fikri haklar politikası ile eşgüdüm ve işbirliği içerisinde planlanacak ve uygulanacaktır.

Fikri haklar alanındaki uluslar arası anlaşma ve sözleşmelere katılım çalışmaları sürdürülecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Eser ve komşu hak sahiplerinin haklarının daha etkin korunması amacıyla Kültür Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılacaktır.

Sınai hak sahiplerinin haklarının daha etkin korunmasını ve yeni ortaya çıkan sınai hak türlerinde uzmanlaşmayı sağlamak üzere, TPE'nin kurumsal alt yapısı yeniden düzenlenecektir.

3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu uluslar arası normlara uyumlu hale getirilecektir.

Yeni bitki türlerinin ve entegre devre topografyalarının korunmasına ilişkin kanun tasarısı hazırlık çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Patent ve marka vekillerinin bir birlik altında örgütlenmelerini sağlayacak ve uluslar arası standartlarda mesleki etik kurallarını belirleyecek yasal düzenleme gerçekleştirilecektir.

III. KAYITDIŞI EKONOMİNİN KAYIT ALTINA ALINMASI

a) Mevcut Durum

Kayıtdışı ekonominin boyutu bugüne kadar çeşitli yönleriyle tahmin edilmeye çalışılmış, ancak kullanılan yöntemler ve kapsanan alanların farklı olması birbiriyle karşılaştırılmayacak sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Kayıtdışı ekonomi, yarattığı sosyal sorunların yanında vergilendirilemeyen alan olması nedeniyle kamu gelirlerine katkı sağlamamakta ve genel olarak ekonomide etkinliğin azalmasına yol açmaktadır. Benzer mal ve hizmet üretiminde bulunan birimler arasında kayıtdışı-kayıtdışı kesimde faaliyet göstermelerine bağlı olarak da haksız rekabete yol açmakta, rekabetçi bir piyasa yapısının oluşmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

Hızlı nüfus artışı ve göçün doğurduğu işsizlik ve düzensiz kentleşme işgücü piyasasını olumsuz etkilemekte ve bu durum kayıtdışı istihdama ortam hazırlamaktadır. Bunun yanı sıra, vergi bilincinin yaygınlaştırılmaması da vergi ve diğer yasal yükümlülüklerin yerine getirilememesine neden olmaktadır.

- 265 -

Türkiye ekonomisinde küçük işletmelerin yaygınlığı ve tarımsal istihdamın önemi kayıtdışığa ortam hazırlayan önemli faktörlerden biridir. Küçük işletmelerin yaygınlığı, izlemeyi ve denetlemeyi zorlaştırdığı gibi, bu işletmelerin kayıtdışında kolaylıkla faaliyet göstermesine imkan vermektedir.

İstihdama ilişkin yasal yükümlülüklerin toplam işgücü maliyeti içinde önemli bir paya sahip olması kayıtdışı istihdamı artırmaktadır. Kayıtdışı ekonomide çalışanların vergi ve sosyal güvenlik yükümlülükleri yerine getirilmediği için devlet kayba uğramaktadır. Yabancı kaçak işçi istihdamındaki artış, işçilerin pazarlık gücünün azalmasına ve kayıtdışı istihdamın artmasına neden olmaktadır.

Öte yandan Türk vergi sisteminde istisna ve muafiyetlerin fazlalığı, yarattığı bürokrasi, vergi idaresinin yeterince etkinliğe kavuşturulamamış olması ve vergi denetiminin sınırlı kalması vergi kayıp ve kaçığı şeklindeki kayıtdışı ekonominin oluşumunda etkili olmaktadır.

Kayıtdışı ekonominin bir başka boyutu da yasadışı faaliyetlerdir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Türkiye’de önemli boyutlara ulaşan kayıtdışı ekonominin ekonomik ve sosyal yapı üzerindeki olumsuz etkileri gözönüne alındığında bu büyüklüğün azaltılması gereği açıktır. Kayıtdışı ekonominin boyutunun artması kayıtlı ekonomide bulunan kesimlerin sisteme bakışını olumsuz etkilemekte ve haksız rekabet yaratmaktadır. Kayıtdışı faaliyete yol açan nedenlerin ortadan kaldırılması ekonomik gelişme üzerinde olumlu etkide bulunacaktır. Bu çerçevede kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması temel amaçtır.

Ekonomik faaliyetlerin yakından izlenmesi ve ekonomi politikası araçlarının etkin biçimde kullanılması için bilgilerin daha sağlıklı toplanması gerekmektedir. Bu çerçevede kayıtdışı ekonominin istatistiki olarak milli gelir hesaplarına dahil edilmesi için çalışmalar yapılacaktır.

Kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması vergi gelirlerinin artması açısından da önemlidir. Belge ve kayıt düzeninin sağlıklı işlemlerini sağlamak amacıyla gerekli önlemler alınacaktır.

İstihdama ilişkin yasal yükümlülüklerin hafifletilmesi, toplam işgücü maliyetini düşürerek kayıtdışı istihdamı azaltacak ve ekonomide etkinliği artıracaktır.

Kayıtdışı ekonomiyle mücadelede, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği yapılacak, bilgiler ve kayıtlar erişilebilir ve kullanılabilir hale getirilerek bilgi akışı sağlanacaktır.

Yolsuzluk ve suç ekonomisinin önlenmesi için yapılan mücadele artırılarak sürdürülecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kayıtdışı ekonominin istatistiki olarak milli gelir hesaplarına dahil edilebilmesi için, çeşitli kuruluşlar tarafından derlenen istatistiklerin ulusal ve uluslar arası alanda genel kabul görmüş tanım ve sınıflamalara uyumunu ve kurumlar arası koordinasyonunu sağlayacak şekilde istatistik alt yapısı geliştirilecektir.

MERNİS projesi ile erişim kazanılacak olan bilgilerin, ilgili kurumlar arası koordinasyonun sağlanmasıyla kayıtdışı ekonomik faaliyetlerin tespiti ve izlenilmesi için gereken çalışmalar başlatılacaktır.

Elektronik ticaretin belge sisteminde yaratabileceği olumsuzlukların önüne geçilebilmesi için, ilgili kuruluşların işbirliği ile gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Toplumsal yozlaşmaya yol açan yolsuzluk ve suç ekonomisi ile mücadele stratejileri, ortak özellikler göstermesi sebebiyle birlikte uygulanacak şekilde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

IV. VERİMLİLİK VE KALİTE KONTROL

a) Mevcut Durum

Ürün/hizmet, sistem, personel ve laboratuvar belgelerinin ulusal ve uluslar arası alanda kabulünü sağlamak amacıyla kurulan Türk Akreditasyon Kurumunun teşkilatlanma çalışmaları halen devam etmektedir.

Gümrük birliği çerçevesinde, ülkemiz tarafından uyumlaştırılacak teknik mevzuatın uygulanabilmesi için gerekli olan hukuki alt yapının oluşturulmasını teminen, "Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun Tasarısı " ile ilgili çalışmalar yürütülmüştür. Buna bağlı olarak, CE işaretlemesine, ürünlerin piyasa gözetimi ve denetimine, uygunluk değerlendirmesine ve onaylanmış kuruluşların çalışma usul ve esaslarına, AB ile ülkemiz arasında malların serbest dolaşımını engelleyen önlemlerin ve teknik mevzuatın karşılıklı bildirimine ilişkin olmak üzere yönetmelik tasarıları hazırlanmıştır.

KOBİ'ler başta olmak üzere sanayide verimlilik artışı sağlamak için toplam kalite yönetimini de içeren tekniklerin tanıtımı ve kullanımının yaygınlaştırılması çabaları sürdürülmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Çerçeve Kanunun ve ilgili yönetmeliklerin yayımlanmasını takiben, taraf olan bütün kesimlerin (kamu kuruluşları, uygunluk değerlendirme kuruluşları, özel sektör kuruluşları) bilgilendirilmesine ve uygulamanın hızla yerleştirilmesine önem verilecektir.

Milli Prodüktivite Merkezince il düzeyinde yürütülen verimlilik artırma projesine devam edilmesi öngörülmektedir. Ayrıca, imalat sanayiinde uluslar arası verimlilik karşılaştırmaları yapılması, toplam faktör verimliliği, sermaye ve iş gücü verimliliğinin ölçülmesi, rekabette öncü sektörlerin belirlenmesi, kuruluşlarda kalite altyapısının incelenmesi gibi çalışmalara devam edilecektir.